MAGYARORSZÁG ÁLLAMHÁZTARTÁSÁNAK TÖRTÉNETE

1867–1893

IRTA

MATLEKOVITS SÁNDOR

VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS

I. KÖTET

1875-ig

BUDAPEST

NYOMATOTT A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMNYOMDÁBAN

1894

MAGYARORSZÁG ÁLLAMHÁZTARTÁSÁNAK TÖRTÉNETE

1867–1893

IRTA

MATLEKOVITS SÁNDOR

VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS

I. KÖTET

1875-IG

BUDAPEST

NYOMATOTT A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMNYOMDÁBAN.

1894.

TARTALOM.

A pénzügyi bizottság jelentése az 1875. költségvetésről 533 — **tárgyalása** 535 — **Ghiczy beszéde** 535 — **visszavonja az** 5%-os **pótlékról szóló javaslatot s helyette előterjeszti az általános jövedelmi adóról szólót** 537 — **Zsedényi határozati javaslata** 538 — **Irányi Dániel határozati javaslata** 539 — **Simonyi Ernő határozati javaslata** 540 — **Polit Mihály határozati javaslata** 542 — **Senyei Pál báró beszéde** 542 — **Tisza Kálmán programja** 544 — **Tisza Kálmán határozati javaslata** 551 — **a költségvetési átalános vita befejezése** 552 — **Bittó István az ülések elnapolását kéri** 552.

A Wenckheim kabinet és programja 553 — **az ellenzék állása az uj kabinettel szemben**: Simonyi Ernő 555 — báró Sennyey Pál, gróf Lónyay Menyhért 556 — **Wenckheim az országgyülés további teendőiről** 556 — **Széll Kálmán a költségvetésről** 557 — **a költségvetés részletes tárgyalása** 558 — **pénzügyi fölhatalmazás** 559 — **a ministeriumok számának apasztása** 559 — **a ministerelnök fizetése** 560 — **rendelkezési alap** 560 — **nyugdijak, állami épitkezések, bécsi Terézianum, a honvédek nyugdija** 561 — **a nemzeti szinház bérháza** 562 — **állami szerződésekről Tisza nyilatkozata** 562 — **a tébolydák rendszeréről** 564 — **igazságügy** 565 — **földmivelés-, ipar- és kereskedés, lótenyésztés** 566 — **zálogház; közmunka és közlekedés; pénzügy; a költségvetés számszerü módositása** 567 — **költségvetési törvényjavaslat** 569 — **a pénzügyi bizottság a javaslatról** 569 — **az appropriatio**: Sennyey Pál báró beszéde 570 — Simonyi Ernő határozati javaslata 572 — **a költségvetés a főrendiházban** 572 — **a költségvetési törvény** 573. —

Póthitelek: **a közbiztonság helyreállitására, igazságügyre, országgyülési választások költségeire.** 574 —

Adóreform: **A földadó, Lónyay előterjesztései** 575 — **Kerkápoly javaslata a földadó kataster kiigazitásáról, a katasteri fölmérésről, ujabb javaslata a földadó szabályozásáról** 577 — **a katasteri fölmérésről szóló javaslat tárgyalása** 580 — **Kerkápoly észrevételei a földadó szabályozásáról szóló javaslathoz** 580 — **a földadó szabályozásáról szóló 1875: VII. törvény** 581 — **a határezredek területén fekvő erdők megadóztatásáról szóló 1875: XXX. t.-cz.** 584 — **A házadó**: **Ghiczy javaslata, az 1875: XXIII. t.-cz.** 585. — **A kereseti adó**: **a IX-es bizottság véleménye** 588 — **Ghiczy javaslata** 589 — **az 1875: XXIX. t.-cz.** 590 — **A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója**; **Ghiczy javaslata** 598 — **az 1873: XXIV. t.-cz.** 599 — **A tőkekamat- és járadékadóról szóló 1875: XXII. t.-cz.** 601 — **A bányaadó, a bányavám** 603 — **a telekdij** 604 — **Ghiczy javaslata** 604 — **az 1875: XXVII. t.-cz.** 604 — **A bor- és húsfogyasztási adó** 606 — **a bélyeg- és illetékekről a IX-es bizottság** 609 — **Ghiczy javaslata** 610 — **az 1875: XXV. t.-cz.** 610 — **Uj adók**: **a vadászati- és fegyveradó** 612 — **a fényüzési adók** 612 — **az 1875: XXVI. t.-cz. a cselédtartásért, tekeasztalokért, kocsi- és lótartásért fizetendő adóról** 615 — **a gőzhajózás- és vasuti szállitás megadóztatása** 616 — **a fémjelzésről 1875: XV. t.-cz.** 618 — **a sójövedékről 1875: L. t.-cz.** 619 —

A katonai nyugdijakról szóló 1875: LI. t.-cz. 621 — **a nyilvános betegápolás költségeiről szóló 1875: III. t.-cz.** 623 —

Lényegesebb sajtóhibák.

A 21. lapon felülről a 21. sorban olvasd Felségének Felségéhez helyett.

A 117. lapon felülről a 23. sorban olvasd LVIII XVIII helyett.

A 298. lapon a 7. sorban olvasd 1871 1872 helyett.

A 610. lapon a 2. sorban olvasd XXXVII XXXVIII helyett.

1848—1867.

1848 előtti államháztartásunk — az 1848. pozsonyi országgyűlés — az 1848: III. t.-cz. 37. §. — az 1848: IV. t.-cz. 5. és 6. §§. — az 1848-ki nemzetgyülés — a trónbeszéd a pénzügyek rendezéséről — Kossuth Lajos julius 11-én 200.000 katonát és költségeit kéri — Kossuth julius 19-én előterjeszti a költségvetést — pénzügyi kezelés 1848 április 11-től junius utóljáig — ajándékok 1848 julius 6-ig — az 1848. második felére költségvetés — az 1849. évre szóló költségvetés — Kossuth nézete az adómegajánlásról s az előbbi pénzügyi állapotokról — adórendszere — az 1849. költségvetés személyzete — a költségvetés tárgyalása — törvénynyé nem válik — az 1848-iki országgyűlés föloszlatása és a nemzetgyülés óvása — az 1848—49-iki pénzkezelés eredményei — a kincstári utalványok — kamattalan pénzjegyek — az absolut korszakban nincs önálló magyar államháztartás — az 1861-iki országgyűlés és föloszlatásakor Deák Ferencz inditványa folytán óvás — az 1865-iki országgyülés, elnapolása s az akkor hozott határozat — Andrássy Gyula gróf ministerelnök 1867 február 17. — pénzügyi felhatalmazás 1867-re — az 1867. évi költségvetés megosztása — Lónyay nézete a magyar pénzügyekről — az 1867. év pénzügyi eredményei — Lónyai az 1867. év pénzügyeiről.

Államháztartásról alkotmányos befolyással és ellenőrzéssel tulajdonkép csak az 1848-ban megállapitott felelős kormány óta lehet szólni. Igaz, országgyüléseink az adómegszavazás jogát régi időktől fogva gyakorolták; igaz, az államjövedelmek nagy része fölött az elhatározás az országgyülést illette, igy a só árát ez volt hivatva megállapitani, a harminczadok felett az országgyülés vindicálta magának a határozás jogát, s igy tovább: — ámde nem is emlitve azt, hogy a hatalom az országgyülésnek ezen törvényben számtalanszor világosan kifejezett jogait nem ismerte el szivesen, s ha lehetett, minden alkalommal ignorálta, — az előbbi korszakokban oly államháztartással, melynek részleteit, tehát a szükséglet és a fedezet összegeit az országgyülés állapitotta, vagy melynek eredményeit az országgyülés vizsgálta volna meg, nem találkozunk.

Pozsonyi országgyülés.

Midőn az 1848-iki országgyülés a felelős kormány rendszerét volt meghonositandó, okvetlen meg kellett állapitani a pénzügyek iránt is a kormány és az országgyülés jogait. Ezért a felirási javaslatban 1848 márczius 4-én már igy szóltak a karok és rendek:

Budgetjog.

„a magyar közállomány jövedelmeinek és szükségeinek számba vételét és felelős kezelés alá tételét tovább nem halaszthatjuk, mert csak igy teljesithetjük azon alkotmányos tisztünket, hogy ugy felséged királyi székének diszéről, mint Hazánk közszükségeinek és minden jogszerü kötelességeknek fedezéséről sikerrel intézkedhessünk.“

Midőn azután a „törvényjavaslat a független magyar felelős ministerium alakitásáról“ terveztetett, a javaslat 34. §-a igy szólt:

„34. §. A ministerium az ország jövedelmeinek és szükségeinek kimutatását — s a multra nézve az általa kezelt közjövedelmekről számadását az alsó táblának megvizsgálás, illetőleg jóváhagyás végett évenkint bemutatni köteles.“

A főrendek mindazonáltal ezen szövegezést nem találták megfelelőnek: —

„Minthogy a kérdéses törvényjavaslatban csupán a ministerium alakitásáról lévén szó, abban csak a ministerek jogai és kötelességei lennének határozottan körülirandók; a két tábla közötti viszonyok elrendezése pedig a maga helyére és idejére tartoznék; azért minden kérdéseknek elmellőzése végett a mélt. főrendek a 34. §-t eképen kivánják szerkeszteni: „hogy nem az alsó táblának, hanem az országos Rendeknek bemutatni köteles.“

1848 márczius 23-ról szóló második izenetükben a Karok és Rendek erre igy nyilatkoznak:

„A 34. §-ra nézve a Kk. és Rr.-nek távolról sem volt szándoka a mélt. FőRR. táblájának alkotmányos jogait vagy hatáskörét legkevésbbé is megszoritani, hanem minden határozatlanság elháritása végett — csak a helyet akarták kijelölni, hol a 34. §-ban emlitett számadások bemutatásának történni kell; hogy tehát a mélt FőRR. aggodalma teljesen elenyésztessék, a 34. §. végének következő módositását ajánlják: —

„országgyülési megvizsgálás, s illetőleg jóváhagyás végett évenkint az alsó táblánál bemutatni köteles.“

A főrendeknél 1848 márcz. 23. gr. Cziráky János ezt hozzátételt javasolta: „azonban bármely uj adó neméneк elvál

lása ezentul is mindkét tábla beleegyezésétől feltételeztetik". Budgetjog.
A felszólalók közül többen attól féltek, hogy ezáltal a főr. ki volnának zárva a költségvetéshez hozzászólni, sőt br. Wenkheim Béla ezt nem is kivánta: „minden alkotmányos országban, hol parlamentáris kormány létezik, az ország szükségeit a ministerium előmutatja a képviseleti táblának, az megajánlja a költségeket, de egyéb hozzászólása nincs... A főrendi táblának az a hatása, hogy temperamentumul szolgáljon, nem pedig az, hogy az ország szükségére megállapitott budgetet felebb vagy leebb szállitsa."

De végül is hozzájárultak a rendek és karok második üzenetében kifejezett szövegezéshez, s igy az 1848: III. t.-cz. 37. §-a közetkezőleg szól: —

„A ministerium az ország jövedelmeinek és szükségleteinek kimutatását — s a multra nézve az általa kezelt jövedelmekrőli számadását országgyülési megvizsgálás, illetőleg jóváhagyás végett — évenként az alsó táblánál bemutatni köteles."

A költségvetési jognak nagyobb biztositására az 1848-iki törvények az országgyülés évenkinti tartását a költségvetés kellő megszavazásának kötelezettségével hozták kapcsolatba.

A karok és rendek azon törvényjavaslatban, mely „az országgyülés évenkint Pesten tartandó üléseiről" szól, a következő szakaszokat vették föl: —

„5. §. Ő felségének joga van az országgyülést a három év eltelése előtt is eloszlatni és uj képviselőválasztást rendelni, de ez esetben az ujabb országgyülés összehivásáról aképen rendelkezendik: hogy ez az előbbinek feloszlatásától számitandó három hónap alatt összeüljön.

6. §. Az évi ülés az utolsó évről számadásnak és következő évi költségvetésnek a ministerium által leendő előterjesztése s az irántoki határozatnak meghozatala előtt el nem oszlattathatik."

A főrendek e javaslatnál is találtak kifogásra valót; ugyanis:

„Az 5. és 6. §-okat illetőleg: a méltóságos főrendek az évenkinti üléseknek berekesztését s némely esetekben szükségessé válható prorogatióját, valamint az országgyülésnek feloszlatását is, mint fogalmukra és eredményükre nézve különböző tényeket, egymástól megkülönböztetni s Ő felsége jogai közé számittatni kivánván, az 5. §-t ekképen javasolják szerkeszteni:

Budgetjog. 5. §. Ő felségének joga van az összejött évi ülést prorogálni és berekeszteni, sőt az országgyülés stb.. előtt is feloszlatni, és ekkor uj képviselő választást rendelni, de az utóbbi esetben stb.

A 6. §-ban ezen szavak helyett: el nem oszlattathatik, ezeket óhajtják tenni: „be nem rekeszthetik."

A karok és rendek hozzájárultak a főrendek kivánságához, s igy a költségvetési jog az 1848: IV. t.-czikkben a következőleg nyert kifejezést: —

„5. §. Ő felségének joga van az összejött évi gyülést prorogálni s berekeszteni, sőt az országgyülést a három év eltelése előtt is feloszlatni, és ekkor uj képviselőválasztást rendelni; de ez utóbbi esetben az ujabb országgyülés összehivásáról aképen rendelkezendik, hogy az az előbbinek feloszlatásától számitandó három hónap alatt összeüljön.

6. §. Az évi ülés az utolsó évrőli számadásnak, és a következő évi költségvetésnek a ministerium által leendő előterjesztése s az irántoki határozatoknak meghozatala előtt be nem rekesztethetik, sem az országgyülés fel nem oszlattathatik."

A felelős kormány kinevezésével most már a magyar államháztartás az 1848-iki törvények alapján alkotmányos költségvetési jogon sarkalt és a törvényhozás elé tartozott minden részleteiben. —

1848. pesti országgyülés. Népképviselet alapján az első országgyülés Pestre 1848 julius 2-ára hivatott össze. Az ország helyzete a déli vidéken mutatkozó nemzetiségi mozgalmak folytán, valamint az Olaszországban folyó háboru következtében elég komoly volt s igy a pénzügyi helyzet is bonyolulttá vált.

Az országgyülést István nádor nyitotta meg. Az általa fölolvasott trónbeszéd a mondott helyzetet tüntette föl, midőn kiemelte, hogy „az ország védelme és pénzügye lesznek a főtárgyak, melyekre a jelenlegi rendkivüli körülmények között Ő felsége nevében a nemzet képviselőinek figyelmét s gondoskodását" különösen felhivja.

Ennek daczára az államháztartásnak alkotmányos uton való rendezése még sokáig nem volt lehetséges, és az 1848-iki törvényekben biztositott költségvetési jogot a nemzet csak hosszu idők elteltével, későn gyakorolhatta.

Az 1848. évben Pesten tartott nemzetgyülés sokkal nagyobb viszontagságok közt folytatta müködését, semhogy rendszeres költségvetési tárgyalásokra idő vagy alkalom lett volna. A kormány ugyan az alkotmányosság érzetében s áthatva attól a felfogástól, hogy sem adót önkényleg ki nem vethet, sem kiadásokat a törvényhozás tudta nélkül önkényleg nem tehet, sem hitelmüveleteket nem létesithet: a képviselőházhoz fordult pénzügyi miveleteinek bejelentésével; rendszeres tárgyalásokra mindazáltal előterjesztései nem vezettek s a körülményeknél fogva nem is vezethettek.

Kossuth Lajos 1848 julius 11-én — midőn a lázongó vidékekről érkező kedvezőtlen hirek a fegyveres erő rendezését és erősitését mindinkább követelték — a helyzet pénzügyi oldalát is kifejtette.

Rendkivüli hatással előadott és lelkesedéssel hallgatott nagy beszédjében 200.000 katonát s az erre szükséges pénzerőt oly hozzáadással kérte, hogy a megajánlott seregből 40 ezer ember rögtön, a többi a körülmények szükségéhez képest állittathassék ki; és ha ezen erő fölszerelésére szükséges 42 millió az előterjesztendő adórendszerből ki nem telnék, hatalmazza fel a ház a kormányt, hogy a még hiányzandó összegre hitelt nyisson.

„Megadjuk". volt e kivánságra az egyhangu válasz; az egész formák nélkül, élő szóval tett kormányelőterjesztésre, hasonlókép minden bizottsági vagy más előkészület nélkül, a képviselőház megadta a fölhatalmazást.

Kossuth Lajos mindazáltal ezen a lelkesedés perczében és hevében adott nagy fölhatalmazás mellett is a pénzügyek alkotmányos kezelését minden formáiban meg kivánta tartani. Az 1848 julius 19-iki ülésben, közvetlen a fölirati vita után, mind a számadások, mind a költségvetés előterjesztését jelezte. Tényleg előterjesztette *a)* a kezelési kimutatást 1848 ápril 11-ről 1848 junius utóljáig — *b)* a költségvetést 1848 julius 1-től deczember végeig — és *c)* a költségvetést 1849-re és az adótervet.

Nemcsak történeti szempontból, de pénzügyeink mikénti fejlődésének megitélésére is eléggé érdekesek ezek az előterjesztések, s ez oknál fogva talán nem fölösleges egyes részleteket is közölni belőlük.

Pénzügyi előterjesztések.

Az előterjesztésnél Kossuth ekkép nyilatkozik: —

„gondolom az országgyülés jövendőre is elvül fogadandja el azt, hogy a pénzügyi számadás a mult évi költségvetés alapján évről-évre terjesztessék az országgyülés elébe.“

„Ő fensége a királyi helytartó jóváhagyásával s az összes ministerium megegyezésével ez idő alatt két rendbeli pénzügyi munkálatot létesitettem.“

Egyik kamatos kincstári utalványoknak, másik magyar kamatlan papirospénznek kibocsátása.

A zárszámadásnak megfelelő kimutatás azon időtől kezdve, hogy az ország pénzügyeit a magyar felelős kormány kezelte, „Országos pénzügyi kezelési kimutatás április 11-től junius utolsójáig“ czimet visel és részletei a következők: —

A. *Pénzügyi kimutatás 1848 április 11-től junius végeig.*

Bevétel.

1848. april 11-én készpénzben találtatott a pénztárban	506.015	frt	$24^2/_4$	kr.
Közvetlen adó:				
királyi bér	1.262	»	30	»
Közvetett adó:				
harminczadi tiszta szállitmányok	765.829	»	8	»
só tiszta szállitmányok	1,220.477	»	$12^1/_4$	»
dijak	13.240	»	$42^2/_4$	»
Fekvő javak:				
álladalmi javakból	399.393	»	$2^2/_4$	»
megürült papi jószágokból	10.379	»	$38^2/_4$	»
Különféle közönséges bevételek:				
postajövedelem	8.500	»	56	»
járulékok különféle alapokból	3.566	»	30	»
királyi szálloványok	31.277	»	$10^1/_4$	»
egyebek	160	»	36	»
Rendkivüli bevételek:				
lottojövedelem	2.360	»	—	»
számadási pótlások és kiegyenlitések . . .	1.966	»	$40^1/_4$	»
Átfutó bevételek:				
nagyszebeni pénztár számolatábóli követelmények	20.412	»	$4^1/_4$	»
megtéritett előlegek	2.944	»	$41^2/_4$	»
idegen pénzek	22.653	»	$12^3/_4$	»
Összesen	3,010.943	frt	39	kr.

Pénzügyi kimutatás 1848. junius végeig.

Kiadás.

Nádor és kir. helytartó Ő fensége 190.000 frt adományozata és 5.120 frt udvari személyzeti szállásbér fejében	48.780	frt	—	kr.
Budai kir. lak nagyitására és udvari költségekre	61.931	»	18$^{1}/_{4}$	»
Közadóssági kamatfizetésre	10.246	»	26	»
A katonaság számára:				
a) készpénzben . . 1,101.084 frt 28 kr,				
b) kamarai gabonákban 387.670 » 23$^{2}/_{4}$ »	1,488.753	»	51$^{2}/_{4}$	»
Önkéntes nemzeti sereg költsége	151.961	»	57$^{2}/_{4}$	»
Tisztviselők fizetésére	187.310	»	12$^{2}/_{4}$	»
Nyugpénzekre	29.299	»	1$^{2}/_{4}$	»
Ellátványokra	143	»	43	»
Kegypénzekre	4.296	»	49$^{1}/_{4}$	»
Segélydijakra	2.355	»	32$^{2}/_{4}$	»
Szálláspénzekre	218	»	20	»
Asztalpénzekre s egyéb járandóságokra . .	1.666	»	40	»
Tisztlakási bérekre	2.007	»	—	»
Épitésekre, kincstári épületek éptartására és házi kellékekre	1.479	»	19$^{3}/_{4}$	»
Irodai és hivatali kellékekre . . .	19.715	»	26$^{1}/_{4}$	»
Sürgöny- és postabérek	431	»	42	»
Utiköltségekre és napidijakra . .	19.865	»	48	»
Napidijnokokra	3.522	»	21	»
Jutalmakra és segélydijakra	1.830	»	8	»
Egészségügyi költségekre	4.500	»	—	»
Költségek a szolgákra	471	»	52$^{1}/_{4}$	»
Alapitványok és különféle járulékok . .	6.399	»	48$^{1}/_{4}$	»
Különféle rendes kiadások	4.283	»	39$^{2}/_{4}$	»
Számadási pótlások	1.990	»	42	»
Különféle rendkivüli költségek	22.481	»	5$^{3}/_{4}$	»
A bányászati pénztárak és arany-ezüst beváltó hivatalok ellátására jövedelmen felül adatott	152.649	»	58	»
A nagyszebeni pénztár számolatába . . .	223	»	57$^{3}/_{4}$	»
Előlegezések	262.961	»	12$^{2}/_{4}$	»
Visszafizetett idegen pénzek	395	»	—	»
Összesen	2,491.272	frt	58$^{1}/_{4}$	kr.
Maradt junius végén készpénzben . . .	519.670	»	40$^{3}/_{4}$	»

1848 május 24-kétől julius 6-ig részint ajándékul, részint kölcsönkép az ország kincstárába befolyt ajánlatokról:

ajándék	234.027	frt	25$^{2}/_{4}$	kr.
kölcsön	304.494	»	29	»
Összesen	538.521	frt	54$^{2}/_{4}$	kr.

Költségvetés 1848. második felére.

Az 1848. év második felére a pénzügyi minister a következő költségvetést terjesztette elő: —

B. *Jövedelmi kimutatás s költségvetés folyó (1848.) év julius 1-ső napjától deczember utóljáig.*

Bevétel.

	I. Közvetlen adóból:	
1.	a) hadiadó	3,900.000 frt.
2.	b) toborzati segedelem	37.500 »
3.	c) sz. kir. városok kir. dija	9.003 »
	d) a XVI. szepesi városok kir. dija	7.128 »
	e) várerősitésrei papi segélyadó	—
	f) türelmi adó	—
	II. Közvetett adóból:	
4.	harminczadjövedelem	1,070.000 frt.
5.	sójövedelem	2,975.000 »
6.	postajövedelem	35.000 »
	dijak	—
	a) m. kincstári dijak	—
7.	b) kereskedelmi és váltótörvényszéki dijak . . .	22.000 »
	III. Javakból:	
8.	álladalmi javak jövedelme	551.000 »
9.	bányászati jövedelem	—
10.	bácsi Ferencz-csatorna jövedelme	—
11.	megürült papi jószágok jövedelme	2.300 »
	IV. Különféle közjövedelmekből:	
12.	különféle alapitványi járulékok	228.135 »
13.	örökülési és birsági dijak	43.500 »
	különféle járulékok:	
14.	a) kamatokból	1.360 »
15.	b) selyemből	315 »
16.	c) egészségügyi jövedelemből	1.900 »
	melyekhez, ha a királyhágóntuli jövedelmek, jelesen:	
17.	a) kincstári javadalmakból . . . 1,350.653 frt,	
18.	b) bányászatból . . . . . . 91.936 »	1,442.598 »
	adatnak, e jövedelmek összege teend	10,126.730 frt.

Kiadás.

1.	Ő felsége királyi udvara $^{3}/_{4}$ évre	2,166.667 frt.
2.	Fenséges nádor udvara és hivatala	112.860 »
3.	Ministerelnök	41.750 »
4.	Külügyi minister	49.308 »
5.	Belügyi minister	408.720 »
6.	Pénzügyi minister	1,449.910 »
7.	Közmunka- és közlekedési minister	4,412.475 »
8.	Földmivelés-, ipar- és kereskedési minister . . .	318.813 »

9. Vallás- és közoktatási minister	825.414 frt.
10. Igazságügyi minister	404.590 »
11. Hadügyi minister	16,480.000 »
12. Nemzetőrség	2,175.000 »
Összesen	28,845.507 frt.
Ebből levonva a bevételt	10,126.730 »
Marad fedezendő	18,718.777 frt.

Az 1848-iki évi tehát a pénzügyminister előirányzata szerint elég jelentékeny hiánynyal záródott volna.

Az 1849. évre ugyanakkor beterjesztett költségvetés a következő eredményeket mutatja: Költségvetés 1849. évre.

Főkimutatás az 1849. évre remélhető magyar álladalmi jövedelmek és költségeknek.

Bevételek.

I. Rendes adóból:		
1. *a)* hadiadói hátramaradások		3,927.155 frt.
b) toborzati segedelem		— »
c) szabad királyi városok kir. dija		18.066 »
d) a XVI szepesi városok kir. dija		14.255 »
e) várerősitési papi segélyadó		— »
f) türelmi bér		— »
II. Közvetett adóból:		
2. harminczadi jövedelem		2,141.500 »
3. sójövedelem		5,949.700 »
4. postajövedelem		70.000 »
5. dijak:		
a) m. kincsleti dijak		— »
b) kereskedelmi és váltótörvényszéki dijak . .		44.000 »
III. Javakból:		
6. álladalmi javak jövedelme		1,103.000 »
7. bányászati jövedelem		— »
8. *a)* bácsi Ferencz-csatorna jövedelme		— »
9. *b)* megürült papi jószágok jövedelme		55.743 »
IV. Különbféle közjövedelmekből:		
10. különbféle alapitványi járulékok		56.270 »
11. öröklési és birsági dijak		87.100 »
12. különbféle járulékok:		
a) kamatokból		2.720 »
b) selyemből		630 »
c) egészségügyi jövedelemből		3.800 »
13. melyekhez, ha a királyhágóntuli jövedelmek, jelesen:		
a) kincsleti javadalmak . . .	2,701.306 frt,	
b) bányászatból	183.873 »	2,885.179 »
adatnak, a jövedelmek összege teend		16,359.058 frt.

Költségvetés 1849. évre.

Kiadások.

I. A királyi udvarnak:		
az 1848-iki pozsonyi országgyűlés határozata szerint jár egy évre		3,000.000 frt.
II. A nádor udvarának:		
a nádornak	212.020 frt,	
irodája személyzetének	13.700 »	
		225.720 »
III. Ministerelnökség:		
hivatalos személyzet	27.500 »	
pótlék a ministerelnöknek az országgyűlés tartamára	8.000 »	
		35.500 »
IV. Külügy:		
a ministerium személyzete	86.968 »	
házbér s házi szükséglet	5.922 »	
futárokra s rendkivüli szükségletre . . .	2.000 »	
		94.890 »
V. Belügy:		
hivatalos személyzet	180.700 »	
a közlöny szerkesztősége és gyorsirók . .	17.040 »	
statisztikai utazások	20.000 »	
irodai szükségletek és nyomtatványok . .	12.100 »	
országgyűlési kiadások	507.000 »	
fiumei kormányszék	16.500 »	
koronaőrök	3.000 »	
országos levéltár	1.100 »	
szinházi segélyezés	20.000 »	
rendkivüli kiadások	10.000 »	
számvevőség	30.000 »	
		817.440 »
VI. Pénzügy:		
a ministerium személyzete	368.577 »	
a magyar kanczellária be nem osztott személyzete	36.340 »	
nyugdijak	584.500 »	
a helytartótanács be nem osztott személyzete	48.014 »	
nyugbér és kegypénz	111.762 »	
lakbérek	10.044 »	
hivatalhelyiségekért, épületek fentartása, irodai átalányok, gyors- és levélposta, utiköltség, napidijak, jutalmazások	81.740 »	
váltságdijak	10.040 »	
alapitványok	9.950 »	
bankjegyek és utalványok készitése . . .	300.000 »	
Ferencz csatorna	100.144 »	
bányászat dotatiója	333.900 »	
		1,995.011 »

Költségvetés 1849. évre.

VII. Közmunka és közlekedés:

hivatalos személyzet	144.950 frt,
irodai és műszaki kellékek	30.000 »
folyamatban levő közmunkák	25.000 »
törvényhatóságok segélyezése	100.000 »
Budapesten boulevard (körvonal), csatorna, alagut, Dunapart rendezése, feljárás a budai várba stb.	500.000 »
vizszabályozásokra	1,000.000 »
központi vasut	2,000.000 »
más vasutak	5,000.000 »

8,799.000 frt.

VIII. Földmivelés, ipar és kereskedelem:

hivatalos személyzet (Erdélylyel együtt a kapcsolt országokkal, segédhivatal, harminczad, postai szakszámvevőség) . . .	184.826 frt,
négy konzulátus	22.250 »
ipar s közgazdasági könyvekre . . .	300 »
utazások az iparügy administratiója érdekében külföldön	2.250 »
műegyetem épitése, felszerelése . . .	250.000 »
vasárnapi oktatás	4.600 »
rajziskolák	4.600 »
6 növendék külföldi utaztatására . . .	1.800 »
2 mesterlegény kiképeztetésére . . .	2.000 »
az iparegyesületnek hasznos ismeretek terjesztésére	5.000 »
pályadijakra	2.000 »
iparkisérletek	1.500 »
technikai irodalom támogatása . . .	1.800 »
uj gépek, gépminták megszerzése . .	10.000 »
szakértők meghivása	1.200 »
iparvállalatok felsegélyezésére, részben kamatos kölcsön által	250.000 »
gazdasági tanintézetek felállitása . . .	80.000 »
mezőgazdasági pályadijak	6.500 »
utazások a földmivelés érdekében . . .	2.000 »
hasznos külföldi gazdasági növények és magvak megszerzése	500 »
a gazdasági egyesület felsegélésére . .	10.000 »
szőkehalmi tanintézet	1.720 »
gazdasági vállalatok segélyezése . . .	1.280 »
könyvek s iratok (gazdaságiak) . . .	500 »
az urbéri központi bizottmány számára .	10.000 »
országos szemorvosok fizetése	1.000 »
országos állatorvos	600 »
kiküldetésekre	5.000 »

Költségvetés 1849. évre.

az orvosi kar rendezése	10.000 frt.	
egészségügyi utaztatások	5.000 »	
himlőoltási jutalmak	3.000 »	
két taxator	1.200 »	
országos kórház felállitása	100.000 »	
vegyes költségek	10.000 »	
		994.526 frt.

IX. Vallás és közoktatás:

a ministerium személyzete	91.968 »	
az egyetem segélyezése (az urbér megszünése miatt)	44.620 »	
az egyetemnél korszerü reformok . .	79.226 »	
József-ipartanoda	30.280 »	
a népnevelésre	132.500 »	
az országban bevett vallások egyházi és iskolai szükségleteire (az 1848: XX. t.-cz. alapján)	2,500.000 »	
lakbér	2.500 »	
fa	1.200 »	
számvevőség	20.100 »	
		2,902.394 »

X. Igazságügy:

a ministerium személyzete	117.800 »	
hétszemélyes tábla (Erdély is) . . .	207.250 »	
királyi tábla	126.350 »	
váltófeltörvényszék	40.350 »	
királyhágóntúli itélőtábla	31.800 »	
báni tábla	15.900 »	
kerületi táblák (zágrábi is)	36.450 »	
váltótörvényszékek (Erdély és Fiume is) .	94.180 »	
felállitandó bányatörvényszékek . . .	98.000 »	
jászkun-kerületi főtörvényszék . . .	1.100 »	
vegyes	40.000 »	
		809.180 »

XI. Hadügy:

a ministerium személyzete	120.000 »	
hadtudományi czélokra	20.000 »	
az 5 hadi főparancsnokság	400.000 »	
a fennálló csapatok fizetése, felszerelése .	8,889.292 »	
nyugdijak és rokkantak	1,687.800 »	
élelmezés	3,469.486 »	
laktanyákon kivüli szállásolás . . .	408.582 »	
ágynemüek	166.122 »	
várerőditės s más épitkezés	492.952 »	
a csapatok pótlékfizetése	721.716 »	
Pesten épitendő élelmezési raktárra . .	100.000 »	
egy pattantyus ezred és külön karok és szakok felállitására	1,301.807 »	

Ludoviceum	100.000 frt,	
még 70.000 gyalog és 13.000 lovas kiállitása, felszerelése és élelmezése . .	18,120.000 »	
tüzérségi fogatok és szekerek . . .	1,000.000 »	
egészségügy (katonai)	1,000.000 »	
várfelszerelés	1,500.000 »	
hadbiztosok, élelmezési osztályok . . .	200.000 »	
		39,197.757 frt.
XII. Nemzetőrség:		
nemzetőrségi tanács szervezése . . .	50.000 »	
állandó és mozgó nemzetőrségi főparancsnokságok	6.660 »	
az állandó nemzetőrség tisztei . . .	426.000 »	
az állandó nemzetőrség fegyverzete . .	1,000.000 »	
14 mozgó nemzetőrségi zászlóalj . . .	1,800.000 »	
mozgó nemzetőrségi tüzérség . . .	60.000 »	
vegyes költségek	7.340 »	
		3,350.000 »
	Összesen	62,222.368 frt.
	Ebből levonván a bevételt	16,359.058 »
	Marad fedezendő	45,863.310 frt.

Az 1849-iki év hiánya, de különben a rendezetlen pénzügyi viszonyok amugyis adózási rendszer előterjesztésére kényszeritették a kormányt. A ministeri előterjesztés, melyet e tekintetben Kossuth tett, az eddig szokásos adómegajánlási rendszerre vet egy pillantást, s azt ép ugy, mint a vele kapcsolatos kormányrendszert, elitéli. Kossuth az adómegajánlásról.

„Ezen adórendszernek (egy bizonyos összeg megajánlása) jó oldala az volt, hogy az ország utolsó fillérig tudta mennyit ajánl, s mivel a kormány sem jövedelmekről, sem kiadásokról nem számolt, az összeg meghatározása legalább korlátot vetett a nem számoló kormány tulságos zsarolásának. Ezen fékre a mult kormányrendszer mellett mulaszthatlan szükség volt, különben a nemzet annak volt volna kitéve, hogy a közjövedelmeket nem saját hazájának gyarapitására, hanem a végtelen adósságokba bonyolódó ausztriai kormány számára növelte volna"

„minden adóajánlás valódi harcz volt a kormány és nemzet között, az adónak leszállitása a hazafiuság feladatához számittaték —"

„a magyar nemzet maga volt egyedül minden alkotmányos nemzetek közt, mely a fonák kormányzati rendszer következtében politikai maximái közé volt kénytelen számitani azon törekvést,

hogy a kormánynak minél kevesebb jövedelme legyen, sónál, harminczadnál, adónál mindig leszállitást sürgetett, a kincstári javakat minden kivetésnél a lehetségig terhelte, s minden új adó eszmétől összeborzadott; és igen természetesen, mert kormánya nem számolván, annyira nem volt arra biztositva, hogy a közterheket saját java végett viseli s hogy közjövedelmei saját czéljaira fordittatnak ...."

„ily képtelen annomáliát idéz elő egy nemzet országgazdászatában a kormánynak azon helyzete, miszerint magának a nemzeten kivül álló hatalmat igyekszik szerezni; nemhogy abban keresné dicsőségét, miszerint ő a nemzetnek felelős számadó tisztje."

Kossuth adótervezete.

Az állami jövedelmek biztositása czéljából és az általános adóviselés elve alapján egy adórendszert javasol, melynek alkatelemei a következő adók lettek volna.

A fedezetre javasolt adórendszer:

1. Mellékadók:
   - bejegyzési dij; a vagyon értéke 1%,
   - váltódij; a tőke $^1/_5$%,
   - kártyákra; 5 pengő kr, külföldiekre 10 p. kr.
   - pálinkafőzés; 2 frt egy üst,
   - italmérési dij,
   - dohány- és szivarárulás boltokban.
2. Direct adó:
   - földadó,
   - házadó,
   - keresetadó.
   - személyadó.
   - távolléti adó.

Az első magyar költségvetésből a személyzeti kiadások felsorolását közöljük. E szerint:

az 1848-iki pozsonyi országgyülés határozata szerint a fölséges királyi udvarnak jár egy évre . . . . 3,000.000 frt, és a nádornak . . . . 212.000 »

A személyzetre nézve pedig volt:

nádori irodában	12	személy	13.700	frt,
elnöki ministeriumban	10	»	27.500	»
külügyi »	63	»	86.968	»
belügyi »	128	»	248.340	»
pénzügyi »	511	»	368.577	»

közm. és közl. ministeriumban . . .	133	személy	144.950	frt.
vallás- és közokt. » . . .	70	»	91.968	»
földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumban	208	»	184.626	»
igazságügyi ministeriumban	558	»	754 180	»
hadügyi »	47	»	120.000	»
nemzetőrségi tanács és főpar. . . .	43	»	33.647½	»
Összesen	1783	személy	2,074.456½	frt

fizetéssel a költségvetésbe fölvéve.

A költségvetés előlegesen az osztályokhoz ment, s a központi bizottság jelentésével a képviselőház elé került. A képviselőház augusztus 28., 29., 30., 31. és szeptember 1-én tárgyalta a „pénzügyi törvényjavaslatot".

Mindenekelőtt a bevételeket, az új adókat tárgyalták. Azután a kiadásokat. A kiadásoknál kifogást emeltek a ministerelnök nagyobb fizetése, a civillista, a hivatalnokok fizetésének nagysága és a nyugdijak ellen.

Időközben azonban a lázongó déli vidékeken oly rendkivüli állapotok következtek be, hogy a költségvetés rendszeres tárgyalásáról szó sem lehetett többé.

Különben már ezen 1848-iki nemzetgyülés az 1848-iki törvények által biztositott költségvetési jogot igénybe vette. Midőn ugyanis okt. 7-én a képviselőházban felolvasták a Schönbrunnban okt. 3-án kelt és Récsey Ádám ministerelnök ellenjegyzésével kiállitott királyi leiratot, mely az országgyülést eloszlatta. Kossuth Lajos javaslatára az országgyülés Óvást tesz, melyben a következő passus fordul elő: Óvás 1848. évben.

„Tekintetbe vevén 2-szor, hogy ugyancsak a mult országgyülésen alkotott IV. t.-cz. 6. §-ának világos tartalma szerint az országgyülés az utolsó évrőli számadás és a következő évi költségvetés iránti határozatnak meghozatala előtt be nem rekesztethetik, sem az országgyülés fel nem oszlattathatik; s mivel ezen határozatok még meg nem hozattak, az országgyülést Ő felsége még rendes ministeri ellenjegyzés mellett sem oszlathatja el."

Nem lesz érdektelen azon adatok alapján, melyeket Lukács Béla „Az 1848—9-iki pénzügy" czimü művében az eredeti számadásokból meritve közölt, az 1848—9-iki pénzkezelés eredményeit vázlatban feltüntetni. Pénzkezelés.

1848. évi számadások.

Az 1849. évi valóságos bevételei és kiadásai.

I. Bevételek.

1849. január 5-től augusztus 15-ig.

egyenes adó		—	
harminczad		131.481 frt	15 kr.
sójövedék		786.367 »	40 »
illetékek		2.279 »	58 »
posta		160 »	— »
államjavak		54.391 »	50 »
bácsmegyei Ferencz-csatorna		24 »	25 »
üres egyházi jószágok utáni jövedelem (szathmári kassai, székesfejérvári püspökségek és az egri érsekség		27.672 »	28
bányászat		191.919 »	11 »
pénzverés		413.110 »	50 »
fiskálitások		15.808 »	1 »
a budai központi fizető hivatalból átvett s Debreczenbe vitt pénztári készlet		1,053.105 »	50 »
önkéntes kölcsön		1,110.841 »	15 »
hadiadó (hátralék)		35.566 »	4 »
a magyar kereskedelmi bank által Debreczenbe szállított 1 és 2 frtos bankjegyek		142.118 »	— »
Állami pénzjegyek:			
1.000 frtos	—		
100 »	11,040.100 frt,		
10 »	19,129.740 »		
5 »	8,249.790 »		
2 »	587.878 »		
30 és 15 kros	2,954.588 »		
		41,962.096 »	45 »
hazafias ajándékok		12.569 »	59 »
a Közlöny jövedelme		5.511 »	— »
különféle bevételek		46,201.837 »	48 »
Ehhez átfutó jövedelmek:			
visszatéritett előlegek		301.629 »	38 »
idegen pénzek		616.308 »	29 »
Az összes valóságos bevétel		47,119.776 frt	6 kr.

II. Kiadások.

1849 január 5-től augusztus 15-ig.

hivatalnokok fizetése	481.629 frt	10 kr.
lakpénzek	2.754 »	10 »
szolgák fizetései	9.665 »	6 »
szolgák lakpénze	279 »	20 »
gyakornokok segélyezése	1.525 »	56 »

napidijak	5.080	frt	44	kr	1849. kiadások.
jutalmazások	170	»	48	»	
hivatalos helyiségek bére	1.991	»	—	»	
hivatali és irodai kiadások	62.178	»	28	»	
hirnökök, futárok és posta	2.244	»	47	»	
alapitványok s jótékonyczélok előmozditása	1.080	»	—	»	
napidijak s utazási költségek (országgyülés)	236.622	»	13	»	
segélyezések	3.766	»	—	»	
szolgák segélyezése	600	»	2	»	
szabályszerü kiadások	5.100	»	—	»	
patronátusi kiadások	18	»	—	»	
tanintézetek segélyezése	875	»	—	»	
uj épitkezések	37.600	»	—	»	
kincstári épületek fentartása	19.399	»	22	»	
házi szükségletek (fütés, világitás)	1.213	»	19	»	
mezőgazdaság segélyezése	3.000	»	—	»	
különféle rendes közigazgatási kiadások	84.377	»	23	»	
nyug- és kegydijak	19.901	»	59	»	
rendkivüli és hadi kiadások	34,830.687	»	28	»	
különféle visszatéritések	10,071.966	»	14	»	
előlegek	1,153.347	»	40	»	
visszatéritett idegen pénzek	87.029	»	35	»	
más pénztárakhoz áttétetett	672	»	18	»	
Összesen	47,119.776	frt	6	kr.	

A kiadások tehát 1848 junius végeig 2,491.272 frtot, 1848 juniustól az év végeig 28,845.507 frtot és 1849-ben 47,119.776 frtot tettek, összesen 78,456.555 frtot.

Ezen kiadásokra nézve a nemzeti kormány rendelkezésére állt:

1848 junius végeig befolyt	3,000.000	frt,
1848 deczember végeig befolyt	10,000.000	»
1 és 2 frtos bankjegyek	4,000.000	»
1848-ban igénybe vett hitel	20,000.000	»
az 1849-iki pénzforgalom	47,000.000	»
Összesen	84,000.000	frt.

Az 1849. hiány — az 1848-ikival együtt 61 millióra rugott. Ezen hiány okából Kossuth Lajos kincstári utalványok kibocsátására kért fölhatalmazást és kamattalan pénzjegyek kibocsátásáról adott be törvényjavaslatot. A kincstári utalványok kibocsátását mindazáltal csak előleges müveletnek tekintette. A képviselőház augusztus 26-ki ülésében igy szólt:

Kincstári utalványok.

„Kibocsátásukra három ok inditott. Először az, hogy némi alapot teremtsek a kamattalan magyar papiros pénz kibocsátásának megkezdésére, melyet hazánk pénzügyének függetlenitése

Kincstári utalványok.

szempontjából szükségesnek, a csaknem egészen megakadt kereskedelmi forgalom és iparvállalatok élénkitésére pedig, ha szilárd alapokra fektettetik, czélszerü eszköznek tartok. Másodszor, hogy vannak az országnak oly számtanilag bizonyos kiadásai, például a nemzetőrség felfegyverzése, a honvédsereg kiállitása stb. melyeket a rendes jövedelmekből csak úgy lehetne fedezni, ha a költségek egy egész éven át havonkint részletekre osztathatnának; az ország megmentésének kötelessége azonban ily halogatást nem szenved, sőt hazafiui aggodalmaink legnagyobbikát ép azon tehetetlenség képezi, miszerint életünket adnók bár bérül — a mint szivesen adnók — egy lábdobbantással fegyvert sem külföldről nem teremthetünk, sem az országban nem gyárthatunk: nehogy tehát a már különben is érzékeny sajnos időhaladék még a fizetési tehetetlenség által is növeltessék, előlegezéshez kell nyulnunk, miszerint három-négy hónap alatt kiteremthessük, a minek költségét különben csak egész éven át fedezhetnők. Ezen előlegezés a kamatos kincstári utalványok kibocsátása által eszközöltetik, melyek 5%-os kamatba kerülnek ugyan, de ha kelendőségüket a hazafiui lelkesedés akként mozditja elé, a mint megkezdette, oly összeggel rendelkezhetendünk hazánk megvédésére, minőt különben csak hosszabb időn át lehettünk volna képesek havonkinti részletekben kiteremteni.

„Harmadik ok, mely ezen utalványok kibocsátására inditott, végre az: hogy ámbár nem kételkedem, miként a nemzet képviselőinek bölcsessége a hon szabadságának, épségének s becsületének megvédésére elegendő forrásokat nyitand, a nemzet pedig hazafiui készséggel felelend meg a törvényhozó test rendeletének; bizonyos mégis, hogy a nemzetgyülés bölcsességéről s hazafiui lelkületétől méltán várt jövedelmi források valósitása szintugy időt kivánand, s mindenesetre egy időszak esik közbe — pedig alkalmasint a veszélynek legfontosabb időszaka — melynek fedezése előleges gondoskodást kiván.

„Ezen okok vezérlettek a kamatos kincstári utalványok kibocsátásában, és noha országunk hitelének és nemzetünk becsületének tartozni véltem annak kimondásával, hogy e hon ajándékra nem szorult, s hogy kölcsönt kérek az ország polgáraitól s nem ajándékot, számos hazánkfiai mégis ösztönt meritettek a honszeretet indulatában, ajándokul tenni le adományaikat a hon oltárára, mások pedig a kamatról mondottak le, ugy hogy a

kincstárnak ezen egész pénzügyi munkálat említést alig érdemlő csekély áldozatába került."

A törvényhozás utólag jóváhagyta a müveletet, egyszersmind jövőre elv gyanánt kimondja, hogy ha a pénzügyminister jövőben szükségét látná kincstári utalványok kibocsátásának: erre a ház meghatalmazását előlegesen kérje ki. —

Az 1849-ik évi események Magyarországnak az 1848. törvények által biztositott pénzügyi alkotmányos állását és jogait is tényleg megszüntették.

A magyar államháztartás Ausztria államháztartásával egygyé olvasztatott s ha kivált a későbbi években az osztrák költségvetések és zárszámadások Magyarország, Erdély, Horvát-Szlavonországok adóit, jövedelmeit, és ezen országok belső igazgatására forditott költségeket külön kimutatják is: e részben a magyar korona tartományai egyszerüen csak abban a sorsban részesültek, mely az osztrák egyes tartományoknak is jut. De mig ez utóbbiak az octroyált alkotmányok következtében a birodalmi tanácsban képviselve lévén, tényleg az államháztartásra alkotmányuk szerint befolytak, a magyar korona tartományai pénzügyi viszonyaikra nézve egészen másoktól függtek. Magyarországon az alkotmány föl lévén függesztve, pénzügyi kérdésekben is nem alkotmányos közegek jártak el és határoztak.

Igy maradtak az ügyek az 1861. ápril 2-ára összehivott országgyülés alatt is. Ez az országgyülés feladatánál fogva még nem foglalkozhatott az államháztartással. Neki az alkotmány teljes visszaállitása, illetőleg az 1849. óta megszakadt alkotmányos fejlődés megujitása lett volna föladata. Midőn ebbeli fölvadatát azért nem teljesithette, mert az országgyülésen mutatkozott fölfogás nem talált kedvező talajra és a második föliirat után az országgyülés szétoszlattatott: 1861. augusztus 21-én Deák Ferencz javaslatára az országgyülés óvást tett, mely óvásban az ország költségvetési joga is nagy szerepet játszik. 1861. országgyülés.

Ezen óvás szövege ugyanis a következő:

„Óvás.

„Az országgyülés jogszerüleg egyedül a magyar alkotmány alapján müködhetvén, semmit el nem mulasztott, hogy ezen alapot helyreállitsa, teljesen biztositsa.

Óvás az 1861. országgyűlésen.

„Az országgyülésnek törvényszabta kiegészitése s a felelős ministeriumnak és a felfüggesztett törvényeknek visszaállitása valának mindenekelőtt szükségesek arra, hogy az országgyülés törvények alkotásába bocsátkozhassék. Ezeket sürgettük tehát mindenekelőtt; de ismételt feliratainkt sikeretlenek maradtak: s ekképen az ország gyülésének hatásköre egyedül az ország jogainak védelmére lőn szoritva, mit ki nem egészitett állapotában is joga, söt kötelessége volt erélyesen teljesiteni.

„Az országgyülés kölcsönös értekezéseinek fonalát tettleg a legmagasabb leirat szakasztotta meg, midőn ősi alkotmányunkat az alapszerződések ellenére absolut hatalommal lényegében átalakitva, tanácskozásainkat a császári diplomák és pátensek terére s korlátai közé kivánta szoritani, hova mi jogszerüleg nem léphettünk.

„Meggyőzött minket azon legmagasabb leirat arról, hogy nincs szándéka Ő Felségének a sanctio pragmatica értelmében visszaállitani alkotmányunkat, melyhez pedig mi hütlenek soha nem lehetünk. És meggyőződésünket ujabban meg fogja erősiteni, ha az ország gyülésének törvényszabta kiegészitése és a parlamentáris kormány visszaállitása helyett az országgyülésnek oly föloszlatása következik be, mely a törvények rendeletével ellenkezik.

„Az 1848: IV. t.-cz. szerint az országgyülést feloszlatni mindaddig nem lehet, mig a ministerium a mult évi számadásokat és a következő évi költségvetést elő nem terjeszti s az országgyülés azok iránt határozatot nem hoz.

„De a törvény ezen rendelete nem teljesittetett, sőt nem is teljesittethetik mindaddig, mig a felelős ministerium vissza nem állittatik s az ország gyülése ki nem egészittetik; mert nincs törvényes kormány, mely a költségvetést előterjeszsze s az ország gyülése épen az által, hogy a törvényszabta kiegészités határozottan megtagadtatott, képtelenné van téve a költségvetésnek megállapitására.

„Azt is rendeli az emlitett törvényczikk, hogy az ország gyülésének feloszlatása után három hónap alatt az ujabb országgyülés összeüljön. Ha tehát a feloszlatás után az ország gyülése a törvényben kitüzött időre ismét össze nem hivatik, a törvény rendelete ez által is ujabban sértve lesz.

„Mi tehát kénytelenek vagyunk, már előre minden ily eljárást alkotmányellenesnek s a 12 évig fennállott absolut rendszer további folytatásának tekinteni. Az erőhatalomnak tettleg ellene nem szegülhetünk, de azok ellen, mik ekkép történnek, ünnepélyes óvást teszünk s kijelentjük, hogy minden jogilag fennálló törvényeinkhez és igy az 1848-ik évben szentesitett s országgyülésileg meg nem változtatott törvényekhez is szorosan ragaszkodva, a hatalomnak minden oly lépését, mi azokkal ellenkezik, alkotmányellenesnek fogjuk tekinteni." —

Hosszas szünet és különféle kisérletezés után végre 1865. deczember 14-én ismét megnyilt az országgyülés, hogy a „kiegyezés" munkáját felvegye és bevégezze. A tárgyalások kedvező folyamatát mindazáltal a kitört porosz háboru megakasztja és 1866. junius 24-én egy királyi leirat az országgyülést elnapolja. Az 1865. országgyülés.

Ezen leirattal szemben az országgyülés ismét az 1848-iki törvényeket, illetőleg az ország költségvetési jogát érvényesité; de már a kiegyezési tárgyalások folytán elért kedvező hangulat nyilatkozatában is észrevehető.

Ugyanis az 1866. junius 26-án tartott ülésben — az Ő cs. és kir. Felségéhez Bécsben Szent Iván hó 24-ik napján 1866. évben 10.005. sz. a. kelt Magyarország tárnokmestere ő nagyméltósága által Magyarország primása ő eminencziájának átküldött és ő eminencziája által a képviselőházhoz áttett az 1865-ik évi karácsonhó 10-dik napján Pesten egybegyült magyar országgyülésnek, a közbejött súlyos háboru miatt, elnapolását tartalmazó kegyes kir. leirat következtében — Deák Ferencz inditványára:

„A képviselőház felette sajnálja, hogy a közbejött súlyos háboru miatt Ő cs. kir. Felsége kénytelen az országgyülésnek tanácskozásait egy időre elnapolni. Nem tekinti a képviselőház ezen elnapolását az évi ülés berekesztésének, mely a törvény rendeletével is ellenkeznék, hanem egyszerüen a tanácskozások ideiglenes elhalasztásának."

A szerencsétlen fordulat, melyet a porosz-osztrák háboru vett, siettette a már 1865-ben kezdeményezett kiegyezési tárgyalásokat. A háboru után 1866. november 17-ére az országgyülés ismét egybehivatott. A kiegyezési munkálatok végre is annyira haladtak, hogy 1867. február 17-én gróf Andrássy Kiegyezés.

Gróf Andrássy ministeriuma.

Gyula magyar ministerelnökké történt kineveztetése folytán a magyar felelős kormány ismét kezébe vehette az ország ügyeinek vezetését. Gróf Andrássy Gyula kabinetje állott a következő tagokból: br. Wenckheim Béla belügy, gr. Festetics György a felség személye körüli, Lónyay Menyhért pénzügy, gr. Mikó Imre közmunka- és közlekedésügy, Gorove István földmüvelés-, ipar- és kereskedelem, br. Eötvös József vallás- és közoktatásügy, és Horváth Boldizsár igazságügyministerből. Maga a ministerelnök egyuttal a honvédelmi tárczát vezette.

Pénzügyi felhatalmazás.

Ugyanabban az ülésben (1867. febr. 28.), melyben a kormány tagjait bemutatta, gróf Andrássy Gyula a pénzügyekre nézve is tett előterjesztést, mondván:

„Miután az állam egy perczig sem maradhat a nélkül, hogy szükségletei fedezve ne volnának, kénytelen a kormány erre nézve a ház és a törvényhozás fölhatalmazását kikérni."

A fölhatalmazást (az azon évi 65. sz. iromány szerint) a kormány összes tagjai irták alá és bevezetése következőleg szólt:

„Ministeri előterjesztés az 1867-dik évi közterhekről.

„A közigazgatás átvétele, szervezetének átalakitása, és a teljes alkotmányosságra való átmenetel annyi nehézséggel jár, hogy a ministerium a jelen évre — a melyből két hónap már ugy is elmult — rendes költségvetést elő nem terjeszthet: ennélfogva, hogy az állam kiadásaira, és a közigazgatás szükségeinek fedezésére megkivántató összegek rendesen befolyjanak: a ministerium, a mindenekelőtt sürgős elintézést kivánó ügyek közé sorozza, az országgyüléstől felhatalmazást kérni a felelős ministerium számára az iránt, hogy a jelenben fennálló adózási rendszert a jelen év végeig fentarthassa, a befolyt összegeket a fennakadás nélkül fedezendő beligazgatási költségekre s a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai által közösen viselt kiadásokra fordithassa, a tényleg fennálló gyakorlati szabályok szerint, az utóbbiakra mindazáltal az országgyülési megállapodások után s azok értelme szerint eszközlendő betudás illetőleg leszámolás fentartása mellett.

„A ministerium meg van győződve arról, hogy az alkotmányos állapotok megszilárditására czélszerübb eszköz nem lehet mintha az országgyülés — tekintetbe véve az átmenet nehézségeit — mielőbb oly felhatalmazásokkal látja el a felelős kormányt, melyek a közigazgatás folyamának megzavarása nélkül

teszik lehetővé az alkotmányos viszonyok gyors fejlődését és biztositását." Pénzügyi felhatalmazás.

Az a körülmény, hogy a megyék domesticája az alkotmány felfüggesztése alkalmával hatályon kivül helyeztetett s igy a megyék saját szükségleteik iránt, ugy mint 1848 előtt, egyáltalában nem voltak képesek gondoskodni; valamint az a körülmény, hogy 1861. óta az egyes városok elsőfokú törvényszékül s egyátalában igazságügyi közegekül szerepeltek, de ezen teendőkkel járó kiadásokra kellő fedezettel nem birtak, e két kérdésnek taglalását is megkövetelték. A képviselőház egyébként minden nehézség nélkül már márczius 2-án megadta a kivánt felhatalmazást. Igaz, hogy a függetlenségi pártiak tekintettel főkép arra, hogy az absolut korszak alatt meghonositott adókat és adórendszert semmi áron még csak ideiglenesen sem akarták törvényesen elismertetni, határozottan állást foglaltak egy oly fölhatalmazás ellen, mely az alkotmányellenesen keletkezett adórendszert csak egy perczig is fentartja; ámde ők is nem gondoltak arra, hogy az átmenet nehéz idejében a kormány rendes költségvetést terjeszszen elő, s hogy a képviselőház rendes költségvetési tárgyalást folytasson; ők is a kiadásokra nézve készek voltak a kormányt felhatalmazni, de a fedezetre nézve a megutált osztrák adórendszernek igénybevétele helyett államkölcsön fölvételét ajánlották.

Az ügy névszerinti szavazással döntetett el, melynél 306 szavazattal 18 ellenében (68 képviselő távol levén) a következő határozat fogadtatott el:

„Miután azon nehézségek, melyek a teljesen alkotmányos kezelésre való rögtöni átmenetet lehetetlenné teszik, egyátalában meg nem engedik, hogy az adórendszer, mely bővebb megfontolást és hosszabb tárgyalást igényel — azonnal megállapittassék s már a f. 1867-ik évre rendszeres költségvetés terjesztessék elő, s ennek folytán az országgyülés a szükséges adókat megszavazhassa; nehogy addig is, mig ez megtörténhetik, a közigazgatás pénzhiány miatt megakadjon; a ház ezennel megbizza és előre meghatalmazza a ministeriumot: hogy 1. a már ezen évre kivetett adókat s az előbbi évekről fenmaradt és az adózók lehető kiméletével behajtandó hátralékokat Magyar- és Erdélyország területén behajthassa; a közvetett adókat, illetékeket és államegyedárúságokat fentarthassa; a begyült pénzeket az ország

Pénzügyi felhatalmazás.

közigazgatási kiadására és az országgyülésileg megállapitandó közös költségekre fordithassa, a f. év lefolyta után azonnal adandó számadás és kölcsönös beszámitás mellett, egyszóval az ország állami jövedelmeinek beszedéséről s azok mértékéig az állam szükségeinek pontos fedezéséről saját felelőssége alatt gondoskodják, és ezen eljárásában, a mennyire mulhatlanul szükséges, a tényleg fennálló gyakorlati szabályok szerint, felelősség mellett eljárhasson.

„2. A fentebbi meghatalmazás folytán az ország összes törvényhatóságai s azok tisztviselői személyes felelősség terhe alatt kötelesek lesznek az egyenes és közvetett adók behajtásához segédkezeket nyujtani, s a közjövedelmeket illető ministeri rendeleteket pontosan végrehajtani.

„3. A megyei és kerületi törvényhatóságok folytonos gyakorlatában voltak azon jognak, hogy saját beligazgatási költségeikről a költségvetést elkészitették, azt az illető kormányszékhez, az 1848-iki törvények szerint a belügyministerhez, felterjesztették, s a helybenhagyott költségvetés szerint az adót az egyes adózókra kivetették, beszedték és pontos számadás mellett a kitüzött czélra forditották. A törvényhozás fog jövőre nézve intézkedni aziránt, hogy e részben a megyék és kerületek ezen önkormányzati jogukat a jelen év végétől kezdve mikép gyakorolják: miután azonban minden közterhek ki vannak már ezen évnek folyamára vetve, a befizetett és még hátralékban levő adók iránti számitások, ugy a kétféle behajtás nehézségei végtelen bonyodalmakkal járnának, melyek utóbb is alig lennének tisztába hozhatók: meghatalmaztatik a felelős ministerium, hogy a már ezen évre kivetett s általa beszedendő adók összegéből minden megyének és kerületnek annyit adjon ki, a mennyit a megye s illetőleg kerület által megállapitandó s a belügyministernek is felterjesztendő, s ez által jóváhagyandó megyei és kerületi költségvetés igényel; ezen összeget a megye és a kerület számadás terhe alatt saját tisztviselői által kezelje s a beligazgatás költségeire forditsa.

„4. A sz. kir. városoknak azon joga, melyet községi költségeiknek megállapitására, kivetésére, behajtására nézve 1848 előtt gyakoroltak s jelenleg is gyakorolnak, továbbra is fentartatik.

„Mivel azonban a sz. kir. városoktól és az első biróságu községektől azon jövedelmi források, melyekből a törvénykezés

költségeit fedezték, nagyrészt elvétettek, s jelenleg vissza nem adathatnak, a ministerium fog gondoskodni, hogy a mennyire az emlitett városok és községek a törvénykezési költségeknek elviselésére elégtelenek, azok az ezen évnek hátralevő részére a mulhatlanul szükséges segélyezést az állampénztárból kapják meg. Pénzügyi felhatalmazás.

„5. A jelen meghatalmazás, mely a fentebbiekhez a ministeriumnak adatik, csak a folyó 1867-dik évnek utolsó napjáig érvényes, a következő 1868-dik évre pedig a ministerium a költségvetést már előre rendesen el fogja késziteni, és azt elhatározás végett az országgyülés elé terjesztendi.

Ezen fölhatalmazásra nézve azután az 1867 márczius 9-én tartott ülésben Szentkirályi Móricz inditványára az a megszoritás fogadtatott el, hogy csakis a jelenlegi ministeriumnak szól. Ugyanis az határoztatott, hogy: —

„azon kivételes ideiglenes fölhatalmazásokra nézve, melyek az adóknak folyó évi deczember utolsó napjáig leendő szedetése . . . . ügyében a magyar ministeriumnak adattak, ezennel kijelenti a képviselőház, hogy e fölhatalmazásokkal csupán és kirekesztőleg a mostani felelős magyar ministeriumot ruházta föl."

Az igy hozott határozathoz a felsőház is hozzájárulván, országos határozattá vált, melynek alapján a ministerium 1867-ben az ország pénzügyeit kezelte.

Az 1867-ik évre nyert pénzügyi felhatalmazást a kormány külön költségvetés nélkül használta föl. Ugyanis az 1867-ik évre még a centrális bécsi kormány késztette; még pedig az előbbi magyar központi hatóságok (az udvari cancelláriák és a helytartóság) számára ép ugy, mint azon központi ministeriumok számára, melyeknek működése 1866-ig tényleg Magyarországra is kiterjedt. Ezen most már tisztán a magyar kormány hatósága alá tartozó ügyeknek költségei 1867-re a volt centrális kormány által már megállapitott költségvetésből az osztrák kormánynyal folytatott tárgyalások alapján a következő módon osztatott meg: — Az 1867. évi költségvetés.

Az 1867. évre előirányzott költségvetés megosztása.

A magyar udvari kanczellária központi igazgatására előirányoztatott	219.915 frt.
Az erdélyi udvari kanczellária központi igazgatására előirányoztatott	142.000 »
Összesen	261.195 frt.

Ennek $^{1}/_{4}$-de = ... 90.294 frt
még a nevezett két udvari kanczelláriát illeti;
$^{3}/_{4}$-de ellenben = ... 270.897 »
valamint a kir. helytartótanács költsége . . . . . 308.000 »

Összesen 578.897 frt

aránylag a ministerium között felosztandó, és pedig esik:

a belügyi ministeriumra	25%	. . . .	144.724 frt,
a közlekedési »	20%	. . . .	115.880 »
a kereskedelmi »	14%	. . . .	81.046 »
a közoktatási »	19%	. . . .	109.990 »
az igazságügyi »	17%	. . . .	98.412 »
a honvédelmi »	5%	. . . .	28.945 »

ezenkivül felveendő:

a cs. k. pénzügyministerium központi igazgatására előirányzott 1,070.000 frtból 30% $^{3}/_{4}$ évre . . . . . 240.850 frt,
a cs. kir. kereskedelmi ministerium központi igazgatására előirányzott 254.000 frtból 30% $^{3}/_{4}$ évre . . . . 57.150 »
miből esik:
a közlekedési ministeriumra . . . . 33.618 frt,
a kereskedelmi » . . . . 23.532 »
ugyanezen ministeriumnál erdészeti czélokra előirányzott 5.725 frtból 30% $^{3}/_{4}$ évre . . . . 1.288 »
mely összeg a kereskedelmi ministeriumot illeti,
és a vaspályák tracirozására előirányzott 150.000 forintból 30% $^{3}/_{4}$ évre . . . . 33.750 »
mely összeg a közlekedési ministeriumot illeti;

Összesen tehát 1,002.133 frt

volt a magyar felelős kormány rendelkezésére bocsátandó, mint az 1867. évre járó kiadás.

Lónyay az 1867. évről.

A pénzügyek iránt maga az akkori pénzügyminister — Lónyay — „Közügyeink“ czimű munkájában igy nyilatkozik: „Az 1867-iki év elején, midőn nekem jutott a nehéz feladat a pénzügyeket átvenni s a magyar pénzügyi igazgatást a rendelkezésre álló erők felhasználásával átalakitani és rendezni oly módon, hogy a szervezet működése egy napra se szenvedjen fennakadást, az állam pontosan eleget tehessen minden kötelezettségeinek: az első kezdetben elég okom volt az aggodalomra. Maga a békés uton eszközlendő és mindkét fél érdekeire nézve egyenlően igazságos és méltányos elvek szerinti kettéválasztás nagy gondokat okozott. Hozzájárult ehhez, hogy azon időben üresek voltak a pénztarak, a pénzügyi igazgatásnál alkalmazott személyzet $^{9}/_{10}$-ed része idegenekből állott, kik nem értették a hivatalos nyelvet, hazai erők pedig nem állottak és nem is

állhattak rendelkezésre. Az alkalmazott idegen hivatalnokok aggódván sorsuk felett, a pénzügyi kezelésnél nehány hétre csaknem szünet állott be.... Az adók az első hetek alatt csaknem egészen megszüntek befolyni. minthogy a nép nem volt hozzászokva az önkéntes fizetéshez, másrészt pedig én az alkotmányos viszonyokkal és saját nézetemmel összeegyeztethetőnek nem tartottam az évekig fennállott katonai végrehajtás további alkalmazását, melyet azonnal meg is szüntettem...

„Mindenekelőtt két irányban kellett intézkednem. Első gondom volt, hogy a mindennapi kiadások fedezésére pénzt szerezzek addig is, mig a pénzügyi igazgatásnak ujólagos megindítása rendessé teszi a jövedelmeket. Ezen azonban mihamarább segitve volt azáltal, hogy az akkori osztrák pénzügyminister, br. Becke segitett ki e bajból, és pedig rövid idejü kölcsön adása által....

„Midőn az 1867. év folyamában tapasztaltam, hogy az adók rendesen befolynak, különösen pedig a közvetett adók folytonosan emelkednek, midőn a közös költségek arányának és az államadóssági járuléknak az ország erejéhez mért megállapitását biztositva láttam: megvallom, akkor hazánk pénzügyi jövője iránt szép reményeim voltak, sőt számitottam arra is, hogy módunkban lesz a legsulyosabb adónemeket mérsékelni a nélkül, hogy le kelljen mondanunk az ország anyagi és szellemi erejének lépcsőzetes és a szükséges reformok létesitéséhez igényelt összegek folyóvá tehetéséről. mi több: az állam hitelének emelkedése folytán foglalkozhattam az államadóssági évi járadék nevezetes leszállitásának eszméjével is."

Az 1867-iki év pénzügyi viszonyáról Lónyay Menyhért pénzügyminister 1869 október 18-án terjesztett elő kimutatásokat. Pénzügyi kimutatások 1867. évről.

Ezen kimutatások czime volt: „Az állami bevételek és kiadások 1867-ben" és a következőket tartalmazták:

I. Kimutatása a magyar korona országai részére előirányzott és valóban előfordult bevételeknek.

A cs. kir. legfőbb számszék által közlött számlák alapján az egyes ministeriumok és ágak fejezetei és czimei szerint egybeállittatott a magyar királyi állami főkönyvelési osztály által. Budán. 1868 szeptember 30. Herian s. k.. osztálytanácsos, Kindermann Lajos s. k., főszámtanácsos. Wallandt Sándor s. k., államkönyvelési számtiszt.

Kimutatása a magyar korona országai részére előirányzott és valóban előfordult kiadásoknak.

Részletes kimutatása és felosztása az 1867. évre előirányzott költségeknek.

H. k. Pekle Gyula, főkönyvelési számtiszt.

Kimutatás a magyar-, erdély- és horvát-tótországi földtehermentesitési alapoknak bevételeiről és kiadásairól az 1867. évben.

Kimutatás a magyar-, erdély- és horvát-tótországi országos alapok bevételeiről és kiadásairól az 1867-ik évben.

Lónyay maga világosan kijelentette, hogy ezek a kimutatások nem pontos és hü számadások. Ezen kimutatások szerint volt a bevétel 1867. évben 113,160.547 frt 61½ kr az előirányzott 112,468.463 forinttal szemben; — az összes kiadás 61,813.155 frt 24½ kr az előirányzott 64,684.128 forinttal szemben.

A magyar-, horvát-tótországi és erdélyi földtehermentesitési alapnál volt 1867-ben:

	Bevétel:	Kiadás:
Magyarország	17,360.660 frt 91½ kr.	17,343.969 frt 98 kr.
Erdély	4,514.523 » 81½ »	4,514.523 » 81½ »
Horvát-Tótország . . .	1,377.379 » 83½ »	1,368.889 » 83½ »
Összesen	23,252.564 frt 56½ kr.	23,227.383 frt 63 kr.

Az országos alapok pedig következő eredményt mutatnak:

	Bevételek:	Kiadások:
Magyarország	4,659.434 frt 04 kr.	5,206.422 frt 88 kr.
Erdély	245.912 » 01½ »	219.579 » 26½ »
Horvát-Tótország . . .	298.374 » 32½ »	288.746 » 73 »
Összesen	5,203.720 frt 38 kr.	5,714.748 frt 87½ kr.

Az 1867. számadások megvizsgálása.

„Az 1867. évi állami bevételekről és kiadásokról szóló kimutatás"-ról az illető 7-es bizottság (Gajzágó Salamon elnök és Ordódy Pál jegyző aláirásával) 1870 február 17-én terjesztett elő jelentést.

Az 1867-iki évre a számadások megvizsgálására a kizárólagos alapot a képviselőház 1867 márcz. 2. 653. szám alatti határozás tarthatta, a melyből megitélhette nevezetesen: ha csakis a már 1867-re tényleg kivetett adókat vagy az előbbi évekről fenmaradt hátralékokat és azokat is, az adózók kiméletével hajtotta-e be Magyar- és Erdélyország területén? ha csakis

a tényleg létezett közvetett adókat. illetékeket. államegyedáruságokat tartotta-e fenn? ha a begyült pénzeket csakis az ország közigazgatási kiadásaira és az országgyülésileg (később) megállapitott közös költségekre forditotta-e? szóval gondoskodott-e a pénzügyminister saját felelőssége mellett az ország állami jövedelmeinek. a mennyire mulhatlanul szükségesnek mutatkozott. a tényleg fennállott gyakorlati szabályok megtartása mellett való beszedéséről. és gondoskodott-e saját felelőssége mellett az állam szükségeinek a jövedelmek mértékeig terjedő pontos fedezéséről? végre megtörtént-e a kölcsönös beszámitás s eltelvén az év. adott-e számadást? Az 1867. számadások megvizsgálása.

A bizottság constatálja, hogy az 1867-ik évre a költségvetés 1866 deczemberben állittatott össze, s igy a bécsi főszámszék 1869 szept. 11-én készült zárszámadásait hasonlitá össze a pénzügyminister kimutatásaival, s ott a bevételnél 1.019.537 frttal többet, — a kiadásoknál pedig 364.128 frttal kevesebbet, — összesen tehát 1,383.665 forinttal többet talált, ugy, hogy a kimutatás szerint a fölösleg 47,784.335 forint, a zárszámadás szerint pedig 49,168.000 frt. Ezen eltérés a pénzügyminister által oda magyaráztatott, hogy a bécsi ministeriumokkal eziránt még tárgyalások folynak.

A bizottság az után szóba hozta. hogy közösügyi költségekre 47,784.335 frt forditatott. még pedig az addigi szokásnak megfelelően, hogy „a birodalom mindkét népe a közös költségekhez annyival tartozik járulni. mennyi az előirányzati bevételekből, saját kiadásainak fedezése után, mint felesleg fennmarad. A bécsi főszámszék mindazáltal itt is nagyobb összeget számit, t. i. 49,168.000 frtot. mi fölött azonban a ministeriumok még tárgyalnak.

A bizottság vizsgálódásai folytán constatálja. hogy Magyarország polgáraitól 1867-re semminemü oly egyenes vagy közvetett adók, illeték. államegyedáruság nem követeltetett, mely 1866-ban az egész monarchiára készült államköltségvetésben tényleg Magyar-. Erdélyországra is ki ne vettetett volna, vagy mint hátralék az előbbi évekről jogosan ne követeltethetett volna; következőleg a bizottság nyomát se fedezhette fel annak, hogy ellenkezőleg a tényleg fennállott gyakorlati szabályokkal Magyar-, Erdély-, Horvát-Szlavonországok lakói 1867-ben a magyar kormány részéről illetéktelen adónemekkel zaklattattak volna.

Ily körülmények közt kijelenti, „hogy a kormány az 1867 márczius 2-án részére megszavazott pénzügyi felhatalmazásnak, azaz az ország — mondhatni — korlátlanul átadott bizalmának, az államjövedelmek és költségek lelkiismeretes kezelése által megfelelt, illetőleg eljárásával azt, t. i. a bizalmat, igazolta".

Az országos alapokra vonatkozólag 511.028 frt 49½ kr hiányra nézve azt a felvilágositást közli, hogy e hiány az év elején volt pénzmaradványokból födöztetett. Elősorolja továbbá, hogy ez alapnál a költségvetéssel szemben következő tulkiadások fordultak elő:

Koronázási dij	589.000	frt	— kr.
Országgyülési költségek	851.497	„	50 „
Az uj országház épitési költsége . .	100.854	„	20 „

Ezen összesen 1,541.351 frt 70 kr az országos alapból födöztetett. — Tulkiadások voltak még:

a ministerelnökség	113.969	frt	56 kr,
a felség személye körüli ministerium	48.315	„	57 „
Horvát-Szlavonország közigazgatására	220.823	„	81 „
összesen	383.108	frt	94 kr.

Ezek a tulkiadások azonban mind indokoltak, illetőleg onnan származnak, hogy az 1866-ban készült költségvetés róluk nem is gondoskodhatott, s igy a bizottság mit sem kétkedik kijelenteni, „hogy a kormány, midőn az emlitett tulkiadásokat tette, tekintve a szükségletet, melyet fedeznie mulhatlanul kellett, midőn azokat fedezni sietett, csakis felhatalmazásából folyó kötelességét teljesitette".

A mi magát a számadást illeti, a bizottság a kimutatásokban nem talál egész rendszerinti tökéletességet, de ezt a tényleg fennálló viszonyok mentik, és pedig annyival is inkább, mert a bizottság kellemesen győződött meg arról, hogy az észlelt hiányokat az 1868-iki államzárszámadásban legnagyobb részben még 1867-re is kipótolva látja.

Fölmentés 1867. évre.

Ezen a zárszámadásokat pótló kimutatásokat az országgyülés hosszas tárgyalások után csak 1870 április 1-én, illetőleg április 26-án hagyta helybe, és csak akkor adatott meg a kormány részére a pénzügyi fölmentés, sőt számtani tekintetben csak 1875 január 19-én.

Lónyay az 1867. év pénzügyi eredményeiről „Közügyeink" czimü munkájában igy szól: „Midőn 1868-ban az első költség-

vetést beterjesztettem, nagy reményeim voltak a rendes államháztartás és pénzügyi rendszer megállapitása iránt. Ezen reményeim az 1868-iki év folyamában még növekedtek. Minthogy még 1867-ben minden hónapban az összes pénzkészletről és minden egyes adónem havonkénti jövedelméről rendes kimutatásokat adattam magamnak, már az 1867. év második felében tudtam a jövedelmek emelkedését, és mivel a mellett a közigazgatás minden ágánál s a költségvetés minden tételénél módomban volt a szigoru takarékosságot keresztülvinni, a menynyiben a 1867. márcziusban kelt országos határozat és különösen az 1867: XVIII. t.-czikk 3. §-a jogot adott a pénzügyministernek egyenes befolyást gyakorolni az egyes tárczák kiadásaira: — az 1867. év rendkivül kedvező eredménynyel záratott be." Lónyay az 1867. év pénzügyeiről.

1868.

Az országgyülés közjogi kérdések elintézésével van elfoglalva — A közösügyek — Külügy — Hadügy — Pénzügy — A közösügyek kezelése — Közös ministerium — Delegatio — A közösügyek költségeinek fedezésére vonatkozó hányad, quota — Az osztrák államadósság terhéhez való járulás — A függő adósságok — A közös egyetértéssel elintézendő ügyek — A vám- és kereskedelmi szövetség.

Magyarország önálló költségvetési joga az 1867-iki XII. t.-czikkben — A költségvetési jog alkotmányos jelentősége az 1867 : X. t.-cz.

A delegatio tagjainak számát az országgyülés 60-ban állapitja meg — Az első delegatiót 1867. deczember 28. és 29-én választják — A baloldal egy része a delegatióba nem akar menni — Ghiczy nézete a delegatióba menésről — A delegatio Bécsbe 1868. január 19-ére összehivatik — A delegatiót a király január 20-án fogadja — A delegatio működése — Grivicsics beszéde és a hadügyminister rectificatiója — A közös költségvetés — A delegatio pénzügyi határozata.

Lónyai pénzügyi bizottság alakitását kéri — 1868. április 16-án előterjeszti a költségvetést és az adótörvényeket, — beszéde, melyet ez alkalommal tartott — Pénzügyi felhatalmazás az év első négy havára — továbbá május végeig — junius 30-ig — és végre szeptember 30-ig.

A pénzügyi bizottság jelentése az 1868. évi költségvetésről — Deák Ferencz inditványa a költségvetés tárgyalására — Ezen inditvány tárgyalása és elfogadása — Lónyay előterjeszti a költségvetési törvényjavaslatot — tárgyalása a képviselőházban és a főrendiházban — Az 1868 : XXXVIII. t.-cz. — Póthitelek 1868-ra.

Az adórendszer megállapitása. Ideiglenes törvények — a pénzügyi bizottság nézete az adórendszerről — a földadóról, házadóról, a személyes kereseti adóról, a jövedelemadóról szóló törvények, — a szeszadóról, a czukoradóról, a söradóról, a sójövedékről, a fémjelzésről, a lottojövedékről, a dohányjövedékről, a hús- és borfogyasztási adóról szóló törvények — a közadók kezeléséről szóló törvény — Lónyay nézete az adótörvényekről.

Gödöllő vétele — a horvát-szlavon kiegyezés — vasutak.

A vasuti kölcsön — az országgyülés határozata a vasutak épitéséről — Lónyai előterjeszti a vasuti kölcsönt — a törvény — a vasuti kölcsön részletei és eredménye — a kölcsön bevételei és kiadásai — a zárszámadási bizottság jelentése a vasuti kölcsönről — az országgyülés felmentése — — convertálása 1888. évben.

A szőlődézsmaváltság és a reája vonatkozó törvények — A szőlődézsmaváltság adóssága — gróf Szapáry Gyula szándéka a törlesztés elodázására — ezen adósság terhe évenkint.

Az év pénzügyi eredménye — zárszámadás — Lónyay pénzügyminiszter véleménye a zárszámadás berendezéséről — Fölmentvény.

Az 1867-diki év az országgyülést a közjogi teendőkkel annyira igénybe vette, hogy a kormány a pénzügyeknek rendszeres tárgyalására alig gondolhatott. A 67-es bizottság javaslata alapján „a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekü viszonyokról s ezek elintézési módjáról“ szóló törvény (1867. évi XII. t.-czikk), az országos küldöttségek által megállapitott arány, melyet az 1867 : XIV. törvényczikk „azon arányról, mely szerint a magyar korona országai az 1867 : XII. törvényczikkben a sanctio pragmatica folytán közöseknek ismert államügyek terheit ezentul viselik“ — tartalmaz, továbbá „az államadósságok után a magyar korona országai által vállalandó évi járulékról“ szóló 1867 : XV. t.-czikk, a „magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről“ szóló 1867 : XVI. törvényczikkek létrehozatala, előkészitése és tárgyalása, valamint a horvát ügyben kiküldött bizottság oly sokoldaluan igénybe vette a kormányt ép ugy, mint az országgyülés irányadó férfiait, hogy a pénzügyeknek az alkotmány által követelt rendszeres tárgyalása lehetséges nem volt.

Kiegyezési törvények.

Pénzügyeink szempontjából a kiegyezési törvények minden részlete fölötte fontos. Első sorban nagy jelentőséggel birnak azok a határozatok, melyek a pragmatica sanctio folyo-

mányakép a közösügyek megállapitására vonatkoznak. A kiegyezési törvény a külügyeket, a hadügyet és az ezekre vonatkozó pénzügyeket mondja közös ügyeknek.

A külügyekre nézve igy szól az 1867 : XII. t.-cz. 8. §-a: Külügyek.

„A pragmatica sanctióból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerü vezetése. E czélszerü vezetés közösséget igényel azon külügyekre nézve, melyek az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik. Ennélfogva a birodalom diplomaticai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mindkét fél ministeriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett a közös külügyminister teendői közé tartoznak. A nemzetközi szerződéseket mindenik ministerium saját törvényhozásával közli. Ezen külügyeket tehát Magyarország is közöseknek tekinti s kész azoknak közösen meghatározandó költségeihez . . . . . járulni.“

A hadügyekre nézve az 1867 : XII. t.-czikk igy szól: Hadügyek.

„9. §. A közös védelemnek másik eszköze a hadsereg s az arra vonatkozó intézkedések, egyszóval: a hadügy.

10. §. A hadügynek közösségére nézve következő elvek állapittatnak meg:

11. §. Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, ami az egész hadseregnek és igy a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészitő részének, egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik, Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.

12. §. De a magyar hadseregnek időnkinti kiegészitését s s az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás föltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedéseket, az eddigi törvények alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében, az ország magának tartja fenn.

13. §. Kijelenti továbbá az ország, hogy a védelmi rendszernek megállapitása vagy átalakitása Magyarországra nézve mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik. Miután azonban az ily megállapitás épen ugy, mint a későbbi átalakitás is, csak egyenlő elvek szerint eszközölhető czélszerüen: ennélfogva minden ily esetben, a két ministerium előleges megállapodása után, egyenlő elvekből kiinduló javaslat

fog előterjesztetni mindkét törvényhozás elé. A törvényhozás nézeteiben netalán fölmerülhető különbségek kiegyenlitése vég a két törvényhozás egymással küldöttségek által érintkezik.

14. §. A magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon m gyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelezettségei fölö melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a magyar tö vényhozás és illetőleg a magyar kormányzat fognak intézked

15. §. A hadügynek összes költségei olyképen közös hogy azon arány, mely szerint ezen költségekhez Magyarorsz járulni fog, ... kölcsönös egyezkedés által állapittatik meg

Pénzügyek. Végül a pénzügyekre nézve az 1867 : XII. t.-czi 16. §-a igy intézkedik:

„A pénzügyet annyiban ismeri a magyar országgyű közösnek, a mennyiben közösek lesznek azon költségek, mely a fentebbiekben közöseknek elismert tárgyakra forditand Ez azonban ugy értelmezendő: hogy az emlitett tárgyakra m kivántató összes költségek közösen határoztassanak meg az módon, mely a kezelésről szóló alábbi szakaszokban előadat de azon összegnek, mely a költségekből ..... Magyarország esik, kivetéséről, beszedéséről, s az illető helyre leendő átté léről Magyarország országgyülése és felelős ministeriuma fogn intézkedni, oly módon, a mint a kezelésről szóló alábbi pont megállapitják."

„17. §. Magyarország minden egyéb államköltségét, magyar felelős ministerium előterjesztésére, az országgyülés alk mányos uton fogja elhatározni; azokat, mint általában mind adót, a magyar ministerium minden idegen befolyás teljes ki rásával saját felelőssége alatt veti ki, szedi be és kezeli."

Közösügyek kezelési módja. A közösügyek kezelési módjára nézve a törvé következőkép intézkedik:

„27. §. Egy közös ministeriumot kell felállitani azon t gyakra nézve, melyek mint valósággal közösek, se a magy korona országainak, se Ő Felsége többi országainak külön k mányzata alá nem tartoznak. E ministerium a közösügyek m lett se egyik, se másik résznek külön kormányzati ügyeit n viheti. Felelős lesz e ministerium minden tagja mindazok nézve, a mik köréhez tartoznak; felelős lesz az egész minis rium is együtt, oly hivatalos intézkedéseire nézve, melye együtt állapitott meg.

28. §. A közösügyek azon részére nézve, mely nem tisztán a kormányzat köréhez tartozik, Magyarország se teljes birodalmi tanácsot, se bármi néven nevezhető közös vagy középponti parlamentet czélszerünek nem tart, s ezeknek egyikét sem fogadja el; hanem ahhoz ragaszkodik, hogy . . . . . egyrészről a magyar korona országai együtt, másrészről Ő Felsége többi országai és tartományai együtt ugy tekintessenek, mint két külön s teljesen egyenjogu fél. Következve: a két fél között a közös ügyek kezelésére nézve mellőzhetlen feltétel a teljes paritás. Közösügyek kezelési módja.

29. §. Ezen paritás elvénél fogva Magyarország részéről a magyar országgyülés válaszszon saját kebeléből egy meghatározott számu bizottságot (delegatio) és pedig az országgyülés mindenik házából. Válaszszanak Ő Felsége többi országai és tartományai is hasonlóul alkotmányos módon egy épen annyi tagból álló bizottságot a maguk részéről. Ezen bizottságok tagjainak száma a két fél egyetértésével fog meghatároztatni. Ezen szám egy-egy részről hatvanat meg nem haladhat.

30. §. E bizottságok csak egy évre, vagyis az országgyülésnek egy ülésszakára választandók s az év leteltével, vagyis az uj ülésszak kezdetével, azoknak minden hatásköre teljesen megszünik."

„32. §. A bizottságokat mindenkor Ő Felsége fogja összehivni bizonyos határnapra és azon helyre, hol Ő Felsége azon időben tartózkodik. Óhajtja azonban a magyar törvényhozás, hogy az ülések fölváltva egyik évben Pesten, másik évben Bécsben, vagy ha Ő Felsége többi országainak gyülése és Ő Felsége ugy akarná, azon országok más valamelyik fővárosában tartassanak."

„37. §. E bizottságok hatásköréhez csak azon tárgyak tartozhatnak, melyek a jelen határozatban, mint közösek, határozottan e bizottságokhoz vannak utasitva. Ezeken túl a bizottságok intézkedéseikben nem terjeszkedhetnek s a magyar országgyülés és magyar kormányzat részére fentartott ügyekbe nem avatkozhatnak.

38. §. A közös költségvetés megállapitása leend a bizottságok feladatának évenkint előforduló legfontosabb része. E költségvetést, mely egyedül azon költségekre terjedhet, a melyek a jelen határozatban közöseknek vannak kijelölve, a közös ministerium mind a két külön felelős ministeriumnak befolyásával fogja késziteni s ugy adja azt át mindenik bizottságnak külön."

„41. §. Az ily módon megállapitott költségvetés többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik, hanem köteles mindenik azon arány szerint, mely előre megállapittatott, a közös költségvetésből reá eső részt viselni. De mivel ezen közös költségekre nézve a kivetés, beszedés s az adórendszernek megállapitása Magyarországra nézve, a magyar országgyülés és a magyar felelős ministerium köréhez tartozik: a magyar ministerium a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésébe is fölveendi mindig azon összegeket, melyek a már megállapitott közös költségvetésből az emlitett arány szerint Magyarországra esnek, csakhogy ezen rovatok, a mennyiségre nézve, vitatás alá többé nem vehetők. Beszedetvén az ekként megállapitott közös költségekre szükséges összeg a magyar felelős ministerium által; a havonkint befolyt államjövedelmekből a közös költségek fedezésére szolgáló rész, a magyar pénzügyminister által havonkint a közös pénzügyministerhez áttétetik, azon arány szerint, a mely arányban áll a közös költségek összege az országos költségek összegéhez. A közös pénzügyminister felelős lesz az általvett összegnek a kitüzött czélokra leendő forditásáért; magában értetődvén, hogy az, ki az összegeket kezeli, szoros számadással fog tartozni.

42. §. Az efféle számadások megvizsgálása hasonlóul az emlitett bizottságokat illeti: azok a számadásokra nézve is a fentebb körülirt módon fognak eljárni."

„46. §. Azon esetben, ha Ő Felsége valamelyik országgyülést föloszlatná, a föloszlatott országgyülésnek delegatioja is megszünik s az ujabb országgyülés uj bizottságot (delegatiot) választ."

Hozzájárulási arány meghatározása.

A közösügyi költségek fedezésére a hozzájárulási arány meghatározását az 1867 : XII. törvényczikk a következőleg állapitja meg:

„18. §. . . . . . kölcsönös alku által előre kell meghatározni azon arányt, mely szerint a magyar korona országai a sanctio pragmatica folytán közöseknek elismert ügyek terheit és költségeit viselendik.

19. §. Ezen alku s megállapitás oly módon történik, hogy egyrészről a magyar korona országainak országgyülése, másrészről Ő Felsége többi országainak gyülése, mindenik a maga részéről, egy hasonló számu küldöttséget választ. E két küldöttség,

az illető felelős ministeriumok befolyásával, részletes adatokkal támogatott javaslatot fog kidolgozni az emlitett arányra nézve.

20. §. E javaslatot mindegyik ministerium az illető országgyülés elé terjesztendi, hol az rendesen tárgyalandó. Mindenik országgyülés az illető ministeriumok utján közlendi határozatait a másik országgyüléssel s a két félnek ily módon eszközlendő megállapodásai szentesités végett Ő Felsége elé fognak terjesztetni.

21. §. Ha a két küldöttség a javaslatra nézve nem tudna egymással megegyezni: mindenik félnek véleménye mind a két országgyülésnek elébe terjesztetik. Ha pedig a két országgyülés nem tudna egymással kiegyezni, akkor a kérdést, az előterjesztett adatok alapján, Ő Felsége fogja eldönteni.

22. §. Az arányra nézve kötendő egyezkedés csak határozott időre terjedhet; annak elteltével ismét ugyanazon módon uj egyezkedésnek leend helye."

A quóta megállapitása nehézkes tárgyalások után történt csak. Vázlatban s fő mozzanataiban ezen első megállapodás a következő módon történt: Quota bizottság.

A közösügyi költségek hozzájárulási arányára nézve a magyar országgyülés által kiküldött bizottság tette meg a kezdeményező javaslatot, a mennyiben az 1867. augusztus 13-án tartott ülésében a Csengery Antal által fogalmazott szerkezetet fogadta el.

Alapul elfogadta azt az arányt, „melyben a magyar korona országai az állami főszámvevőség által az 1860—1865. évekről készitett és az illető ministeriumok utján mindkét küldöttséggel hivatalosan közölt zárszámadás adatainak átlaga szerint az állam központból fedezett kiadásaihoz, az érintett időszak alatt tényleg járulnak".

A bizottság arról teljesen meg volt győződve, „hogy az érintett zárszámlák bármely kifogás alá eshetnének is közjogi szempontból, azon arányra nézve, melyben a magyar korona országai az általuk közöseknek ismert államköltségekhez ezentul járulandanak, Ő Felsége többi országaival szemben, tényleges alapot szolgáltatnak, mely ellen e tekintetben alapos kifogás nem tétethetik. Oly időszakból származnak ugyanis a közlött hivatalos kimutatások, mely alatt a magyar korona országainak összes adója és jövedelmei, ez országokra nézve nem alkotmányos uton kezeltettek; a hatalom föltétlenül rendelkezett ez országok vagyoni erejével; a közterhek kivetésében az állam

Quóta bizottság. rendkivüli mértékben növekedő kiadásai és szorult pénzügyi viszonyai voltak. minden egyéb tekintetek fölött, irányadók; és behajtatott, a központi pénztárba beszolgáltatott és az onnan ellátott államügyek költségeinek fedezésére fordittatott mindaz, a mi kényszeritő eszközök alkalmazásával is be volt hajtható."

„Midőn az ily viszonyok közt tényleg befolyt s a központból fedezett költségekre forditott fizetéseket veszi a magyar országos küldöttség azon arány meghatározása alapjául, mely szerint a magyar korona országai a törvényben közöseknek kijelölt terhek fedezéséhez járulni készek: nem hiszi, hogy bárki által azzal vádoltathatnék, mintha az érintett országok terheit Ő Felsége többi országainak rovására kivánná könnyiteni."

A több izben átvizsgált és átdolgozott adatok szerint, melyek a számitás alapjául vétettek, a központi pénztárnak rendelkezésére bocsátottak:

évben	az örökös tartományok	a magyar korona tartományai
1860.	142,858.551 frt,	43,567.283 frt,
1861.	142,369.493 »	42,640.082 »
1862.	153,438.085 »	67,662.836 »
1863.	175,966.430 »	53,455.171 »
1864.	166,462.570 »	57,981.933 »
1865.	168,475.369 »	52,100.137 »
összesen	949,570.498 frt,	317,407.452 frt.

Ezen adatok alapján a hozzájárulás $74._{948}$ és $25._{052}$ arányában hozatott javaslatba.

Minthogy pedig ezekben a kimutatásokban a határőrvidék jövedelmei nem vétettek föl, világosan kijelentette a bizottság, hogy „a részek visszacsatolása vagy közigazgatási egyesitése esetén, az ezen részeket illető közös terhekre nézve azon kulcs szerint, mely most javaslatba hozatott, ujabb megállapodás történjék.

Végül kivánta a bizottság, hogy az időszak, melyre a hozzájárulási arány megállapittatik, „legalább tiz, s nem rövidebb, avagy sokkal hosszabb időre szabassék meg".

Az osztrák küldöttség augusztus 19-iki ülésében válaszolt a magyar javaslatra.

Elfogadta azt, hogy a határőrvidék számára annak idejében állapittassék meg a hozzájárulási arány, és elfogadta a 10 évre terjedő időszak megállapitását.

De kifogásokat emelt azon alap ellen, melyből a magyar küldöttség az arányt kiszámitja. Már az adatok is, melyek a

számitás alapjául szolgálnak, hibásak; igy a dohánykezelés költségei nem osztattak meg azon arányban, melyben a dohánygyártmányok az illető birodalmi részben eladattak, hanem minden résznek csak az abban a dohánykezelés által tényleg kiadott pénzösszeg számittatott fel, mint költség. Az 1860. évi zárszámadásban 6,983.739 frt és az 1861. évben 593.323 frt, mint az 1848. és 1849. évekről törlesztett tételek a magyar korona országainak igazgatási költségeibe számittattak fel, holott azok a központ javára lettek volna beszámitandók. A magyar vasutakért Bécsben fizetett jövedelmi adó, illetékek és bélyegek a németszláv tartományok bevételeiből kihasitandók s a magyar korona országai bevételeibe beszámitandók: ez utóbbit számszerüleg nem tudja a bizottság megállapitni. Csak azon tételek kiigazitása után, melyeket a bizottság tisztázott, az alap ekkép változik. A központi kiadásokhoz járultak: Quóta bizottság.

évben	az osztrák tartományok	a magyar korona országai
1860.	135,881.814 frttal,	52,523.834 frttal,
1861.	136,010.179 »	45,801.691 »
1862.	147,989.124 »	68,703.790 »
1863.	167,313.095 »	53,977.973 »
1864.	159.556.699 »	58,170.789 »
1865.	160,744.007 »	57,563.129 »
összesen	907,484.918 frttal,	336,741.215 frttal.

Ezen adatok szerint pedig a hozzájárulási arány volna $72._{936}$ és $27._{064}$.

De ezt az alapot nem tekintheti helyes és elfogadható alapnak; mert

a) a bevételek közt oly tételek fordulnak elő, melyek nem képeznek tulajdonképeni jövedelmet, a milyenek például az államjavak eladásából folyók; a németszláv tartományokban a szóban álló időszak alatt 17,448.123 frt, a magyar korona országaiban pedig 2,939.576 frt értékü államjavak adattak el: az, hogy e czimen nagyobb összegek vételeztettek be, korántsem szolgálhat okúl arra, hogy nagyobb hozzájárulással terheltessék az illető fél, sőt ellenkezőleg a hozzájárulás kisebbitésére adna jogot;

b) a közvetett adókból folyó jövedelem, a mely az egyik fél pénztárába folyt, nem származott az illető fél lakóitól; pl. a Wielicskában kifizetett só nagy mennyisége Magyarországon fogyasztatik, a czukorfogyasztás sokkal nagyobb Magyarországon, mint a gyártás:

Quóta bizottság.

c) a központ számára kiszolgáltatott összegek csak maradék az illető felek jövedelmeiből, miután a saját közigazgatási költségek fedeztettek; már pedig az a körülmény, hogy valamely fél drágább közigazgatási rendszert alkalmaz, nem ad jogot arra, hogy a központi költségekhez való járulása kisebb legyen.

Az osztrák bizottság véleménye szerint a hozzájárulási képesség meghatározására csak az egyenes adók szolgáltathatnak biztos zsinórmértéket.

Az indirect adók nem vehetők tekintetbe, nemcsak azért, mert a németszláv tartományokban sok oly fogyasztási tárgy után szedetik adó, melyek a magyar korona országaiban vagy épen nem, vagy csak egyes részeiben vannak megadóztatva: de az indirect adó beszedésének eredménye az által is szenved, hogy egyes fajoknál fizetések, melyek az egyik fél lakóira esnek, a másik részben teljesittettek, tehát ez utóbbinak számittatnak be; részint minők az uti vám, posta, s egy része a törvénykezési ügyek után járó bélyeg- és illetékbeli jövedelemnek, az államnak teherrel járó cselekvéseiért csak kárpótlást nyujtanak, s ennek következtében, legalább nagyobb részben, oly jövedelmi forrásokul nem tekinthetők, melyek a közös állam szükségeinek fedezésére szánvák.

Az egyenes adók összege a bizottságok elé terjesztett adatok szerint volt:

évben	az osztrák tartományokban	a magyar korona országaiban
1860.	59,964.774 frt,	29,239.135 frt,
1861.	60,816.854 »	26,472.929 »
1862.	61,915.055 »	39,653.677 »
1863.	69,803.578 »	32,687.396 »
1864.	70,871.005 »	37,752.529 »
1865.	71,760.088 »	34,061.198 »
összesen	395,131.354 frt,	199,866.864 frt.

E szerint az arányszám $66._{50290}$ és $33._{49710}$ lett volna.

Az osztrák küldöttség érezni látszott ezen nagyobb arány igazságtalan voltát, mert fölemliti, hogy „az ez által netalán föltételezett nagyobb igénybe vétele a magyar korona országainak az által egyenlittethetnék ki, hogy némely indirect adónemek jövedelme, miként ez a vámok iránt a magyar törvényhozás által már is inditványoztatott, mindenekelőtt a közös költségek megtéritésére fordittatnék s csak az ezután fenmaradó összeg födöztetnék a hozzájárulási arány szerint.

Az osztrák küldöttség még kiemeli azt, hogy a direct adók ellenében netán felhozható az az ellenvetés, mintha általuk a magyar korona tartományai jobban lettek volna terhelve, nem áll, különösen nem, ha a németszláv tartományok összesége vétetik tekintetbe: továbbá, hogy az arány Magyarországra nézve sokkal kedvezőbb, ha csak az 1860—1865-iki időszak adatai vétetnek számitás alapjául, mintha még az 1855—1859. évek is tekintetbe vétetnének. Quóta bizottság.

De főkifogást tett az osztrák küldöttség az ellen, hogy a magyar küldöttség munkálatában az államadósság ügyét egészen mellőzi, és követelte, hogy mind a közösügyi költségekre, mind az államadósságokra nézve ugyanaz a hozzájárulási arány állapittassék meg.

A magyar küldöttség ezen választ a szeptember 5-én tartott ülésében tárgyalta s Csengery javaslata szerint következőleg nyilatkozott:

Mindenekelőtt kifejtette, hogy az osztrák küldöttség azon kivánatát, mely szerint „a közösekül elismert államügyek költségeire és az államadósságok terhére nézve egyszerre történjék egyezkedés, s egyikre s másikra nézve ugyanazon hozzájárulási arány állapittassék meg“ — nem teljesitheti. Nem teljesitheti pedig azért, mert a dolog természeténél s a törvénynél fogva a közösügyekhez való járulás aránya egészen más természetü, mint az államadósság terheihez való járulás. Az államügyek költségeihez, melyek a pragmatica sanctióból folynak, kötelesek a magyar korona országai járulni, s ha a hozzájárulási arányra nézve egyezség nem jönne létre, a közös fejedelemnek van fentartva az elhatározás. Az államadósságokra nézve jogi kötelezettséget nem vállalt a magyar törvényhozás, sem az elintézés emlitett módját nem fogadta el. Igaz ugyan, hogy ezen ügyre nézve is határozottan rendeli a törvény, hogy egyidejüleg intéztessék el a közös költségek arányának megállapitásával; ez az egyidejü elintézés azonban csak magának a törvényhozásnak működésére, s épen nem az elintézés módjára, vagy épen a kapcsolatos és ugyanazon arány szerint leendő elintézésre vonatkozik. A törvény a közösügyek költségeihez való járulás arányát országos küldöttség véleményadására bizta, mig az államadósságokra nézve a ministeriumnak tüzte feladatául, hogy, előleges értekezés s a két fél ministeriumai közötti tárgyalások folytán, javaslatot terjeszszen az országgyülés elé. Az előleges érteke-

Quóta bizottság.

zésre. mely a kormány javaslatának az országgyülés elé terjesztését megelőzi, ugyanazon küldöttség bizatott ugyan meg a magyar országgyülés által: a magyar országos küldöttség mindazáltal annál kevésbbé hiheti, hogy e kettős megbizatás által a fenforgó két tárgy együttes tárgyalására lenne jogositva, mivel mindenik tárgyra nézve különnemü megbizása van. Az országos küldöttség, mely a közösügyek költségeinek aránya iránt javaslat készitésével van megbizva, az államadósságokat illetőleg csak arra hatalmaztatott fel, hogy ha a felelős ministerium közölni fogja vele az e tárgyra vonatkozó adatokat s az Ő Felsége többi országainak felelős ministeriumával folytatott tárgyalásokat, Ő Felsége többi országainak küldöttségével előleges érintkezésbe bocsátkozzék, melynek eredményét azután a ministerium, saját javaslatával együtt, terjeszti az országgyülés elé. A ministerium azonban a tárgyalások eredményéről még csak jelentést sem tett, s igy az az értekezés, melyre a magyar küldöttség megbizatott, meg sem kezdhető.

Készséggel kijelenti mindazáltal a magyar küldöttség, „hogy habár a közös költségek aránya fölött az egyezkedés s az államadósságok ügyében az előleges értekezés egyszerre nem folytattatik is a küldöttségek közt, miután a két küldöttség befejezte munkálatait, az előbbi kérdésben a közös megállapodás, s az utóbbi kérdésre nézve az értekezés eredménye egyszerre és együtt vétessék fel a két országos küldöttség utolsó ülése jegyzőkönyveibe“.

Kérve ezért az osztrák bizottságot, hogy a közösügyek költségeinek hozzájárulási aránya iránt a tárgyalásokat elkülönötetten is folytassa, áttér most már a hozzájárulási arány alapjának birálatába.

Az osztrák küldöttségnek kifogásai a magyar küldöttség által elfogadott alapra, azaz az 1860—1865. évben tényleg a központnak fizetett összegek arányára vétettek birálat alá. „A feladat, melyet a magyar küldöttségnek szem előtt kellett tartania, nem lehetett más, mint kitudni azt az arányt, amelyben egyrészről a magyar korona országai, másfelől Ő Felsége többi országai a központból fedezett költségek fedezéséhez, bizonyos időszak folytán, tettleg járultak. E kiszámitás eszközlésére a magyar korona országait illetőleg, se részrehajlatlanabb, se biztosabb adatokat nem használhatott a magyar küldöttség, mint

az állami főszámvevőségnek vele közlött zárszámláit. Oly rendszer bevételeinek és kiadásainak képezik e zárszámlák egybeállitásait, mely az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokra nézve egységes elvekből indult ki s legkevésbbé vádolható kedvezéssel a magyar korona országai irányában. Nem hiheti, hogy e tekintetben részrehajlás vádja érhetné a kezeket is, melyek ezen zárszámlák tételeit könyvezték." Quota bizottság.

Tudja a magyar bizottság, hogy lehet egyes tételek ellen kifogásokat tenni; s ha elismeri az osztrák küldöttség által kifogásolt tételek hiányait, másrészt tudna felsorolni olyanokat, melyeknek hibái a felhozottakat ellensulyoznák; igy utal azon évenkint előforduló nagy összegekre, melyeket az értékpapirok után fizetett jövedelmi adó nyujtott a központi pénztárnak: e bevételek, melyeknek legnagyobb része a németszláv országokra esik, a zárszámlákban nem számittatott be azon összegek közé, melyekkel ez országok a központból fedezett államkiadásokhoz járultak.

Még kevésbbé dönthetik meg azok az általános ellenvetések a javaslatba hozott alapot, melyek az osztrák küldöttség által tétettek.

Nem szenved kétséget, hogy különösen oly országok közt, melyeket vámkorlátok nem választanak el egymástól, nem határozhatni meg minden esetben, vajjon valamely közvetett adóbeli jövedelem, mely az egyik fél pénztárába foly, kizárólag az ottani lakosoktól ered-e. „Az adók ezen átruházása, amily természetes, oly kevéssé igazolhatja azon állitást, mintha a közvetett adókat ez okból nem lehetne tekintetbe venni azon összegek kiszámitásánál, melyekkel egy vámterülethez tartozó két állam a közös költségekhez járult. Általában minden termelő törekszik a közterheket, melyeket az állam reá rótt, a mennyire lehet, a fogyasztóra átháritani. Oly törekvés, mely nem minden közvetett, de viszont nem is csupán a közvetett adóknál sikerül. Az iparűző, válságos időket kivéve, mikor üzletét szoritja meg, készitményei árához toldja az adót, mely üzletét terheli: s alkalmazva ez elvet, bizton állithatni, hogy az osztrák gyáripar összes adója tetemes részét a fogyasztó Magyarország fizeti meg. Ellenben általánosan ismert dolog, hogy a földmivelőnek sikerül legritkábban a terhek ilyetén áthāritása. A föld termékeinek értéke, az időjárás szeszélye mellett, mely a termelést szabályozza,

Quóta bizott-ág.

sokkal inkább és kizáróbban függ a kereséstől, mint bármely más áruczikk ára. Ime a tér, melyre Ő Felsége többi országai küldöttségének okoskodása a közvetett adókat illetőleg vezetett, csak még inkább föltünteti a különbséget a földmivelő Magyarország és Ő Felsége gyáriparos országai közt. Oly párhuzam, mely bizonynyal nem a magyar korona országai hozzájárulási arányának emelésére nyujt védveket."

Ugyanigy áll a dolog azon állitással, hogy a magyar korona országai saját jövedelmükhez aránylag többet forditanak közigazgatási költségeikre, mint a Felség többi országai.

„A tényleges hozzájárulás e szerint a magyar korona országai adóképességének is legbiztosabb kulcsa. Oly összeg, mely azon határokig megy, a melyeken túl minden kivetés nem a bevételeket, hanem csupán a hátrálékokat növelhetné. Oly összeg, melyet a magyar korona országainak küldöttsége csupán azért vélt elfogadhatónak, mivel több évre ajánltatván meg, bizton reményli, hogy ez idő alatt a nemzetnek visszanyert önkormányzata mindent el fog követni, amit az ország vagyoni ereje adóképessége kifejtésére tenni lehet."

Nem tagadja azonban, hogy az adóképesség megállapitására más kulcs is ajánlható. De határozottan kétségbe vonja, hogy az egyenes adók kivetése — melyet az osztrák küldöttség hozott javaslatba — helyes alapul szolgálhatna. „Általában az egyenes adók soha sem nyujtanak helyes mértéket valamely nép vagyoni erejéről. Az egyenes adókat ugyanis a törvényhozó kénye szabja meg, mely az állam szükségeit gyakran nagyobb mértékben tartja szem előtt, mint az adózók nehezen megbecsülhető fizetési képességét; mig ellenben a közvetett adókban részesedés, az adózók szüksége mellett, azok akaratától is függ. S ha a tudomány kétségtelen alapelvei szerint átalában nem vétethetnek az egyenes adók mértékül valamely nép fizetési képessége megitélésénél, még kevésbbé vétethetik ez adók kivetése; s még kevésbbé vétethetnek alapul ez adók a magyar korona országaiban, hol azok elsietve, önkényesen, a helyzet ismerete nélkül hozattak be. Ha átalában nem a valósággal behajtott, hanem a kivetett adók szolgálnának valamely nép adóképessége kulcsául: akkor a hátralékok is az adóképesség jeleiül volnának tekinthetők."

A földadó meghonositása Magyarországon oly módon történt, hogy ez által az ország sokkal jobban van terhelve, mint

a németszláv tartományok. A túlterheltetés más egyenes adóknál is mutatkozik; igy a kereseti adónál, mely a németszláv tartományoknál az üzleti keresetre vetett mérsékelt adó, melyet ott csak néhány százezren fizetnek, mig a magyar korona országaiban tisztán fejadó az, melyhez a nép milliói járulnak. A túlterheltetést bizonyitják az adóhátralékok. „Csalódnék, aki e tények magyarázatát politikai indokokban keresné. Politikai indokok adómegtagadást idézhetnek elő egyes esetekben, sőt koronkint tömegesen is, de folyvást növekvő hátrálékokat, a katonai végrehajtás folytonossága mellett, bizonyára nem. Az évenkint rendesen előforduló, sőt növekedő adóhátrálékok a leghangosabb tiltakozás azon elv ellen, mely az egyenes adókat és azoknak is kivetését kivánja az adóképesség mértékeül felállitani." Quóta bizottság

De érezték az alap hiányát az osztrák kiküldöttek, midőn annak pótlásául némely közvetett adók jövedelmének a közös költségekből mindenekelőtt levonását javasolták. E javaslatot a magyar küldöttség már azért sem fogadhatja el, „mivel ellenkezik azon határozatokkal, melyek Magyarországnak a közösügyeket szabályozó törvényében a közvetett adókra nézve foglaltatnak". A közvetett adók egy részének kihagyása a számitásból, midőn az adóképesség kulcsa az adók összegében kerestetik, a magyar küldöttség nézete szerint sehogy sem igazolható.

Az osztrák küldöttség szeptember 14-iki ülésében válaszolt. Hangsulyozta, hogy a közösügyi költségek hozzájárulási aránya, az államadóssághoz való járulás arányával együttesen és egy arányszámban állapitandó meg, s hogy ujabb javaslata csak ezen föltétel mellett tétetik. Válaszol a magyar küldöttség ellenvetéseire s a többek közt sajnálja, hogy el nem fogadtatott az az ajánlata, mely szerint némely indirect adók jövedelme épugy, mint a vám jövedelme, azonnal vonassék le a közös költségekből. „Ez által a két fél közti szabad közlekedésre nézve egy igen fontos kérdés, t. i. az adóvisszatérités könnyü és egyszerü megoldást nyert volna." Az osztrák küldöttség nem ragaszkodik javaslatához, „ámbár meggyőződése az, hogy a magyar törvényhozás maga az eredmények következtében mégis ezen javaslathoz fog visszanyulni".

Ujabb javaslata a következő:

1. a vámjövedelem fordittassék előzetesen a közös kiadások fedezésére, de azon megszoritással, hogy ezen jövedelemből azon

Quóta bizottság. adóvisszatéritések is fedeztessenek, melyek adóköteles tárgyaknak kivitele alkalmával teljesitendők;

2. a hozzájárulási arány puhatoltassék ki a direct és indirect adók 1860—1865. évi átlagos jövedelmei után: de kihasitván előbb az indirect jövedelmekből a vámjövedelmet és azokat az adókat, melyek a két félt nem egyformán terhelték. Kihasitandó tehát az utivámok, a fémjelzési illeték, a fogyasztási adó zárt helyiségekben, a söradó s ennek következtében a boradó;

3. ezen elvek alapján az 1860—1865. évek átlaga szerint az osztrák tartományokban a jövedelem 161,050.000 forintot, Magyarországon 72,500.000 forintot tett, s igy az arányszám 68·96 és 31·04 volna; az osztrák bizottság mindazáltal kerek számban 69 és 31 számokat hoz javaslatba.

Javaslatainak indokolásául felhozta: „A vámjövedelmeknek eleve való elkülönitése a közös költségek fedezésére nem fekszik az osztrák tartományok érdekében, s ha ebbe mégis beleegyezik az osztrák küldöttség, ez csupán a szabad közlekedés érdekében történik. De ezen érdek azt is kivánja, hogy az adóvisszatéritésnél az eljárás minél egyszerübb legyen és nevezetesen, hogy származási bizonyitványok stb. előmutatása elmaradjon."

Ezen válasz többé nem képezte tárgyát hivatalos feleletnek. A magyar delegatio egyik albizottsága vizsgálat tárgyává tette ugyan a kormány által előterjesztett számadásokat és szeptember 20-án kelt jelentése szerint (Haynald Lajos elnök és báró Kemény Gábor tollvivő aláirásával) *a)* az évenkénti több millió központi dohány-kezelesi kiadás a két fél közt a jövedelmek viszonya szerint felosztatott; — *b)* az eladott államjószágokért befolyt összegek egyátalában kihagyattak, — és *c)* az országos előlegek és visszafizetéseik nem vétettek rendes jövedelembe és kiadásba. Az igy rectificált adatok alapján „ugy tünik ki, hogy 1860-tól 1865-ig hat év alatt átlag Magyarország direct és indirect adói összes jövedelmei a német-szláv tartományok összes jövedelmeihez megközelitőleg ugy állottak, mint 29 a 71-hez."

Időközben a magyar és az osztrák ministeriumok közt folyt a tárgyalás az államadósságokból elvállalandó rész s egyátalában a pénzügyek rendbehozatala iránt. Lónyay pénzügyminister az eredményeket a magyar küldöttség elé szeptember 16-án terjeszté. A küldöttség a közlötteket szeptember 17., 18., 19-én vette tárgyalás alá; azután egy albizottság az osztrák

küldöttség albizottságával érintkezett s végre szeptember 19-én az országos küldöttség a következő határozatot hozta: Quóta bizottság.

„Miután a magyar országos küldöttség értesittetett, hogy Ő Felsége többi országainak küldöttsége az utolsó nyilatkozatában foglalt javaslattól eltért s habár feltételesen elfogadta, hogy azon arány, melyben a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai az 1867: XII. t.-czikkben közöseknek ismert államügyek költségeihez ezentul járulandanak a magyar korona országaira nézve 30. s Ő Felsége többi országaira nézve 70 százalékban 10 évi időszakra állapittassék meg: nem tartja az országos küldöttség, már az idő előhaladása miatt is, szükségesnek a birodalmi tanács küldöttségének szeptember 14-én kelt ujabb jegyzőkönyvében tett ellenvetésekre felelni, s az indokok taglalása és czáfolásába ereszkedni, melyek az ezen jegyzőkönyvben ajánlott javaslat mellett hozattak föl, melytől Ő Felsége többi országainak küldöttsége maga is elállott; hanem azon óhajtástól vezéreltetve, hogy a közös költségek aránya ügyében közös javaslat jöjjön létre, az Ő felsége többi országainak küldöttsége által kikötött feltételek felett a határozást az országgyülésnek tartván fenn, a magyar korona országai részére a 30, s Ő Felsége többi országaira nézve a 70 százaléknyi arányt, mindamellett, hogy az nagyobb terhet ró az országra, mint a menynyivel eddig járult a pragmatica sanctióból folyó közös terhekhez, késznek nyilatkozik a mindkét részről szintén elfogadott tiz évi időszakra, a magyar országgyülésen javaslatba hozni. Azon reményben teszi ezt a magyar országos küldöttség, hogy a birodalmi tanács által is ez arány fog megállapittatni s egyidejüleg a még függőben lévő kérdések, a melyekre nézve Ő Felsége többi országainak hozzájárulása kivántatik, egész összegükben az 1867: XII. t.-cz értelmében kedvező megoldást nyernek s ez által, és a visszanyert önkormányzat folytán az ország anyagi ereje, azon tiz év alatt, melyre az arány megállapittatik, emelkedni fog.“

Ezen határozattal szemben Ghiczy Kálmán külön véleményben nyilatkozik. Ő azon esetre, ha a magyar küldöttség a közösügyi költségek meghatározásának azon alapjától, a melyen eddig állt, eltér: a közvetett és a közvetlen adókból befolyt brutto bevételeket tartja az illető országok adóképessége leghivebb mértékének: mert az összegek, melyek ezen bevételek-

ben foglaltatnak, az adózók által mind megfizettettek, számszerint pontosan meghatározhatók; — mig az emlitett bevételeknek netto számitása a több millióra terjedő behajtási költségeknek átvizsgálását, a különböző országok helyi követelményeinek tekintetbe vételét, összehasonlitását teszi szükségessé s ezeknek nehézsége miatt biztos eredményre nem vezet. Az ő számitása szerint ez alapon az arány 28·052 az 71·948-hoz.

Quóta törvény.

A magyar törvényhozás elfogadta az ajánlott hozzájárulási arányt és az 1867: XIV. t.-cz. az arányt 30: 70-ben állapitja meg (1. §.), még pedig 1868. évi január 1-től 1877. évi deczember 31-ig (2. §.).

Ezen törvény hatályát az 1877: XXVII. t.-cz. 1. §. 1878. márczius 31-ig, az 1878: IV. t.-czikk 1. §. 1878. május 31-ig és az 1878: XIII. törvényczikk 1. §-a 1878. junius 30-ig hoszszabbitotta meg.

Az időnkint meghatározott költségek quotaszerü fizetésére nézve az 1867: XIV. t.-cz. igy intézkedik:

4. §. Mind a magyar korona országai, mind ő Felsége többi országai kötelesek a közös kiadási járulékok fedezésére havi bevételeik egy részletét, mely ezen bevételekhez oly arányban van, mint összes járulékuk összege az illető évi kiadási budgetek főösszegéhez, minden hónapban beszolgáltatni. Ha a havi részletek ama hozzájárulási tartozás összegét nem érnék fel: kötelezik az emlitett országok magukat a különbözetet, bevételeikre való tekintet nélkül, teljesen beszolgáltatni. és pedig oly időközökben, hogy a közös pénzügyi háztartás fenn ne akadjon.

1867: XV. 9. §. ugyanigy szól s még kiegészitőleg mondja: Ez esetben a közös pénzügyminister a magyar korona országainak s illetőleg Ő Felsége többi országainak pénzügyministerével kellő egyezményre fog lépni.

Osztrák államadósságok.

A közös ügyek megállapitásán, valamint a közös ügyek hozzájárulási arány meghatározásán kivül nehéz kérdés volt az osztrák államadósságok kérdése.

Ezt az ügyet is elvileg megoldásának mikéntjére nézve az 1867: XII. törvényczikk hozta tisztába, mondván:

53. §. Az államadósságokat illetőleg Magyarországot, alkotmányos állásánál fogva oly adósságok, melyek az ország törvényszerü beleegyezése nélkül tétettek, szorosan jogilag nem terhelik.

Osztrák államadósság.

54. §. De kijelentette már ezen országgyülés, hogy „ha valóságos alkotmányosság hazánkban is, Ő Felsége többi országaiban is minél előbb tettleg életbe lép, kész azt, a mit tennie szabad, s mit az ország önállása és alkotmányos jogainak sérelme nélkül tehet, a törvényszabta kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetekből megtenni, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az absolut rendszer eljárása összehalmozott, Ő Felsége többi országainak jóléte össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz időknek káros következései elhárittassanak.“

55. §. E tekinteteknél fogva tehát, s egyedül ezen alapon, kész az ország az államadósságok terhének egy részét elvállalni, s az iránt, előleges értekezés folytán, Ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel egyezkedésbe bocsátkozni.

Az országgyülés által az 1867: XII. t.-cz. alapján megválasztott küldöttség feladatává tétetett ugyan az is, „hogy azon terhet is tanácskozás és tárgyalás alá vegye, melylyel a magyar korona országai az osztrák államadósságokhoz hozzá fognának járulni“; a küldöttség azonban éppen az igy körülirt feladatából azt következtette, hogy az államadósságok kérdésében csak előleges értekezésre lőn utasitva, mely után még tárgyalások lesznek folytatandók a két fél ministeriuma közt, s ezek lesznek hivatva ez irányban javaslatokat előterjeszteni a két törvényhozásnak.

Lónyay pénzügyminister a közös ügyek költségeinek hozzájárulási arányának megállapitására kiküldött magyar országos küldöttségnek 1867. szeptember 23-iki ülésében terjeszté elő azon hosszadalmas tárgyalások eredményét, melyeket az államadósságok terhében való részvétel fokára nézve az osztrák kormánynyal folytatott.

Előadta ez alkalommal, hogy a magyar kormány mindenekelőtt oda hatott, mikép az államadósságok egy részét, mintegy praecipuum gyanánt viseljék az osztrák tartományok, és csak az igy megmaradó összeg osztassék meg az adóképesség arányában, „amint a méltányosság kivánja, hogy az érintett terhekből erőnkhöz képest, tehát adóképességünk aránya szerint annyit vállaljunk, a mennyit becsülettel elbirhatunk, ugyancsak az igazság és méltányosság igényli más részről, hogy a fennálló államterhek egy részét Ő Felsége többi országai előzetesen

Osztrák államadósság.

vállalják magukra". Mert vannak államadóssági tételek, melyek átalában vagy külön-külön a Felség többi országait illetik: mert azon hasznos beruházások fejében, melyek a közjövedelmekből tétettek, aránylag nagyobb összegek fordittattak a német-szláv tartományokba; mert a tőkék utáni jövedelem, mely igen csekély részben létezik hazánkban, holott a Felség többi országaiban sokszorta nagyobb, nem vonatik még kellőleg adózás alá, ennélfogva a befolyt adókhoz viszonyitva az adóképesség tetemesen nagyobb a Felség többi országaiban; s mert a magyar korona országaiban nagyobb a földtehermentesitési adósság.

A magyar kormány kezdetben 32, utóbb 30 millió kamatösszeget kivánt előzetesen elfogadtatni az osztrák tartományok terhére, végre a praecipuum 25 millió forintban állapittatott meg, s az ezután megmaradt összeg 30 : 70 arányban osztatott meg.

„A magyar ministerium óhajtotta volna, hogy az aránrész 28-nál nagyobb ne legyen; azonban hosszantartó két hónapi időt haladó tárgyalások után 30 hozzájárulási kulcsot vél javaslatba hozni. Okai következők: — a valóságos adóbevételek — ide nem számitva az államjavak és a bányászat jövedelmeit, 6 évi átlag szerint 28$^{1}/_{8}$ százalékot tesznek; ezen évek közt azonban kettő, u. m. 1861. és 1863-ki, rendes évnek nálunk alig tekinthető; és czélszerü önkormányzat mellett hazánkban az adóképesség fejlődése bizton várható. Megjegyzendő végre, ami egyik legfontosabb körülmény, hogy az évjárulék, melylyel az államadósságok kamataihoz járulunk, egyszer mindenkorra állapittatott meg és semmi körülmények folytán változást nem szenvedhet; minélfogva méltányosság szerint a jövő gyorsabb kifejlődésének lehetősége is számba veendő."

A magyar küldöttség a szeptember 25-én tartott közös ülésen helyeselte a kormány javaslatait s egyuttal „nem mulaszthatja el kiemelni azon rendkivüli anyagi és erkölcsi hasznot, mely az államadósságok kérdésének oly alapon, a mely Magyarország pénzügyi rendszere önálló kifejtését lehetővé teszi, végleges elintézéséből s ez által a kiegyezési mű szerencsés betetőzéséből az országra hárul."

Évi járulék az osztrák államadósságokhoz.

Az államadósság ügyét a magyar törvényhozás a kormány előterjesztése alapján elfogadta, s igy jött létre:

az 1867: XV. t.-cz. az államadósságok után a magyar korona országai által vállalandó évi járulékról. E szerint

Évi járulék az osztrák államadósságokhoz.

„1. §. 1868. január 1-től kezdve a magyar korona országai, az eddigi államadósságok kamatainak fedezéséhez 29,188.000 forintnyi állandó, további változás alá nem eső évi járulékot fizetnek, s ebből 11,776.000 forintot érczpénzben.

„2. §. Egyszersmind egyezségileg megállapittatik, hogy 1868. május 1-ig törvényjavaslat terjesztessék elő alkotmányos tárgyalás végett, mely által a jelenleg létező különféle adóssági czimek lehetőleg kimeritő módon egységes járadékadóssággá változtassanak át, s a pénzügyeknek tőkevisszafizetések általi terheltetése lehetőleg kevesbittessék. A mi azon adósságczimek tőkevisszafizetéseit illeti, melyek természetöknél fogva ily egységes járadékadóssággá átváltoztatásra nem alkalmasak, ezekre nézve törvényesen megállapitandó, hogy a visszafizetésekre megkivántató összegek jövőbeli egységes járadékadóssági kötvények kibocsátása által szereztessenek évenkint be, s hogy az ezen beszerzésből származó tehertöbbletet Ő Felsége többi országai és királyságai vállalják el, s hozzá a magyar korona országai által évenkint egymillió egyszáz ötvenezer állandó összeg fizettessék, és ebből 150.000 frt ezüstben; ellenben minden, e törlesztések folytán eleső kamatoknak, valamint a statusadóssági kamatszelvények és sorsjáték nyeremények után fizetendő adóknak is Ő Felsége többi országai és királyságai javára kell esniök.

„A fentebbi ezüstben járó 150.000 frt által azonban az osztrák általános földhitelintézettel kötött s mintegy feléig magyar kincstári uradalmakra kebelezett államjószág-kölcsön határoztatik törlesztetni, melynek kamatai az 1. §-ban megállapitott állandó évjárulékban benfoglaltatnak. A magyar kincstári uradalmaknak ezen bekebelezett kölcsön alóli teljes felszabaditása után tehát ama 150.000 frtnyi ezüstben járó fizetés megszünik s a tervszerü törlesztés vagy az egész kölcsönnek korábbi visszafizetése szerint az évi kamatjárulék is az államjószág-kölcsön kamatainak Magyarországra eső részéhez képest kevesbitendő.

„A magyarországi állampénztárakban elhelyezett biztositékokat és letéteményeket annak idején a magyar pénzügyi igazgatás fogja visszafizetni. Az ezekért járó kamatok azonban a 29,188.000 forintnyi állandó évjárulékban benfoglaltatnak, s a mennyiben a fizetés Magyarországban történik, ezen összegbe beszámitandó.

4*

Évi járulek az osztrák államadósságokhoz.

„6. §. Mind a magyar korona országainak, mind Ő Felsége többi országainak tetszésökre hagyatik, államadóssági kamatjárulékukat adóssági kötvények törlesztése vagy készpénzbeli tőke visszafizetése által csökkenteni. A törlesztett adósságösszeg kamatainak megfelelő összeg ez esetben a törlesztő pénzügyi kormányzat hozzájárulási tartozásából levonatik.

„9. §. Mind a magyar korona országai, mind Ő Felsége többi országai kötelezik magukat a közös kiadási és államadóssági járulékok fedezésére havi bevételeik egy részletét, mely ezen bevételekhez oly arányban van, mint összes járulékuk összege az illető évi kiadási budgetjök főösszegéhez minden hóban beszolgáltatni. Ha a havi részletek ama hozzájárulási tartozás összegét nem érnék fel: kötelezik az emlitett országok magukat, a különbözetet bevételeikre való tekintet nélkül, teljesen beszolgáltatni és pedig oly időközben, hogy a központi pénzügyi szükséglet fenn ne akadjon. Ez esetben a közös pénzügyminister a magyar korona országainak pénzügyministerével kellő egyezményre fog lépni."

Az osztrák államkölcsönök terhében való részesülés megállapitása után azonban még egy „közös"-nek jelzett kérdés

Függő adósságok.

merült föl, s ez az u. n. függő államadósságok kérdése, a mely hosszas tanakodások után szintén az 1867: XV. törvényczikkben talált megoldást. E szerint

„5. §. Az államjegyekből és váltópénzjegyekből álló s összesen 312,000.000 forintot tevő függő adósság mind két fél közös jótállása alá helyeztetik.

„Mivel pedig a gmundeni, ausseei és halleini sóbányákra bekebelezett 100,000.000 forintnyi zálogjegyek, a melyeknek kamatozásához és törlesztéséhez szükséges összegekből a Magyarországra eső évi járulék az 1. és 2. §-ban megállapitott és változhatlan összegekben már befoglalva van, oly összefüggésben állnak az államjegyek forgalmával, hogy a zálogjegyek és az államjegyek együttvéve 400 milliót meg nem haladhatnak ugyan, de ezen véghatáron belül a zálogjegyek időnkinti kevesbedése a forgalomban államjegyekkel pótolandó: a két fél jótállása az államjegyeknek ez összefüggéséből időnkint eredhető többletére is kiterjesztetik.

„Az államjegyekből és váltó pénzjegyekből álló függő adósságnak minden más szaporitása, valamint jövőben a megállapi-

tására (Fundirung) szolgáló rendszabályok, csak a két ministerium kölcsönös beleegyezésével s a két törvényhozás (birodalmi tanács és országgyülés) jóváhagyása mellett jöhetnek létre."

Függő adósságok ellenőrzése.

A függő adósságok ellenőrzéséről intézkedik az 1868: XLVI. t.-cz. E szerint:

A függő adósság kezelése a közös pénzügyministerre bizatik aki azt ministeriumának egyik osztálya által külön kezelteti. (1. §.) E kezelés ellenőrzésére mind a magyar korona országai, mind a birodalmi tanácsban képviselt országok külön-külön hat tagból és három póttagból álló ellenőrző bizottságot választanak (2. §.); a bizottságok tagjai az illető törvényhozások egész idejére választatnak, s müködésüket az országyülés és birodalmi tanács feloszt\u00e1sa esetében is mindaddig folytatják, mig az ujólag egybegyült törvényhozó testületek uj választásokat tehetnek. (3. §.) Mindegyik bizottság ellenzárlatot gyakorol az államjegyek főtartalékára nézve. (7. §.) Az ellenőrző bizottság feladata: *a)* helyes ellenőrzési szabályok alkalmazásával őrködni a felett, hogy a forgalomba bocsátott pénzjegyek tehát állam- és váltójegyek összege meg ne haladja a törvényhozások által megállapitott maximumot; *b)* ellenőrizni az államjegyek és váltójegyek készletét, a jegyek készitését s az elhasznált jegyek megsemmisitését; *c)* felügyelni, hogy az 1867: XV. t.-cz. 5. §-ban a sóbányai utalványok és államjegyek között megállapitott viszony a törvény értelme szerint akkép tartassék fenn, hogy a sóbánya-utalványok időnkinti kevesbedése folytán az államjegyekből és váltópénz-jegyekből álló és összesen 312 milliót tevő függő adósság növekedése állandóvá ne váljék; *d)* a függő adósságról havonkinti kimutatásokat közre bocsátani. (12. §.) Mindenik ellenőrző bizottság évenkint külön jelentést tesz eljárásáról az illető törvényhozásnak. (13. §.)

Az államjegyek és váltójegyek készitése, az ezekre való felügyelet, az elhasznált jegyek beváltása, s az ezen müveletek körüli eljárás által igényelt költségeket és dijazásokat a magyar korona országai 30%, a birodalmi tanácsban képviselt országok pedig 70% arányban viselik. (17. §.) Az 1868-ik évre ezen költségek fejében a magyar pénzügyminister 200.000 frtot fog a közös pénzügyministernek számadás terhe alatt átszolgáltatni. (18. §.) A függő adósság kezelési költségei jövőre, az ellenőrző bizottságok előirányzata alapján, az illető törvényhozások költ-

Függő adósságok ellenőrzése.

ségvetéseibe vétetnek föl; s e költségek hováforditásáról az ellenőrző bizottságok elé adatik a számadás, melyet azok illető törvényhozásaik elé terjesztenek. (19. §.)

Az államjegyek és váltójegyek alakjának koronkint változtatása alkalmával a forgalmon kivül tett jegyek rendszerint, mind nem váltatván be, az államra ez uton háramló nyereség jövőre a pénzjegyek készitési és kiállitási költségeknek fedezésére szolgáló pénzalapot fogja képezni. Mihelyt ilyen alap lesz, s mindaddig, mig abban az államjegyek kezelési költségére elegendő összeg találtatik: a függő adósságok költségei abból fedeztetnek (20. §.); ez az alap is az ellenőrző bizottságok ellenőrködése alatt áll s arról évenkint mindkét törvényhozásnak számadás adandó. (21. §.) Ha a függő adósságok közös kezelése a két törvényhozás intézkedése folytán bármikor és bármiként megszünnék, a kezelési alap a két fél közt 70: 30 arányában osztatik szét. (22. §.)

Az ellenzék a függő adósság kezelése ellen állást foglalt; jelesül

Tisza Kálmán, mint a VII. osztály előadója, a függő adósságokról szóló törvényjavaslatra nézve következő külön véleményt terjesztett elő:

azon nézettől vezéreltetve, hogy már az 1867: XV. t.-cz. midőn a függő adósságokról rendelkezett, csakis a két ministeriumot és a két törvényhozást emlitvén, ez által tisztán jelezte, hogy e tárgyban kizárólag ezek befolyását kivánja fentartani; — hogy a közös ministerium és a delegatiok teendőinek a törvényjavaslatban kifejezett módon szaporitása az 1867: XII. t.-cz. szellemével meg nem egyezik, s Magyarország állami jogaival ellenkezik; — hogy oly hivatalnok, a közös pénzügyminister általi kezelés, kinek tetteiért a m. k. pénzügyminister felelős nem lehet, s kit maga a magyar törvényhozás önállóan feleletre nem vonhat, a kellő biztositékot nem nyujtja; — hogy a feleletre vonás akkor, midőn annak érvényesitéséhez mindkét törvényhozás beleegyezése és a két delegatio intézkedése szükséges, ha nem egészen lehetetlen is, de minden esetre igen hosszadalmas uton lenne eszközölhető; — hogy azon költség, mely más utoni intézkedés által okoztatik, mig egyfelől az abból származó előnyökkel szemben csekély, addig másfelől a közös pénzügyministerium hivatalnokai számának ennek folytán lehetővé vált kevesbitésével

Függő adósságok ellenőrzése.

legnagyobb részben fedezhető: — a törvényjavaslatot el nem fogadja; hanem ennek következő elvek alapján átdolgozását inditványozza:

1-ször, hogy a függő adósságok kezelése egy, mindkét pénzügyminister ellenjegyzése mellett kinevezett igazgatóra bizassék; 2-szor, hogy az ellenzárlatot és a más tekintetben szükséges ellenőrködést a két pénzügyminister megbizottja által gyakorolja; 3-szor, hogy minden e tárgyban tett intézkedésekért és az erre vonatkozó történtekért, mindenik pénzügyminister közvetlenül saját törvényhozásának legyen felelős; 4-szer, hogy a m. kir. pénzügyminister a függő adósságokról havonkiuti kimutatásokat bocsásson közre, minden ülésszak kezdetén pedig a képviselőháznak az ügy mibenlétéről kimeritő jelentést tegyen."

A függő adósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottság első jelentésében, melyet 1869. ápril 7-én tartott üléséből hozott, kiemeli, hogy „miután az ellenőrzés pontossága a bizottsági tagok oly gyakori jelenlétét a közös ministerium székhelyén megkivánja, miről a törvényhozás ülésszakában a tagokra nézve csaknem kivihetetlen, az 1868. XLVI. t.-cz. 5. §. olyképen módositandó, hogy a póttagok nemcsak a kilépő, hanem az ideiglenesen akadályozott tagok pótlására is behivathassanak. Azonkivül a 10. §. értelmében a közös pénzügyministerium hivatalos személyzetéből adatnak a szükséges munkaerők a bizottságok rendelkezésére; a bizottság azonban ugy találja, hogy miután a függő adósságok kezelése közvetlenül a közös pénzügyminister alatt áll, illőbb, hogy az ellenőrzésére szükséges hivatalnokok az Ő Felsége személye körüli ministeriumhoz tartozzanak."

A pénzügyi bizottság 1869. jun. 30-án kelt jelentésében a törvény 5. §-ának módositását indokoltnak találja; de a pénzügyministerium helyett a felség személye körüli ministerium részéről adandó segitségre nézve, megjegyzi: „miután a nevezett hivatalnokoknak semmiféle ellenőrzési teendőik nincsenek s feladatuk pusztán kezelési és segédszemélyzeti munkálatokra szoritkozik" a javaslatot indokoltnak nem tartja.

Az ellenőrzési bizottsági tagok részére ez alkalommal 10 forint napidijt és utazási költség fejében minden jövetmenetre nézve 50—50 frtot vél megszavazandónak.

Függő adósságok ellenőrzése.

A függő adósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottság ellenőrzési szabályai, melyeket 1869. ápril 7. üléséből a bizottság készitett, a következők:

1. Bármi rendelvény, melyet a közös pénzügyminister az államjegyek és váltójegyekre szükséges papirok elkészitésére, továbbá az államjegyek és váltójegyek nyomatása, végre azoknak kibocsátása tekintetében kiad, csak akkor érvényesek, ha az 1868: XLVI. t.-cz. értelmében megállapitott országos bizottság elnöke vagy helyettese s egyik tagja által ellenjegyeztetnek, s másolatban a bizottság irományai közé letétetnek.

2. Valahányszor a papirgyár jegypapir-készletet szállit a közös pénzügyministeriumba, tartozik a szállitmányi jegyzék egyik példányát az országos ellenőrző bizottságnak beküldeni.

3. A beküldött jegypapir-készlet az országos ellenőrző bizottság ellenzára alatt őriztetik, s csak a bizottság beleegyezésével szolgáltattatik ki az államnyomdának.

4. Az államnyomda köteles, minden kimutatást az átvett jegypapir felhasználatáról egyik példányban azon választmánynak, mely a nyomtatott államjegyek s váltójegyek megolvasására s átnézésére kiküldetett, másik példányban pedig az országos ellenőrző bizottságnak elébe terjeszteni.

5. Azon választmány, mely a nyomtatott államjegyek és váltójegyek megolvasására és átnézésére kiküldetett, minden kimutatást, úgy a használható mint a haszonvehetetlennek talált (maculatur) államjegyekről s váltójegyekről egyik példányban az országos bizottság elébe terjesztendi.

6. Az ezen kimutatás alapján használhatónak talált államjegyek és váltójegyek átvétele a közös pénztárba csak az országos ellenőrző bizottság közbejöttével történhetik. A bizottság ellenzárja a készletet s a kibocsátást csak az 1868: XLVI. t.-cz. 12. §-nak *e)* pontjában megszabott határok közt engedi meg; ugyan ezért:

7. Mindannyiszor, amennyiszer államjegyek s váltójegyek uj kibocsátása történik, a közös pénzügyminister ki fogja mutatni az országos ellenőrző bizottságnak, a sóbányában bekebelezett zálogjegyek forgalmát, nehogy az államjegyeknek s váltójegyeknek törvényesen megszabott mennyisége meghaladtassék.

8. A haszonvehetőknek nem talált, továbbá a haszonvehetlenné lett, s kicserélendő államjegyek és váltójegyek az országos

Függő adósságok ellenőrzése.

ellenőrző bizottság ellenzára alatt fognak őriztetni mindaddig, mig meg nem semmisittetnek, a megsemmisités pedig csak a bizottság közbenjöttével vitethetik véghez.

9. Az országos ellenőrző bizottság fentartja magának a jogot, az államnyomdánál az állam- s váltójegyek késziténére szükséges lemezeket s az ellenőrző órák kulcsait esetlegesen ellenóra alá helyezni.

10. A bizottság a törvényben megkivánt havonkinti kimutatást minden hó elején fogja a „Közlöny"-ben közrebocsátani.

Ezt az ellenőrzési szabályzatot a magyar országgyülés sem nem tárgyalta, sem határozott tudomásvétellel nem hagyta jóvá. S igy történt, hogy a képviselőház 1878. ápril 8. határozatával fölszólitotta a kormányt, hogy az államadósságot ellenőrző bizottság belszervezetéről és költségvetéséről tegyen jelentést a háznak.

Erre 1879. nov. 18-án Tisza Kálmán ministerelnök előterjesztésében kijelenti, „hogy miután a függő államadósságokat ellenőrző bizottság az 1868: XLVI. t.-cz. értelmében közvetlenül az országgyülés által s annak saját kebeléből küldetett ki, eljárásáért csak az országgyülésnek felelős s évi jelentéseit közvetlenül ahoz terjeszti: a kormány nem érezhette magát hivatva és feljogositva az emlitett bizottság belső szervezetének s eljárási szabályzatának meghatározásába és költségvetésének mikénti megállapitásába avatkozni s nem is gyakorolt e tekintetben semmi befolyást a bizottság ügyeire."

Bekérte a bizottság elnökétől a szabályzatot és a költségvetést.

A szabályzat ugyanaz, melyet 1869. ápril 7-iki ülésében készitett. —

Vám- és kereskedelmi szövetség.

Adórendszerünk, és államháztartásunk viszonyait illetőleg, szükséges még fölemliteni azokat az intézkedéseket, melyek pénzügyi rendszerünkre nézve az 1867: XVI. t.-czikkben foglalt vám- és kereskedelmi szövetségben szabályoztattak.

Már az 1867: XII. t.-cz. 52. §-ában mondja: „Azon fentebb körülirt közös tárgyakon kivül, melyek a pragmatica sanctióból kiindulva, tekinthetők közösen elintézendőknek, vannak még más nagyfontosságú közügyek, melyeknek közössége nem foly ugyan a pragmatica sanctióból, de a melyek, részint a helyzetnél fogva, politikai tekintetből, részint a két fél

Vám- és kereskedelmi szövetség.

érdekeinek találkozásánál fogva, czélszerüebben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosan elkülönitve.

„58. §. A kereskedelmi ügyek közössége nem foly a pragmatica sanctióból: mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag külön álló országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnének s vámvonalak által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket.

„59. §. Miután azonban Magyarország és Ő Felsége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak: kész az országgyülés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egy részről a magyar korona országai, más részről Ő Felségének többi országai közt időnkint vám- és kereskedelmi szövetség köttessék.

Ily szövetség megköttetett az 1867: XVI. t.-cz.-ben tiz évre 1868-tól 1877. év végeig; ezen szövetség XXII. czikke szerint ugyanis: „a vám- és kereskedelmi szövetség a kihirdetés napjától s 10 évi időre lép érvénybe, s ha fel nem mondatik, további 10 évre, s igy 10 évről 10 évre folyton fennállónak ismertetik el. A felmondás mindenkor csak a 9-ik év végén történhetik meg, s ez esetben a szerződés megujitása iránti egyezkedés hasonló uton haladék nélkül megkezdendő. Mindazonáltal a szerződési idő öt első évének elteltével mindenik félnek szabadságában álland e határozmányok megváltoztatására alkudozást inditványozni, mely alkudozást a másik fél vissza nem utasithat. Ha ezen uton az egyezség 6 hónap alatt el nem érhető, mind két fél szabadságában áll egy évi felmondással élni. Ez esetben a szerződés megujitása iránti egyezkedés haladék nélkül megkezdendő.

A vámszövetség az 1877: XXVII. t.-cz. 2. §. által 1878. márczius 31-ig, az 1878: IV. t.-cz. 2. §. által 1878. május 31-ig és az 1878: XIII. t.-cz. 2. §. által 1878. junius 30-ig hosszabbittatott meg.

A vámszövetségnek pénzügyileg fontos intézkedései szólnak: *a)* a vámokról, *b)* a fogyasztási adókról és a jövedékekről, *c)* a szabadalmakról és árúvédjegyekről, *d)* a hajózásról és a vasutakról, *e)* a pénzverésről.

Vámok.

A vámokra nézve az 1867: XII. t.-cz. 64. §. szerint a közös egyezményben:

„Meghatároztatnék az is, hogy az összes vámvonalok egyforma kezelése fölött ki által s mikép gyakoroltassék a felügyelet, s kimondatnék, hogy a vámokból befolyó jövedelmek a közös költségek fedezésére forditandók: a jövedelmi összeg tehát mindenek előtt le fog vonatni a közös költségek összegéből." Vámok.

Az 1867: XIV. t.-cz. (a quotáról) 3. §. pedig akkép egésziti ki az 1867: XII. t.-cz. 64. §. intézkedéseit: „hogy a vámok tiszta jövedelméből előbb a közös vámvonalon átvitt, adó alá vetett tárgyak után járó adóvisszatéritések fedeztetnek, és az ezután fenmaradó felesleg fordittatik a közös költségek közös fedezésére.

Az 1867: XVI. t.-cz. a vámközösség és a vámok iránt következően intézkedik:

„1. §. Mindkét fél államterülete e szövetség idejére és annak értelmében, egy vám- és kereskedelmi területet képez, melyet egy közös vámhatár vesz körül.

„Ennek következtében, e szövetség ideje alatt a két fél egyikének sem lesz joga azon forgalmi tárgyakra, melyek az egyik fél területéből a másik fél területére vitetnek, bárminemű beviteli, kiviteli vagy átviteli vámilletéket vetni, és a végből közbenső vámvonalat állitani.

„Bárminemü és bárki részére szedett belső adókkal, az egyik fél a másik fél területéből bevitt czikkeket csak oly mérvben terhelheti, a milyenben ily adókkal saját területe, hasonló ipar készitményeit vagy termékeit terheli.

„A közös vámhatárból kizárva maradnak a jelenlegi vámkülzetek.

„4. §. A jelen fennálló vámdijszabályzatok (tarifák) és vámtörvények, továbbá a vámszedési és vámkezelési rendszabályok mindkét állam területén teljesen érvényben maradnak, és csak a két törvényhozás, illetőleg a két felelős ministerium közös egyetértésével változhatnak vagy szünhetnek meg.

„Uj vámkülzetek felállitása szintén csak közös egyetértéssel történhetik.

„5. §. A vámok szedése és kezelése a két fél kormányainak egyaránt fentartatik az alájok rendelt államterületek határai közt. A vámok kezelésében és szedésében követendő összhangzatos eljárás feletti kölcsönös ellenőrködés végett mindkét fél részéről felügyelők alkalmaztatnak, kiknek joguk van a tulsó vám- és

pénzügyi hatóságoknak a vámügyre vonatkozó ügyvitelébe betekinteni és a tapasztalatokat az illető szakministereknek tudomásukra juttatni."

Fogyasztási adók és jövedékek.

A fogyasztási adók s a jövedékekre nézve az 1867: XII. t.-cz. 63. §-a szerint:

„Ez alkalommal (a vám- és kereskedelmi szövetség kötésekor) szintén . . . . . egyezkedés által határoztathatnak meg az ipartermeléssel szoros kapcsolatban lévő közvetett adók nemeire, egyforma arányára és azok kezelésére nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak vagy felelős kormánynak e részbeli intézkedései a másik fél jövedelmeinek csonkitását vonhassák maguk után; megállapittathatik egyszersmind jövendőre azon módozat, mely szerint az ezen adóknál behozandó reformok a két törvényhozás által egyetértőleg fognának eldöntetni."

Ennek alapján az 1867: XVI. törvényczikkben foglalt vámszövetség 11. §-a igy rendelkezik: „a só- és dohányjövedék és azon közvetett adók, melyek az ipartermelésre közvetlen befolyással vannak, névszerint a pálinka-, sör- és czukoradó, mindké államterületen e szerződés ideje alatt egyenlő törvények és igazgatási rendszabályok szerint fognak kezeltetni.

„Az e végből a két pénzügyminister által már is egyetértőleg megállapitott törvényjavaslatok még a jelenlegi ülésszak alatt, alkotmányos tárgyalás végett, mindkét törvényhozás elé fognak terjesztetni, s magától értetődik, hogy az ekként alkotott törvények ismét csak közös egyetértéssel törvényes uton változtathatók meg.

„Hogy az egyenlő rendszabályok kezelésében az összhangzat megóvassék, a két fél pénzügyministerének joga lesz a másik fél vezérlő és beszedő hatóságainak ügyvitelébe időről-időre betekinteni. Az e czélra kijelölt közegek a másik rész pénzügyministere által a szükséges igazolványnyal ellátandók."

Posta és távirda.

A posta- és távirdajövedék pénzügyileg teljesen önállóvá tétetett. Ugyanis az 1867: XVI. törvényczikkbe foglalt vámszövetség 18. §-a igy szól:

„A posta- és távirda-ügy a két államterületen külön, de a mennyiben a forgalom érdeke kivánja, egyforma elvek szerint fog rendeztetni és igazgattatni.

„Az állami posta- és távirdatisztek részére fentartott jogok, z ezen intézeteknek a közönség részéről használata, a posta-üldeményekért való jótállás, a dijszabás (tariffák), kezelés és zámvitel iránt jelenleg fennálló határozmányok és szabályok sak a két törvényhozás, illetőleg a két kormány közös egyet-értése utján, és mindkét területre nézve egyenlő módon változ-athatók meg.

A lőporjövedékről törvény nem szól; ezt egészen elfelejtették szabályozni.

A forgalmi eszközökre nézve a tengeri hajózás ki vételével, melyre nézve egyetértő intézkedések köttettek ki: eljesen önálló intézkedés biztosittatott.

A vasutakra nézve már a kiegyezési törvény tartalma-ott elveket. Ugyanis: Vasutak.

az 1867: XII. t.-cz. 65. §. szerint: „A kereskedelem elő-mozditásának egyik leglényegesebb eszköze lévén a vasutak, ugyan-akkor midőn a vám- és kereskedelmi szövetség megköttetik . .

. . . . egyezkedés által határoztathatik el, hogy melyek azon vasutvonalak, melyekre nézve mindkét fél érdekében közös intéz-kedések szükségesek, és hogy ezen intézkedések mennyire ter-jedjenek. Minden egyéb vasuti vonalak fölött kizárólag azon ministeriumot és országgyülést illeti az intézkedés, melynek területén ezek keresztül mennek."

Ennek alapján a vámszövetség 1867: XVI. t.-cz. 8. §-a igy szól: „A létező vasutak mind a két államterületen egyenlő elvek szerint kezelendők.

„Az ujonnan épitendő vasutakra nézve, a mennyiben a kölcsönös forgalom érdekei megkivánják, egyforma épitési és üzleti szabályok veendők alkalmazásba. Különösen az 1851. november 16-kai vasuti üzletrend és az 1863. junius 30-kai üzletszabályzat mind a két államterületen változatlanul meg-hagyatnak mindaddig, mig kölcsönös egyetértéssel mind a két félre nézve egyforma módon meg nem változtatnak."

A tengeri hajózásra vonatkozólag a vámszövetség olykép intézkedik: Tengeri hajózás.

1867: XVI. t.-cz. 6. §. A kikötői, egészségügyi és egyéb hajózási illetékek addig, mig törvényesen összhangzólag szabá lyoztatnak, a két államterület kikötői hatóságai által az eddigi határozmányok szerint fognak szedetni s a beszedő résznek

javára esnek. Hasonlókép fog történni a világitó tornyok illetékeik beszedése, melyeknek felszámolása és végleges odautalása külön egyezkedésre hagyatik fenn.

Szabadalmak, áruvédjegy, fémjelzés.

A szabadalmi ügy, az árú- és mustrabélyeg, végre a fémjelzés ügye egybehangzó egyöntetű eljárásnak képezi tárgyát. A vámszövetség e részbeni határozatai a következők:

1867 : XVI. t.-cz. 16. §. „A szabályszerüleg kieszközölt találmányi szabadalmak mindkét állam területén érvénynyel birnak.

„E czélból a szabadalmi engedélyezés feltételei mindkét állam területén egyforma elvek szerint lesznek kölcsönös egyetértéssel törvényhozási uton megállapitandók, és ha a szükség kivánná, hasonló uton megváltoztatandók. Addig, mig ez megtörténhetik, az e részben mindkét állam területén jelenleg fennálló, lényegben egymástól el nem térő rendszabályok maradnak érvényben. A szabadalmak kiadásában követendő eljárást illetőleg, a szabadalom iránti kérvény azon terület ministeriumánál nyujtandó be, melyben a feltaláló lakik. Külföldieknek szabadságukban áll találmányi szabadalomért az egyik vagy a másik államterület ministeriumához folyamodni.

„Azon ministerium, melynél a szabadalomérti kérvény benyujtatott, a kérvényt szabályszerüleg megvizsgáltatván, azt azon esetre, ha a szabadalmat megadhatónak véli, a másik terület ministeriumához elfogadás eszközlése végett hivatalból átteszi.

„A szabadalomlevelet mindenik ministerium a kormányzása alatti államterületre nézve külön állitja ki, de a két okmánynak ugyanazon kelte lesz, és mindkettő egyszerre adatik ki a kérvényezőnek azon ministeriumnál, hol folyamodását benyujtotta.

„A találmányi szabadalmak meghosszabbitása vagy érvénytelenitése hasonlókép közös egyetértéssel történik."

1867 : XVI. t.-cz. 13. §. „Az arany- és ezüstárúk finomsági tartamára vonatkozó szabályok és az azok feletti őrködés iránt egyenlő elvek fognak mind a két államterületen gyakorlatba vétetni.

1867 : XVI. t.-cz. 17. §. „Az árúbélyeg- és mustra ótalomra nézve jelenleg fennálló rendszabályok érvényben maradnak és azoknak megváltoztatása csak a két fél egyetértésével eszközölhető.

„Az árúbélyeg-, mustra-, vagy mintának a két államterületen levő akármelyik iparkamaránál történt letéteményezése

és lajstromozása az illető részére mindkét fél területén törvényes oltalmat biztosit.

„A két államterületen bejelentett árúbélyegek nyilvántartása végett mindkét kereskedelmi ministeriumban árúbélyeg-lajstrom fog a két kereskedelmi minister kölcsönös havi közleményei alapján vezettetni.“

Pénzverés.

A pénzverésről elvileg az álláspont: 1867: XII. t.-cz. kiegyezési törvény 66. §-a ekkép szól: „A kereskedelemmel szoros kapcsolatban áll a pénzrendszernek és általános pénzlábnak megállapitása is. Nemcsak kivánatos tehát, hanem mindenik fél érdekében szükséges is, hogy mind a pénzrendszer, mind a pénzláb a kötendő vámszövetséghez tartozandó országokban egyenlő legyen. Ugyanazért a vám- és kereskedelmi szövetség megkötése alkalmával, a pénzrendszer és pénzláb fölött is szükséges leend intézkedni. Ha pedig az igy megállapitott intézkedések megváltoztatása vagy uj pénzrendszernek és pénzlábnak megállapitása utóbb szükségesnek vagy czélszerünek mutatkoznék, ez a két ministerium kölcsönös egyetértésével s a két országgyülés helybenhagyásával fog történni. Magában értetődik, hogy a pénzverésre és kibocsátásra nézve a magyar király fejedelmi jogai teljes épségükben fenmaradnak.“

Ennek alapján a vámszövetség 1867: XVI. t.-cz. 12. §-a igy intézkedik: „Az ausztriai érték, mig törvényesen meg nem változtattatik, közös érték marad; azonban mind a két törvényhozó testnek az aranyérték behozatalára nézve egyforma előterjesztések fognak mielőbb tétetni, miben a párisi pénzértekezlet érvei lehetőleg érvényre lesznek emelendők.“

„Szabadságában áll mind a két félnek 10 krajczáros és azon alúli váltópénzt is veretni, mely a másik államterületen is a forgalomba fel fog vétetni. E váltópénz finomsági tartalma és súlya, valamint a mindenik fél által veretendő összeg mennyisége iránt a két ministerium közt egyetértés lesz eszközlendő.“

Ezen határozatok alapján a magyar törvényhozás mindjárt 1868. évben a pénzverésről intézkedett.

1868: VII. t.-cz. 10. §. A 10 krajczáros papirjegyek helyett érczváltópénz veretését határozta el.

„11. §. Az 1867: t.-cz. XV. 5. §. az államjegyek és váltópénzjegyek összes forgalmát 312 millióban állapitván meg, a mely arányban a 10 krajczáros papirpénzjegyek a fém váltópénzek-

Pénzverés. kel, kicserélés folytán, a forgalomban kevesbednek, azon arányban fognak államjegyekkel pótoltatni akként, hogy az összes 10 krajczáros papir váltópénz bevonása után az összes államjegyek forgalma a 312 milliót meg ne haladja.

12. §. Minthogy a papir váltópénz azon része, mely a forgalom által elenyészett, beváltás alá nem kerül, az innen eredő és a beváltáskor mutatkozandó haszon Magyarország és Ő Felsége többi királyságai és országai közt akkép fog feloszttatni, hogy abból az elsőt $30^0/_0$, az utóbbit pedig $70^0/_0$ illesse.

1868: VII. t.-cz. a magyar kir. pénzverdékben veretendő pénzek alakja, belértéke és sulya iránt.

A pénzverés alapja a 500 grammal egyenlő pénzfont, mely a pénzegységet képezi és 1.000 szemerre vagy 10.000 aszra osztatik fel. (1. §.)

A pénzverdékben ezuttal következő pénzek veretendők: aranyak: ezüst 1 forintosok, 20 krajczárosok, 10 krajczárosok; réz 4 krajczárosok és 1 krajczárosok. (2. §.)

Az arany átmérője 19·75 milliméter, finomsága $986^1/_9$ ezredrész, súlya $815^{25}/_{201}$ parány (Reichspfennig); a képlapon a Felség egész alakja a koronázási öltönyben, a hátlapon Magyarország czimere (az 1869: XII. 5. §. szerint Magyar-Horvát-Slavon-Dalmátország- és Erdély czimere) és az évszám; a körirat: Ferencz József ausztriai császár, Magyarország apostoli királya. (3. §.)

az 1 forintos	átmérője	29 mm.,	finomsága	900 ezredrész,	súlya	$^2/_{81}$ pénzfont,
a 20 kros	»	21 »	»	500 »		
a 10 »	»	18 »	»	400 »		
a 4 »	»	27 »			súlya	$^2/_{75}$ pénzfont,
az 1 »	»	19 »			»	$^1/_{150}$ »

a huszkrajczárosnál 375 darab, a tizkrajczárosnál 750 darab egy font tiszta ezüstöt tartalmaz és 187·5 darab, illetőleg 300 darab nyom egy fontot.

Az ezüstpénzek képlapján a Felség mellképe; hátlapjukon és pedig az 1 forintosoknál Magyarország czimere, az évszám és I. F.; a körirat az aranyéval egyenlő: a sima kerület pedig mélyitett betükkel „Bizalmam az ősi erényben“: — a huszasok- és tizeseknél „Magyar királyi váltópénz“ körirattal, közepében 20, illetőleg 10 krajczár, alatta az évszám.

A 4 és 1 krajczáros képlapján a magyar czimer látható „Magy. kir. váltópénz“ (1869: XII. 6. §. szerint „Váltópénz“ fölül

a magyar korona) körirattal; a hátlapon pedig tölgykoszoruban 4, illetőleg 1 szám és alatta az évszám. (4—9. §.)

Minden pénznemen megjelöltetik a pénzverde honnan kikerül, még pedig K. B. Körmöczbányát, a Gy. F. Gyulafehérvárt jelenti.

Mielőtt az 1868. évi költségvetés történetét vázolnók, föl kell emlitenünk két intézkedést, a mely Magyarország önálló pénzügyeit és költségvetési jogát illetőleg nagy fontosságú.

Az egyik intézkedés benne van az 1867: XII. törvényczikkben. Törvényhozásunk szükségesnek találta a közösügyek költségeinek fedezésére vonatkozó elvek megállapitása után az ország független pénzügyi állását erősen hangsulyozni, mondván:

1867: XII. t.-cz. 17. §. „Magyarország minden egyéb (= nem közösügyi) államköltségét, a magyar felelős ministerium előterjesztésére, az országgyülés alkotmányos uton fogja elhatározni, azokat, mint általában minden adót, a magyar ministerium minden idegen befolyás teljes kizárásával, saját felelőssége alatt veti ki szedi be és kezeli." Független budgetjog.

A másik törvény vonatkozik az 1848: IV. törvényczikk azon határozatának megváltoztatására, mely az országgyülés feloszlatását tiltotta meg, mielőtt a költségvetés megállapittatott. Az 1848-diki törvényes intézkedéseinek azon pontjai közé, melyeket a felség a kiegyezés alkalmával módosittatni óhajtott, ez a pont is foglaltatott. Már az 1866. márczius 3-án kelt — az országos főrendek és képviselőház feliratára vonatkozó — királyi leirat mondja: „ép oly kevésbbé birnánk megnyugodni a IV. törvényczikk azon határozmányaiban, mely szerint az országgyülés feloszlatása, a költségvetés megállapitása előtt nem volna foganatositható." A budgetjog ujabb alakulása.

Ez okból gróf Andrássy Gyula ministerelnök már 1867. május 17-én terjesztett elő javaslatot, mely május 28-án tárgyaltatván, változatlanul törvénynyé is lett.

Ez a törvény az 1867: X. t.-cz. az 1847/8. évi IV. t.-cz. 6. §-ának módositásáról. A törvény igy szól:

„Az 1847/8. évi IV. t.-cz. 6. §. következőkép módosittatik:

„Minthogy az évi költségvetésnek országgyülésileg történendő megállapitása mindig csak egy évre terjed, s ujabb meg-

állapitás s megajánlás nélkül adót kivetni s behajtani nem lehet: oly esetben, midőn Ő Felsége az országgyülést bármi okból előbb feloszlatja, vagy annak ülését előbb elnapolja vagy berekeszti, mint a befejezett számadások beadása és a jövő évi költségvetésnek előterjesztése a ministerium által teljesittetett, s az országgyülésen e tárgyak iránt határozat hozathatott volna: az országgyülés még azon év folytán, és pedig oly időben összehivandó, hogy mind a befejezett számadások, mind a jövő évi költségvetés az évnek végeig országgyülésileg tárgyaltathassanak."

A törvény tárgyalásánál Lónyay Menyhért pénzügyminister ekkép nyilatkozott:

„Az adókra vonatkozólag ezen a ministerium által előterjesztett törvényczikk sokkal szabatosabb és határozottabb mint bármely alkotmánynak erről szóló intézkedései. Azt rendesen másutt az alkotmányos élet fejlesztette ki, hogy a törvényhozás mindenkor az adók megszavazását, mint alkotmányos jogot gyakorolta, mely már most ezen törvényjavaslat szentesitése után az ország kétségtelen és szabatosan meghatározott joga."

Delegatio tagjai 60. A kiegyezési törvények létrejövetele után 1867. deczember 24-én b. Eötvös József a kormány nevében a képviselőház elé a következő előterjesztést teszi:

„Az 1867: XII. t.-czikk 29. §-a az országgyülésnek tartja fenn a delegatio tagjai számának meghatározását. A kormány a delegatio számának a nevezett §-ban kijelölt maximum szerint 60 tagra leendő megállapitását olyképen hozta javaslatba, hogy ezen számból 40-et a képviselő-, 20-at a főrendiház választhasson. Az 1867: XII. t.-czikk 69. §. azon rendeletének fentartása mellett, hogy a magyarországi bizottságba a társorszánok mily mód- és arányban vegyenek részt, később fog megállapittatni, a kormány egyelőre annyit óhajt kimondatni, hogy az idézett törvény e §-ban foglalt rendeletének teljesitésekor a jelenleg megválasztandó tagok közül annyian fognak kilépni, a mennyi a társországok részére határoztatni fog; s e társországi bizottsági tagoknak azok fognának helyet adni, kik a választásnál legkevesebb szavazatot nyernének.

„Addig is tehát, mig e bizottság megválasztásának ideje a többször idézett törvény értelmében elérkezettnek fog találtatni, a kormány a következő végzést hozza javaslatba:

„1. az 1867 : XII. t.-czikk 29. §. rendelete folytán a magyar országgyülés a bizottság tagjainak számát 60-ban állapitja meg;

„2. ezen szám a képviselőház és főrendiház között ugy osztatik fel, hogy a képviselőház 40, a főrendiház 20 tagot választ, kikhez a képviselőház részéről még 10 póttag választatik;

„3. az 1867 : XII. t.-czikk 69. §. értelmében a társországok számára ezen bizottság tagjainak megválasztása esetén, a jelenleg megválasztott tagok közül annyi fog kilépni, mennyit a társországok bizottságtagjainak száma tenni fog, és pedig azon tagok fognak kilépni, kik a választásnál legkevesebb szavazatot nyertek. Az egyenlő számu szavazatot nyerők közt a kilépésre nézve sorsolás fog határozni."

Ezt a javaslatot a képviselőház deczember 27-iki ülésében tárgyalta s lényegében elfogadta. A képviselőház és a főrendiház tagjainak aránya iránt hevesebb vita fejlődött ki, a mennyiben Bezerédj László az arányt nem 40 és 20, hanem 45 és 15-tel követelte megállapitani. A képviselőház e tárgyban névszerinti szavazással határozott, melynek eredménye szerint 130 szavazattal 109 szavazat ellenében (150 képviselő távol volt és 8 tartózkodott a szavazástól) a kormány előterjesztése fogadtatott el.

A delegatió tagjait a főrendiház 1867. deczember 28. és a képviselőház deczember 29-iki ülésében választotta meg. A képviselőház előleges megállapodás folytán a delegatióba nemcsak a Deák-pártból, hanem a balközép tagjai közül is választott tagokat, még pedig a baloldal tagjai közül megválasztattak: gr. Bethlen Gábor, Bónis Sámuel, Eszterházy István, Ghiczy Kálmán, Tisza Kálmán, Ivánka Imre, Manojlovics Milos, Perczel Mór, Széky Péter, báró Simonyi Lajos, Szontagh Pál (nógrádi) és Várady Gábor, tehát 12 rendes tag, és Papp Lajos és Somossy Ignácz póttagok.

A baloldal egy része nem akar delegatióba menni.

A baloldalban egyébként az a körülmény, hogy a delegatióba való választásba beleegyeztek, szakadást idézett elő.

A kik ellenezték, azok a „Hon"-nál maradtak; nézetüket Jókai Mór egyszerüen azzal indokolta, „törvényes intézményeinket tiszteljük, a mig törvényesek; de a melyeknek megváltoztatására törekszünk, azoknak megszilárditásához nem járulunk".

A delegatióba menők „Hazánk“ czimü lapot inditottak meg 1868. január 12-től fogva. A lap szerkesztője báró Podmaniczky Frigyes lett, rajta kivül lapvezérekül megneveztettek: Ivánka Imre, Szontágh Pál, Várady Gábor: dolgozótársai közt szerepeltek Tisza Kálmán és Ghiczy Kálmán.

A delegatióba belement balközép tagjainak álláspontját Ghiczy Kálmán fejtegette a sajtóban. A többek közt igy nyilatkozott:

„A delegationális intézmény törvénynyé lett; törvény által megállapitva, müködni fog, akár vesz abban részt a baloldal, akár nem, és müködni fog mindaddig, mig az alkotott törvény ujabb törvény által meg nem változtattatik. Nagy fontosságuak az országra nézve a tárgyak, melyek a delegatióban fognak elhatároztatni; a közösügyi költségek összege ólomsúlylyal nehezedhetik Magyarország budgetjére; a béke és háboru kérdésének megoldásától, melyre az ország a magyar delegatio utján befolyhat, esetleg az ország létele függhet. Nem tagadjuk, hogy nézetünk szerint is, a parlamenti rendszer tiszta fogalmával az lett volna leginkább megegyező, hogy az országgyülés többsége, mely a delegatió intézményét törvénykönyvünkbe iktatta, azt maga is léptesse életbe, s azzal, hogy ezt nem tevé, csakugyan nem mutatott teljes bizalmat saját alkotása iránt. Miután azonban az országgyülés többsége határozottan kijelentette, hogy a delegatióba az ellenzéket is beválasztandja s a reájuk esett választásnak elfogadására megválasztott tagjait kötelezni a képviselőháznak az 1867: XII. törvényczikk 49. §-a szerint joga van, a delegatióbani részvétet sem visszautasithatónak, sem visszautasitandónak nem tartottuk.“

Első delegatió. Az első delegatiót a király 1868. január 11-én kelt legfelsőbb kéziratával 1868. január 19-ére Bécsbe hivta össze.

A delegatiót a király január 20-án fogadta. Ekkor a delegatió legidősebb tagja, gróf Majláth Antal, előleges megállapodás utján a következőket mondta:

„Az 1867-diki, Felséged legmagasabb jóváhagyásával szentesitett XII. törvényczikk rendeletének, s Felséged legkegyelmesebb parancsának hódolva, ide gyülekezvén: minekelőtte törvényszabta módon nagyfontosságu feladatunk megoldásához fognánk, kedves kötelességünknek ismerjük hagyományos hüségünk, tántorithatlan ragaszkodásunk és legmélyebb hódolatunk adóját

szentséges személye elé letenni és magunkat Felséged magasztos kegyeibe és királyi kedvezésébe legalázatosabban ajánlani."

Erre a király következőleg válaszolt: „Szivesen üdvözlöm a magyar országgyülés delegatióját azon működési téren, melyet a törvény jelölt ki számára. Meg vagyok győződve, hogy Magyarország ősi alkotmánya ezen intézmény által csak ujabb biztositékot nyert. s hogy önök is osztván ebbeli meggyőződésemet, egész erélylyel oda fogják irányozni hazafiui törekvéseiket, hogy a közös érdekü kérdések őszinte egyetértéssel és kölcsönös bizalommal összes népeim javára üdvös megoldást nyerjenek".

A delegatió január 20-án tartá első ülését. Második ülésében, január 21-én, Csengery Antal inditványára elhatározta, hogy hivatalos okirataiban magát az 1867 : XII. törvényczikk 88. czikkelyének szószerinti értelmében „közösügyek elintézésére kiküldött bizottságnak" nevezze: egyuttal megalakul, Somssich Pált elnökévé, Horváth Lajost és Kerkápolyi Károlyt jegyzőivé választván. Ugyanabban az ülésben ügyrendének kidolgozására Csengery Antal, Ghiczy Kálmán, Rajner Pal, Kerkápolyi Károly, Szögyényi László, Várady Gábor és Zichy Antalból álló hetes bizottságot küldött ki. Harmadik ülésében, januar 25-én megjelentek Beust és Becke ministerek, s ez utóbbi magyar nyelven igy szólt: „Igen tisztelt elnök ur! Kérem ezt fölolvastatni." Ezen „ez" a közös pénzügyminister levele volt, melyben előterjeszti a közösügyekre vonatkozó költségvetést. Ezen, valamint a negyedik ülésben (január 27-én) a bizottság ügyrendjének megállapitásával foglalkozott.

A delegatio hivatalos czime.

Ügyrend.

Január 29-én tartott ülésében Ghiczy Kálmán és Kerkápolyi Károly interpellálják a közös kormányt az iránt, hogy mig a magyar delegatióhoz beterjesztett iratokban helyesen közös ministeriumnak nevezik magukat, az osztrák delegatióhoz intézettekben „birodalmi ministerium" és „birodalmi canczellár" czimeket használnak. Mire a január 31-én tartott ülésben a közös ministerium válasza olvastatik föl, mely szerint „ha a birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok delegatiójában tett előterjesztésekben az általa nem neheztelt „birodalmi ministerium" és „birodalmi ministerek" kifejezések használtattak, ezuttal nem volt czélba véve Magyarország alkotmányos önállásával öszeférhetlen elnevezések használata. Söt ellenkezőleg, a használt kifejezés németben egyértelmünek vétetett ezzel: „a monarchia

Birodalmi ministerium.

mindkét felével közös ügyek". Ennélfogva a közös ministerium határozottan visszautasitja azon föltevést, mintha ezáltal a közösügyeken túlterjedő hatáskört szándékozott volna igényelni".

Végre február 1-én a délutáni ülésben megválasztotta a delegatió a kötségvetések megvizsgálására 30 tagu budgetválasztmányát, mely azután három albizottságra, a hadi, külügyi és közös pénzügyi albizottságra oszlott.

Február 17-iki ülésben báró Becke előterjeszti a rendkivüli hadügyi budgetet.

A budgetválasztmány munkálkodását elvégezvén, február 27-én fölvette ismét a bizottság működését nyilvános ülésekben. A február 27. és 28-iki ülésekben azonban csak az osztrák delegatio üzenetét vették át. Ez ülésben azután fölhatalmazták az elnököt, hogy ilyen üzeneteket ezentul azonnal ülés összehivása nélkül juttassa a budgetválasztmányhoz.

Márczius 4., 6., 7., 8., 10., 11., 13., 14., 20., 21. és 24-én folytak az érdemleges tárgyalások.

Tárgyalási módozat.

Mindjárt az első ülésben (márczius 4.) a delegatio elnöke Somssich Pál, a tárgyalások módozata iránt nyilatkozott. Szerinte a választmány jelentésének fölolvasása után megnyilhatik az általános vita, mely befejeztetvén vagy épen szükségtelennek találtatván, következnék a pontonkinti tárgyalás. A választmány jelentése pontonkint fölolvastatván, annak minden pontjára először a jegyző olvashatná föl az illető összehangzó vagy össze nem hangzó határozatát az osztrák delegátiónak, és ekkor megtörténhetnek az egyes tagok részéről az észrevételek. Ha elfogadtatik a választmány véleménye, a dolog magában meg van haladva. Ha észrevételek tétetnek, azok kétnemüek lehetnek; vagy külön ellenindítványok vagy módositások. Ha ellenindítványok, akkor az ügyrend 30. §. szerint először szavazás történik magára a szerkezetre; ha ez elesik, az ellenindítványra történik a szavazás előbb, mint a módositásra; ha pedig ez is elesnék, akkor a módositások ugy vétetnek föl, amint azok legközelebb állanak a szerkezethez. A határozatok pontonkint a jegyzőkönyvbe iktattatnak és a következő ülésen hitelesittetnek; valamint az egész tárgy elfogadása a következő napon történik, az ügyrend értelmében. E határozatok azután elnöki levél mellett küldetnének az osztrák delegatióhoz.

Tárgyaltatott márczius 4-én a pénzügyministerium költségvetése és a határvámból remélhető jövedelem (előadó Csengery Antal). Tárgyalás.

A bizottság javaslatára az államadósságok költségei, és a függő államadósság kezelési költségeire vonatkozó kiadások, mint a törvény szerint nem a közös költségbe tartozók, ugy szintén a nyugdijak, mint melyek iránt még a törvényhozásnak külön kell intézkednie, a közös költségvetésből mellőztettek.

Márczius 5-én a pénzügyministeriumra vonatkozó jelentés végleg megszavaztatott s a delegatio abban állapodott meg, hogy a határozatok a másik delegatióval elnöki levéllel közöltessenek: a levél mellé az ülés jegyzőkönyve, mely azt tartalmazza, hogy az előterjesztett és melléklendő jelentés elfogadtatott, továbbá az előbbi ülés jegyzőkönyvének azon pontjai, melyek az osztrák delegatió határozataitól való eltérést föltüntetik. Az elnöki levélben azonban ne foglaltassék más, mint hogy „ime átküldetnek a mellékelt közlemények".

A márczius 6-iki ülésben Csengery Antal inditványozta, miszerint „részint a két delegatió határozatának összeállitása, részint a javaslatok kellő formulázása végett héttagu bizottság választassék, melyhez a dolog siettetése okáért az elnök mindig átteendi az izeneteket": mely javaslatot a delegatió márczius 8-án tartott ülésében el is fogadta. Héttagu bizottság.

Tisza Kálmán következő inditványára mondja a delegatió, hogy „tekintetbe vévén, miszerint a közös külügyminister csak a mult év végén neveztetett ki, nem kiván ugyan vádat emelni a miatt, hogy a külföldi követségek czimében, a nemzetközi szerződésekben és a külügyi jegyzékekben a koronázás óta is mellőztetett azon czimezésnek és elnevezésnek használata, melyet a magyar korona országainak alkotmányosan önálló helyzetére való tekintettel egyedül lehet törvényesen használni, de megvárja a közös külügyministertől, hogy ezentul mind a külföldi követségek, mind a külügyi jegyzékekben, mind a nemzetközi szerződésekben, általában minden hivatalos eljárásban egyedül azon czimezéssel és elnevezésekkel fog élni, melyek a magyar korona országai alkotmányosan önálló helyzetének és törvényszerü állami létének megfelelnek", — mint a bizottság közkivánatát jegyzőkönyvbe iktatták.

Ezen ülésben tárgyaltatott a közös külügyminister költsé vetése (előadója Pulszky Ferencz).

Elvi határozatok. Csengery Antal javaslatára a delegatió azon óhaj fejezi ki, hogy a közös külügyministerium szoros hatáskörén belül működjék.

Nagyobb vitát idézett elő b. Simonyi Lajos azon ind ványa, mely a római nagykövetség költségeinek leszállitás és közönséges követséggé leendő átalakitását czélozta. Az ü névszerinti szavazással dőlt el, melynél 35 szavazat 23 ellenébe az inditvány mellőzésével az eredeti szerkezetet fogadta el.

Az osztrák Lloyd javadalmazásánál a delegatio abb kivánságát fejezi ki, hogy a Lloyd a magyar érdekek ke támogatására lesz a magyar kormány által birható.

A márczius 10-iki ülésben a hadügyi ministerium kö ségvetése tárgyaltatott (előadója Kerkápoly Károly), mely az ellenzék különvéleménye szerepelt. A hadügyi költségvet fölhasználta Tisza Kálmán arra, hogy a külpolitikáról ált lában szóljon, s igy az általános vita leginkább a külpoli Grivicsics. káról folyt. A hadsereg szelleme hozatván szóba, Grivicsi tábornok a hadügyminister képviseletében szólalt föl. Beszédéb mindazáltal alkotmányellenes kifejezéseket s általában erős szavakat használt. „Az mondatott — igy szólt, — hogy a hadsereg egysége csak papiroson áll, de ezt csak azok mondhatják, kik hadseregünket nem ismerik vagy ismerni nem akarják. A hadsereg egységének érzete minden harczos szivében él rangkülönbség nélkül, nevezetesen pedig a tiszteknél, kik a hadsereg képviselői . . . . . Minden honfi áldani fogja azt a perczet, melyben az Ausztria népei közötti egyetértést és kibékülést bevégzett ténynyé válni látandja, e részben a hadseregnél is ugyanazon óhaj a legforróbb. A hadsereg egysége föl nem áldozható, s a hadügyminister a hadsereg két részre osztására soha sem nyujthatand segédkezet. A hadügyminister s a hadsereg tiszteli a birodalom mindkét része nemzeteinek történelmi jogait, nézeteit és érzelmeit s ennélfogva szabad kivánnia azt is, hogy a hadsereg érzelmei is tiszteltessenek“.

Grivicsics beszéde nagy fölháborodást okozott és csak az a körülmény, hogy az elnök közvetlen beszéde után bezárta az ülést, háritotta el a fölháborodásnak nyilt ülésben kifakadását. A következő ülésben (márczius 13.) azután a hadügyminister

Ghiczy Béla őrnagy által a következő nyilatkozattal ütötte helyre az elkövetett hibát: Grivicsics.

„Sajnálattal értesültem, hogy a tegnapelőtt megbizottam által tartott beszédben oly kifejezések használtattak, melyeknek más értelem tulajdonitható, mint a mely a kormánynak szándékában volt.

„Szándékom volt kinyilatkoztatni, hogy én az 1867: XII. t.-cz. 11. és azon §-ait, melyek az egész hadseregnek és igy a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészitő részének egységes vezérletére, vezényletére és belszervezésére vonatkoznak, ugy értem, hogy az összes hadseregnek vezérlete, vezénylete és belszervezete egységes, és kinyilatkoztatom, hogy én mint felelős közös hadügyminister nem lehetek hivatva a törvénynek oly értelmezést tulajdonitani, mely az összes hadsereg szétszakitását két seregre, azzal ugy az összes monarchia, mint a magyar korona érdekei veszélyeztetését vonná maga után.

„Egyébiránt a védrendszer megállapitása és átalakitása Magyarországban csak a törvényhozás beleegyezésével történhetik: ott lesz helyén és idején ezen igen fontos ügyet tárgyalni és fölötte alkotmányos uton határozni.

„Részemről ez alkalommal csak annyiban tartottam kötelességemnek a törvényes álláspontot, melyet elfoglalok, röviden körvonalozni, a mennyiben a bizottság elé terjesztett különvélemény által magamat fölhivatva érzem.

„A mennyiben a tegnapelőtti beszédben kifejezések foglaltatnak, melyek Magyarország közjogi állásával össze nem egyeztethetők, kinyilatkoztatom, hogy az szándékomban nem volt, mert én, mint több izben nyilvánitani alkalmam volt, a törvény rendeleteit mindenkor szigoruan szem előtt tartani kötelességemnek ismerem."

A nyilatkozatra rövid szünet után Tisza Kálmán következőleg szólt: „Tekintetbe véve a viszonyoknak mindnyájunk által érzett fontosságát, a hadügyminister nyilatkozatát következőleg tekintetbe vontuk. Nem tagadhatjuk, hogy e nyilatkozat bennünket tökéletesen ki nem elégitett, amennyiben azt óhajtottuk volna, miként a hadügyminister a törvény értelmezésébe ne bocsátkozott volna. Mindazáltal tekintetbe véve azt, hogy azon Magyarország közjogára nézve sérelmes dolgokat, amelyek itten tegnap mondattak, a hadügyminister határozottan desavouálta;

tekintve, hogy igéretet tesz az iránt, hogy a törvényeket és igy a magyar hadseregre vonatkozó törvényeket is szem előtt tartandja, azon kijelentés mellett, hogy a hadseregnek oly szétválasztását, mely a törvényekkel ellenkeznék, nem is kivánták a magyar hadsereghez pedig, mint a törvényben biztositva van ezentul is ragaszkodnak: a tárgyalás folytatását akadályoztatni nem kivánja".

A márczius 13-diki ülésben a tengerészet költségeit tárgyalták (előadó Zichy Antal), továbbá a rendkivüli hadiszükségletet (előadó Kerkápoly Károly).

A márczius 20., 21. és 22-diki ülésekben az osztrák küldöttséggel folytatott üzenetváltások fölött folyt a tárgyalás. Azon kivül megállapodott a delegatió a fölött, hogy a felség kabineti irodájának költségei nem közösügy, hanem mindkét állam részéről külön-külön megszavazandó; hogy a magyar testőrség és a Ludoviceumra tett alapitványok kizárólag magyar tulajdon lévén, a közös hadsereg szükségletére nem fordithatók; figyelmezteti a külügyministert, hogy a keleti akadémia azon szabálya, mely szerint ez intézetbe mindeddig csak katholikus vallásu növendékek vétettek föl, törvényeinkkel és a kor szellemével egyaránt ellenkezik.

Felség kabinetje.

Végül márczius 24-én tartatott az utolsó ülés, melyben közöltetett, hogy a felség a delegationális határozatokat megerősitette.

A cabineti iroda költségeire nézve a bizottság véleménye a következő volt: „Amennyiben a kabineti irodában oly ügyek fordulnak elő, a melyeknek közössége a pragmatica sanctióból folyónak ismertetett el, ez iroda költségeinek egy része kétségkivül a közös költségvetésben foglalhatna helyet. Miután azonban az iroda ezen része alig különözhető el azon részektől, melyekben oly tárgyak kezeltetnek, amelyek az uralkodót különösen mint magyar királyt, vagy mint a birodalmi tanácsban képviselt országok fejedelmét illetik: ugy véli a bizottság, hogy a kabineti iroda költségei szükségkép a monarchia két államа külön költségvetései közt osztandók meg. Az 1867 : XII. törvényczikk 7. szakaszának szelleme és iránya támogatja e véleményt. A törvény idézett szakasza ugyanis határozottan azt az elvet állitja föl, miszerint az uralkodó közössége nem teszi szükségessé, hogy a fejedelem udvartartásának költségei közösen állapittas-

sanak meg. Ily közös megállapitást, mint a törvényhozás mondja, a pragmatica sanctióban kitüzött czél nem igényel, Magyarország alkotmányos önállásával pedig s a magyar király fejedelmi magas tekintélyével sokkal inkább megegyez, hogy a magyar országgyülés a felelős magyar ministerium előterjesztésére, külön szavazza meg a magyar király udvartartása költségeit Ez az indokolás teljesen áll Ő Felsége a magyar király kabineti irodájának a költségeire nézve is. Ide járul, hogy a delegatiók által megajánlott összegek azon arányban veendők fel a külön országos költségvetésekbe, amely a pragmatica sanctio folytán közöseknek ismert államügyek viselésére nézve az 1867 : XIV. t.-czikkben megállapittatott. S ez arány a kabineti iroda azon részeinek költségeire nézve, a melyeket nem ily közösügyek intézésénél használ a fejedelem, nem alkalmazható. Ez arány alkalmazása a magyar király kabineti irodája költségeire nemcsak az idézett törvényekkel, hanem a nemzet méltóságával s azon hódoló tisztelettel sem férne össze, melylyel Magyarország koronás királya iránt viseltetik. Ha tehát a delegatiók által megszavaztatnának is a fejedelem kabineti irodája költségei, azoknak mely arányban fölvétele az országos költségvetésbe még mindig kérdés tárgya lenne".

„Ezért a kabineti iroda költségei nem a közös költségvetésben, hanem megosztva, az udvartartási költségek példájára, a külön országos költségvetésekben foglalhatnak helyet, mint e költségvetések megállapitott tételei s ezek iránt az illető ministeriumok előterjesztései folytán intézkedni a két törvényhozás körébe tartozik."

A hadügyi költségvetésnél részint megjegyzés, részint ohajtáskép kijelenti: Irányadó határozatok a hadügyi költségeknél.

a) jövőre a hadügyi költségvetésnek már szövegében, önálló rovat alatt, t é t e l e n k i n t é s e l k ü l ö n i t v e, m u t a t t a s s é k k i a s z e m é l y i é s d o l o g i k i a d á s; közöltessék az á r k i m u t a t á s mindazon évekről, amelyeknek átlaga alapján állapittatnak meg a költségvetésbe felvett árak, megjelöltetvén minden tételnél a lefolyt évhez viszonyitott árkülönbözet és azon összeg, mely a következő évben előreláthatólag elesik. A katonai k i n c s t á r' a l a p i t v á n y a i s az azokból fedezendő szükségletek mutattassanak ki, tétessék részletes kimutatás ne csak a kiadásokról, de a bevételekről is;

Irányadó határozatok a hadügyi költségeknél.

b) a hadi igazgatás és kezelés már ez év folytán a uj védrendszer behozatala előtt is lényeges átalakitást igényel mivel szerfölött szövevényes, nehézkes és drága. Már a ministerium közvetlen hatáskörébe is vonattak oly ügyek, melyeknek összpontositására semmi szükség nincs. Ugyanazon ügyekre, melyeknek ellátására a ministerium kebelében is egész osztályok állittattak fel, s melyeknek egy részével, külön központi vezetés alatt, különleges szakválasztmányok is foglalkoznak, a ministerium segédhatóságaiként működő főfelügyelőségek is rendszeresittettek;

c) a 757.372 frtot igénylő ugynevezett országos főparancsnokságok, inkább politikai, mint katonai czélokból rendszeresittettek. A külföld példája mutatja, hogy nélkülök a hadsereg és a hadi kormányzat igen jól ellehet; csak az ugy létező hadosztályi parancsnokságokat kell helyi, administratív hatóságokká tenni. Személyzetük az országos főparancsnokságok személyzetének igénybe vétele nélkül is bőven kikerülne a hadi biztosság, az élelmezési, ágy- s szekerészeti anyagraktárak és ruházati bizottságok, kórházak és gyógyszerintézetek rendelkezése alatti egyéneiből:

d) a tábori apostoli helyettesség fenmaradván, az egyházi elöljáróságok minden baj nélkül megszünhetnének. Ugyanaz áll a hadsereg intézeteinél rendszeresitett papi állomásokról is, mint a melyeknek teendői egyébként is könnyen s biztosan elláthatók. Sőt a protestáns katonák lelki szükségletei kielégitésének módja nyilván tanusitja, hogy az ezredeknél is baj nélkül mellőzhetők a lelkészállomások, alkalmas pontokon állitandó helyőrségi lelkészségek által addig is pótolhatók lévén, mig a csapatoknak toborzási vidékükön vagy annak közelén tartásával jórészt fölöslegesekké lesznek;

e) a katonai biróságok nincsenek czélszerüen berendezve. A birák nem függetlenek. Az auditorok az ezredparancsnok alatt állanak. A legfőbb törvényszék tagjai közigazgatási hivatalnokok és birók egyszersmind, s közvetlen függésben vannak a hadügyministertől. Mindez javitást igényel. Ezenfelül elesvén jövőre a törvény értelmében a katonai biráskodás legnagyobb része, nagymérvü megtakaritások eszközölhetők, t. i. a főtörvényszékek személyzete alább szállitható, az országos katonai

törvényszékek a határőrvidéken kivül egészen megszüntethetők, a hadbirák pedig a helyőrségi birák által helyettesithetők: Irányadó határozatok a hadügyi költségeknél.

f) az intendatura pótlására hivatott hadi bizottság nem közvetlen felelős saját cselekményei következményeiért s e miatt nélkülözi az alapot, a melyen önállást tanusithatna:

g) a hadipénztárak költségeinek legnagyobb része megtakaritható. A létező tiz helyett elég lenne egy-egy a monarchia mindkét államában;

h) a városi, helyi, erőd- és várparancsnokságok külön hivatalként fennállása nem mindenütt szükséges:

i) tekintve az élelmezési raktárak igazgatási, kezelési és ellenőrzési nagy költségeit, a jelenleg divó ötszörös felügyelet fölöslegesnek mutatkozik:

k) ne legyen a ruházati bizottságoknak egyéb teendőjük, mint átvenni és a csapatok közt kiosztani a szükséges nyers anyagokat. Az elkészitésről gondoskodjanak maguk a csapatok:

l) a hadi szállitási gyüjtőházak igazgatását és felügyeletét az e nemü önálló intézeteknél szintugy elláthatnák a helyőrségi tisztek, mint ellátják azok teendőit ott, hol önálló szállitóházak rendszeresitve nincsenek. Vagy ha és a mennyiben ez lehető nem lenne, elláthatnák azokat a nyugalmazott tisztek, aránylag csekély javitásért. Ugyanez áll az ispotályok és katonai fürdőintézetek felügyeletét illetőleg is;

m) hogy a szállitóházak teendői nagyban megfogynak azon esetre, ha a csapatoknak toborzási helyükön vagy legalább annak közelében tartása tétetik szabályul: az önként érthető;

n) a hadmérnöki igazgatóságoknál nyugalmazott tisztek alkalmaztassanak a lehetőségig. A hadiszerek, valamint a katonai épületek és ezek tartozékai fölött leltár készitendő s összesitett kimutatás alakjában a költségelőirányzat mellet eloterjesztendő:

o) az „Ujépület“ fekvésénél fogva Pest fejlődésének akadályul szolgál s van mód és alkalom azt mind a kincstár, mind Pest érdekeinek megfelelő módon elárusitani;

p) a földrajzi intézet igazgatósága utasitandó, hogy a térképek kiállitásának és sokasitásának a mostaninál gyorsabb és olcsóbb módjait, különösen azokat, melyeket a sokasitás tekintetében a heliografia nyujt, felhasználván az intézet jövedelmeit, a lehetőségig fokozza;

[illegible] szálli [illegible] lapo [illegible]

[illegible] készitendő [illegible] tanfolyamol [illegible] és a [illegible] technil [illegible]

[illegible] decentralisatiója, [illegible] a mennyir [illegible] tartoznal [illegible] megakadályozásokat [illegible]

[illegible] tábor [illegible] rend [illegible]

[illegible] az elő [illegible] meg inkább [illegible] kormányzati uton [illegible] segiteni:

[illegible] körül [illegible] meg nem [illegible] költségszaporulat [illegible] megállapitandó:

[illegible] befolyó több [illegible] részletes [illegible] kimutatásával [illegible]

A [illegible] határőrvi[illegible] a magyar korona [illegible] jövedelmek egy részéről [illegible] a magyar [illegible] akadályozva van: e jövedelmek [illegible] forditását és a hadsereg [illegible] nem tehet ezuttal egyebet, mint az ország [illegible] fentartását kijelentve, egyszersmind kifejezni azon jogos kivanatat, hogy jövőre nézve e határőrvidék közigazgatása se katonainak, se közösnek nem tekintendő, s hogy az onnan veendő jövedelem a hadi költségvetésből kiválasztandó s a tulajdonos magyar korona országai törvényhozásának rendelkezésére bocsátandó leszen.

Ménesek.

A katonai ménesek, gazdaságok és méntelepek költségeit meg nem szavazta, s az egész ügyet átadandónak mondja a monarchia illető államai külön kormányzatának, melynek tisztében álland az átmeneti intézkedésekről gondoskodni. E költségek a hadseregtől ép oly kevéssé elválaszthatlanok, mint azon gyárak, melyek a hadsereg ruházatát szolgáltatják. Ezenfelül a ménesek és gazdaságok földje a magyar korona területén a magyar állam birtoka, mi nem fordítható közös szükséglet fedezésére, legalább nem a magyar törvényhozás egyenes és világos beleegyezése nélkül, főleg akkor, midőn az Ő Felsége többi országainak területén létező ménesek és gazdaságok földjeért közös pénztárból fizettetik a bér.

Pénzügyi határozatok.

Az előterjesztés szerint kért a kormány következő összegeket:

	rendes:	rendkivüli:	összesen:
Ő Felsége kabineti irodája	72.854 frt,	—	72.854 frt.
Külügyi ministerium	4,268.163 »	155.437 frt,	4,423.600 »
Közös hadügyi ministerium:			
a) szárazföldi hadsereg	72,500.000 »	—	72,500.000 »
b) a tengeri haderő	7,500.000 »	—	7,500.000 »
együtt	80,000.000 frt,	—	80,000.000 frt.
Közös pénzügyministerium	3,969.484 »	—	3,969.484 »
Számellenőrség	1,023.955 »	26.000 frt,	1,049.955 »
Tartalékhitel előre nem látható költségekre	50.000 »	—	50.000 »
Főösszeg	89,384.456 frt,	181.437 frt,	89,565.893 frt.
Levonva a határvám-jövedelmet (a fogyasztási adó visszatérítése után)	6,482.191 »	—	6,482.191 »
Közösen fedezendő szükséglet	82,902.265 frt,	181.437 frt,	83,083.702 frt.

A delegatiók 23. ülésében a következő összegekben állapodtak meg:

Törülték a cabinetiroda számára kért 72.854 forintot, mint nem a közös költségekbe tartozót.

Megszavazták: a közös külügyministeriumnak a kért 4.423.600 forint helyett 4,263.221 forintot;

a közös hadügyministeriumnak és pedig rendes költségül *a)* a hadseregnek a kért 72,500.000 forint helyett 68,699.640 forintot; *b)* a hadi tengerészetnek a kért 7,500.000 forint helyett 7,508.477 forintot;

a közös pénzügyministeriumnak 3,969.484 forint helyett 233.000 forintot;

a számvevőség számára kért 1,049.955 forint külön nem szavaztatott meg, hanem illető tételekben a hadsereg s a tengerészet szükségletei közé fölvétetett s ott talált kifejezésre.

Az előre nem látott költségekre kért 50.000 frt törültetett.

A vámjövedék tiszta bevétele 6,482.191 forint helyett 7,200.000 forinttal vétetett föl.

Végre a rendkivüli hadi költség 26,014.852 forint helyett 25,994.852 forinttal és a hadi tengerészetnél 1,000.000 forint helyett 868.000 forinttal szavaztatott meg, ugy hogy az összes fedezendő költség 100,367.157 forintra rugott, melyből Magyarországra esett 30,110.157 forint.

A delegatió határozata alakilag.

A delegatió határozata alaki tekintetben két határozatban áll.

Az első a rendes szükségletet tartalmazza s három pontban megállapitja a külügyi ministerium, a közös hadügyministerium s a közös pénzügyministerium rendes szükségletét. Mindegyik ministeriumnál az átruházási jogról intézkedvén még pedig akkép, hogy azt megadja a külügyministeriumnál minden tétel közt, kivéve a titkos kiadások tételét, melynek javára áttétel nem eszközölhető; a közös hadügyministeriumnál a szárazföldi hadsereg rendes szükségleténél minden megszoritás nélkül, a tengerészeti szükségletnél pedig oly korlátozással adatott meg, hogy a központi vezetés és a hatóságok és hivatalok két czimére az átruházás ne essék, ellenben mindaz, a mi ezekben, valamint a többi czimekben megtakaritható, a hajóhadlétszám, és szárazföldi és vizi épitkezések czimeire fordittassék; végül a közös pénzügyministeriumnál az áttétel joga megadatott.

A második határozat a rendkivüli szükségletre vonatkozik, melyre nézve az átruházási jog meg nem adatott. —

Indemnity.

Tekintettel arra, hogy 1867 deczember közepén a közösügyi költségvetéssel még el nem készült delegatiók még hosszabb időt igényeltek, előre volt látható, hogy az 1868-iki évi költségvetés az országgyülés által nem tárgyalható le a kellő időben. Ez okból Lónyay Menyhért pénzügyminister mindjárt 1867. deczember 16-án az 1868. év első negyedére pénzügyi fölhatalmazást kért, melyet a képviselőház deczember 20-án tárgyalt és minden nehézség nélkül még pedig az év első harmadára meg is szavazott.

Ez a fölhatalmazás most már törvény alakjában adatott meg. Ez a törvény következőleg hangzik: Indemnity.

1867. XVIII. t.-cz. az 1868. év első évharmada folytán viselendő közterhekről.

„1. §. Addig is, mig az 1867. XII. t.-cz. 40. szakasza értelmében a közös költségek fedezésére szükséges összegek meghatározása után az államköltségvetés a jövő évre előterjesztetik, és törvényhozási tárgyalás folytán megállapittatik: a magyar korona országaiban jelenleg fennálló összes, egyenes és közvetett adók, ugy szintén az államegyedáruságok, a jövő 1868. évi január 1-től kezdve, ugyanazon évi ápril hó 30-áig a folyó 1867. évre országos határozat által ideiglenesen elfogadott rendszer szerint, érvényben maradnak.

„2. §. Ha ez időközben is bármely adónemre nézve törvényhozási intézkedés jő létre: az a törvénynek a hivatalos lapban (Budapesti Közlöny) történt közzététele után, a törvényben magában kijelölt napon és mód szerint életbe lép.

„3. §. Az első szakaszban megállapitott 4 havi időszak alatt a pénzügyminister a beligazgatási költségek fedezésére a jelen év folytán gyakorlatban volt eljárás szerint fogja a szükséges összegeket folyóvá tenni.

„4. §. Addig is, mig az 1868. évre a közös költségek öszszege megállapittatik és az államadósságok után elvállalandó évjárulék törvényhozási uton meghatároztatik: az állam bevételeiből a beligazgatási költségek fedezése után fennmaradó összeg, az utólagos leszámolás fentartása mellett, a közös pénzügyministernek átszolgáltatandó.

„5. §. E törvény végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg.“

Közeledvén ezen törvény lejárati ideje és az országgyülés még mindig nem lévén abban a helyzetben, hogy a rendes költségvetést tárgyalja: — Lónyay Menyhért 1868 ápril 16-án a pénzügyi felhatalmazás meghosszabitása czéljából a következő javaslatot terjeszté elő:

„Törvényjavaslat az egyenes és közvetett adóknak az ideiglenesen elfogadott rendszer szerinti további érvényéről.

„Miután a ministerium az államköltségvetést előterjesztette és a közterhek minden nemeire nézve szintén törvényjavaslatokat terjesztett az országgyülés elé, és mindezekre nézve az 1867:

Indemnity. XVIII. törv.-cz. 2. §-a értelme szerint törvényhozási intézkedések fognak a jelen ülésszak alatt létrejönni: ennélfogva rendeltetik, hogy

„1. §. A mennyiben ezen intézkedések a fenntemlitett törv.-czikkben kitüzött határidő alatt, ugymint folyó május hó 1-ső napjáig létre nem jöhetnek, az egyenes és közvetett adók, ugy szintén az államegyedáruságok az ideiglen elfogadott rendszer szerint f. é. julius 1-ig érvényben maradnak, a mennyiben a törvényhozás ez időközben máskép nem intézkedik.

„2. §. Az államköltségvetés megállapitásának idejéig a pénzügyminister az 1867: XVIII. t.-cz. 3. §-a szerint fogja mind a közigazgatási, mind a közös költségeket továbbra is folyókká tenni.

A központi bizottság ápril 22-én beterjesztett jelentése szerint azonban

„a ministeri javaslat helyett azon oknál fogva, hogy a törvényjavaslat szövege az 1867. XVIII. törvény szövegével összhangzóbb legyen, egy más szöveget ajánlt, a melyet a képviselőház 1868. ápril 25-én el is fogadott. Ezen ujabb pénzügyi fölhatalmazás szövege a következő:

1868: IV. t. cz. az 1868-ik évi május hó elsejétől ugyanazon évi junius 30-káig viselendő közterhekről.

„Az 1867-ik évi XVIII-ik törvényczikkben a közterhek viselésére kiszabott határidő f. é. ápril 30-án lejárván, s a ministerium által beadott költségvetés s a közterhekre vonatkozó törvényjavaslatok tárgyalása be nem fejeztethetvén, rendeltetik:

„1. §. A magyar korona országaiban jelenleg fennálló összes egyenes és közvetett adók, ugyszintén az államegyedáruságok folyó 1868. évi május 1-től kezdve ugyanezen évi junius 30-ig, az 1867. évre országos határozat által ideiglenesen elfogadott rendszer szerint érvényben maradnak.

„2. §. Ha ez időközben is bármely adónemre nézve törvényhozási intézkedés jő létre, az a törvényben magában kijelölt napon és mód szerint életbe lép.

„3. §. Az első §-ban megállapitott idő alatt s a mennyiben a törvényhozás ez időközben máskép nem intézkedik, a pénzügyminister mind a közigazgatási, mind a közös költségek fedezésére szükséges összegeket a jelen év folytán gyakorlatban volt eljárás szerint fogja folyókká tenni.“

De még ezen fölhatalmazás sem volt elegendő, ugy hogy Lónyay Menyhért 1868. junius 20-án kérte a képviselőházat, mondja a következőket jegyzőkönyvileg:

„A ház a pénzügyi bizottságot megbizta, hogy folyó évi ápril 29-én kihirdetett törvényben az adók iránt adott felhatalmazás ujabb meghosszabbitása iránt törvényjavaslatot szerkeszszen és azt folyó hó 22-én tartandó ülésben nyujtsa be" azért vagyok bátor mondá ezen módot ajánlani, mivel ez által a tárgyalások is megvolnának röviditve.

Tényleg a pénzügyi bizottság junius 22-én készitett törvényjavaslatot, melyet a központi bizottság junius 24-én és a képviselőház junius 26-án tárgyalt és elfogadott.

Az így létrejött „1868: X. t.-cz. az 1868-ik évi julius 1-től ugyanazon évi szeptember hó 30-ig viselendő közterhekről" szórúl szóra az 1868: IV. t.-cz. tartalmával megegyezik.

Lónyay pénzügyminister, mihelyt a nagy közjogi kérdések tisztában voltak, erélyesen hozzálátott a pénzügyek rendezéséhez, s minthogy a pénzügyi kérdéseknek tüzetes és szakszerü tárgyaltatását a képviselőházban csak ugy vélte lehetőnek, ha szakértők által kellően előkészitve és tárgyalva kerülnek tanácskozás alá, 1867. deczember 2-án egy külön pénzügyi bizottság kiküldetését inditványozta. Határozati javaslata a következőleg szólt: Pénzügyi bizottság.

„Egy 15 tagból álló állandó pénzügyi bizottság választassék, melynek feladata lesz azon idő alatt, mig a jelen képviselők megbizása tart, a pénzügyekre vonatkozó ügyekben, ennélfogva az adóra vonatkozó törvényjavaslatok ügyében is, a háznak véleményt adni, az államköltségvetést és a berekesztett számadásokat előleg megbirálni és annak eredményét a ház elé terjeszteni.

A ház az inditványt deczember 7-én elfogadta és decz. 9-én megejti a választást. Ekkor 298 szavazatból Klapka György 278, Lónyay Gábor 275, Zsedényi Ede 274, Csengery Antal 272, Prugberger József 270. Trefort Ágoston 270, Bánffy Albert br. 269, Szontágh Pál (nógrádi) 266, Bethlen Farkas gróf 265, Somssich Pál 265, Kautz Gyula 259, Kerkápoly Károly 259, Ghiczy Kálmán 255, Várady Gábor 253, Pulszky Ferencz 185 szavazatot kapván, az első pénzügyi bizottság, mely az ország-

gyülés bezártáig működött, Somssich Pál elnök és Kautz Gyula előadóval megalakult.

Költségvetés előterjesztése.

Lónyay pénzügyminister az első rendszeres költségvetést 1868. április 16-án terjesztette elő. A költségvetéssel egyidejüleg az adókra vonatkozó törvényjavaslatokat is nyujtott be. A beterjesztett adójavaslatok fölkarolták az egész adórendszert. Ugyanis előterjesztetett:

az egyenesadókról szóló törvényjavaslat, mely a következő fejezetekre oszlott: 1. az egyenesadók kivetése és behajtásáról (10 §-sal), — 2. a telekadóról (4 §-sal), — 3. a házadóról (25 §-sal), — 4. a jövedelemadóról (34 §-sal), — 5. a személyes kereseti adóról (2 §-sal), — 6. a törvény végrehajtásáról (2 §-sal):

törvényjavaslat a bélyeg, illetékek, valamint a dijak tárgyában (30 §-sal);

törvényjavaslat a dohányjövedék iránt (16 §-sal);

törvényjavaslat a czukor megadóztatása iránt (2 §-sal):

törvényjavaslat a seradóztatásról (2 §-sal);

törvényjavaslat az arany- és ezüstnek finomsági tartalma, ellenőrzése és fémjelzése iránt (2 §-sal);

törvényjavaslat a lottojövedék iránt (4 §-sal);

törvényjavaslat a sójövedék iránt (15 §-sal);

törvényjavaslat az egyenes és közvetett adóknak az ideiglenesen elfogadott rendszer szerinti további érvényéről (2 §-sal).

Exposé.

Lónyay pénzügyminister az első költségvetést nagyobb beszéddel mutatta be, a melv ugyan tulajdonképen pénzügyi exposénak nem mondható, amennyiben az ország pénzügyi helyzetének föltüntetését nem czélozta, hanem inkább a költségvetés előterjesztésének jelentőségére és bizonyos elvi kérdésekre terjeszkedett, a melyek mindenesetre akkor, midőn a kormány első izben lépett ki a képviselőház elé teljes költségvetéssel és az adók törvényhozás utján való rendezési szándokával, nagyon is helyén voltak.

Ezen beszédében Lónyay mindenekelőtt a költségvetés előterjesztésének nagyjelentőségü tényét az alkotmány szempontjából vázolja, mondván:

„Az államtudományban sok vitás kérdés létezik, de az iránt mindenki egyetért, hogy annak megitélésére: bir-e valamely ország valódi alkotmányossággal? fennáll-e az alkotmányos

felelős kormányzat? semmi sem szolgálhat biztosabb alapul, mint azon körülmény, vajjon gyakorolja-e a törvényhozó testület a közterhek megállapitásának és az államköltségvetés évenkinti megszavazásának jogát. A magyar alkotmány a legrégibb alkotmányok közé tartozik, mégis a magyar országgyülés ezen jogot teljes mértékben most fogja először gyakorolni. Nem vonja senki kétségbe, hogy adómegajánlásra irott jogai mindig léteztek: de ha visszaemlékezünk az 1848 előtti időkre, midőn az országgyülés csakis a hadi adó és szubsidiumok fölajánlási jogát gyakorlá, mig előtte tettleg minden befolyás el volt zárva a közvetett adónemekre, melyek pedig a népéletbe mélyen behatnak; s ha tekintjük, hogy akkor az államköltségvetés megállapitása egészen ismeretlen volt, és az 1848. és 1849. időszak alatt is az ez iránti tanácskozások csak kisérletek voltak: — el fogja mindenki ismerni, mint eltagadhatatlan tényt, hogy a jelen pillanatban, midőn az 1848. és 1867-diki törvények értelmében a felelős ministerium Ő Felsége a koronás király megbizásából, az első rendes államköltségvetést szabad elhatározás végett a képviselőház asztalára teszi, ha nem is az irott jogok terén, de az alkotmányos élet tényleges gyakorlatában nevezetes lépés történik.“ Expesé.

Azután taglalja azt a kérdést, mily alak illeti meg tulajdonképen a költségvetést? Vajjon törvény legyen-e az, avagy attól eltérőleg pusztán országgyülési határozat. Lónyay akkor még az utóbbi nézetet vallotta magáénak mondván:

„A ministerium hivatkozva az 1848: IV. t.-czikk 6. pontjára, ugy az 1867: X. törvényczikkre, mely mindkét törvényben költségvetés iránti határozatról s nem törvényről van szó, azon nézetben van, miszerint az évi költségvetés országos határozat által állapitandó meg: ennélfogva a költségvetésről nem terjeszt elő törvényjavaslatot; de különös határozati javaslatot sem, mert átvizsgáltatván és végleg megállapittatván az előterjesztett költségvetés egyes tételei, a határozat a t. ház által fog meghozatni, a főrendek hozzájárulásával Ő Felségének felterjesztetni, és azután mint országos határozat közhirré tétetni.“

„Más tekintet alá jönnek a közterhekről szóló törvények: ezek törvényjavaslat formában tárgyalandók és Ő Felsége által szentesitendők és érvényben maradnak mindaddig, mig más tör-

vény által meg nem szüntettetnek vagy módosittatnak, vagy mig az idő, melyre hozatnak, le nem telik."

A költségvetés szerkezetéről szólván, a rendes és rendkivüli kiadásokra nézve következő nézetét fejti ki:

„A rendes kiadások rovatába tartozónak állitám be mindazon kiadást, mely az évi rendes közigazgatási költségek fedezésére megkivántatik; a rendkivüli kiadások rovatába állitám egyedül azon kiadásokat, melyek productiv czélokra, mint uj értékek teremtésére forditandók, vagy melyek bizonyos meglevő terhek lerovására igényeltetnek, tehát productiv természetüek. Ezek fedezésére szolgálhatnak ismét azok a bevételek, melyek nem évenkint fordulnak elő. Egyedüli kivétel lehet ezen szabály alól a háboru esete. Ha szigoruan megtartjuk ezen formát, most és jövőben is a súlyegyen valódi leend."

Végül a későbbi időkben is általa védett netto budget mellett nyilatkozik:

„. . . . . . hiba, mely gyakran elkövettetik, abban rejlik, hogy az előterjesztett budget brutto-budget, azaz ha minden bevételek és kiadások elősoroltatnak: ez által a névleges bevétel sokkal nagyobbnak mutatkozik s nem enged teljes áttekintést . . . A brutto-budget mindenesetre sokkal szebbnek mutatkozik, mert sokkal nagyobb számokat tüntet fel s igy fokozni képes az állam kutforrásainak gazdagságával a képzeletet, mi a takarékosság előmozditására nem a legalkalmasabb eszköz."

Pénzügyi bizottság jelentése.

A pénzügyi bizottság igen behatóan a legkisebb részletekig tárgyalta végig a különböző budgeteket és jelentését 1868. augusztus 5-én terjesztette elő (Somsich Pál elnök és Kautz Gyula előadó aláirásával).

Ezen jelentésében a pénzügyi bizottság utal arra, hogy ez az első állambudget, mely rendszeres alakban kerül a magyar országgyülés elé; egyike megujult alkotmányos életünk jelenségeinek; ép azért méltányolni kell az első szervezkedés és az átmenet nehézségeit, de gondoskodni kell arról is hogy a kiadások és bevételek közt a helyes arány fentartassék s egy egészséges és szilárd államháztartási rendszernek alapjai megvettessenek.

„A miért is egyfelől: méltányos figyelembe vétele az átmenet nehézségeinek s a szervezés akadályainak, másfelől

Pénzügyi bizottság jelentése.

kellő mérlegelése a nemzet fizetési erejének, s a kormányzat visszautasithatlan feladatainak, valamint gondos szem előtt tartása a takarékosság és költségkimélés tekinteteinek: képezték az alapot, melyből a bizottság tárgyalásai folyamában kiindult, a nézpontot mely szerint a budget tételeit egyenként és egészben birálta, a zsinormérvet, melyhez megállapodásai és javaslataiban alkalmazkodott."

„. . . . a bizottság e munkálattal nemcsak a jelen közvetlen szükségletének kivánt eleget tenni, hanem oda is irányozta törekvéseit, hogy egy hasonczélu későbbi munkálkodásnak rögös utját lehetőleg egyengesse s biztosabb alapjait megvesse."

Erdélyre vonatkozólag a bizottság a részletekbe nem bocsátkozott; mert átmenetesnek tartja az állapotot, s igy átalányokat hozott javaslatba. Horvátországra az 1867. budget tételeit fogadta el addigra is, mig a közjogi végmegállapodás nyomán más költségvetés fog életbe lépni.

Az inkább átmenetes vagy rendkivüli szükségletek födözésére irányuló tételek a rendesből áttétettek a rendkivülibe.

Levonásokat és törléseket hoz javaslatba.

A virement vagy átruházás kérdését, melyet a lehető legnagyobb takarékosság, nemkülönben az alkotmányos s törvényszerü költségfedezés tekintetéből olykép vélt a bizottság megoldandónak, hogy az átruházást legtöbb helyütt csak az egyes rovatokban és rovatok közt javasolja, egész fejezetek és czimekre nézve pedig csak kivételesen tartja megengedhetőnek. Megjegyezvén, hogy magától értetődik, miszerint az egyes ministeriumok az országgyülési határozatokkal megállapitott költségtételekhez alkalmazkodni fognak.

A nyugdijakra nézve végleges megállapodást ezuttal nem tart még indokoltnak és a következő vezérelveket ajánlja 1. közös nyugdijakhoz szólni nem lehet, mig a két ministerium tisztába nem jött. 2. A Magyarországot terhelő nyugdijakra nézve a jog és méltányosság alapját ajánlja. Az 1848 előtt fennállt nyugdijszabályzatot kell alapul venni. Jövőre készittessék uj nyugdijnormale.

Átalános jelentésében még a költségvetés alakját illetőleg „helyesebbnek tartja, hogy brutto budget elve, mely az államháztartás teljes áttekintését és megbirálását könnyiti, vétessék a

Pénzügyi bizottság jelentése.

költségvetés' egybeállitásánál alapul, óhajtva, hogy jövőre ezen elvnek figyelembe vételével készittessék el az állami költségvetés."

A jelentés azután részletesen veszi az egyes ministeriumok költségvetéseit s ez alkalommal a következő megjegyzéseket teszi:

A közösügyi költségeknél a 4. fejezetben volt közös nyugdijakra nézve a bizottság nézete, miszerint ez ügy elintézése a delegatiókban hozott határozatok értelmében a két ministerium egyezkedéséből s az ennek folytán a mindkét országgyülésén történendő megállapodásoktól tétetvén függővé, a két ministerium közt e tárgyban folytatandó alkudozások pedig mindekkorig be nem fejeztetvén, a 400.000 frtban előirányzott költségtétel ez alkalommal a budgetbe föl nem vétethetik.

Az államadóssági járuléknál az állósitott államadósság évi járulékának kezelésére vonatkozó költségeket feltüntető tétel, addig mig e tárgyban az országgyülés nem intézkedik, a budgetben föl nem vétethetik.

A ministerelnökség költségvetésénél: kivánja, hogy a sajtó és forditó osztály a ministerelnökség költségvetésében legyen „ezen sajtóosztálynak feladata nem abban áll, hogy a hazai sajtót irányozza, vagy befolyása alatt tartsa, hanem abban, hogy a külföldi sajtó mozgalmát figyelemmel kisérje, a belföldi hirlapokban felmerülhető ferditéseket helyre igazittassa, idegen államokban pedig journalisztikai irányban hazánk érdekeinek illő megóvásáról gondoskodjék.

Egyuttal kivánja, hogy „a hivatalos közlönynek mind költsége, mind bevételei a maga idejében egybeállitva kimutattassanak."

A Felség személye körüli ministerium költségvetésénél kifejti, hogy „az országos levéltár mielőbb az ország fővárosába áthelyezendő, hogy ily módon annak használata idebenn a hazában megkönnyittessék s nagybecsü irat- és okmánykincsei a Budán létező levéltárral egyesittessenek."

A belügyi ministerium költségvetésénél: a közigazgatási bevételekre a bizottság azon véleményét fejezi ki, hogy ezen bevételi tételek, mint lényegileg pénzügyi jelleggel birók, jövőben ne a belügyministerium, hanem a pénzügyi ministerium ügykörébe helyeztessenek s ez utóbbi által hozattassanak számadásba.

Az irodai munkálatok teljesitésére ne kizárólag díjnokok, hanem részben állandó s rendszeresitett hivatalnoki minoséggel felruházott irodatisztek alkalmaztassanak.

Pénzügyi bizottság jelentése.

Óhajtja, „hogy a megyék rendezésére vonatkozó törvényjavaslattal s a mennyire lehetséges, egyidejüleg s pedig minél elöbb az iránt tegyen a minister előterjesztést, hogy a megyék alkotmányosan gyakorolt önadóztartási joga ismét hatályba léptettessék s az autonom helyhatósági szervezettel oly szorosan összefüggö házi adórendszer visszaállittassék, illetőleg a változott viszonyoknak megfelelő módon és alakban megállapittassék.

Nem érdektelen ez alkalommal azt a kimutatást közölni, melyet a ministerium a megyei közbiztonsági személyzet költségeire nézve a csendórség feloszlatása alkalmából eloterjesztett.

A megyei közbiztonsági személyzetnek a csendörség feloszlatása folytán szükséges szaporitására:

Vármegye	1867.	1868.	Vármegye	1867.	1868.
Abauj	93.352	105.658	Nyitra	166.824	175.186
Arad	124.070	148.428	Pest	248 911	347.666
Árva	58.521	65.353	Pozsony	123.611	137.292
Bács-Bodrog	165.965	243.117	Sáros	86.703	100.920
Baranya	131.238	150.849	Somogy	135.169	159.224
Bars	87.343	92.048	Sopron	111.077	129.358
Békés	87.528	95.539	Szabolcs	123 303	134.627
Bereg	71.052	82.723	Szatmár	101.906	135.003
Bihar	216.282	246.813	Szepes	73.013	84.815
Borsod	110.696	123.756	Temes	133.858	150.409
Csanád	61.602	71.019	Túrócz	45.238	50.771
Csongrád	86.680	100.989	Tolna	109.383	119.526
Fehér	107.339	118.161	Torna	32.974	33.749
Esztergom	58.850	67.983	Torontál	148.521	179.210
Gömör	104.353	100.331	Trencsén	115.711	128 861
Győr	69.108	82.035	Ugocsa	38.134	46.900
Heves és Külsö-Szolnok	139.298	167.611	Ung	71.653	85.577
			Vas	149.436	170.430
Hont	75.938	84.919	Veszprém	107.087	122.657
Komárom	85.518	103.778	Zala	164.599	205.981
Középszolnok	57.990	63.050	Zaránd	41.746	54.951
Krassó	107.942	124.973	Zemplén	120.395	146.565
Kraszna	45.849	51.958	Zólyom	57.783	62.272
Liptó	55.552	67.043	Hajdu kerület	33.051	36.988
Marmaros	122.444	140.037	Jászkun »	86.981	100.000
Moson	59.645	65.479	Kővár vidék	39.027	45.900
Nográd	106.540	118.456	XVI. szepesi város	13.947	14.067
			Összesen	5.172.947	6.044.011

Pénzügyi bizottság jelentése.

A városok törvénykezési költségeinek kérdése tárgyában azt fejezi ki . . „az igazságszolgáltatás rendszerének az avval járó költségekre való tekintettel megállapitása, a városok abbeli állása szempontjából is égető szükséget képez, s egyike azon feladványoknak, melyek megoldásukat a városok végleges rendezésével egyidejüleg a kormánytól és a törvényhozástól követelik."

A nemzeti szinház segélyezésére megszavazott költségtételek tárgyalása alkalmából határozott kifejezésre jutott azon óhajtás, miszerint arra is kiváló figyelem volna forditandó, hogy a drámai szinészet mellett Budapesten a kor szinvonalán álló s a magasabb müvészi követeléseknek megfelelő dalmüi és zenészeti (opera) szakma is önálló s teljesb virágzásra emeltessék."

A pénzügyi ministerium költségvetésénél: az állami főszámvevőszék fölállitásának szükségére utal.

A közmunka és közlekedési ministerium tárgyalása alkalmával az államépitészeti hivataloknál egy uj és kevesebb költséggel járó ügyviteli rendszer volna életbe léptetendő; a tiszaszabályozási építőhivatal szerfelett költséges igazgatási közeg; egy uj, tökéletesebb és a kor igényeinek megfelelőbb úthálózat életbeléptetése mulhatlanul szükséges.

A földmivelés-, ipar és kereskedelemügyi ministerium költségvetésénél: egy önálló magyar földtani intézet életbeléptetését valamint a bányatörvény elkészitését hangsulyozza.

A vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetésénél: „a különböző hitfelekezeteknek az államkincstárból való segélyzése elvét a bizottság ugyan nem tartja a jól felfogott állam eszme követelésével egészen összeegyeztethetőnek mindazáltal tekintettel hazai különszerü viszonyainkra s azon egyéb figyelmet érdemlő érdekekre, melyek az ügygyel kapcsolatban állanak . . az összegeket ajánlja."

Óhaját fejezi ki továbbá arra nézve, hogy a müegyetem tanárainak fizetése emeltessék és hogy a jogakadémiáknál a tandijak ne folyjanak az állami pénztárba, hanem a tanároknak adassanak közvetlenül s igy helyzetük javittassék.

Az igazságügyministerium költségvetésénél óhajtja, hogy „a törvénykezés végleges szervezésénél a közbirák fizetvényei kellő mérvben emeltessenek" ;

„ha az uj bírósági szervezetet még a jelen évben életbeléptetni akarja, forduljon a minister az országgyűléshez póthitelért," egyuttal kimondja, hogy „az igazságügyminister ur a bírósági személyzet szaporitásával a törvényileg megállapitott létszám határain túl ment; tekintve azonban az átmenet nehézségeit, a szerfelett felhalmozott munka tömegét, s az igazságszolgáltatás fontosságú érdekeit, a bizottság e személyzet szaporitásnak az országgyülés által jóváhagyását ajánlja." Pénzügyi bizottság jelentése.

A honvédelmi ministerium költségvetésénél, a katonai méneseket illetőleg felhivandónak találja a ministeriumot, hogy „az e tárgy végleges elintézésére szükséges lépéseket s névszerint a megosztást és a leszámitást mielőbb megtegye s az erre czélzó törvényjavaslatot az országgyülés elé terjeszteni feladatának ismerje."

A pénzügyi bizottságnak határozatai a kiadások leszállitása és módositása, valamint a bevételeket illetőleg a következő összeállitásból vehetők ki:

	Ministeri előterjesztés	a pénzügyi bizottság megállapitása	kevesebb – több +	
III. Közös ügyek:				
4. Közös nyugdijak	400.000	—	—	400.000
összesen 3—4. fej.	22,448.000	22,048.000	·	400.000
IV. Államadóssági járulék . .	32,827.000	32,425.000	—	402.000
V. Országgyülés	946.000	940.000	—	6.000
VII. A felség személye k. m.	86.500	84.300	—	2.200
VIII. Belügyministerium:				
központi igazgatás . . .	821.500	814.000	—	7.500
Erdély kormányzata . . .	184.000	183.000	—	1.000
megyék, kerületek	6,875.000	6,457.000	—	418.000
ált. közig. költség . . .	869.000	833.800	—	35.200
összesen 10—15. fej.	9,313.500	8,919.000	—	394.500
X. Közmunka- és közlekedési ministerium:				
központi igazgatás . . .	251.000	234.000	—	17.000
utépités	1,881.500	2,220.000	+	338.500
vizépités	169.500	160.500	—	9.000
összesen 25—29 fej.	2,656 000	2,968.500	+	312.500
XI. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium:				
központi igazgatás . . .	158.000	149.000	—	9.000
gazd. czélok és tanintézetek	86.000	75.500	—	11.500
postahiány	10.000	65.000	+	55.000
távirdahiány	72.000	87.500	+	15.500
összesen	458.500	509.500	+	51.000

Pénzügyi bizottság jelentése.

	Miniszteri előterjesztés	a pénzügyi bizottság megállapitása	kevesebb — több +
XII. Vallás- és közoktatásügyi ministerium :			
központi igazgatás . . .	239.000	228.000	— 11.000
egyházi czélok	278.000	290.000	+ 12.000
tanulmányi czélok . . .	330.000	312.000	— 18.000
közmüv. szükségletek . .	250.000	230.000	— 20.000
összesen 38—42. fej.	1,111.000	1,074.000	— 37.000
XIII. Igazságügyi ministerium:			
központi igazgatás . . .	223.000	186.000	— 37.000
orsz. törvénykezés	2,240.000	2,239.400	— 600
összesen 43—46. fej.	2,923.000	2,885.400	— 37.600
XIV. Honvédelmi ministerium :			
központi igazgatás . . .	59.000	53.000	— 6.000
katonai ménesek, gazd. csőd.	432.600	432.000	— 600
összesen 47—50. fej.	512.600	506.000	— 6.600
XV. Horvátországi udv. kancell.	1,989.000	1,723.900	— 265.100
1868. évi költségvetés összesitése :			
Rendes szükséglet . . .	100,567.000	99.386.500	— 1,180.500
Rendkivüli szükséglet :			
Belügyministerium . . .	150.000	657.000	+ 507.000
Pénzügyministerium . .	3,771.000	3,246.000	— 525.000
Közlekedési ministerium	2,306.000	1,559.000	— 747.000
Kereskedelmi ministerium	663.000	501.000	— 162.000
Igazságügyi ministerium	200.000	210.000	+ 10.000
Vasutak és csatornák	20,000.000	16,550.000	— 3,450.000
Összesen	35,348.800	30,981.800	— 4,367.000
R. és rk. összesen	135,915.800	130,368.800	— 5,547.500
Rendes fedezet	98,680.000		
Rendkivüli fedezet . . .	47,235.800	47,535.800	+ 300.000
Összesen	145,915.800	146,215.800	+ 300.000

A pénzügyi bizottság ezek szerint a kiadásokat 5,547.500 frttal leszállitotta és a fedezetet 300.000 frttal fölemelte, ugy, hogy a költségvetési mérleget 5,847.500 frttal jobbá tette ; mig a kormány előterjesztése szerint az 1868-ik évi költségvetés 10 millió forint többlettel végződött volna, a pénzügyi bizottság módositásai szerint a többlet 15,847.000 frtra emelkedett. Igaz, hogy a pénzügyi bizottság több oly tételnél hozott javaslatb[...] törléseket, melyek csak azért történtek, mert törvény hiányába[...] egyelőre a kiadást megszavazhatónak nem találta s igy az illet[...] kiadásnak elmaradása egyelőre csak alaki tekintetben volt indo[...]kolt ; az első költségvetés tárgyalásának szellemét mindazált[...] ezen nagy törlések mindenesetre jellemzik.

A képviselőház a pénzügyi bizottság jelentését nem vehette tárgyalás alá; mert számos teendőinek befejeztével már augusztus 11-én elnapolta üléseit és csak szeptember 16-án vette ismét föl rendes működését. A költségvetés, mely igy meg lett volna szavazandó és tárgyalandó, tulajdonkép még csak három hóra szólt volna, pedig már az 1869-iki év is közeledék, s arra nézve is költségvetést kelle tárgyalni.

Ily körülmények közt Deák Ferencz szeptember 19-én inditványt adott be, mely egész terjedelmében igy hangzik:

Deák Ferencz inditványa

„Számosak és fontosak azon tárgyak, melyeket az országgyűlésnek ezen ülésszaka alatt be kellene végeznünk: pedig az idő rövid, alig halad meg harmadfél hónapot.

„Mit leszünk képesek e rövid idő alatt elvégezni, azt előre kiszámitani lehetetlen; de kétséget nem szenved, hogy különösen két fontos tárgy van melyet a jövő ülésszakra semmi szin alatt nem halaszhatunk, hanem f. é. deczember 10-ig okvetlenül be kell fejeznünk: e két tárgy az 1868-ik évi s az 1869-ik évi költségvetések; mert mind az 1848-dik évi IV., mind az 1867. évi X. t.-cz. világos rendelete szerint minden évben az országgyűlés elé terjesztendő s megállapitandó a következő évi költségvetés is. Ha mi e két költségvetést, mindeniket külön, egész részletességgel tárgyaljuk, tartok tőle, hogy az időből teljesen kifogyunk s feladatunkat be nem végezhetjük: ez pedig kétségtelenül törvény- és alkotmányellenes mulasztás volna.

„Figyelembe veendő azon körülmény is, hogy a meghatalmazás, melyet az 1868-ki költségekre és azok fedezésére nézve a ministeriumnak adott a törvényhozás, már e hó végével, azaz 10 nap mulva lejár: ezen idő alatt pedig lehetetlen volna az 1868-ik évi költségvetést részletesen tárgyalni s végleg megállapitani; vagy az évnek végeig terjedő ujabb meghatalmazást kellene tehát adnunk a ministeriumnak, vagy e részben más módról kell gondoskodnunk, hogy a közigazgatás egy napig se akadjon meg, hogy a ministerium eljárása az államköltségek megnem szavazása miatt alkotmányellenes ne legyen.

„A meghatalmazásnak ezen év utolsó napjáig terjedő megujitását sem czélszerűnek, sem lehetőnek nem tartom; mert az 1867: XII. törv.-cz. értelmében a delegátio által megállapitott közös költségekből a magyar korona országaira eső összeg s az államadósság után elvállalt járadék a f. é. költségvetésbe is

Deák Ferencz indítványa.

fölveendő, mi az egyszerü meghatalmazás mellett alig történhetnék meg.

„Inditványozom tehát e f. 1868. évi költségvetés mikénti tárgyalására nézve azt: hogy miután ezen évnek háromnegyede már lefolyt és csak három hónap van még hátra, a ház e költségvetést ezuttal, mellőzve a részletes tárgyalásokat, csak általános összegekben szavazza meg: hogy pedig a ház ily módon járhasson el, felszólitandónak vélem a ministeriumot, hogy mielőbb terjesszen a ház elé folyó 1868. évre oly átalános budgettörvényt, mely tekintettel a pénzügyi bizottság által kifejezett kivánatokra, a részletek mellőzése mellett minden egyéb tekintetben megfeleljen azon kellékeknek, a melyeket hasonló pénzügyi törvényeknél megkiván az alkotmányos gyakorlat.

„Kivételes ugyan ezen eljárás a költségvetés megállapitásánál: de arra az idő rövidsége s a nagyobb baj elkerülése kényszerít bennünket: s minden ebből eredhető aggodalmat eloszlathat azon körülmény, hogy az 1869-ik évre szóló költségvetés nehány hét mulva ugy is tárgyaltatni fog kimeritőleg teljes részletességgel, s ha valamely elvi kérdések fordulnának elő, azok e részlettárgyalásnál meg fognak vitattatni és abból tehát, hogy az 1868-ik évi költségvetés, mely már ugy is csak három hónapra terjed, részletesen nem tárgyaltathatott, sem elvi, sem anyagi bajok s nehézségek jövőre nem következhetnek.

„A mi pedig az 1869-ik évre szóló költségvetést illeti: azt lehet és kell is teljes részletességgel tárgyalni.

„Az 1869-ik évi budgettörvényt csak akkor lehet ugyan véglegesen megalkotni, ha már a delegátió a közös költségeket megállapitotta; de mivel a delegátiók novemberig munkájukat valószinüleg be nem végezhetik, ha pedig a költségvetés azon részeit, melyek a delegátiókkal s a még nem szentesitett védelmi törvényekkel összefüggésben nincsenek, addig nem tárgyaljuk, mig a delegátiók munkájukat be nem fejezték, könnyen megtörténhetik, hogy az időből fogyunk ki: inditványozom —

„szollittassék fel a ministerium, hogy az 1869-ik évre ministerek költségvetéseit és mindazokat, mik a delegatiókkal a még nem szentesitett védelmi törvényekkel nincsenek kapcsolatban mielőbb terjeszsze elő; a t. ház pedig határozat által mondja ki, hogy a költségvetésnek ezen részeit a delegátió

működése előtt a részletes tárgyalás alá veendi, a budgettörvény végleges szerkesztését pedig akkorra, halasztja ha majd a delegátió munkája is be lesz fejezve."

Az inditványt a képviselőház 1868. szeptember 21-én tárgyalta. Az ellenzék részéről gróf Ráday László ellenezte az inditványt és készebbnek nyilatkozott egyszerű fölhatalmazás utján az év végeig a kormányt abba a helyzetbe hozni, hogy továbbre is vigye az ország ügyeit, ámde az inditvány még is határozattá emeltetett azzal a bővitéssel, hogy a kormány az 1869-ki költségvetést „az 1867-ik évi államszámadásokkal egyetemben" terjeszsze elő. Mire Lónyay Menyhért még ugyanabban az ülésben előterjesztette e költségvetési törvényjavaslatot.

A törvényjavaslat (mely azután változtatás nélkül törvénynyé is vált) igazán csak általánosságokban mozgott. Egészen alapul vette ugyan a pénzügyi bizottság határozatait; de a fedezeti részt részletezni mellőzte, s a kiadási részben is csak ministeriumok szerint sorolta föl az összegeket; tehát fejezet, czimek, rovatok és tételek szerinti megoszlás itt nem található, hanem az összegek nagy átalánosságban soroztatnak egymás mellé. Költségvetési törvény.

A törvényjavaslatot az osztályok azonnal tárgyalás alá vették és a központi bizottság már szeptember 24-én tette meg jelentését, a melyet azután september 25-én a képviselőház tárgyalás alá is vett.

A tárgyalás alkalmával az ellenzék részéről Tisza Kálmán a kényszerhelyzetnél fogva hajlandónak nyilatkozott ugyan a költségvetést elfogadni, de semmi szin alatt oly föltevés mellett reá nem szavazna, hogy „ezen szavazat a budget alapjául szolgáló elveknek és kiszámitásoknak helyeslését foglalja magában" — amely kijelentésre ismét Lónyay pénzügyminister egyszerüen azt válaszolja: — „Ami az 1868. évi költségvetésre nézve beadott ministeri előterjesztés formáját illeti, az teljesen megfelel az alkotmányos fogalmaknak, és miután elvi kérdések fölött a törvényjavaslat nem határoz, már ebből is következik, hogy az 1869-ik évi költségvetés tárgyalásánál a háznak módjában lesz mindazon kérdések fölött határozni." Tárgyalása.

Az álláspontoknak ezen jelzése után költségvetési törvényjavaslat minden észrevétel nélkül, tulajdonképen tárgyalás nélkül elfogadtatott. A javaslatot a felsőházba szeptember 26-án tartott ülésében Paics Andor képviselőház jegyzője hozta. Senyey

Pál báró javaslatára — az idő rövidsége miatt bizottsághoz való utasítása nem találtatván szükségesnek — a javaslat tárgyalása azonnal szeptember 28-ra tüzetett ki; és ezen ülésben Szőgyényi M. László ajánlatára változás nélkül el is fogadtatott.

Költségvetési törvényjavaslat.

Az 1868-iki évi költségvetési törvény, igy mint 1868: XXVIII. törvényczikk törvénynyé is vált.

Ezen törvényczikk 1. §-ban az 1868-dik évre, ez év január 1-től deczember 31-éig a magyar korona országainak rendes kiadásai 99,536.500 frtban és 40 krban, rendkivüli kiadásai 30,981.800 frtban „állapittatnak és ajánltatnak meg."

A 2. §. szerint ezen összegek fejezetekre osztatnak, még pedig a rendes kiadások 16, — a rendkivüliek 8 fejezetre.

A fedezetre nézve a törvény a 3. §-ban „a rendes kiadások fedezésére a 2. §-ban megajánlott összegek erejéig fordittathatnak az 1868: II., XI., XIV., XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., XX., XXI., XXII., XXIII., XXIV., XXV., XXVI. törvényczikkekben a folyó 1868-ra megszavazott egyenes és fogyasztási adók, jövedékek, dijak, bélyegek és illetékek, továbbá az út- és hidvámok, az államvagyon jövedelmei s az állam egyéb rendes bevételei: a 4. §. a közösügyi rendkivüli költségekből a magyar korona országaira eső összeg fedezésére folyóvá tétetik a közös pénztár készleteinek és követeléseinek a magyar korona országait illető összegekből 8,058.800 frt: 5. §. vasutépitésre az ez évben fölvett vasuti kölcsönből utalványoztatik 16,550.000 frt: 6. §. a többi rendkivüli kiadások fedezésére a megajánlott összegek erejéig az államnak nem érintett rendkivüli bevételei, ugymint az államjavak eladásából, a koronajószági urbéri kötvények után és bordézsmaváltságból, adóhátralékokból, pénzverési nyereményből s némely liquidatió alatt levő követelésekből a folyó 1868-ban befolyandó összegek jelöltetnek ki.

Végre a 7. §. szól az átruházásról (virement) s ez „se a rendes, se a rendkivüli kiadásoknak elsorolt fejezetei közt nem engedtetik meg." —

Póthitel.

Tekintettel arra, hogy a költségvetés elég későn szava[...] tatott meg, az ezen évre csak egy esetben kellett póthitelt kér[...] még pedig megadta ezt az 1868: XXXII. törv.-cz. az orsz[...] némely vidékein rablók által megzavart közbiztonság helyreáll[...] tása végett szükségessé vált rendkivüli költségek fejében, kiz[...]

rólag e czélra a belügyminister rendelkezésére a f. 1868-dik évre 100.000 forintnyi rendkivüli póthitel nyittatik.

Ezen összeg fedezésére az 1868-ki XXVIII. t.-cz. 6-dik §-ban elősorolt rendkivüli bevételek jelöltetnek ki. (2. §.)

Ezenkivül az 1868: XLVI. t.-cz. (a függő adósságok ellenőrzéséről) 18. §-ban az államjegyek kezelésére 200.000 frt erejéig fölhatalmazást ad.

Adórendszer.

Az 1868. költségvetés tárgyalásával együtt az ország adórendszere iránt is kellett intézkedni. Az abszolut korszak alatt Magyarország régi adóviszonyai teljesen átalakittattak és lényegében ugyanaz az adórendszer honosittatott meg, a mely az osztrák tartományokban volt alkalmazva. Daczára azon ellenszenvnek, mely az egész országban az így meghonositott s az alkotmányosság fogalmai szerint törvénytelen adók és adóztatási módozatok ellen nyilvánult, nemcsak a tárgy kényes volta, de maga az idő rövidsége is majdnem lehetetlenséggé tette azt, hogy az alkotmány visszaállitása után azonnal uj adórendszer léptettessék életbe, illetőleg, hogy egy ilyen adórendszert a kormány elkészitsen, előterjeszszen és az az országgyülésen tárgyaltassék.

A Lónyay Menyhért által a költségvetéssel együtt előterjesztett adójavaslatok tényleg csak az ideiglenesség jellegével és szándékával jelenkeztek s maga az országgyülés is ilyeneknek tekintette. Valójában pedig az uj törvényjavaslatok az eddigi osztrák adók fentartását rendelték el.

A pénzügyi bizottság behatóan tárgyalta kivált az egyenes adókról beterjesztett javaslatokat és 1868. junius 20. tett jelentésében (Somsich Pál elnök és Kerkápolyi Károly előadó) így szól: „Irányelvekül azt fogadta el, hogy az adók súlya lehetőleg igazságosan osztassék szét s kezelésöknél oly rendszabályok alkalmaztassanak, melyek folytán egyrészt az adózók által beszolgáltatott összegből lehetőleg legtöbb folyjon be az állam költségeinek fedezésére, másrészt a behajtási mód lehetőleg kiméletes legyen és végre mindenki teljesitse az állam iránt teherviselési kötelezettségét, azaz a többi adófizetők túlterheltetésével senki ki ne vonhassa magát a törvényesen megszabott fizetési kötelezettség alól. Tudván egyuttal azt, hogy az adók

Adórendszer. átalában való leszállitását helyzetünk föltétlenül tiltja oda törekedett, hogy az adók súlya, a mennyire lehetséges most már igazságosabban osztassék szét. Ehhez nézete szerint kettőre van szükség: először arra, hogy a különböző adóczimek az alkalmazott adóláb magassága tekintetében egymással kellő arányban álljanak; másodszor, hogy azok mindegyike kiegyenlitett legyen magában is. Alapegységül a kiegyenlitéshez a földadót vette a bizottság, mert a túlnyomólag földmives országban nem is vehetett mást. Ezt az adót változatlanul hagyta meg, hogy a többi adónemeknek ahhoz arányositásával magassága tekintetében változatlanul maradjon az egész rendszer."

Az országgyülés mindjárt a földadóról szóló törvényczikkben utasitotta a kormányt, hogy „az adórendszernek törvényhozás utján leendő állandó megállapitása iránt kimeritő törvényjavaslatot terjeszszen elő" s igy elvileg kimondá az adórendszer ideiglenes jellegét. Tényleg mindazáltal az adórendszer megmaradt napjainkig és folytonos toldozással és ujabb adók beillesztésével az osztrák kormány által megállapitott rendszer honos most is Magyarországon.

Az 1868-iki költségvetés ideiglenesen következő adókkal fedezte a kiadásokat:

az 1868: XXV. t.-cz. a földadóról lényegében az eddigi szabályokat, némi módositásokkal tartotta fenn 1870. deczember végeig;

az 1868: XXII. t.-cz. a házadóról 1869 deczember végeig intézkedik, és az eddigi rendszert megváltoztatta, lényegesen fölemelve az eddig fizetett adót;

az 1868: XXIV. t.-cz. személyes kereseti adóról 1868. év végeig fentartja az eddigi szabályokat;

az 1868: XXVI. t.-cz. a jövedelemadóról az eddigi rendszer alapján magasabb adótételeket honositott meg 1869 deczember végeig;

az indirect adókra nézve az 1868: II. törvényczikk szabályozta a czukor- és szeszadó visszatéritési összegét;

az 1868: XVI. t.-cz. a szeszadóról megállapitja az uj szeszadót, megváltás utján fokonkint 6 krjával szabván ki az adót;

az 1868: XX. t.-cz. a czukorra nézve föntartja ideiglenesen 1869. deczember végeig az eddigi szabályokat,

de az országgyűlés a két adóra nézve követelte, hogy a pénzügyminister szakértőket hivjon össze és véleményük alapján ezen az ország gazdaságára oly fontos adók iránt tegyen előterjesztést: Adórendszer.

az 1868: XIX. t.-cz. a söradóról az eddigi szabályokat továbbra is föntartja azzal a módositással, hogy 1868: augustustól kezdve az adó akónkint, a czukormérő minden foka után 10 kr.

az 1868: XI. t.-cz. a sójövedékről megállapitja a só árát;

az 1868: XIV. t.-cz. a dohányjövedékről fentartja 1869 deczember 31-ig az eddigi szabályokat némi módositásokkal a saját szükségletre termelt dohányra nézve:

az 1868: XVIII. t.-cz. fentartja további intézkedésig az arany és ezüst finomsági tartalma, ellenőrzése és fémjelzése iránt az eddigi szabályokat;

az 1868: XV. t.-cz. fentartja további intézkedésig a lottojövedék iránt fennálló szabályokat:

az 1868: XVII. t.-cz. fentartja 1868 deczember végeig a a bor- és húsfogyasztási adóra vonatkozó szabályokat:

végre már az 1867: XVI. t.-czbe foglalt vám- és kereskedelmi szövetség 4. §. fentartotta a fennálló vámtarifát.

A közadók kivetése, befizetése, biztositása, behajtása és a pénzügyi törvényszékek felállitása iránt szóló 1868: XXI. t.-cz. végre intézkedett az alkotmány visszaállitása után most már a magyar hatóságok igénybevételével azon eljárásról, melyet az adók meghonositásakor idegen közegek végeztek.

Az ezen alkalommal az adórendszerben tett módositásokat az egyes adókról szóló emlitett törvények tartalmazzák.

Az 1868: XXV. törv.-cz. mindenekelőtt utasitja a ministeriumot, hogy „az adórendszernek törvényhozás utján leendő állandó megállapitása iránt kimeritő törvényjavaslatot mielőbb“ terjeszszen elő, és fölhatalmazza, hogy ideiglenesen a földadót az eddigi gyakorlatban levő szabályok szerint 1870 deczember 31-ig beszedheti. Az 1868-ik évre a földadó a fennálló földsorozati munkában kimutatott egész évi tiszta jövedelemnek Magyarországban állami adó fejében 20·76 (a kormány javaslata szerint 21), földtehermentesitési járulék fejében 9, összesen 29·76 (a kormány javaslata szerint 30) százalékában, Erdélyben állami törzsadó fejében 10, az eddigi járulékok helyett 3, földtehermentesitési járulék fejében 9, összesen tehát 22 százalékában állapittatott meg. Földadó.

Földadó. Földadó alá nem esnek: *a)* gazdaságilag nem művelhető és nem használható terméketlen területek: *b)* országos, megyei és községi utak, utczák, közterek, háztelkek, udvarok és szérűskertek: *c)* vizcsatornák és védtöltések; *d)* temetkezési helyek: *e)* országos vagy közhatósági kezelés alatt álló tudományos, közhasznu és jótékony intézetek czéljaira szolgáló kertek (3. §.): — továbbá elemi csapások folytán elpusztult vagy hasznavehetetlenekké vált földrészletek (4. §.) — oly területek, melyek terméketlenségüknél fogva megadóztatva nem voltak, ha tulajdonosaik által költséges vizszabályozási, csatornázási, vagy más munkával haszonvehetőkké tétettek azon évtől kezdve, melyben haszonvehetőségük beállott és bejelentetett 15 évig adómentesek. a változás azonban még azon évben, melyben bekövetkezett az adóhivatalnál bejelentendő, különben ez adómentességi igény elenyészik. (7. §.) Ezen elvnek fölvétele a főrendiház kezdeményezése folytán történt. Uj telepitéseknél a települők sajátjává vált s a telephez tartozó földekre vetett adó el fog engedtetni: 5 évre, ha a telep legalább 50 családból áll: 3 évre ha a családok száma 50-nél kisebb, de legalább 10. (8. §.)

Megjegyzendő hogy Lónyay előterjesztésében a földadóra vonatkozólag csak az adószázalék megállapitása volt; az adómentességekre s általában a többi intézkedésekre nézve az eddigi eljárást és szabályokat kivánta föntartatni, csakis „az országos vagy közhatósági kezelés alatt álló tudományos, közhasznu és jótékony intézetek czéljaira szolgáló kertek"-re volt még az adómentesség ajánlatba hozva.

A képviselőházban folytatott tárgyalás alkalmával Bonis Sámuel a következő inditványnyal lépett föl, „a földbirtokra telekkönyvileg bejegyzett, illetőleg betáblázott tőke adóilletéke a földbirtok adóilletékéből levonandó és az azt terhelő tőkére rovandó fel;" a ház mindazáltal ezt az inditványt 1868 julius 6-án tartott ülésében el nem fogadta.

Az 1868: XXV. t.-czikk hatálya az 1870: L. törv.-czikk által az 1871 év végeig hosszabbittatott meg; egyuttal azonban a Magyarországra megállapitott 29·76 százalékos adókulcs Horvátszlavonországokra is kiterjesztetett, mi 1868-ban nem történhetett, mert akkor a horvátországi közjogi kiegyezés még nem volt befejezve.

Az igy módositott törvényeket és szabályokat az 1871: LVI. törvényczikk az 1872-ik év végeig, az 1873. XVI. t.-cz. az 1874. évi deczember végeig, az 1874: XXXVII. t.-cz. az 1875 év végeig és az 1875: XLVIII. t.-cz. a törvényhozás további intézkedéseig érvényben tartotta. — Földadó.

Lónyay a házadóra nézve az eddig fennállt szabályokat megváltoztatni s a házadó kulcsát felemelni óhajtotta. A pénzügyi bizottság és a törvényhozás a pénzügyminister szándékait elvben helyeselte, habár az emelésnél nem követte a ministert oly messzire s egyelőre csak mérsékeltebb emelést vélt helyesnek. Házadó.

Az 1868. XXII. törv.-cz. szerint a házadó tárgya a házak évi tiszta haszonértéke" (1. §.)

Házadó alá nem tartoznak: *a)* isteni tiszteletre szánt épületek: *b)* a királyi udvar palotái és lakházai: *c)* állami épületek, ide nem értve az államnak mint jószágok birtokosának magánjogi czimen birt épületeit: *d)* országházak: *e)* megyeházak; *f)* községházak, dolgozóházak és fegyintézetek (a két utóbbi a képviselőház tárgyalásainál vétetett föl): *g)* állami, törvényhatósági és községi hivatalos helyiségek; *h)* tudományos akadémiák, muzeumok, egyetemek, nyilvános tanintézetek és iskolák: *i)* lelkészi és tanitói lakások: *j)* katonai laktanyák. *k)* gazdasági épületek; (l. 1870: LI.) *l)* kórházak, szegénysorsú tanulók (ez utóbbi a képviselőház tárgyalásai folytán) és szegények ellátására szánt épületek: *m)* kolduló szerzetek kolostorai, a mennyiben mindezek a kérdéses czélra kibérelve vagy más czélokra bérbe adva nincsenek: *n)* halottasházak (a képviselőház határozata folytán).

Megjegyezzük egyébiránt, hogy az *m)* pont alá fogott megjegyzés átalában nemcsak az *m)* pontra, hanem minden még az az *n)* pontra is szól és törvényhozási apparatusunk fölületes működését mi sem igazolja jobban, mint az, hogy felmerülő javaslatok minden meggondolás és bizottsághoz utalás nélkül a ház teljes ülésében tekintet nélkül a többi szövegre elfogadtatnak.

Tiz (illetőleg Budapesten 15 l. 1875: XXIII. 3. §.) évi adómentességnek van helye, ha olyan helyen, ahol előbb épület nem létezett uj ház épittetik; vagy ha valamely fennálló épület előbb beépitve még nem volt területen eszközölt épitkezéssel, vagy toldással, vagy előbb nem létezett emelet felépitésével olyan

Házadó. gyarapodást nyer, hogy az által uj adótárgy keletkezik, azon ujonnan keletkezett adótárgyra való szoritással;

Nyolcz (illetőleg Budapesten 12 l. 1875: XXIII. 3. §.) évi adómentesség adatik akkor, ha előbb fennállott, de a földszinéig lebontott épület helyébe, ó falak vagy falrészek felhasználása nélkül uj épület állittatik (23. és 24. §.) ezek a kedvezmények csak az 1868. év elejétől épittetni kezdett vagy kezdendő házakra alkalmaztatnak (25. §.)

A házadó kétféle: házbéradó és házosztályadó.

Házbéradó alá esik 1. külömbség nélkül mindenütt minden ház, lakrész és a háznak minden oly helyisége, mely tényleg bérbe van adva (3. §. l. 1870: LI. t.-cz.) 2. azon városokban és községekben, hol a tényleg bérbeadott lakrészek t. i. szobák és boltok száma legalább felét képezi a létező lakrészek összes számának, a ki nem bérelt épületek is házberadó alá vonandók, a tényleg kibéreltekkel összehasonlitás utján megbecsült tiszta bérjövedelem alapján (4. §.)

A házbéradó alapja a tiszta bérjövedelem. A tényleges házbérből épület fentartási költség és törlesztés fejében Budapesten 15, másutt pedig 30% levonatván, adja az adó alá eső tiszta bérjövedelmet (5. és 6. §.)

Az épületeken fekvő adósságok, adó és más terhek a házbéradó kivetésénél tekintetbe nem vétetnek (17. §.)

Ezen tiszta jövedelem után Budapesten 24, egyéb helyeken, ha tényleg kibérelt lakrészek az összes lakrészeknek legalább felét teszik 20, különben 16% a házbéradó (7. §.). Lónyay javaslata szerint az adószázalék átalában 25% lett volna, mit azonban a pénzügyi bizottság és a képviselőház tulmagasnak és rendkivül terhesnek talált, főkép a vidékre nézve, ahol az adó átháritás nem oly könnyü, mint amilyen az Budapesten.

Házosztályadó alá esnek azok a házak, melyek tényleg ki nem béreltek és oly községekben vannak, hol a tényleg bérbeadott lakrészek száma kevesebb a lakrészek összes számánál felénél (8. és 9. §.)

A házosztályadó kulcsa a következő:

1. oly helyeken, hol az összes lakrészeknek egy harmada nincs bérbe adva, az adó kivetése következő osztályzat szerint történik:

Házadó.

I-ső osztály	1 lakrész	0.60 frt adó.	
II. »	2	1·60	
III. »	3	3	
IV. »	4—5	6	
V. »	6—7	11	
VI. »	8—9	18	
VII. »	10—14	30	
VIII. »	15—18	50	
IX. »	19—21	60	
X. »	22—24	70	
XI. »	25—27	80	
XII. »	28—29	85	
XIII. »	30—35	100	

100 lakrészen felül minden lakrészért 3 frttal több az adó.

A pénzügyi bizottság véleményével szemben Ghiczy Kálmán, Szontágh Pál és Várady Károly külön véleményt adtak be. Ők is abban a nézetben voltak. hogy aránylag a házadónál lehet leginkább adóemelést megengedni, de tekintettel az idő rövidségére. s hogy már az év közepén tárgyaltatnak az adóreformok. egyelőre az eddigi rendszert némi emelésekkel, még pedig főkép a jobb és nagyobb épületeknél, hoztak javaslatba. Az emelést az eddigi házosztályadónál igy tervezték:

osztály	lakrészek	házak száma	életben volt összes adó	altaluk tervezett adó
I. a.	1	1,228.893	0.62 frt	0.60 frt
b.	2	596.686	1.23 »	1.60 »
c.	3	98.163	1.86 »	3 »
II.	4—5	52.928	2.47 »	5 »
III.	6—7	11.153	4.95 »	10 »
IV.	8—9	4.977	7.43 »	20 »
V.	10—14	3.144	9.91 »	30 »
VI.	15—18	1.701	14.86 »	45 »
VII.	19—21	615	19.82 »	60 »
VIII.	22—24	244	29.73 »	90 »
IX.	25—27	155	39.64 »	120 »
X.	28—29	87	49.56 »	150 »
XI.	30—35	68	61.95 »	180 »
XII.	35-nél több	229	74.34 »	210 »

2. Oly helyeken, hol az összes lakrészeknek legalább egyharmada bérbe van adva, a felsorolt tételek felebb emelendők és pedig 50%-kal nyitott helyiségekkel nem biró házakra és 100%-kal azokra nézve. melyek nyitott helyiségekkel birnak; oly házak. melyek a helységen kivül legalább egynyolczad mér-

Házadó. földre fekszenek, mindenesetre a táblázatban foglalt tételeket fizetik;

3. Cselédházak, melyek kizárólag gazdasági cselédség lakására használtatnak, 30 krt fizetnek minden szoba után (11. §.

A házadó 70% állami adóul és 30% földtehermentesitési járulékul tekintetik (12. §.)

Az adóeljárásra vonatkozólag a törvény következőkép intézkedik: — a házak és lakrészek összeirását a községi elöljárók végzik; ők gyüjtik a bekivánt bérvallomásokat s megjegyzik melyik ház bir nyitott helyiséggel (29. §.) az összeirásokat és bérvallomásokat a pénzügyi hatóság vizsgáltatja felül (31. §.) egy helyszini kiküldött által, a ki az adót kiveti (34. §.): a kivetésben meg nem nyugvó fél 14 nap alatt a felszólamlási bizottsághoz fordul (35. §.); fölszólamlási bizottság minden adókerületben müködik; áll pedig két állandóan működő és a pénzügyminister által kinevezett tagból, két a fél által választott tagból és a törvényhatóság által választott állandó elnökből; tollvivőt a pénzügyminister rendel ki. (37. §.) A felszólamlási bizottság határozata ellen nincs fölebbezés. (46. §.)

Ez a törvény 1869 deczember végeig birt eredetileg érvénynyel, hatálya azonban az 1869: XXI. t.-cz. által 1870. deczember 31-ig és az 1870: LI. törv.-cz. által 1871 év végeig meghosszabbittatott; ez utóbbi törvényczikk némi ujitásokat tartalmaz: jelesül a házadómentesség kiterjesztetett „gazdasági cselédlakokra, vagy a gyáros tulajdonát képező és munkásainak bérfizetés nélkül átengedett gyármunkáslakokra, ugyszintén gyári és azokhoz hasonló iparépületek azon részeire, melyek nem lakásra, hanem az üzlet folytatására szolgálnak;"

továbbá a házbéradó meghatározásánál „kibérletteknek nem tekinti a földbirtokkal együtt a föld bérlőjének használatra engedett gazdasági épületeket és cselédlakokot, ugyszintén a gazdasági és erdei tisztek bérfizetés nélküli szabad lakást, valamint a vasuti őrházakat sem;"

azonkivül a fölszólamlási eljárásban némi módositásokat tett.

Az igy módositott szabályokat az 1871: LVII. t.-cz. az 1872 év végeig, az 1873: VI. t.-cz. az 1874 év végeig és az 1874: XXXVII. t.-cz. az 1875. év végéig érvényben tartotta. —

Személyes kereseti adó. A személyes kereseti adóról maga a pénzügyminister mondá, hogy a kulcs, mely szerint kivettetik igazságosnak nem

mondható, a kezelés és beszedés pedig sok fáradsággal jár. Ezuttal mégis fenn kell tartani, mert a jövedelem mit hoz igen jelentékeny s mert épen ennél sok időt kivánna a reform, nem annyira a törvény meghozására, mint inkább életbe léptetésére. Személyes kereseti adó.

A pénzügyi bizottság ezen előterjesztésre megjegyzi: el kell tehát várni a jövő költségvetésnek idejét, a mikorra gyökeres reform előterjesztését igérte a pénzügyminister.

Az 1868: XXIV. t.-cz. (a személyes kereseti adóról) ennélfogva csak fölhatalmazást ad a pénzügyministernek, hogy az eddigi szabályzatokat az 1868-ik egész évre érvényben tarthassa, azon különbséggel, hogy a kivetés eredménye az 1867. évi arány szerint számitandó országos és földtehermentesitési pótlékot is egy tételben összesitve foglalandja magában azon adózókra nézve, a kik ezen pótlék alól fölmentve nem voltak. A személyes kereseti adónak 70% állami, 30% pedig földtehermentesitési adónak tekintetik. (1. §.) A személyes kereseti adónak a jövedelemadóba beszámitása az eddig is fennállott szabályok szerint történik. (2. §.)

Az 1868: XXIV. törv.-cz. hatályát az 1869: XXI. t.-cz. 1870 deczember végeig, az 1870: LII. törv.-cz. az 1871-ik év végeig; az 1871: LIX. t.-cz. az 1872-ik év végeig; az 1873: VIII. törv.-cz. az 1874-ik évi deczember 31-ig és az 1874: XXXVII. t.-cz. az 1875. év végéig hosszabbitotta meg.

A jövedelemadóra vonatkozólag a pénzügyi bizottság a Lónyay által előterjesztett adótételeket elfogadta, „habár a föld- és házadóra róttaknál sokkal alacsonyabbak is. De figyelembe vette azt, hogy különbség van oly jövedelem közt, mely magát tőkesitvén, immár megkötötte, és olyan közt, mely magát még nem vagy nem is tőkesité, vagy ha tőkesité is, de megkötetlen maradt. Az előbbi esetben igazságtalan, az utóbbiban meg eszélytelen lenne egyenlően magas tételekkel való megróvás. Ismét egy ujabb bizonyiték lelhető fel arra, hogy az egyenlőséget nem lehet az egyformaságban keresni, másfelől meg arra, hogy az adórendszer megállapitása közben a merev jog követelményein kivül még másra is kell figyelemmel lenni." Jövedelemadó.

Az igy az 1868: XXVI. törvényczikkbe foglalt „jövedelemadó" tárgya mind az a jövedelem, mely föld- vagy házadó által megadóztatva nincsen. (1. §.)

Jövedelemadó. Jövedelemadó alá azonban még ez esetben sem tartozik: 1. a kir. udvartartás költségei; 2. külhatalmak itt székelő követeinek és consulainak jövedelme; az esetre, ha az utóbbiak belföldiek, csak az e minőségben huzott járandóságaikra nézve; 3. az országban egy éven alól tartózkodó külföldieknek üzleti vagy az országban tett befektetések utáni jövedelme (a pénzügyi bizottság szerint a külföldieknek „csak" külföldi forrásból eredő jövedelme); 4. az országban tartózkodó török alattvalók keresete a még fennálló államszerződések értelmében, azaz a török árúk beviteli és belföldi árúk kiviteli kereskedéséből származó jövedelme; 5. a tudományok előmozditására és a nyilvános közoktatás czéljaira szolgáló tőkék kamatjövedelme; 6. a részvények utáni jövedelem, a mennyiben az illető társulatok jövedelme már meg lett adóztatva; 7. közintézetekül, azaz nem magánvállalatúl tekintett kórházak, akár hatóságok, akár nem nyerészkedési czélból alakult egyesületek által tartatnak fenn; 8. a hadsereg szolgálatában levő legénység és tisztek kincstári fizetése, ideértve a hadsereg létszámához tartozó tábori lelkészek, hadbirák és tábori orvosok fizetéseit is; 9. a Mária-Terézia lovagrenddel és vitézségi érmekkel összekötött járandóságok és a nevezett rend vitézeinek özvegyeit illető, úgyszintén a nyugzsoldos (patentális) rokkantak nyugdijai; 10. köz- és magán-tisztviselők száláspénze, lótartási járandósága, sóilletménye, átalányai, drágasági pótlékai és jutalomdijai, — napidijak és szálláspénzek, ha rendes fizetést nem képeznek; — 11. dijlevonással terhelt tiszti fizetések a szabályszerü 12 havi levonási időszak tartamára; 12. a pénzügyőri legénység fizetése és nyugdija, valamint azok özvegyeinek és gyermekeinek ellátása; 13. bányamunkások és özvegyeik nyug- és kegydija; 14. azon nyugdijak és segélyezések, melyeket a testülelek és egyletek által alakitott alapokból ugyanezen testületek és egyletek tagjai, ugy ezeknek özvegyei és árvái élveznek (ezt a pontot a képviselőházban vették föl); 15. kolduló vagy betegápolással foglalkozó szerzetesek; 16. papnövendékek, rendes tanulók, személyes keresményük és nyert ösztöndijaik után; 17. árva- és szegényápoló intézetek (ezt a pontot a képviselőház vette föl); 18. koldusok.

Jövedelem adóval nem rovatik meg a ki személyes kereseti adót a személyes kereseti adószabály első osztályzata

szerint fizet: Erdélyben pedig az, a ki különben a jövedelmi adó első osztályába tartoznék, ha személyes kereseti adó fejében 3 frtnál többet nem fizet. Jövedelemadó.

A jövedelemadó 3 osztály szerint vettetik ki és fizettetik.

I. Az első osztályba tartozik:

1. a kilenczed- és hegyvám, valamint a földbirtokkal összefüggő mindazon jövedelem, melynek alapjából a jövedelem élvező még nincs megadóztatva; 2. a királyi kisebb haszonvételekből eredő jövedelem; 3. a haszonbérlők bérlemény utáni nyeresége; 4. a nyereményre alakult részvénytársulatok évi tiszta jövedelme; 5. mindennemű jövedelem, mely bányászati, gyári, kézmű- és más iparüzletből, kereskedésből, művészi, tanügyi, orvosi, sebészi, ügyvédi, mérnöki gyakorlatból, ügynök, személy- és árúszállitási vagy bármi más haszonhajtó foglalkozásból és üzletből származik.

Az I-ső osztályba tartozó jövedelem 10% adó alá esik; kivéve *a)* az arany, ezüst, réz, ólom, dárdany, higany, kékeny, és álany termelő bányákat, melyeknek jövedelme 7% és *b)* a magántanitók, tanárok, irók, művészek és mestereket, kik a minőségökben nyert jövedelmük után, a II-ik osztály szerinti adókulcs alapján adóznak és *c)* az adóminimumot fizetők.

II. a második osztályba tartoznak:

1. köz- és magántisztviselők, hivatalszolgák házi tisztek és bármi néven nevezett bérviszonyban állók állandó fizetései, valamint azoknak akár készpénzben, akár terményben járó illetménye, a mennyiben határozott szolgálati kiadások fedezésének kötelezettségével egybekötve nincsenek; 2. szolgálati viszonyból származó nyug- és kegydijak; 3. ápoló- vagy életbiztositó intézetekből betételek folytán huzott évi járadékok; 4. a tudományos akadémia tagjainak állandó fizetése; 5. egyházi személyek és testületek rendes jövedelme, a mennyiben az föld- vagy házadó alá nincs vetve, vagy minősége szerint az I-ső osztályba nem tartozik.

A II-ik osztálybeli jövedelemadó a következő kulcs szerint számittatik ki:

Jövedelemadó.

Évi fizetés:	Adótétel: 1868. törv.	Évi fizetés:	Adótétel: 1868. törv.
100 frttól	1 frt	3.100 frttól	80 frt
200 »	2 »	3.200 »	85 »
300 »	3 »	3.300 »	90 »
400 »	4 »	3.400 »	95 »
500 »	5 »	3.500 »	100 »
600 »	7 »	3.600 »	106 »
700 »	9 »	3.700 »	112 »
800 »	11 »	3.800 »	118 »
900 »	13 »	3.900 »	124 »
1.000 »	15 »	4.000 »	130 »
1.100 »	17 »	4.100 »	137 »
1.200 »	19 »	4.200 »	144 »
1.300 »	21 »	4.300 »	151 »
1.400 »	23 »	4.400 »	158 »
1.500 »	25 »	4.500 »	165 »
1.600 »	28 »	4.600 »	173 »
1.700 »	31 »	4.700 »	181 »
1.800 »	34 »	4.800 »	189 »
1.900 »	37 »	4.900 »	197 »
2.000 »	40 »	5.000 »	205 »
2.100 »	43 »	5.100 »	214 »
2.200 »	46 »	5.200 »	223 »
2.300 »	49 »	5.300 »	232 »
2.400 »	52 »	5.400 »	241 »
2.500 »	55 »	5.500 »	250 »
2.600 »	59 »	5.600 »	260 »
2.700 »	63 »	5.700 »	270 »
2.800 »	67 »	5.800 »	280 »
2.900 »	71 »	5.900 »	290 »
3.000 »	75 »	6.000 »	300 »

a 6.000 frton felül minden 100 frt után 10 frt fizetendő.

Ezen kulcs tulajdonképen a progressiv adó elméletén készült, és az adótétel megfelel

				500 frtig bezárólag		1%-nak
500 frton	felül	még	pedig	600—1.500	frtig	2 »
1.500 »	»	»	»	1.600—2.500	»	3 »
2.500 »	»	»	»	2.600—3.000	»	4 »
3.000 »	»	»	»	3.100—3.500	»	5 »
3.500 »	»	»	»	3.600—4.000	»	6 »
4.000 »	»	»	»	4.100—4.500	»	7 »
4.500 »	»	»	»	4.600—5.000	»	8 »
5.000 »	»	»	»	5.100—5.500	»	9 »
5.500 »	»					10 »

A progressio mindig csak a többlet után számittatott úgy, hogy például a 6.000 frtnak megfelelő 300 frtos adó, mely az egész összegnek 5%-kát teszi, a következőleg alakult: Jövedelemadó.

az első	500 frt fizet	1%-ot	=	5	frt
» »	600—1.500 fizet	2 »	=	20	»
» »	1.600—2.500 »	3 »	=	30	»
» »	2.600—3.000 »	4 »	=	20	»
» »	3.100—3.500 »	5 »	=	25	»
» »	3.600—4.000 »	6 »	=	30	»
» »	4.100—4.500 »	7 »	=	35	»
» »	4.600—5.000 »	8 »	=	40	»
» »	5.100—5.500 »	9 »	=	45	»
» »	5.600—6.000 »	10 »	=	50	»
		összesen tehát		300	frt.

III. a harmadik osztályba tartozik minden kamatjövedelem és életjáradék, — mely 10% adó alá esik; — ez alól azonban a vasuti kölcsön szelvényei teljesen mentesek (az 1867: XIII. t.-cz. 5. §. értelmében), a földtehermentesitési adósság szelvényei pedig csak 7% adó alá esnek (9. §.), mivel ezen szelvények után csak államadó szedetik, és földtehermentesitési járulék nem. Az 1870: XX. t.-cz. kiterjeszti ezt a kedvezményt a szőlőváltsági kötvények szelvényadójára is. A ki a III. osztályban 315 frtot túl nem haladó járandóságot élvez, adót nem fizet. (12. §.)

Különben a jövedelmi adó is 70% erejéig az államadónak és 30% erejéig a földtehermentesitési járuléknak tekintetik. (8. §.)

A törvény a jövedelemadó minimumát is megállapitja (14. §.), a minimum: 1. haszonbérlőknél az évi haszonbér 2½%; 2. gyakorló ügyvédek, orvosok, sebészek, bábák, tanitók és mérnököknél összes évi lakbérőknek — üzleti helyiségüket vagy irodáikat is beleértve — 12—20%, tekintettel a családtagok számára; 3. kereskedők, iparüzők és más haszonhajtó foglalkozásoknál az évi lakbér 15—20% és ezen felül üzleti helyiségük bérének 5%; 4. falusi kézműiparnál, ha legény nélkül üzetik 4 frt, egy segédmunkással 6 frt, két segédmunkással 8 frt, s igy tovább minden segédmunkásért 2 frttal több (a személyes kereseti adót mindig betudva) — Ezek a minimumok azonban részvénytársaságokra s állandó évi fizetést élvezőkre nem alkalmazhatók. (18. §.)

Jövedelemadó.

A jövedelemadó kezelését a törvény következőleg szabályozza: az adózók összeirását a községi elöljárók eszközlik (19. §.); az adókötelesek jövedelmüket irásban vagy szóval a községi elöljáróságnál bevallják (23. §.), az adóhivatal megvizsgálja a bevallásokat és ha bevallás nem történt, kiszámitja a jövedelem összegét (24. §.); a megvizsgálás alapjául szolgál az utolsó 6 év jövedelme: kilenczednél és hasonló szolgálmányoknál; az utolsó 3 év jövedelme: királyi haszonvételeknél, részvénytársaságoknál, ipar- és kereskedelmi üzleteknél és más haszonhajtó foglalkozásoknál, és haszonbérleteknél; az utolsó évi tisztajövedelem azon évi deczember 31-én fennálló tettleges állapot szerint: bánya- és hutamüveknél, a II. osztályba tartozó járandóságoknál és kamat- vagy évjáradékoknál (25. §.).

Az adóhivatal az általa megállapitott adólajstromot észrevételeivel együtt az egyes községi elöljáróságoknak megküldi a végett, hogy az a község házánál 8 egymásután következő napon mindenki által leendő megtekintés végett kitétessék (27. §.); ugyanazok a lajstromok az adókivető bizottsághoz küldetnek (29. §.). Az adókivető bizottság áll elnök és jegyzőből, kiket a pénzügyminister, illetőleg megbizásából a pénzügyi igazgató nevez ki (31. §.) két rendes és két póttagot a törvényhatóság közgyülése választ (32. §.); s minden község, melynek jövedelemadózóiról tárgyalás van, hasonlókép két tagot választ azok közül, kik adójuk nagyobb részét föld- vagy házadó után fizetik. (37. §.) Az adókivető bizottság feladata az adóhivatal által beadott jövedelmi adólajstromot minden tekintetben megállapitani (29. §.). Meg kell jegyezni, hogy az adókivető bizottság eszméje a képviselőházban merült fel, s hogy a pénzügyi bizottság az adókivetést egyenesen az adóhivatalra akarta bizni.

Az adókivető bizottság végzései ellen a felszóllamlási bizottsághoz lehet végeldöntés végett fellebbezni (57. §.). Felszólamlási bizottság minden pénzügyi igazgatóság székhelyén alakittatik (64. §.). Elnökét a belügyminister nevezi ki; két bizottsági tagot a vidék önálló és nem érdekeltek tagjai közül a pénzügyminister biz meg; két tag pedig az érdekelt törvényhatóságok két-két választottai által és közül kijelöltetik (65. §.).

Ezen bizottság végzései nem fölebbezhetők (67. §.).

A szóban álló törvény 1869. deczember 31-ig volt érvényes (77. §.), hatályát pedig az 1869: XXI. t.-cz. 1870. decz.

31-ig, az 1870: XLIX. t.-cz. bizonyos módositásokkal 1871. év végeig, az 1871: LVIII. t.-cz. némi ujabb módositásokkal 1872. év végeig, az 1873: VII. t.-cz. ismét ujabb módositásokkal az 1874. évi deczember 31-ig, és az 1874. XXXVII. t.-cz. a mennyiben a törvényhozás időközben másként nem intézkedik — az 1875. év végeig meghosszabbitotta. — Jövedelemadó.

A fogyasztási adók közül a hús- és borfogyasztási adó is az addig fennálló módozatokban tartatott fön. Hús- és borfogyasztási adó.

Lényeges változások itt nem voltak tehetők s habár a pénzügyi bizottság a saját termelők számára bizonyos kedvezményeket ohajtott volna életbe léptetni, miután azonban a borfogyasztásra vonatkozó szerződések már az évre meg voltak kötve, nem tehetett mást, mint a törvény hatályát csak egy évre szoritani s a legközelebb jövőtől várni a méltányos könnyitéseket.

Az 1868: XVII. törvényczikk a fennálló rendszabályokat 1868. decz. 31-ig tartja érvényben, és csakis „a szőlőtörkölyre öntött vizből készitett s a bortermelő szőlősgazdák és ezek napszámosai által használt lőrét“ mentette föl fogyasztási adó alól. Ez utóbbi kedvezményt Vadnay Lajos és Horváth Lajos képviselők inditványára a képviselőház vette föl 1868. junius 26-iki ülésében.

A törvény hatályát az 1868: XXXV. t.-cz. 1869. deczember végeig meghosszabbitván, egyuttal a következő kedvezményeket és módositásokat léptette életbe.:

Szőlőgazdáknál a 40 akóig terjedő borterméshől átlagosan 2 akó s a 40 akót haladó termésből 5%, de legföllebb 15 akó nem esik adó alá és saját fogyasztása számára szolgál, de ha az év végéig el nem fogy az adómentes borkészlet gyanánt a következő évre át nem vihető (2. §.).

A bor- és husfogyasztási adó beszedése, az eddig megengedett ráutalás helyett, mely ezentúl megszüntettetik, történik: 1. megváltás utján, midőn a kincstár vagy magukkal az adókötelezett községekkel az összes bor- és húsfogyasztási adó iránt vagy a húsmérésre jogositott egyénekkel a húsfogyasztási adó iránt bizonyos időtartamra kiegyezkedik; — 2. bérbeadás utján, midőn a kincstár vagy magukkal az adókötelezett községekkel vagy egyes vállalkozókkal, vagy az összes bor- és húsfogyasztási adóra vagy külön mindegyikre nézve haszonbéri szerződést köt;

Hús- és borfogyasztási adó.

— 3. kincstári kezelés utján, midőn az emlitett egyes kérdések nem sikerülvén, a bor- és húsfogyasztási adót pénzügyi közegek által szedeti be. (3. §.)

Oly községek javára, melyeknek népessége 2000 lakosnál többre terjed, a mennyiben a fogyasztási adók beszedése iránt egyezmény létesül, a beszedési költségek fedezése czimén az átalány egy része elengedhető, mely 500 forintig 10%, 500 frton felül minden további 100 frt után 5 forinttal számitandó, azonban 8000 frtnál többre nem mehet (4. §.).

Az 1869: XVIII. törvényczikk az 1868: XVII. t.-czikk értelmében fennálló szabályokat és árszabásokat, továbbá az 1868: XVII. t.-cz. 2. és az 1868: XXXV. t.-cz. 2., 3. és 4. §-ainak rendeleteit (nem ugyan miután Lónyay törvényjavaslatában kérte a törvényhozás további intézkedéseig, hanem a pénzügyi bizottság javaslatára) az 1870. deczember 31-ig érvényben tartotta: az 1870: LVI. törvényczikk a fölhatalmazás hatályát 1871-ik év végéig kiterjesztette s egyuttal kijelenti, hogy összeépitett községek, ha külön elöljárósággal birnak is, az árszabás fokozatának meghatározása végett csak egy helynek tekintendők; — továbbá világosan fölemliti, hogy a bor- és húsfogyasztási adó Horvát-Slavon- és Dalmát (!) királyságokra nem terjed ki.

Az 1871: LXI. törvényczikk a fönnálló törvényeket és szabályokat 1872. év végéig érvényben tartja, azonkivül azonban a húsadóra nézve az eljárást annyiban könnyebbiti, hogy azon esetre, ha hús az egyik adóbeszedési körből a másikba behozatik és mindkét körben egyenlő árszabási osztály létezik, az ilyen hús ujra fogyasztási adó alá nem esik, — és ha magasabb adóosztályozás létezik, csak az adótöbblet lesz ráfizetendő.

Az 1873: XVI. t.-cz. az eddigi törvényeket és szabályokat az 1874. év végeig érvényben tartotta.

Az 1873-ban működött IX-es bizottság, mely az összes pénzügyi kérdéseket vette bonczkés alá, kifejté, hogy „a boradó a jelen alapokon, az adótételeknek minden emelése nélkül is biztos jövedelmi többletet eredményez, ha a boradóra nézve a kezelés különösen a kivetés oly irányban szabályoztatik, mely a visszaélések meggátlására irányzott törekvéseinek sikerét is biztositani képes.

„A ministerium feladata lenne a boradónak részrehajlatlan kivetése czéljából a fennálló szabályoknak módositására nézve

előterjesztést tenni. Ezen törvényjavaslatban a borfogyasztás mennyiségeinek meghatározására nézve oly módot kellene megállapitani, mely, a midőn a kincstári közegek önkényes eljárását kizárja, lehetőleg biztositást is nyujtson a kincstárra nézve a fogyasztási adó helyes megállapitására azon esetekben is, midőn ez a kincstár megröviditése nélkül egyezkedés vagy kibérlés nélkül mindkét félre nézve megnyugtató módon nem történhetik meg". Hus- és borfogyasztási adó.

„Ezen kivül átvizsgálandók és módositandók lennének a jelenleg érvényben álló szabályok a boradó kivetése után megengedett kivételekre és a községeket jelenleg illető százalékos téritvényekre vonatkozólag is oly irányban, hogy az államkincstár érdekei megóvassanak és a kincstár jövedelme ez uton is fokoztassék".

Egyelőre mindazáltal a fönnálló szabályokat az 1874. évi XXXVII. t.-cz. 1875. év végéig érvényben tartá. —

Az Ausztriával közös elvek szerint intézendő szesz-, czukor- és söradó közül lényegesebb módositások tétettek a *szeszadónál*. Szeszadó.

Az 1868: XVI. törvényczikk czélja, hogy visszavigye ezen iparág adóját s vele az államnak belőle vett jövedelmét oda, ahol az az eddig érvényben volt adótételek megszabásakor volt, pótolva igy azon hiányt, mi ezen adónemnél beállt.

Nagyobbszerü szeszfőzdék, melyekben t. i. az erjesztő edények összes ürmérete legalább is 80 alsó-ausztriai akó, ha a szeszes italok lisztartalmu terményekből (burgonya, csicsóka, gabonafélék és hüvelyes vetemények), répából vagy melassból állittatnak elő, a fogyasztási adót megváltás utján (átalányban) fizetik. (1. §.)

Az adómegváltás a gyár termelési képessége szerint történik. Termelési képességnél ha szeszfőzésre *a)* kizárólag vagy részben czukorüledék használtatik, az erjesztő edények összes ürméretének $^{2}/_{3}$-da; *b)* ha pedig más anyagok használtatnak, az emlitett edények ürméretének fele vétetik.

A naponkinti termelési képesség az egész szeszfőzési idény alatt az igy kiszámitott ürméretnek minden osztrák akója után 7 — kizárólag nyers répát feldolgozó gyárakban 6 fok szesznyereményben határoztatik meg. (2. §.) Az adótétel minden szeszfok után 6 krajczár. (10. §.)

A kisebb szeszgyárak adójukat a pénzügyi hatósággal kötendő szabad egyezkedés utján lisztartalmu termények főzésénél minden szeszfok után 6 krral róhatják le (11. §.), ha pedig

Szeszadó. egyezkedés nem jön létre liszttartalmu termények főzésénél az adótétel az erjesztési edények ürmérete szerint minden akó után 38 kr; som, alma, körte és bogyógyümölcsök, gyöknövények és sörházi hulladékok főzésénél 25 kr; szőlőtörkölynél 19 kr; csontáros gyümölcsnél, bor, borseprő, szőlő- és gyümölcsmust használatánál 38 kr; végre ha a főzésre magasabb czukortartalmu és tartalomdus folyadékok használtatnak, maga a szesz rovatik meg akónkint és fokonkint minden szeszfok után 6 krjával (13. §.). A székelyföld azon vidékein, a melyekben az eddigi gyakorlat szerint is a marha téli kitartása csak pálinkafőzés által biztositható, kivételkép megengedtetik, hogy pálinkát liszttartalmu anyagokból és kisebb üstökön, melyek egy ausztriai akónál nem nagyobbak, főzhessenek, ha minden egyes akós üst után 2 frt fogyasztási évi átalány fizettetik. (12. §.)

A törvény 1868. augusztus 1-én lépett életbe.

A törvény tárgyalása alkalmával a képviselőház 1868. junius 24-én tartott ülésében a központi bizottság javaslatára a következő határozatot hozta:

„A szesz- és czukoripar képezvén a földmivelési ipar két legfontosabb ágát, s az ország anyagi jóléte egyik legfőbb tényezőjét: elhatároztatik, hogy a szesz és czukor adóztatása tárgyában már a közelebbi költségvetés bemutatásának idejéig enquète tartassék, s annak eredménye azon időben a törvényhozás elé terjesztessék, és hogy azután is időről-időre enquète-ek tartassanak, oly czélból, hogy ez iparágaknak minden lehető könnyebbitések folyton megadathassanak. S addig is utasittatik a kormány, hogy különös tekintettel legyen azon kisebb városi vagy falusi gazdákra, kik gazdaságaik érdekében kivánnak saját termékeikből kisebb kazánokban szeszt égetni, lehetően kiméletes bánásmódban részesitvén őket."

Söradó. Az 1868: XIX. törvényczikk a söradóra nézve fönnálló szabályokat továbbra is föntartja, azzal a módositással, hogy 1868. augusztus 1-től kezdve „a sörlé után fizetendő fogyasztási adó akónkint a czukormérő (saccharométer) minden egyes foka után 10 krajczárban állapittatik meg". Ezen intézkedés által a sör erőssége szerint adóztatik meg, s az erősebb sörök az eddiginél magasabb adó alá kerülnek.

Bélyeg, illetékek és dijak. A bélyeg- és illetékek, valamint a dijakról szóló 1868. évi XXIII. törvényczikk a fennálló szabályzatokat 1869.

deczember 31-ig érvényben tartja; de már is lényeges módositásokat léptetett életbe. Bélyeg. illetékek és dijak.

Ugyanis a fokozatos illeték alá eső jogügyletekről kiállitott okiratoknál (a váltók kivételével) csupán az első példányon kivánja a fokozatos illetéket; a többiekre, ha a fokozatos illeték 50 krnál nem kisebb, 50 krt s ha 50 krajczárnál kisebb, a fokozatos illeték felét. (2. §.)

Az örökösödési illeték megszabásánál a földadó alá tartozó ingatlanoknál az államadónak (földtehermentesitési járulékkal együtt) 70-szeres összege (7. §.), a házbéradó alá tartozó ingatlanoknál Budapesten az adó 50-szeres, más városokban az adó 60-szoros összege (8. §.), házosztályadó alá tartozó épületeknél az adó 60-szoros összege tekintendő legkisebb értéknek (9. §.); egyuttal az 50 holdnál kevesebbre terjedő hagyatéknál könnyebb és egyszerübb eljárás engedtetik. (5. §.)

Ha ingóságok iránt kötött kétoldalu szerződések a jogügylet teljesitése előtt megszüntetnek és ez 30 nap alatt igazoltatik, a befizetett illeték visszafizetendő. (12. §.)

Üzleti társulatok, intézetek, iparvállalatok és ezek ügynökei a kellően felhatalmazott pénzügyi hivatalnok felszólitására mindenkor igazolni tartoznak, hogy megtartják-e a rájuk vonatkozó bélyeg- és illetékadó szabályait; kereskedők és iparüzők pedig bélyegköteles könyveiket előmutatni tartoznak, hogy kitünjék, kellően bélyegezvék-e. (11. §.)

Ha valamely ingatlan vagyon zálogbirtokosa örökképen veszi meg azt, a százaléki illeték a vagyon értékének csak felétől szabandó meg. (14. §.)

Ha az alkuszleveleket a felek aláirják, mindaddig mig a levelek az alkusznál vannak, vagy ez utóbbiak által a biróságnak előmutattatnak, 50 krajczáros bélyegilleték alá esnek. Mihelyt azonban a kötlevelek a felek kezeihez visszakerülnek, vagy oly üzleteket tartalmaznak, melyek az alkusz rendes üzletköréhez nem tartoznak, a kötlevelek valóságos szerződéseknek tekintendők és az általános szabályok szerint illetékkötelesek. (15. §.)

Oly felebbezések, melyek nem az egész birói itélet vagy végzés ellen irányozvák, csak a felebbezés tárgyát képező öszszegnek megfelelő bélyeg alá esnek. (16. §.)

Valamely jognak a jótálló ingatlanaira eszközölt telekkönyvi bejegyzései azon esetben illetékmentesek, ha ugyanazon

Bélyeg, illetékek és díjak.

jognak bejegyzése a főkötelezett fél ingatlanaira is foganatosittatott és ettől a bejegyzési illeték megfizettetett (17. §.): ha az előjegyzés igazoltatván, végleges bejegyzéssé válik, az előjegyzésért fizetett illeték a végleges bejegyzési illetékbe betudatik. (18. §.)

Válóperekben — tekintet nélkül a biróságokra — a beadványok és itéletek egyaránt bélyegkötelesek. (19. §.)

A közuti vaspályavállalatok a vitelbérektől bélyeg fejében, a mennyiben a vitelbér 20 krt felül nem halad, minden személytől fél krajczárt (v. ö. 1871 : LXIII. t.-cz.) fizetnek. (26. §.)

A meghitelt alkuszok üzletükre különbség nélkül Budapesten 50 frt, más helyeken 25 frt fölvételi dijat tartoznak fizetni. (29. §.)

Illetékmentességek és kedvezmények, valamint a fennálló szabályok világosabb meghatározása által előnyök a következő esetekre nyujtattak:

A hivatali és szolgálati állomások adományozására vetett bélyegilleték alól fölmentetnek a fejedelmi adományozástól vagy kormányi kinevezéstől nem függő javadalmak és hivatalok (20. §.); tudományi, közoktatási és közjótékonysági czélokra tett hagyományok és ajándékozások illetékmentesek (22. §.); illeték egyenértékétől mentesek *a)* mindazon ingatlanok, melyek föld- és házadónak nincsenek alávetve; *b)* a szentegyházaknak s imaházaknak isteni tiszteletre szánt ingóságai (25. §.); az illetéki egyenértéknek felét fizetik az országos tudományos intézetek, köztanintézetek azon ingatlan javak értékétől, melyek azoknak mint erkölcsi testületeknek, kizárólagos tulajdonai, amennyiben közmüvelődési czélokra szolgálnak, hitfelekezeti különbség nélkül. (24. §.)

Az örökösödési illetékre nézve is némi leszállitás eszközöltetett, amennyiben egyenes és házastársak közti örökösödés esetében az illetékmentesség, ha a hagyaték 100 forint (eddig 50 frt) értéket meg nem halad, nyujtatik (22. §.), szülők és törvényes gyermekek, valamint unokák közt megnyilt egyenes örökösödés eseteiben az 1, illetőleg $1^1/_2{}^0/_0$ rendes illetékhez a $25^0/_0$ pótlék többé nem számitandó. (23. §.)

Végül a bélyeg- és illetéktörvények kellő ellenőrzése czéljából a biróságok s hivatalok személyes felelősség melletti köte-

lességévé tétetett a leletfölvétel, a nélkül azonban, hogy a lelet fölvételéért bármily jutalom vagy illeték járna. (27. §.)

Bélyeg, illetékek és díjak.

E részben a képviselőház nagyon is határozott állást foglalt el a javaslattal és a kormánynyal szemben: az absolut kormány alatt meghonosodott feljelentési rendszer, s a vele kapcsolatos árulkodás annyira utálatossá tette a közvélemény előtt ezt az eljárást, hogy még a kötelességét teljesitőnek méltányos jutalmazását is határozottan ellenezték s törvényben tarták helyesnek kimondani, hogy a kötelességét teljesitő ezért semmiféle jutalmat nem kap. Hasonlókép nem fogadta el a képviselőház a kormány abbeli javaslatát, mely szerint a kereskedelmi és iparüzleti könyvektől, ha kellően nem bélyegeztettek, a biróság előtt a bizonyitó erőt meg akarta tagadni, és politikai tartalmu röpiratokat bélyeg alá kivánta vetni.

Az 1868 : XXIII. t.-czikk 30. §-a azon pénzintézetekre és egyletekre nézve, melyek addig bélyegmentességet élveztek, ezen mentességet ugyan az 1868. év végéig fentartotta, de egyuttal utasitotta a pénzügyministert, hogy még az év végéig törvényjavaslatot terjeszszen elő a bélyegmentességek jövőre való szabályozását illetőleg, addig is felhatalmaztatván, hogy nem nyerészkedésre alakult intézeteket vagy egyleteket bélyegmentességi kedvezményekben részesithessen; ez a fölhatalmazás az 1868 : XVIII. t.-czikk által az 1869. év végéig kiterjesztetett.

A dohányjövedékre nézve az 1868 : XIV. t.-czikk 1869. deczember végéig fentartotta az eddigi szabályokat bizonyos módositásokkal.

Dohányjövedék.

Ugyanis a kincstár számára vagy a kivitelre termelőknél a felügyeleti illetéket minden katastrális hold után egy forintra, és minden félhold után 50 krra állapitotta meg. (2. §.)

Saját használatra dohánytermelési engedély 20 négyszögölre, s azonfelül minden 16. esztendejét meghaladott férfi családtag részére 10 négyszögöl, de összesen 70 négyszögölnél nem több adatik (6. §.); az engedélyért 1 frt dij és minden négyszögöl után 20 kr fogyasztási illeték jár. (7. §.) A kincstár számára vagy kivitelre termelők saját használatukra nem kapnak termelési engedélyt, de dohánytermésükből, a maguk számára, minden 16. évét meghaladott férfi családtag részére és minden feles kertészük részére fejenkint 12 font közönséges pipadohányt,

Dohányjövedék. minden fontért azonnal lefizetendő 20 krajczár fogyasztási illeték lefizetése mellett kapnak. (8 §.)

Tanintézeteknek, gazdasági egyesületeknek és társulatoknak, ha a dohánynyal nemesitési czélokra művelési és kereskedési kisérletet akarnának tenni, illetékmentes dohánytermelési engedély adható. (16. §.)

Meg kell egyébként jegyezni, hogy az országban ekkor a dohányjövedék ellen határozott ellenszenv mutatkozott; magában a képviselőházban több inditvány tétetett azonnali megszüntetésére, sőt a dohányjövedékről szóló javaslat tárgyalásánál gróf Bethlen Farkas következő inditványa vált (1868. január 22-én tartott ülésben) határozattá:

„Minthogy azon óhajtás, hogy a sok nehézségekkel és kellemetlen surlódásokkal járó dohányegyedáruság az országnak s különösen a szegényebb népnek érdekében minél előbb megszüntettessék, s az államjövedelmeknek ezen megszüntetésből eredő hiánya más, czélszerübb, igazságosabb és kevésbbé terhes módon pótoltassék, most rögtön nem teljesithető, mert se oly biztos módot azonnal találni, se az állam szükségleteit ideiglen fedezés nélkül hagyni nem lehet, s egyébként is a végmegszüntetés oly előintézkedéseket igényel, melyek rögtön nem teljesithetők s melyek nélkül mind az ország, mind a honpolgárok, különösen a termelők sulyosan károsodnának: a ház elfogadja jelenleg a dohányegyedáruságról szóló s 1869. év végéig terjedő törvényjavaslatot; de hogy a minél előbbi megszüntetés lehetősége törvényszerüen előkészittessék, a ministerium ezennel megbizatik, hogy állitson össze minden, e tárgyra vonatkozó adatokat, hivjon össze a pénzügyi bizottság közreműködésével szakértőket, és ezek kihallgatása után, pontosan megtartva az 1867. évi XVI. törvényczikknek rendeletét, készitsen javaslatot az iránt, hogy miképen s mikor lehetne a dohányegyedáruságot az állam szükségleteinek igazságos, méltányos és biztos fedezése mellett megszüntetni."

Ezen határozat folytán Lónyay tényleg 1869. évi április havában egy szakértőkből álló szakbizottságot összeállitott, mely működését azonnal meg is kezdette, de véleményét még október havában elő nem terjesztvén, a pénzügyminister, nehogy az 1869-ik év leteltével a dohányjövedék törvényes rendezkedés hiányába jusson, október havában az 1868: XIV. törvényczikk

hatályának 1870. deczember 31-ig terjedő meghosszabbitását kérte, ami az 1869 : XIX. törvényczikkben meg is adatott. Az 1870 : LIII. t.-czikk a fölhatalmazást az 1871-ik év végéig terjesztette ki, habár ezt a törvényt csak erős vita után fogadta el a képviselőház. Dohányjövedék.

A sóárnak mintegy harmaddal leszállitása hozatott javaslatba. A pénzügyi bizottság ezen leszállitást örömmel üdvözli és utal „az arad—fehérvári vasutvonalnak küszöbön levő megnyiltára, mely lehetővé teszi, hogy Erdélyből nagyobb mennyiségű só szállittassék ki, és pedig az eddigi, terhes szállitási szerződésnek azon irányban már is mellőzésével. A leszállitott árak mellett a nagyobb mennyiségnek is eladhatása képezi azon reménynek alapját, hogy a fokozódó fogyasztás mihamarabb ki fogja egyenliteni az árak alábbszállitása által okozott hiányt. Ha egyszer igazolva lesz ez a remény és ha a szigeti vasut elkészültével azon irányban is megkönnyebbül a sónak bármily mennyiségben és pedig az eddigi terhes szállitási szerződésnek ott is mellőzésével való szállitása, akkor lesz helyén, idő és körülmények szerint még messzebb menni a megkezdett uton, s lehetőleg annyira szállitani az árt, hogy eléretvén a még most alacsonyabb kedvezményi árak, a fentartásuk által feltételezett ellenőrzésnek szüksége és költsége megszünjék s még tovább, hogy még mindig nagyobb mérvet öltsön a kivitel." Sójövedék.

Az 1868 : XI. t.-czikk a sójövedékről következő intézkedéseket tartalmaz:

A sótermelési helyeken, névszerint: Sugatagon, Szlatinán és Rónaszéken, Deésaknán, Parajdon, Marosujvártt, Tordán és Vizaknán a darabsónak és a hordóba rakott morzsaléksónak bécsi mázsája 5 forinton, Soóvárott a főzött só bécsi mázsája szintén 5 forinton fog árultatni. (2. §.) A pénzügyminister a termelési helyeken kivül is állithat föl sóeladási helyeket (3. §.) s ezekben a só árát akkép fogja meghatározni, hogy a sóaknánál bécsi mázsánkint 5 forintra határozott árhoz a fennálló szállitási és egyéb mellékköltségek beszámittassanak. (4. §.) A Magyarország nyugati részein felállitandó raktáraknál 30 krajczárig terjedhető eltérés engedtetik meg (5. §.); az ország déli és keleti határain a csempészet meggátlása czéljából a sóárt a pénzügyminister alábbszállithatja. (6. §.) Bizonyos vidékek számára kedvezményi sóárak állapittattak meg, még pedig következőkép:

Sójövedék. Erdély, Kraszna, Zaránd, Közép-Szolnok megyék és Kővárvidék lakói saját szükségletére Deésaknán, Parajdon, Marosujvárott, Tordán és Vizaknán 3.80 frt, Marosportuson 4.10 frt: — a mármarosi lakosság szükségletére: Sugatagon, Szlatinán és Rónaszéken 4.80 frt; — a határőrvidéki sóaknákban ezen vidéknek eddig is limito-sóban részesült lakosai számára 3.50 frt: — Árva, Turócz, Liptóvármegyék mindenikében felállitandó raktáraknál a zöld só ára 5.40 frt: — Horvátország Szávántúli lakosaira nézve a fehér tengeri só 4.60 frt; a magyar-horvát tengermelléki halászok számára a halak besózására a fehér tengeri só 2.64 frt. (9. és 10. §.) E kedvezményi árak legalább 25 fontra terjednek, kisebb mennyiségben só az állam részéről nem adatik. (11. §.) A különösen készitett marhasó termelése és a fennálló mérsékelt áron árulása megszünik. (12. §.) A trágyázási és technikai czélokra vonatkozólag az eddigi szabályok — olcsóbb denaturált só — fentartatnak. (13. §.) A sóval kereskedni az ország határain belül mindenkinek meg van engedve. (7. §.) Ez a törvény 1868. julius 1-én lépett életbe.

1868. junius 18-án Lónyay M. a sójövedékről szóló törvényjavaslat tárgyalásánál a sójövedék jelentőségéről igy szól: — „1848-ig a só valóságos regale volt, t. i. oly jövedelme a fejedelemnek, melyet az oda forditott, a hová forditani czélszerünek látta, tehát valóságos jus regalet képezett; csak II. Lipót alatt az 1790/91 : XX. t.-czikk által biztosittatott az, hogy a sóár az országgyülés beleegyezése nélkül felemeltetni nem fog. A sóárak egyébiránt mindig különbözők voltak : 1848 előtt az utoljára országgyülésileg megállapitott ár 4 pengőforint volt, melyhez még hozzászámittatott az árulási költség, mely különböző volt az egyes vidékek szerint, igy például: Máramarosban 19½ kr, Soóvárott 26½ kr és a tengerparton 55 kr; ezenkivül ehhez még hozzászámittatott a fuvar és kezelési költség, minek eredménye az volt, hogy ezüstpénzben 1848. előtt a sóár mázsánkint a különböző helyek szerint 5 frt 50 kr és 7 frt 21 kr közt volt megállapitva. Ezen gyakorlat állott fenn a régibb időkben. Igy az 1729 : V. t.-czikk 2. szakaszában meg volt állapitva, hogy a hegyes vidékü vármegyékben mértföldenkint és mázsánkint 3 kr, a sík vidékü vármegyékben pedig 2 kr számittassék a meghatározott árhoz.

A lottojövedékre nézve nem lett kezdeményezve reform, csak a kétfelé választott pénzügyi kezelésnek megfelelően, az eddigi szabályzatok tartattak érvényben. Lottojövedek.

Az 1868: XV. törvényczikk ugyanis az eddigi szabályzatoknak továbbra föntartását mondván ki (1. §.), egyuttal elrendeli, hogy „a lottógyüjtők által a magyar koronához tartozó országok területén beszedett játékbetételek, arra való tekintet nélkül, hogy a játékbetételek a magyar korona alá tartozó országokban vagy Ő Felsége többi országaiban történő lottóhuzásokra tétettek-e, a magyar királyi kincstárba fognak befolyni, valamint ezen betétekre eső nyereményeket is az fizetendi ki: valamint ellenben a m. kir. kincstár Ő Felsége többi országaiban magyarországi lottóhivatalokra intézett játékbetéteket nem veszen igénybe, ugy az ezek után előállható nyereményeket sem fogja kifizetni (2. §.): — továbbá „Ő Felsége által jótékony czélokra engedélyezett s a bécsi lottóigazgatóság által rendezett államsorsjátékok jegyei a magyar korona országaiban is, valamint, ha a magyar kormány által jótékonysági államsorsjátékok rendeztetnének, ennek jegyei a viszonosság alapján Ő Felsége többi országaiban is árulhatók. (3. §.)

A közadók kezelésének rendezésére Lónyay pénzügyminister nagy súlyt fektetett s amint a pénzügyi bizottság az erre vonatkozó javaslatokra nézve kiemeli, méltán is, ez lévén hivatva valósággá tenni a többieket mind. „De nagy súlyt kellett arra helyezni az egyes adózókötelezettek tekintetében is, attól függvén az, hogy a teher minél könnyebben legyen viselhető. Az állam szükségei mulhatlanul fedezendők lévén, minden oly hézag e törvényben, a mi lehetővé tenné, hogy bárki is elvonhassa magát a törvényesen reárótt tehernek viselése alól, másoknak további terheltetését vonná maga után. Nem a kincstárt hát, melynek végre is meg kell kapni a nélkülözhetlen összeget, hanem adózó társait kárositja az, a ki elvonja magát törvényes kötelességének teljesitése alól". Közadók kezelése.

A kormány által előterjesztett javaslattól a pénzügyi bizottság három lényeges elvben tért el. A kormány javaslata szerint az egyenes adók 12 részletben havonkint lettek volna fizetendők. A pénzügyi bizottság elvileg ezt a felfogást helyeslé

Közadók kezelése. ugyan, tekintve mégis, hogy „az egyenesadók legnagyobb részét a földadó teszi, aminek jövedelme nem foly be havi részletekben, és tekintve, hogy a bérszerződések is legnagyobbrészt nem havi, hanem évnegyedes részletekben teljesitendő fizetésekre szólnak; tekintve végre a havi beszolgáltatásoknak kivált a vidékre nézve szerfelett költséges voltát: a bizottság az eddigi gyakorlat fentartását hozta javaslatba, mely szerint évnegyedes részletekben fizetendők az egyenes adók.

Helyesnek tartá azt az elvet is, hogy az elkésve fizetett adónál késedelmi kamatok vétessenek, de a viszonosság szempontjából az előre fizetett adónál ismét kamatelőnyben való részesitést tarta indokoltnak.

A javaslatnak azon elvét, hogy elemi csapások által okozott rendkivüli károsodásoknál csak akkor járna adóelengedés, ha a károsodás ellen az adózó magát nem biztositotta, nem fogadta el; „ily törvény — szerinte — csak akkor lenne jogosult bensőleg, ha egyszer gondoskodva lesz arról, hogy biztositani lehessen anélkül, hogy a biztositási dijon felül még nyereményt is kelljen fizetni a biztositónak".

„A közadók kivetése, befizetése, biztositása, behajtása és pénzügyi törvényszékek felállitása iránt" intézkedő 1868 : XXI. törvényczikk tartalma a következő:

I. A közadók kivetéséről. Azon községek, melyek az egyéni felosztást eddig is maguk teljesitették, vagy azt teljesiteni kivánják, azt jövőre is teendik; ellenben az adóhivatalok végzik azt, s a községi előljárók a kivetett adót csak az adókönyvecskékbe irják. (2. §.) Az adó községenkinti kivetésének kihirdetésétől 30 nap alatt az egyéni kivetés bevégzendő és eredménye további 14 nap alatt az adókönyvecskékbe bejegyzendő. (3. §.) A község mulasztása esetében teendőit a mulasztó költségére az adóhivatal végzi. (4. §.) Az adókönyvecskében ki kell tüntetni az adóhátralékot, a folyó évi adót és alapját adónemek szerint, és a fizetési határidőket. (5. §.) Ha az adótartozás a kincstár hátrányára hibásan számittatott és vettetett volna ki, a kiigazitás csakis a rákövetkezett egy év alatt eszközölhető. (6. §.) Az elemi csapások által okozott rendkivüli károk eseteiben adóelengedésnek van helye, még pedig abban az arányban, amelyben a jövedelem maga csökkent. (11. §.)

II. A közadók befizetésére rendeli a törvény, hogy négy egyenlő részben mindig az évnegyed közepéig, tehát február, május, augusztus és november 15-ig fizetendők be. (12. §.) Közadók kezelése.

A ki a kitűzött határidőt elmulasztja, havonkint fél krajczár késedelmi kamatot (tehát 6%) fizet minden forint után (14. §.), ellenben aki az évnegyed közepéig a következő évnegyedre vagy több időre is előre megfizeti adóját, évnegyedenkint egy krajczárnyi elengedésben (tehát 4%) részesittetik minden forint után. (16. §.)

Az 1867. előtti időkből származó adókra nézve — tekintve az átmeneti nehézségeket — a törvény a következő elveket állapitja meg: Az 1867. előtti adók felét már az 1867. év folytán kellett volna fizetni azon intézkedés szerint, melyet a ministerium a nyert felhatalmazás folytán kiadott; ezt a fél tartozást most a törvény kihirdetésétől számitott 30 nap alatt, esetleg behajtási rendszabályok alkalmazásával, rendeli megfizetendőnek. Azonfelül az 1868. évre járó adóhoz irandó még a fenmaradt hátrálékok oly összege, mely egy félévi adót meg nem halad; a megmaradó hátrálékok a következő évekre irandók elő, de ugy, hogy egy évet az egész évi adó 50%-ánál nagyobb összeg ne terheljen (19. §.); ha valaki a hátrálékos összegekre nézve az emlitett időpontokat meg nem tartja, elveszti a szóban levő kedvezményeket s egész hátráléka azonnal behajtható. (21. §.)

III. A közadók biztositása és behajtása iránt a törvény akkép intézkedik, hogy az adóhátrálékok kimutatását minden adóévnegyed második havának utolsó napjáig az adóhivatalok a szolgabiróhoz átteszik. (26. §.) A szolgabirók a kimutatásokat a községi elöljárókhoz küldik, azzal, hogy az adózókat a végrehajtás következményeire figyelmeztetve, a tartozásoknak nyolcz nap alatt leendő befizetésére utasitsák. (27. §.)

Ha az önkéntes fizetések nagyobb mérvü elmulasztásának következtében beáll a végrehajtás szüksége, ezt az adóhivatalok jelentései alapján a pénzügyi igazgatóságok rendelik el (29. §.): erről és a pénzügyi tisztviselő kiküldetéséről az alispánt értesitik (30. §.). A végrehajtás a zálogolással kezdődik (36. §.), ha a zálogolás után 15 nap alatt a tartozás le nem fizettetik, az adóhivatal árverést tüz ki (45. §.), melyet az adóhivatali küldött foganatosit (50. §.); ingatlanokra nézve természetesen az eljárás

Közadók kezelése.

a biröi végrehajtásra fennálló törvényes eljárás szerint történik. (58. §.) Buda és Pest városokban az adóbehajtást az e városokban fennálló, saját pénztáraikból fizetett községi adóhajtási hivatalok eszközlik. (62. §.)

Ez a törvény 1875-ig volt irányadó, azzal a módositással, melyet az 1870 : LV. t.-czikk tett: ez utóbbi törvény

a) kimondja, ha a viszonyok kivánatossá teszik, hogy az árverés az adóhivatal kerületéhez nem tartozó községbe tüzessék ki, ez a hátrálékos adókötelezettek többsége kivánatára történhetik; történik ez szintén, ha a kerületben megkisérlett árverés eredmény nélkül maradt;

b) az eljárást, mely Buda és Pest városoknak van megengedve, azon városoknak is engedi át, melyek törvényhatóságot képeznek;

c) a végrehajtás költségeit szabályozza, még pedig ugy, hogy a zálogolási és az árverési költség külön-külön két-két krajczár.

Lónyay az adótörvényekről.

Daczára annak, hogy az adórendszer lényegében gyökeres módositások nem tétettek, mégis az országgyülés hosszu tárgyalásokat folytatott az adókra vonatkozó törvények megállapitása végett. Az országgyülés ebbeli müködését Lónyay Menyhért pénzügyminister az 1868. augusztus 5-én tartott ülésben ekkép jellemzi: „— Nem csekély föladat volt az, melynek szerencsés megoldása immár sikerült, habár nagyobb része a közterhekről szóló törvényeknek az ideiglenesség jellegét viseli magán. Azonban azon nevezetes eseményt értük el, hogy a közterhek minden nemére nézve, melyeket alkotmányunk visszaállitása óta csak az indemnitás alapján tartottunk fenn, szentesitett törvényeink vannak . . . . . . Ez bizonyára nevezetes eredmény, miután a közterhek minden nemére nézve ilyen rövid idő alatt törvényt alkotni könnyü feladatnak nem mondható.“

Gödöllő megvétele.

Pénzügyi szempontból fontosak még Gödöllőnek megvétele, a horvát-szlavon kiegyezés és a vasuti épitkezésekre vonatkozó törvényhozási intézkedések, melyeket vázlatban közölni fogunk.

Lónyay Menyhért Gödöllőre nézve 1867. márczius 23-iki ülésben előadá: — „tudomásomra jött azon körülmény, hogy a koronai uradalmak után az urbériség megváltása, szőlődézsmaváltság és egyéb értékesitések fejében nevezetes összegek folytak

be és fognak befolyni, melyek nagyrészt földtehermentesitési kötvényekben helyeztetnek el. Miután a hazai törvények a koronai javak sértetlen megőrzését rendelik: hogy ezen a koronai vagyonhoz tartozó érték, mely előbb ingatlan birtok természetét viselte, ezen természetét visszanyerje . . . . . . Ő Felsége előterjesztésemre elrendelte: hogy mindazon tőkeérték, mely koronai jószágok után befolyt vagy ezután be fogna folyni, ingatlanban helyeztessék el". Gödöllő megvétele.

A „General Company for the promotion of Land credit" meghatalmazottjával Gödöllő megvétele iránt tárgyalásba bocsátkozik.

A tárgyalások eredménye az 1868 : V. törvényczikk a gödöllői uradalomnak megvételéről és a koronai javak állományába sorozásáról. E szerint: —

„1. §. A magyar koronai javak után a megszüntetett urbériség váltságdija, valamint a szőlődézsmaváltság és egyéb államjavak értékesitése fejében befolyt pénzösszegek egy részén megvett és a Gödöllő mezőváros, Kerepes, Dány és Isaszeg helységek határaiban fekvő majorsági birtokokból s ezek tartozmányaiból, továbbá: az egerszegi, besenyői, babati, szentgyörgyi, nyiregyházai, szentkirályi és kisbagi pusztákból álló gödöllői uradalom a fennálló hazai törvények, jelesül az 1439 : XVI. t.-czikk 1. §. és az 1514 : I. és II. t.-czikkelyek értelmében Ő császári és apostoli királyi Felsége legkegyelmesebb megegyezésével, az elidegenithetetlen magyar királyi koronai javak állományába felvétetik és ezen minőségben beczikkelyeztetik."

. . . .

Az 1868: XXX. törvényczikkbe foglalt „a Magyarország Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlitése iránt létrejött egyezmény szerint" a pénzügyi viszonyok az anyaország és az egykori „részek" közt a következőkép rendeztettek: Horvát-szlavon kiegyezés.

„Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok elismerik, hogy azon költségekhez, melyeket egyfelől a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai között közösöknek ismert, másfelől maguk a magyar korona összes országai közt közösöknek jelölt ügyek igényelnek, adóképességük arányában volnának kötelesek járulni. (11. §.)

Horvát-szlavon kiegyezés.

„Ez adóképességi arány ugyanazon hivatalos adatok szerint, a melyeknek alapján a magyar korona országainak a közös ügyek költségeihez hozzájárulási aránya Ő Felsége többi országaival szemben tiz évre meghatároztatott, ugyanazon időre Magyarországra nézve $93 \cdot 5_{592.201}$, Horvát- és Szlavonországokra nézve pedig $6 \cdot 4_{407.799}$ százalék. (12. §.)

Az arány megállapitására a következő adatok szolgáltak:

	Örökös tartományok	Magyarország	Horvát-Szlavonország.
Egyenes adók:			
1860.	59,964.774 frt,	27,725.669 frt,	1,513.466 frt,
1861.	60,816.854 »	24,483.554 »	1,989.375 »
1862.	61,915.055 »	37,189.168 »	2,464.509 »
1863.	69,803.578 »	30,298.747 »	2,388.649 »
1864.	70,871.005 »	35,932.170 »	1,820.359 »
1865.	71,760.088 »	32,028.986 »	2,031.212 »
összesen	395,131.354 frt,	187,659.294 frt,	12,207.570 frt.
Közvetett adók:			
1860.	121,863.109 frt,	46,184.722 frt,	3,539.178 frt,
1861.	121,977.288 »	38,078.994 »	3,343.235 »
1862.	131,019.178 »	47,053.273 »	3,323.602 »
1863.	138,862.782 »	45,467.974 »	3,244.615 »
1864.	140,362.042 »	44,270.102 »	2,911.343 »
1865.	138,762.665 »	44,755.387 »	2,648.105 »
összesen	792,847.064 frt,	265,810.452 frt,	19,010.078 frt.
Együtt	1187,978.418 frt,	453,469.746 frt,	31,217.648 frt.
Arány	$71._{02}\%$	$28._{98}\%$	
		$93._{5,592.201}\%$	$6._{4,407.799}\%$

„Miután azonban Horvát- és Szlavonországok összes tiszta jövedelmei azon összeget, mely az érintett adóképességi kulcs szerint a közös ügyek költségeiből reájuk esnék, ez idő szerint csak ugy fedezhetnék, ha a beligazgatásukra szükséges összegek nagyobb részét is általadnák: Magyarország tekintettel azon testvéri viszony megujitására, a mely közte s Horvát- és Szlavonországok közt századok óta fennállt, készséggel beleegyezik, hogy a Horvát- és Szlavonországok jövedelmeiből mindenekelőtt bizonyos összeg, mely az országok beligazgatási költségeire időnként egyezményileg megállapittatik, vonassék le, s a beligazgatási szükséglet fedezése után fenmaradt összeg fordittassék a közös ügyek által igényelt költségekre. (13. §.)

„Ez alapon következő pénzügyi egyesség jött létre. (14. §.)

„Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete azon 10 évre, a meddig a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai közt fennálló egyezmény tart, 2,200.000 frtban állapittatik meg. (15. §.) Horvát-szlavon kiegyezés.

„Ezen összeg mindenekelőtt Horvát-Szlavonországok egyenes és közvetett adóinak s egyéb közjövedelmeinek 45%-val fedeztetik, vagyis azon országok összes bevételeiből annyi százalék szolgáltatik be azon horvát-szlavon országos vagy törvényhatósági pénztárba, a hová a társországok törvényhozása vagy kormánya kivánni fogja. (16. §., mely az 1873: XXXIV. 3. §. által módosult.)

„Horvát-Szlavonországok összes bevételeinek 55 százaléka a közös költségek fedezésére a közös kincstárba szolgáltatandó be. (17. §. — az 1873: XXXIV. 3. §-ban módosult.)

„Azon jövedelmek közül, a melyek a 16. és 17. §-ok szerint Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete és a közös ügyek költségei közt megosztandók, kivétetnek: *a)* a bor- és húsfogyasztási adók, melyek Horvát-Szlavonországokban az eddigi gyakorlat szerint, továbbá is a községi kiadások fedezésére fordittathatnak; *b)* az 1867: XII. t.-cz. folytán a határvám jövedelmei. (18. §.)

„Ha Horvát-Szlavonországok kormányzati területe Dalmáczia tettleges visszacsatolásával, vagy a határőrség közigazgatási egyesitése által növekednék: a Horvát-Szlavonországokkal egyesitett területek jövedelmei szintén a 16. és 17. §-ban megállapitott kulcs szerint osztatnak meg a horvát-szlavon beligazgatás s a közös ügyek költségei közt. (19. §.)

„A jelenleg fennálló országos pótlék, mint Magyarországban, Horvát-Szlavonországokban is az államadókhoz csatoltatik. (20. §.)

„A földtehermentesitési pótlék azonban a földtehermentesitési adósság teljes törlesztéseig, Horvát-Szlavonországokat illetőleg továbbá is ezen országok földtehermentesitési igazgatósága által kezeltetik s a pénzügyi igazgatóság által azon igazgatóság pénztárába szolgáltatik át. A magyar korona országainak közös jótállása mindazonáltal ezen földtehermentesitési adósságra nézve ezentul is fenmarad, s az e czélra netalán szükségelt segély a közös kincstárból az eddigi mód és gyakorlat szerint, elölegeztetik. (21. §. módosult az 1891: XXVII. t.-cz. által.)

Horvát-szlavon kiegyezés.

Ha egyes években az összes jövedelmek 45% nem találná fedezni Horvát-Szlavonországok fennebb (15. §.) megállapitott beligazgatási szükségletét: a hiányt Magyarország előlegezi. (25. §. — módosult az 1873. XXXIV. t.-cz. 3. §. által.)

„Ha ellenben az érintett 45% nagyobb összegre megy, mint a mennyi Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükségletére egyezményileg megállapittatott, a többlet a közös költségek fedezésére fordittatik. (26. §. — módosult az 1873: XXXIV. 3. §. által.)

„Ha azonban Horvát-Szlavonországok jövedelmei a közös költségek azon részét, mely a 12. §-ban kitett adóképességi kulcs szerint reájuk esnék, az adóképesség növekvése folytán felülhaladnák: a fölösleg Horvát-Szlavonországok rendelkezése alá esik, a nélkül, hogy Horvát-Szlavonországok azon összegeket, melyekre nézve a megelőző években a közös költségeket illetőleg hátramaradtak, utólag fedezni köteleztetnének. (27. §.)

„Horvát-Szlavonországok jövedelmeit illetőleg a fennebbi szakaszokban érintett elvek alapján készittetik el a leszámolás, s a magyar korona összes országainak zárszámadásaival egyidejüleg terjesztetik a magyar korona országainak közös törvényhozása elé. Az itt megvizsgált leszámolás tudomás végett Horvát-Szlavonországok országgyüléseivel is közöltetni fog. (28. §.)

„A külön kimutatás vezetése Horvát-Szlavonországok jövedelmeire nézve az egyezmény létre jötte után és csak a jövő 1869. január 1-én indittathatik meg. Mig ez egyezmény a két törvényhozás által el nem fogadtatik, és Ő Felsége által nem szentesittetik, az 1867-iki előirányzat az irányadó Horvát-Szlavonországokra nézve, a beligazgatási költségek utalványozásában. (29. §.)

„Horvát-Szlavonországoknak az 1867-ik végeig bezárólag fenmaradt s behajtható adóhátralékaiból 63 százalék a nevezett országok szükségeire fordittatik, 37 százalék ellenben a közös kincstárt illeti. (30. §.)

„A közös országgyülés összes költségei, s igy Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok képviselőinek napidijai és szállásbérei is a közös állampénztárból fedezendők. (39. §.)

Vasutak.

A vasutak épitése, illetőleg a részökre biztositott jövedelem a magyar pénzügyekben válságos jelentőségü: ez okból szük-

séges azon egyes intézkedéseket felsorolni, melyek évenként a vasutakat illetőleg a törvényhozás körében történtek:

Az 1868: VIII. t.-cz. az *alföld-fiumei* vasut nagyvárad-eszéki része épitése tárgyában intézkedik. Alföldi vasut.

A törvényben az engedélyokmány nincs fölvéve, csak hivatkozás történik reája.

Engedélyeztetik az alföld-fiumei vasutnak Nagyváradtól Eszékig terjedő vonalrésze, valamint az Eszékről Baranyaváron át Villányon kiágazó szárnyvonal; az engedély az üzlet megnyitása napjától 90 évre terjed (3. §.): az állam évenként minden mértföld után 36.500 o. ért. frt ezüstben számitandó tiszta jövedelmet biztosit. Az állam által fizetendő összegek azonban mint évenként 4%-kal kamatazó előlegek tekintendők, melyek a vasuti társaság által — a mint a pálya tiszta jövedelme a biztositott összeget meghaladja — azoknak és kamatjaiknak teljes törlesztéseig visszafizetendők.

Az 1868: XII. t.-cz. szerint a *Zákánytól Zágrábig* és *Hatvantól Miskolczig* tervezett vasutvonalak országos költségen épittetnek (1. §.). Ezen összesen 27½ mértföldnyi vasutvonal föl- és alépitményei, épületei, a gépészeti felszerelés és a jelzések előállitásának a vállalkozó részére (Weikersheim M. H. és társai bécsi bankház) a sinköz közepén mérendő minden osztrák mértföld után, 339.500 osztr. é. forintban állapittatnak meg. (2. §.) Zákány, Zágráb és Hatvan, Miskolcz.

Az 1868: XIII. t.-cz. a magyar *északkeleti* vasut kiépitése tárgyában határoz. Északkeleti vasut.

Engedélyeztetnek pedig a következő vonalak: *a)* Debreczentől Szathmár-Németin, Tekeházán át Szigetig; — *b)* Tekeházától Csapon át Kassáig; — *c)* a *b)* alatti vonalból kiágazva Sátoralja-Ujhelyen át Zomborig; — *d)* a *b)* alatti vonalból kiágazva Munkácsig (2. §.). Az engedély tartama az engedély kiadása napjától számitandó 90 év (3. §.). Kamatbiztositás minden évre mértföldenként 36.600 és törlesztési részlet fejében 500, összesen tehát 37.100 frt ezüstben. Az állami biztositás 4% melletti előlegnek tekintendő. (10. §.)

Az 1868: XXXVII. t.-cz. az *arad-temesvári* vasut kiépitése tárgyában: — az arad-temesvári vasutat engedélyezés utján és államkamatbiztositás mellett rendeli épittetni. (1. §.) Arad-temesvári vasut.

Kamatbiztositás pályamértföldenként 39.500 frt ezüstben; a biztositott évi jövedelemből tőketörlesztésre annyi lesz fordi-

tandó, a mennyit a kormány a törlesztési terv szerint e czélra kijelöl. A kamatbiztositás 4%-kal kamatozó előlegnek tekintendő (8. §.)

Vasuti kölcsönből épitendő pályák.

Az 1868: XLIX. t.-cz. „a vasutak és csatornák épitésére fölvett kölcsön hováforditásáról" intézkedik szerinte:

A vasutak és csatornák épitésére felvett kölcsönből esz közlendő leszen:

a) a hatvan-miskolczi és zákány-zágrábi vasutak kiépitése

b) a pest-hatvan-salgótarjáni vasutvonalnak, mely az állam kincstár számára megvétetett, a forgalom igényeinek megfelelő állapotba helyezése;

c) az alföld-fiumei vasut károlyváros-fiumei részén megkezdett munkálatok folytatása;

d) a magyar északi vasutvonalnak Salgótarjántól Losonczon és Beszterczebánya felé folytatása (az 1870: XXXV. t.-cz. szerint nem Beszterczebánya felé, hanem Körmöczbánya felé Rutkának vezetendő), csatlakozásul a kassa-oderbergi vasuthoz;

e) az eszéki vasutvonal Hatvantól Jászberényen át Szolnokig vezetendő szárnyvonalának elkészitése;

f) a bányaipar előmozditása végett Miskolcztól Putnok felé azon pontig vezetendő vasut épitése, melyből a vasiparral foglalkozó bányavidék egyes völgyei kiágaznak.

Fölhatalmaztatik továbbá a ministerium, hogy ha az *f)* pontban emlitett vonalból kiindulva a bányavidék valamelyike az illető vonallal csatlakozni kivánna és e czélból a bányavidék a vasutépitési tőke kétharmad részének beszerzéséről vagy biztositásáról már maga gondoskodott: — a bányaipar emelése tekintetéből az épitési költségek egyharmad részét, mely segély gőzmozdonyu vasutnál mérföldenként 100.000 frtnál többre nem mehet, a vasut tiszta jövedelme aránylagos részének lekötése mellett rendelkezésre bocsáthatja.

A nyiregyháza-unghvári vasut épitésére kamatbiztositás nélkül vállalkozó részvényesek a ministerium által jóváhagyandó épitkezési költségek egyharmad részének erejéig hasonló föltételek mellett leszuek segélyzendők.

Magyar keleti vasut.

Az 1868: XLV. t.-cz. a *magyar keleti* mozdonyvasut, valamint annak Gyula-Fehérvár, Maros-Vásárhely és Nagy-Szebenig vezető szárnyvonalai kiépitése tárgyában:

Kamatbiztositás mellett és engedélyezés utján rendeli építtetni a keleti vasut következő vonalait: a Nagyváradtól Kolozsváron, Tövisen, Segesváron át Brassóig vezető fővonalat, — a fővonalból Gerendnél (az 1870: XXIX. t.-cz. szerint Székelykocsárdnál) kiágazva Maros-Vásárhelyig, — a fővonalból Kiskapusnál kiágazva Nagy-Szebenig vezető szárnyvonalakat; — a fővonalból Tövisnél kiágazó s Gyulafehérvárig vezető s igy az arad-gyulafehérvári vaspályába szakadó szárnyvonalat.

Magyar keleti vasut.

Elsőbbségi jog adatik a Brassótól az oláh határszélig folytatandó vonal kiépitésére; — továbbá a Kolozsvárról Besztereczére, — a Brassótól Gyergyó-Szent-Miklósra vezető szárnyvonalakra, — végül a Maros-Vásárhelytől vezető szárnyvonalnak a Maros-Völgyben leendő folytatására.

A kamatbiztositás átlagosan mérföldenként 46.750 forint, s ezenfelül a tőkének az engedély tartama (90 év) alatti törlesztésére forditandó 600 frt ezüstben.

A kamatbiztositás legfölebb 80¼ mérföldnyi hosszuságu maximal kiterjedésre lesz igénybe vehető és évenként 4%-kal kamatozó előlegnek tekintendő.

Ezt a törvényczikket az 1870: XLVII. t.-cz. következőleg módositja:

A törvény azon intézkedése, mely szerint a nagyváradbrassói fővonal Kolozsvártól Pata és Boós felé irányoztassék, akkép változtatik meg, hogy ezen vonal Kolozsvártól P.-Szent-Miklós és Kolozs felé, onnan pedig a virágos völgyben Gyéresre lesz vezetendő. Ezenfelül Tordára egy a fővonalból Gyéres felé kiágazó szárnyvonal épitendő, mely a keleti vasut kiegészitő részét képezendi, de a fővonal összes hosszába be nem számittatik és állami kamatbiztositásban nem részesül.

Az 1868: LI. t.-cz. a tiszavidéki vaspálya tartozása törlesztéséről szól. Szerinte:

Tiszavidéki vasut tartozásának törlesztése.

A tiszavidéki vaspályatársulat részére 1861-től 1867-ig kamatbiztositás fejében adott 4,566.978 frt 31 kr előlegnek, valamint az ezen előleg után 1868. évi november 1-éig járó 742.202 frt 34 krra menő 4%-os kamatoknak s igy összesen a társulat 5,309.180 frt 65 krt tevő tartozásának törlesztése fejében 26.545 darab 200 frtról szóló társulati részvény adatik át a kincstárnak; a különbözet készpénzben egyenlitendő ki.

Tiszavidéki vasut tartozásának törlesztése.

Mindaddig, mig az állam a részvények birtokában lesz érdekeltségéhez képest a vasuti társulat igazgatóságában kel lőkép képviselve lesz.

Ezen ujabb részvénykibocsátás által 276.077 frt 35 krró folyó értékben emeltetik föl a társulat részére járó biztositás összeg.

Ezen törvény 5. §. utasitotta a pénzügyministert, hogy terjeszszen elő a legközelebbi országgyülés alatt törvényjavaslatot egy a kamatbiztositásból eredhető fizetések fedezésére szolgáló tartalékalapról, melynek megalapitására a tiszavidéki 26.545 darab 200 frtos részvény fogna szolgálni.

Ezen intézkedésnek megfelelve, a vasutak és csatornák állami kamatbiztositásából eredő fizetések fedezésére szolgáló tartalékalapról szóló törvényjavaslatot Kerkápoly be is terjeszté; — a pénzügyi bizottság azonban 1870. november 27-én kelt (Bittó — Széll) jelentése szerint azt elveté, mondván: „oly alapnak létesitése, melynek nemcsak jövedelmei költhetők el, de maga az alap is teljesen elhasználható, csak költségszaporitást okoz a külön kezelés miatt. Azért a bizottság egy kamatbiztositási alapnak létesitését, mely előreláthatólag néhány év alatt teljesen kifogna merittetni, nem javasolja a képviselőháznak, s igy a törvényjavaslatnak tárgyalását sem ajánlhatja; a pénzügyi bizottság e helyett inditványozza: — mentessék fel a pénzügyminister azon kötelesség alól, melyet reá az 1868: LI. t.-cz. 5. §. ró egy törvény által, mely az 1868: LI. t.-czikknek azon rendeleteit megszünteti és helyette az azon törvényben a tartalékalapra rendelt összegeknek és értékeknek a költségvetés fedezeti részének illető helyén leendő felvételét rendelné el.

A képviselőház bizottságának nézetét magáévá tevén, a czélba vett kamatbiztositási alap soha sem lépett életbe.

A pénzügyi helyzet teljes kidomboritása okából föl kell emliteni még, hogy a magyar államháztartás mindjárt kezdetben államadósságokkal volt kénytelen foglalkozni. Mellőzve az 1848. törvények által elvileg elrendelt és az absolut korszak alatt megkezdett és részben keresztülvitt földtehermentesités folytán keletkezett adósságot, valamint az 1867: XII. törvényczikk alapján az osztrák államadósságok kamataihoz és részbe

törlesztéséhez szerződésileg kötött járulékot, végre az 1867: XIV. t.-cz. alapján elvállalt **függő** adósságot: — a magyar törvényhozás már 1867-ben a vasutak kiépitésére kölcsönt rendelt fölvétetni, — és 1868-ban a szőlőkön fekvő terhek megváltásának közvetitését vállalta magára s e czélból szintén kölcsönművelet alkalmaztatott.

E két államkölcsön iránt a következőket emlitjük fel: Vasuti kölcsön.

Az alkotmány visszaállitása után a közgazdasági nagyobb lendület is utalt azon hiányokra, melyeket az absolut korszak alatt a kormány a vasutak terén mulasztott. Ez okból az országgyülés már 1867. julius 1-én a következő „határozat"-ot hozta:

„Addig is, még az egész vasuthálózat és annak kiépitési módja iránt a ministerium részletes javaslatot terjeszthet a törvényhozás elé, s a törvényhozás azon javaslat tárgyalása folytán e tárgyban végleg intézkedhetik, jelen országos határozattal felhatalmaztatik a ministerium:

„1. Hogy haladéktalanul tegye meg mindazon előmunkálatokat, melyek az ország érdekében mielőbb kiépitendő vasutvonalak létesitésére szükségesek.

„2. Hogy az alább kijelölt vasutvonalak kiépitésére megkivántató pénzre nézve a lehető legczélszerübb módon s kedvezőbb feltételek mellett szerződhessék s ezen szerződést jóváhagyás és beczikkelyezés végett, az e czélra akkor azonnal egybehivandó országgyülés elé terjessze.

„3. Ezuttal: *a)* az alföld-fiumei, azaz a nagyvárad-szegedfiumei; *b)* kottori-zágrábi; *c)* a nagyvárad-brassói vonal legsürgősebb része, a nagyvárad-kolozsvári, és *d)* a miskolcz-hatvani vasutvonalak jelöltetvén olyanok gyanánt, a melyeknek létesitését az ország érdekei első sorban követelik, a többi vonalak megállapitása a legközelebbi ülésszakra halasztatik, midőn a ministerium az összes vasuthálózat tervét az országgyülés elé terjesztendi.

„4. A harmadik pont alatti vonalak azon részére nézve, mely a társországon vonul keresztül, a ministerium a politikai nehézségek elháritásával egyidejüleg — elsőbbség adatván a károlyváros-fiumei vonalnak — saját felelősége mellett megteendi mindazon előintézkedéseket, melyeket azon vasutak czélszerü és lehető olcsó kiépitésére nézve szükségeseknek tart."

Vasuti kölcsön.

A vasutak építéséhez mindazáltal határozaton kivül pénz is kellett. Ez okból Lónyay pénzügyminister azon volt, hogy a kellő pénzeszközöket szerezze meg és az 1867. szept. 30. képviselőházi ülésben bejelenté, hogy sikerült augusztus 23-án egy 40 millió frt ezüst kölcsönt, mely azonban 60 millióig kiterjeszthető megkötni, még pedig tekintve a jelen pénzügyi viszonyokat, elég kedvező föltételek mellett. Kér egy 15 tagu bizottságot kiküldeni, melylyel a kölcsönre vonatkozó minden részletes adatokat és föltételeket közölhessen; annak jelentésével azután magát a törvényjavaslatot beterjesztené. Október 1-én megválasztotta a képviselőház a bizottságot, melynek tagjai voltak: Deák Ferencz, Gozsdú Manó, Somssich Pál, Csengery Antal, Ghyczy Kálmán, Trefort Ágoston, Bethlen Farkas gr., Kautz Gyula, Kovács László, Kemény Gábor br., Tisza Kálmán, Bezerédj László, Bónis Sámuel, Pulszky Ferencz és Keglevich Béla gr.

A bizottság elé Lónyay a kölcsönüzlet részleteit terjesztette: és a bizottság már október 7-én jelenté a képviselőháznak, hogy „megfontolván a kölcsön feltételeit, a jelen pénzügyi viszonyok állását és számolva arra, hogy a pénzügyminister a kölcsön felvétel kivitelében, melynek módozatait, saját felelőssége alatt megállapitani ugy is mindig csak a kormány feladata lehet, a kellő óvatossággal fog eljárni, és tudván, hogy az országgyülésnek van fentartva a kölcsön befektetése felett határozni: a kölcsön megkötését ajánlja“. A képviselőház bizottsága véleményét elfogadván, Lónyay a kölcsön fölvételére szükséges törvényjavaslatot október 8-án beterjesztette, melyet a ház minden vita nélkül október 10-én el is fogadott.

Az igy 8 nap alatt létrejött 1867: XIII. t.-cz. a vasutak és csatornák építése végett létesitendő kölcsönről, a következőket tartalmazza:

Valóságos értékben 60 millió ezüst forintnyi vagy 150 millio franknyi kölcsön felvételére hatalmaztatik fel a ministerium 50 évre, 4,650.000 ezüst forint vagyis 11,625.000 franknyi évi járadék kötelezése mellett. (1. §.)

A járadékban bennfoglaltatik a törlesztés is. (2. §.) A kölcsön biztositására szolgálnak az épitendő vasutak és csatornák (3. §.); e külön jelzálog mellett az állam összes jövedelmeivel is kezeskedik (4. §.); a kölcsön kötvényei és kamatszelvényei bélyegilletéktől és jövedelemadótól mentesek (5. §.); a kölcsön egyedül

azon vasutak és csatornák épitésére forditandó, melyeknek épitése iránt törvény alkottatott (6. §.): a kölcsön felhasználásáról, állapotának kimutatása mellett a pénzügyminister az országgyülés elé évenkint jelentést tesz. (7. §.) Vasuti kölcsön.

Azon szerződés szerint, melyet Lónyay a tizenötös bizottsággal közölt: báró Haber Mór frankfurti bankár köteles lett volna legkésőbb két év alatt 1867. november 1-től kezdve, 12 egyenlő két hónapos részletekben 40 millió ezüst forintot, — vagy ha az összes kölcsönnek megfelelő kötvények aláirása által elhelyezését eszközli, mire jogositva volt, 60 millio ezüst forintot az emlitett naptól a fizetés napjáig járó $7^1/_2{}^0/_0$ kamattal együtt, — Párisban a magyar kormánynak készpénzben vagy váltókban rendelkezésére bocsátani.

Ezzel szemben a magyar kormány kötelezve volt: a kibocsátandó 85.125.600 o. é. ezüstforintról szóló kötelezvények két harmadát (56,750.400 ezüst forint névértékben), illetőleg az egészet átadni, mihelyt a vasuti kölcsönre vonatkozó egyezmény az országgyülés által elfogadtatott és törvény erejévé emelkedik.

A kötelezvények után az $5^0/_0$-os kamatok 1867. julius 1-től voltak fizetendők.

Báró Haber fel volt jogositva 1869. november 1-ig a kibocsátandó kötvények utolsó harmadát 28,375.200 ezüst forint névértékben, még pedig vagy egészben, vagy csak részben 20 millió ezüst forint készpénz, illetőleg az átvett kötvények névértékének aránylagos készpénzfizetése mellett átvenni.

Provisio fejében báró Habernek a 40 millió készpénz után $2^0/_0$, azaz 800.000 forint volt fizetendő, a többi, esetleg befizetendő volt 20 millió készpénz tőke után provisio nem lett kikötve.

A kötvényekre szükséges franczia bélyegért felmerülő költségek felét a magyar kormány viseli, másik felét Haber fizeti.

Ezen szerződés alapján tehát kétféle számitást lehet tenni (és tett a kölcsönügyről szóló ministeri jelentés megbirálásakor mind a számvevőszék, mind a zárszámadási bizottság) arra nézve, hogy mennyi pénz jutott volna a kormány rendelkezésére.

Ugyanis, ha Haber Mór készpénzben két év alatt 40.000.000 frtot fizet és az optióról le nem mondva a további 20,000.000 frt is, azaz az összes 60,000.000 frt kölcsönt megadja: báró Habernek jut provisióul 800.000 frt; a franczia

Vasuti kölcsön. bélyeg, föltéve, hogy a kötvények három negyede Francziaországban bocsáttatott volna ki, 1,596.105 frank, melynek felét a magyar kormány fizette volna, ami ezüstben 319.221 frtot tesz; tekintettel arra, hogy az állam az 56,750.400 ezüst forint után az $5^0/_0$-os kamatot már 1867. julius 1-től kezdve, holott Haber a kötvényekért járó 40 millió ezüst forint után a $7^1/_2{}^0/_0$ kamatot csak 1867. november 1-től volt köteles fizetni, a kincstár által julius, augusztus, szeptember és október hóra 945.840 frttal nagyobb teher esett; végül a kötvény előállitási és szállitási költségek 85.031 frt 25 krt tettek. E szerint a 60,000.000 frtból összesen 2,150.092 frt 25 kr költség levonandó, s igy maradt volna az állam rendelkezésére 57,849.907 frt 75 kr.

Ha a 60,000.000 forint azonnali befizetése (tehát későbbi optio nélkül) vétetik a számitás alapjául, a levonandó összegek közül a kormány által fizetendő $5^0/_0$ és a Haber terhére eső $7^1/_2{}^0/_0$ közti különbség (945.840 frt helyett) 1,418.760 frtot tesz ki, és az összes költség 2,623.012 frt 25 krra rúg s igy az állam rendelkezésére 1869. október 31-én 57,376.987 frt 75 kr állott volna.

Lónyay pénzügyminister mindazáltal a kölcsönt nem a most vázolt szerződés alapján létesitette. Ugyanis 1868. év kezdetén arra a meggyőződésre jutott, hogy azt a nagy összeg készpénzt, mely a szerződés alapján rendelkezésére állana, kellően gyümölcsöző módon nem tudná elhelyezni, vasutépitési czélokra pedig egyszerre ily nagy összegekre nincsen szüksége. Ez okból a kötvények nagy részénél az állam jelentkezett mint aláiró, s az állam aztán maga adta el a kötvényeket részletes elárusitás utján.

Ily módon a kibocsátott 85,125.600 frt ezüstből befolyt bankértékre átszámitva

1868. és 1869. években	47,993.148	frt	$67^1/_2$	kr,
1870. évben	3,347.400	»	—	»
1871. »	17,353.680	»	—	»
1872. »	3,975.045	»	8	»

együtt tehát 72,669.273 frt $75^1/_2$ kr, vagyis a mindenkori árfolyammal átszámitva 61,481.428 frt 76 kr ezüstben. Levonva ebből a felmerült költségeket, azaz 3,115.870 frt 03 krt ezüstben, marad a törvény czéljaira 58,365.558 frt 73 kr ezüstben; úgy

hogy Lónyay eljárása a Haber-féle szerződéssel szemben 515.650 frt 98 krral (és a második számitási módozat szerint 988.570 frt 98 krral) többet eredményezett az állam számára. Vasuti kölcsön.

Ezeken kivül az állam időközi kamatokban is megtakaritást ért el. Ugyanis az által hogy a kötvényeket ki nem bocsátotta 6,447.678 frt 83 kr kamatot kimélt meg. Ha a Haber-féle szerződést végrehajtva, a szerződés szerint készpénzt vett volna át s azt kamatra helyezi el, legfölebb 4,090.128 frt 66 krt vesz be: igy tehát eljárásával 2,357.550 frt 17 kr az előny. a mi az állam javára esik.

Azon kérdésre, hogy mennyibe került a kölcsön, a számvevőszék és a zárszámadási bizottság a következő számitásokat teszi. Az évjáradékból (4.650.000 frt) 709.380 darab kötvény után 6 frtjával esik kamatokra 4,256.280 frt, tőketörlesztésre 393.720 frt. Ezen törlesztési járadékkal 50 év alatt teljesen törlesztve lesz a 85,125.600 frtra rugó adósság és miután ezen adósság fejében az ország kapott 58,365.558 frt 73 krt ezüstben s ezért évenkint 4.256.280 frt kamat jár: a kölcsön 7.292%-ba került.

Egyébiránt a kölcsön bevételeiről és kiadásairól az állami zárszámadások a következő kimutatást közlik:

Bevételek.	1868. és 1869. frt kr	1870. frt kr	1871. frt kr	1872. frt kr	1873. frt kr	Együtt frt kr
I. A kötvények értékesitéséből eredő bevétel . .	47,993.148 67½	3,347.400	17.353.680	3.975.045 06	.	72,669.273 75½
II. A kincstár javára elszámolt összegek:						
1. Az állam birtokában levő kötvenyek kamatai .	4,149.687	1,289.843	952.661 33	105.487 50	.	6,447.678 83
2. Időközi kamatok elhelyezett pénzek után . .	1,035.529 08½	753.373 47	126.903 83	373.532 75	.	2,289.339 08½
3. 7½% időközi az épülőben levő vasuti vonalakba fektetett tőke után . .	1,481.515 12½	981.834 69	1.284.619 36½	2.051.918 19	.	5.799.887 87
4. Vasutak és gyárak tiszta jövedelme	1,008.796 68½	1.125.207 86½	1.481.225 07	1.186.529 10	.	4,801.758 72
5. Kincstári pótlék a forgalomnak atadott vasutak és gyarak jövedelmének a befektetett tőke 7½% erejéig való kiegészitésére	.	548.139 39½	1.002.452 97	2.042.536 56	.	3,588.128 92
6. Árfolyam nyereség a fémpénz és érték készletek után	557.263 55	.	.	.	.	557.263 55
7. Tőzsdei nyereség az északi (losonczi) vasut elsőbbségi kötvényeinek beváltásánál	.	.	319.713 01½	.	.	319.713 01½
8. Az alap birtokában levő losonczi elsőbbségi kötvényeinek kamatjövedelme	.	.	1.242.873	.	.	1.242.873

	1868. és 1869. frt kr	1870. frt kr	1871. frt kr	1872. frt kr	1873. frt kr	Együtt frt kr
9. A salgó-tarjáni kőszénbánya részvénytársulat által a losonczi elsőbbségi kötvények után megtéritett kamatok	.	.	233.078 74	.	.	233.078 74
10. Nyereség a nagyváradkolozsvári vasut eladásánál igazgatósági költség fejében	.	.	.	.	42.410 73	42.410 73
11. Pótlék az államkincstártól az évi járadékok fedezésére	.	564.161 35	30.270 92	484.319 66	1,082.751 93 *)	2,165.503 81
II. rovat összege .	8,232.791 39½	5,207.559 77	6,673.898 24	6,248.323 76	1,040.341 20	25,332.131 96
Az összes bevételek .	56,225.940 07	10,030.911 51	22,551.526 50	10,228.369 84	1,040.341 20	97,991.406 72

*) Levonandó a kiadásoknál előforduló hasonló czélra szánt 117.916 frt 26 kr.

Kiadások.

	1868. és 1869. frt kr	1870. frt kr	1871. frt kr	1872. frt kr	1873. frt kr	Együtt frt kr
I. A kölcsönből eredő pénz hováforditása :						
1. Kötvények előállitása, franczia bélyeg és egyéb kibocsátási költségek . .	3,674.408 16	25.687 50	.	.	.	3,700.095 66
2. Vasutak épitése, vasutak és gyárak vétele és felszerelése	21,324.098 92	13,070.145 12	16,247.022 78½	12,680.156 38½	1,609.577 99	61,711.845 22
3. Időközi kamatok a vasutra forditott tőkék után	1,481.515 12	981.834 69½	1.284.619 36½	2,051.018 19	.	5,799.887 37
4. Járulék a pénzügyministeri hitelműveleti osztályának költségeihez .	.	.	5.000	12.000	.	17.000
5. A kassa-oderbergi vasuttársulatnak kárpótlás fejében	.	.	100.000	.	.	100.000
Az I. együtt .	26,480.022 20	14,077.667 31½	17,636.642 15	14,744.074 57½	1,609.577 99	71,328.828 25
II. Az államkincstár terhére elszámolt összegek :						
1. Kölcsönkötvények beváltása	641.760	264.360	579.480	472 800	.	1,958.400
2. Szelvények beváltása	7,081.149	4,127.220	4,684.633 90	5,156.146 87½	.	21,049.149 78½
3. Árfolyamveszteség a fémértéknél	.	686.458 53	.	.	.	686 458 53
4. A pénzkezelésnél felmerült költségek	254.519 93	129.521 24	113.684 33	119.012 25½	.	616.737 75½
5. Különféle leirások .	.	.	.	28 69	.	28 69
6. A losonczi elsőbbségi kötvények szelvényeinek beváltására	.	.	1,296.000	6.287 02	.	1,302.287 02
7. Más alapokból felvett kölcsönök kamatai .	.	.	.	494.048 92	418.020 56½	912.060 48½
8. A kincstárnak a 7½% kamatot meghaladó vasuti jövedelme	137.446 20½	.	.	.	.	137.446 20½
9. A kincstárnak a járadékot túlhaladó jövedelem fejében	117.916 26	.	.	.	117.916 26	.
A II. együtt .	8,232.791 39½	5,207.559 97	6,673.798 24	6,248.323 76	300.104 30½	26,662.577 47
Az összes kiadások .	34,712.813 59½	19,285.227 08½	24.810.440 39	20,992.398 33½	1,309.473 68½	97,991.405 72

Az évenkint fizetendő járadékra nézve a számvevőszék a következő számitásokat teszi:

Az 50 éven át fizetendő kamat- és tőketörlesztési hányad összege 232,484.640 ezüst forint, miből egy évre átlag esik 4,649.692 frt 84 kr: mivel pedig az 1867: XIII. t.-cz. a há-

Vasuti kölcsön.

nyadra 4,650.000 frtot engedélyezett, a tényleg fizetendő járulék 307 frt 20 krral kisebb. Legmagasabb az évi járadék 1866. évben, amikoron 4,652.100 ezüstforinttal, — legkisebb 1901-ben, amikorra 4,648.200 frttal volt terv szerint megállapitva.

Ezen adatok alapján a zárszámadási bizottság (előadója Fröhlich Gusztáv) javaslatára a képviselőház a következő határozatott hozta:

„A felhozottakat megfontolván, azon kérdésre: vajjon megfelelt-e a kormány az 1867. évi XIII. t.-cz. követelményeinek? oda kell nyilatkoznunk, hogy: miután a pénzügyminister részéről a báró Haber Mórral kötött egyezmény a főkötvény tervezetével és más a kölcsönre vonatkozó adatokkal együtt a képviselőház 15-ös bizottságának előterjesztetett, és ez utóbbi által az egyezmény egyes feltételei fontolóra vétettek; — miután az ezen egyezmény alapján bemutatott ministeri törvényjavaslat a bizottság 1867. október 7-én kelt jelentése folytán a törvényhozási tényezők által elfogadtatott; — miután a ministerium — a törvényhozásilag elfogadott alaptól való részbeni eltérése által — az államkincstárnak tényleg jelentékeny előnyöket biztositott; — miután az 50 éven át tényleg fizetendő kamat és tőketörlesztési hányad a törvényben megállapitott 4,650.000 frtnyi összeget — átlagos számitás szerint — el sem éri, illetőleg az elvállalt összeg által az állam csekélyebb teherrel rovatik meg, a ministerium az 1867: XIII. t.-cz. által reá ruházott kötelességeinek teljes mérvben megfelelt, e tekintetben tehát minden további felelősségtől felmentetik."

A magyar államvasutak és gyárakra a vasuti kölcsönből forditott költségek s az utánuk járó 7½% kamatokról a számvevőszék a következő kimutatást állitotta össze:

Forgalomban levő vasutakra:	Készpénzben:				7½% kamatokban:			
1. magyar északi vasut	11,019.964	frt	33	kr.				
2. hatvan-miskolczi vasut	7,429.108	»	54½	»	581.353	frt	48	kr.
3. zákány-zágrábi vasut	6,696.887	»	63	»	502.874	»	44	»
4. salgótarján-zólyomi vasut	7,778.344	»	57	»	498.266	»	59	»
5. miskolcz-bánrévei vasut	1,779.544	»	66½	»	136.653	»	10½	»
6. hatvani indóház	685.649	»	93	»	82.136	»	02	»
7. zólyom-rutkai vasut	11,108.696	»	52½	»	1,345.039	»	27	»
8. füzesabony-egri vasut	578.767	»	37	»	56.147	»	51	»
vasutakra együtt	47,096.963	»	56½	»	3,202.413	»	41½	»
9. gyárak	1,118.444	»	—	»				

Vasuti kölcsön.

Épülőfélben levő vasutakra:						
10. károlyváros-fiumei vasut	10,161.512 frt	59	kr	1,743.249 frt	34	kr
11. hatvan-szolnoki vasut	2.364.229 »	25	»	220.301 »	60	»
12. zólyom-beszterczebányai vasut	95.295 »	46	»	8.397 »	73	»
13. fiumei indóház	1,064.655 »	56	»	136.140 »	08	»
épülő félben lévő vasutak együtt	13,985.792 »	86	»	2.108.088 »	75	»
Összesen	62,201.200 »	42½	»	5,310.532 »	16½	»

67,511.732 frt 59 kr.

Évekre felosztva fordittatott:	Készpénzben:			7½% kamatokban:		
1868. és 1869. években	21,324.098 frt	92	kr,	1,481.515 frt	12	kr.
1870. évben	13,070.145 »	12	»	981.834 »	69½	»
1871. »	16,247.022 »	78½	»	1.284.619 »	26½	»
1872. »	12,680.156 »	38½	»	2,051.918 »	19	»
együtt	63,321.423 »	21	»	5,799.887 »	37	»

69,121.310 frt 58 kr.

A vasuti kölcsönből befolyt 68,969.178 frt 09½ kr bankértékü összegből *a)* járulékokra a pénzügyministerium hitelmüveleti osztálya költségeihez 17.000 frt; *b)* a kassa-oderbergi vasuttársulatnak kárpótlásul az abos-eperjesi szakasz áthelyezéseért 100.000 frt; *c)* vasutak és gyárak épitése és vételére 67,511.732 frt 59 kr, összesen tehát 67,628.732 frt 59½ kr fordittatott. Az igy megmaradt 1,340.445 frt 50½ kr azon különbözet fedezésére használtatott fel, mely azáltal felmerült, hogy a kölcsönkötvények beváltására, terhelő kamatokra, ágióra, sorsolási, posta- és különféle költségekre szükségelt összegek nem voltak teljesen fedezhetők az ezen költségek fedezésére rendelt vasuti kölcsönalapból szerzett activ kamatokból, ágiónyereményből, vasutak és gyárak tisztajövedelméből és egyéb bevételekből.

Ezen összegre nézve a zárszámadási bizottság javaslatára a képviselőház a következő határozatot hozta:

Tekintve, hogy az állami számvevőszék által felhozott 1867 : XIII. t.-cz. szerint a vasuti kölcsön vasutak és csatornák épitésére használandó fel; — tekintve, hogy a pénzügyminister által 1,340.445 frt 50½ kr a kisorsolt kötvények beváltására, terhelő kamatok, ágió, sorsolási, posta- és különféle pénzkezelési költségeknek részbeni fedezésére fordittatván, ezen összeg eredeti czéljától elvonatott, s igy a vasuti kölcsönből épitett vasutak értéke csekélyebb összegben mutattatott ki; s végül: különös

sulyt fektetve azon körülményre, hogy vannak oly állami vaspályák, melyeknek egy része a vasuti kölcsönből, más része pedig az állam egyéb jövedelmeiből épittetett ki, és az azokra forditott egyéb jövedelmek számláján elkülönitve lõn kimutatva: utasittatik a pénzügyminister, hogy a vasutak épitésére forditott egyéb jövedelmek számláján a vasutak épitésére felhasznált összegből 1,340.445 frt 50½ krt töröljön, ellenben a vasuti kölcsön számláján a vasuti kölcsönből épitett vasutak értékét ugyanazon összeggel emelje feljebb. Vasuti kölcsön

Az 1888: XXXII. törvényczikk (némely államadósság beváltásáról) a vasuti kölcsön beváltását, illetőleg conversióját rendelte el; s igy 1888. év után ez az adósság mint külön adósság nem szerepel többé államháztartásunkban.

A szőlődézsmaváltság kölcsönére az alapot nyujtja az 1868: XXIX. t.-cz. „a szőlőbirtok után járó tartozások megváltásáról." E szerint Szőlődézsma-váltság

a szőlőbirtokosok tartozásai megváltás mellett megszünnek (1. §.); a váltságtőke az évi tartozás megállapitott értékének 20-szoros összege, melyből beszedési és kezelési költség fejében egy hatodrész levonatik (2. §.): a váltságösszeget az illető szőlőbirtokosok fizetik, de a megváltás könnyitésére az országos közvetités segélye nyujtatik. E közvetités abban áll, hogy a volt földesurak a részükre megállapitott váltságösszeg erejéig, e czélra kibocsátandó „jelzálogos váltsági kötvények"-kel, még pedig a kötvények névszerinti értékében (6. §.) fognak egyszerre kielégittetni; a váltságkötelezettek pedig váltságtartozásukat törlesztés utján az ország pénztárába fizetik (4. §.). A ministerium felhatalmaztatik, hogy az emlitett kötvényeket az ország nevében bocsássa ki; a kibocsátott kötvények mind a tőkére, mind a tőke után félévi utólagos részletekben fizetendő 5%-os kamatokra nézve az ország jótállása alá helyeztetnek (5. §.). A váltságkötelezettek váltságtartozásuk után 5%-ot, tőketörlesztési járadék fejében 2½%-ot, kezelési költség fejében ½%-ot fognak az ország pénztárába, és pedig félévi elöleges részletekben befizetni. Ezen évenkint összesen 8%-ra terjedő törlesztés folytán az összes váltságtartozás 22 év mulva megszünik (7. §.). A váltsági kötvények félévről félévre a terv szerinti törlesztési járadék arányában, nyilvános kisorsolás alá

Szőlődézsma váltság.

esnek s a kisorsolt kötvények az országos pénztárnál teljes névszerinti értékben beváltatnak (8. §.).

Ez a törvény idővel némi módositásban részesült. Igy az 1878: VII. t.-cz. a szőlőbirtok után járt és az 1868: XXIX. t.-cz. által megszüntetett tartozások záros bejelentési határidejét a törvény kihirdetésétől számitandó egy évre szabja meg.

1878. év végeig a váltságkötelezettek váltsághátralékai 7,226.783 frtra szaporodtak. Minthogy az 1868: XXIX. törvény szerint a váltságösszegek a rendes adóval együtt hajtandók be és minden tekintetben az országos adó természetével birnak, a közadók kezeléséről szóló 1876: XV. t.-cz. szerint a mult évekre eső váltságrészletek pedig azonnal végrehajtás utján is behajtandók: ez oly sulyos következményekkel lett volna a váltság kötelezettekre, hogy gróf Szapáry pénzügyminister czélszerűnek találta a váltságkötelesek viszonyát egy 1880. január 28-án beterjesztett javaslattal rendezni.

Az igy létrejött 1880: VII. t.-cz. a hátralékos szőlődézsmaváltsági tartozások befizetéséről elrendeli, hogy a váltságkötelesek az 1879. év végéig le nem rótt tartozásaikat a felszaporodott késedelmi kamatokkal 1880. január 1-től kezdve a folyó tartozással együtt és ezzel egyenlő összegü félévi részletekben rójják le; s igy ezentul a félévi járadékok kétszeres összegét tartoznak fizetni mindaddig. mig az 1879. év végével hátralékban maradt váltságrészleteket és késedelmi kamatokat teljesen le nem rótták.

De ez a törvény sem segitett a bajon; a hátralékok 1881. végén 9 millióra és a késedelmi kamatok 1.183.603 frtra szaporodtak; ezenkivül sok szőlőgazda egészen parlagon hagyta volt szőlőjét, főkép mióta a philloxera is kezdett pusztitani. Ily körülmények közt gróf Szapáry Gyula 1882. október 12-én törvényjavaslatot nyujtott be; a hozzácsatolt indokolásban a baj kutforrását visszavezeti arra, hogy a megváltás alapja az 1868. törvényben az 1858—1867. évekre volt fektetve, mely évek aránylag jótermésüek és azon kivül a borra nézve jó árakkal is birtak. 1868 óta fagy és más elemi csapás következtében a bortermés rendszeresen hanyatlott. Ezen bajhoz járult még az, hogy a megváltási eljárás 8—12 évig is eltartván, a megváltásra köteles mindjárt kezdetben 8—12 évi hátralékokkal terhelten volt kénytelen megváltását megkezdeni.

Az 1883: XI. t.-cz. a szőlődézsmaváltsági tartozások lerovására nézve adandó kedvezményekről ennélfogva elrendeli, hogy

Szőlődézsmaváltság.

1. az 1883. évtől kezdve lerovandó szőlőtartozást képezik: *a)* az 1869. január 1-től 1882. deczember 31-ig terjedő időszakra eső 8% szőlődézsmaváltsági részletekből (évi járadékokból) az 1882. év végeig le nem rovott részösszeg; *b)* az *a)* alatt emlitett törlesztési részletek után az 1882. év végeig járó és az 1876: XV. törv.-cz. 41. §. értelmében kiszámitandó késedelmi kamatok összege; *c)* azon törlesztési részletek, melyek 1883. évtől kezdve esedékesek és az 1868: XXIX. t.-cz. 7. §. értelmében az 1890. év végeig teljesen befizetendők lennének.

Ezen három rendbeli összegek egybefoglalandók és az ekkép kiszámitott tartozási főösszeg törleszthetésére a váltságkötelezetteknek megengedtetik, hogy 1883. évi január 1-től kezdve félévenként csak oly összeget fizessenek, a mely egyenlő azon összeggel, mely a váltságtartozás kivetésénél folyó félévi járadék gyanánt állapittatott meg. Ezen félévi járadékokat a váltságkötelesek fizetni tartoznak mindaddig, mig az emlitett összes tartozás teljesen törlesztve nincsen.

A pénzügyminister fölhatalmaztatik, hogy *a)* az *a*) és *b)* alatt emlitett hátralékokat és késedelmi kamatokat oly esetekben, midőn azok a váltságkötelest ért elemi csapások vagy a phylloxera pusztitása miatt a szőlő jövedelméből be nem hajthatók és azoknak behajtása csakis az ingatlanra vezetendő végrehajtás utján volna lehetséges, az államkincstár követeléseiből kitörültethesse; *b)* az 1868: XXIX. t.-cz. értelmében megállapitott szőlődézsmaváltság összegét oly szőlők után, melyekre nézve a megejtett hivatalos vizsgálat kideriti, hogy azok egész dülőket, vagy azok nagyobb részét magukban foglaló területeken a váltságkötelesek által éveken át nem műveltettek és 1882. év végén még parlagon hevertek, a fenforgó körülményeknek megfelelő mértékre leszállittassa.

Az 1880: VII. törv.-cz. hatályon kivül helyeztetik.

Az uj törvény 1883. január 1-vel lépett életbe.

Végre a szőlőterületeknek adandó ujabb állami kedvezményekről szóló 1891: I. törv.-cz. 6. §. megszüntetvén az 1883: XI. t.-cz. 3. §. 6. pontját, rendeli, hogy az 1868: XXIX. t.-cz. értelmében fizetendő szőlődézsmaváltsági tartozásból leirandó —

Szőlődézsmaváltság.

a) oly szőlőterületek után, melyek annyira elpusztultak, hogy miveltetésük teljesen megszünvén, parlagon hevernek, és más mivelési ág szerint nem használhatók, a tartozás egész összege; *b)* azon szőlők után, melyek a phylloxera vastatrix által csak részben pusztittattak el s melyeknek földadója a kár mérvéhez képest iratott le, az adóleirásnak megfelelő aránylagos összeg; *c)* teljesen elpusztult, de más mivelési ág alá kerülő szőlők eddigi kataszteri tiszta jövedelme és az uj mivelési ág szerint megállapitott vagy megállapitandó kataszteri tiszta jövedelem között mutatkozó különbözetnek megfelelő aránylagos összeg: *d)* oly szőlőterületek után, melyek 1893. végéig szőlővel ujból beültetnek, ha az *a)* pont rendelkezései nem alkalmazhatók, a *b)* és *c)* pontok értelmében netalán alkalmazandó leirásokon kivül a tartozásnak a beültetést követő évekre eső teljes összege.

Fölemlitendő még, hogy gróf Szapáry Gyula 1879. október 28-án a szőlődézsmaváltsági adósság törlesztéséről javaslatot terjesztett elő. Ez alkalommal javasolta, hogy az 1868: XXIX. t.-cz. szerint a szőlőváltságkötvények 1869. január 1-től számitandó 22 év alatt törlesztendők. Tényleg azonban a törlesztés csak 1871. évben indult meg oly terv alapján, melyben a törlesztendő tőke 16 millió frttal volt fölvéve. Ámde a megváltás folyamában a megváltás összege 24 millió frtra volt tehető, úgy hogy 1874 óta a törlesztési terv erre az összegre lett fektetve. De még ez az összeg sem felel meg a valóságnak, mely lehetőleg az akkori számitás szerint 25 millióra emelkedik.

Tényleg 1878. év végével 19,982.490 frt volt a törlesztetlen kötvények összege. A költségvetést ezen alapon kamatok és törlesztés fejében évi 2,218.850 frt terhelte.

A pénzügyminister egy ujabb törlesztési tervet hozott javaslatba, mely szerint a még künnálló 20 millió forint kötvények 1880 január 1-től kezdve 20 év alatt törlesztetnének, s akkor kamatok és törlesztés fejében évi 1,593.450 frt, vagyis az eddigihez képest 625.400 frttal kevesebb terhelné a kincstárt.

Ezt a javaslatot azonban ép úgy mint a törlesztés elodázására vonatkozó többi javaslatait is 1880. február 3-án visszavonta.

A szőlőváltsági adósság az államot az egyes években (állami zárszámadások szerint) következő összegekkel terhelte:

Szőlődézsmaváltság.

Az 1871.	végén	26,645.824	frt	22	kr,
» 1872.	»	18,847.090	»	—	»
» 1873.	»	20,764.189	»	77½	»
» 1874.	»	21,412.377	»	34	»
» 1875.	»	21,670.843	»	47½	»
» 1876.	»	21,501.099	»	70	»
» 1877.	»	20,975.867	»	92	»
» 1878.	»	20,153.141	»	07	»
» 1879.	»	19,327.254	»	68½	»
» 1880.	»	18,360.644	»	28½	»
» 1881.	»	17,006.290	»	97½	»
» 1882.	»	15,598.823	»	15	»
» 1883.	»	14,073.988	»	96½	»
» 1884.	»	12,513.237	»	01½	»
» 1885.	»	10,818.809	»	81	»
» 1886.	»	9,043.303	»	84	»
» 1887.	»	7,214.485	»	07	»
» 1888.	»	5,248.495	»	37	»
» 1889.	»	3,186.770	»	78	»
» 1890.	»	983.669	»	46	»
» 1891.	»	184.211	»	41	»

Pénzügyi eredmény.

Az 1868. év pénzeredményeit az 1868-ik évről szóló zárszámadások tartalmazzák; ezek két vastag kötetet képeznek; czímük: „Állami zárszámadás a magyar korona országai részére 1868. évre. A magyar királyi államfőkönyvelési osztálytól. Budán, 1869. évi szeptember hó 30-án. Herián Károly, s. k. osztálytanácsos. Redlich Adolf, s. k. miniszteri tanácsos."

Tartalmuk: 1. mérlegek; 2. vagyonkimutatások; 3. sommázat és 4. összehasonlítások az állami költségvetésnek az igazgatási és 5. a pénztári eredménynyel.

Mérleg van háromféle: *a)* pénztári; *b)* vagyon és *c)* jövedelmi mérleg.

A pénztári mérleg tartalmazza az állami bevételeket és az állami kiadásokat, még pedig mindegyiküknél bankértékben, fémértékben, értékpapirokban és együtt rovatokkal.

A vagyonmérleg a cselekvő és terhelő vagyont, még pedig következő rovatokkal tünteti föl: tárgy, vagyonálladék az 1867. és 1868. végével, 1868-ik évi gyarapodás vagy fogyatkozás, mellékletek száma, észrevételek. A cselekvő vagyon tárgyai: ingatlan állami vagyon; termesztmények, anyagok, szerek és

Pénzügyi eredmény

eszközök; állami követelések: készpénz: és értékpapirok. A terhelő vagyon tárgyai: földtehermentesitési adósság: 1868. évi vasuti kölcsön; egyéb állami tartozások.

A jövedelmi mérleg: az állami jövedelmet és az állami költséget a mult évre, folyó évre és együtt rovatokkal tünteti föl.

Vagyonkimutatás van négyféle. és pedig: *a)* a magyar államháztartáshoz tartozó ingatlan vagyon következő rovatokkal: 1. tárgy: 2. az 1869-ik évre előirányzott tiszta jövedelem, egyenes adó, fentartási költség: 3. érték az 1867. év végével; 4. 1868. évi szaporodás és fogyatkozás; 5. álladék az 1868. év végével;

b) a magyar államháztartáshoz tartozó termesztmények, anyagok szerek és eszközök, következő rovatokkal: 1. tárgy; 2. álladék a mult év végével: 3. 1868-ik évi szaporodás és fogyatkozás: 4. álladék a folyó év végével:

c) a magyar államháztartáshoz tartozó követelések és tartozások következő rovatokkal: 1. az 1867. évi hátralék: 2. az 1868-ik évi szaporodás és fogyatkozás: 3. hátralék 1868. év végével:

d) pénzmaradványok következő rovatokkal: 1. a pénztárak neve: 2. az 1867-ik év végével bankértékben, fémértékben, értékpapirokban és együtt; 3. 1868-ik évi szaporodás és fogyatkozás; 4. az 1868-ik év végével.

A sommázat az egyes költségvetési fejezetek szerint feltünteti: *a)* az 1867-ik évi hátralékot; *b)* az 1868-ik évi jövedelmet. még pedig 1867. és 1868. évre és együtt; *c)* az összes tartozást: *d)* az 1868-ik évi bevételt, még pedig 1867. évre, 1868. évre és együtt; *e)* a hátralékot az 1868-ik év végével és *f)* a mellékletek számait. Ugyanezek a kimutatások az 1868-ik évi költség- és kiadásokról is hasonló rovatokban közöltetnek. Ezen sommázathoz 82 melléklet szolgál tájékoztatásul, melyekben az egyes sommák részletezése foglaltatik.

Az összehasonlitások az egyes költségvetési fejezeteket (még pedig minthogy az 1868-ik évi költégvetés csak nagy összegekben lett megszavazva a ministerium által előterjesztett s pénzügyi bizottság részéről megállapitott költségvetés fejezetei és tételeket állitják elénk. még pedig

Pénzügyi eredmény.

1. az igazgatási eredményt; és ekkor az előirányzat, még pedig: *a)* az 1867. évi hitelmaradvány; *b)* az 1868. évi hitel; *c)* együtt mindkettő összehasonlittatik az 1868. évi jövedelemmel, illetőleg költséggel, és pedig: *α)* 1867. évre, *β)* 1868. évre és *γ)* együtt és feltüntetve lesz a kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb eredmény: *aa)* 1867. évre; *ab)* 1868. évre és *ac)* együtt;

2. ugyanigy történik az a pénztári eredmény feltüntetésénél, hol azonban a jövedelem helyett a bevétel, és a költség helyett a kiadás szerepel.

A költségvetéssel összehasonlitva az igazgatási eredmény a következő:

	Előirányzat:	Jövedelem:		Az eredmény:
rendes bevételek	98,680.000	$110,431.825_{70}\,^1/_2$	+	$11,751.825_{70}\,^1/_2$
rendkivüli bevételek	1,470.000	$1.961.130_{36}$	+	491.130_{36}
összes bevétel	100,150.000	$112,392.956_{06}\,^1/_2$	+	$12,242.956_{06}\,^1/_2$
		Költség:		
rendes kiadások	$100,339.144_{96}$	$96,845.485_{33}\,^1/_2$	—	$3,493.659_{63}\,^1/_2$
rendkivüli kiadások	13,565.800	$13,066.709_{57}$	–	499.090_{43}
összes kiadások	$113,904.944_{96}$	$109,912.194_{89}\,^1/_2$	—	$3,992.750_{06}\,^1/_2$.

Mig tehát az előirányzat szerint $13,754.944_{96}$ frt kiadási többlet mutatkozott, az eredmény $6,235.706_{13}$ frt bevételi többletet adott.

A költségvetéssel összehasonlitva a pénztári eredmény a következő:

	Előirányzat:	Bevétel:		Eredmény:
rendes bevételek	98,680.000	$111.030.904_{17}$	+	$12,350.904_{17}$
rendkivüli bevételek	47.535.800	$149,757.091_{95}$	+	$102.221.291_{99}$
összes bevétel	146,215.800	$260,787.996_{16}$	+	$114,572.196_{16}$
		Kiadás:		
rendes kiadások	$103.139.144_{96}$	$103.529.045_{55}$	+	$389,900_{59}$
rendkivüli kiadások	31,081.800	$129,225.682_{06}\,^1/_2$	+	$98,143.882_{06}\,^1/_2$
összes kiadás	$134,220.944_{96}$	$232,754.727_{01}\,^1/_2$	+	$98,533.782_{65}\,^1/_2$.

Mig tehát itt az előirányzat $11,994.855_{04}$ frt többletet mutat ki, az eredmény a többletet 16,038.413 frt $50\,^1/_2$ krral tünteti föl.

Lónyay pénzügyminister az 1869. október 18-iki ülésen az állami zárszámadásokban tett azon megkülönböztetést, mely jövedelem és bevétel, költség és kiadás szerint tünteti föl a tételeket, nagy előnynek mondja. „Eddig a zárszámadás akkép készült, hogy kimutatta a bevételeket, bárhonnét jöttek azok, és a kiadásokat, melyek tényleg előfordultak; az általam behozott zárszámadási rendszer szerint pedig különbség tétetett a

Pénzügyi eredmény.

jövedelem és bevétel, valamint a költség és kiadás közt. Szint ugy mint a magán, ugy az államháztartásnál lehet valakinel egy évben nagy bevétele, de kevés jövedelme, például ha a föld birtokos termése rosz, az árak alacsonyak, ugy birtoka után év valóságos jövedelme csekély lesz; de lehet nagy bevétele, ha például a mult évi terménykészletét értékesité, vagy activ követeléseket hajt be; de lesznek sokan, kiknek nincsenek ily készletük vagy követeléseik s igy kénytelenek az ingatlanok egy részét eladni vagy kölcsönt fölvenni, hogy azon évi kiadásaikat fedezhessék. Lehet súlyegyen a bevétel és kiadás közt, de könnyen megtörténhetik, hogy nincs súlyegyen a jövedelem és költség között; viszont mind a magánosnak, mind az államnak lehet nagy kiadása, például ha hasznos beruházásokat tesz, jószágot szerez, kölcsön ad, valóságos költsége pedig, melyet háztartására fordit, aránylag csekély, mely esetben vagyoni állása bizonyára csak növekedni fog, ha rendes jövedelmeiből fog a rendes költségeken kivül hasznos czélokra kiadásokat tehetni. Igy értelmezve ezen szavakat, nem mindig mondhatjuk azt, hogy az kinek bevétele nem csekélyebb, mint kiadása, jó gazda; de igenis mondhatjuk, hogy azon állam, melynek jövedelme egyenlő költségével, hiányban nem szenved; ellenben az, melynek költsége évről-évre kevesebb, mint jövedelme, bizonyára gyarapodni fog, s feleslegeit hasznos beruházásokra vagy adótételek mérséklésére fordithatja . . . . . Melyiket (a két kimutatás közül) kell irányadónak tekinteni? — Bizonyára nem a bevételekre és kiadásokra vonatkozót, mely nem mutatja ki az államvagyon gyarapodását vagy csökkenését, hanem azt, mely a jövedelmet és költségeket tünteti ki.“

Az 1868-iki zárszámadásról az illető bizottság 1870 február 17-én terjeszté elő jelentését, mely megállapitja, hogy az 1867. évben fenmaradt hitelmaradvány 3,602.644 frt 56 kr. az utólagos pótkezelés folytán tényleg 2,461.416 frt 61½ krra szállt le.

Az 1868-iki zárszámadást illetőleg a bizottság vizsgálatát azon irányra forditotta, „vajjon megfelelt-e a pénzügyminister általában a ministerium az 1868 : XXVIII. t.-czikk által adott felhatalmazásnak? nevezetesen ha csakis azon adókat és közjövedelmeket szedte-e be, melyek az idézett törvényczikk által a rendes és rendkivüli költségek fedezésére kijelöltettek? ha

közjövedelmeket csakis azon kiadások fedezésére forditotta-e, melyek a törvényben fejezetenkint elősoroltattak? ha kiadásait nem terjesztette-e azon mértéken túl, melyet a törvény számára körülirt? s ha végre nem tett-e átruházást a rendes és rendkivüli kiadások, továbbá ugyanegy természetü kiadások fejezetei között? s mi külön az 1868-iki államháztartásnak összesitett eredménye?"

Pénzügyi eredmény.

A bizottság constatálja, hogy a rendes és rendkivüli kiadásoknál összesen 3,995.593 frt 32½ kr megtakaritás (nem számitva a földtehermentesitési adósság törlesztési összegét, mely 551.467 frttal kevesebb) és 2,188.710 frt 36 kr túlkiadás mutatkozik, vagyis összesen 1,806.882 frt 96½ kr megtakaritás eredményeztetett. A túlkiadásokat a bizottság mind indokoltaknak látja.

A bevételekre nézve nem talál a pénzügyminister eljárásában kifogásolni valót.

A zárszámadás rendszerét magát egészen helyesnek és czélravezetőnek mondja.

Végül az 1867. és 1868. évi eredmény gyanánt 6,083.405 frt 73 kr megtakaritást, illetőleg állami vagyongyarapodást constatál.

Fölmentés.

A kormány az 1868. év kezelésére nézve 1870. április 1-én kapta a képviselőház részéről a fölmentvényt és 1875. évi január 19-én ez a fölmentés számtani tekintetben is megadatott.

1869.

Lónyay 1868. október 2-án előterjeszti a költségvetést — szól az 1867-iki pénzügyi kimutatásról. — Az 1869-iki közös költségvetés — a baloldal nem megy a delegatióba — a delegatió ülései — pénzügyi határozatok — elvi jelentőségü határozatok. — A pénzügyi bizottság jelentése a költségvetésről — november 11-én költségvetési tárgyalás — vita a tárgyalás módozatairól. — Részletes tárgyalás: — az átruházási jogról — a nemesség adományozása — bécsi levéltár áttétele — az egyházak segélyezése — az egyetem jellege — az igazságügyi kormányzatban érvényesitendők teendők — az országos törvénytár — a földtehermentesitési ügy átteendő a pénzügybe — a házi adórendszer behozatala — az állami rendőrség — a ménesügy — ministeri épületek emelése — a közutak rendszere - a városok igazságügyi költségei — sójövedék és dohányjövedék iránt enquête — Simonyi Ernő a költségvetés alakjára — a pénzügyi bizottság ujabb előterjesztése — a költségvetési törvény tárgyalása deczember 5-én. — A királyi

trónbeszéd a pénzügyekről. — Az 1868: L. törvényczikk az 1869. évi költségvetésről. -- Póthitelek 515.215 frtig az 1869: III., 1869: XXII., XXIV. 1870: VIII. és XXI. törvényczikkek. — Adótörvények: Vámkezelési átalány 1869: II. — a bélyegtörvény módositása 1869: XVI. — a hirlapbélyeg megszüntetése 1869: XXIII. — ideiglenes adótörvények. — Zárszámadás — tartalma — eredménye — az államszámszék jelentése — fölmentés.

A költségvetés előterjesztése. Az 1868-ik évre szóló költségvetést magában foglaló 1868. évi XXVIII. törvényczikk 1868. szeptember 30-án hirdettetett ki az országgyülés két házában, Lónyay pénzügyminister már 1868. október 2-án terjesztette be az 1869. évre szóló költségvetést, még pedig részletekben. E napon előterjesztette a költségvetés következő füzeteit: 1. a királyi udvartartásról, 2. kabineti iroda költségeiről, 3. a ministerelnökség, 4. a Felség személye körüli ministerium, 5. a belügyi ministerium és 6. a vallás- és közoktatási ministerium költségeit. Egyuttal részletekben kivánja a tárgyalást az idő rövidsége miatt is, kérvén a házat, hogy „a költségvetés tételei iránt hozandó határozatai végállapodás erejére akkor fognak emeltetni, midőn a sommázat tárgyaltatván, a bevételek és kiadások közti arány tudva lesz“.

Exposé. Ez alkalommal tulajdonképi exposét nem ad; hanem előterjeszti az 1867-iki számadásokat s azok eredményeit, valamint az 1868-ik év első felének pénzügyi kezelését beszéli meg.

Az 1867-ik év kezelését a két pénzügyminister és a bécsi legfőbb számszék közt létrejött egyezmény alapján az „Oberste Rechnungshof“, mint a magyar ministerium megbizottja könyvelte. Ezen müködése azonban 1868. január 1-jével megszünt s a magyar ministerium fölállitott külön főkönyvelési osztályt. A ministerium ehhez képest átalakitotta az eddig létezett számviteli rendszert, behozta minden egyes ministeriumnál a külön számvevőséget azon czélból, hogy minden minister felelős lehessen saját utalványozásaiért; behozta a kettős könyvvezetési rendszert a főkönyvelési osztálynál azon czélból, hogy az egyes fejezetek alá eső tételek nyilvántartathassanak és ellenőriztethessenek. Előadja továbbá, mikép értelmezte a ministerium az 1867. év márczius 4-én hozott országos határozat által nyert felhatalmazást. „A felhatalmazás ugyan egész általánosságban mondja ki, hogy a ministerium a kivetett adókat behajthatja, a közvetett adókat fentarthatja és a befolyt pénzeket az ország

kiadásaira és a közös költségekre fordithatja; azonban az első pont végén az áll, hogy ezen eljárásában a tényleg fennálló gyakorlati szabályok szerint járjon el. Az 1867 : XVIII. t.-czikk 3-ik szakasza határozottabban kifejezi ugyanezen eszmét, rendelvén, hogy „a pénzügyminister a beligazgatás költségei fedezésére a jelen év folytán gyakorlatban volt rendszer szerint fogja a szükséges összegeket folyókká tenni", a minek a ministerium azon értelmezést adá, hogy a beligazgatási és pénzügyi kezelésre csak azon összeg erejéig lehet kiadásokat tenni, melyek a fennálló gyakorlattal megegyeznek, azaz az 1867-iki előirányzatban megállapittattak. — [illegible]

Közös költségvetés.

Az 1869. évi közös költségvetés megállapitására az 1868. október 27-iki legfelsőbb királyi kézirat a delegatiókat november 12-ére Pestre, működésük folytatása végett rendelte összehivatni. Ghiczy Kálmán a baloldali delegationális tagok nevében, tekintettel arra, hogy a közös ministerek „birodalmi" ministerek czimet viselnek s ez által az 1867 : XII. törvényczikk meg van sértve, inditványozta: mondja ki határozatilag a képviselőház, hogy „az általa választott bizottsági tagoknak azt, hogy munkálataikat folytassák, mindaddig meg nem engedheti, mig az 1867. évi XII. t.-czikk rendelkezései teljesitve nem lesznek".

A baloldal nem megy a delegatióba.

Az inditványt a képviselőház november 9-én tárgyalta. Ez alkalommal Deák Ferencz a többek közt igy szólt:

„Az 1848 : IV. és az 1867 : X. t.-czikkek határozottan azt rendelik, hogy minden országgyülésen megállapitandó a jövő évnek költségvetése. Ez az alkotmánynak annyira sarkalatos törvénye, hogy a parlamentáris kormány, az alkotmányos élet ezen törvény teljesitése nélkül fenn nem állhat. Ha mi ezen törvény teljesitését bármi uton-módon lehetetlenné teszszük, fölforgatjuk magunk az alkotmány egyik sarkkövét, és akkor hozunk igazán veszélyt az országra . . . . .

„. . . A jövő évre nem lesz országgyülésileg megállapitott költségvetés, e nélkül nem lesz adó, nem lesz kül- és belbiztosság, nem folyhat közigazgatás s az alkotmány alapjában meg lesz renditve.

„Nagyon fontosaknak kell tehát lenni azon okoknak, amelyeknél fogva az inditvány, annyi baj és nehézségek s ily súlyos következések daczára is elfogadható legyen . . . . ."

Közös költségvetés.

Mire Tisza Kálmán a többek közt következőleg válaszolt: „Ezen egész okoskodásban egy az eddigi alkotmányos gyakorlattal nem nálunk, de az egész világon ellenkező politikai elvnek alapját látom; mert ez azt teszi, hogy a költségmegszavazási jog és kötelezettség nem arra való, mire a történetben még mindig volt, hogy a nemzetek azon joggal egyéb jogaikat megvédjék, hanem arra való, hogy őket oda szoritsa, hogy jogaikat ne követeljék."

Deák Ferencz még egyszer fölszólal s mondja: „Én is azt tartom, hogy az ország jogai megvédésére és fentartására az adómegajánlás igen fontos eszköz; de azt is tanultam s követtem is mindig, hogy épen azért, mert ez annyira éles és erős fegyver, nagyon óvatosan kell azt használni s hogy ezért, mielőtt ezen eszközhöz nyulna az országgyülés, meg kell fontolni, hogy előnyösebb-e, ha ezt a fegyvert használja? vagy nagyobb-e a kár, mit azon fegyver használásával okoz?"

A képviselőház a kérdésben Deák Ferencz inditványára napirendre tért; erre november 10-én a baloldali delegátusok bejelentették azt, hogy lemondanak delegátusi minőségükről s igy az 1869-iki közös költségvetés megállapitásánál az ellenzék nem működött közre.

Delegatió.

A delegatió első ülését november 16-án tartá, melyben ezuttal négy bizottságra oszlott, u. m. a szárazföldi haderő, a tengeri haderő, a külügyi és a pénzügyi költségvetés megvizsgálására szolgáló bizottságokra.

Ezen delegatió alkalmával, minthogy az 1868. évi költségvetésre megválasztottnak folytatása gyanánt tekintetett, a delegatió tagjait a király külön nem fogadta.

A delegatióban ezuttal már a horvátok is résztvettek; a képviselőház november 24-iki ülésében Suhaj Imre, Zuvics József, Bedekovics Kálmán és gróf Pejachevich László képviselőket választván, a felsőház pedig november 25-iki ülésében Bogovics Imre főispánt.

A közös kormány a költségvetéseken kivül előterjesztette a hadsereg és a hadi tengerészet létszámának részletes kimutatását, a kellő indokolással együtt, azonkivül pedig a diplomatiai iratokat tartalmazó vörös könyvet.

Az előterjesztés szerint a költségvetés következő tételekből állt:

Delegatió.

	rendes:	rendkivüli:	összesen:
Külügyi ministerium	4,078.559 frt,	101.481 frt,	4,180.040 frt.
Hadügyministerium:			
a) szárazföldi hadsereg	72,250.000 »	6,593.798 »	78,843.798 »
b) tengerészet	7,491.877 »	1,980.604 »	9,472.481 »
összesen	79,741.877 frt,	8,574.402 frt,	88,316.279 frt.
Pénzügyministerium	1,778.695 »	.	1,778.695 »
Számellenőrség	102.650 »	.	102.650 »
Összesen	85,701.781 frt,	8.675.883 frt,	94,377.664 frt.
Levonva a vámjövedék tiszta összegét	7,927.000 »		7,927.000 »
Fedezendő	77,774.781 frt,	8,675.883 frt,	86,450.664 frt.

November 21-iki ülésében a delegatió abban állapodott meg, hogy a vörös könyv akármelyik bizottsági tag inditványára tárgyalás alá vehető és a külpolitikai helyzet megvitatható.

Tárgyalás.

Erre tárgyaltatott november 26. és 27-én a külügyi ministerium költségvetése, melynél Haynald Lajos és gróf Szécsén Antal a Rómával szemben követett politikát támadják meg, holott Csengery Antal védelmére kel.

November 27-én tárgyaltatott a tengerészeti költségvetés.

November 28-án a közös pénzügyministerium költségvetése; mely alkalommal a kegydijaknál Csengery Antal inditványára a nyugdijazás ellenőrzése végett a nyugdijszabályzat előterjesztését követelték s kimondatott, hogy jövőre a kegydijazás az állam fizetési képességével kellő összhangzásba hozatván, csak bizonyos korlátok közt gyakoroltassék.

November 30., deczember 2. és 3-án a hadügyi költségvetést tárgyalták (Trefort Ágoston előadója).

November 4-én volt a két delegatió határozatainak összehasonlitása, végül november 5-én az utolsó ülés tartatott.

Az albizottságokban történtek közül felemlitendő, hogy a nyugdijak kérdését mindaddig, mig az országgyülés nem határoz, függőben tartandónak tartották: — hogy a külügyministerium részéről kijelentés történt arra nézve, miszerint a keleti akadémiában jövőre különös tekintet lesz a magyar, szerb és román nyelvekre: — és hogy a bukaresti főconsulátusnál épugy, mint más állomásoknál is magyarok alkalmaztatására gond fog fordittatni.

Interpellatio kettő fordult elő: Zsedényi Ede és társai a külpolitika, illetőleg gróf Beustnak a birodalmi tanács véderő-

vitája alkalmából tartott harcziasnak látszó beszédére nézve kértek fölvilágositást, — és ugyancsak Zsedényi a polai vizirászati iskola megszüntetéséről tett kérdést.

Elvi határozatok. A magyar bizottság a pénzügyi határozatokon kivül s a már felemlitett elvi utasitások mellett kifejezte azon kivánságát, hogy a legfőbb számszék a teljes függetlenségnek megfelelő állást nyerjen mielőbb, s e czélból legfőbb számszéknek a közös ministeriumokhoz és a delegatiókhoz való viszonya, ugyszintén a közös kiadás és bevétel számvitele és ellenőrzése tekintetében mielőbb alkotmányos előterjesztések tétessenek.

Kijelenté továbbá, hogy 1. a delegatió jövőre olyan időszakban hivassék össze, hogy kellőleg megfelelhessen hivatásának s az elhamarkodás veszélyének kitéve ne legyen: 2. hogy jövőre a kezelés áttekintését s az előirányzat alapos megbirálását megkönnyitő évnegyedes kimutatások terjesztessenek a delegatiók elé.

Kimondja abbeli nézetét, hogy 1. a territoriális diviziók rendszerének az osztrák-magyar monarchia mindkét állam területén teljes mérvben való alkalmazása igen kivánatos: 2. a katonai biráskodásnak kilátásba helyezett korszerü teljes reformja a véderőről szóló törvénynyel együtt mulhatlanul életbe lépjen; 3. a legénység egy része, különösen Magyarországon, szabadságra bocsáttassék.

Ismétli a határőrvidéket illetőleg az előbbi költségvetésnél elfoglalt álláspontját.

Kifejezi azon kivánságát, hogy amennyiben alkotmányos kormányzat mellett a hadügyministerium nem kezelhet semmiféle pénzt a nélkül, hogy annak hováforditásáról az alkotmányos testületnek számot adjon: „a lefolyt évek váltságdijaiból keletkezett 34 millió forint tőkealapnak, ugyszintén az általános rokkant és kórházalap ezuttal a költségvetésbe föl nem vett jövedelmei s a hovaforditásra vonatkozó kimutatások, jövőre az előirányzatba vétessenek föl: magok az alapok pedig pénzügyi kezelés tekintetéből a közös pénzügyministeriumhoz tétessenek át".

Pénzügyi határozatok. A delegatió pénzügyi határozatában: a rendes szükségletnél 2,592.783 frttal, a rendkivüli szükségletnél 2,531.863 forinttal kevesebb összeget szavazott meg az előirányzottaknál. A rendes szükségletnél mutatkozó nagyobb levonások leginkább onnan erednek, hogy a delegatió a hadsereg és a hadi tengerészet

saját jövedelmeit 3,174.000, illetőleg 143.377 forinttal fölvette a költségvetésbe s ez által a bruttobudget elveinek megfelelően a szükségletet is emelte némileg, de egyuttal a végleges összeget lényegesen redukálhatta. Pénzügyi határozat. k.

Az 1868. évre megszavazott rendes szükséglet 83,108.998 forint, miből a határvámok jövedelme 7,927.000 frt levonatván, marad fedezendőnek 75,181.998 frt. A Magyarország által fedezendő hányad 22,554.599 frt.

A rendkivüli szükséglet 6,144.020 forint, miből Magyarországot terheli 1,843.206 forint.

Alakilag a delegatiók határozata az 1868-ikihoz hasonló.

— ——— —

Időközben a képviselőház pénzügyi bizottsága a költségvetést tanulmányozta, de a mint részletekben lett előterjesztve, ugy maga is csak részletekben tárgyalta. Pénzügyi bizottság jelentése.

Ez alkalommal minden egyes részletnél már különböző előadók szerepelnek; a pénzügyi bizottság beadta jelentését október 28-án a királyi udvartartásról, a kabineti irodáról, a ministerelnökségről és a Felség személye körüli ministeriumról (előadója Trefort Ágoston); november 2-án a vallás- és közoktatásügyi ministeriumról (előadója báró Kemény Gábor) és az igazságügyi ministeriumról (előadója Kautz Gyula); november 7-én a belügyministeriumról (előadója Zsedényi Ede); november 15-én a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumról (előadója gróf Bethlen Farkas); november 20-án a közmunka-közlekedésügyi ministeriumról (előadója Pulszky Ferencz); nov. 22-én a pénzügyministeriumról (előadója Kautz Gyula); de ez utóbbi jelentés a rendkivüli költségvetést még nem tartalmazta.

A pénzügyi bizottság ezuttal is törléseket inditványozott, melyek a következő összeállitásból vehetők ki:

	Előterjesztés:		Pénzügyi bizottság:				
Ministerelnökség	121.400	frt,	120.400	frt,	—	1.000	frt.
Felség személye körüli minist.	83.800	»	79.700	»	—	4.100	»
Vallás- és közoktatásügyi m.	1,337.000	»	1,172.100	»	—	164.900	»
Igazságügyi ministerium	2,989.900	»	2,983.400	»	—	6.500	»
Belügyministerium	9,574.600	»	9,561.100	»	—	13.500	»
Földm.-, ipar- és keresk. m.	2,159.251	»	2,127.600	»	—	21.651	»
Közm.- és közlekedésügyi m.	3,235.000	»	3,035.000	»	—	200.000	»

Általános jelentést a pénzügyi bizottság már azért sem tehetett, minthogy az országgyülés még deczember folytán be volt fejezendő tárgyalásait és szétoszlott, s igy a képviselőház is kénytelen volt minél előbb, az egész pénzügyi állapot áttekintése nélkül a részletek tárgyalásaihoz hozzálátni.

A költségvetés általános tárgyalása.

Tényleg már november 11-én a ház elnöke a költségvetés tárgyalását napirendre is tüzi; pedig akkoráig csak egy része a költségvetéseknek volt a pénzügyi bizottság által előterjesztve. Midőn a ház elnöke a költségvetés tárgyalását kitüzé, azt felkiáltások: „az osztályokhoz" kisérték. A kifejlett vitában szót emelvén Bónis Sámuel, legalább is — tekintve az idő rövidségét — megkivánja, hogy a ház határozzon, hogy ezuttal az osztályok mellőzésével tárgyalni fog. Tisza Kálmán is szükségesnek látja, hogy e fölött a ház határozzon. Lónyay felfogása azonban egészen különböző volt, szerinte az ellen senkinek nem lehet észrevétele, hogy a pénzügyi bizottságnak beterjesztett jelentései azonnal tárgyalás alá vétessenek az osztályok mellőzésével. Nem lehet pedig észrevétele azért, mert itt nem törvény alkotásáról van szó, s ha majd az egyes költségvetési tételek meg lesznek állapitva, a költségvetési törvényjavaslat ugyis a ház elé fog terjesztetni és miután akkor törvényalkotásról lesz szó, alkalmuk lesz még az egyes osztályoknak is az egyes tételek iránt nyilatkozni. Ezt a felfogást Nyáry Pál nem osztja, de tekintve az idő rövidségét, ezen határozat ellen nincs észrevétele: de nem akarná elfogadni azon elvet jövőre nézve, hogy hivatkozhassanak a ház mostani határozatára: mert a budget azon tárgy, mely legtöbb időt, legtöbb megfontolást, legtöbb combinatiót igényel. Ha az osztály nem azért van, hogy a tárgyakat előlegesen megfontolja, annak részleteibe ugyszólva belemélyedjen: akkor az osztályoknak ugyszólva nincs semmi jelentősége. Erre az elnök kimondja a határozatot következőleg: „A budgetet a ház közvetlenül fogja tárgyalni, de csak ezuttal, tekintve az idő rövidségét és a tárgy sürgősségét".

A költségvetés tárgyalása tényleg 1868. november 12-én kezdődött meg. Mindenekelőtt Nyáry Pál emel szót, kifogást tesz, hogy a zárszámadások nincsenek előterjesztve; a költségvetés ellen szól, mert tárgyalása lehetetlen, a mennyiben még a bevételekre vonatkozó rész elő sincs terjesztve; utal az idő rövidségére: kivánja, hogy jövőre a költségvetés az év elején

terjesztessék elő, s ha bele is megy ezuttal a költségvetés tárgyalásába, ezt azzal a föntartással teszi, hogy jövőre ebből következtetés ne vonattassék.

A költségvetés általános tárgyalása.

Ezen általános vitába illő beszéd után Somssich Pál, a pénzügyi bizottság elnöke a királyi udvartartás, kabineti iroda és a ministerelnök költségeire vonatkozó bizottsági jelentés fölolvasását kivánja, hogy a tárgyalás a rendszeres mederben folyjon: a képviselőház tényleg — miután Bónis Sámuel, Tisza Kálmán és Simay Gergely még elvileg kijelentették, hogy a költségvetéshez általánosságban lehet szólani s ebbeli jogukat máskorra föntartották — az egyes költségvetések részleteinek tárgyalásához fogott.

Részletes tárgyalás.

Részletekben tárgyaltatott:

1868. november 12-én az u. n. kisebb tárczák (előadó Trefort Ágoston),

november 12. és 13-án a vallás- és közoktatásügyi ministerium (előadó báró Kemény Gábor),

november 13. és 16-án az igazságügyi ministerium (előadó Kautz Gyula),

november 14-én a belügyministerium (előadó Zsedényi Ede),

november 18-án a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium (előadó báró Kemény Gábor),

november 21. és 23-án a közmunka- és közlekedésügyi ministerium (előadó Pulszky Ferencz),

november 26-án a pénzügyi ministerium (előadó Kautz Gyula) költségvetése.

Átruházási jog.

Az átruházási jogra nézve a ministerelnökség költségvetésénél b. Simonyi Lajos az átruházási jog jelentőségére utal: szerinte: „ha az átruházási jog megadatik, akkor az egyes tételek megállapitása nincsen hatáskörében a törvényhozásnak, akkor azok tárgyalása nem egyéb, mint fölösleges időpazarlás“: mire határozatilag kimondatik, hogy csak ott van helye a virementnek, hol a ház különösen megengedi.

Felség személye körüli ministerium.

A Felség személye körüli ministeriumnál a pénzügyi bizottság javaslatára határozatilag kimondja a ház, hogy „a nemesség és annak magasabb czimeinek adományozása tetemesen nagyobb dijak fizetésével terheltessék s hogy azok elengedésének csak ritka és kivételes esetekben lehet helye“, továbbá „hogy a Bécsben levő országos levéltárnak Budapestre leendő

átszállitásáról és itten az országos levéltárral, valamint a m. kir. kamarai és az erdélyi kormányszéki levéltárral egyesitve, alkalmas helyiségben eszközlendő felállitásáról gondoskodjék".

Egyházak segélyezése.

A vallás- és közoktatásügyi ministeriummal az egyházi kérdések tárgyaltattak elvileg. Nevezetesen az egyházaknak állami segélyezése képezte vita tárgyát.

Szontagh Pál az egyházak segélyezésére szánt összegeket törülni kivánja. Tisza Kálmán szerint egyedüli helyes viszony állam és egyház között az, hogy mindegyik egyház fedezi a maga költségeit önállóan, és az állam egyiknek is egy fillért sem ad. De nálunk ezt még kivinni nem lehetvén, nem látom át, hogy midőn az állam az egyiket majdnem milliókkal dotálja, ha nem is készpénzzel, de alapitványokkal és jószágokkal, hogy miért kelljen a többinek visszautasitani, ha az állam valamivel segiteni akarja. Maga a pénzügyi bizottság e kérdésben azt óhajtja, „hogy legyen szabad egyház a szabad államban. Éppen ennélfogva az egyházak az államtól való elválasztását és függetlenitését tartja egyedül czélszerünek. Következőleg nem helyeselheti elvileg az egyes egyházfelekezeteknek az állam pénztárából való segélyezését; tekintve azonban a jelen helyzetet, a segélyezést ajánlja.

Egyetem.

Legfontosabb s az akkori felfogás jellemzésére szolgál az a vita, mely az egyetem kérdésénél kifejlődött. Az egyetem czéljaira 50.000 frt volt a költségvetésbe fölvéve. Tisza Kálmán a tételhez a következő inditványt terjesztette elő: „A ház megszavazza ugyan a kért 50.000 forintot, miután az egyetemet már az 1848 : XIX. t.-czikk folytán, mely azt egyenesen a közoktatásügyi minister hatósága alá rendeli, tisztán államintézetnek tartja: de ép azért elvárja, hogy a cultusminister ur az egyetem összes vagyonáról, jövedelmeiről és kiadásairól mielőbb pontos kimutatást fog a ház elé terjeszteni."

A vita, mely ezen inditvány alapján keletkezett, az egyetem állami jellegének határozott elismerésével végződött. Ugyanis Tisza Kálmán után a többek közt szót emel:

Szél János felekezeti jelleggel vitatja és hogy a kérdés elhalasztassék, a következő javaslatot terjeszté elő: „A ház Tisza képviselő inditványa feletti elhatározását elhalasztja addig, mig a katholikus status autonomiája szerveztetvén, az illetőket a cultus- és közoktatási minister e tárgyban meghallgatja és ez az 1848: XIX. t.-cz. 3. szakasza rendeleteihez képest tudósi-

tását az országgyűlésnek megteendi:" mire Ghyczy Kálmán kijelenti, hogy: „A törvény az 1848: XIX. t.-cz. ezen kérdést már eldöntötte, midőn az egyetemet minden tekintetben a magyar vallás- és közoktatási minister rendelkezése alá helyezte". Erre Paczolay János, küzd az egyetem felekezeti jellege mellett: szerinte: 1848 előtt ugy az egyetem, mint a katholikus oktatás ügyét a helytartótanács egy commissiója intézte, mely commissionak az esztergomi érsek, mint katholikus főpap volt elnöke . . . . Az 1848-iki törvényben egy szóval sincs kifejezve az, hogy az egyetem országos egyetem volna . . . . itt arról van szó, az egyetem alapjai országos alapok-e vagy sem? mert csak azokat az alapokat lehet és szabad országos alapoknak nyilvánitani, a melyek országos alapból vannak felállitva. Már pedig ezeket az alapokat Pázmán, Lippay stb. tették; . . . Az 1790: XXXIII. t.-cz. . . . biztositott minden alapitványt, amennyiben világosan ki van mondva, hogy az alapitvány más czélokra, mint az alapitók szándéka volt, nem fordittathatik. Egyetem.

Most már a kérdéshez maga Deák Ferencz is szól és kiemeli, hogy: Mária Therézia, mint Magyarország királynéja alapitotta ezen egyetemet, s az emlitett érsekek által tett alapitványokat felhasználta arra. S mi ezen egyetemnek neve? Nem országos egyetem, hanem királyi egyetem. Magán- vagy hitfelekezeti tanintézeteket szorosan véve királyi intézeteknek nem hihatnak, mert a király fejedelme az egész országnak, s a mit alapit, mint feje az államnak, arról nem lehet állitani, hogy kizárólag az egyik vagy másik külön felekezet részére alapitotta, kivált ha az alapitó-levélben a czél és szándék nem is emlittetik . . . . maga Mária Therézia egykor kérdést tett az egyetemnél fölállitandó protestans tanszék iránt, nehogy a protestans ifjak kénytelenek legyenek külföldre menni. . . . A tanárok kinevezése, a tanrendszernek átalános és részletes meghatározása nem a kath. egyháztól függött, hanem egyenesen az állam kormányától.

Igy fejlődvén a vitatkozás a képviselőház 1868. november 13-án tartott ülésében, utasitja a közoktatásügyi ministert, hogy teljesitse azon megbizást, melyet az 1848. XIX. t.-cz. különösen a tanrendszerre nézve magában foglal: e végből terjeszszen elő részletes kimutatást a m. kir. egyetem állapotáról, fejtse ki annak vagyoni állását, és érintkezvén e czélból a római katho-

Egyetem.

likus egyházzal, hozza tisztába: melyek azon javak, jövedelmek és alapitványok, melyek az egyetem jelen vagyonából, mint tisztán római katholikus czélokra tett alapitványok a római katholikus egyházat illetik? mik azon javak, melyek annak mint államintézetnek tulajdona gyanánt tekinthetők? és melyek a netalán kérdésesek? Mindezekről kimeritő jelentését a jövő országgyülésnek adja be, mely azután a minister előterjesztését, vagy amennyiben szükséges leend a netalán előforduló jogi kérdéseket, ha egyébként nem lehet, törvényes uton leendő elhatározásáról fog intézkedni. Tisztába hozatván ezek szerint a m. k. egyetemnek mint állami tanintézetnek vagyona és jövedelme, azokat a közoktatásügyi minister a jövő évben előterjesztendő költségvetésébe vegye föl, mint bevételeket; vegye föl továbbá minden az egyetemre szükséges kiadásokat is, hogy azok szerint az országgyülés elhatározhassa: szükséges-e, és mily összegben a jövedelmen felül a megkivántató költségeket, az állam egyéb jövedelmeiből pótolni."

Igazságügyi kivánságok.

Az igazságügyi ministerium költségvetésénél jelentőséggel biró viták magában a házban nem voltak: de a pénzügyi bizottság jelentésében az igazságügyi kormányzat terén érvényesitendő irányadó elveket következően fejté ki:

1. a birói tiszt fontossága megkivánja a lehetőleg tökéletes igazságszolgáltatásnak elérhetése pedig mellőzhetlenül megköveteli, hogy a birák anyagi tekintetben illőleg elláttassanak és igy ez irányban is függetlenek legyenek: mi végre okvetlen szükséges, hogy azok, különösen a magyar kir. táblai birák fizetései emeltessenek. — 2. A börtön- és fegyházak állapota hazánkban oly szomoritó s más művelt nemzetek irányábani hátramaradásunkat annyira tanusitja, miként ereink egész megfeszitésével, sőt rendkivüli áldozatokkal is arra kell törekednünk, hogy e téren a mulasztásokat pótoljuk, a hiányokat kiegészitsük és igy a humanitás és előrehaladott tudomány követelményeinek megfelelhessünk. — 3. A külföldön az igazságszolgáltatására felállitott intézkedések és intézeteknek ismerete és tanulmányozása hazánkra nézve nemcsak hasznos, hanem gyorsabb haladhatásunkra okvetlen szükséges, ugyanezért az erre vállalkozni kivánó értelmes szak- és munkaképes egyéneknek külföldre leendő kiküldetése mellőzhetlen.

Az országos törvénytár szerkesztésére nézve a minister oda utasitandó, hogy e munkának vállalkozót keressen, ki, ha a kormány nevében kibocsátandó minden irományoknak kiadásával bizatnék meg, nemcsak a kiadási, de valószinüleg a szerkesztési költségek fedezését is magára vállalná, sőt talán még nyereséget is fizetne.

A belügyministerium költségvetésénél, a pénzügyi bizottság javaslatai közt előfordult az, hogy a földtehermentesitési osztály tétessék át a pénzügyministeriumhoz. E részben a belügyminister részéről azon megnyugtató nyilatkozat adatott, hogy . . a földtehermentesitési osztály mindaddig a belügyministeriumban fentartandó lenne, mig az államkincstárt és igy a pénzügyministeriumot mint egyik érdekelt félt, illető földtehertesitési ügyek be nem lesznek fejezve. Földtehermentesitési osztály.

Ugyancsak a pénzügyi bizottság kivánta, hogy . . . . a megyék alkotmányosan gyakorolt önadóztatási joga ismét hatályba léptettessék s vonatkozólag a képviselőház által 1867. márczius 7-én 653. sz. alatt hozott határozatra, az autonom helyhatósági szervezettel szorosan összefüggő házi adórendszer a jövő államköltségvetés előterjesztéseig okvetlenül visszaállittassék. Házi adó.

Végül: az államrendőrségi ügy véglegesen mindeddig szervezve nem lévén, a ministerium felhivatott, hogy 1869-ben a végleges szervezést, a mennyiben szükséges, a törvényhozás közbenjöttével okvetetlen eszközölvén, ennek rendes költségeit adja be a jövő költségvetés alkalmával. Államrendőrség.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium költségvetésénél a ménesügyre nézve találkozunk javaslatokkal. A ménesügy 1868-ban a honvédelmi ministerium költségvetésében szerepelt. Ménesügy.

A delegátió 1868. márcz. 20-án kelt Ő Felsége által márcz. 24-én szentesitett határozata alapján azonban a ménesek polgári kormányzat alá voltak veendők. Az átvétel 1869. januárig fogván megtörténni a pénzügyi bizottság ez alkalommal igy nyilatkozott: ámbár ezen intézeteket nem tartja főképen jövedelmezés végett életbeléptetteknek, hanem olyanoknak, melyeknek feladata az, hogy a lótenyésztést sikeresen mozditsák elő; mégis hogy ez egyszersmind kellő gondoskodással eszközöltethessék,

szükségesnek látja a pénzügyi bizottság, hogy ezen intézetek rendezése, kezelése, részletes vizsgálat alá vétessék és a földmivelési ministerium ennek eredményéről külön előterjesztést tegyen az országgyüléshez a jövő 1869-ik év folytán. —

Ministeri épületek.

A közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségvetésénél a pénzügyi bizottság javaslatára a képviselőház a következő határozatot hozta: Tekintettel a folyton emelkedő házbérek terhes voltára és azon nehézségekre, melyek onnan erednek, hogy a ministerium hivatalos helyiségei Budán és Pesten szét vannak szórva, kivánatosnak mondatott, hogy a közmunka- és közlekedési ministerium számára, mihelyt az ország fináncziális állapotja azt meg fogja engedni, külön ház épittessék, mi által a belügy-, a vallás- és közoktatási ministeriumok, melyeknek helyiségeit jelenleg a közmunka- és közlekedési ministerium egyrészben elfoglalja, a most bérelt házakban elhelyezett osztályaikat szintén a régi helytartótanácsi házban összpontosithatnák.

Utügy.

Az útügy főkép az ujabb alkotmányos időkben felette nagy érdekkel tárgyaltatott; a pénzügyi bizottság ez okból azon óhaját fejezé ki, hogy: Az államköltségen fentartott útak hossza minden egyes tételnél a költségek kiszámitásához hozzátétessék, mert csak igy szerezhet magának a bizottság meggyőződést a megajánlandó összegek czélszerü felhasználásáról.

Rendezett tanácsu városok törvénykezési költségei.

November 25-én tárgyalta a képviselőház a rendezett tanácsu városok törvénykezési költségeiről szóló pénzügyi bizottsági jelentést. A belügyministerium költségvetésének tárgyalásakor ugyanis a képviselőház november 14-én utasitotta a pénzügyi bizottságot, hogy a belügyministeriummal egyetértőleg adjon mielőbb véleményes jelentést arról, miképen lehetne a nemkirályi városok törvénykezési költségeinek terhein könnyiteni, anélkül, hogy a szab. k. városok hasonló költségeire mulhatlanul szükséges összeg megcsorbittatnék. A bizottság 80.000 frtot ajánl, s ezen összeg és a szab. kir. városok számára engedett közt átruházási jogot véleményez.

Ut- és hidvamok.

November 26-án a pénzügyministerium költségvetése tárgyaltatott. Maga a pénzügyi bizottság kivánta, hogy a pénzügyminister a sójövedék és a dohányjövedék ügyeinek rendezése érdekében enquête-et hivjon össze. Gajzágó Salamon az Erdélyben még fennálló út- és hidvámok megszüntetését köve-

tölte s beszedésüket törvénytelennek mondja: az ez által kifejlődött élénk vita folyamában Lónyay Menyhért pénzügyminister igéretet tesz, hogy jövő évbengyökeres reformokat terjeszt elő.

Ugyanezen ülésben Simonyi Ernő a költségvetés törvény alakjára nézve igy nyilatkozik:

„Én nem tudom, hogy e háznak létezik egy határozata, hogy a költségvetés iránt törvény alkottassék; én csak azt tudom, hogy a magyar törvényhozás a megszavazandó adó iránt törvényt soha sem alkotott. Az soha sem volt igy, hogy a ház megszavazza az adót és ahhoz királyi szentesités kivántatik, hanem a ház megszavazza az adót anélkül, hogy arra nézve a király szentesitése megkivántatnék: ez tehát technikailag törvénynek nem nevezhető . . . . A magyar törvényhozás a mult időkben legalább igy cselekedett. Az egész corpus jurisban nincs egy törvény, hol az mondatnék, hogy az adók megszavaztattak; megszavaztattak ugyan rendkivüli subsidiumok, de az adók soha törvény által meg nem szavaztattak." A költségvetés alakja.

Meg kell emliteni, hogy az 1869-ik évi költségvetés tárgyalása alkalmával több izben történt, hogy egyes képviselők inditványára a házban azonnal a költségvetési tételek emeltettek vagy uj költségek szavaztattak meg: igy a közoktatásügyi ministerium költségvetésénél a pesti tornászegyesület támogatására 5.000 frt: az igazságügyi ministeriumnál a vidéki váltótörvényszéki birák fizetésének javitására 3.000 frt; a képviselőház utasitása folytán a pénzügyi bizottság utólagos jelentése alapján egyetemi tanárok fizetésének pótlására 12.000 frt.

A költségvetés minden egyes tárczánál azon kijelentéssel szavaztatott meg, „hogy a pénzügyminister a szükséges fedezetet a rendes forrásokból előteremteni képes leend, mert ha az előterjesztendő fedezetből az tünnék ki, hogy az nem felelne meg az összes szükségletnek, ez esetben a létező hiányhoz mért reductiónak kell bekövetkeznie, hogy az államháztartásban a bevétel és kiadások között megkivántató egyensúly meg ne zavartassék."

A költségvetés részleteiben november 26-án letárgyaltatván, a pénzügyi bizottság elkészitette a költségvetés összhangzásba hozatalát és decz. 3-án a költségvetési törvénynyel A pénzügyi bizottság zárjelentése.

A pénzügyi bizottság zárjelentése.

együtt beterjeszté zárjelentését. Ezen jelentés szerint nagy hiány mutatkozván a most már egészében áttekinthető költségvetésben, kénytelen a pénzügyi bizottság nagyobb törléseket javaslatba hozni; ez okból a rendes költségeknél 1,216.000 frtot hozott levonásba, s ez alkalommal a következő elveket alkalmazta: 1. a tiszti fizetéseknél 2%-kot hozott levonásba intercalare okából; 2. az irodai költségeknél 5—10%-ot törölt; 3. más közigazgatási költségeknél hasonlókép 5—10%-ot hozott levonásba; 4. Különféle költségeknél megtakaritásokat javasol. A rendkivüli költségeknél 3,004.000 frtot vél törlendőnek. Minthogy azonban a közös költségek még most sem voltak tudva a bizottság előtt, az előterjesztett költségvetést ezen költségek nélkül állitotta össze, s igy tulajdonképen mérleget sem készithetett, illetőleg a mérleget csak a közös költségeknek valószinü összegükben felvétele által megközelitőleg állapithatta meg.

Költségvetési törvény.

A költségvetési törvényt a központi bizottság azonnal tárgyalta és az északi vasut Hatvantól Jászberényen át Szolnokig vezetendő szárnyvonalának kiépitésére szükséges 2,000.000 frttal egészitette azt ki. A képviselőház ekkép már deczember 5-én megkezdhette a végleges tárgyalást. Ezen tárgyalásnál azon sajátszerüséggel találkozunk, hogy a részletek jöttek tulajdonképen s egyedül szóba. Nem emlitve azt, hogy Lónyay pénzügyminister a közös költségeket, még pedig a rendeseket épúgy, mint a rendkivülieket és a közösügyi rendkivüli fedezetet e tárgyalás alkalmával jelentette be és állittatta a költségvetés tételei közé, báró Eötvös József népiskolai czélokra 163.500 frtot kért beállitani, mely összeg eredetileg is benn volt a költségvetésben, de a pénzügyi bizottság javaslatára azért törültetett, minthogy a népiskolákról szóló törvényjavaslat még elfogadva nem volt; időközben azonban a javaslat törvénynyé válván, a költségnek most már fölvételét meg kellett ismét ujitani: — Gorove István a gazdaság különböző ágainak emelésére az első izben megszavazott összeget 50.000 frttal kérte fölemeltetni: — Horváth Boldizsár törvénykezési költségekre szintén 50.000 frt emelését követelte: — végre a vasuti czélokra szánt összeg az időközben hozott határozatok alapján 21,429.000 frtról fölemeltetett 22,229.000 frtra. A képviselőház egy ülésben elvégezte a költségvetés tárgyalását s egyuttal a pénzügyi bizottság zárjelenté-

sében a jövő költségvetéseket illetőleg is állást foglalt. A pénzügyi bizottság ugyanis zárjelentésében mondá: Költségvetési törvény.

„Részint azon eset miatt, mivel az idén két évi költségvetés volt megállapitandó, részint azon oknál fogva, mivel a delegatiók, a véderőről szóló törvényjavaslat tárgyalásának a monarchia mindkét részében csak későbben történhetett befejezése folytán szintén csak későbben voltak egybehivhatók, az 1869-ik évi államköltségvetés se idejében elő nem terjesztethetett, se részletekre is kiható és igy több időt igénylő alapossággal nem tárgyaltathatott. Jövőre nézve tehát határozat utján arra utasitandónak véli a ministeriumot, miszerint akként intézkedjék, hogy az 1869-ik év folyamán még julius hava előtt egybehivatván és megállapitván a közös költségeket a delegatiók, az egész államköltségvetés még az 1869-ik évi szeptember közepéig okvetlenül az országgyülés elé terjesztessék, s igy az országgyülésnek az 1870-ik évi költségvetés tárgyalására annyi idő engedtessék, a mennyit az ily nagyfontosságu ügy megkiván

A képviselőház tényleg magáévá is tette ezt a határozatot. Deczember 6-án volt a költségvetés harmadszori megszavazása.

Deczember 9-én tartotta az 1865—9-ik országgyülés utolsó ülését. Pénzügyi müködését a királyi trónbeszéd igy jellemezi:

„A pénzügyek terén önök üdvös tapintattal találták fel a helyes utat, s mig egyrészt megszavazták mindazon költségeket, melyeket az ország kormányzata és hitelének fentartása szükségessé tett, másrészt gondos vizsgálatnak vetették alá az országgyülés elé terjesztett költségvetéseket. A trónbeszéd a pénzügyekről.

„Magyarország haladása eddig az anyagi téren nem állott párhuzamban gazdag természeti kincsforrásaival, de a törvényhozás felfogta az anyagi haladás egész fontosságát. Uj vasutvonalak épitését rendelte el és több külföldi állammal kedvező kereskedelmi szerződéseket kötött. Mindezen intézkedések az államháztartás megzavarása nélkül történtek, sőt a nép terhein némi tekintetben, mint például a só árára nézve, még könnyiteni is lehetett."

Az 1869. évről szóló költségvetést az 1868: L. törvényczikk foglalja magában. A költségvetési törvény.

A költségvetési törvény.

A törvény 1. §. szerint „a magyar korona országaina rendes kiadásai 151,867.099 forintban, rendkivüli kiadásai pedi 33,641.206 frtban állapittatnak és ajánltatnak meg.

A 2. §. tartalmazza „a fejezeteket és czimeket", melye szerint ez összegek megosztatnak. Ezuttal a rendes kiadáso XVII. fejezetet és 50 czimet, összesen 96 tétellel, — a rend kivüli kiadások VIII. fejezetet és 10 czimet, összesen 16 tétell szerepeltek, együtt véve tehát 112 utalványozható számot ta talmazott a költségvetés.

A 3. §. tartalmazza a rendes és rendkivüli fedezete ezuttal már fejezetek és czimek szerint részletesen felsorolv Összesen a rendes fedezet 147,539.600 frtot, a rendkivü 25,241.206 frtot tett.

A 4. §. a mérleget vonja mondván „a 2. §-ban megaján lott rendes kiadások és a 3. §-ban előirányzott rendes bev telek között 4,327.499 frt különbözet mutatkozván, e hiá kiegyenlitésére az északi vaspálya által az állam javára átado elsőbbségi kötvényekből befolyt 2,418.900 frt s az 1867-ik é végén hátralékban volt egyenes és fogyasztási adóknak a 1869-dik év folytán befolyandó összegéből 1,908.599 frt utal ványoztatik.

Az 5. §-ban a rendkivüli szükséglet és fedezet egybevetése után 8,400.000 frt hiányt állapit meg. „E hiány fedezésére felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy az államnak a dijak, bélyegek és illetékek hátralékaiból származó, nagyobb részint jelzálogilag is biztositott követelései alapján a fedezendő összeg erejéig, a szükséghez képest időről időre kamatozó kincstári utalványokat adhasson ki, a melyek azon arányban leszuek beváltandók, a melyben az érintett biztositott követelések az állam pénztárába befolynak."

A 6. §. felsorolja az adótörvényeket és ezek „valamint az út- és hidvámok, az államvagyon jövedelmei és az állam egyéb rendes bevételei az 1869-ik évre ezennel megajánltatnak és megszavaztatnak.

A 7. §. szabályozza az átruházást s mondja, hogy a megszavazott jövedelmek „csupán a jelen törvényben megajánlott kiadásokra fordittathatnak s átruházás e kiadásoknak se fejezetei, se czimei között nem engedtetik."

Az 1869. év költségeit a költségvetésben megállapitott összegeken felül a következő törvényekkel megszavazott póthitelek szaporitották, még pedig összesen 515.215 frttal: — Póthitelek.

az 1869: III. t.-cz. (a népszámlálásról) szerint a népszámlálás foganatositására egyelőre 150.000 frt rendkivüli hitel nyittatik a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministernek; —

az 1869: XXII. t.-cz. (a horvát-szlavon-dalmát minister és segédszemélyzete 1869. évi szükségleteinek fedezésére) szerint a horvát-szlavon-dalmát minister 1869-ik évi szükséglete fejében 53.240 frtnyi hitel nyittatik. Ezen összeg a magyar államköltségvetésbe utólag fölvétetvén, annak fedezésére az 1868: L. törv.-cz. 6. §-ban megajánlott rendes állami bevételek jelöltetnek ki:

az 1869: XXIV. törvényczikk (Ő csász. és apostoli királyi Felsége 1869. évi keleti utja költségeinek fedezéséről) szerint: Ő császári és apostoli kir. Felsége 1869-ik évi keleti utjának költségeire a magyar korona országai részéről 150.000 ezüst forint szavaztatik meg, mely összeg a legfelsőbb udvartartási költség rovatában, mint rendkivüli póthitel veendő számadásba:

az 1870. VIII. t.-cz. szerint, („a postajövedék 1869-ik évi kiadásainak fedezésére póthitel ajánltatik meg") az 1868: L. t.-cz. 2. §-ában a rendes kiadások XII. fejezete, 10. czime alatt a postai kiadások fedezésére megszavazott 3,335.000 frton felül még utólagosan 134 000 frt ajánltatik meg; az összeg fedezésére a postajövedék saját 1869-iki bevételei jelöltetnek meg:

az 1870: XXI. t.-cz („Ő császári és apostoli kir. Felsége 1869-ik évi keleti utja költségeinek pótlásáról") 27.975 o. é. forintot szavaz meg, mely összeg a legfelsőbb udvartartási költség rovatában, mint rendkivüli póthitel veendő számadásba.

Az adótörvényekre nézve az 1869. év nem mutat nagyobb módositásokat.

Megállapittatott a vámkezelési átalány még pedig azon egyezmény alapján, melyet a két kormány pénzügyministerei kötöttek. Vámkezelési átalány.

Vámkezelési átalány.

A vámkezelési költségekre Lónyay a következő fölvilágositásokat adja: — az 1858—67. éveknek valóságos vámkezelési kiadásai az osztrák tartományokban 13,210.473 frtot, egy évre tehát 1,321.047 frtot; Magyarországon 3,663.318, illetőleg 366.331 frtot tettek. Az osztrák tartományok határvámvonala 420 mérföld, Dalmácziáé 120, összesen 540 mérföld, Magyarországé 180 mérföld. Tehát az aránylagos határhosszaságból a magyar határra 25%, az összes költségekből Magyarországra 21·69% esik. A mult évi novemberben kötött egyezség szerint Ausztria számára 1,400.000, Magyarország számára 450.000 frt vétetett; az arány itt 24·32%.

Az ezen fölvilágositás folytán elfogadott 1869: II. t.-cz. a vámkezelési költségek általánositásáról következőleg intézkedik: 1868. január 1-től kezdve vámkezelési költségek fejében az 1867: XVI. t.-czikkben foglalt vám- és kereskedelmi szövetség tartamára a magyar ministerium hatósága alatt álló vámkezelési terület részére 450.000, az osztrák ministerium hatósága alatt álló vámkezelési terület részére pedig 1,400.000 frtnyi állandó évi összeg állapittatik meg, akár többre, akár kevesebbre rugjanak az évenkénti tettleges vámkezelési költségek.

Ezen törvény hatályát az 1877: XXVII. t.-cz. 2. §. 1878. márczius 31-éig, az 1878: IV. t.-cz. 2. §. 1878. május 31-éig és az 1878: XIII. t.-cz. 2. §. 1878. junius 30-áig meghosszabbitotta. Az 1878: XIX. t.-cz. 2 §.-ban a költségátalány az uj vámszövetség tartamára vagyis 1887. deczember végeig ugyanoly összegben állapittatott meg.

Az 1879: LII. t.-cz. (a Bosznia és Herczegovinával való vámkapcsolat létesitéséről) 13. §. Bosznia és Herczegovina részére, valamint ezen országok határvámkezelési költségeinek fedezésére további intézkedésig évi 600.000 frtot aranyban állapitott meg. Az 1887: XXIII. t.-cz. a vámkezelési átalányokat az uj vámszövetség idejére, tehát 1897. deczember végeig a már megállapitott összegekben továbbra föntartotta. —

Módositások tétettek továbbá a bélyeg és illetékek terén, a mennyiben ugyan az eddigi szabályok továbbra is fentartattak, de az 1869: XVI. t.-cz. a pénzintézetek, részvénytársulatok és egyletek üzletére vonatkozó bélyeg és illetékeket szabályozta, és az 1869: XXIII. t.-cz. a hirlapbélyeget eltörli.

1867. előtt a bécsi cs. kir. pénzügyministerium egyes pénzintézeteknek, különösen pedig a takarékpénztáraknak, a pesti kereskedelmi banknak, a bécsi hitel- és az osztrák nemzeti bank fiókjainak stb. rendeletileg különböző bélyegmentességeket engedélyezett. Ez okból Lónyay szükségesnek tartotta a kérdésben levő intézetek, társulatok és egyletek bélyegkötelezettségére vagy mentességére vonatkozó szabályokat rendszeresen egybefoglalni és akként alakitani, hogy a hasonló alapokra fektetett s ugyanazon czélra törekvő vállalatok és társulatok egyenlő bánásban részesüljenek s az eltérő kiváltságok megszüntettessenek. Az általa benyujtott törvényjavaslat lényegtelen módositásokkal lett törvénynyé.

A bélyegtörvény módositása.

Ezen a pénzintézetek, részvénytársulatok és egyletek üzletére vonatkozó bélyeg és illeték szabályozásáról szóló 1869. évi XVI. törvényczikk 1. §-ában elvül kimondja: hogy a pénzintézetek, részvénytársulatok és egyletek, a mennyiben a törvény máskép nem intézkedik, ugyanazon bélyeget és illetéket kötelesek fizetni, mely az egyes magánpolgárokra van kiszabva.

Bélyegmentesség esete attól tétetett függővé, vajjon az intézet nyerészkedésre alakult-e, vagy sem? Igy

tudományos, müvészeti, gazdasági, kegyeleti és jótékonyegyletek, a mennyiben czéluk nem pénzbeli nyereségre van irányozva, a közhatóságokhoz és hivatalokhoz intézendő beadványaikra és irataikra nézve — a peres eljárás kivételével — bélyegmentesek (3. §);

bölcsöde, kisdedóvó, árvák nevelésére keletkezett, keresetképességgel nem biró egyéneknek ideiglenes és állandó segélyezésére alakult, továbbá orvosi, segélyezési, betegápolási vagy temetési költségek fedezésére létesitett egyletek, társulatok és intézetek — ha müködésük a főczélon túlmenő nyereményre nem terjed ki — üzletükre nézve bélyegmentességben részesülnek (4. §.);

élelmezési, előlegezési és egyáltalában önsegélyezési társulatok, ha üzletük a társulat tagjainak nyujtott segélyezésén, élelmezésén, vagy előlegezésén túl más nyereményre és kereseti ágra nem terjed ki, bélyegmentesek az üzleti és betétkönyvekre, a társulat irányában maguk a tagok által az alapszabályok értelmében kiállitott kötvényekre, valamint a betételekről és a felvett vagy visszafizetett kölcsönelőlegekről kiállitott vétbizo-

A bélyegtörvény módositása.

nyitványokra (nyugtákra) nézve (5. §.), ha azonban az ily egyletek saját tagjaiknak nyujtott segélyezésen tulterjedő más haszonhajtó üzletekkel is foglalkoznak, csak ugy esnek ezen üzleteik után bélyeg és illeték alá, mint a többi egyletek (6. §.);

a kormány igazgatása alatt álló zálogházak üzletkönyvei, a lejárt zálogok elárusitásáról felvett jegyzőkönyvek, az elárusitott zálogtárgyakból az adósság lerovása után az adós részére fenmaradt összeg felvételéről kiállitott nyugták, végre a zálogjegyek elvesztése esetében a zálogtárgyak visszaválthatása végett az adósok részéről kiállitandó okiratok bélyegmentesek (12. §.);

azon takarékpénztárak, melyeknek tiszta jövedelmük nem emelkedett annyira, hogy a befizetett részvénytőkének 8%-tóli összegét meghaladó kamat- és nyereményosztalékot adhassanak, vagy a melyek a 8%-tóli tiszta jövedelmet meghaladó egész nyereményüket jótékony czélra forditják, az eddigi bélyegmentesség kedvezményében meghagyatnak; — a többiek üzletkönyveiket a szabályszerü bélyeggel ellátni kötelesek. A betételi könyvecskék s a bennük előforduló tőke- és kamatbizonyitványok ezután is bélyegmentesen állittatnak ki (13. §.), ugyanezek a szabályok állnak azon népbankokra és egyéb intézetekre is, melyek takarékpénztári üzlettel foglalkoznak (14. §.):

a magyar földhitelintézetnek, mint ilyennek, üzletkönyvei, záloglevelei, jövedékjegyei s minden egyéb a kölcsönre vonatkozó s az intézet nevében kiállitott okiratai továbbra is bélyegmentesek. Kivétetnek azonban a zálogadósság visszafizetéséről szóló azon nyugták, melyek a telekkönyvben létező zálogteher kitörlésére szolgálnak s a melyektől jövőre 50 krnyi bélyeg fizettetik. A záloglevelek és jövedékjegyek szelvényei szintén bélyegkötelesek maradnak, de ezektől az illeték a lejárat idején közvetlenül fizettetik. Azon okiratok közül, melyek az intézetre mások által állittatnak ki, névszerint a záloglevél vagy a jövedékjegy átadását tanusitó bizonyitványok, valamint azon más okiratok is, melyek a főbizonyitó okiraton kivül csupán a fennálló ügykezelés szempontjából állittatnak ki, továbbra is bélyegmentesek (11. §.).

Amennyiben kivétel alá nem esnek az intézetekre nézve kimondatik, hogy üzleti könyveikre és feljegyzéseikre nézve bélyegkötelesek (2. §.); részvényeik, ha névre szólnak a II., ha előmuta-

tóra szólnak a III. fokozatu bélyeg alá esnek (7. és 8. §.): ez a különbség abban találja indokolását, hogy a névre szóló részvények, ha másra átruháztatnak, ismét hasonló illeték alá esnek, ellenben az előmutatóra szólók minden további bélyegkötelezettség nélkül kézről-kézre foroghatnak. Állam- vagy más értékpapirokra, vagy bármely áruczikkekre kölcsönnél, ha 6 hónapi időszakon túl nem terjed (eddig 3 hónap), az I. fokozatu bélyegilleték az intézettől közvetlenül fizethető, maguk az üzletre vonatkozó okiratok bélyegmentesek (10. §.); — folyó számlára pénzátvételre jogositott pénzintézetek a gyümölcsözés végett átvett tőkeösszegek után járó kamatoktól bélyegilleték fejében 2%-ot fizetnek közvetlenül, de az üzletre vonatkozó okiratok, u. m.: chequek, pénztári jegyek, utalványok, bélyegkötelezettség alá nem esnek (15. §.): — biztositó intézetek a biztositási dijaktól, valamint a biztositó fél részére kifizetett kárpótlási összegektől a II. fokozat szerint bélyegilletéket közvetlenül fizetnek; az elemi s állatbiztositási károk megtéritésére fizetendő összegek illetékmentesek (16. §.). A bélyegtörvény módositása.

Gözhajózási és vaspályavállalatok (a közuti pályák kivételével) a személyszállitásnál a vitelbértől járó bélyegilleték fejében, a mennyiben a vitelbér 50 krt meg nem halad 1 krt, — magasabb vitelbérnél annyiszor 1 krt fizetnek bélyegben a hányszor a vitelbérben 50 kr foglaltatik, az illeték 15 krajczárt soha meg nem haladhat (v. ö. 1871: LXIII. t.-cz.): ha a vitelbér jövet-menetre szól, az illeték kétszer számitandó (18. §.); — a részvénytársulatok a részvények után járó kamatok és osztalékok minden egyes szelvényétől a II. fokozatu bélyegilletéket lejártakor közvetlenül tartoznak fizetni (19. §.); — a belkezelésnél szereplő okiratok, ha a hatóságnak bemutatva ilyenekül elismertetnek, bélyegmentesek. (20. §.) A közvetlenül leróható bélyegeket és illetékeket az intézetek és a pénzügyi hatóságok előleges egyezménye folytán általányban róhatják le. (22. §.)

Egyébiránt az 1868: XXIII. t.-cz. hatályát az 1869: XVII. t.-cz. 1870. deczember végeig, az 1870: LVIII. t.-cz. pedig 1871. év végeig hosszabbitotta meg, ez utóbbi az 1869: XVI. t.-cz. 3. §-ban emlitett tudományos, művészeti, gazdasági, kegyeleti és jótékony intézetek és egyesületek bélyeg- és illetékmentességét az ezen intézetek és egyesületek részére tett alapitványok telekkönyvi bekeblezésére is kiterjeszti.

A hirlapbélyeg eltörlése.

A hirlapbélyeg eltörlésére nézve a képviselőház részéről jött a kezdeményezés. Ugyanis Tóth Kálmán az 1869. november 8. ülésben a következő tartalmu törvényjavaslatot nyujtotta be:

Törvényczikk a hirlapbélyegről.

1. §. A hirlap bélyegzése a magyar birodalomban 1870 január 1-től kezdve megszünik.

2. §. Ezen törvény végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg.

A javaslat az inditványozó kérésére, melyet Tisza Kálmán képviselő támogatott, még ugyanazon ülésben egyenesen a pénzügyi bizottsághoz tétetett át.

A pénzügyi bizottság 1869. decz. 3-án kelt jelentésében a hirlapbélyeg megszüntetését helyesnek tartá, minthogy „a jelenleg fennálló hirlapbélyeg a müveltség terjesztését adóztatja meg illetőleg neheziti és akadályozza, s egyébként is oly adónemet képez, a mely oly üzletet vet adó alá, mely már egyéb adó által is érintetik, tehát mint adónem sem indokolható.“ A bélyeg eltörlése által az államkincstár évi jövedelmeiben beálló 200.000 frtnyi csökkenést azonban a pénzügyminister előterjesztése alapján a hirdetményi illeték módositása által kivánta fedeztetni s ez okból a javaslatot átdolgozván, külön §-ban kimondandónak vélte: A hirdetmények, melyek belföldi hirlapokba és időszaki lapokba iktattatnak, kivétel nélkül illeték alá tartoznak; ez az illeték a hirdetményekre forditott papirlapoldal négyszögü hüvelykben kiszámitott térfogata szerint fizetendő akkép, hogy minden négyszögü hüvelyk után azon hirlapoknál és időszaki lapoknál melyek 1000 példányon alul nyomatnak 6 kr; ezer példányon felül 2000 példányig 8 kr; 2000 példányon felül nyomatott lapoknál pedig 10 kr jár.

A kilencz osztály előadóiból alakult központi bizottság azonban a pénzügyi bizottság nézetét nem tette magáévá, a mint az előadója Széll Kálmán a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az 1869. decz. 9. országos ülésben kifejté, „mert ugyanazon indokok harczolnak a javasolt hirdetési bélyeg ellen, melyek a hirlapbélyeg eltörlése mellett fölhozhatók; és mert nem kivánja a mit egyik kézzel adott, a másik kézzel visszavonni: mert nem kivánja, a mi alól egyik czimen a hirlapirodalmat fölmentette, ugyanazzal másik czimen terhelni; nem kivánja a forgalmat

üzletet, keresetet, mely hirdetményekre szorul, egy uj adónemmel sujtani." Fölhivandónak tartá azonban a pénzügyministert arra, hogy a hirlapbélyeg eltörlése folytán támadó jövedelemhiány pótlására nézve terjeszszen elő törvényjavaslatot. A hirlapbélyeg eltörlése.

A képviselőház mindazonáltal még ezt a felhivást sem tartá szükségesnek, még pedig Tisza Kálmán fölszólalása folytán, ki is azt egyrészt fölöslegesnek mondta, mert a pénzügyminister bizonynyal, ha szükségét látja ezen jövedelem pótlásának, arról magától is gondoskodni fog; — de másrészt czélszerütlennek tartá csak igy általánosan oda lökni, hogy pótlásról gondoskodni kell; mert ha a pénzügyminister oly helyzetben van, hogy az állampénztár ezen hiányát pótolni kell, akkor fog módokat ajánlani; ha pedig oly helyzetben volna, hogy nem szorult ily pótlásra, akkor ezen határozatnak szüksége sem forog fenn.

A hirlapbélyeg eltörlését különben minden vita nélkül fogadta el a képviselőház s igy jött létre az 1869: XXIII. t.-cz. a hirlapbélyeg eltörléséről, melynek 1. §. szerint a magyar korona országainak területén megjelenő hirlapok és időszaki lapok bélyegzése 1870. január 1-ével megszüntettetik.

A vasutügy terén a következő törvények intézkedtek:

Az 1869: V. t.-cz. a magyar nyugoti mozdonyvasut kiépitése tárgyában: Magyar nyugoti vasut.

A Székes-Fehérvárról Grácz felé az ország határáig terjedő, vagyis a magyar nyugoti mozdonyvasutnak és annak Kis-Czelltől Győrig vezető szárnyvonalának kiépitése tárgyában létrejött engedélyokmányt törvény által teljes érvényünek nyilvánitja.

Ez az első vasut, melynek okmánya a törvénybe iktattatott.

Az engedélyezett vonalak *a)* Székesfehérvárról Veszprémen át Kis-Czellen, Sárváron, Szombathelyen, Körmöndön, Szent-Gothárdon át Grácz felé az ország határszéléig — *b)* Kis-Czelltől Pápán át Győrig terjedtek.

A vasut jövedelme mérföldenként 36.400 frt ezüstben s azonkivül a kormány által megállapitandó törlesztési járulékban biztosittatott, de legfölebb 40$^1/_2$ mérföld maximal kiterjedésre. A biztositék 4$^0/_0$-ot kamatozó előlegnek tekintetik. —

Magyar-gácsországi vasut.

Az 1869: VI. t.-cz. az első magyar-gácsország mozdonyvasut épitése és üzlete tárgyában:

A Lupkowon és Chyrowon keresztül a Przemysl felé vezetendő gácsországi vasuti vonallal eszközlendő összeköttetés czéljából a magyar északkeleti vasut s.-a.-ujhely-kassai vonalábó Mihályinál kiágazva, Nagy-Mihály közelében Homonnán, Mező Laborczon át s ez utóbbi hely és Lupkow gácsországi helysé közt az ország határáig vezető mozdonyvasutat állami kamatbiztositás mellett engedi megépittetni.

A kamatbiztositás mérföldenként 40.000 frt és a tőketörlesztésnek a kormány által megállapitandó hányad ezüstben

A kamatbiztositás 4%-ot kamatozó állami előlegnek tekintetik.

Frankértékü magyar pénzek.

A pénzverés terén az 1869: XII. t.-cz. az 1868: VII t.-cz. bővitése, illetőleg módositása iránt következő intézkedéseket tartalmazza:

10 frank értékü 4 forintos és 20 frank értékü 8 forinto aranyok is veretendők. (1. §.) A 10 frankos arany átmérőj 19 mm., finomsági tartalma 0.900, sulya $^{1}/_{155}$ pénzfont, karimája rovátkos. A képlapon Ő Felsége mellképe jő ezen körirattal: „Ferencz József I. K. A. Cs. és M. H. S. D. O. Ap Kir.“ A hátlapon Magyarország czimere ezen körirattal: „Magya Királyság.“ A czimer baloldalán 4 frt, jobboldalán 10 fr., alu pedig az évszám. (2. §.)

A 20 frankos arany átmérője 21 mm., finomsági tartalm 0.900, sulya $^{2}/_{155}$ pénzfont, karimája rovátkos. A jelvények é körirat ugyanaz, mi a 10 frkos aranyon, azon különbséggel, hog a hátlapon 8 frt és 20 frc jön. (3. §.)

A finomsági tartalomnál és sulynál két ezredrészt (a 1881. VIII. t.-cz. szerint egy ezredrészt) tulhaladó eltérés többletben vagy kevesbbletben elő ne forduljon. (4. §.)

A 10 frc értékü 4 frtos és 20 frc értékü 8 frtos aranyoknak elfogadási értéke az arany pénzláb behozataláig szabad egyezkedéstől függ. (8. §.)

A régi 6 pengő-krajczáros bevonása.

A forgalomban levő régi 26 millió forintnyi összegetevő 6 pengő krajczáros ezüst váltópénzek a forgalomból bevonatnak és helyettük az 1868: VII. t.-cz. és a jelen törvény rendelete szerint 10 és 20 krajczáros ezüst váltópénzek veret-

nek. A veretendő uj 10 és 20 krajczáros váltópénzeknek összege azonban a forgalomból valóban bevonandó régi hat pengőkrajczárosok összegét semmi esetre nem haladhatják meg. Ezen bevonást és veretést Magyarország 30, Ő Felsége többi királyságai és országai 70 száztóli arányban fogják véghez vinni.

Kerkápoly Károly pénzügyminister 1870. október 31. ülésben mutatja be az 1869. évről szóló zárszámadást, a főtételeknek szóbeli előadásával. A ház a zárszámadásokat a pénzügyi bizottsághoz utasitja. Zárszámadás.

A pénzügyi bizottság jelentését az 1870. deczember 10-iki ülésben Széll Kálmán adja be; a jelentés szerint a zárszámadások az állami számvevőszéknek kiadandók, „hogy az e zárszámadásokra vonatkozólag a törvény értelmében járjon el és teljesitse feladatát".

Az 1869. évről szóló zárszámadások egy vastag kötetet képeznek: czimük: „Állami zárszámadás a magyar korona országai részére 1869. évre. Budán 1870. évi október hó 28-án. Kerkápoly Károly s. k., m. kir. pénzügyminister".

Tartalmuk: Mérlegek, Állami leltár, Sommázat.

A mérlegek ugyanazok, mint az 1868-ban előfordultak; berendezésük is egészen ugyanaz, kivéve a jövedelmi mérleget, melyben az államjövedelem és államköltség: rendes, rendkivüli, együtt rovatok szerint van kimutatva.

Az állami leltár az 1868-iki zárszámadások „vagyonkimutatásai" helyett szerepel és az ottani négyféle kimutatást tartalmazza: részleteiben sem tér el az előbbeni év kimutatásaitól, csakhogy „az ingatlan vagyon"-nál a következő (tehát itt az 1870.) évre előirányzott tiszta jövedelem, egyenesadó, fentartási költség elő nem fordulnak.

A sommázat az 1868-iki zárszámadások sommázatát és összehasonlitásait akarja egyesiteni s a költségvetés fejezetei szerint feltünteti a bevételeket és kiadásokat, még pedig a bevételeket a következő rovatok szerint: 1. cselekvő vagyon az 1868. és az 1869. év végével: 2. 1869. évi vagyongyarapodás vagy fogyatkozás: 3. 1869. évi bevétel; 4. 1869. évi jövedelem; 5. 1869. évi előirányzat *a)* jövedelem, *b)* bevétel, *c)* együtt; 6. az eredmény *a)* az összes vagyonra hatólag kedvezőbb vagy

Zárszámadás. kedvezőtlenebb, *b)* a pénztárra hatólag kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb; 7. mellékletszám; 8. észrevételek.

Ugyanezek a rovatok szerepelnek a kiadásoknál is, csak hogy természetesen bevétel és jövedelem helyett, költség és kiadás szók használtatnak.

A sommázathoz 57 melléklet csatoltatott, melyekben a részletes költségvetések alapján közöltetik az eredmény, még pedig ugyanazon rovatok szerint, mint a sommázat.

A költségvetéssel összehasonlitva, az eredmény a következő

	1869. évi		1869. évi előirányzat		
	bevétel	jövedelem	jövedelem	bevétel	együtt
Rendes bevételek	167,211.247 71½	168,824.734 40½	147,539.600	.	147,539.60
Rendkivüli bevételek	66,505.743 35½	6,280.175 29	450.000	24,791.206	25,241.20
Összes bevétel	233,716.991 07	175,104.909 69½	147,989.600	24,791.206	172,780.80
	kiadás	költség	költség	kiadás	együtt
Rendes kiadások	161,891.983 93	156,343.568 36½	149,283.839	2,770.500	152,054.33
Rendkivüli kiadások	32,296.714 29½	13,694.024 60½	10,118.086	22,879.000	32,997.08
Összes kiadás	194,188.698 22½	170,037.592 97	159,401.925	25,649.500	185,051.42
Bevételi többlet	39,528.292 84½	5,067.316 72½	.	.	.
Kiadási többlet	.	.	11,412.325	858.294	12,270.61

	Az eredmény kedvezőbb +, kedvezőtlenebb –	
	az összes vagyonra hatólag	a pénztárra hatólag
Rendes bevételek	+ 21,285.134 40½	+ 19,671.647 71½
Rendkivüli bevételek	+ 5,830.175 29	+ 41,264.537 35½
Összes bevétel	+ 27,115.309 69½	+ 60,936.185 07
Rendes kiadások	— 7,059.729 36½	— 9,837.644 93
Rendkivüli kiadások	— 3,575.938 60½	+ 700.371 70
Összes kiadás	— 10,635.667 97	— 9,137.273 22½
Bevételi többlet	16,479.641 72½	51,798.911 84½
Kiadási többlet	.	.

Föl kell itt emliteni, hogy az 1869-iki költségvetési törvény jövedelem és bevétel, továbbá költség és kiadás közt különbséget nem tett, s igy a költségvetési törvénynek megfelelően csak a jövedelem és bevétel, illetőleg a költség és kiadás „együtt" rovatai alatt szerepel tényleg a költségvetési törvény által megállapitott fedezeti. illetőleg kiadási összeg.

Az állami számvevőszék 1871. szeptember 13-án kelt jelentése az 1869. évi zárszámadás megvizsgálásáról, valamint a ministertanácsnak 1872. február hóban reá tett észrevételei nagyobb elvi jelentőségü pontokat nem tartalmaznak. Az állami számvevőszék kisebb kifogásaira nézve a ministerium rendszerint kielégitő feleletet ad, illetőleg elfogadja a számvevőszék figyelmeztetéseit. Igy ha a számvevőszék kifogást tesz, hogy

a Magyarország némely vidékei számára Ausztriából behozott só felszámitva nincsen: a ministerium kijelenti, hogy e részben a tárgyalások még folyamatban vannak: ha a számszék kivánatosnak mondja, hogy a só- és dohányjövedéknél a pénzkezelésen kivül az anyagkezelés is kimutattassék: a ministerium ezt szivesen teljesiteni akarja: ha a számszék a gödöllői épitkezésekre azon nézetét fejezi ki, hogy azok az udvartartás terheire számolandók el: a ministerium fölvilágositásképp kijelenti, hogy az épitkezések előbb eszközöltettek, még mielőbb a gödöllői kastély az udvar használatára átadatott. Különben az államszámvevőszék érdemleges kifogásokat nem tesz. Jelentésének mellékleteiben az eltéréseket az előirási járandóság és az engedélyezett előirányzattal szemközt részletesen kimutatja, s az illető túlkiadásoknál, illetőleg kisebb bevételeknél az indokokat felsorolja. Zárszámadás.

A számvevőszék összehasonlitása szerint

	előirás	előirányzat	kedvezőbb
Rendes és rendkivüli bevételek összege	172,040.782 02	147,989.600	+ 24,051.182 02
Rendes és rendkivüli kiadások összege	169,038.802 96 1/2	160,374.020	+ 8,664.782 96 1/2
Mutatkozik:			
bevételi többlet	3,001.979 05 1/2	.	+ 15,386.399 05 1/2
kiadási többlet	.	12,384.420	.

Az 1869-ik évi zárszámadásokra nézve az 1875. április 14-én adta meg a képviselőház a fölmentést (l. az 1875. évet), még pedig a következő határozattal: Fölmentés.

1. A ház határozatilag utasitja a ministeriumot, hogy az állam számviteli rendszere iránt a számszék által készitett javaslatot saját észrevételei kiséretében mielőbb terjeszsze be.

2. A képviselőház a pénzügyministert oda utasitja, hogy az arcier-testőrség nyugdij-pótlékaira 1868. évre és 1869. év első felére a magyar kincstár részéről illetéktelenül kifizetett 2.878 frt 71 kr visszatéritése iránt a közös kormánynyal folyamatban lévő tárgyalásokat mielőbb fejezze be és a fenti összegnek visszatéritését eszközölje.

3. Továbbá határozatilag kimondja a ház, hogy a ministerelnökségnek 1869. évi pénzkezelésében előforduló sajtóügyi kiadásokra tett és tévedésből csak előlegként elszámolt, tényleg azonban valóságos kiadást képező költségek összegéből az 1869. év végével még fennállott és cselekvő hátrálékkép elkönyvelt

Fölmentés. 15.320 frt 70 kr összegnek a hátrálékok sorából leendő törlésére az engedély megadatik.

Végül 4.:

a) az 1869. évi állami költségvetési törvényben, valamint későbben póthitel alakjában a ministerium részére megszavazott hitel ellenében az 1869. évi állami számadás szerint előforduló túlkiadások jóváhagyatnak. Egyszersmind a ministerium felhivatik gondoskodni arról, hogy jövőre a költségvetési törvényben nyujtott hitelhez szorosan ragaszkodjék;

b) az 1869. évi állami zárszámadás, mely az 1869. évi állami háztartás eredményeül és pedig:

az előirányzott bevétel	147,989.600	frt	—	kr.
» » kiadás	160,374.020	»	—	»
és igy a költségvetési hiány	12,384.420	frt	—	kr.
azonban az előirt bevétel	172,040.782	»	02	»
» » kiadás	169,038.802	»	96½	»
e szerint a bevételi többlet	3,001.979	frt	05½	kr
a költségvetési hiánynyal	12,384.420	»	—	»
együtt .	15,386.399	frt	05½	krnyi

kedvezőbb netto eredményt mutat ki, ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak e tekintetben a törvényszerü felmentés megadatik.

Ezen határozatok a főrendiházzal tárgyalás és hozzájárulás végett szokott módon közlendők.

1870.

A választások után a pártok — a kormány kebelében változások. Rajner Pál belügyminister — a trónbeszéd a pénzügyekről. — Az 1870. közös költségvetés — a delegatióhoz a felség nyilatkozata — a delegatió tárgyalása — a kezelési év — a közös aktivák s a tengerészet szervezete — a hadügyminister elismeri a delegatiók jogát — a békeszervezet — a hadseregbeliek mellékszolgálata — protestans tábori lelkészek — a pesti ujépület — közös ülés — interpellátiók — a határőrvidék polgárositása — a közös költségvetés tervezete — a ministerek válasza az előbbi határozatokra — pénzügyi határozatok — az elvi jelentőségü határozatok — Lónyay 1869. október 18. előterjeszti a költségvetést — exposéja, az 1868. zárszámadások részletezése, — jelentés az államjavakról — Tisza deczember 14-én törvényjavaslatot ad be a költségvetés rendes előterjesztéséről. — Szalay Sándor deczember 18-án javaslatot terjeszt be a pénzügyi felhatalmazásról — a felhatalmazás vitára ad okot — Széll, Tisza, Irányi Dániel, Csernátony Lajos, Lónyay nyilatkozatai — az 1869: XXVI. t.-cz. — ujabb felhatalmazás 1870: IV. t.-cz. — A költségvetés tárgyalása 1870. január 15. -

a pénzügyi bizottság jelentése — a tárgyalás módozata iránt vita — Simonyi Ernő határozati javaslata miért nem terjeszté elő a minister idejében a költségvetést — általános határozatok: brutto-budget, központi hivatalnokok kevesbitése, átruházási jog. — Részletes vita: — a hírlapok subventiója — a sajtóosztály — a rendelkezési alap — a bécsi levéltár — a pénzügyőrök szaporitása — a kataszteri munkálatok — a fogyasztási adók kibérlése — a dohányjövedék — a főpapi javak intercalareja — a kisbéri uradalom vásárlása — az államjavak eladása — a közlekedési ügyek és a Hollán ellen intézett támadások — a közmunka fölhasználásáról törvény — az államutak rendszere — az állampitészeti hivatalok — a vizi munkálatok rendszeresitése — a Duna szabályozása — a gazdasági tanintézetek — az alapitványok — törvényhatóságok és községek ügyeinek törvényhozási szabályozása — a számvevőségek szabályozása — közegészségügy rendezése — főispánok fizetése — a nemzeti szinház — a budapesti Közlöny — a közalapok — a papi javak intercalareja törvény által fog szabályoztatni — az egyetemi alapról jelentés — az egyetemi alap vizsgálatára bizottság — a műegyetem — a tanárok fizetése — a felnőttek oktatása — közművelődési költségek és a nemzetiségek — igazságügyi codificatio sürgettetik — a honvédség felszerelése — a kabineti iroda — a közösügyi költségek — tisztviselők fizetésjavitása. — A költségvetési törvény márczius 25-én terjesztetik be — tárgyalása — a felsőházban — az 1870: XI. t.-cz. — az uti vámok. — 1870. ápr. Mikó Imre lelép, ideigl. Gorove István vezeti a közm. és közl. ministeriumot. — A póthitelek s a reájuk vonatkozó törvények: az 1870. XXXVI., XL., XLIV., XLV., XLVI. — A főszámszék — Lónyay 1868. deczember 1. terjeszt elő javaslatot — Várady Gábor javaslata — Lónyay 1869. november 13-án ujabb javaslatot ad — a pénzügyi bizottság elveit átdolgozza — Széll Kálmán beszéde — a főrendiház nem nyugszik bele, hogy a főszámszék elnökét csak a képviselőház candidálja — a két ház üzenetei — a főszámszékről szóló 1870: XVIII. t.-cz. — 1870. junius 25-én a képviselőház a főszámszék elnökét megválasztja. — A jövedelmi adó módositása 1870: XLIX. t.-cz. — az u. n. közös vállalatok adóügye 1870: XVII. — Az udvartartás — az 1867: XII. t-cz. 7. §. - a költségekről szóló javaslat tárgyalása, — az 1870: V. t.-cz. — a papir-váltópénz az 1870: XXIV. t.-cz. — a közös nyugdijak 1870: IX. t.-cz. - - az államjavak eladásának elvi kérdése — a kisbéri jószág vétele alkalmával történt nyilatkozatok. — Vasutak: a gömöri iparvasutak 1870: XXXI. — a bánréve—nádasdi iparvasut 1870: XXXII. — az alföld—fiumei vasut eszék—sziszeki károlyvárosi része 1870: XXXVIII. — a valkány perjámosi vasut 1870: XXVII. — a nyiregyház—ungvári vasut 1870: XXVIII. — a bátaszék—dombovár—zákányi vasut 1870: XXXIII. — a szentpéter—fiumei vasut 1870: XXXVII. — a magyar észak-nyugati vasut 1870: XLI. — a ferencz-csatorna 1870: XXXIV. 1873: XIV. — A sorsolási kölcsön 1870: X. t.-cz. — a fővárosi alap — a sugárut 1870: LX. — a nagy körut 1871: XLII. — a közmunkatanácsnak nyujtott kölcsönök 1881: XXX. — a lánczhid megváltása. — Az 1870. zárszámadás — a számszék jelentése — a ministerium észrevételei — a zárszámadási bizottság jelentése — a képviselőház határozatai.

Választások után. Az 1869-ben folyt választások alkalmával s közvetlenül utána váltak szét egész határozottsággal a balközép a szélső baltól, vagyis az ekkor magát 48-as pártnak nevezett ellenzéktől. Irányi Dániel több izben tett kisérletet a két párt egyesülésére, de mindig azt a választ nyerte, hogy a balközép még 1867. áprilisban megállapitotta programját s a ki ezt a programot elfogadja, lépjen be a balközép körébe.

Balközép. Fölemlitendő még, hogy most, miután a Tisza-Ghiczy — (illetőleg a „Hazánk" által képviselt) — párttöredék már az 1868-ik második delegatióban sem vett részt s igy a nézeteltérés, mely a szakadást okozta, megszünt, a „Hon" által képviselt ellenzékkel ismét egyesült s ebbeli egyesüléseket külsőleg is az által fejezték ki, hogy a „Hazánk" 1870. julius 1-vel megszünt s a balközép lapja ismét a „Hon" lett.

A ministeriumban időközben beállt az a változás, hogy báró Wenkheim Béla egészségügyi szempontból visszavonult, s helyébe belügyministernek Rajner Pál neveztetett ki 1869. október 21-én.

Trónbeszéd. 1869. ápril 22-én tartá első ülését az 1869—72-re megválasztott képviselőház. Az országgyülés teendőit pénzügyi kérdésekben szükségesnek látta a kormány a trónbeszédben is hangsulyozni; a trónbeszéd egyik passzusa ugyanis igy szól:

„Önök alkotmányos tárgyalása szabályszerüleg ki fog terjedni az állam költségvetésére is, a melynek megállapitásánál Önök, meg vagyok győződve, kellő gonddal lesznek arra, hogy az állam háztartásában kellő takarékossággal, a súlyegyen lehetőleg fentartassék s az ország pénzügyei szilárd alapokon rendeztessenek.

„Ajánlanom kell a mellett Önök figyelmébe, megkezdeni az adóügy reformját, a mely az ország anyagi jólétének egyik legnagyobb emeltyűjét képezi."

A súlyegyen föntartása s az adóreformok képezték volna tehát ezen országgyülés egyik kiváló teendőit: eredménye a mint látni fogjuk, a pénzügyi zavarok alapjának megvetése és az adóügy terén toldozás, foltozás. —

Közös költségek. Az 1870. évi közös költségvetés megállapitására a delegatiókat az 1869. junius 15-én kelt legfelsőbb kézirat julius 11-re Bécsbe hivta össze. Ebben a delegatióban az ellenzék szintén nem vett részt.

A delegatió összesen 15 ülést és egy közös ülést tartott. Működését megkezdé julius 11-én és befejezte augusztus 30-án. A delegatió első ülésében négy albizottsággá oszlott: a külügyi, hadügyi, pénzügyi és tengerészeti költségvetés megbirálására. Azonkivül választott minden albizottságba számvizsgálókat, kik az 1868-ról előterjesztett számadásokat ugyan ne oly szempontból vizsgálják meg, mintha absolutorium adatnék a kormánynak az 1868-iki pénzügyi kezelésről; mert az ily fölmentés már csak azon okból sem adathatik meg, minthogy nem zárszámadás, hanem pénztári és kezelési kimutatás terjesztetett be; de igenis tanulmányozzák a kimutatásokat oly czélból, hogy alapos összehasonlitást tehessenek az 1868-iki kiadások és az 1870-iki költségelőirányzat közt. A delegatiók elé terjesztett iratok közt ismét a diplomatiai okiratokat tartalmazó „vörös könyv" szerepelt.

A delegatiót a Felség julius 16-án fogadta; de a fogadás ezuttal is egyszerüen a kölcsönös öröm kifejezésére szoritkozott, minden politikai vagy a tárgyalandó ügyekre való hivatkozás nélkül. A delegatiók a királynál.

Az albizottságokban az ügyek részletesen és behatóan tárgyaltattak. A hadügyi albizottságban kivált élénk vita folyt egyes részletekre nézve, igy a tisztek fizetésének fölemelése, a katonai papság létszámának leszállitása, a katonai pénztári igazgatásnak az állampénztárakkal való egyesitése, a katonai főfelügyelőség megszüntetése, a vezérkar összealkotása, a hadmérnöki törzsnek a központi vezetésbe való kebelezése, a szállitási költségek csökkentése, a szállásolási terhek könyitése illetőleg megszüntetése, a Ludoviceum, a katonai ruházat és felszerelés ügyében kötött szerződés, a katonai egészségügyi intézetek, a katonai nyugdijak nagysága, a katonai bűnfenyitő intézetek és a hadi dunai gőzösök, végre a határőrvidék képezték a beható tárgyalások kérdéseit. Albizottságok.

A külügyi bizottságban ezuttal már a külügyi politika egészében jött szóba, és gróf Beust külügyi minister a kormány politikájáról egész terjedelmében nyilatkozott. Külügyi politika

A közös pénzügyministerium költségvetésének tárgyalásakor (augusztus 5. és 6-án) a közös ministeriumoknál alkalmazható pótkezelés kérdése képezett erős vitatárgyat. A magyar delegatio albizottsága javaslatára csak 3 havi pótkezelést akart engedni, Pótkezelési időszak.

Pótkezelési időszak.

holott a közös pénzügyministerium 6 havi mellett kardoskodott a delegatió Bittó István inditványára elhatározta „hogy a 1870-ki évtől kezdve, a megszavazott hitel alapján, jövőre mindi csak a következő év márczius hava végeig legyen szabad utal ványozni, úgy azonban, hogy az addig megtett utalványozásokr fizetéseket még 3 hónappal tovább, azaz junius végeig lehe tenni. Kivételt ezen szabály alól csak azon eset képezhet melyben a költségvetési évre következő év 3 első havána lejárta előtt visszatartatnak bizonyos határozott összegek ol czélból, hogy azok segélyével beválthatók legyenek a kincstárna korább megkötött, de csak utóbb foganatositandó szerződésekbő támadó kötelezettségei. A junius hó végével minden esetr bezárandó számadások a főszámszék által haladéktalanul meg vizsgáltatván, a delegatiók elé terjesztessenek."

Közös aktivák.

Egyuttal elhatározta a delegatió, hogy a pénzügyminis terium a közös aktivák feletti leszámitásokat siettesse.

Tengerészet.

A tengerészeti költségvetésnél a hajóraj szaporitására kíván összeget a delegatió minden a jövőre való következtetés nélkü és Wahrmann Mór inditványára a következő megjegyzésse szavazza meg: „a bizottság a felajánlott összeg megszavazás által egyáltalában nem teszi magáévá azon nézetet, hogy eze összeg csakis egy már is szükségesnek elismert összegnek hányad latát képezi, hanem határozottan azt nyilatkoztatja ki, hog egy bizonyos terv szerint épitendő nagyobb hajóraj megszava zása csakis az országgyülések hatáskörébe tartozik".

Közös pénztárak készlete.

Wahrmann inditványára utasittatik a főszámszék „tegy láthatóvá a következő delegatió elé terjesztendő 1868-ki zár számadásban, valamint az 1869-ik évre vonatkozó kezelés számadáshoz csatolandó külön kimutatásokban az összes álla közös pénztárak pénzálladékát az év elején és végén, és mutas ki scontrozások segélyével azon összegeket, melyek a pén tárakban idegen letétek vagy saját készletek ugyan, de elte helyvék, megkülönböztetve azoktól, melyek még rendelkezé állanak.

Hitel megtartása.

A hadügyi költségvetésnél mindenekelőtt nagyobb vi fejlődött ki azért, mert a kezelési számadások szerint a hadüg minister 2 millió frttal lépte túl az 1868. évre megszavaz összegeket, és erre nézve a fedezetet a katonai helyettesit alapból vette. Zsedényi Ede azt követelte, hogy a delega

a költségvetés tárgyalásába mindaddig ne is bocsátkozzék, míg legalább erkölcsi meggyőződést nem szerez magának arról, hogy az efféle eljárás jövőre lehetetlenné lesz téve. Mire Benedek tábornok a hadügyminister nevében kijelenté: „hogy a hadügyminister a delegatiók által megállapitott költségvetést mindenkor szabályozónak és megtartandónak ismeri“ s a multra nézve a rendkivüli körülményeket hozza föl mentségeül.

A hadügyi leltár.

A delegatió fölszólitotta a hadügyministert, tétesse le a főszámszéknél a hadügyministerium kezelése alatt álló ingó vagyon pontos leirását, az abban mutatkozó hullámzásoknak esetről-esetre történt bevezetésével, hogy az ott minden egyes bizottsági tag által megtekinthető legyen.

Hadi- és béke-szervezet.

Különben ugyancsak a hadügyi költségvetésnél Eber Nándor inditványára elhatározta a delegatió „hogy a hadügyminister a jövő delegatiónak terjeszszen elő egy részletes had- és békeszervezetet, melyben a különféle közigazgatási ágaknál alkalmazott közegek mind száma, mind rangfokozata és illetménye rendszeresitve legyen“.

A mellékszolgálatra.

Ernuszt Kelemen javaslatára: „a hadsereg harczi létszámából bárhová mellékszolgálatba rendeltek csakis addig maradhatnak, mig előléptetnek, mely esetben ujjolag a hadsereg harczi keretébe osztatnak be: kivétel történhetik csak rendkivüli szakképzettséget igénylő egyéneknél.“

Tábori lelkészek.

Zsedényi Ede inditványára utasittatik a hadügyminister „hogy a tábori lelkészségért folyamodó protestáns papok iránt mindig az illető superintendentiát eleve meghallgatni, és azoknak egyenlő terjedésü hatáskörét föntartván, superintendensi vagy más egyházi czimmel való felruháztatásukat mellőzni és az eddig engedélyezett ilynemü czimeket visszavonni kötelességének ismerje.“

Pesti ujépület.

Fölemlitendő még, hogy Wahrmann Mór fölkérendőnek vélte a hadügyministeriumot, hogy a pesti ujépület eladása ügyében folyamatban levő tárgyalásokat siettesse, a delegatió többsége azonban gróf Zichy Nándor és Zsedényi Ede által kifejezett azon nézetben volt, hogy ez ügy az országgyülés és a honvédelmi ministeriumhoz tartozik.

Közös ülés.

A delegatiók ez alkalommal két pontra nézve izenetváltás utján nem jöttek tisztába s igy augusztus 30-án a törvényben kilátásba vett közös ülést tartottak. A két kérdés a következő:

Közös ülés. „Beállittatik-e a közös külügyministerium költségvetésébe az osztrák Lloyd segélyezésére jövedelmi adó fejében 82.000 frt" a mint ezt a magyar delegatió akarta, az osztrák pedig nem. E kérdésre 64 igen és 34 nemmel szavazott.

„Beállittassék-e a közös hadügyministerium rendkivüli költségvetése II. czime alatt két Dunagőzhajó megrendelésére 400.000 forint" a mint ezt a magyar delegatió akarta, az osztrák pedig nem. A kérdésre 59 igen és 39 nemmel szavazott. S igy mindkét kérdésben a közös ülés a magyar delegátió szellemében határozott.

Interpellátiók. Ezen delegatió alkalmával számos interpellátió tétetett. Igy Fodróczy Sándor a közös tengeri kereskedelmi lobogóra nézve kérdi, miért nem vétetett föl a horvát czimer? — báró Kemény Gábor a Dunafejedelemségekben lakó protestánsok sorsa iránt tett kérdést. Stratimirovics kérdi, van-e szándokban Montenegróban consulatust fölállitani; Petrovay Ákos a Dunafejedelemségekben mutatkozó politikai viszonyokról, — Vécsey József a kereskedelmi tengeri hajóknak a Dardanellákon és a Bosporuson való átmeneteléről, valamint az adriai tengerben Fanon és Sazenon fénytornyok felállitásáról, — Tisza Lajos a katonai papokról, — és Kautz Gyula az elszállásolásokról interpelláltak.

Határőrvidék. A delegatió ismételten a határőrvidék polgárositását követelvén, ezen delegatió ülései alatt jelentek meg 1869. aug. 19. kelettel azon legfelsőbb kéziratok, melyek a határőrvidék polgárositására nézve első lépésül tekintendők.

Elvi határozatok. Elhatározta továbbá a delegátió: hogy a hadsereg fizetései, mellékilletményei és pénzbeli élvezményei felülvizsgálat alá veendők, a tettleges szükségletre szoritandók s e részben bizonyos túl nem haladható rendes összeg állapitandó meg; — hogy a hadsereg egy vagy több ágazatainak ujjászervezése vagy átalakitása, melynek folytán az egyes czimek számára engedélyezett összegeknél nagyobb szükséglet igényeltetnék, a bizottság előleges beleegyezése nélkül nem foganatositandó.

Felszólitja a hadügyministert, hogy a katonai igazságügy szabályozása tekintetében a megkivántató előterjesztéseket alkotmányos uton tegye meg.

Elhatározta, hogy a magyar királyi koronaőrség költségei a közös előirányzatból kitörültessenek.

Felszólitja a hadügyministert, hogy: 1. a katonai ellátási ügy szabályozása végett a két ministerium utján mielőbb terjesztessék egy törvényjavaslat a törvényhozások alkotmányos tárgyalása alá: — 2. oda hasson, hogy az uj nyugalmazási törvény létrehozataláig közigazgatási uton a katonai ellátás rendkivüli nagy szükségletének kisebbitése eszközöltessék; — 3. az ellátási ügy szabályozása alkalmával vegye fontolóra, vajjon egy nyugalmazási alap, fizetési levonások és kincstári javadalmazás utján alapitandó-e, és az állampénztárból fizetendő nyugalmi járulékok a szolgálatban szolgálatképtelenekké vált katonai személyekre lennének-e szoritandók? Elvi határozatok.

Végül a közösügyi költségvetés és a közös ügyek ellátásából eredő adóbeli jövedelmet olyannak tekintvén, melyhez a magyar korona birodalmának szintoly joga van, mint a birodalmi tanácsban képviselt országoknak, azon kivánatát fejezte ki, hogy ezen kérdés a törvényhozás utján eszközlendő eligazitás érdekében a magyar ministerium tenné meg a szükséges előleges intézkedéseket.

A mult évek határozataira vonatkozólag a közös hadügyminister előterjesztette Az előbbi évek határozataira válaszok.

a) azon enquête eredményeit, melyet a hadsereg természetbeli élelmezésére, a ló- és vonatszerre, a tüzérségi szer, és a ruházati és szerelési szükségletekre nézve polgári és katonai szakegyénekből összehivott;

b) kimutatja azon alapokat, melyek kezelése alatt állnak: ilyenek az általános rokkant alap, melynek akkori tőkéje 85.912 frt $10^4/_8$ kr váltó, 3,975.948 frt $43^3/_8$ kr pengő, 3,030.155 frt 83 kr o. é., 334.967 frt $77^5/_{10}$ krnyi évi kamatot jövedelmező kötvényekből áll; — a herczeg Schwarzenberg rokkant alap, 135.355 frt $33^6/_8$ kr váltó, 622.488 frt $29^5/_8$ kr pengő, és 339.121 frt 95 kr o. é. kötvényekből 50.055 frt $76^5/_{10}$ kr évi jövedelemmel; — a kisebb rokkant-alapok, 105.374 frt 51 kr váltó, 3,034.333 frt 58 kr pp. és 1,633.992 frt 32 kr o. é. kötvényekből, 224.739 frt 32 kr kamatjövedelemmel; — az általános határőrvidéki vagyonalap 1,802.922 frt $12^6/_8$ kr pengő és 965.752 frt 23 kr o. é. kötvényekből, 127.317 frt 88 kr kamatjövedelemmel; — a határőri nevelési és képződési alap, 10.300 frt váltó, 628.096 frt pengő, 168.006 frt 20 kr o. é. kötvényekből 39.084 frt 8 kr kamatjövedelemmel; —

Az előbbi évek határozataira válaszok.

ezredi alapitványok, 140.427 frt p. és 9.584 frt 35 kr o. é. kötvényekből, eddig csak 1.384 frt 43 kr jövedelemmel; — elkülönitett katonai alapitványok, 628.369 frt pp. és 101.094 frt o. é. kötvényekből 32.696 frt $85^5/_{10}$ kr kamatjövedelemmel; — a katonai képződési alap, 3.315 frt váltó, 2,294.047 frt 47 kr pengő és 1,383.149 frt 69 kr o. é. kötvényekből 186.477 frt 37 kr kamatjövedelemmel; — általános katonakórházi alap, 2.600 frt váltó, 993.708 frt p. és 299.432 frt 75 kr o. é kötvényekből és 63.335 frt 56 kr kamatjövedelemmel; — egy második helyőrségi kórház épitésére szánt alap, 433.530 frt ezüst, 22.760 frt 32 kr kamatjövedelemmel; — a József-akadémia könyvtári alapja 35.632 frt p. és 262 frt o. é., 1.569 frt 62 kr kamatjövedelemmel; — az állatgyógyintézet alapja 32.925 frt p., kamatjövedelme 1.468 frt $63^5/_{10}$ kr. A hadügyminister nézete szerint ezen alapok világos jellegük és természetüknél fogva a hadügyministerium kezelése alatt álló idegen pénzek, s igy sem jövedelmük, sem kiadásuk a költségvetésbe föl nem vehető.

c) A delegatió azon kivánságára, hogy a katonai intézetekben általános tárgyak kevésbbé kiterjedtebb mérvben oktattassanak, s hogy iparfőiskolákban és müszaki intézeteknél katonai tantárgyak is tanittassanak: a hadügyminister azzal válaszol, hogy egyelőre mig nagyobb általános miveltség hiányában a hadsereg elemeit maga kénytelen még képezni, az általános tantárgyakat nem mellőzheti és hogy kifogása nincs, ha a tananyag megengedi, hogy ipariskolákban a katonai tárgyak elemei tanittassanak.

d) A magyar delegatió azon kivánságát, mely szerint aratás ideje alatt a legénység három hétig szabadságra bocsáttassék — teljesíthetőnek nem tartja, mert a kiképzésre szolgáló idő már is a lehető legrövidebbre van korlátozva:

e) 1869. január elejétől kezdve a hivatalos sürgönyökért az illetmények a delegatió kivánsága szerint megfizettetnek;

f) a delegatió kivánatához képest, a legfőbb számszék fog negyedévi kezelési kimutatásokat szolgáltatni;

g) a delegatió kivánatához képest, a tiz évi élelmezési árak kimutatása a költségvetésbe magába vétetett fel;

h) az ellátási költségek növekedésének okait kifejtvén, egy uj nyugdijazási szabályzatnak kidolgozását helyezi kilátásba;

i) az udvarnál, a testőrségnél és a magyar koronaőrségnél szolgálatban levő közegek illetményeit jövőre nézve is a hadügyministerium költségvetésébe fölveendőnek találta. Az előbbi évek határozataira válaszok.

A közös pénzügyminister pedig kijelenté, hogy ő ép ugy, mint a hadügyminister, külön előterjesztésben ismertetik az állami tisztviselők ellátási igényeire nézve fennálló szabályokat, — hogy a kegydijak külön ki vannak mutatva, — hogy 1869-től kezdve minden okirat, melynek alapján a nyugdijalapra teher rovatik, előbb a főszámszékkel közöltetik, és hogy a nyugdij élvezményekben levők jegyzéke a számosztálynál nyilván tartatik.

A főszámszék teljes függetlenitésére vonatkozó határozatnak mindeddig azért nem lehetett megfelelni, mert a két állam külön számszékei iránt sem állapittattak meg az elvek. Egyébiránt javaslatot küldött a két pénzügyministerhez.

Azon összegekre és követelésekre nézve, melyek az 1867. év deczember 31-én a közös pénzügyminister kezelése alá bocsátott központi állampénztárban voltak, a két állam közt a delegatió által kivánt kiegyenlités munkálatban van.

A nyugdijakra nézve a delegatiók kivánsága teljesedésbe ment.

Az 1870. évre szóló közös költségvetés az előterjesztés szerint a következő főösszegeket tüntette fel: Pénzügyi határozatok.

	Rendes:	Rendkivüli:	Összesen:	
Külügyministerium	4,026.496	76.000	4,102.496	frt,
Hadügyministerium:				
a) hadsereg	74,986.000	.	74,986.000	»
b) tengerészet	7,400.852	.	7,400.852	»
a) hadsereg	.	4,761.000	4,761.000	»
b) tengerészet	.	3,793.000	3,793.000	»
Összesen	82,386.852	8.554.000	90,940.852	»
Pénzügyministerium	1,750.360	.	1,750.360	»
Számellenőrség	104.095	.	104.095	»
Levonva a határvám-fölösleget	10,944.000	.	10,944.000	»
Marad fedezendő	77,823.803	8,680.000	85,953.803	»

A delegatió pénzügyi határozata ezuttal három czikkből állt.

Az első czikk megállapitja a rendes szükségletet és azt 4,239.791 forinttal kisebb összegben szavazta meg, mint a mikép azt a kormány kivánta: de ezen kisebb összeg legnagyobbrészt abból keletkezett, hogy a közös hadügyministerium saját bevételét 3.114.000 forinttal fölvette a költségvetésbe,

Pénzügyi határozatok.

illetőleg ezt az összeget a fedezendő szükségletből levonta, s azonkivül a várható vámjövedelmet 1,056.000 forinttal nagyobb összegben vette tervezetbe. Egyuttal azonban elhatározta, „hogy ha a költségvetésben fedezetül kijelölt jövedelmi tételek a fölvettnél nagyobbaknak vagy kisebbeknek bizonyulnának, a közös pénztárból fedezendő összeg, következve az illető járulékok, megfelelően fognak vagy alábbszállni vagy emelkedni"; vagyis ezzel a kijelentéssel kifejezést nyert az az elv, hogy a netto összeg gyanánt az országos költségvetésbe beállitandott összeg a közös kormányra nézve nem irányadó, hanem brutto természete szerint itélendő meg.

A második czikk a rendkivüli kiadásokat szavazza meg, még pedig 2,254.317 forinttal kisebb összegben, mint miként azt a kormány követelte.

A delegatio tehát összesen 1870. évre megszavazott rendes szükségletül 85,084.012 forintot, rendkivüli szükségletül 6,375.683 frtot, együtt tehát 91,459.695 forintot. Levonva ebből a 12,000.000 forinttal megállapitott vámjövedelmet, maradt hányad által fedezendő 79,459.695 forint; miből Magyarországra esett 23,837.909 forint.

Végre a harmadik czikk az 1869-ik évre 3,790.000 frt póthitelt szavaz meg a szárazföldi hadsereg rendes szükségletére.

A költségvetés előterjesztése

Az 1870-ik évre szóló költségvetést Lónyay Menyhért 1869. október 18-án az 1868-iki zárszámadással együtt nyujtotta be, de ismét csakis részletekben. Az ez alkalommal mondott beszéde első sorban a zárszámadásokkal és eredményeik fejtegetésével foglalkozik.

Exposé.

Az 1867-diki állambevételekről és kiadásokról szóló kimutatás valódi zárszámadásnak nem nevezhető: az 1867-ik évben rendesen megszavazott költségvetés nem létezett, az államadóssági évjáradék s a közös költségek viselésének aránya még nem volt megállapitva.

„Oda kellett törekednem, hogy az elmult év számadásai a reákövetkező évben összeállithatók és előterjeszthetők legyenek: ámbár ugyan az 1867 : X. t.-czikk azt rendeli, hogy a berekesztett számadások terjesztessenek elő s igy a törvény határozottan nem rendeli, hogy mindig a következő évben terjesztessenek elő a zárszámadások: mindamellett igyekeznem kellett,

z elszámolásnál oly rendszert állapitani meg, mely lehetővé egye a zárszámadásoknak a következő év végével leendő előrjesztését. Expos6.

„Az 1868. évre az utalványozások f. évi márczius utolsó apján beszüntettek, a fizetések pedig csak április hó végéig örténtek.

„Azon elvből indulván ki, hogy a lehető legrészletesebb zámadás adja a legbiztosabb képét a pénzügyi igazgatásnak, zárszámadásban nemcsak tárczák, fejezetek és czimek szerint, anem a benyujtott költségvetési előszámitás rovatai szerint annak a bevételek és kiadások részletezve, söt a mult és folyó vi hátrálékok is rovatonkint részletezve fordulnak elő.

„Mérleg kétféle készült: az egyik a pénztári mérleg, mely mutatja az állambevételeket és kiadásokat, ellenben a jövedelmi mérleg mutatja az államjövedelmet és költséget, és végre hogy z egész elszámolás annál világosabb legyen, készült még egy agyonmérleg, mint az egésznek zár- és próbaköve. A vagyonmérleg bizonyitja és kimutatja, hogy az államvagyon ugyanannyival gyarapodott, amennyi fölösleget mutatott a jövedelmi mérleg, és végre a vagyonmérleghez van csatolva négy rendbeli vagyonkimutatás, számadási ágazatok szerint elkülönitve az ingatlan államvagyon, a termesztmények, anyagok, szerek és eszközök, a követelések és tartozások, és a pénztári maradványok, még pedig részletezve az 1867. és 1868-iki állapotok szerint, s minden tételnél ki van mutatva a gyarapodás vagy fogyatkozás. Végre az emlitett sommázaton kivül készitettem még két összehasonlitó kimutatást: az egyikben a jövedelmek és költségek, a másikban a bevételek és kiadások helyeztettek párhuzamban a költségvetéssel . . . . .

„Ezek után hiszem, senki sem lesz a t. ház tagjai közt, ki el ne ismerje, hogy ily zárszámadás előterjesztése által a becsületes, őszinte politikát tüzte ki elvül a ministerium, hogy nyilt és lelkiismeretes számadást kivántam adni az állam pénzügyeinek kezeléséről."

A rendszer vázolása után a minister előadja az 1868. évben elért eredményeket. Végeredményként fölemliti, hogy 1867. és 1868. évben az államvagyon-szaporulat meghaladja a 6 milliót. „Ezen eredményt, meglehet leszuek, akik kicsinyleni fogják; de eltagadni, félremagyarázni nem lehet: a valódi ténye-

Exposé. ket bizonyitó számok logicája erősebb minden álokoskodásnál Ezen kedvező eredménynél nevezetes tényező volt a legutóbb két év elforgása alatt az időjárás is; mert mind 1867-ben, min 1868-ban az Isten áldását árasztá a földmivelő szorgalmára, azért méltán mondhatom . . . . . hogy a szerencse velünk járt mivel kedvező évek adattak akkor, midőn az átmeneti korszal nehézségeivel kellett küzdenünk".

Áttérve az 1870. évi költségvetés taglalására, emliti, hog a költségvetés berendezésére az 1869. évre szóló szolgált min tául. Némi eltérések fordulnak elő, például a kataster költsége a rendkivülibe helyeztettek át; az állambányászat átfutó bevételei és kiadásai elhagyattak; a horvát ministerium költségei é a horvát átalány a horvát cancellária helyébe lépnek; a főszámszék mint uj tétel szerepel; a városok királybérhátralékai rendkivülibe helyeztettek át. A költségvetés végeredményeké $4^1/_2$ millió forintnál nagyobb tiszta jövedelmet vél elérhetni mint a mennyi 1869. évre előszámitva volt.

A költségvetést csak részleteiben terjeszti elő, de együtta terjedelmes jelentést ad be az államjavakról, továbbá három törvényjavaslatot, még pedig: 1. az államjavak területén lévő telepitményközségek állandósitásáról, beltelkeik megváltásáról és u telepitmények létesitéséről; 2. az államuradalmak területén birtokrendezések folytán nem tagositható földbirtokrészek eladásáról; 3. a mácsa-ecskendi és valkó-szentlászlói birtokrészek megvételéről és a koronai javak állományába sorozásáról.

Beszédét a következő apostrofával végzé: „Engedjék meg mind a három előterjesztésem tárgyalására vonatkozólag azon reményem kifejezését, hogy azok tárgyalásánál nem a pártnézet, nem a szeszélyes nagyravágyás vagy hiuság fog bennünket mindnyájunkat vezérelni, de azon őszinte hazafiui akarat, ezen ügyeket, melyektől függ drága hazánk anyagi jobbléte és megerősödése, a lehető legjobban és legczélszerübben elintézni".

Október 18-án a költségvetésből előterjesztette a ministerelnökség, a Felség személye körüli és a pénzügyministerium költségvetéseit tartalmazó füzeteket; október 21-én az igazságügyi és a vallás- és közoktatásügyi ministerium füzeteit; nov. 20-án a horvát és belügyi ministeriumok, november 25-én a közmunka- és közlekedésügyi ministeriumok, és csak deczember 3-án a még hiányzó ministeriumok költségvetési füzeteit.

Az adórendszer reformja tárgyában Lónyay ugyan 1869. április havában nagy szaktanácskozmányt hitt össze, de tisztában volt vele, hogy reform az 1870-iki költségvetési évre e téren még nem vihető keresztül, s így az ideiglenes adótörvények egyszerü meghosszabbitását kérte: a bélyeg- és illetékeknél hozott módositásokat javaslatba, melyek azonban inkább a rendezés, mint a gyökeres reform jellegével birnak; az utak és hidvámok megszüntetését helyezte kilátásba: végül kijelentette, hogy a földadót a 29% feletti törtszám elhagyásával vette számitásba. Adóreform.

A költségvetés csak füzetekben lévén előterjesztve, még pedig a legutolsó deczember 3-án, természetes, hogy az év befejezéséhez közeledett anélkül, hogy költségvetési törvény létrejövetele valószinüvé lehetett volna. Ezt a körülményt az ellenzék nem hagyhatta figyelmen kivül. A pénzügyi bizottság jelentését a költségvetésről 1869. deczember 14-én beadja, de az 1869. deczember 18. ülésben Tisza Kálmán a képviselőház elé terjeszti a következő törvényjavaslatot az államköltségvetés előterjesztéséről: Költségvetés rendszeres előterjesztése.

„Hogy az államköltségvetést ezentul alapos tárgyalás után kellő időben megállapitani lehessen, rendeltetik:

1. §. hogy a ministerium az állam jövedelmeinek és szükségleteinek kimutatását, vagyis az állam bevételeire és kiadásaira vonatkozó előirányzatot teljesen és minden mellékletével együtt az előző év első negyedében, vagy ha az 1867 : X. törvényczikk értelmében feloszlatás jönne közbe, az előző év szeptember 1-jéig a ház asztalára letegye.

2. §. Ezen törvény végrehajtásával az összes ministerium bizatik meg."

A képviselőház ugyan nem tárgyalta ezt a törvényjavaslatot, de az ismételten tett hasonló javaslatok elég világosan igazolták a rendszeres állapot után való kivánságot.

Deczember második felében terjesztetvén elő a pénzügyi bizottságnak az 1870. évi költségvetésről szóló jelentése, természetes, hogy a költségvetési törvény rendes időben el nem készülhetett. Ez okból 1869. deczember 18-án dr. Szalay Sándor, Vasmegye körmendi képviselője a következő javaslatot terjesztette be: Pénzügyi felhatalmazás.

Pénzügyi felhatalmazás.

„Törvényjavaslat. 1. §. Addig is, mig az 1870. évi államköltségvetés törvényhozási tárgyalás után megállapittatnék: fölhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy a magyar korona országaiban fennálló összes adókat az 1865/8 : XVIII. és XXVIII. törvényczikkek értelmében az 1870. évi január 1-től kezdve, ugyanaz évi márczius hó 31-ig beszedhesse és az állam kiadásait az 1870. évre beterjesztett államköltségvetés és a pénzügyi bizottságnak erre vonatkozó jelentése alapján fedezhesse. — 2. §. E törvény végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg." Ez a törvényjavaslat, mely az ellenzék részéről jött, a kilencz osztályhoz utasittatván, a központi bizottság egy más javaslatot terjesztett elő; mely szóról-szóra az 1869 : XXIII. törvényczikkben nyert kifejezést.

Ez alkalommal a ministerium, a kormánypárt és az ellenzék közt heves vita fejlődött ki a fölhatalmazás módjára nézve, a mennyiben az ellenzék a fölhatalmazást egy a ház által még el nem fogadott költségvetés alapján, alkotmányosság szempontjából határozottan kifogásolta.

A központi bizottság előadója Széll Kálmán (a deczember 20-iki ülésben) azt, hogy mért kell a meghatalmazást az 1870. költségvetésére adni, egyrészt arra fektette, hogy „az 1870-iki költségvetés, ugy amint az előttünk fekszik, közelebb áll a normális budgethez, mint az 1869-iki" és mert „a helyes elszámolás lényeges akadályait látja abban, ha az év első részében oly alapon kezdetik meg az elszámolás, melyet a másik részben meg kell szüntetni".

Tisza Kálmán határozottan ellenezte az egész okoskodást, és ez alkalommal az ugynevezett „indemnity"-re nézve is nyilatkozván, a többek közt mondja: — „Mind a parlamenti kormányzatot, mind az indemnity eszméjét ugy fogom fel, hogy, ha rendkivüli körülmények azt igénylik, hogy rendszeres, szabályszerü módon költségvetésről gondoskodni nem lehet, ebből nem az következik, hogy a képviselőház anélkül, hogy azt alaposan tárgyalta volna, magára vegye a felelősséget, hanem igenis az, hogy a mit az állam szükségei, a mit a fennálló törvények, mint például a honvédségről szóló törvény, kivánnak, azt addig, a mig a rendszeres megszavazás megtörténik, saját felelőssége alatt teljesitse a ministerium, kérvén, hogy a képviselőház annak idejében azokat a budgetbe vegye fel és ezáltal tényleg neki az indem-

nityt megadja." Felfogásának, s egyuttal ellenzéki magatartásának, mely lehetőleg a ministerium eljárását hibásnak tünteti fel, megfelelően, a fölhatalmazást a következő alakban hozta javaslatba: Pénzügyi felhatalmazás.

„Törvényjavaslat az állam bevételeinek és kiadásainak az 1870. évi január 1-től márczius 31-éig terjedő kezelése iránt a ministeriumnak adott felhatalmazásról.

Az 1868. évi L. t.-czikk érvénye folyó hó 31-én lejárván, s a ministerium által az 1868. évi 3002. számu határozat ellenére elkésve beterjesztett költségvetés tárgyalása addig befejezhető nem lévén:

1. §. A ministerium felhatalmaztatik, hogy az állam bevételeit és kiadásait az 1870. évi január 1-jétől márczius 31-éig, a mennyiben ujabb törvények mást nem rendelnek, az 1869-ik évre megszavazott költségvetés értelmében kezelhesse.

2. §. Minden ezen idő alatt eszközlendő bevétel és kiadás az 1870. évre megszavazandó költségvetés keretébe lesz beillesztendő.

3. § Ha az 1870. évi költségvetés az 1. §-ban kitett idő eltelte előtt állapittatik meg, ezen fölhatalmazás hatálya azonnal megszűnik.

4. Ezen törvény végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg."

Irányi Dániel már ekkor azt az álláspontot foglalta el, hogy az „indemnityt" a bizalom egy neméneк tartá. Nézetét Schwarz Gyula és Simonyi Ernö pártolták.

Csernátony Lajos a ministerium szemére lobbantja, miért nem kérte ő maga alkalmas törvényjavaslat beterjesztése által a szükséges fölhatalmazást; ez esetben az ellenzék (legalább azon párt, melyhez ő tartozik) bizonyosan nem akarta volna megakasztani az állam háztartását, hanem megszavazta volna a ministernek a mit kiván, mint megszavaz minden alkotmányos ellenzék minden országban hasonló kivánatot, kivévén, ha valahol már odáig ment a dolog, hogy azt mondják, hogy a ministeriumban nemcsak hogy nem biznak, hanem árulással vádolják, akkor persze az ily ministeriumnak nem szavaznak meg semmit: de minden alkotmányos ellenzék megszavazza a ministeriumnak hasonló kivánatát azon egyszerü okból, mert haza megy legelől, azután következik minden egyéb.

Pénzügyi felhatalmazás.

Lónyay Menyhért a központi bizottság nézete mellet szólván, egyuttal a felhatalmazások természetére is nyilatkozik „a ministeriumra nézve, mely felelősséggel tartozik és ennélfogv reá nézve az kivánatos a költségvetési törvény végrehajtásánál hogy az államköltségvetés rendes országgyülési tárgyalás utá minden részletében megállapittassék, az ettől eltérő felhatal mazás vagy az államköltségvetésnek csak bizonyos időre szoritot megszavazása kivánatos nem lehet és csakis a bekövetkezet kényszerüség inditja arra . . . . . hogy a költségvetésnek eze időszakra való megszavazását mint szükséges rendkivüli szabály elfogadja“. Beszédében hibáztatja az ellenzéket, mely a dolgol rendes folyását mindig akadályozza. „Az elkövetett hibák közt tartozik az is, hogy országgyülési tárgyalásaink még mindig nen állnak parlamentáris tárgyalás szinvonalán; mert minden jo kötelezettséggel jár: s azon fontos jogok gyakorlására nézve melyek a magyar törvényhozást megilletik, szükséges, hogy a tanácskozás módja és rendje czélszerübben szabályoztassék é nézetem szerint e tekintetben is reformra van szükség.“ Ha nálunk nem történik annyi, mint a mennyinek történnie kellett volna, az „részben az ellenzék azon hibás eljárásának is tulajdonitható, hogy nem ugy, mint az angol parlamentben történik, hol az ellenzék egyes nagy kérdésekben tartja feladatául csatát vivni, hanem ezen eljárással ellenkezőleg a mi ellenzékünk minden kis kérdésnél is csatározást kezd, és igy az időt szükség nélkül elforgácsolja“.

A képviselőház erre megszavazta a javaslatot, melynek megfelelően a törvény szövege a következő:

1869: XXVI. t.-czikk az 1870. évi január 1-től ugyanazon év márczius 31-ig viselendő közterhekről és fedezend kiadásokról.

1. §. A ministerium felhatalmaztatik, hogy azon kiadások melyek a képviselőház pénzügyi bizottsága által te előterjesztésben javaslatba hozattak, az 1870. évi janu 1-től kezdve ugyanazon évi márczius 31-ig folyókká tehesse.

2. §. E kiadások fedezése végett az államnak az 1868. é L. t.-czikk 6. §-ában elsorolt jövedelmei, ugymint az 1868: I XI., XIV—XX., XXII—XXVI., XXXIV. és XXXV. t.-czikkek megállapitott egyenes és fogyasztási adók, jövedékek, dija bélyegek és illetékek, valamint az út- és hidvámok, az állam

vagyon és az állam egyéb rendes és rendkivüli jövedelmei, az idézett törvényekben ujabb törvények által tett módositások figyelembe vételével az 1870. évi január 1-től ugyanazon évi márczius hó 31-ig megajánltatnak és megszavaztatnak. Pénzügyi felhatalmazás.

3. §. E törvény végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg.

Lónyay M. az 1870. márczius 24-iki ülésben, „miután az 1869 : XXVI. t.-czikkben adott felhatalmazás a hó utolsó napján megszünik, a költségvetés fölötti tárgyalások pedig még nem fejeztettek be annyira, hogy a förendekhez átküldetvén, reményünk lehetne arra, hogy még ezen hónap folytán Ő Felsége által szentesittessék" az 1869 : XXVI. t.-czikk hatályának az általa beterjesztett törvényjavaslatban egy hóra meghosszabbitását kéri. Ujabbi felhatalmazás.

A javaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittatott, mely jelentését még ugyanabban az ülésben adta be, miután az e czélból rövid időre felfüggesztetett.

A jelentésről a központi bizottság márczius 25-én tett jelentést és a ház azt szó nélkül elfogadja.

Ezen törvény szövege a következő:

1870 : IV. t.-czikk az 1869 : XXVI. t.-czikk hatályának kiterjesztéséről.

1 §. Az 1869 : XXVI. törvényczikk hatálya az 1870. évi április 30-ig kiterjesztetik.

2. §. Ha ezen idő lejárta előtt az 1870. évi államköltségvetés iránti törvény szentesittetik, annak kihirdetése napjával jelen törvény hatálya megszünik. —

Maga a költségvetés tárgyalásra 1870. évi január 15-ikére tüzetett ki. A pénzügyi bizottságnak jelentése, melynek czime ezuttal „Az állandó pénzügyi bizottság általános jelentése az 1870-ik évre előterjesztett államköltségvetés tárgyában (1869. deczember 12. Csengery, Kautz)" és melyhez mint mellékletek az egyes ministeriumok költségvetéseiről szóló jelentések aláirás nélkül csatoltattak, panaszolja, hogy a költségvetés nem egyszerre és az egészet összefoglalólag terjesztetett elő. E körülményből következik a többi közt az is, „hogy a költségvetési tételek osztályozása- és csoportositásában fejezetek és czimek, rovatok és Pénzügyi bizottság jelentése.

Pénzügyi bizottság jelentése.

tételek szerint a költségvetés egyes részeiben zavart okozható összhangzástalanság mutatkozik, amennyiben például az, a mi az egyik ministerium költségvetésében fejezetnek neveztetik, a másikban czím neve alatt fordul elő; s ismét másutt a czímek és rovatok zavartatnak össze." Az 1870-iki költségvetésben a jelentés szerint van több irányban haladás: a brutto-budget elveinek már inkább van elég téve; a rendes és a rendkivüli szükséglet helyesebben különválasztva; a ministeriumok egy része már indokolást is adott; miért is ezt minden ministeriumtól követeli.

Kivánságok, melyeknek kifejezést ad, a következők: a központban a hivatalnokok száma kevesbitendő.

Az 1849. óta nyugalmazottak közül nem illeti nyugdij azokat: *a)* kik politikai, közigazgatási kormánytestületeknél tanácsosinál nagyobb rangban voltak; *b)* kik megyékben, városokban, vidékeken és kerületekben kir. biztosi, főispáni, főispánhelyettesi vagy főnöki hivatalt viseltek; *c)* kik alárendeltebb politikai, közigazgatási hivatalokban 10 évnél rövidebb ideig szolgáltak. Ha azonban az *a)* és *b)* pontokban foglaltak, más hivatalos állásban már előbb töltött szolgálati éveik után az 1848. évig fennállott nyugdijszabályok értelmében nyugdijra igénynyel birnak, ezen szabályszerü nyugdij élvezete tőlük nem vonandó el. A *c)* pont alatti alsóbb rangu hivatalnokok utolsó fizetésük egy évi összegével véglegesen elégitendők ki. A fentebbi pontokban elősorolt hivatalnokok özvegyeinek vagy árváinak részére utalványozott nyug- és kegydijak, nevelési és ellátási pótlékok minden tekintet nélkül arra, vajjon férjeik — illetőleg atyjuk — birt-e a szabályok értelmében nyugdijképességgel, továbbra is teljes épségükben fentartatnak.

A ministerelnökségnél kiemeli: A tárgyalások alkalmával a jelenvolt ministerelnök nyilatkozatai alapján a bizottság meggyőződött arról, hogy a kormány eddig élénken érezte egy szükség esetében rendelkezésre álló alap hiányát s hogy annak az előirányzatba való fölvétele ép a két éven át szerzett tapasztalatok által teljesen igazolható volt; tekintve tehát, hogy más alkotmányos államokban is a kormánynak ily czimen bizonyos összegek szoktak rendelkezésére állani, a bizottság azon meggyőződésben, hogy a ministerium a kért összeget helyes czélokra s a közérdek előmozditására forditandja, megszavazandónak vél.

A pénzügyministeriumnál helyesli, hogy a katasteri költségeket a rendkivüliből a rendesbe áthelyezte, és napidijak helyett szervezett állásokat hoz javaslatba. Pénzügyi bizottság jelentése.

A földmivelési ministeriumnál uj a kolozsmonostori és a kecskeméti országos földmivelési iskola. Ez utóbbi törültetik „ezen iskola kérdése ujabb időben bonyolódott birtokviszonyok folytán, melyek ezen az állam birtokába örökség utján jutott telkek elnyerését az államra nézve illuzóriussá teszik, uj stadiumba lépett".

A honvédelmi ministerium ezuttal első részletes költségvetést tett.

A pénzügyi bizottság 1869. deczember 19-én az egyes ministeriumokban felállitandó horvát osztályokról külön jelentést, végül egy zárjelentést is terjesztett elő, melyben a többek közt közli, hogy a pénzügyminister eltért abbeli szándékától, hogy a földadónál a 29%-on felüli törtszámot elejti, s ennélfogva a földadó 720.000 forinttal emelkedik; továbbá a Tisza szabályozásra a közlekedésügyi ministeriumnál a minister kivánatára 1,600.000 frt rendkivüli költséget vesz föl, melylyel szemben a közös activák czimén ugyanoly összeg vétetnék föl a rendkivüli fedezetben.

A pénzügyi bizottság zárjelentése szerint az 1870-iki államköltségvetés mérlege következőkép állott:

A. Rendes szükséglet	153,815.053	frt.
B. Rendes fedezet	147,335.264	frt.
Hiány	6,480.267	frt.
C. Rendkivüli szükséglet	36,722.077	frt.
D. Rendkivüli fedezet	35,541.505	frt.
Hiány	1,180.572	frt.
E. Összes szükséglet	190,537.608	frt.
F. Összes fedezet	182,876.769	frt.
Összes hiány	7,660.839	frt.

Az előterjesztés szerint a ministerium költségvetése a következő számokat mutatta:

Rendes szükséglet	153,454.746	frt.
Rendkivüli szükséglet	37,562.596	frt.
Összesen	191,017.342	frt.
Rendes fedezet	146,752.264	frt.
Rendkivüli fedezet	36,093.505	frt.
Összesen	182,845.769	frt.
Hiány	8,171.573	frt.

Általános vita. Az 1870-iki költségvetés tárgyalásánál fejlődött ki első izben egész valójában az a rendszer, melyet a magyar képviselőház ezentúl követett. Először is átalánosságban szóltak a költségvetésről s ez alkalommal minden kérdés vonatott be a beszédekbe; a ház azután átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadván a költségvetést, áttér egyes tárczák, illetőleg fejezetekhez, a hol ismét esetleg előbb átalános vita fejlődik, s azután tárgyaltatnak az egyes tételek.

Tekintettel arra, hogy ezen költségvetési tárgyalás mintegy alapját adta a későbbiekre nézve, nem érdektelen a vita folyamának fejlődését részletesen is felsorolni.

Az 1870. január 15-iki ülésben az 1870-diki költségvetés tárgyalása megkezdetvén, a beteg Kautz Gyula helyett Pulszky Ferencz szerepelt átalános előadóul. Széll Kálmán, a ház egyik jegyzője, fölolvasta a pénzügyi bizottság átalános jelentését. Mire az előadó a jelentés elfogadását, hosszabb beszéd nélkül ajánlja. Erre Tisza Kálmán elmondja az átalános benyomást, melyet reá nézve a költségvetés tesz, s utal azon nagy terhekre, melyek a közös kiadások folytán az országra nehezednek; az ország pénzügyi állapotát szomorunak tartja. Ezután a pénzügyi bizottság átalános jelentésében foglalt javaslatok közül a nyugdijakra vonatkozót elkülönitendőnek s külön tárgyalandónak javasolja. Deák Ferencz a tárgyalás módjára nyilatkozik s kivánja, hogy először a pénzügyi bizottság jelentése átalánosságban fogadtassék el a részletes tárgyalás alapjául s azután vétessenek elő az átalános jelentés javaslatai részletesen.

Ghiczy Kálmán nézetét terjeszti elő a költségvetés tárgyalási módozatairól és azt hiszi, hogy a képviselőház „az államköltségvetést kellő időben és alapossággal mindaddig tárgyalni nem fogja, mig meg nem történik az, hogy a jövő évi költségvetés mindig már az előző év első negyedében terjesztetik a ház elé; de nem fog a költségvetés alaposan és idejében tárgyaltatni mindaddig, mig a ház a költségvetésnek tárgyalásánál azon eljárást követi, melyet eddig követett, mig külön pénzügyi bizottságot küld ki a költségvetés tárgyalására“; ajánlja az angol parliament eljárását, és határozati javaslatot ad be a nyugdijakra.

Simonyi Ernő a költségvetési tárgyalás módját praecisálva mondja: „Előttünk van a kormány által az 1870-ik évre benyujtott költségvetés és a ház ezen általános vitában vagy azt

mondja ki, hogy e költségvetést elfogadja a részletes tárgyalás alapjául, vagy azt, hogy nem fogadja el." Beszéde végén a költségvetés elvetésére a következő javaslatot adja be: Általános vita.

„Tekintve a ministeriumnak az ország vagyona kezelése körül eddig követett eljárását s ennek következtében az ország pénzügyi viszonyainak sajnos állapotát: mondja ki határozatilag a ház, hogy az ország vagyonának kezelését, a jelen ministeriumra továbbra is bizni nem tartván az ország érdekeivel megegyezőnek, az általa előterjesztett költségvetést részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja."

Az általános vita folyamán több izben vettetett szemére a ministeriumnak az, hogy a költségvetést nem kellő időben terjeszté elő.

Ekkor a január 19-iki ülésben Lónyay Menyhért válaszol a mondottakra s előadja az okot, miért terjesztette elő a budgetet részletekben. Ezen beszédjére Lónyay később „Közügyeink" czimű munkájában hivatkozik s hivatkozásából kilátszik, hogy azon időben már éles ellentét létezett a ministerium egyes tagjai és a pénzügyminister közt, a mennyiben Lónyay az egyes tárczák számára a kivánt összegeket nem akarta megadni, a költségvetésben a súlyegyen megzavarásától tartván: a beszéd erre vonatkozó részei a következők: Lónyay ellentétben ministertársaival.

„A ministeriumok már augusztusban elkésziték költségvetésüket, be is adták hozzám azoknak sommázatát: miután mindenik minister kötelességének ismerte, saját tárczájánál mindazt, mit az ország javára czélszerünek vélt, javaslatba hozni: nekem viszont a sommázatnál kötelességem arra ügyelni, hogy a kiadásokra rendes fedezet legyen; különösen tekintetbe véve azon körülményt, hogy az 1869. évi termés kedvező nem volt, minek hatása kiterjed az 1870. év első két harmadára... nevezetes feleslegre számitani alig lehet; de mert az 1869. évi milliónyi hiány fedezésére az előbbi évek megtakaritásai fel fognak menni: ismét igen természetes, hogy én mint pénzügyminister, minden egyes tárczának tervezett nagyobb kiadásait mérsékeltetni kivántam."

„A ministeri tanács nem kivánt előbb határozni, mig meggyőződést nem szerzett magának arról: minő alapon történtek a jövedelmek kiszámitásai s minő jövedelemszaporodás remélhető 1870-re a három évi tapasztalás alapján. Ennélfogva a ministeri

tanács meghagyta nekem, hogy a három évről készittessek il kimutatást. Az szeptemberben készült el, aztán már október 7-é ismét az összes ministeriumok és a pénzügyminister közt folyta a tárgyalások és igy természetes, hogy azoknak nyomatása e nem rendeltetett, miután a végösszeg megállapitása nélkül részletek ki nem dolgoztathattak."

Az általános vita január 15., 17., 18. és 19-iki üléseibe folyt: ez utóbbiban felteszi az elnök a kérdést: Elfogadja-e ház a pénzügyi bizottság jelentését az 1870-diki költségveté tárgyában a részletes tárgyalás alapjául: igen vagy nem?

A kérdés feltevéséhez szóltak Simonyi Ernő (ki a költ ségvetést általában). Madarász József (ki a költségvetést pénzügyi bizottság módositásaival) kivánta föltétetni. A ház a elnök által föltett kérdésre szavazott „felállással" s azt elfogadta

A pénzügyi bizottság általános jelentése most már részle teiben fölolvastatik, mire Deák Ferencz a javaslatokat össze foglalva, a nyugdijak nélkül külön inditványkép beterjeszti — s a ház elfogadja a javaslatot, a nyugdijakat illetőleg pedi később kivánván tárgyalást, s igy határozatilag kimondja:

Általános elvi határozatok.

hogy ezentúl a költségvetés mindig kellő időbe és ne részletenkint, hanem teljesen a bevételek és kiadások mér legével a brutto-budget elvei szerint szerkesztve s formailag i egyöntetüleg és az egyes ministeriumok részéről irott indokolássa kisérve terjesztessék elő;

hogy a központon alkalmazott hivatalnoko száma a közigazgatás azon ágaiban, ahol lehetséges, kevesb bittessék; végre

hogy a költségvetési törvényben az átruházás enge délye lehetőleg kerültessék s a törvényben inkább azon czime és rovatok, melyekben még most az átruházás (virement) ki nem kerülhető, foglaltassanak egybe.

A költségvetés részletes tárgyalása.

Részletekben tárgyaltatott:

1870. január 19. és 20-án a ministerelnökség (előadó gróf Zichy József);

január 21-én a felség személye körüli ministerium (előadó gróf Zichy József);

január 22., 24. és 25-én a pénzügyministerium (előadó Pulszky Ferencz):

január 26., 27., 28., 29., 31., február 1. és 3-án a közmunka- és közlekedési ministerium (előadó Pulszky Ferencz):

február 4. és 5-én a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium (előadó Wahrmann Mór):

február 8., 9., 10., 11., 12. és 14-én a belügyministerium (előadó Zsedényi Ede):

február 15., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 28., márczius 1., 2. és 3-án a vallás- és közoktatásügyi ministerium (előadó Kautz Gyula):

márczius 4. és 5-én az igazságügyi ministerium (előadó gróf Zichy József):

márczius 8., 9., 10., 11., 12., 14. és 15-én a honvédelmi ministerium (előadó Bittó István):

márczius 21-én a cabineti iroda, az államadósságok és a közösügyi kiadások.

Mielőtt a tárgyalás tovább folyt, Vukovics Sebő a pénzügyi bizottság jelentésében kifejezett óhajtást határozati javaslattá (melyet a ház el nem fogadott) alakitja a következőben: A közigazgatás szervezete.

„A ministerium fölszólittatik, hogy a lehetőleg legrövidebb idő alatt terjeszszen elő oly törvényjavaslatot, melyben mind az országos biróságok, mind a központi közigazgatás személyzetének száma és fizetése a szükség kifejtésével előadva, és ez által a háznak alkalom legyen nyujtva az ország kormányzatának terheit körülményes megbirálás utján megállapitani s a következő budgetek tárgyalását könnyiteni".

Ezek után következett a ministerelnökségre vonatkozó jelentése a pénzügyi bizottságnak. A részletes tárgyalás módozata.

Ez alkalommal kérdés támadt, hogyan tárgyaltassanak az egyes tárczák, vajjon a pénzügyi bizottság előterjesztése, vajjon általánosságban vagy rovatonkint képezze a tárgyalás alapját. Erre a jegyző felolvassa tételenkint a költségvetést és az előadó elmondja esetleg reá a pénzügyi bizottság észrevételeit — anélkül, hogy a ház a tárgyalás módozatára nézve elvileg határozott volna.

Simonyi Ernő a ministerelnökség költségeinél vitát provocál azon kérdéssel, hogy igaz-e, hogy vannak hirlapok, melyeket közadókból subventionálnak.

A ministerelnök fizetését Német Albert sokalja, s ily nagy urtól nem várta volna, hogy fizetésért vállal ministerséget, mire gróf Andrássy Gyula igy válaszol: „lemondanék a A ministerelnök fizetése.

fizetésről, mely meg lett állapitva, ha valaha példát láttam volna arra, hogy egy minister valamely országban a fizetést visszautasitotta volna: de nem tehettem ezt egyénileg azon okból, mert az országot e tekintetben sérteni nem lehet és nem szabad".

Nagyobb vitát idézett elő a sajtó-osztály költsége, melyet az ellenzék fölösleges kiadásnak vázolt.

Kisebb javadalmazásu tisztviselők.

Ugyanitt tette Deák Ferencz azon inditványát, hogy a kisebb javadalmazásu tisztviselők fizetése javittassék; inditványára nézve a ház külön tárgyalást óhajtott s előbb a pénzügyi bizottság véleményét követelte.

Rendelkezési alap.

Ez alkalommal tárgyalták első izben tüzetesen a rendelkezési alap kérdését.

Ifj. gróf Zichy József előadó kifejté, hogy a pénzügyi bizottság a tárgyalásai alkalmával jelen volt ministerelnök nyilatkozatai alapján meggyőződött arról, hogy a kormány eddig élénken érezte szükség esetében ilyen rendelkezésre álló alap hiányát, s hogy annak az előirányzatba való fölvétele, épen a két éven át szerzett tapasztalatok által teljesen igazolható volt: tekintve tehát, hogy más alkotmányos államokban is a kormánynak ily czimen bizonyos összegek szoktak rendelkezésére állani: a bizottság azon meggyőződésben, hogy a ministerium ezen kért összeget helyes czélokra s a közérdek előmozditására forditandja, megszavazandónak véli.

Tisza Kálmán szerint a rendelkezési alapot, kivált ily nagy összegben (120.000) rendes időben legfölebb egy oly ága a kormányzatnak igazolhatná, a melylyel, fájdalom, nem birunk: igazolhatná, ha a külügyek vezetése saját kormányunk kezében volna .... „Én egyébként belátom annak lehetőségét a parlamentális kormányforma mellett, hogy a többség, melyből a kormány alakult, ennek minden számolási kötelezettség nélkül, nagyobb összegeket bocsát rendelkezésre; de, azt hiszem, senki sem veheti rosz néven, ha viszont az ellenzék, mely még az ellen sincs biztositva, nem fognak-e épen egyenesen ellene — az ellenzék ellen — forditattni, ily összegeket meg nem szavaz".

Gr. Andrásssy Gyula szerint absolut kormány rendelkezési alapot nem kér: rendelkezik az az egész népesség összes jövedelmével. Ez igen kellemetlen a népességre nézve: hanem a kormánynak bizonyos irányban nagy erőt ad, mely erő alkalmilag föl is használható. Alkotmányos kormány ezt nem teheti:

a kénytelen a lehető legcsekélyebbre szállitani le azon összeget, melyet oly czélokra kell, hogy használhasson, a melyekről világosan számolnia nem lehet. Ehhez járul még egy más körülmény és ez az, hogy a számadási rendszert nem az egyének szerint kell megállapitani, hanem annak olyannak kell lenni, hogy az országnak biztositéka legyen még akkor is, ha az illető ministeriumnak tiszta kezelésében bizni nem lehetne. Szükséges tehát egy független és a ministeriumot minden tekintetben hatályosan és erélyesen ellenőrző számadási rendszer. De ha ez szükséges, akkor nem kell elvonni a kormánytól azt, hogy ott, a hol lehetetlen kikerülni a kiadást, azt meg is tehesse.

Rendelkezési alap

. . . . Itt egyáltalában nem is bizalmi szavazatról, hanem a szükségesség szavazatáról van szó. Meg vagyok győződve, hogy minden kormány, mely szoros számviteli rendszerhez ragaszkodik, kell, hogy ily összeget vegyen fel költségvetésébe".

Hosszabb vita után az ügy névszerinti szavazás utján dőlt el január 20-án, mely alkalommal 169 szavazattal 102 ellenében (távol volt 159 képviselő), a rendelkezési alapra szánt összeg elfogadtatott.

Január 21-én tárgyaltatott a felség személye körüli ministerium költségvetése (előadó ifj. gróf Zichy József). Ezen ministeriumnál az alkalmazott hivatalnokok számát sokalta az ellenzék s a felére óhajtotta leszállittatni. Várady Gábor pedig az országos levéltárnak Bécsből Budapestre szállitását követelte.

Országos levéltár.

A pénzügyministerium költségvetése 1870. január 22., 24. és 25. üléseiben tárgyaltatott (előadó Pulszky Ferencz): a tárgyalások folyamában Tisza Kálmán a számvevőség személyzetének szaporitása ellen szólt; a pénzügyőrök szaporitását csak ideiglenesnek kivánná látni: sőt inditványt is tett, mely szerint mondja ki a ház jegyzőkönyvileg, „hogy a pénzügyőrségnél előforduló személyszaporitások mindaddig, mig a pénzügyőrség szervezete meg nem állapittatik, csak ideiglenes természettel birnak". A kataszteri munkálat befejezésére Tisza Kálmán ha körülbelől 3 év alatt azt el lehetne érni, rendkivüli dotatiót is adna, e részben határozati javaslata igy szólt: „Határozza el a ház, hogy a kataszteri munkálat, ha másképen nem lehet, rendkivüli pénzforrások fölhasználásával is, három év alatt fejeztessék be: e tekintetből a kataszteri munkálatok költségeinek fedezésére szükséges összeg a rendkivüli kiadások közé soroz-

Számvevőség.

Kataszter.

tassék. A ministerium pedig az e tárgyra vonatkozó törvén javaslatot, melyet az 1869-ik évi budget tárgyalása alkalmáv létrejött megállapodás szerint is beterjesztenie kell, ezen czéln megfelelőleg készitse el és tegye le mielőbb a ház asztalára Mire a pénzügyminister kijelenti, hogy ugyis külön törvén javaslatot szándékozik előterjeszteni.

Fogyasztási adók bérlete.

Ghyczy Kálmán a fogyasztási adók 3 évre szóló kibé lését látván, fölveti a kérdést: miután ezen adók csak a folj év végeig vannak megszavazva, mily alapon lehetett azokat évre és igy a jövő évek törvényhozásának határozatát minteg megelőzőleg bérbe adni? nehogy tehát az előlegezés által törvényhozás a jövőre nézve bármikép is megszorittassék s imént emlitett adók, mintegy per tangentem már most elő megszavaztassanak, kérdést tesz. A pénzügyminister a válaszolta, hogy az államkincstár fentartja magának a kötö szerződésekben a jogot, hogy évenkint fölbonthassa a bérle viszonyt.

Dohányjövedék.

A dohányjövedéknél az állapot rendezését követelték. A államjószágoknál Simonyi Ernő a jószágok kezelését pénzügyministeriumból a földmivelés-, ipar- és kereskedelem ügyi ministeriumba kivánta áthelyeztetni. A bányászatnál Stol

Bányászat.

Károly a nagykereszthegyi bánya részletes kérdése iránt adot be javaslatot.

Megürült főpapi javadalmak.

Irányi Dániel kérdést intéz az iránt, hogy a megürül főpapi javaknak ideiglenes jövedelme, melyik tétel alatt fordu elő. Kérdésének tárgyalását mindazáltal elhalasztották azo időre, midőn a vallásügyi minister is jelen leend; midőn pedi február 15-én a vallás- és közoktatásügyi minister kijelenté hogy „az időközi jövedelmek hová forditása iránt törvényjavas latot fog előterjeszteni“, a képviselőház hosszabb vita utá tudomásul vevén azt, hogy a vallás- és közoktatásügyi ministe egy törvényjavaslatot szándékozik e tárgyban előterjeszteni, a intercalaris jövedelmek érdekében tett inditványnak tárgyalásá azon időre halasztja, midőn ezen törvényjavaslat előterjesztve lesz.

A kisbéri uradalom.

A kisbéri uradalom — mely annak idejében gróf Batthyány Kázmértól elkoboztatott — ezuttal a költségvetésben megvételre volt javaslatba hozva. Ezen tételnél elvi jelentőségü vitát provocált Győrffy Gyula következő határozati javaslatával: „Minthogy a javaslatba hozott 1,750.000 frt vételár megszavazásának kér-

lését, ezen uradalom megvásárlásának törvényhozás utján leendő elhatározása előtt tárgyalás alá venni nem lehet, a pénzügyminister utasittatik, hogy a kisbéri uradalomnak az állam részére megvétele tárgyában indokolt törvényjavaslatot terjeszszen a képviselőház elé". A ministerium részéről Lónyay Menyhérten kivül Horváth Boldizsár és Gorove István ministerek szólaltak fel, ismételten hangsúlyozván, hogy a kormány ezuttal nem akarta a képviselőház azon előbbi alkalmakkor már elfogadott határozatát, mely szerint államjószágok vétele indokolt törvényjavaslat alakjában kerüljön a törvényhozás elé megsérteni, de ezen rendkivüli esetben ezt az eljárást mellőzendőnek találta. Hosszú vita után, a szavazatok megszámlálásával (145, 141 ellenében) a költségvetési tétel elfogadtatott.

A rendkivüli fedezetnél ismét Tisza Kálmán jegyzőkönyvileg kivánta a pénzügyministert utasittatni arra: 1. hogy az 1868: LI. t.-cz. 5. §. rendeletének (egy a kamatbiztositásból eredhető fizetések fedezésére szolgáló alap alakitására nézve) mielőbb tegyen eleget, addig is pedig, mig ezt tenné és minden esetre még a budget tárgyalásának folyama alatt mutassa ki, hogy ezen alap mennyire megy? veszi-e az idézett törvényben kijelölteken kivül más? s ha igen, minő alapból eredetét? miképen kezeltetik és kamatjai hová fordittatnak? 2. hogy ugyanazon idő alatt mutassa ki továbbá, hogy a rendkivüli födözetben az államjavak eladásából kitett összeg mikori eladásokból veszi eredetét? s a mennyiben részletfizetésekről van szó, ezen részletek hány évig fognak még folyni s azokból évenkint minő összeg várható? 3. végre ugyanazon idő alatt mutassa ki azt is, hogy az adó- és bérlethátralékokból mennyi van még fenn? és a mi fenn van, mely évekből veszi eredetét?" Hosszas vita után, s a pénzügyminister abbeli nyilatkozata következtében, hogy ezen kérdésekre nézve tüzetesen ugy is fog nyilatkozni, az inditvány mellőztetett. Kamatbiztositási alap.

A közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségvetését (előadója Pulszky Ferencz) a képviselőház január 26., 27., 28., 29., 31., február 1. és 3. üléseiben tárgyalta. A költségvetésnél nagyobb általános vita fejlődött ki, főkép azon akkor a sajtóban terjesztett vádaskodások folytán, melyek a közmunka- és közlekedési ministerium tisztviselői elleuében, kivált Hollán Ernő államtitkár ellen, a vasutak engedélyezésénél állitólag követett Hollán-ügy.

visszaélések miatt fölhozattak: ezek a vádaskodások erős tám dásra használtattak föl a ministerium összes tevékenysé ellenében és Zsedényi Ede külön javaslatot terjesztett be e öt tagu vizsgálati bizottság kiküldetése végett, mely javaslat a képviselőház külön tárgyalásra tüzte ki. A részletes tárgyal soknál a ház pénzügyi bizottságának javaslata alapján utasít

Közmunka.

a ministert „hogy a közmunka czélszerü fölhasználása irá már elkészült törvényjavaslatot mielőbb terjeszsze tárgyal

Állami utak.

alá" és kimondja, „hogy az állami utak egy részének a törvén hatóságok kezelése alá bocsátása a jelen körülmények kö helyben nem hagyható, és hogy az utak továbbá is állar kezelés alatt maradjanak". Szükségesnek tartja továbbá, „hog a ministerium minden utépités megkezdése és az arra vona kozó szerződések megkötése előtt, mutassa be az egész czéll vett épitésnek terveit és költségvetését, továbbá jelentse k hány év alatt, és mily évi járadékok igénybe vételével szár dékozik ezen épitést végrehajtani, s végre, ha az ilynemü épi kezés nagyobb költségeket igényel, a szükséglet kimutatásáva egyidejüleg jelentse be azt is, miként szándékozik a fedezetr gondoskodni. Szerződéseket pedig ilyen uj épitkezésekre nézv egyátalában mindaddig ne kössön, mig a törvényhozás az épit kezések költségei iránt nem határozott".

Végre báró Simonyi Lajos inditványára utasitja a kép viselőház a ministert, „hogy ugy a vasutak, mint a vizi- é köutak általános hálózatára vonatkozó tervezetet, valamin hogy a közmunka kérdésének megoldásáról szóló törvényjavas latot mielőbb terjeszsze a ház elé".

Az utak kérdésénél az egyes helyi érdekek, egyes utvonalal épitkezésére nézve jutottak kifejezésre s a minister előirányzat több tekintetben magában a házban módosittatott.

Államépitészeti hivatal.

Az államépitészeti hivataloknál a pénzügyi bizottság véle ménye alapján a képviselőház határozatilag kimondja, miszerin a mennyiben az államépitészeti hivatalok a vallás- és közoktatási ministerium által kezelt alapok épitészeti ügyeit végeznék, az alapok is tartoznak az államépitészeti hivatalok költségeinek fedezéséhez aránylag hozzájárulni, e végből utasit tatik a vallás- és közoktatási, valamint a közmunka- és közle kedési ministerium arra, hogy ezen arányt közegyetértéssel

mielőbb állapitsák meg, s a meglevő összeget, mint fedezetet csatolják az előirányzathoz.

A vizi munkálatok és a vizszabályozás ügye szintén beható vita tárgyát képezte. A képviselőház e tekintetben a minister beleegyezése után, Tisza Kálmán javaslata alapján utasitja a ministert: „1. hogy a folyóknak a szabályozás szempontjábóli osztályozásáról, továbbá arról, hogy az oly folyamoknál, melyeknek szabályozásához az államnak is járulnia kell, mi az állam s mi az érdekeltek által teljesitendő? s végül hogy az állam, illetőleg a kormány befolyása és felügyelete miben s mily módon gyakorlandó? mielőbb törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé; 2. hogy a fönnebbiekre nézve létrejött megállapodása folytán terjeszszen elő mielőbb törvényjavaslatokat mindazon folyók tárgyában, a melyeknek szabályozásához részben az államnak is járulnia kell, s a melyeknek szabályozása már vagy folyamatban van, vagy az érdekeltek hozzájárulásával mielőbb folyamatba teendő; 3. hogy terjeszszen elő minél elébb törvényjavaslatot a vizi- és gátrendőrségről, tekintettel a szabályozási munkálatoknak árviz alkalmával megvédésére is; 4. hogy mihelyt előmunkálataival annyira előhaladt, mutassa ki azon költségeket, a melyek ezen szabályozási munkálatok teljesitése által évenkint s egészben az állampénztárt fogják terhelni“. Vizi munkálatok.

A pénzügyi bizottság javaslata alapján pedig kijelenti a képviselőház, hogy „a Dunának szabályozására létesitett egyes vizműveket elegendőknek egyátalában nem tekintheti, és szükségesnek tartja, hogy a ministerium a felső Dunának Pozsonytól Gönyőig leendő szabályozási tervét és költségvetését terjeszsze mielőbb az országgyülés elé; az ez iránt egyuttal bemutatandó törvényjavaslatban pedig ugy a fedezet, mint az érdekeltek netáni hozzájárulási aránya iránt is javaslatot tévén. A képviselőház továbbá utasitja a ministert, hogy a mohácsi ujabb partvédezet költségeihez leendő hozzájárulás iránt az érdekelteket, ugy mint a Duna-gőzhajózási társulatot, ugyis mint hajózási vállalatot, ugy is mint a mohács-pécsi vasut tulajdonosát, valamint Mohács városát is, utólag szólitsa föl és velök ez iránt tárgyalásokat inditson meg“. Dunaszabályozás.

A vasutaknál a különböző vonalak s főkép a károlyváros-fiumei vasut beható fölszólalásokra adnak alkalmat. A vasutügyet illetőleg gróf Zichy Jenő határozati javaslattal lépett Vasutak.

föl, mely szerint a vasutépitészeti igazgatóság feloszlatandó let volna s a ministerium kebelében helyette egy külön vasut épitészeti osztály alakitandó. A határozati javaslat mindazálta mellőztetett.

Hollán-ügy. A ministerium költségvetésének letárgyalásakor gróf Mik Imre minister a tisztviselői ellenében fölhozott általános váda egész seregével szemben fölszólit mindenkit, hogy positiv ada tokat szolgáltasson neki, melyek alapján a vizsgálatot elrendel heti. Mire Tisza Kálmán inditványozza hogy: „tekintettel ház kebelében, de országszerte is elterjedve levő azon gyanum hogy a közmunka- és közlekedési ministerium kebelében a ország érdekeire sérelmes visszaélések léteznek, minő jelesen – a déli vaspálya érdekeinek illetéktelen pártolása, — a vasut engedélyezések körül és a vasutaknak épités végett kiadásánál követett szabálytalan eljárás, — a közutak épitésének helytele vezetése, — válaszszon a ház egy héttagu vizsgáló bizottságot mely az említett okiratokat megtekinthesse, mindazokat, a kike szükségeseknek lát kihallgathassa és tapasztalatairól mielőbb részletes és véleményes jelentést tegyen".

Az inditványt Zsedényi javaslatával együtt a képviselőház csak a költségvetés tárgyalásának befejezte után tárgyalta mindkettőt elvetette.

Gazdasági tanintézetek. A földmivelés-, ipar- és kereskedelmügyi ministerium költségvetését (előadó Wahrmann Mór) a képviselőház febru 4. és 5-én tárgyalta. Ez alkalommal főkép a gazdasági tanintézetek körül fejlődött ki élénkebb eszmecsere, és a képviselőhá Tisza László javaslatára utasitja a ministert, „hogy addig alaposan megvizsgálva a helyi viszonyokat és a fölállithatás módo zatait, az 1871-iki költségvetésben okvetlen hozzon javaslatba egy felsőbb országos gazdasági tanintézetet az országnak észak és külön egyet az országnak déli részére, s készitse addig el az ügyet úgy, hogy ez ujabb intézetek a törvényhozás hozzájárulása után azonnal fölállittathassanak". Egyuttal a pénzügyi bizottság véleménye alapján a ministerium kezelése alatt levő

Alapitványok. alapitványok és alapokra nézve határoztatott, miszerint felhivatik a minister, hogy a jövő évi költségvetésbe azoknak jövedelmeit, mint a fedezet egyik rovatát, névszerint vegye fel, az alapok jövedelmeiből fedezendő kiadásokat pedig az illető czimek, rovatok és tételek közé igtassa.

A belügyi ministerium költségvetését február 8., 9., 10., 11., 12. és 14. üléseiben tárgyalta a képviselőház (előadó Zsedényi Ede). Az ellenzék részéről Várady Gábor kezdeményezett átalános közigazgatási vitát, inditványt tevén, hogy „a törvényhatóságok és községek rendezésére vonatkozó törvényjavaslatok minél előbb terjesztessenek elő", mely inditvány minden oldalról a vita fejlődésére hatott. A pénzügyi bizottság javaslata alapján pedig határoztaba ment: Közigazgatás rendezése.

„A földtehermentesitési ügyekkel foglalkozó osztály, mihelyt az államkincstárt és igy a pénzügyministeriumot mint érdekelt felt illető földtehermentesitési ügyek be lesznek fejezve, átteendő a pénzügyministeriumhoz". Földtehermentesités.

Továbbá „hogy a számvevőség eddigi vezetése és kezelésének hibás és drága rendszerének megjavitását illetőleg, a felállitandó számvevőszék adjon javaslatot". Számvevőség.

Az egészségügyi kiadások tárgyalásánál a pénzügyi bizottság javaslatára a képviselőház utasitja a ministert, „hogy a közegészségi ügy előmozditására czélzó intézkedések életbeléptetése és átalán az eddig elhanyagolt egészségügyi rendszer törvényes rendezésének eszközlése végett egy részletekbe menő javaslatot terjeszszen elő". Közegészség.

A főispánok fizetésénél nagyobb vita folyt s a tétel megszavazása névszerint történt, mely alkalommal 167 szóval 136 ellenében (távol volt 99) a pénzügyi bizottság által javasolt összeg fogadtatott el. Főispán fizetés.

A nemzeti szinháznál az által, hogy a román képviselők egy román szinház segélyezésére is külön összeg fölvételét követelték, nemzetiségi vita fejlődött ki és hosszasabb vitatkozásra adott alkalmat. Nemzeti szinház.

A „Budapesti Közlöny" költségeinél követeltetett, hogy a lap jövedelme is vétessék föl a költségvetésbe; azonkivül Simonyi Ernő megpenditette azt az eszmét, hogy a képviselőknek az országgyülésen mondott beszédei egész terjedelmükben vétessenek föl a hivatalos lapba; ez utóbbi ellen Rajner minister anyagi nehézségeket emlit föl. Budapesti Közlöny.

Végre az alapitványokat illetőleg a képviselőház utasitotta a ministert, „hogy miután a közalapok némelyikének rendeltetése megszünt, másoknak rendeltetése máig sincsen, ezen nehézségek elháritása, az ügykezelés könnyitése és egyszerüsi- Közalapok.

tése iránt terjeszszen javaslatot az országgyülés elé; addig azonban a magánosoknak kölcsönzött tőkéket halasztás nélk fölmondván, a befizetendő pénzeket csakis magyar állam-, magy földtehermentesitési- és magyar földhitelintézeti kötvényeb helyeztesse el".

A vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetés (előadó Kautz Gyula, kit több ülésben Széll Kálmán helyettes tett) február 15., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 24., 25., 26., 2 márczius 1., 2. és 3-án tárgyalták.

Az egyházi javak intercaláris jövedelme.

Mindenekelőtt Ludvigh János inditványa az egyhá javak intercaláris jövedelméről, melyet az inditványozó a pén ügyministerium költségvetésébe kivánt fölvétetni, tárgyaltato A kérdésre vonatkozólag báró Eötvös József minister többek közt igy nyilatkozik:

„A Corpus Jurisban nincs törvény, mely ezen jövedelm iránt intézkedett volna. A Hármas Könyv I. Rész X. czime szeri „Praeterea cunctorum quoque Dominorum praelatorum et viroru ecclesiasticorum princeps ipse noster verus pariter et legitim successor est. Non quantum ad bonorum et jurium possessionari rum, ab ecclesia ablationem et sequestrationem, sed quantu alteri (vacantibus praelaturarum sedibus et ecclesiarum rectora bus) ad gubernandum cum ecclesia collationem". Ez és az I. X mely a magyar koronának a kath. egyház körüli jogait szabályozt végül az 1715. XVI. (conventio Kolonichiana) mitsem tartalmazn s igy a javak természete, analogia és usus szerint kell eljárn A javak természete egyházi. Analogia található az 1548: XII. 1550: XIX. törvényczikkekben, melyek szerint az abbatiák prepositurák jövedelmei parochusok tartására és iskolákra ford tandók. Usus gyanánt tekinthető az, hogy 1703-ig számos es vehető ki a Corpus jurisból, melyekben az intercaláris jövedelm nemcsak a királyi kincstár, hanem magánosok is, kik egyház felett patronatust gyakoroltak, hosszas ideig élvezté 1703-ban jött létre a Kolonichi conventio, melynek 4 pontja sz rint e jövedelmet három hónapig használja a fejedelem „titu juris patronatus". három hónap után használja annak felét fejedelem, másik felét az egyház. A Conventio ezen pontja 1715: XVI. t.-czikkben nem foglaltatik s igy Eötvös néze szerint ezt a törvényhozás nem hagyta helybe. 1783-ban Józs császár e jövedelmet a vallásalaphoz csatolta s igy maradt e

1793-ig. Ekkor Ferencz császár hivatkozva a Conventio Kolo-nichianára és a kánonokra azt határozta: hogy az összes jövedelmek ezentul a kincstár által kezeltessenek, azonban főleg egyházi czélokra, templomok, paplakok fölállitására és egyházi személyeknek segélyezésére és más ilynemü czélokra használtassanak föl. Igy maradt ez 1855-ig, midőn ez a jövedelem a vallásalaphoz visszacsatoltatott, azon kötelezettséggel, hogy azon egyházi czélu kiadások, melyek előbb a kincstár által fizettettek, ezen vallásalapba vétessenek át, igy pl. az ugynevezett Ferdinandeus 15.000 frt, igy azon 26.250 frt, a mely fizettetik egyes ...vesztett szegényebb beneficiumok fölsegélyezésére és másra. ...us tehát ez: a fejedelem titulo juris patronatus ezen jövedelmeket mindig oda forditotta, a hová akarta, és fejedelmeink ezen intercalaris jövedelmeket kevés kivétellel mindig egyházi czélokra forditották vagy legalább ezt tüzték ki ezen jövedelmek czéljául. Végül igéretet tesz, hogy az időközi jövedelmeknek hováforditására nézve törvényjavaslatot fog beterjeszteni.

Az egyházi javak intercalaris jövedelme.

Hosszabb vita után Ghyczy Kálmán következő javaslatát: „tudomásul vevén azt, hogy a minister ur egy törvényjavaslatot szándékozik e tárgyban előterjeszteni, Ludvigh inditványának tárgyalását azon időre halassza, midőn ezen törvényjavaslat előterjesztve lesz" fogadta el a képviselőház.

Az ezután következő átalános vitában kivált a vallásalap kérdése képezte a vita főtárgyát. A vitát kezdeményezte Ghyczy Kálmán; ő a kath. autonomia és a vallás-, az egyetem- és tanulmányi alapokról szól. Mire Horváth Mihály a következő inditványt teszi: Küldjön ki a ház a maga kebléből bizottságot, mely az eddigelé a cultus és közoktatási minister által kezelt alapitványok jogi természetét megvizsgálván, indokolt véleményt mondjon a felett: vannak-e ezen alapitványok közt olyanok, melyekre a kath. egyház jogosan nem tarthat számot, melyeknek ezentul is az állam kezelése alatt kellend maradniok.

Vallásalap.

Ghyczy Kálmán ismét felszólalván, a következő javaslattal lép föl: A vallás és közoktatási minister oda utasittatik: „1-ször. Hogy a felügyelete alatt álló alapok és alapitványok vagyoni állapotainak már beterjesztett kimutatásain kivül azoknak eredetét, történetét, czélját és rendeltetését felvilágositó okmányokat is a képviselőház 1868. évi november 12-én kelt határozata folytán mielőbb mutassa be: hogy a ház ezen alapok

Az egyházi javak interkalaris jövedelme.

és alapitványok czéljának és rendeltetésének megvizsgálása s vizsgálat eredményéről adandó véleményes jelentés végett bizoságot küldhessen ki.

„2-szor. Addig, mig a törvényhozás az emlitett alapoknak alapitványoknak jövőben mikép leendő kezelése iránt az előbocsátandó vizsgálat folytán határozni fog; a vallás- és köoktatásügyi minister a közvetlen felügyelete alatt álló alap és alapitványok bevételeinek és kiadásainak előirányzatát illető czimek, rovatok és tételek szerint összeállitva évenki költségvetésébe foglalja".

A képviselőház mindazonáltal február 23-án Hoffmaı Pál következő határozati javaslatát fogadta el: „a cultus és köoktatási ministerium 1870. évi költségvetésének átalános tárgyalása bevégeztével határozza el a képviselőház: miszerint a vallá és közoktatásügyi ministerium felügyelete és kezelése alatt á különböző alapok és alapitványok jogi természetének megvizgálása végett, a képviselőház legközelebb 12 tagu bizottság választand, mely a teljesitett vizsgálat eredményeiről a háza okadatolt és véleményes jelentést fog tenni".

A költségvetés részletes tárgyalásánál „a központi igazgatás" cziménél a ministeriumban alkalmazott tisztviselők szán ellen történt fölszólalás s a képviselőház pénzügyi bizottságán javaslatára elhatározta, hogy „a számfeletti hivatalnokok keveb bitése czélba lesz veendő még pedig olykép, hogy ez állomás amint üresedésbe jövendenek, többé betöltetni nem fognak".

Egyházi czélok.

Az egyházi czélokra szánt összegeknél a pénzügyi bizot ság ismét azon álláspontját fejté ki, hogy elvileg nem helyes heti az egyes hitfelekezeteknek az állampénztárból való seg lyezését, s igy az illető összeget csak tekintettel jelen helyz tünkre ajánlja megszavazásra. Az e tételnél nemcsak egyhá de nemzeti szempontból kifejlődött élénk és hosszu vita után képviselőház ezuttal az illető összeget Nyáry Pál javaslatá a rendkivüli kiadások közé helyezte, ezzel kifejezni akarván kiadás muló jellegét.

Egyetemi alap.

Az egyetemi alapra vonatkozólag báró Eötvös Józs minister beható jelentést terjesztett a képviselőház elé, me ezen alap történetét és állapotát tüntette föl. Ezen előterjeszt részleteit a következőkben adjuk:

Egyetemi alap.

Pázmány Péter 1635. május 12. kelt alapitványlevelével a magyar tudományos egyetemnek alapját vetette az által, hogy 100.000 rhénes forint tőkét rendelt ki, melynek kamatjai ezen tudományos főtanoda költségeinek fedezésére szolgálandottak. II. Ferdinand 1635. oct. 18. napján az alapitványt kiváltságlevéllel megerősitvén, az egyetem Dobronoky György rector alatt 1635. oct. 18-án Nagyszombaton ünnepélyesen megnyittatott. Kezdetben csak hittani és bölcsészeti kara volt. Losy Imre esztergomi érsek, 1642. nov. 6. végrendeletében a jogi tanulmányok fentartására bécsi házának árát adta; Lippay György pedig 1665. decz. 31 végrendeletében 15.000 frt alapitványt tett egy kánonjogi és egy polgári jogot tanitó tanár számára; Szegedi Ferencz Lenárd. váczi püspök és Pongrácz György, szendrői választott püspök, 1667. jan. 2. kelt alapitványi levelükben a jogi kar felállitása s fentartása iránt akkép intézkedtek, hogy a kánoni tanszéknek egy jezsuita társaságbeli tanár által leendő ellátása céljából. a nevezett rendnek a Lippay-féle alapitványból, mely akkoriban hadadi Wesselényi Ferencz nádornál volt elhelyezve, 5000 frt engedményeztessék, mely összeg a Pázmány-féle alapitványba beolvasztatván, ennek 6%-os kamatai vagyis 300 frt a kánonjogi tanár fizetésére szolgáljanak. A jogtudományi kar fentartására fennmaradó 25.000 frt ellenben, melyekből 10.000 frt a Lippay, 15.000 frt a Lósy-féle alapitványból eredt, az esztergomi káptalan gondoskodása alá bocsáttatott oly kikötéssel, hogy ezen káptalan egyik oszlopkanonoka a jogi tanulmányok pártfogója (protectora) legyen. A magánjog tanárainak száma 3-ra állapittatott meg, egy a római jog (jus civile) és kettő a jus patrium előadására. A jogikar 1667. január 16. nyittatott meg ünnepélyesen. Mária Terézia 1769. julius 17. a dunaföldvári apátságot ajándékozta az egyetemnek és az orvosi kart alapitja. XIV. Kelemen 1773. julius 21. brevejével a jezsuita rendet feloszlattatván, az ezen rend vezérletére addig bizva volt nagyszombati magyar kir. egyetem vagyona is 1774-ben a m. kir. helytartó tanács közvetlen felügyelete alá került. 1774-ben a tudományos egyetem alaptőkéje volt:

a Pázmány-féle alapitvány	100.000	frt
a nagyszombati collegium tőkéi	124 851	»
a collegium kegyes alapitványokkal terhelt tőkéi . .	32.616	»
az egyetemi könyvnyomda vagyona	11.147	»
összesen	268.614	»

Egyetemi alap.

Az eredeti tőke	1807-ben	950.838	frt	$25^1/_2$	kr
Legmagasabb állása	1812-ben	1,568.022	»	$42^1/_5$	»
A pénzválság folytán	1813-ban	917.334	»	$33^1/_2$	»
	1818-ban	853.197	»	$59^1/_2$	»
	1835-ben	902.957	»	$43^6/_8$	»
	1845-ben	1,032.345	»	$29^1/_8$	»
	1855-ben	1,049.743	»	$50^6/_8$	»
	1865-ben	2,628.435	»	44	»
	1868-ban	2,812.777	»	07	»

1868-ban: a tőke következő részekből alakul:

a) Államkötvények				
1. 1816. évi kölcsön pengő pénzben	600	frt	—	kr
2. osztrák értékü kötvény	111.670	»	—	»
3. 4% kisorsolási kötvény	500	»	—	»
4. nemzeti kölcsönkötvények . . .	12.160	»	—	»
	124.930	»	—	»
b) Földtehernent. kötvények	2,339.436	»	80	»
c) Magánkötvények, még pedig				
magánfeleknél jelzálogilag elhelyezve	302.343	»	93	»
magyar földhitelintézeti záloglevél .	45.700	»	—	»
budai takarékpénztárnál	366	»	34	»
	348.410	»	27	»

1774-től fogva 1868-ig az egyetemi alapba befolyt: 1. Hagyományokból 7.109 frt 90 kr. 2. Ingóságok, jelesen a gazdasági felszerelvények eladásából 27.166 frt $36^1/_2$ kr. 3. Ingatlanságok eladásából 215.081 frt $78^1/_2$ kr. 4. Az egyetemi könyvnyomda alapnak bekebleztetett vagyonából 134.611 frt 25 kr. 5. Tőkésitett jövedelmi fölöslegekből 534.802 frt 1 kr. 6. Urbéri kárpótlás fejében 1,625.391 frt 65 kr.

1848 után egy ideig az egyetemi alap a költségek fedezésére elégtelen volt; 's a vallásalap és a kincstár segélyezését volt kénytelen igénybe venni.

Az egyetemi alaphoz tartoznak a következő jószágok:

A duna-földvári uradalom.

1. Duna-Földvár. A duna-földvári uradalom a Szt.-Ilonáról czimzett duna-földvári apátság javaiból áll, melyek József hesseni landgróf s darmstadti herczeg halála után szabad királyi rendelkezés alá kerülvén, Mária Terézia által 1769. junius 17. kelt kegyadománylevelével legfelsőbb kegyuri jogánál fogva, s hivatkozólag az 1548 : XII. t.-cz. rendeletére, az egyetemnek adományoztattak. Az uradalmat a Tolnamegyében fekvő duna-földvári, kömlődi és németkéri jószágok képezik. Terjedelmük:

belső telek	251^{1000}	1.200 öles hold,
szántóföld	524^{520},	
rét	77^{598},	
legelő	561^{1124},	
szőlő	5^{00},	
erdő	2.160^{504},	
nádas	550^{500},	
hasznavehetetlen	1.155^{600},	
összesen .	$5.056^{.546}$,	tiszta jövedelme 10.503 frt.

Az uradalomhoz tartozik 60 kisebb kir. haszonvétel; még pedig malom 47, italmérés 7, vadászat 2, halászat 2, vásárjog 1, rév- és vámjog 1.

Épület 100; közülük 8 kegyuri, 92 gazdasági és erdészeti.

A pécsváradi uradalom.

2. Pécsvárad Baranyamegyében; a pécsváradi uradalom része a boldogságos Szűzről czimzett pécsváradi apátság javainak, melyeket gr. Eltz Hugó, mint utolsó birtokos halála után szabad királyi adományozás alá kerülvén, Mária Terézia 1780. márczius 25. az egyetemnek adományozott.

Állományát képezik: a berkesdi, ellendi, kérdi, kékesdi, kéméndi, liptódi, moráti, monyoródi, pécsváradi, pusztaföldi, perekedi, romonyai, szilágyi, szederkényi, várkonyi és vasai jószágok. Terjedelme:

belsőség	51^{822}	□ hold,
szántóföld	2.386^{1055},	
rét	42^{84}	
legelő	106^{433},	
erdő	4.478^{723},	
kőbánya	51^{185},	
hasznavehetetlen	13^{896},	
összesen .	7.084^{1098}.	

Az uradalomhoz tartozik 93 kisebb kir. haszonvétel; és pedig malomjog 74, italmérés 16, vadászat 1, vásárjog 2.

Épületek száma 105, közte kegyuri 8; tiszta jövedelem 11.448 frt.

A bozsóki uradalom.

3. Bozsók Baranyamegyében. Ezt az uradalmat Mária Terézia 1780. márczius 25. adományozta.

Állománya: a bozsóki, babarczi, fazekasbodai, fekedi, kisnyárádi, lovászletényi, ráczmecskei, szebényi, szűzi, szojki, vémendi, versendi s varasdi részjószágok. Ezen uradalom terjedelme:

belsőség	19^{954} hold,
szántóföld	221^{540},
rét	18^{934},
legelő	891^{843},
erdő	6.970^{400},
egyéb	281^{886},
hasznavehetetlen	20^{272},
összesen	8.423^{729}.

Az uradalomhoz tartozik: 37 kisebb kir. haszonvétel é pedig 20 malom, 13 italmérés, 4 vadászati jog.

99 épület, közte 12 kegyuri; tiszta jövedelme 7.446 frt

A sellyei uradalom. 4. Sellye, Nyitra és Pozsonymegyében. Ezt az uradalma Mária Terézia 1775. február 15. adományozta. Állománya: hosszufalvi, királyrévi, vágkirályfalvi, peredi és selyei rész jószágok. Terjedelme:

belsőség	69^{838} hold,
szántóföld	1.425^{594},
legelő	15^{71}
erdő	691^{152},
különféle	7^{400},
hasznavehetetlen	3^{500},
összesen	2.213^{255}.

Az uradalomhoz tartozik 77 kisebb kir. haszonvétel: közte 68 malom, 8 italmérés, 1 vadászat, 2 halászat, 1 vásár, 2 rév- és vámjog.

81 épület, közte 9 kegyuri: tiszta jövedelme 30.529 frt, még pedig erdőből 4.509 frt, gazdaságból 26.019 frt.

A három-szlécsi uradalom. 5. Három-Szlécs Liptómegyében. Része a boldogságos Szüzről czimzett turóczi apátságnak, melyet 1775. február 13. Mária Terézia adományozott. Részei: az alsó-, közép- és felső-szlécsi jószágok. Terjedelme:

belsőség	16 hold,
szántóföld	135,
rét	27^{400},
erdő	1.404^{600},
összesen	1.582^{1000}.

Az uradalomhoz tartozik 3 italmérés: 19 épület, közte 3 kegyuri. Tiszta jövedelme 271 frt 4 kr, veszteség és pedig a gazdaságnál 265 frt nyereség, az erdőnél 536 frt veszteség.

A zniováraljai uradalom. 6. Znióváralja. A turóczi apátság. Nyitra és Turóczmegyében. Mária Terézia adománya, áll Nyitramegyében a szolkai-,

Turóczmegyében az andrásfalvi, breznai. lázári. lesjachói, moskóczi, nagyszoszóczi. polczjekai, szt.-györgyi. szlovácsi. valcsai, vriczkói, znióváraljai jószágokból. Terjedelme :

belsőség	46$_{750}$ hold,
szántóföld	961$_{450}$,
rét	324$_{1050}$,
legelő	122$_{500}$,
erdő	12.548$_{150}$,
nádas	168$_{450}$,
egyéb	199$_{300}$,
hasznavehetetlen	4$_{450}$,
összesen .	14.375$_{500}$.

Az uradalomhoz tartozik 31 kisebb kir. haszonvétel és pedig: 12 malom, 12 italmérés. 4 vadászat, 2 halászat. 1 vásárjog.

138 épület, közte 14 kegyuri. Tiszta jövedelme 10.440 frt, és pedig az erdészetből 10.289 frt, a gazdaságból 150 frt.

7. Bozók és Dénes. Fele az egyetemi alapé, fele a nagyszombati papnöveldeé. Vitás birtokjogi kérdés. Kezeltetik a nagyszombati papnövelde részére is, mely évente 4.546 frtot fizet az egyetemi alapnak. (10.892$_{796}$ hold területtel.) A bozók- és dénesi uradalom.

Összesen az egyetemi ingatlanok 51 részbirtokot képeznek. Köztük 12 tagositott, 38 tagositás alatt és 1 puszta. Terjedelmük: 38.736$_{328}$ hold, ebből:

erdő	28.253$_{1129}$ hold,
belsőség	229$_{764}$,
szántóföld	5.654$_{759}$,
rét	490$_{668}$,
legelő	1.697$_{871}$,
szőlő	0$_{500}$,
nádas	550$_{500}$,
kőbánya	5$_{1185}$,
egyéb	656$_{386}$,
hasznavehetetlen	1.197$_{118}$.

Van 301 kisebb kir. haszonvétele és pedig 216 malom, 59 italmérés, 12 vadászat. 6 halászat, 5 vásár, 3 rév- és vámjog. 542 épület, közte 54 kegyuri.

Tiszta jövedelme az 1861—1868. években 389.150 frt, vagyis 10.482 hold szántóföld után jár 312.636 frt; 28.254 hold erdő után 76.514 frt. Egy évre esik átlag összesen 84.643 frt, illetőleg 39.079 frt és 9.564 frt.

Egyetemi nyomda és körmöczi papirgyár.

Az egyetemi nyomda és papirgyár: tiszta haszon 3.258 frt A nyomdát még Pázmány alapitotta.

A körmöczi papirgyár és telkei 1802-ben Kölk Annától 7.778 frton vásároltattak; 1827-ben a Klein-féle házzal bővittetett. Ezen egyszerű papirmalom 1841-ben papirgyárrá alakittatott, az átalakitás 279.936 frtba került. A pénz egy angol művezető csalárd eljárása folytán majdnem egészen elveszett 1849. után a gyár mindinkább sülyedt. 1860-ban árverésre tüzetett ki; legmagasabb ár 35.224 frttal igértetett. A helytartótanács erélyes föllépése folytán az eladás megszüntettetett de 1863-ban 25 évre Schöller testvéreknek 1.800 frt haszonbérrel adatott át. A gyár épületei elhanyagolt állapotban vannak, szerkezete pedig oly gyarló, hogy a jelenkori papiripar igényeitől messze elesvén, a szomszédos gyárakkal nem versenyezhet, s abban jelenleg csak közönséges papir gyártatik.

Egyetemi épületek.

A pesti egyetem Pesten lévő épületei: az egyetemtéren levő épület és templom a pálosoké volt; a pesti ujvilág-utczai orvosegyetem a Jezsuitáké, később a kir. ügyek igazgatóságáé; a pesti barátok terére néző könyvtári épület (a szt.-Ferencziek pesti kolostorának egy részéből); a régi füvészkert; az új füvészkert. A szt.-Gellérthegyen létezett csillagda a katonai kincstárnak 7.000 frton adatott el 1865. évben.

Az egyetemi alap terhei.

Az egyetemi alap terheit képezik a járulékok és pedig:

1. A pécsváradi apátság adományozásakor az egyetemi alapra hárultak:

a) a budai akadémia évi járuléka 16.000 váltó frttal = 6.720 frt o. é., mely a közös tápintézeti (növeldei) alapnak fizettetvén, ösztöndijakra fordittatik,

b) a budai vereskereszteseknek 900 pengő frt = 945 frt o. é.,

c) a beszterczebányai káptalannak 1.200 pengő frt = 1.260 frt o. é.,

d) a tanulmányi alapnak Somogy helyiségeért 2.800 váltó frt = 1.210 frt o. é.,

e) a szent Jobb kápolnájának fentartásáért 140 frt,

f) a kápolnában tartandó isteni tiszteletért 300 pengő frt = 315 frt o. é.,

g) a varasdi Orsolyák számára alapitott 42.000 váltó frt tőke után járó 4% kamat = 706 frt o. é.,

h) Buda városának az ottani elemi iskola, rajztanár és zeneiskola számára alapitott 20.000 váltó frt tőke után 4%, kamat = 336 frt o. é.,

i) a csanádi papnöveldének két növendék tartására 360 frt o. é.,

k) a növeldei alapot megillető 420 frt o. é.

2. A nemzeti muzeumnak, a Széchenyi országos könyvtár őrének javadalmazására 504 frt és a könyvtári szolgának 168 frt.

3. A bozsóki elemi tanodához járulék 8 frt.

4. A pozsonyi gymnásiumnak a Csécsey-féle alapitványból 3·15 frt.

5. Az alapitványi alapok közös költségeihez 12.000 frt.

Kisebb külön alapitványok: Kisebb egyetemi alapitványok.

a) Általános egyetemi alapitványok:

1. a Práy Fillinger-féle alapitvány szegénysorsu egyetemi polgároknak 600 frt,

2. Pasquich János alapitványa 13.100 frt, tudományos czélokra, jelenleg pályadijakra,

3. Szitányi Ullmann Móricz-féle 10.000 frt, a jövedelem fele szegény ifjak felsegélyezésére,

4. beiktatási dijalapitvány, eddig 10.240 frt; fele az egyetemi könyvtárnak, fele az egyes karoknak,

5. Schopper György alapitványa 1.050 frt, a karok sorrendje szerint a legjobb viseletü és legszorgalmasabb egyetemi hallgatónak.

b) Hittudománykari alapitványok:

6. Horváth József 1832—37. évben 6.000 frt, jelenleg 16.760 frt, pályakérdésekre.

7. Dertsik János pristinai püspök, a hittudományi kar igazgatója 1835., 200 frt minden második évben, pályakérdés,

8. Szabó Alamizsnás János, kanonok és hittanár 1857., 800 frt, jelenleg 1.100 frt; 40 frt azon hitszónoknak, ki az egyetemi templomban az ádventi és nagypénteki prédikácziót magyar nyelven tartja; 15 frt azon hittanulónak, ki magát a homiletikában kitünteti,

9. Fogarasy Mihály, erdélyi püspök 1863., 500 frt, pályakérdés két évenként.

c) Jogtudományi kar:

Kisebb egyetemi alapitványok.

10. Kelemen Imre, jogtanár 1816., 400 frt szegénysorsu jogtanulóknak,

11. Schwartner Márton, egyetemi tanár 1801., 1.500 frt jelen állása 4.500 frt, pályakérdésre,

12. Pauler Tivadar 1862., 200 frt minden 4 évben, jogi pályakérdés.

d) Orvoskari alap:

13. Andreits József, 5.000 frt, családja halála után,

14. Stáhly Ignácz 400 frt és később Bene, jelenleg 1.155 frt,

15. orvostudorok és dr. Havas Ignácz dékán 3.047 frt, szegény orvosnövendékek részére,

16. Bene Ferencz 1845., 2.000 drb arany utazási segélydij, jelenleg 2.000 drb arany és 4.755 frt,

17. Csausz Márton 12.675 frt, négy orvos és egy sebésznek,

18. Schordann Zsigmond, 54.155 frt,

19. Orvoskari könyvtári alapitvány 5.066 frt,

20. Hollitser Farkas nagykereskedő 1.800 frt,

21. Rupp János 500 frt, minden 4 évben, pályakérdésre.

1861. junius 30. az orvoskari pénztár föltöretvén, a következő értékek oroztattak el:

a 14. sz.-ból 500 frt és 90 frt takarékpénztári könyv,

15. orvostudorok alapitványából 612 frt 50 kr.

17. Csausz Márton-alapitványból értékpapirok 12.000 frt értékben.

19. orvoskari könyvtár-alapitványból 524 frt 17½ kr készpénz és 12.800 frt értékpapir. A 14., 15. és 17. alapitványok kártalanitottaknak tekinthetők, mert Rupp dékán 12.500 frtos házára bekeblezett jótállást.

e) Bölcsészetkar:

22. Mitterpacher 922 frt,

23. Rasch Imre 2.050 frt,

24. Schmidt János.

A kisebb alapok 2.000 drb arany, 13.200 frt pp. és 184.003 frt o. é. képviselnek.

Egyetemi czélokra e szerint összesen 5.182.025 frt 17 kr és 2.000 drb arany a vagyon állt rendelkezésre.

Ezen előterjesztés következtében az egyetem kiadásainál Ghyczy Kálmán következő határozati javaslatát fogadta el a képviselőház:

„Válaszszon a ház 7 tagu bizottságot, mely a vallás- és közoktatásügyi ministernek a magy. kir. tudományos egyetem vagyonának kimutatása tárgyában tett előterjesztését, az ahhoz tartozó okmánytárral együtt a képviselőház 1868. nov. 13. 2.776. sz. alatt hozott határozatában kifejtett elvek alapján vizsgálat alá vevén, ennek eredményéről véleményes jelentést tegyen". Egyetemi alap.

Az egyetemnél továbbá P. Szathmáry Károly hasonszenvi tanszék felállitását inditványozta, hosszas vita után a képviselőház ezt a javaslatot elfogadta, s azonkivül még Ürményi Miksa inditványát is, hogy hasonszenvi tankóroda is állittassék fel idővel. Hasonszenvi tanszék.

A müegyetem tárgyában több követelés merülvén föl, a minister igéretet tesz arra nézve, hogy a müegyetem iránt a már kész törvényjavaslatot elő fogja legközelebb terjeszteni, elfogadtatott azonban Ivánka Imre javaslatának 2-ik és következő pontja: „Terjeszszen be javaslatot és költségvetést, oly czélból, hogy még az 1870-ik év folyamában a müegyetemi, mérnöki és gépészmérnöki osztályok mind tanerővel, mind a szükséges taneszközökkel a tudomány mostani fokozatának megfelelően láttassanak el". Müegyetem.

Több izben tétetvén javaslat a tanárok fizetésének fölemelésére, a minister ez ülésben: a tanári pótfizetések iránt külön előterjesztést igér és igéri, hogy a középtanodákról törvényjavaslatot fog előterjeszteni. Tanárok fizetése.

A „Népnevelés" ügyénél Tisza Kálmán inditványára a képviselőház utasitja a ministert, hogy azon összeg iránt, melyet a népnevelés előmozditására még ez évben a czélnak megfelelőleg tud forditani, pótjavaslatot terjeszszen a ház elé, előre is biztositván őt a ház a felől, hogy az e czélra szükséges összegeket megszavazni kész leend.' Népnevelés.

Ugyancsak a népoktatási költségek tárgyalásánál Irányi Dániel inditványára a képviselőház a felnőttek oktatására új tételt és költségeket vett föl; holott ellenkezőleg a budapesti angol kisasszonyok intézete számára a költségvetésbe beállitott 4.000 frt segélyt, daczára annak, hogy a minister, s a pénz- Felnőttek oktatása.

ügyi bizottság ezt az összeget közművelődési és oktatási okokkal védve pártolta, megtagadta.

Közművelődési czélok.

Nagyobb, kivált nemzetiségi szinezettel biró vita fejlődött a közművelődési czélokra kért kiadásoknál, továbbá a jogakadémiáknál. E tételeknél több határozati javaslat is adatott be; igy Simonyi Ernő utasittatni kivánta a ministert, hogy „az ország különböző vidékein létező tudományos társulatok nyelv- és fajkülönbség nélküli segélyezésére, kizárólag közművelődési czélokra, a fönnálló társulatok közt aránylag kiosztandó és a szükségnek megfelelő összeg iránt a háznak tegyen jelentést“. Jókai Mór pedig kivánta, „vegyen föl a minister a rendkivüli szükséglet rovatában ezen czim alatt „tudományos hazai társulatok segélyezésére“ nyelvi és nemzetiségi különbség nélkül a szükséghez és lehetőséghez mért összeget, forditsa azt a tudományos társulatok működési terjedelme szerint a kitűzött czélra“. De a képviselőház az inditványokat el nem fogadta. —

A már korábban megkezdett, de Horváth Boldizsár igazságügyi minister megbetegedése folytán abbahagyott tárgyalásokat az igazságügyministerium költségvetésére nézve (előadó gróf Zichy József) a képviselőház most fölvette, s e tárczát márczius 4. és 5-én tárgyalta. Ez alkalommal leginkább az igazságügyi reform és a codificatio menete képezte a fölszólalások, illetőleg az általános vita tartalmát. Hódossy Imre határozati javaslatában követelte az igazságügyministert fölhivatni arra, hogy „az igazságügyi codificatio idejére az egyes munkálatok tervszerü, rendszeres, egyöntetü és a müinyelvnek megfelelő szerkesztése czéljából egy szaktudósokból álló codificationalis osztály állittassék fel és ezen osztály rendeztessék be oly módon, hogy abba a rendkivüli erők is bevonathassanak és a munkálatok szerkesztése az eddiginél sikeresebb módon eszközöltethessék; amennyiben pedig ezen bizottság szervezése rendkivüli költséget igényelne, terjeszszen elő a minister részletes költségvetést, illetőleg kérjen póthitelt“. Ugyanez ügyben Irányi Dániel azt kivánta: „választassék az országgyülés mindkét háza kebeléből egy 36 tagból álló bizottság, a végből, hogy a polgári törvénykönyvet kidolgozza. Ezen bizottság, melybe a főrendiház a tagok egy harmadát választja, a két házon kivül álló szakférfiakkal kiegészitheti magát, a kik értesitő szavazattal birnak. A bizottság országgyülési tagjai 6 frt

Codificatio.

napidijat huznak müködésük ideje alatt, a külön tagok diját a bizottság maga határozván meg". De a képviselőház az inditványokat nem fogadta el.

A honvédelmi ministerium költségvetését a képviselőház márczius 8., 9., 10., 11., 12., 14. és 15-én tárgyalta (előadó Bittó István): a tárgyalás kivált általánosságban a honvédség kellő fölszerelése és szervezése körül forgott. Nagyobb vitát keltett Ivánka Imrének azon határozati javaslata, melyet a régi honvédek nyugdijaztatása ügyében tett és melyre nézve a képviselőház 4 napig tartó tárgyalás után névszerinti szavazással döntött: az inditványt, 196 szavazat 126 ellenében (távol volt 106 képviselő) elejtette. Honvédek nyugdijazása.

Márczius 15-én még a horvát minister költségvetése (előadó gróf Zichy József) is tárgyaltatott.

Márczius 21. ülésében tárgyalta a képviselőház a cabineti iroda költségeit, az állami adóssági járulék szükségletét, a földtehermentességi adósság és a közösügyi kiadások szükségletét. A közösügyi költségeknél Várady Gábor hosszabb beszédet tart, melyben a delegatio eljárását taglalja. Az elnök fölveti a kérdést „vajjon ily tárgyalásnak a költségvetés tárgyalásánál helye lehet-e." Nagy zaj és ide-oda beszélgetés után a ministerelnök maga kéri, hogy Várady tovább beszélhessen, s a ház igy határoz. Várady beszédének befejeztével gr. Andrássy Gyula napirendre térést inditványoz. Ezen inditvány fölött most vita foly. Közösügyi költségek.

A többi között Tisza Kálmán igy szólt: „Hogy ne legyen szabad ezen rovatoknak rendeltetéséhez hozzászólani, hogy ne legyen szabad azon rovatok létrejöveteléhez szólani, ez sem a törvényben nincsen, sem egyáltalában soha még eddig senki által nem állittatott. Én hivatkozom mindazokra, a kik e törvényalkotásánál jelen voltak és abban részt vettek, hogy a delegatio veszélyes voltát illetőleg fölhozott érvek ellen épen azzal érveltek, hogy csak az összeg az, a melyről szólni nem lehet, ellenben ha a delegatio helytelenül vagy roszul jár el, akkor a ház mindig szólhat."

Kerkapoly Károly erre válaszol: „Én azt elismerem (hogy a törvény 41. §. csupán csak a mennyiségre vonatkozó tárgyalást tiltja és mást nem), hanem a mi törvénynyel nincs

tiltva, azt még a tárgyalásba bevonni csak akkor lehet, ha az nemcsak tiltva nincs, hanem napirenden is van".

Ghyczy Kálmán szerint úgy kellene tenni, mint minden más költségvetési tételnél „megengedem, hogy e pontnál a kérdést ugy föltenni, hogy elfogadja-e a ház az illető költségvetési tételt, vagy nem? nem lehet, mert azt elfogadni kötelesek vagyunk; de föl lehetne tenni ugy, hogy beleegyezik-e a ház abba, hogy az e pontban foglalt 23 millió és nehány százezer forint a költségvetésbe bevétessék"?

A ház napirendre térést határoz.

Ugyanazon ülésben tárgyalta a képviselőház a nyugdijak kérdését.

Tisztviselők fizetése.

Márczius 22-én pedig az alsóbb rendü hivatalnokok és szolgák fizetésének fölemelése iránt a költségvetés tárgyalásának megkezdésekor, a január 21-én Deák Ferencz által beadott következő inditványt tárgyalta a képviselőház:

„a ház felhivja a ministeriumot, hogy vizsgálat alá véve az államhivatalnokok fizetéseit, és az egyes állomások és fokozatok közti viszonyt, a fizetés és szolgálat minősége közötti arányt, terjeszszen a ház elé a fizetési rendszer végleges szabályozása és megállapitása iránt oly javaslatot, mely összhangba hozva a fizetéseket a hivatalok különböző fokozataival, tekintettel legyen egyfelől az államszolgálat igényeire és arra, hogy minden hivatalnok állásának megfelelő oly dijazásban részesüljön, mely anyagi gondoktól mentesitse, de másfelől figyelembe véve államháztartásunk jelen állapotát, a fizetések rendszeresitésének kérdését az állampénztár terheltetése nélkül megoldja".

A pénzügyi bizottság, melyhez ez a határozati javaslat kiadatott, a következő a ház által is elfogadott javaslatot tette: „addig is, mig az államhivatalnokok állását, fizetését, nyugdijazási és egyéb viszonyait szabályozó rendszeres törvény alkottatnék, a 400 frton aluli fizetésben lévő hivatalnokok fizetése olykép emeltessék, hogy a központban s jelesen a pénzügyministerium kebelében s egyéb pénzügyi hivatalokban alkalmazott tisztviselők évi fizetése 500 frtnál, a vidéki pénzügyi hatóságoknál alkalmazottaké pedig 400 frtnál kevesebb ne legyen. Ellenben az ugyanezen ministerium alá tartozó államjószágokon elhelyezett tisztviselőknek, mint a kik faluhelyeken lakván, a drágaság nyomasztó hatásának nincsenek annyira kitéve, fizetése a jelen-

legi maradjon. Az itt inditványba hozott fizetésemelést azonban takarékossági szempontból a bizottság nem állandó és változhatlan mérvként, hanem csak fizetési pótlékként véli megszavazandónak, minek folytán az illetők nyugdijösszegei kiszabásánál e fizetésjavitás nem lesz tekintetbe veendő".

Az igy végig tárgyalt költségvetés visszakerülvén a pénzügyi bizottsághoz, ez a költségvetési törvényt márczius 25-én terjesztette be a háznak; a központi bizottság jelentését ápril 5-én terjeszté elő és a ház jelentését azonnal tárgyalás alá vette. Apropriatióról vagy általános vitáról ez alkalommal nem volt szó. Lónyay pénzügyminister a vallás- és közoktatásügyi ministerium költségei közé a történeti emlékek kiadására 15.000 frt kiadás fölvételét inditványozta, a mi meg is szavaztatott. azonkivül néhány sajtóhiba javittatott ki, ebből állt az egész tárgyalás, mely a jegyzők által történt olvasásnál alig volt egyéb. A következő ülésben ápril 6-án harmadszori felolvasásban is elfogadta a ház a költségvetési törvényt. Költségvetési törvény.

Föl kell egyébként emliteni, hogy az 1870-iki költségvetés tárgyalása alkalmával a képviselőház számos tételt módositott, még pedig részint közvetlenül egyes képviselők inditványára, részint az illető szakminister kérésére. Igy megszavaztatott közutakra 360.000 frt helyett Mocsáry Lajos inditványára 400.000 frt, a horvátországi utakra Anker Hugó inditványára a pénzügyi bizottság által törült 250.000 frt, a kolozsmonostori tanintézetnél 25.000 frt helyett 30.000 frt, a közoktatásügyi ministeriumnál a minister kivánsága folytán számos apró fölemelés: a házbéreknél az összeg 5.849-ről 8.349-re emeltetik föl a minister kérésére: a kórodák részére kivánt felszerelésnél 2.700-ról 4.000 frt a minister kivánságára: Számok módositása.

a jégverem kijavitása .	300	frt	helyett	500	frt,
épületek helyreállitása .	3.500	»	»	4.000	»
kórodai élelmezés . .	18.000	»	»	22.000	»
gyógyszerekre . . .	7.000	»	»	9.500	»
fehérnemüekre . .	1.900	»	»	2.200	»
uj épitkezésekre . .	5.740	»	»	15.740	»
házi szükségletek . .	5.896	»	»	7.000	»

Ezen több oldalról jövő és már-már szokásossá vált emelési és módositási viszketeg ellen Tisza Kálmán szólalt föl, megjegyezvén: „legalább jövőre nézve azon kivánságot vagyok

Számok módositása.

kénytelen kifejezni, hogy miután a ház czélszerünek látja a költségvetés tételeit a pénzügyi bizottság által megvizsgáltatni, ha a minister később kiván pótlásokat tenni, terjeszsze elő kivánságát ugy, hogy a pénzügyi bizottság is adhasson még az iránt véleményt; mert az valósággal ellenkezik minden rendszeres budgettárgyalással, hogy a pénzügyi bizottság vizsgálatával megállapitott tételek, igy egyszerüen minden vizsgálat nélkül fölemeltessenek."

Ezen költségvetés tárgyalásánál minden oldalról tervek, javaslatok és ujitások hozattak szőnyegre, melyek mind költséggel jártak s melyek nemcsak magát a szóban álló költségvetést módositották, hanem arra kötelezték a ministereket, hogy póthitelért járuljanak a törvényhozás elé. Igy a pesti egyetemen egy hasonszenvi tanszék s idővel egy hasonszenvi kóroda felállitása ment határozatba; a József-műegyetem jobb és helyesebb fölszerelése követeltetett illetőleg elhatároztatott. A honvédelmi minister a honvédség felszerelésére 1869-ben megszavazott 7 millió forintból az általa még fel nem használt 1 milliónak 1870-re fölvételét kérte; Lónyay pénzügyminister az időközben kilátásba helyezett államszámszék számára 80.000 frt átalányt hozott javaslatba, és a Kopácsy József primás örökösei számára kifizetendő összeget is fölvétetni óhajtá a költségvetésbe. A közlekedési minister a Tisza szabályozására 1,600.000 frt rendkivüli költséget igényelt. Mind ezek az összegek nagyobbrészt a pénzügyi bizottság javaslatára föl is vétettek.

Ezen eljárásra mondá ezután Tisza Kálmán:

„Nem tartom helyesnek, hogy szokásba vegyük azt, hogy a budgetvita alkalmával egyes képviselők részéről egyes sommák inditványoztassanak, melyek által a budget megváltozik; mert ha ezt egyszer megkezdjük, soha vége nem lesz; és senki sincs a ki kiszámithatná, hová fog ez vezetni."

„Különös lejtőre jutottunk. A mult évben igen szükmarkúak voltunk, mert biztatott a remény, hogy nem lesz deficit; most miután megtudtuk, hogy okvetlenül lesz deficit, mindent megszavazunk a nélkül, hogy meggondolnók a következményeket."

Ut- és hidvámok.

Ezen költségvetés tárgyalásával függ össze az az inditvány is, melyet Simay Gergely és társai az állami ut- és hidvámok megszüntetése iránt nyujtottak be. A pénzügyi bizottság

tárgyalván javaslatukat, azt 1870. márczius 27-én kelt jelentése szerint akkép pártolta, hogy az év már folyamatban lévén, 1870. junius végeig még fentartandók e vámok, azontúl pedig megszüntetendők.

Kijelenti azonban abbeli nézetét, hogy alig hiszi, hogy az útrendszer Magyarországon ily vámok igénybe vétele nélkül fönn lesz tartható.

Külön törvény hozatalát nem tartá szükségesnek a megszüntetésre nézve, mert az ut- és hidvámok eddig csakis azon felhatalmazás alapján voltak szedhetők, melyet a pénzügyminister a költségvetési törvényekben nyert, s igy ha beszedésükre további fölhatalmazás nem adatik, amugy sem állanak fönn.

A költségvetést a felső ház ápril 26-án tárgyalta. Némi vita fejlődött itt a közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségeinél, hol gróf Zichy Ferencz felszólalt a vasutak kamatbiztositása ellen, hangsulyozva azt a nagy terhet. melyet az állam ez által magára vállal. Lónyay pénzügyminister válaszolt ezen felszólalásra s utalt arra, hogy az épitkezések elhalasztása sokkal nagyobb kárt okozna. mint a kamatbiztositás. A költségvetés a felső házban

Az 1870-ik évi állami költségvetésről ekkép létrejött 1870: XI. t.-cz. 1. §-ban „a magyar korona országainak rendes kiadása 153,904.661 forintban, rendkivüli kiadásai 38.652.677 frtban állapittatnak és ajánltatnak meg. Az 1870. évi költségvetés.

A 2. §. ezen összegeket fejezetek. czimek és rovatok szerint osztja meg. Van pedig a rendes szükségletnél XX fejezet. 64 czim és 377 rovat, a rendkivülinél VIII fejezet, 53 czim és 53 rovat. Egészben véve ez a költségvetés 534 számtételt tartalmaz.

A 3. §-ban a rendes kiadásokra a rendes jövedelmeket s a rendkivüli kiadásokra a rendkivüli bevételeket jelöli ki. még pedig rendes fedezetül 147,791.354 frtot, rendkivüli fedezetül pedig 36,541.505 frtot.

A 4. §. a mérleget vonja és a rendes és rendkivüli kiadások és a rendes és rendkivüli bevételek között 8,224.479 frt különbözetet állapit meg, mely hiányra nézve ép ugy, mint 1869-ben, kamatozó kincstári utalványok kibocsátására ad fölhatalmazást.

Az 5. §. felsorolja az adók, illetékek és jövedékekre vonatkozó törvényeket és „ezen egyenes- és fogyasztási adók, jöve-

dékek, dijak, bélyegek és illetékek, valamint a révvám és az államvagyon jövedelmei s az állam egyéb rendes bevételei az 1870-ik évre ezennel megajánltatnak és megszavaztatnak. Egyszersmind felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy az állami ut- és hidvámokat az 1870. évi junius hó 30-ik napjáig az eddigi összegekben a fennálló gyakorlat szerint fentarthassa és beszedethesse".

A 6. §. kimondja, hogy a kijelölt „bevételek csupán a jelen törvényben megajánlott kiadásokra fordittathatnak s átruházás e kiadásoknak se fejezetei, se czimei, se rovatai között nem engedtetik".

Gróf Mikó lemond.

Közvetlenül a költségvetés megszavazása után jelent meg az 1870. ápril 21-ről kelt legfelsőbb kézirat, melylyel gróf Mikó Imre fölmentetett a közmunka- és közlekedésügyi ministerium vezetésétől s vele ideiglenesen Gorove István földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister bizatott meg. —

Póthitelek.

A költségvetésben megszavazott kiadásokon felül az 1870-ik évre külön törvények által még összesen 6,242.163 frt erejéig póthitelek adattak, még pedig a következő törvények alapján:

az 1870: XXXVI. t.-cz.-ben „az 1870: XVI. t.-cz. életbeléptetésére szükséges póthitelről" a fölebbviteli biróságok személyzetének az 1870: XVI. t.-cz. által elrendelt szaporitása folytán az igazságügyministerium részére az 1870: XI. t.-cz. 2. §-ának XVIII. fejezetében országos törvénykezés czim 1., 2. és 3. rovata alatt megállapitott rendes kiadásokon felül az 1870-ik évre pótlólag még 270.758 frt állapittatik és ajánltatik meg, a következő rovatok szerint:

semmitöszék	13.400 frt,
legfőbb itélőszék	61.718 »
pesti kir. itélőtábla . . .	195.640 »

Ezen összegek a XVIII. fejezet 2-ik czimének 1., 2. és 3. rovatai alatt megszavazott összegekkel együtt vétetnek számadásba.

Az emlitett összegek egy egész évre lévén felszámitva, azokat az igazságügyminister csak aránylag azon időponttól kezdve veheti igénybe, a melyben a felebbviteli biróságoknál alkalmazott itélőbirák létszámát meghatározó 1870. XVI. törvényczikkel tettleg életbe lépteti.

A költségvetési törvény (1870: XI.) 3., 4. és 6. §§-ainak rendelkezései ezen póthitelre is kiterjesztetnek; — Póthitelek.

az 1870: XL. t.-cz.-ben „a Pesten épitendő posta- és távirdaházról és az e czélra szükséges póthitelről" a Pesten épitendő posta- és távirda házra a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister részére az 1870. XI. t.-cz. 2. §. *B.* pontjának V. fejezetében megállapitott rendkivüli kiadásokhoz uj 6. czimül az 1870. évre megajánltatik és megszavaztatik:

a szükséges telek megvételére	. . .	226.342 frt,
az épitkezés előmunkálataira és megkezdésére egyelőre	. . . . .	150.000 »

Ezen összegek a rendkivüli kiadások V. fejezetének uj 6. czime alatt vétetnek számadásba.

Az 1870: XI. t.-cz. 3., 4. és 6. §§-ainak rendelkezései ezen póthitelre is kiterjesztetnek:

az 1870: XLIV. t.-cz.-ben „a honvédelmi ministernek 1870. évre megszavazandó 5 millió frtnyi póthitelről" a honvédség hiányzó felszerelésének kiegészitésére a honvédelmi ministernek 5 millió frt erejéig póthitel nyittatik.

Ezen póthitel a honvédelmi ministerium 1870. évi költségvetése rendkivüli kiadásainak czime alatt fog szabályszerüleg számadásba vétetni s fedezése az 1870: XI. t.-cz. 4. §. értelmében, vagy más megfelelő hitelmüvelettel eszközöltetik;

az 1870: XLV. t.-cz.-ben „a közbiztonság helyreállitása végett tett rendkivüli intézkedések befejezéséhez megkivántató póthitelről az emlitett czélra a belügyminister rendelkezésére az 1870. évre 162.000 frt állapittatik és szavaztatik meg.

Ezen rendkivüli póthitelként megajánlott összeg az 1870: XI. t.-cz. 2. §. *b)* alatti rendkivüli kiadások II. fejezetének uj 5. czime alatt fog számadásba vétetni.

Az 1870: XI. t.-cz. 3. és 4. §-ainak rendeletei ezen törvényre is kiterjednek;

az 1870: XLVI. t.-cz.-ben „a vallás- és közoktatási minister 1870-ik évi kiadásainak fedezésére szolgáló póthitelről" a vallás- és közoktatási minister részére az 1870: XI. t.-cz. 2. §-ának XVII. fejezetében megállapitott *A.* alatti rendes kiadásokon felül az 1870. évre pótlólag még 733.063 frt állapittatott meg, a következő czimek és rovatok szerint:

Póthitelek.

az 1870: XI. t.-cz. 2. §. XVII. fejezetében a 3. czim, 3. rovatához:

a pesti egyetem jogi karában kinevezendő uj tanárok fizetésére	1.706 frt.
az orvosi karban ugyanily czélra, valamint a hasonszenvészeti tanszék felállitására	2.800 »
a bölcsészeti karban uj tanárok fizetésére . . .	3.413 »
tanárok és hivatalnokok fizetési pótlékára . . .	6.000 »
szolgák fizetésére és lakbérekre	2.008 »
házbérekre	2.000 »
oktatási szükségletek és változó szükségekre tanszékek- és kórodáknál	10.570 »
épületek fentartására	3.500 »

Ugyanazon 3. czimnek *a)* alatti 38. rovatához:

József-müegyetem szükségleteire az utolsó évnegyedre	42.596 »

Ugyanazon czimnek *b)* alatti pontjához:

a kaposvári államgymnasium számára	5.770 »
a szegedi főreáltanodára	2.400 »
a kecskeméti alreáltanodára	2.400 »
a losonczi alreáltanodára	2.400 »

Ugyanazon 3. czimnek *c)* alatti 3. rovatához:

6 férfi- és 2 női-tanitóképezde épitésére összesen .	320.000 »
a tanitó-képezdei tanárok kiképeztetésére . . .	15.000 »
a felsőbb népiskoláknak egy gazdasági vagy iparszakosztálylyal való kiegészitésére	100.000 »
népiskolai taneszközök előállitására	50.000 »
az 1870-ik költségvetésben megszavazott 5 férfi-tanitóképezdéhez az 1868: XXXVIII. t.-cz. 93. §-ában kijelölt czélokra egyenkint 10.000 frt	50.000 »
községi népiskolák fölállitására és segélyezésére . .	100.000 »

Ugyanezen fejezet 5. czimének 1. rovata alatt:

a m. n. muzeum részére a régiség osztályba 3 napidijnok	936 »
kézi szakkönyvekre és folyóiratokra	2.500 »
régiségi gyüjtemények szaporitására	2.000 »
berendezésekre	2.564 »
szükségben levő hazai érdemes irók és azok családjainak segélyezésére	2.500 »

Az 1870: XI. t.-cz. 2. §. *B.* alatti rendkivüli kiadások VI. fejezetében megállapitott rendkivüli költségeken felül a folyó 1870. évre pótlólag megszavaztatik 38.786 frt, a következő czimek és rovatok szerint:

E fejezet 2. czimének uj utolsó rovataként, József-műegyetem: Póthitelek.

az uj helyiségek átalakitására	4.500	frt,
bebutorozás- és felszerelésre	7.000	»
légszeszvezetésre, költözésre	700	»

E fejezet 4. czimének uj 2. rovataként a m. n. muzeum részére:

egy dolgozó szoba felállitására és nagyobb mennyiségű üveg és borszesz beszerzésére	2.050	»
a képtári másoló-szobának, a képtári és ásványtári őr szobáinak helyreállitására	1.000	»
a létesitendő vizvezetékekre a m. n. muzeum épületébe és kertjébe	9.500	»
a herczeg Eszterházy-féle képtár megbecsültetésére	1.936	»
a Balogh-féle könyvtár megvásárlására	12.100	»

Ezen összegek az 1870: XI. t.-cz. 2. §-nak illető fejezetei, czimei és rovatai alatt fognak számadás alá vétetni.

Felhatalmaztatik azonfelül a közoktatásügyi minister, hogy a felnőttek oktatására 50.000 frtot, és egy kisdedóvó képezde felállitására 40.000 frtot fordithasson.

Az 1870: XI. t.-cz. 3., 4. és 6. §§-ainak rendeletei ezen törvényre is kiterjednek.

Ezen 1870. évben lépett életbe a főszámszék, s igy az ellenőrzés teljes apparatusa meghonosult nálunk is. Főszámszék.

Lónyay pénzügyminister már 1868. deczember 1-én terjesztett elő „a magyar kir. főszámvevőszék felállitásáról és hatásköréről“ szóló törvényjavaslatot; minthogy azonban az országgyülés már deczember 10-én bezáratott, a javaslat tárgyalás alá nem került.

Az 1869—72-iki országgyülés első ülésszakában Várady Gábor képviselő nyujtott be „az államszámvevőszék felállitásáról és hatásköréről“ törvényjavaslatot, mely 1869. október 16-án a pénzügyi bizottsághoz utasittatott. Később, 1869. november 13-án, Lónyay pénzügyminister „az országos főszámszék fölállitása és hatásköre iránt“ ismét egy törvényjavaslatot terjesztett elő, melyet a képviselőház hasonlókép a pénzügyi bizottsághoz utasitott.

Főszámszék. A pénzügyi bizottság mindkét javaslatot tárgyalta, s miként 1869. deczember 12-én kelt (Csengery Antal elnök és Kautz Gyula előadó aláirásával) jelentésében mondja, „tárgyalásaiban a pénzügyminister által előterjesztett javaslat fonalán haladt, jelesül azért, mivel a Várady-féle javaslat, bár elvei tekintetében közelebb áll azon felfogáshoz, melyből a bizottság e kérdésnél kiindul, a szerkezetben kevésbbé rendszeres".

A pénzügyi bizottság mindazáltal elvi tekintetben lényegesen eltért a ministeri javaslattól. Az államszámszék teendői közé az államadóssági kezelésnek és a nyugdijaknak ellenőrzését is sorolja. A főszámszéknek pedig oly állást akart biztositani, „mely azt teljesen önálló, minden kormányi befolyástól független ellenőrzési közeggé teszi és szervezetében a testületi rendszer kizárásával, a személyes felelősségi elv vétetett alapul".

A pénzügyi bizottság egyuttal a főszámvevőszék elnevezése helyett az állami számvevőszék nevezetet fogadta el.

A törvényjavaslat tárgyalásánál 1870. február 7-én Széll Kálmán központi előadó a számszék jelentőségéről és az alkalmazandó elvekről következőkép nyilatkozik:

„Az országgyülés a számadások megvizsgálásának az 1848-iki törvényekben lefektetett jogát csak ugy gyakorolhatja kimeritően, teljes mértékben és biztossággal, ha fentartva magának az átvizsgálás jogát, a részletes ellenőrzést, melyet lépésről-lépésre szakadatlanul, minden részletében maga teljesiteni alig volna képes, oly közegre bizza, mely ugy állásra, mint hatáskörére nézve elégséges garantiát nyujt arra, hogy rendeltetését azon föladathoz hiven, mely oly nagy, mely oly fontos, teljesiteni fogja . . . .

„Nem lehet egyéb czélja a fölállitandó intézménynek, mint az, hogy ellenőrizze folytonosan a ministeri számvevőségeket, melyek az előleges administrativ controlt gyakorolják és a számvitel szolgálatát teljesitik, épugy, mint az államháztartással foglalkozó minden egyéb hatóságot: részrehajlatlan és biztos ellenőre legyen az államháztartásnak és számvitelnek."

Két alapeszméből indul ki. „Az egyik az, hogy ezen intézmény részére a törvény oly önállást biztositson, mely coordinálván azt a közigazgatási kormányzattal, megadjon működésére minden szükséges eszközt és föltételt a közigazgatási hatóságok ellenőrzése czéljából; — de másrészről összhanggal illeszsze be

a létező államalkatba, a parlamentáris kormányformának nagy keretébe, hogy mint annak kiegészitő része, azzal összevágóan működhessék a közös czélra." Főszámszék.

Az osztályokban a javaslattal szemben a kisebbség külön állást foglalt el; ez a kisebbség két pontra nézve volt eltérő nézetben: szerinte 1. az évnegyedes kimutatások necsak a ministertanácsnak, hanem egyenesen az országgyülésnek küldessenek meg: 2. a zárszámadás a ministertanács elkerülésével egyenesen az országgyülésnek terjesztessenek elő. Ezen két pontot illetőleg Széll a többség álláspontját következőkép jellemezte:

„Mindannyian az államszámvevőszékben egy coordinált önálló hatáskörrel biró testületet akarunk felállitani; de ne ruházzuk föl azt még a formákban is látszatával annak, mintha felülhelyeznök a parlamentáris kormánynak.

„A létesitendő intézmény kétségtelenül becses, értékes részét képezendi alkotmányunknak, de meggyőződésem szerint mégis, valamint az alkotmányosság minden biztositékának, ugy ennek is súlypontja ezentúl is a parlamentben fog feküdni. A parlamentáris pártok féltékenysége lesz végelemzésében legbiztosabb őre annak, hogy az államszámvitel helyesen vezettessék."

A képviselőház a bizottság nézete alapján fogadta el a javaslatot. Az igy elfogadott törvényjavaslat szerint az állami számvevőszék elnökét a képviselőház candidálta volna. Ezt a felfogást mindazáltal a főrendiház nem osztotta.

„Tekintve az országos méltóságok és hivatalok választás utjáni betöltésénél régibb és ujabb időben követett törvényes gyakorlatot és a két háznak egymáshozi törvényes viszonyát: — tekintve továbbá, hogy éppen az államszámvevőségi elnökség azon kiváló és fontos állás, melyet kell, hogy ugy a közönség, mint a törvényhozás legszélesebb körében elterjedt bizalom környezzen, szükséges, miszerint annak betöltése a fejedelem és az országgyülés két házának összevágó akarata által történjék."

A főrendiház határozatával szemben a kilencz osztály közül négy állást foglalt az eredeti határozat mellett. „Az osztó igazság elvének egyedül azon eljárás felel meg, melyet a képviselőház állapitott meg, s a mely szerint a képviselőháznak az elnökkijelölés, a főrendiháznak pedig az elnök feletti biráskodás joga jut osztályrészül . . . Az államszámvevőszéknek függetlensége, önállósága jobban biztosittatik az által, ha kizárólag a képviselőház

Főszámszék. gyakorolja az elnökkijelölés jogát, mint ha abban a főrendiház is részt venne. Ha a főrendiház szövegezése fogadtatik el, előfordulhat az az eset is, hogy a kijelölésre nézve többszörös üzenetváltásra lesz szükség a képviselőház és főrendiház között, a mi épen nem mozditaná elő a számvevőszék elnökének annyiszor hangsulyozott függetlenségét."

A kérdés az 1870. márczius 31-diki képviselőházi ülésben tárgyaltatott, mely alkalommal gróf Andrássy Gyula ministerelnök a főrendiház felfogása mellett nyilatkozik, „csak azért szólaltam föl, hogy (a felsőház határozata) ne értelmeztessék ugy, mint értelmezni felfogásom szerint nem lehet: azaz ugy, mint ha a felsőház a candidatio jogát akár egészben, akár pedig részben magának akarná vindikálni az alsóháztól. Nézetem szerint a szerkezet ezen szavai: — „a képviselőház azon kezdeményezése nyomán" elég világosan csak azt fejezik ki, hogy a képviselőház maga candidál 3 egyént, de ezen candidatió, ugy mint minden egyéb törvény és országos határozat, a felsőházzal közöltetik, és annak helybenhagyása után bir a törvényes kellékkel. Ez, nézetem szerint, nem a candidationális jognak igénybe vételét jelenti, hanem egyszerüen csak azon hozzájárulást, melyre nézve a felsőház eddig sehol és semmiben kizárva nem volt".

Ezzel szemben azonban Tisza Kálmán erélyesen kikelt a főrendiház módositása ellen. Szerinte: — „az államháztartás, az államköltségvetés és az államszámadásokra vonatkozó eljárásokban a parlamenti fogalmak szerint a döntő befolyás mindig a képviselőházat kell, hogy illesse; . . . azt, hogy az ez iránti intézkedésekben a főrendek módositólag, változtatólag befolyhassanak, én legalább részemről el nem ismerem. De van a főrendiháznak, a felsőháznak egy joga, a melyet respectálni igenis kész vagyok, és ez az: hogy ha bizonyos okok arra birnák, ugy mint Angliában, visszalökhesse az egész költségvetést; de módositólag egyes tételekbe beavatkozni szerintem nincs joga; és valamint nincs joga a költségvetésnél, ugy nincs joga a számvitelnél sem".

A képviselőház ezen ülésében tényleg 99 szavazat ellenében 101 szóval el nem fogadta a felsőház nézetét.

A főrendiház azonban április 8-án tartott ülésében módositásaihoz — „fennállván ma is azon indok, melynél fogva azokat

megtette" — továbbra is ragaszkodván, a képviselőház ismételten tárgyalta ezt a kérdést. Főszámszék.

Az osztályok előadóiból alakult központi bizottság előadója Szontágh Pál, a központi bizottság abbeli véleményét, hogy a képviselőház most se fogadja el módositványát, jelentésében a következőleg indokolja:

„Az országgyülés két házának egymáshoz való törvényes viszonyát a központi bizottság az 1848-iki törvények által lényegesen módositottnak, illetőleg megváltoztatottnak tartja. Ugyanis 1848 előtt, az eredetileg egy testben összegyülő és tanácskozó országgyülés, bár időjártával két külön helyen gyülekezett is össze, egységes lenni soha meg nem szünt, mit — bővebb fejtegetéstől tartózkodva — például azon tény is igazol, hogy az ország nádora soha sem egyedül a felsőház, de az összes országgyülés elnökének tekintetett. Ebből folyólag az országos méltóságok és hivatalok választás utján betöltésénél, e czélra rendesen közös vagy vegyes ülésben egy terembe egyesült egész országgyülés eljárása más, mint közös, együttes nem is lehetett. 1848-ban ellenben az ugynevezett két kamarai rendszer lépett életbe Magyarországon is. A főrendiház ugy, a mint egykoron az egységes közországgyülés testétől különvált, ezen állapotában csekély módositással maig is fennáll, az alsóházban pedig az összes nép választott képviselői ülnek az 1848: V. törvényczikk szerint. S mig ekképen az államéletben az alsóháznak a képviseleti rendszerből háramló attributumok jutottak osztályrészül, a főrendiház mint mérséklő és fentartó elem tekintendő. S igy mig p. o. a képviseleti rendszerü országokban a ministerek is a képviselőház többségének szükségszerü kifolyásai, s esetleg vád alá csak ez által fogathatnak, a biráskodást fölöttük, e rendszer a felsőházaknak tartja fönn. Helyesnek tartja tehát a központi bizottság, hogy a hatalmak ezen józan felosztása a felállitandó állami számszéki intézmény létrehozásánál is szem előtt tartassék. Hasonlóan a ministerekhez, annak elnöke a képviselőház többségének kifolyása lesz, mig fölötte esetleg a biráskodást a felsőház gyakorolja. És végül megjegyzi a központi bizottság azt is, miszerint szoros logicai összefüggésben látja lenni azt, hogy azon hivatalos közeg, mely hivatva lesz az államháztartás kezelési szolgálata felett ellenőrködni, azon testület kijelöléséből

Főszámszék. nyerje származását, mely ezen teendőre első rendben van az alkotmányos gyakorlat által hivatva."

Az ügy 1870. május 10-én a képviselőház elé került; heves vita fejlődött ki, melyben a központi bizottság nézetét és a képviselőház eredeti felfogását Szontágh előadón kivül kivált Ghiczy Kálmán és Tisza Kálmán (azonkivül Halász Boldizsár, Csiky Sándor, ki még a főrendiház eltörlésére nézve is inditványt adott be, Ludvigh János, Győrffy Gyula, Somossy Ignácz, Csernátony Lajos) védték; holott a főrendiház módositásának elfogadása mellett Deák Ferencz, Kerkapoly Károly, Csáky Tivadar gróf, Justh József, Perczel Béla és Pulszky Ferencz szólaltak föl, leginkább abból az okból, hogy az államszámszék létesülése ily nem nagy jelentőségü okból ne hátráltassék. Végre is névszerinti szavazás döntött, melyben 173 szavazat, 114 ellenében (távol 136 képviselő) a főrendiház módositványa elfogadtatott és igy jött létre az 1870: XVIII. törvényczikk „az állami számvevőszék felállitásáról és hatásköréről".

Állami számvevőszék. Ezen törvény szerint az állami számvevőszék a ministeriumtól független, önálló hatáskörrel bir. (2. §.) Az állami számvevőszék áll egy elnökből, egy főszámtanácsosból, a szükséges számu számtanácsosokból és a segédszemélyzetből, kikhez a kezelőszemélyzet járul. (3. §.)

Az államszámvevőszék elnöke a képviselőház kezdeményezése folytán az országgyülés által kijelölt három egyén közül Ő Felsége által a ministerelnök ellenjegyzése mellett neveztetik ki (6. §.) és pedig egész életére, hivatalát csak vád alá helyezés által, melyet a képviselőház általános szavazattöbbséggel határoz el, és a ministerekre nézve az 1848: III. törvényczikkben megállapitott biróság és eljárás utján vesztheti el (8., 9., 10. §.); fizetése a ministeri fizetéssel egyenlő.

A főszámtanácsost és számtanácsosokat Ő Felsége az állami számvevőszék javaslatára a ministerelnök fölterjesztésére és ellenjegyzése mellett nevezi ki (6. §.), a segéd- és kezelő-személyzet kinevezésének joga az állami számvevőszék elnökét illeti, fizetésük az állami számvevőszék elnökének véleménye alapján az állami számvevőszék évi költségvetésének megállapitásakor szabályoztatik. (11. §.)

Az állami számvevőszéknél vezettetik a kettős könyvelés szabályai szerint az állami főkönyv, a melynek számlái megfelel-

nek az állam költségvetése fejezeteinek, czimeinek, rovatainak és tételeinek. (12. §.) Állami számvevőszék.

Az állami számvevőszék tartozik nyilvántartani és ellenőrizni a közigazgatás minden ágában, vajjon: *a)* minden számadás a számviteli rendszer szerint kellőleg igazoltatik-e? — *b)* minden utalványozás csak az állam költségvetését megállapitó törvény felhatalmazása alapján s e törvény rendeletei szerint tétetik-e? s ehhez képest — *c)* az utalványozások megfelelnek-e a költségvetési törvényben megállapitott fejezeteknek, czimeknek és rovatoknak? — *d)* a kiadások nem haladták-e fölül az engedélyezett összegeket? s végre — *e)* vajjon minden megtakaritás csupán a törvény átruházási rendelete szerint kezeltetik-e? (14. §.)

Valamint az összes bevételek és kiadások, ugy az állami vagyon, alapok és azon intézeteknek, a melyek állami segélyben részesülnek, kezelési számadásai, az állami számvevőszék ellenőrzése alá tartoznak. (17. §.)

Kiterjed továbbá az állami számvevőszék ellenőrzése a magyar korona országai által felvett vagy felveendő állósitott és függő államadósságra, ideértve a földtehermentesitési adósságot és a váltsági kötvényeket. E szerint ellenőrzi az állami számvevőszék: *a)* hogy a törvény rendelete az államadóssági, földtehermentesitési és váltsági kötvények és a kamatozó kincstári utalványok kibocsátásánál megtartatik-e? — *b)* az állam tartozásai rendesen könyveltetnek-e? — *c)* hogy az állam által elvállalt kötelezettségek mind az adósságokra, mind azon tartozásokra nézve, a melyekért az állam jótállást vállalt, a kamatfizetést, a tőketörlesztést és a hitelezők biztositását illetőleg megtartatnak-e? — végre *d)* kimutatja az állami számvevőszék a pénzügyministeriumtól nyert adatok alapján a törvények értelmében vert fémváltópénz időnkénti forgalmát. (18. §.)

Az állami számvevőszék őrködik a nyugdijazási szabályok megtartása felett, mihez képest folyvást nyilvántartja és kimutatja a nyugdijasok jegyzékét. (20. §.)

Az állami számvevőszék tartozik évenkint szeptember elsejéig a megelőző évre vonatkozó zárszámadást, egybehasonlitva az azon évre törvényhozásilag megállapitott költségvetéssel, elkésziteni s észrevételeivel együtt a ministertanácscsal közleni. A zárszámadás az állami számvevőszék észrevételeivel és a ministeri tanácsnak ezekre vonatkozó határozataival együtt, a

Állami számvevőszék.

ministerelnök által haladéktalanul az országgyülés elé terjesztendő. (22. §.)

A zárszámadással egyidejüleg késziti el az állami számvevőszék az államvagyon mérlegét s részletes jelentését az államháztartás, államvagyon és államadósságok kezelése körül a megelőzött kezelési évben szerzett számviteli tapasztalatairól. E jelentés a ministeri tanács észrevételei kiséretében a ministerelnök által szintén az országgyülés elé terjesztendő. (23. §.)

Az állami számvevőszék tartozik felügyelni, hogy az állam számviteli szolgálata rendben tartassék s abban a lehető egyszerüsitések eszközöltessenek. (24. §.)

Az állami számvevőszék ideiglenes ügyrendének s az államadósságok ellenőrzésére vonatkozó ideiglenes kezelési szabályoknak kidolgozásával*), ezen törvény alapján az állami számvevőszék elnöke bizatik meg, a kinek javaslata a ministeri tanács véleménye kiséretében Ő Felsége jóváhagyása alá terjesztetik. (26. §.)

Az állami számvevőszék müködésének megkezdésétől fogva legfölebb két év alatt, a ministeri tanács, illetőleg a ministerelnök utján törvényjavaslatot terjeszt az országgyülés elé, saját ügykezelésének, az állam összes számviteli rendszerének és az államadósság ellenőrzésének szabályozásáról. (27. §.)

Az állami számvevőszék elnöke megválasztatik.

Az 1870 : XVIII. törvényczikk életbe lépvén, a számvevőszék elnökének kijelölése az 1870. junius 25-én a képviselőház napirendjére került.

Ez alkalommal Ghiczy Kálmán javaslatára határozatilag kimondatik: „az állami számvevőszék elnökségére kijelölendők választásánál beadandó szavazatok a szerint, a mint a ház elnökeinek választásánál is szabályszerüleg mindig történik, a gyülés szine előtt számittassanak össze.

„A jelöltek közé csak az vehető fel, ki a beadott szavazatok általános többségét elnyerte.

„Ha a három egyénre történő első szavazásnál általános többség nem minden kijelölendőre nézve nyilvánul, a következő szavazások csak egy-egy jelöltre történjenek, s azoknál ujabb szavazásra mindig csak azon két egyén tüzettessék ki, kik az

*) Az ideiglenes ügyrend 1870. november 14-én kelt legfelsőbb elhatározással jóváhagyatott, a módositások pedig 1873. junius 19-én és 1876. deczember 5-én kelt legfelsőbb elhatározásokkal.

első szavazás bevégeztével, annak eredményét is tekintve, aránylag legtöbb szavazattal birandanak.“

Ugyanazon ülésben megtörtént a candidatió, még pedig a szavazásnál beadatott 323 szavazati jegy. Ezek közül Gajzágó Salamon nyert 194 szavazatot (Éljenzés jobbfelől), Weninger Vincze nyert 157 (Éljenzés balfelől), Korizmics 95, Suhaj 90, Várady Gábor 31, Érkövy Adolf 31, Csengery Antal 26, Pejachevich László gróf 26, Zuvics József 24 stb. szavazatot

Ezután szavazás folyt Weninger Vincze és Korizmics közt; 235 beadott szavazat közül üres volt 1, 124 szavazatot kapott Korizmics László, 110 szavazatot Weninger Vincze.

A harmadik szavazás Weninger Vincze és Suhaj Imre közt volt; 165 szavazatból 126 szavazatot kapott Suhaj, 39-et Weninger Vincze,

s igy a képviselőház az elnökségre Gajzágó Salamont, Korizmics Lászlót és Suhaj Imrét hozta javaslatba.

A főrendiház a kijelöléshez hozzájárulván, Gajzágó Salamont Ő Felsége az állami számszék elnökévé kinevezte, a mely kinevezés az országgyülés első ülésszakának utolsóelőtti ülésében augusztus 2-án, a képviselőházban fölolvastatott.

Az adóügy terén a jövedelmi adó csekély módositása és a közös vállalatok adóügyének rendezése emelhető ki. Adóügy.

Lónyay pénzügyminister az egyenes adók reformja végett 1869. április havában nagy szaktanácskozmányt hivott össze, mely mindazáltal munkálataiban nem haladt annyira, hogy még 1869. vége előtt gyökeres reformot lehetett volna az országgyülés elé terjeszteni, s igy kénytelen volt október havában törvényjavaslatban kérni az országgyülést, hogy az adótörvények s igy a jövedelemadóról szóló 1868 : XXVI. törvényczikk hatálya is „a törvényhozás további intézkedéséig“ meghosszabbittassék; a pénzügyi bizottság javaslatára mindazáltal az 1869. évi XXI. törvényczikkel a meghosszabbitás csak 1870. deczember 31-ig történt, és 1870 : XLIX. t.-czikk által 1871. év végéig; ez utóbbi törvény különben némi változtatásokat rendel el, nevezetesen az adómentességeket a három osztályzat szerint külön sorolja föl: azonkivül még következő adómentességeket állapit meg: — az I. osztályban: a kincstári kezelés alatt álló magyar Jövedelemadó.

Jövedelemadó.

államvasutak jövedelme; — azon vasuttársaságok jövedelme, a melyeknek adómentességét külön törvény biztositja, az adómentesség tartamára; — gyárakban, bányákban és kereskedelmi és iparvállalatoknál és a mezei gazdaságnál alkalmazott legényeknek s egyéb segédmunkásoknak, továbbá napszámosoknak keresetük utáni jövedelme; — a III. osztályban: oly kölcsönök kamataiból eredő jövedelem, melyeknek adómentességét külön törvény biztositja; — közvetlenül a tudományok előmozditására és a nyilvános közoktatás czéljaira szolgáló tőkék kamatjövedelme; — az I. osztályban adómentes intézetek és egyesületek tőkéinek kamatjövedelme, ugy az ezek által az államkincstárból nyert segédpénzek; — kolduló és betegápolással foglalkozó szerzetek kamatjövedelme; — részvények és elsőbbségi kötvények kamatai, ha azoknak adómentességét külön törvény biztositja, vagy ha az azok után járó adót az illető társulatok a kamat kiszolgáltatásakor levonják; — papnövendékek és más tanulók ösztöndijai. — Kétség esetében harmadik fokban az adómentesség iránt a pénzügyminister határoz.

Közös vállalatok adója.

Azon vállalatok, melyeknek székhelye az osztrák államterületen volt, de üzletüket a magyar területre is kiterjesztették és viszont, a megadóztatásra nézve az a szabály állt fönn, hogy jövedelmi adójukat ott szedték be, a hol székhelyük volt.

Ez az állapot az 1867: XII. és XVI. törvényczikkekben foglalt elvek sérelme nélkül nem állhatván fenn, Lónyay pénzügyminister az osztrák pénzügyministerrel történt megegyezés folytán törvényjavaslatot terjesztett elő, melyet az országgyülés módositás nélkül el is fogadott. Az igy létrejött 1870: XVII. törvényczikk szól „a szabadalmazott osztrák államvaspályatársulat és azon vállalatok által fizetendő adó felosztásáról, melyek igazgatósági székhelye vagy a magyar, vagy az osztrák állam területén fekszik, de üzletüket a másik állam területére is kiterjesztik."

Ezen törvény szerint az osztrák államvaspályatársulat üzlete *a)* az északi, *b)* a délkeleti és *c)* a bécsujszönyi vonalra osztatott; az ezen egyes vonalak üzletének nyers jövedelme alapján megállapitott arány szerint jár a tisztajövedelem után az adó: még pedig az északi egészen az osztrák államterületen fekvő vonal után az osztrák államnak; — a délkeleti vonal után a a magyar államnak; minthogy azonban e vonalból 1190 öl a

Morvahidtól Marchegg állomásig osztrák államterületen fekszik, a magyar kincstár e vonal összes adójából annyit, a mennyi az egész vonal hosszának arányában e vonalrészre esik, az osztrák államkincstárnak megtérit: — a bécsujszőnyi vonal adója a két államkincstár közt a két államterületén fekvő vonalrészek mérföld aránya szerint osztatik fel, de úgy, hogy a Bécshez közelebb eső első mérföld kettőnek vétetik, s igy az összeg $^7/_{22}$ része az osztrák, $^{15}/_{22}$ része a magyar kincstárnak jár. Közös vállalatok adója.

A hitelintézetek- és biztositó intézetekre nézve elvül mondatik ki, hogy a fiókintézetek nem egyetemleg a fővállalattal, hanem külön vétetnek adó alá (5. §.), a külön jövedelem kinyomozása azon állam területén történik, hol a fővállalat székel, az adó alá vétel pedig a fiókszékhelyén történik. (6. §.) Gyárak a másik állam területén levő raktároktól külön adóznak. (7. §.)

E törvény az osztrák államvasutakra, hitelintézetekre és biztositó intézetekre nézve 1868. január 1-ső napjától, gyárakra pedig 1869. január 1-ső napjától fogva érvényes. (11. §.)

Ezen törvény még nem szabályozta a Dunagőzhajózási társulat adóviszonyait, miután a tárgyalások e vállalatra nézve még folytak: — és nem vonatkoztak a déli pályatársulatra, mert ezen társulat részére az 1866. február 27-én megkötött államszerződés értelmében 1876-ig adómentesség volt biztositva.

Ezen év folytában rendeztetett az udvartartás számára szolgáltatandó költségek ügye is. Udvart. [illegible]

Az 1867: XII. törv.-czikk 7. §. már elvi állást foglalt e részben, midőn mondja:

„A pragmatica sanctio szerint közös ugyan az uralkodó, a mennyiben Magyarország koronája is ugyanazon fejedelmet illeti, a ki a többi országokban is uralkodik; de még ez nem teszi szükségessé, hogy a fejedelem udvartartásának költségei közösen állapittassanak meg. Ily közös megállapodást a pragmatica sanctióban kitüzött czél nem igényel, Magyarország alkotmányos önállásával pedig és a magyar király fejedelmi magas tekintélyével sokkal inkább megegyez, hogy a magyar országgyülés, a felelős magyar ministerium előterjesztésére, külön szavazza meg a magyar király udvartartása költségeit. Az udvartartás költségeinek megszavazása és kiszolgáltatása tehát közös ügynek nem tekintetik."

Udvartartás. Az udvartartás költségeiről szóló előterjesztést a képviselőház 1870. márczius 19-én tárgyalta. Ellene szólt a szélsőbal részéről Henszelmann; utána Madarász József, ki a 10 évre való megszavazásban a ház budgetjogának megsértését látja „e tétel az állam költségvetéséhez tartozik, én pedig azt évről évre akarom megszavazni." Tisza Kálmán nem lát benne jogról lemondást: Angliában az uralkodó egész éltére szavazzák meg; ennek oka az, hogy mig ezt a rendszert be nem hozták „azt tapasztalták, hogy még ott is akadtak az uralkodónak minden áron kedvébe járni akaró pártok, és udvaronczok, a kik évről évre szóba hozták az udvartartás költségeinek emelését:" — nem jónak látták, hogy e költségek minden évben vita tárgyát képezzék a parlamentben; ez nem volt czélszerü alkotmányos szempontból, nehogy ily vita azon magyarázatra adjon okot, hogy csak azok, a kik a fölemelés mellett vannak, loyalis tagjai az országgyülésnek, mig azok, a kik bármely egészen más szempontokból a fölemelést ellenzik, vétnek a fejedelem iránti loyalitás ellen." — Fölveti a kérdést, miért tartotta szükségesnek a ministerium egyezkedni az iránt, hogy Magyarország és Ausztria egyforma és milyen költséget szavazzanak meg: ez szerinte nem képezheti az egyezkedés tárgyát. — Erre Lónyay válaszában a többek közt mondja „az, hogy az udvartartás felerészét fizetjük, abból következik, mert törvényeinkben kimondatott a paritás és a dualizmus eszméje, minélfogva ezt a megállapitandó udvartartási költségeknél is érvényesiteni kellett." Minthogy az 1867-iki törvényekben letett elvekből következik, hogy az udvartartási költségek fele Magyarország, másik fele Ő Felsége többi országai és tartománya részéről fizetendő, igen természetes, hogy a megszavazást megelőzőleg a két kormány közt egyezségnek kell létrejönni, hogy a két törvényhozás részéről egyetértő megállapodás létesittessék.

Ghiczy az 1870. költségvetésben az udvartartás költségeinél előforduló ezen szavakat: „az 1870-ik évre 7,300.000 frtban megállapitott javadalmazásból a magyar korona országait illető fele rész 3,650.000 frt" a törvénybe ütközőknek mondja, — mire Lónyay azzal védekezik, hogy ezek csak tájékoztató szavak.

Várady megjegyzi, „bennünket nem fele rész illet, hanem bennünket illet az egész udvartartási költség, melyet mi meg-

szavazunk, semmi tekintettel arra, hogy oda át mit szavaznak meg." Udvartartás.

Meg kell jegyezni még, hogy a pénzügyi bizottság magáról az udvartartásra vonatkozó törvényjavaslatról igy nyilatkozik: „azon hódoló tisztelettel, melylyel a nemzet koronás királya iránt viseltetik, nem tartja összeférhetőnek, hogy az udvartartás költségei évenként vitatás alá kerüljenek. Ez eljárás más alkotmányos országok példájával is ellenkezik."

A javaslat 2. §. eredetileg igy szólt:

„Ezen összegnek évenként folyóvá tételével a pénzügyminister bizatik meg" — helyette a pénzügyi bizottság javaslatára a következő intézkedés vétetett föl:

„Ezen összeg felvétetik évenként a költségvetésbe."

Ezen tárgyalás után az 1870: V. t.-czikkben „Ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb udvartartása költségeiről" Ő császári és apostoli királyi Felsége Ferencz József úr legmagasabb udvartartása költségei 1870. évi január 1-től 1879. évi deczember 31-ig, tiz évre évenkénti 3,650.000 forintban ajánltatnak meg. (1. §.)

Az 1870. év folyamán pénzügyi szempontból nevezetesebb intézkedések és viták fordultak elő a pénzverés, a nyugdijak, és az államjószágok tekintetében. Váltópénz.

Az 1870: XXIV. t.-cz. a 10 krajczáros papir váltó- és 6 pengőkrajczáros ezüst váltópénzeknek a közforgalomból kivonásáról szól. Szerinte:

A 10 krajczáros papir-váltópénzek és az 1848 és 1849 évszámmal ellátott 6 pengő krajczáros ezüst váltópénzek, eddigi forgalmi értékükben csak 1870 szeptember 30-ig váltatnak be. (1. §.)

Ezen határnap elteltével az ezen papirpénzek beváltása iránti kötelezettség megszünik s a beváltás alá nem került öszszegből eredő haszon felosztása az 1868: VII. törv.-cz. 12. §. értelmében eszközöltetik. (2. §.)

A 6 pengő krajczáros váltópénzek 1870. október 1-ső napjától kezdve a pénzverdénél ezüst belértékük szerint ezüstpénzzel váltatnak be. (3. §.)

A kitüzött határ időn túl azonban ezen 6 pengő krajczáros ezüst váltópénzeknek beváltása papirpénzzel is megengedtetik az Ő Felsége többi országainak pénzügyministerével egyetértőleg megállapitandó beváltási értékben, mi közhirré fog tétetni. —

Közös nyugdijak.

Az 1868: XLVII. törv.-czikk „a közös nyugdijakról" intézkedvén, a multra nézve közös nyugdijaknak csupán a hadi- és külügyi ministeriumok s a központi hadiszámvevőség személyzetének és a volt rendőri ministerium azon osztályának nyugdijait tekinti, a mely osztály jelenleg a közös külügyministeriumhoz van beosztva. Az emlitett központi közegeken kivül voltak ugyan 1867 előtt más központi közegek is, melyeknek működése Magyarországra is kiterjedt. Ily központi közegek voltak: a ministeri tanács, az államtanács, a cs. kir. bel- igazságügyi, rendőri, pénz- és kereskedelmi ministeriumok, a legfőbb számvevőszék és a kanczelláriak. Ezen központi közegek Magyarországra nézve törvényesek nem lévén, nyugdijaik sem terhelhették jogilag a magyar korona országait. Politikai és méltányossági tekintetekből mindazáltal felhatalmaztatott a ministerium, hogy az elősorolt központi közegek személyzetének nyugdijai a közelebbi 1869-ik évre is azon mód szerint fizettessenek, a mely szerint az 1868. év folytán fizettettek. Jövőre nézve pedig oda utasittatott a ministerium, hogy ezen nyugdijakról részletes összeirást és kimutatást készitvén, mind ezt, mind a nyugdijak mi módon leendő fedezésére vonatkozó javaslatát terjeszsze az országgyülés elé.

A volt központi kormány közegeinek nyugdijai.

Lónyay Menyhért pénzügyminister ez okból az 1869. decz. 3-án tartott ülésben beadta a közös nyugdijaknak, továbbá a magyar kincstárt terhelő azon nyugdijak kimutatását, melyek 1867-ig utalványoztattak: az ügynek rendezésére nézve pedig deczember 14-én adta be „a volt központi kormány közegeinek nyugdijairól" szóló tövényjavaslatot. A törvényhozás lényegében elfogadta a kormány javaslatát, habár az ellenzék a képviselőházban névszerinti szavazást kért, melynél 1870. márczius 20-án 143 szavazat 122 ellenében (távol volt 164) volt a javaslat mellett. Tisza Kálmán ez alkalommal fölszólalván a méltányosságot már is túl soknak találta és mondja: „ha az egyes ember túl megy e szemponton, ha a méltányosságot gyakorolni akarja még akkor is, midőn viszonyosság irányában nincs, becsülendő erkölcsi szempontja, de a mely nemzet a méltányos-

ság szavával magát oda hagyja vinni, hogy mindig ujabb és ujabb terheket, — ujabb és ujabb megalázásokat vegyen magára akkor is, midőn semmi viszonzásra nem talál: azon nemzet egy szerencsétlen, egy oly politikát követ, melynek jó eredménye lehetetlen."

A volt központi kormány közegeinek nyugdijai.

Az igy létre jött 1870: IX. törv.-cz. „az 1849-ik évtől az 1867-ik évig tettleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdijairól" a nyugdijélvezők közé sorolja azokat: I. kiknek nyugdija az 1860. évi október hó 20-ka előtt tétetett folyóvá s *a)* az igazságügyministeriumnál és a legfőbb törvényszéknél, *b)* a belügyministeriumnál, *c)* a rendőri ministeriumnál voltak alkalmazva: — II. kiknek nyugdija az 1867. évi márczius 10-ke előtt tétetett folyóvá s *a)* a miniszteri tanácsban, *b)* az állam tanácsban vagy birodalmi tanácsban, *c)* a pénzügyministeriumnál, *d)* a kereskedelmi ministeriumnál, *e)* a megyei, erdélyi és horvát udvari cancelláriánál voltak alkalmazva; — III. a legfőbb számvevőszék azon tisztviselői és szolgái, kiknek nyugdija az 1867. évi deczember hó végeig tétetett folyóvá.

Ezen nyugdijak fedezéséhez Magyarország az Ő Felsége többi országai iránti politikai és méltányossági tekintetekből 23%-nyi részben hozzájárul.

Az igy megállapitott nyugdijrészlet 1870-től kezdve a magyar állam költségvetésbe vétetik föl még pedig azon öszszegben, melyet az életben levő nyugdijélvezőknek illetményei évenkint igénylenek, mely czélból az élő és jogosult nyugdijélvezők jegyzéke a pénzügyminister részéről folyvást nyilvántartandó lesz. —

Államjószágok.

Az 1870. évre szóló költségvetés előterjesztésénél Lónyay Menyhért „az állami uradalmak területén birtokrendezések folytán nem tagositható földbirtokok eladásáról" törvényjavaslatot nyujtott be, melynek 1. §. szerint „a kisebb terjedelmü földrészek, melyek a tagositás alkalmával a főbirtoktesttel nem tagosithatók, adásvevés utján örökáron eladandók és az államjavak állományából kitörlendők;" 2. §. szerint pedig a nagyobb állambirtokoktól távol fekvő állami kisebb birtokrészek, melyeknek kellő felügyelete és czélszerü kezelése nehézséggel és aránytalan költséggel van összekötve, valamint azon államéptiletek is, melyek az állam czéljaira nem használhatók, örökáron szintén eladandók és az államjavak állományából kitörlendők. Az igy befolyó

Államjószágok. összegek az 1867: XV. törv.-cz. 6. §-ában megállapitott czélra vagyis az osztrák államadósság járulékának törlesztésére lettek volna forditandók.

A pénzügyi bizottság a javaslat 2. §-át mindazáltal nem fogadta el, a mint 1869. november hó 10-én kelt jelentésében mondja: — „mert a „kisebb birtokrész“ kitételt nem eléggé szabatosnak, sőt ellenkezőleg felette viszonylagos fogalomnak találta; és mert nem tartá czélszerünek, hogy előlegesen és általánosságban államéprületek, mint az állam czéljaira nem használhatók jelöltessenek ki és pedig mindaddig, mig az átmeneti időszak lefolytával az iskolaügy, a honvédelmi rendszer és a biróságok rendezése után bebizonyuland, hogy a kérdéses épületek az egyes ministeriumok szükségletei fedezésére nem voltak forditható k.“

A központi bizottság elfogadván ezt az álláspontot, Lónyay pénzügyminister az 1869. deczember 4-én tartott ülésben a törvényjavaslatot visszavonta, czélszerübbnek mondván: maradnánk továbbra is az eddigi gyakorlatnál, mely szerint a budgetben az eladni javasolt területek egyenként felsoroltatván, az elérhető vételár egy sommában a bevételek közé helyeztetett, miáltal implicite az eladás maga megengedtetett.

Az államjavak eladása körül a kisbéri jószág megvételekor elvi jelentőségü vita folyt. Ez alkalommal Tisza Kálmán az államjavak eladásáról, és az adó- és bérhátralékokról külön kimutatásokat kiván s e részben határozati javaslatot is terjeszt elő. Ghyczy Kálmán pedig mondja: — „egyáltalában alkotmányosan nem lehet elismerni a ministerium azon jogát, hogy az államvagyon lényegéről az országgyülésnek hozzájárulása nélkül végleg intézkedhessék“ mindaddig, mig az országgyülés nem fog valamely minimumot meghatározni, mint más országokban történik, hogy például hány száz vagy ezer forintig terjedjen azon összeg, a melyről a ministerium rendelkezhetik, ... addig állni kell azon alkotmányos elvnek, hogy az országgyülés jóváhagyása nélkül az államvagyon lényegéről a ministerium maga saját tetszése szerint nem rendelkezhetik.“ — Mire Lónyay pénzügyminister ekkép nyilatkozott: „Soha sem vontam kétségbe azt, hogy az államvagyonnak elidegenitését illetőleg, mihelyt az államvagyon oly nevezetes részletéről van szó, a melyre nézve az illető minister a felelősséget magára nem

vállalhatja, mindig a törvényhozás előleges beleegyezésére van szükség" . . . . . „valamint egyrészről nem tagadom, hogy minden ily kérdésben a törvényhozás jóváhagyását magának fentarthatja: ugy másrészt a felelős alkotmányos ministerium hatásköréhez tartozónak vélem, hogy ott, hol az állam érdekében fekvő intézkedés szükséges, azt saját felelősségére tenni merje."

A vasutak terén következő intézkedések, engedélyek és határozatok tétettek, melyek által az állam ujabb terheket vállalt: Gömöri iparvasutak

1870: XXXI. törv.-cz. a gömöri iparvasutak hálózatának kiépitése tárgyában engedélyt ad:

a) az állampálya bánrévei állomásától Feleden át ugyanazon pálya füleki állomásáig;

b) Bánrévétől Rozsnyón át Dobsináig;

c) Felednél az *a)* alatti vonalból elágazó s Tiszolczig vezetendő vonalak épitésére.

Az engedélyokmány 22. §. szerint minden pályamérföldre számitandó: 1-ször 80.000 forint értékü 5%-kal ezüstben kamatozó *A.* sorozatu részvény; 2-szor 150.000 frt értékü 5%-kal ezüstben kamatozó *B.* sorozatu részvény: 3-szor 311.000 frt értékü 5%-kal ezüstben kamatozó és $^{4}/_{5}$%-kal ezüstben törlesztendő elsőbbségi kötvény.

A pálya jövedelméből ezek folytán, az összes kezelési kiadások levonása után mindenekelőtt 5% ezüstben az elsőbbségi kötvények kamatoztatására és $^{4}/_{5}$% ezüstben azok törlesztésére fordittatik a jövedelem fölöslegéből; — továbbá 5%-kal ezüstben az *A.* sorozatu részvények kamatai, valamint azoknak a korábbi években netán hátralékban maradt 5%-os kamatai fedezendők; s ezután szintén 5%-kal ezüstben a *B.* sorozatu részvények kamatoztatandók; — a további netán fenmaradó többlet ugyanazon módon a *B* sorozatu részvények hátralékos kamatai fedezésére fordittatik.

Az elsőbbségi kötvények törlesztése után a részvények törlesztése megkezdendő.

A vállalathoz az állam pályamérföldenkint 100.000 frttal bankvalutában járul és ezen hozzájárulási összegért az állam $66^{2}/_{3}$%-os árfolyammal számitott *B.* sorozatu részvényeket nyer,

Gömöri iparvasutak.

ennélfogva a hozzájárulásért minden pályamértföld után 150 ezer forintot névleges értékben vesz át.

Az állami hozzájárulási összegek az engedélyeseknek, két havi időközökben és a valóban felhasznált mennyiségnek megfelelő arányu részleteiben, nevezetesen a vállalat által az illető két hó alatt felhasznált épitési tőkének 140-nek 541-hez arányában lesznek kiszolgáltatandók.

Az államnak olyan kamatok iránti követelései, melyek az engedély megszüntéig még vissza nem térittettek, a vállalat megtakaritott vagyonából lesznek kiegyenlitendők.

A 23. §. szerint azon esetben, ha az engedélyesek magukat arra kötelezik, hogy a bánréve-dobsinai vasuti vonalat a közforgalom érdekében a Szepesség felé a kassa-oderbergi pálya valamely Igló és Poprád közti alkalmatos pontjáig kiépitik: ezen, mintegy 4 mfd. hosszú hegyi kapcsolási pálya engedélye az engedélyokmány értelmében a gömöri iparvasutakra nézve adott államsegély s egyéb előnyök nyujtása mellett biztosittatik.

Az érdekeltek által kötött szerződés 2. §. szerint az érdekelt vidékek iparosai és földbirtokosai az *A.* betüs részvények névszerinti 100 frt után 5 ezüst frtnyi kamatjainak biztositását a következő módozatok mellett magukra vállalják.

Bankvalutában a biztositási összeg *a)* a dobsina-bánrévi vonalért 9 mfld. után 43.200 frt, — *b)* a feled-tiszolczi vonalért 6 mfld. után 28.000 frt, — és *c)* a bánréve-füleki vonalért 6 mfld. után 28.800 frt. — Az *a)* vonalat egészen és a *c)* vonalat felében összesen 57.600 frtot a sajóvölgyi — a *b)* vonalat egészen és a *c)* vonalat felében összesen 43.200 frtot a rimavölgyi iparosok és földbirtokosok fedezik.

A kamatfizetésbeni késedelmezések elkerülése végett a pénzügyminister az állambiztositást élvező vasutaknál szokásos módon előlegeket fog utalványozni. Ezen előlegek a kiszolgáltatás napjától 4%-os kamatokkal együtt az érdekelt iparosok és földbirtokosok által legfölebb 3 hónap alatt visszafizetendők.

A kamatbiztositási kötelezettség a vasut megnyitásától 10 évig tart.

A bánréve-nádasdi vasut.

Az 1870: XXXII. t.-cz. „a bánréve-nádasdi gőzmozdonyu iparvasut kiépitése tárgyában" jogot ad:

a rima-murányvölgyi vasmüegyletnek egy a magy. kir. állampálya bánrévei állomásából kiinduló s Czenteren, Ozdon és Orlón át Nádasdra vezetendő mozdonyvasut, valamint a Czenter s Ozd községektől a czenteri és a karni kőszénbányaművekhez vezetendő szárnyvonalak épitésére és üzletére. A bánréve-nádasdi vasut.

Az engedélyezett vasut fölépitésére és kellő berendezésére szükséges tőke 529.100 frtban, vagyis mérföldenként 143.000 frtban bankértékben állapittatik meg, melynek kétharmadrész erejéig *A.* és egyharmad része értékeig *B.* betüvel jelölt részvények bocsáttatnak ki. A *B.* betüvel jelölt részvények a kincstárnak fognak az általa folyóvá tett segélyösszegek irányában kiszolgáltatni.

A vasut létesitése czéljából az engedélyesek az 1868: XL. törvényczikk 2. §. értelmében államsegélyben részesülnek. Az államsegély a tőkének egyharmad részét fölül nem mulhatja, koronkint és a tényleg befektetett pénzösszeggel aránylagos részletekben szolgáltatik ki: — a vasut tiszta jövedelméből mindenekelőtt az engedélyesek által befektetett tőkének vagyis 352.733 frtnak $7^1/_2\,\%$-tóli kamatjai fedezendők s az állam az általa nyujtott segély után kamatot mindaddig nem huz, mig a tiszta jövedelem az engedélyesek által befektetendő tőke $7^1/_2\,\%$-tóli kamatját meg nem haladja: — az összes befektetési tőke $7^1/_2\,\%$-os kamatjain felül mutatkozó tiszta jövedelem feléből megtéritendők azon $7^1/_2\,\%$-tóli kamatok, melyek a korábbi üzleti években a vasut tiszta jövedelméből fedezésüket nem találták.

Ez a törvény némi módositást nyert az 1876: X. törv.-czikk által (az 1870: XXXII. törv.-czikkel engedélyezett bánréve-nánasdi vasut engedélyokmánya némely határozatainak módositásáról, illetőleg kiegészitéséről) ugyanis az ujabbi törvény:

1-ször megengedi, hogy a vasut személyforgalomra is berendeztessék, és

2-szor fölmenti az engedélyeseket az Ozd és Czenter községektől a czenteri és karni kőszénbányaművekhez vezetendő szárnyvonalak kiépitésének kötelezettsége — továbbá a vasut k[...]edelmes befejezéséből folyó jogkövetkezmények alól.

Az 1870: XXXVIII. t.-cz. „az alföld-fiumei vasut e[sz]ék sziszek-károlyvárosi részének kiépitése tárgyában“ elrendeli, hogy az alföld-fiumei vasut eszék-sziszek-károlyvárosi vonalának azon része, mely Horvát-Szlavonországok polgári kormányzat Eszék-sziszek-károlyvárosi vasut.

alatt álló területén megy, államkamatbiztositék mellett, azon része pedig, mely a határvidék területére esik, államsegélyezés mellett, engedélyezés utján kiépittessék. Az állami hozzájárulás módozatára nézve, a ministerium külön előterjesztést teend a törvényhozás elé.

Az engedélyezendő vasutvonalak a következők: *a)* Eszéktől Nasitzon, Pozsegán, Uj-Gradiskán át, a Száva balpartján Sziszekig; *b)* Sziszektől a Kulpa völgyén át Károlyvárosig; *c)* Uj-Gradiskától Brodon át Mitroviczáig.

A ministerium a vonalak kiépitése végett megtette ugyan a szükséges előleges lépéseket, jelesül az *a)* alatt emlitett vonalakra nézve a versenytárgyalást kiirta; de a kedvezőtlenné vált pénzügyi viszonyok következtében a versenytárgyalás eredményre nem vezetett.

Valkány-perjámosi vasut.

Az 1870: XXVII. t.-cz. „a valkány-perjámosi másodrendü gőzmozdony vasut kiépitése tárgyában“ az államvaspálya déli vonalából Oroszlámos és Mokrin állomások közt Valkány község közelében kiágazó s Valkány, Ó-Bessenyő, Nagy-Szt.-Miklós, Szaravola és Rácz-Szt.-Péteren át Perjámosra vezető II. rendü vasutat engedélyezi. Biztositékot ez a vasut nem kapott.

Nyiregyház-ungvári vasut.

Az 1870: XXVIII. t.-cz. „a nyiregyháza-ungvári másodrendü gőzmozdony-vasut kiépitése tárgyában“ engedélyt ad az emlitett vasut megépitésre az észak-keleti vasutnak mérföldenkint évi 20.000 frt állambiztositás mellett. (L. 1875: XLV. t.-cz. és az északkeleti vasutat.)

Báttaszék-dombovár-zákányi vasut.

Az 1870: XXXIII. t.-cz. „a báttaszék-dombovár-zákányi gőzmozdonyu vasut kiépitése iránt“ jogot ad egy a kanizsa-barcsi vonal zákányi állomásától Csurgón, Kaposváron, Dombováron át, Bonyhád és Hidas közt, Báttaszékig vezetendő mozdonyvasut épitésére és üzletére.

Az engedélyokmány 23. §. szerint, mérföldenként évi 26.450 frt o. é. tiszta jövedelmet és a kormány által jóváhagyandó törlesztési terv alapján, törlesztési hányadot ezüstben az állam biztosit.

Az állambiztositás 4%-kal kamatozó előlegnek tekintendő.

Szent-péter-fiumei vasut.

Az 1870: XXXVII. t.-cz. „a szent-péter-fiumei vasutnak a magyar korona területére eső része kiépitése tárgyában“ a szent-péter-fiumei vasutvonalnak a magyar korona területének határától az alföld-fiumei vasut fiumei indóházáig

terjedő, mintegy 1700 öl hosszu részét, kamatbiztositás mellett engedélyezi.

A kincstár 185.000 frtot (bankértékben) meg nem haladható segélyösszeggel járul az épitkezéshez.

A kamatbiztositás a bruttojövedelem 43.000 forint erejéig terjed és pedig oly módon, hogy azon esetre, ha a szent-péter-fiumei vasut egész brutto-jövedelme, az arra, a birodalmi tanácsban képviselt országok részéről, saját területükre nézve biztositott, mérföldenkint 100.000 frt brutto-jövedelmi összeget el nem érné, a magyar állam azon arányban járuland az általa biztositott fennebbi jövedelemösszegben mutatkozó hiány pótlásához, a mely arányban áll a magyar korona területére eső pályarész hossza a szent-péter-fiumei vasut egész hosszához.

A kamatbiztositás alapján fizetett összeg $4^0/_0$-kal kamatozó előlegül tekintetik.

Az 1870: XLI. t.-cz. „a magyar észak-nyugati vasut kiépitése tárgyában“ engedélyt ad a cs. kir. államvasuttársulat érsekujvári állomásától egyrészt a Komárom melletti Dunapartig, másrészt Nyitrán, Baánon át Trencsénig vezető mozdonyvasutra. Magyar észak-nyugati vasut.

Egyuttal elsőbbség adatik e vasutnak akár a kassa-oderbergi, akár a Ferdinand északi vaspályával leendő összeköttetéshez.

Az érsekujvár-nyitra-trencséni vonalszakasz után mérföldenkint évi 33.900 frt tiszta jövedelem és a kormány által meghatározandó törlesztési hányad adatik biztositékul.

Az érsekujvár-komáromi vonalszakasz után sem kamatbiztositás, sem bárminemü segély nem adatik.

Az állambiztositék alapján adott összegek $4^0/_0$-kal kamatozó elölegül tekintendők.

A vasut engedélyese a megállapitott határidőket meg nem tartván, engedélyét elvesztette s az engedély-okmány semmisnek nyilvánittatott.

Kártéritési követelésekkel lépvén föl a kormány ellen 3,283.241 frt 75 kr erejéig, egyezmény utján az állam visszatartott biztositékát visszaadta.

Az 1879: XI. t.-cz. alapján (a magyar északnyugati vasut kiépitésére vonatkozó 1870: XLI. t.-cz. hatályon kivül helye-

zéséről) a szóban lévő engedély-okirat hatályon kivül helyeztetik; a kormány pedig felhatalmaztatik, hogy az engedélyeseknek 650.000 frt biztositékuk megtéritése fejében 650.000 frt névértékü értékpapirok, még pedig 400.000 frton $5^{1}/_{2}\%$-os papirértékre szóló magyar földhitelintézeti záloglevelet, és 250.000 frt magyar földtehermentesitési kötvényeket adjon.

Ferencz-csatorna. A vasutakon kivül pénzügyi szempontból jelentőséggel bir a Ferencz-csatorna ügyének fejlődése.

A Ferencz-csatorna a Dunát a Tiszával összeköti. $15^{3}/_{4}$ mérföld hosszú, és mint hajózási csatorna a tiszai és dunai utat 30 mérfölddel megröviditi. A csatornát a mult század végén egy részvénytársulat épitette, mely 25 évre szabadalmat nyert. Megnyilt a csatorna 1802. évben. A társaság a kincstár részéről 200.000 frt előleget, terjedelmes kamarális földeket csekély áron hosszú haszonbérbe kapott, és a közadó alól föl volt mentve. A csatorna több mint 4 millió frtba került, de a társulat csak vesztességgel tudta föntartani és végre is 184.000 frt összegért a kincstárnak adta azt át. A kincstár most már házilag kezelte a csatornát azonban oly eredménynyel, hogy azt saját jövedelméből jó karba nem helyezhette. Az 1851—1861. években 1,715.000 frt lett a ország költségvetéséből a csatornára saját jövedelmein felül forditva.

A kormány tehát szivesen vette Türr István ajánlatát, a csatorna kezelése és kiépitése tárgyában s vele, illetőleg az általa létesitett részvénytársulattal következő egyezményre lépett:

A Ferencz-csatorna 75 évre használatra engedtetik át az engedélyesnek. Az eddigi csatornai kincstári jövedelem megtéritése fejében, a társulat a kincstárnak 200.000 frtot részvényekben névértékükben átenged. A társulat köteles 10,045.000 frt összeg erejéig következő munkálatokat négy év alatt keresztül vinni: *a)* Bajától Bezdánig egy $5^{1}/_{2}$ mf. tápcsatornát ásni; *b)* a Sugovicza folyamot mélyités által hajózhatóvá tenni és részben kikötővé átalakitani; *c)* a Ferencz-csatornából az iszapot kiszedetni és a csatornát átalában helyreigazitni; *d)* a Ferencz-csatornát a borjasi átvágásig meghosszabbitni; *e)* Kis-Sztapárnál a Ferencz-csatorna első tartányából kiindulva, Ujvidéken alul a Dunába egy uj, mintegy tiz mfnyi hajózási és öntözési csatornát Bresto-

vácz, Keresztur, Puszta-Pettau, Torzsa, Depot, Szt.-István és Pirosnak helységek vidékén épiteni. Ferencz-csatorna.

Az összes költségek egy ötöd részét azaz 2,009.000 frtot az állam adja a vállalat támogatására, de ugy, hogy érte részvényeket kap névértékben. Az állam részvényei után 5%-os kamatot csak akkor kap, ha a többi részvényesek és az elsőbbségi kötvények után járó 5%-os kamat fedezve van.

A társaság 20 évig jövedelmi adó-, ugyszintén bélyeg- és illetékmentességet élvez az első kibocsátásu részvények és elsőbbségi kötvények, úgy szelvényei után is.

A hajózási illetékek szabályzata a jelenleginél magasabb nem lesz, és kincstári szállitmányok 10%-kal olcsóbban szállitandók.

Az 1873: XVII. t.-czikk „a Ferencz-csatorna kiépitése tárgyában az 1870: XXXIV. t.-czikkel törvénybe iktatott engedélyokmány módositásáról“ a Ferencz-csatorna érdekében az állam részeltetését még nagyobbitotta. Az ezen törvényczikkel létrehozott módositások két indokból származtak. Ugyanis egyrészt az épitési tőke beszerzésében mutatkoztak nehézségek; de másrészt ujabb változtatások is voltak kivánatosak az épitkezésnél: miután ugyanis az államsegély fölemelése vált szükségessé, ezen nagyobb segélyezéssel szemben a vállalat is bizonyos nagyobb kötelezettségekhez szorittatott. Ujabb segély.

Az uj törvény szerint az állam 2,009.000 frt helyett 4,018.000 frtot bocsát rendelkezésre a társaságnak, melyért részvényeket kap névértékben; a részvények után 6%-os kamat jár, de csak ha az elsőbbségi kötvények és a többi részvények kamatja, illetőleg törlesztése fedezve van (2. §.). A tényleges részvénytőke 13,552.000 frtban névleg állapittatik meg; elsőbbségi kötvényt a beruházandó 6,027.000 frt alaptőke háromötöde erejéig bocsáthat ki a társaság (1. §.). Ezen előnynyel szemben a vállalat kötelezi magát, hogy a csatorna mentén fekvő kincstári uradalmak területéről az álló vizek elvezetése czéljából a kis-sztapári ujvidéki csatornából a vizet minden tavaszszal, a hajózás és öntözés megkezdése előtt nyolcz napra lebocsáttatja, hogy az álló vizek a csatornába befolyhassanak s a végett a csatornának I-ső számu zsilippénél 3 lábnyi bukást adat és a csatorna II. számu tartányának fenekét ahhoz képest sülyeszti.

Ujabb segély. Köteles továbbá a vállalat addig, a mig az államsegély fejében átvett részvényektől járó évi kamatok 8 százalékra nem emelkednek, a csatorna mentén fekvő kincstári uradalmak területéből a pénzügyminister kijelölése szerint 14 ezer holdhoz az öntözésre szükséges vizet dijmentesen kiszolgáltatni oly módon, hogy 7 ezer hold tizennégy napi időközben, 7 ezer hold pedig idényileg, azaz őszszel és tavaszszal egyszer-egyszer átöntöztessék.

A vállalat által elvállalt kötelezettségek folytán a kormány előterjesztése szerint 20.000 kat. holdra megy a kincstár birtokában levő terület, melynek álló vizektől megszabaditásáról és igy termékenynyé tételéről van szó; továbbá a Ferencz-csatorna mentén fekvő jószágok bérjövedelme legalább 60.000 frttal emelkednék, és az öntözés előnye körülbelől 140.000 frtra becsülhető. Különben a kormány jelentése szerint a vállalat maga 12.000 kat. holdat vett a kormánytól 15—20 évre bérbe, még pedig holdankint 5 frttal magasabb bérben.

A kincstár az igazgató-tanácsban két ötöd arányában képviselve lesz (4. §.), és ha a vállalat 1875. augusztus 1-éig el nem készül a kikötött épitkezésekkel, az államsegélyért kamatokat köteles fizetni mindaddig, mig el nem készül. (5. §.)

Péchy Tamás 1877. november 29-én terjesztett elő törvényjavaslatot, melyben felhatalmazást kért arra, hogy a Ferencz-csatorna-részvénytársulatnak az 1873: XVII. t.-c. 2. §-ban engedélyezett 4,018.000 frt államsegélyből hátralékos 199.260 frt részletet az 1870: XXXIV. t.-cz. 4. §-ban emlitett borjasi csatorna meghosszabbitási munkák bevégzése előtt kiszolgáltathassa: a javaslatot azonban az 1875/8. országgyülés nem tárgyalta.

—

Budapest építkezései. Pest és Buda városoknak, a jövőben contemplált Budapest fővárosának minden tekintetben való emelése, főkép egészségügyi, forgalmi és szépészeti tekintetekből való átalakitása kedvencz eszméjét képezte az Andrássy kormánynak, s kivált magának gróf Andrássy Gyulának. E czélból a szükséges pénzerő megszerzése lett sürgőssé, a mi az u. n. sorsolási kölcsön által eszközöltetett.

Az 1870: X. t.-cz. „a Duna folyamnak a főváros mellett szabályozásáról s a forgalom és közlekedés érdekében, Buda-

pesten létesitendő egyéb közmunkák fedezéséről és e közmunkák végrehajtási közegeiről" megadta az irányt és az eszközöket Budapest épitkezéseinek fordulatára. Sorsolási kölcsön.

E törvény által a ministerium fölhatalmaztatik, hogy 24 millió o. é. forint erejéig sorsolási kölcsönt köthessen; még pedig a következő föltételek alatt: *a)* a 24 millió forintnak minden levonás nélkül teljesen be kell folyni az állam pénztárába: *b)* ezen összegért 50 év folytán 1,224.000 frt évi járadék fizettetik 612.000 frt félévi részletekben, mely járadékok első részlete 1871. január 1-én fizetendő, az utolsó részlet pedig 1920. évi julius 1-én jár le: *c)* az emlitett járadékban a törlesztési részletek is benfoglaltatnak; *d)* a kölcsön iránt szerződő fél két millió frt biztositékot köteles az állampénztárba letenni. (1. §.)

Egy sorsjegy-kötelezvény 100 forintnál kisebb összegre nem szólhat, azonban akkép is kiállitható, hogy két egyenlő részre legyen osztható: a 100 frt névértékre megállapitott sorsjegy legalább 104 frttal mint legkisebb nyereménynyel beváltandó, s később 200 frtig kell emelkednie; a kibocsátandó sorsjegyek névszerinti értéke, a teljesen befizetett kölcsönösszegnél legfölebb 25%-kal lehet magasabb; a sorsjegyek, illetőleg nyeremények mint szintén minden okirat, mely a kölcsönüzletre vonatkozik, bélyeg- és illetékmentesek; a nyereményektől mindazáltal a nyugtabélyeg fizettetik; a sorsjegyek biztositék fejében minden köz-hivatalnál elfogadtatnak. (2. §.)

Ebből a kölcsönből fedeztetnek: *a)* a lánczhid megváltása: *b)* egy, vagy szükség esetében két uj álló-hid épitése; *c)* a Dunafolyamnak a főváros határai között szabályozása: *d)* a fővárosban kellő szélességü közlekedési fővonalaknak nyitása: *e)* az ezekre szükséges fölvételek, tervek, kisajátitások és más előmunkálatok költsége. (3. §.)

A kölcsön évi járadékainak fedezésére első sorban a következő források jelöltetnek ki: *a)* a lánczhid jövedelme; *b)* az uj álló-hid, illetőleg hidak jövedelme: *c)* a vasuti kölcsönből épitendő vasuti egybekapcsoló hidon, az átszállitott árúkért e czélra mázsánkint fizetendő 1 krajczár (l. 1880: LXIII. t.-cz.); *d)* azon közös vállalatok községi adópótléka, melyeknek igazgatósága az osztrák államterületen székel (a 1884: XXV. t.-cz. az osztrák-magyar bank és a szabadalmazott osztrák-magyar vasuttársaság megváltozott közjogi helyzeténél fogva, azt a két

Sorsolási kölcsön. intézetet már világosan megnevezi, s azonkivül kimondja, hogy ha közös vállalatok esetleg hasonló alapelveken átalakittatnának, községi pótadójuknak rendeltetése ugyanez marad): *e)* a kölcsönből épitendő rakpartok jövedelme; *f)* a szabályozások által nyert telkek eladásából befolyandó értékek jövedelmei: *g)* időközi kamatok; az e jövedelmek után fedezetlen maradandó rész az állam által pótoltatik. (4. §.)

Fővárosi pénzalap. A kölcsön, mint államkölcsön s a törlesztésére rendelt jövedelmek, a mennyiben a törlesztés által igénybe vétetnek mint az állam rendes bevételei kezeltetnek a pénzügyminister által. (6. §.)

A kölcsönből eszközölt kisajátitások és szabályozások által nyerendő telkek eladási árából külön fővárosi pénzalap alkottatik. (7. §.)

Ezen alap növelésére forditandók: *a)* a kölcsön végleges törlesztése előtt a 4. §-ban kijelölt források azon jövedelmei, melyek az évi járadék által igénybe nem vétetnek; a kölcsön törlesztése után, az emlitett összes jövedelmek: *b)* a közmunka czime alatt a fővárosban nyert összes bevételek és váltságdijak; *c)* a városi háztelkek, utczák és terek szabályozásánál magánháztelkekhez csatolandó területek eladásából beveendő jövedelmek. (8. §.)

A fővárosi pénzalapot a „fővárosi közmunkák tanácsa" kezeli. (10. §.)

A törvény által alakitott fővárosi közmunkák tanácsának és az általa alkalmazott közegeknek költségei a fővárosi alapból födöztetnek. (25. §.)

A fővárosi közmunkák tanácsa által kezelt alapról évenkint rendes zárszámadás készittetik, s kimeritő jelentés kiséretében a ministerium és a két városi tanács elé terjesztetik és szokott módon a törvényhozásnak is bemutattatik, egyszersmind pedig nyomtatásban is közrebocsáttatik. (27. §.)

Sugár-út. A törvénynyel kapcsolatos az 1870: LX. t.-cz. „a Pest város északkeleti részében nyitandó főközlekedési Sugár-út munkálatai költségeinek fedezéséről."

A Sugár-út létesitése végett szükséges terület megszerzésére és az út elkészitésére, a sorsolási kölcsönből a ministeriumnak kimutatandó szükséghez képest, időnkinti részletekben 3,335,909 frt folyóvá tétetni rendeltetik. (1. §.)

A Sugár-útat szegélyező épületekhez szükséges terület megszerzése végett a fővárosi közmunkák tanácsának kölcsönképen 4,863.812 frt szolgáltatandó ki. (2. §.)

A fővárosi közmunkák tanácsa köteles ezen kölcsönt a szerint, a mint az abból megszerzett területet értékesiti, időnkénti részletekben azon alapnak, a melyből a kölcsön adatott, esetleges kamatjaival együtt visszatériteni. (3. §. — az 1881: XXX. t.-cz.-ben jövőre kamatmentesnek nyilvánittatott.)

A főváros átépitése iránt a következő évek törvényeiből fölemlitjük még az 1871: XLII. t.-czket „a pestvárosi nagy körútról a három bárány-utczai kiágazással és az ezen és az 1870: LX. t.-cz. folytán nyitandó közlekedési úton emelendő épitkezések adómentességéről". Nagy-körut.

A körút meghatározott vonalának épen tartása végett szükséges kisajátitásokra megkivántató összegek fedezésére, az 1870: X. t.-cz. alapján felvett kölcsönből a kimutatandó szükséghez képest, időnkénti részletekben kölcsönkép 900.000 frt tétetik folyóvá.

A közmunkák tanácsa köteles ezt a kölcsönt esedékes kamataival együtt, mihelyt egyrészt az abból megszerzett, másrészt pedig a Dunaszabályozás folytán, az 1870: X. t.-cz. 7. §. értelmében a fővárosi alap birtokába jövendő területet értékesiti, az értékesitéseknek megfelelő időnkénti részletekben visszafizetni. (1881: XXX. t.-cz. 1. §. által jövőre kamatmentesnek nyilvánittatik.)

A körút egyes szakaszainak, illetőleg kiágazásainak teljes kisajátitása után, a körút mindkét oldalának mentében homlokzattal álló házak és telkek az illető szakasz kisajátitási költségeihez egy negyedrészben kötelesek járulni.

A hozzájárulási összeg kivetésének módozatait, a belügyminister jóváhagyása mellett, a városi hatóság állapitja meg.

Az 1870: LX. t.-czikk 3. §-a alapján nyert 4,863.842 frt, az 1871: XLII. t.-czikk 6. §-a alapján nyert 900.000 frt és az 1872. évi költségvetési törvényben 1872: VII. t.-czikkel nyert 500.000 forint kölcsönt a fővárosi közmunkatanács köteles lett volna, amint a szerzett területeket ujra értékesiti, időnkinti részletekben a lejárt kamatokkal együtt visszafizetni.

A törvények ezen intézkedései azon föltevésen alapultak, hogy a telekkisajátitások az előirányzott áron eszközöltetni fog-

Nagy-körut. nak, s hogy a telkeket rövid idő alatt és nyereséggel értékesiteni lehet.

A sugárúton az útat szegélyző telkek kisajátitása a 4,863.812 forint előirányzott összeget 744.530 frt 73 krral, s az útba eső terület kisajátitása a 2,277.097 frt előirányzott összeget 867.167 forint 47 krral, összesen tehát 1,611.698 frt 20 krral haladta felül. Ezt az összeget a közmunkatanács a fővárosi pénzalapból előlegképen vette fel. Ily körülmények közt a sugárúti telkek vételárából a sorsolási kölcsönalapból 4,863.812 frt s a fővárosi pénzalapból 1,611.698 frt 90 kr, összesen 6,475.510 frt 20 krnak a kamatokkal együtt kellett volna megtérülnie.

A nagykörúton a kisajátitások nemcsak a megszavazott 1,400.000 forintot vették igénybe, hanem szükségessé tették, hogy az 1878 : XII. t.-czikk értelmében az állam 197.826 frtot előlegezzen, sőt még azonkivül 7°/₀ mellett még 200.000 forint előleget adjon; ugy hogy a fedezetül kijelölt és 1873. előtt 4 millió forintra becsült, de valóságban talán felét sem érő Dunaszabályozási telkek összesen 1,800.000 forintot meghaladó előlegtartozással voltak megterhelve, mely a hátrálékos kamatok beszámitásával két millió forintot meghaladott.

A nagy remények, melyek a telkek kellő értékesithetése végett valószinüeknek látszottak, az 1873-ban beállt válság folytán elenyésztek.

A sugárúti telkekre nézve az általános municipális bank, a franczia-magyar bank és az Erlanger-házból alakult sugárúti vállalat kötelezte ugyan magát, hogy a telkeket a kisajátitási áron átveszi és azonfelül az utba eső telkek árának felét megtériti, s a vételár lefizetéséig az összegeket $5^1/_2$°/₀-kal kamatoztatja. Ámde az 1873-iki válság ezt a szerződést végrehajthatlannak tüntette föl s bele kellett egyezni abba, hogy a sugárúti vállalat 1,551.000 frt kárpótlási összeg lefizetése után a szerződést felbonthassa és a szerződésszerü becsérték (5,545.000 frt) alól felmentessék. A kárpótlási összeggel a fővárosi közmunkák tanácsa a sugárúti előleg után kamattartozását a nyereménykölcsön irányában 1876. junius végéig teljesen kiegyenlitette, és ezenkivül előlegtartozását 3,345.699 frt 18 krra apasztotta; ugy hogy most már a sugárúti telkek összesen még 4,475.000 forinttal s az azon összeg után járó 5°/₀-os kamattal jelentkeztek

s igy becsárnk a fővárosi tanács által 5,545.000 forintról 4,983.270 forintra leszállittatott. Nagy-körut.

De még igy sem voltak a telkek értékesithetők s igy nem maradt más hátra, mint a kölcsönök kamatjait a jövőre épugy, mint a multra megszüntetni; ez által a sugárúti előleg 1876. julius elseje óta felszaporodott s 1880. julius végével 694.351 frt 50 krt, — és a nagykörúti előlegnek 565.674 frt 61 krt tevő kamathátráléka törültetett.

Ezt eszközli az 1881 : XXX. t.-czikk „a fővárosi közmunkák tanácsának a Sugárút és Nagykörút létesitésére az 1870 : X. törvényczikk alapján felvett sorsolási kölcsönalapból adott előlegek kamatmentességéről".

Jövőre és a multra nézve a kamatfizetést megszünteti, de az előlegvisszafizetés kötelezettségét fentartja. —

A Lánczhid megváltása is azon ügyek közé tartozott, melyek a főváros rendezésének tervében foglaltattak. A lánczhidat tudvalevőleg egy részvénytársaság épitette: az ezen társasággal kötött szerződés 19. pontja szerint: „fenhagyatik a részvénytársaságnak, hogy a mennyiben netalán a lánczhidon kivül a közlekedés könnyitése végett még egy vagy több más hidat, vagy egyéb közlekedési eszközt is idővel felállitani kivánna, azoknál szintén az állóhidra megszabott vámot mindenkitől veheti". Ez a társaságra uj hidak létesitésére nézve nem kötelezettséget, de jogot adott. A mennyiben tehát a közóhaj, de a forgalom érdeke is uj hidak létesitését követelte, mindenekelőtt a Lánczhid-társulattal kellett tisztába jutni, illetőleg a lánczhidat megváltani. Lánczhid megváltása.

Ezt czélozta Kerkápoly Károly azon javaslatával, melyet 1870. junius 10-én benyujtott. A kormány részéről a tárgyalásokat gróf Fesztetics György, a felség személye körüli minister vezette, a Lánczhid-társulat részéről gróf Károlyi György és Wodianer Albert voltak kiküldve. A társaság részvényenkint 750 forintot kért, a kormány 660 forintot kinált, a megegyezés utóbb 690 forinttal sikerült.

A társulat vagyona az 1869. deczember 31-én a következő volt:

Lánczhid megváltása.

Cselekvő vagyon:

1. Hidépités költségei, a hidépitési főszámla szerint	6,244.801	frt 79½	kr.
2. Elsőbbségi kötvények	14.550	» —	»
3. Leltár	46.005	» 26	»
4. Báró Sina Simon tartozása 17.608 frt és pénzkészlet 147.425 frt 15½ kr	265.033	» 15½	»
5. Bevásárolt részvények	16.250	» —	»
Összesen .	6,586 640	frt 18	kr.
Egyenleg	371.401	» 44½	»
Összeg .	6,958.041	frt 62½	kr.

Teher vagyon:

1. A forgalomban lévő részvények	5,153.505	frt —	kr.
2. A lejárt, de ki nem fizetett szelvények . .	4.536	» 62½	»
3. Kibocsátott elsőbbségi kötvények	1,400.000	» —	»
4. Budapest város követelése a szabadalom lejárta után	400.000	» —	»
Összeg .	6,958.041	frt 62½	kr.

A lánczhid jövedelme 1849. november 21-től kezdve bezárólag 1869. deczember 31-ig, tehát 20 év, 1 hónap és 10 nap alatt 8,327.545 frt 23¼ kr volt; a kezelés költségei tettek 1,870.651 frt 70 krt s igy a tiszta jövedelem 6,456.893 frt 53¾ kr. Ugyancsak 1869. évben volt a nyers jövedelem 711.973 frt 78 kr, a kezelési költség 190.411 frt 83 kr s igy a tiszta jövedelem 521.561 frt 95 kr.

A 690 forintos beváltási árt a kormány a következő adatokkal indokolta. A részvényesek igénye tulajdonkép a jövőre volt utalva; 1851-től 1858-ig 4%-nak megfelelő osztalékot kaptak, 1860-ban 5%-ot: 2½ évig a kamatokat nem készpénzben, hanem 95 forintjával számitott 100 frtos elsőbbségi kötvényekben, mely kötvények alig voltak 90 folyammal értékesithetők; 1862. és 1863. évben 6%-ot, mig a viszonyok ujabb időben jobbra fordulván, végre az osztalék 1869. évben 10½%-ra fölment: a társulat szabadalma még 64 évig tartván, a lánczhid jövedelme évenkint emelkedést igér s igy a részvényesek növekedő osztalékra tarthatnak igényt. A részvényekre a megalakuláskor 500 frtot ezüstben, egy forintra három ezüsthuszast számitva, fizettek be; ez átszámitva osztrák értékre és 22% ezüstagióval 640 forintot tesz, s igy a 690 frt váltságösszeg „semmiesetre nem mondható túlságos kárpótlásnak a mult idők kamatveszteségeért és egyszersmind kielégitő cserének azon várható haszonért, melyet minden részvénytulajdonos a viszonyok jobbra fordultával és

különösen az utóbbi év eredményéhez képest birtokához köthetett". A kormány még következő számitást hoz föl a megváltás előnyére: Lánczhid megváltása.

1869. deczember 31-én a részvénytőke	5,153.505	frt —	kr,
ezen tőke után 20 év alatt 6°/₀ volna	6,184.200	» —	»
20 év alatt a részvényesek osztaléka	5,270.444	» 25	»
tehát kevesebb .	913.755	frt 75	kr,
e hiányt a részvénytőkéhez számitva	6,067.260	» 75	»
egy részvényért 690 frt, 9.815 részvény . . .	6,772.350	» —	»
6°/₀-os kamattal számitva a részvénytőkét, a nyereség	705.089	» 25	»
ebből a ház értékét levonva	300.000	» —	»
tettleges nyereség marad .	405.089	frt 25	kr.
Az utolsó években tiszta, a részvényesek közt felosztandó jövedelem maradt	400.000	» —	»
mely 5°/₀-os kamattal tőkésittetvén . . .	8,000.000	» —	»
tőkét tesz: a hid beváltási ára	6,772.350	» —	»
tehát a különbség .	1,227.650	frt —	kr.

Ezen adatok alapján elfogadtatott a megváltás és létrejött az 1870: XXX. t.-czikk „a budapesti lánczhid megváltása iránt a magyar állam és a lánczhidtársulat közt kötött szerződés jóváhagyásáról és beczikkelyezéséről".

Ez a törvény fölhatalmazta a pénzügyministert, hogy a 24 millió államkölcsönből minden részvényt 690 frtért beváltván, az elsőbbségi kötvényeket a hid jövedelméből törleszsze; Buda és Pest városának egyenkint a 12.000, összesen 24.000 frt hidváltsági átalányt szintén a hid jövedelméből fizesse; azon 400.000 forintra nézve pedig, mely az emlitett városok részére a hidjog végleges váltsága czimén a szabadalmi idő lejárása után egyenlő részben egyszersmindenkorra fizetendő, akkép intézkedjék, hogy a hid jövedelméből a szabadalmi idő tartama alatt egy, ezen összegnek megfelelő és annak kielégitésére forditandó tartalékalap alakittassék, és ezen tartalékalapról külön számadás vezettessék.

Zárszámadás.

Az 1870-ik évről szóló zárszámadásokat már az állami számvevőszék készitette, a mint azt az 1870 : XVIII. törvényczikk kivánja. Ezen zárszámadás czime: „A magyar korona országainak állami zárszámadása az 1870. évre. Az országgyülés elé terjeszti a magyar királyi állami számvevőszék. Gajzágó Salamon, elnök. Pest, 1871. október 27." Ezen zárszámadással együtt az országgyülési irományok 1351. száma alatt a következő czimü előterjesztés is tétetett: „Részletes jelentés az 1870. évi államháztartásról, az államvagyonról, az államadósságok ellenőrzéséről és az azok körül szerzett számviteli tapasztalatokról."

A zárszámadások tartalma azonos az 1869-ik éviekével. A vagyonmérlegben azonban a helyzetnek megfelelően már a nyereménykölcsön, a kincstári utalványok és a szőlődézsmaváltsági adósság is szerepel.

A sommázat beosztása pedig következő: 1. előirányzat az 1870 : XI. t.-czikk szerint; — 2. a folyó évre közigazgatásilag előirt összeg; — 3. tényleges bevétel; — 4. az előirányzattal szemben a folyó évi járandóság több vagy kevesebb. A kiadásoknál megfelelőleg közigazgatásilag utalványozott összegről és tényleges kiadásról van szó.

A sommázat mindazáltal nem felel meg az 1870 : XI. törvényczikkben foglalt költségvetési törvénynek, amennyiben ugyanis a bevételeket *a)* rendes bevételek, *b)* rendkivüli bevételek, *c)* az államvagyon eladása utáni bevételek, *d)* az ingatlan államvagyon gyarapodása beruházások által, *e)* átfutó bevételek szerint csoportositja; – a kiadásokat pedig *a)* rendes kiadások, *b)* rendkivüli kiadások, *c)* beruházások, *d)* átfutó kiadások szerint tünteti föl.

A zárszámadások 60 melléklettel vannak ellátva, melyek az egyes költségvetési füzetek szerint tárgyalják a tételeket és rovatokat.

Az összehasonlitások szerint, beleértve a póthiteleket is, az 1870. évre megszavazott tételek igy állnának:

	rendes		rendkivüli	együtt	
összes hitel . . .	162,399.572	27½	51,035.845	213,435.417	27½,
a költségv. törvény alapján	153,904.661	—	38,652.677	192,557.338	—
póthitelek alapján . .	8,494.911	27½	12,383.168	20,878.078	72½,
összes fedezet . . .	147,791.354	—	67,841.505	215,632.859	—
a költségv. törvény alapján	147,791.354	—	36,541.505	184,332.859	—
külön felhatalmazás »	—		31,300.000	31,300.000	—

	Előirányzat	Közigazgatásilag előirt vagy utalványozott	Tényleges kiadás vagy bevétel	Az előirányzattal szemben több	kevesebb
Rendes kiadások	157,935.358 27 1/2	178,146.284 77	172,642.431 96	26,176.587 61 1/2	5,965.661 12
Rendkivüli kiadások	14,572.266 68	47,579.508 31	34,170.477 89	37,264.314 19	4,257.072 56
Beruházások	36,474.292 32	51,543.022 44 1/2	51,413.108 92 1/2	28,809.342 30 1/2	13,740.612 18
Átfutó kiadások	4,453.500 —	222,946.016 20 1/2	99,504.685 53	218,492.516 20 1/2	—
Összes kiadások	213,435.417 27 1/2	500,214.831 73	357,730.704 30 1/2	310,742.760 31 1/2	23,963.345 86
Rendes bevételek	147,791.854	176,063.503 82 1/2	175,979.015 22	30,239.242 79	1,967.092 96 1/2
Rendkivüli bevételek	10,043.205	23.379.915 24	7,376.065 38 1/2	23,096.217 63	9,759.507 89
Ingatlan vagyon eladása	1,420.300	8,130.442 11	2,506.608 43 1/2	1.804.185 35 1/2	94.043 24 1/2
Ingl. vagyon gyarapodása	—	48,412.580 33 1/2	—	49.574.509 39	1.161 929 05 1/2
Átfutó bevételek	56.378.000	222.946.016 20 1/2	167.413.652 10 1/2	166.568.016 20 1/2	—
Összes bevételek	215,632.859	473,932.457 71 1/2	353,275.301 14 1/2	271,282.171 37	12,982.572 65 1/2
Bevételi többlet	2,197.441 72 1/2	.	.	.	.
Kiadási többlet	—	26,282.374 01 1/2	4,455.343 16	28,479.815 74	.

A mint ebből a táblázatból kivehető, a számvevőszék a tételek csoportositásánál nem a költségvetési törvény csoportositását követte; mert mig a költségvetés csak három csoportot ismer, a rendes, a rendkivüli és a hitel- és pénztárműveleti csoportokat, a zárszámadások mellőzik ezt a beosztást és a kiadásoknál négy, a bevételeknél öt csoportban tüntetik föl a tételeket.

A ministertanács ezen csoportositást határozottan elitélte azon észrevételeiben, melyeket a számvevőszék pótjelentéséhez tett.

A számvevőszék részletes jelentésében szól az államháztartásról, az 1870. évi zárszámadás végeredményeiről, az államvagyon kezeléséről, az államadósságok kezeléséről, számviteli tapasztalatokról, leszámolás Horvátországgal, helyszini vizsgálatról, képviselőházi határozatokról; a jelentéshez következő mellékletek csatoltattak: 1. az állami lótenyészintézetek kezelési eredményeinek kimutatása 1868., 1869. és 1870-ben; — 2. indokolt kimutatása azon lényegesebb eltéréseknek, melyek a költségvetési fedezettel, illetőleg hitellel szemben az 1870. évi zárszámadásban előfordulnak; — 3. az államvagyon kezelésének összehasonlitó kimutatása 1868., 1869. és 1870. évekről; — 4. összehasonlitó kimutatása az államvagyon gazdászati eredmé-

nyeinek, tekintettel a jószágokba és iparvállalatokba fektetett alap- és beruházási tőkére; — 5. összehasonlitó kimutatása az államjavak és bányaigazgatóságok költségeinek; — 6. üzemi eredménye a diósgyőri vasműnek 1870. évben; — 7. üzemi eredménye a diósgyőri vasműnek az 1868., 1869. és 1870. évi számadások szerint: — 8. bányaigazgatósági kiadások 1868., 1869. és 1870. évben; — 9. üzemi eredménye a pénzverdéknek 1870. évben; — 10. összehasonlitás az 1870. évi előirányzat és a zárszámadás szerinti pénztári eredmény között.

Az államszámvevőszék politikai ellenőrzése.

Az állami számvevőszék ezen első jelentésében nemcsak azt tartja szem előtt, hogy szigoruan ellenőrizze a ministerium pénzkezelését a költségvetési törvénynyel szemben: nemcsak igyekszik különböző számcsoportok összeállitása és adatok közlése által a politikai ellenőrzés iránt állást foglalni hivatott országgyülés számára bőséges anyagot nyujtani: hanem számos esetben maga is megitéli a ministerium eljárását, még akkor is, midőn a törvény keretén belől marad pénzkezelési működésében. Igy a közmunka- és közlekedési ministeriumról mondja, hogy csak az útépitésnél felelt meg a várakozásnak annyiban, hogy a nyitott hitelt a kitüzött czélokra felhasználta: a vizépitésnél folytatott müködése már kevésbbé eredménydús, miután különösen a rendkivüli épitkezésekre nyitott hitele csaknem egészen érintetlenül maradt; a vasutépitésre megszavazott hitel ellenében történt megtakaritása pedig ugy nemzetgazdasági, mint egyszerü pénzügyi tekintetekből is épen káros, amennyiben nagyon óhajtandó lett volna a vasuti kölcsönből folyósitott hitelt, a kötvények kibocsátásával szerzett pénzt nem hevertetni, hanem a törvényhozás által kijelölt hasznos beruházásokra fektetni. — A vallás- és közoktatásügyi ministerium tárczájánál mondja: „az a megtakaritás, melyet a közoktatásügyi minister a részére megszavazott hitelből az országnak évenkint visszaad, a népnevelés érdekeit tekintve, megtakaritásnak a szó valódi értelmében alig nevezhető“. — Az igazságügyi tárczánál a fegyintézeteket illetőleg megjegyzi, hogy a kivánt eredmények elérésére még igen sok költség volna forditandó, de másrészről különösen magukban az intézetekben található munkaerőknek czélszerübb felhasználása, illetőleg alkalmazása által sok költség volna megtakaritható. — A honvédelmi tárcza kezelésénél a ruharaktári intézetekhez kinevezett tisztek hivatalviselését békealkalmazásnak

Az államszámvevőszék politikai ellenőrzése.

kivánja tekinteni s azért, habár a törvény a lóállományt ezeknek is előirányozza, azt megtakarithatónak mondja.

Ezen természetü megjegyzéseit, szóval működésének nem tisztán a törvényre fektetett ellenőrzését abból következteti a számvevőszék, „hogy az 1870 : XVIII. t.-czikk és különösen a legfelsőbb jóváhagyást nyert „ideiglenes ügyrend“ 17. §. 4. pontja értelmében a számadások, illetőleg a számadási okmányoknak számszerinti megvizsgálásán kivül, különösen azon sokkal fontosabb kérdés megbirálásába bocsátkozzék, vajjon a ministerium kellő takarékossággal rendelkezett-e kiadási hitele fölött, igen vagy nem? s ha nem, mi módon lettek volna a költségek megszorithatók? és hogy magasabb szempontból kiindulva, az állami számvevőszék nemcsak arra érzi hatáskörét kiterjesztettnek, hogy megitélje, vajjon bizonyos tétel bir-e törvényszerü fedezettel vagy nem? mert ez az első s legkönnyebb része mindazon feladatoknak, melyeket megoldani kötelessége, hanem hivatva van megitélni: vajjon a költségek szükségesek, czélszerüek-e? és megfelelnek-e az okszerü gazdálkodás követelményeinek?“

A számvevőszék ezen felfogásában felszólitotta a ministeriumokat, közölnének vele statistikai adatokat különösen arra nézve: helyes arányban áll-e az elszámolt költség a kifejtett munkássággal? mi által indokolhatók a mult évi eredményektől való eltérések? az igazgató és végrehajtó közegek számáról, székhelyéről, áthelyezéséről, az alkalmazott kézi vagy műtani munkaerő állományáról, végre hogy végre lettek-e hajtva a költségvetésben tett igéretek, a czélbavett reformok? egészben-e vagy csak részben? valósitásuknak mi állta utját?“ Ugy látszik mindazáltal, hogy a ministeriumok nem igen ismerték el a számvevőszék erre irányuló törekvéseit, mert mint maga a jelentés mondja, „az állami számvevőszék csakis a kezdet nehézségeinek s a magát nem eléggé tájékozott helyzetnek véli tulajdonithatónak, hogy e felhivása, ismételt sürgetések daczára, alig egy-két ministerium részéről lett teljesitve ugy, amint azt remélni az állami számvevőszék méltán jogositva volt“.

A ministerium felszólalása.

A ministertanács mindazáltal határozott állást foglalt a számvevőszék azon felfogásával szemben, mintha hivatva volna a ministerium pénzkezelési működését a czélszerüség szempontjából is megbirálni. A zárszámadási jelentésre tett észrevételeiben (1872. junius 20.) ekkép szól: ha az 1870 : XVIII. tör-

A ministerium felszólalása.

vényczikknek oly értelmezés adatnék, minőt annak az államí számvevőszék adni kiván, akkor annak müködése teljesen elvesztené az ellenőrzési jelleget, melylyel azt a törvény felruházza és akkor az a ministeriumok fölé helyezett administrativ hatáskörrel lenne felruházva, mely minden közigazgatást nemcsak megnehezitene, de lehetetlenné is tenne, és a ministeri felelősségnek parlamentáris életünkben oly nagyfontosságu elvét egészen illuzóriussá tenné. Mert ha a kormány az országgyülés által bizonyos czélokra megszavazott hitelösszegek keretében tett kiadásainak és rendelkezéseinek czélszerüsége iránt még egy más forumnak is tartozik az országgyülésen kivül felelősséggel, ha ezen másik forum a kormány intézkedéseit, annak végrehajtása közben és folyamában birálat, megjegyzések és kérdések tárgyává teheti azon czélból, hogy meggyőződjék: vajjon a kormány a takarékosságot tartotta-e szeme előtt? vajjon czélszerü rendeletet adott-e ki? vajjon a tett intézkedés megfelel-e az okszerü gazdálkodás követelményeinek? — akkor nem a kormány administrál, hanem az állami számvevőszék, akkor a kormányi felelősség súlypontja többé nem az ország törvényhozásába esnék, hanem egy közbeneső forum beavatkozása által ezen természetes és törvényszerü súlyponttól félre vezettetnék. Ha az 1870: XVIII. törvényczikk szellemének értelmezése az állami számvevőszék által felállitott nézet szerint fogadtatnék el, akkor ezen értelmezéssel következetesen annak folyományát is el kellene fogadni: hogy t. i. a ministerium a közigazgatás terén tett cselekményeiért többé egyedül és kizárólag a felelősséget el nem vállalhatná, hanem ezen teher egy részét az állami számvevőszék vállaira is át kellene ruháznia, mint a mely cselekvéseire a leghathatósabb befolyást gyakorolná. Ez azonban a képviselőház nézetével nem találkozhatik, miután a ministeri felelősség elvének gyakorlati alkalmazása ez által teljesen lehetetlenné válnék. Az ellenőrzés köre csak addig terjedhet, és az 1870 : XVIII. t.-czikk 14. §-a szerint valóban csak addig terjed is, hogy az állami számvevőszék megfigyelje és kimutassa, vajjon a ministerium nem hágta-e túl az országgyülés által bizonyos czélra megszavazott hitelöszszeget? azt az országgyülés által megszavazott czélra forditotta-e? és az e czélra való forditásban megtartotta-e a számviteli rendszer által követelt alakszerüséget? és hogy az e tekintetben észlelt hiányokat, az azok iránt netán nyert indokolásokkal

együtt az országgyülésnek bejelentse. A mi ezen követelésen túlmegy, az az administratió körébe vág, és ellenőrző hatóság feladata nem lehet.

A részletes jelentésben hangsúlyozott elvek s esetleg javaslatok közül kiemeljük a következőket:

Hitelmaradványokat vagy hitelátvezetéseket, számviteli rendszerünk az országgyülés eljárásának szelleméből vont következtetés értelmében, csak azon esetben ismer, ha erre a törvényhozás részéről külön fölhatalmazás adatik; a szabályos budgetév tartama alatt föl nem használt hitelmaradványok csak a jövő évi költségvetésbe való fölvételük után válnak felhasználhatókká, különben pedig elévülnek, illetőleg maga az összeg megtakaritottnak tekintetik. A ministertanács teljesen helyesnek és elfogadottnak tekinti ezt az elvet, de alkalmaztatását éppen a vasuti épitkezéseknél, ahol a számvevőszék az észrevételt megteszi, nem tartja czélszerünek vagy indokoltnak. „A vasutépitésnél nem az egyes években elért eredmények, hanem az bir fontossággal, vajjon a kérdéses vasutra az egész, gyakran több évre terjedö épitési idő alatt nem fordittatott-e több költség, mint a mennyit az illető külön törvény megállapit. A ministertanács mindezeknél fogva azon véleményben van, hogy az emlitett elvnek merev alkalmazása czélszerünek nem tekinthető, és ugyanazért a közlekedési ministerium és a számvevőszék utasitandók lennének, hogy a vasutépitéshez szükséges összegek mikép előirányzása, a megszavazott hitelnek pedig mikép elszámolása iránt, tekintettel az államháztartás számadásaiban szükséges egyöntetüségre is, egyetértő megállapodást hozzanak létre és jövőre a szerint járjanak el. Elvi megjegyzések.

Egy további igen fontos észrevétel és javaslat az, melyet a számvevőszék az államvagyonra nézve tesz. Tekintve azon tágas átruházási jogot, mely más kezelési ágakhoz viszonyitva a kormány szabad rendelkezésének az államvagyon kezelésénél még mindig aránytalanul tágas teret enged; tekintve továbbá, hogy az államvagyon kezelése gazdálkodási ágak szerint egymástól függetlenül vezettetik, és az egyes gazdasági ágakra megajánlott hitelnek csakis meghatározott czélra való felhasználása engedhető meg; tekintve végre, hogy az államjavak, az igazgatóságok és ügyészségek költségeinek az egyes hivatalokra

Elvi megjegyzések.

és művekre eszközlött felhasználása zavart okoz, de különben is fölösleges: az állami számvevőszék az átruházási jognak szűkebb körbe való szoritását kivánatosnak és a megfelelő tételeknek az egyes gazdasági ágak szerint való szoros elkülönitését és nyilvántartását tartván czélszerünek, javasolja, hogy a bánya- és jószágigazgatóságok, továbbá az összes hivatalok és művek terhére szokásos felosztása mellőztessék, hogy az államvagyon kezelésére szánt hitel jövőben a megszavazandó előirányzatba a következő rovatok szerint vétessék föl, s hogy az átruházás csak az egyes rovatok határain belől engedtessék meg. A rovatok volnának: *a)* állami jószágigazgatóságok, *b)* állami jószágigazgatósági ügyészségek, *c)* kincstári uradalmak, *d)* koronai uradalmak, *e)* bánya-uradalmak, *f)* kincstári erdők, *g)* koronai erdők, *h)* bányaerdők, *i)* államépületek, *k)* államnyomda, *l)* állományok, *m)* bányaigazgatóságok, *n)* vasművek, *o)* kőszénbányák, *p)* egyéb fémbányák és kohóművek, *q)* fémbeváltó hivatalok és pénzverdék.

A ministertanács ezt a javaslatot elvben elfogadta, de az uradalmaknak s erdőknek kincstári, koronai és bányauradalmak szerinti elkülönitését nem tartá czélszerünek; ezek a megkülönböztetések számviteli tekintetben minden jelentőségüket ugyis elvesztették és mindnyája ugyis a magyar állam egyenlő minőségü és egyenlő elbánás alá eső ingatlan vagyonát képezi. A ministertanács ez okból következő rovatokat ajánl: *a)* állami jószágigazgatóságok és ügyészségek, *b)* bányaigazgatóságok, *c)* állami uradalmak, *d)* állami erdők, *e)* államépületek, *f)* államnyomda, *g)* szállományok, *h)* vasbányák és müvek, *i)* egyéb fémbányák és kohóművek, *k)* fémbeváltó hivatalok és pénzverde, *l)* kőszénbányák, *m)* sóbányák.

Teljes egyetértés volt a számvevőszék azon kivánságára nézve, hogy a következő év január, február és márczius hónapjaiban a mult évi hitelt csak oly esetekben lehet igénybe venni, tehát arra ezen hónapokban utalványozni és április hóban fizetni, a melyekben a jogczimet is, melyen az utalványozás alapszik, a mult évi államháztartásra lehet egész szabályszerüséggel visszavezetni.

Egyuttal a zárszámadásokat azokra az alapokra vezette vissza, melyeken a költségvetés készült. E szerint

Elvi határozatok.

Bevétel:	Előirányzat	Előirás	Tényleges eredm.
a zárszámadás szerint	215,632.859	473,932.457.71½	353,275.361.14½
Ebből levonandó:			
a vasut kamatbiztositási alap	.	4,802.787.18	1,484.171.03
nyereménykölcsön	30,000.000	43,609.748.71½	22,185.361.42½
szőlődézsmaváltság	.	12,462.863.14½	399.641.21
vasuti kölcsön kezelése	.	124,912.882.87½	60,201.238.50½
állami vasutak jövedelme	.	2,250.608.57	973.992.26
állami vasutak tehermentes álladéka	.	906.020	.
tiszai koronai kerület váltságdija	1,300.000	.	.
összesen	31,300.000	188,945.010.48½	85,244.404.43
marad	184,332.859	284,987.447.23	268,030.956.71½
ezenkivül levonandó még:			
a bányászati hivataloknál az anyagértékre nézve előforduló keresztülvezetésekre eső	.	16,981.590.69½	16,981.590.69½
az átfutó bevételekből hitelműveletek (földt.)	.	4,852.921.50	4,852.921.50
előlegek	.	35,965.490.57½	26,494.832.47
idegen pénzek	.	39,722.571.45½	39,722.571.45½
összesen	.	97,522.574.22½	88,051.916.12
marad bevétel	184,832.859	187,464.873.00½	179,979.040.54½

Kiadás:	Előirányzat	Előirás	Tényleges eredm.
a zárszámadás szerint	213,435.417.27½	500,214.831.78	357,730.704.30½
ebből levonandó:			
a vasut kamatbiztositási alap	.	4,425.039.80½	5,561.878.80½
nyereménykölcsön	6,773.040	49,609.748.71½	18,824.399.10
szőlődézsmaváltság	.	12,462.863.14½	399.641.21
vasuti kölcsön kezelése	.	137.735.269.66	51,204.139.18½
állami vasutak kiadásai	.	116.604.02	116.604.02
állami vasutak és gyárak befektetési tőkéjének 7½%	.	2,539.697.74	857.388.24
pótlék a vasuti kölcsön kamatainak fedezésére	.	446.245.09	.
földtehermentesitési tőkekiutalások kötvényekben	.	4,852.921.50	.
összesen	6,773.040	212,188.389.37½	76,964.050.56
marad	206,662.377.27½	288,026.442.35½	280,766.653.74½

Elvi határozatok.

ezenkivül levonván:			
a bányászati hivataloknál anyagértékre előforduló keresztülvezetésekre	.	16,981.590.64½	16,981.590.64½
a földtehermentesitési tőke kiutalásokat . .	.	.	4,852.921.50
az átfutó kiadásokból hitelműveletek . . .	.	4,852.921.50	.
előlegek	.	35,965.490.57½	35,965.490.57½
idegen pénzek	.	39,722.571.45½	36,573.882.27½
összesen .	.	97,522.574.22½	94,373.882.27½
marad kiadás .	206.662.377.27½	190,503.868.18	186,392.771.47
összehasonlitva a bevételekkel, mutatkozik hiány	22,329.518.27½	3,038.995.12½	6,413.730.87½
és ha a pénztári eredményhez még hozzáadatik az átfutó kezelésnél mutatkozó kiadási többlet	.	.	6,321.966.15½
a pénztári hiány .	.	.	12,735.697.03

Ezek szerint a pénztári hiány nem mint a számvevőszék mondja 4,455.343 frt 13 kr, hanem 12,735.697 frt 03 kr. A jövedelemhiány pedig nem 26,282.374 frt 01½ kr, hanem csak 3,038.995 frt 12½ kr.

Zárszámadási bizottság nézete.

A zárszámadási bizottság az 1870. évi zárszámadásról szóló jelentésében reflectál a számvevőszék és a ministertanács között felmerült elvi eltérésekre. Jelesül azon nagy jelentőségű kérdésre nézve, hogy bir-e a számszék joggal a ministeri tárcza felett birálatot mondani, nem bocsátkozik bele a kérdés elvi taglalásába, sem a törvény magyarázatába, a mennyiben ezen kérdésnek czélszerü és alapos megvitatása és eldöntése akkor fog helyesebben eszközöltetni, mikor a képviselőház az állam számviteli rendszere iránt és ezzel kapcsolatban az állami számvevőszék ügykezelésének szabályozásáról szóló törvényjavaslatot veendi tárgyalás alá. Egyelőre azonban a számvevőszék álláspontját tartja alaposnak, mert az ideiglenes utasitása alapján járt el. E pontra nézve a képviselőház külön határozatot nem hozott s igy csak a bizottság jelentésének tudomásul vétele által hallgatag fogadta el a vázolt nézetet.

A többi elvi kérdésekre nézve maga a képviselőház 1875. május 7. ülésében határozatilag is nyilatkozott. A képviselőház elvi határozatai.

Igy (5360. sz. a.) elhatározza: hogy jövőre az államvagyon czime alatt a rovatok az 1874: XXXV. t.-czikk szerint, de mégis azon különbséggel vétessenek a költségvetési törvénybe, hogy a bányászatnál nem az egész czímre, hanem csakis egyes ágazataira adassék meg az átruházás joga.

Széll Kálmán akkori pénzügyminister nem tett ugyan kifogást a határozat fölvétele ellen, de kijelenti „hogy elvileg nem tartaná helyesnek: ha előzmény alkottatnék az iránt, hogy a költségvetési törvényben megadandó átruházási jogra nézve ilyenkor hozzon a ház határozatot; mert mindenesetre a körülményektől függ ennek meghatározása és ezeket leginkább a költségvetés tárgyalásánál veheti figyelembe a ház".

Ezzel Széll pénzügyminister világosan utalt arra, hogy a zárszámadási bizottságnak nem feladata a költségvetésre befolyást gyakorolni, hanem inkább az, hogy ügyeljen, vajjon a költségvetés értelmében és szellemében járt-e el a kormány pénzügyi működésénél.

Egy további határozat szerint:

„5361. Utasittatik a pénzügyminister, miszerint az 1876-ik évi költségvetés bemutatása alkalmával terjeszszen elő a képviselőháznak jószágtestenkint részletes kimutatást a bérhátralékokról, és pedig az 1.000 forinton felüliekről névszerint, melyben kitüntetve legyen azoknak miként történt biztositása, a behajtás iránt tett lépések jelenlegi állapota. Egyszersmind ezen alkalommal terjeszszen elő a pénzügyminister részletes jelentést az állami bánya- és erdőhivataloknál felhalmozott anyag- és terménykészletek valósitható értékéről és azoknak értékesithetése iránt tett intézkedéseiről."

A számos hiteltúllépés ellen, mely az 1870. évi pénzkezelésnél előfordult a zárszámadási bizottság intézkedéseket tart czélszerüeknek. E részben igy szól: „tekintve, hogy a tárgyalások alkalmával a bizottság azon tapasztalatra jutott, hogy a ministerium számos esetben a költségvetési törvényben az egyes czélokra részére nyujtott hitelt meg nem tartotta és költekezéseiben attól eltérőleg tetemes túlkiadásokat tett, anélkül, hogy azokra nézve a tör- Túlkiadások.

Túlkiadások. vényhozástól póthitelt kért volna, sőt azok megtétele után azon túlkiadásokat, bár utólagos jóváhagyás végett sem jelentette be a képviselőháznak. És jóllehet, hogy a jelen zárszámadásban felmerülő eltérések kellőleg indokolt és igazolt kiadásokat képeznek, mindazáltal tartani lehet attól, hogy ha ezen eljárás a jövőben is követtetni fog, a törvényhozásnak a költségvetési törvény megállapitásában nyilvánuló sarkalatos joga jelentékeny részben illusoriussá váland. Ép azért a zárszámadási bizottság azon meggyőződést táplálva, miszerint államháztartásunk kezelésében a rend, és terhes pénzügyi helyzetünkben a javulás bekövetkezni és ezek folytán állami hitelünk megszilárdulni csak ugy fog, ha a kormány pénzkezelésében a törvényhozás folytonos közreműködése mellett rendszeresen fog eljárni: javaslatot tett, melyet a ház a következő határozatban fogadott el:

„5362. A ministerium utasittatik arra, hogy jövőre nézve az állami kiadásoknál a költségvetési törvényben részére nyujtott hitelhez szigoruan ragaszkodjék, s ha mégis időközben felmerülő fontos körülmények előre nem látott jelentékeny kiadásokat tennének szükségesekké, melyek fedezéséről a költségvetési törvényben gondoskodva nem lett, ezekre nézve az országgyülés ülésezése alatt azok megtétele előtt póthitelt kérjen, ha pedig az országgyülés együtt nem léte alatt merülne fel ily kiadások megtételének szüksége, a mennyiben ezek a közkormányzat érdekeinek veszélyeztetése nélkül az országgyülés összejöveteléig el nem halaszthatók, s a ministerium azokat saját felelősségére megtenni kényszeritve lenne, ezeket a ministerium el ne mulaszsza a törvényhozás legközelebbi összejövetele alkalmával bejelenteni, a zárszámadásban pedig kellőleg igazolni."

Fölmentés. Magára a zárszámadásra nézve a ház igy határozott:

„5363. 1. Az 1870-ik évi állami költségvetési törvényben, valamint időközben póthitel alakjában a ministerium részére engedélyezett hitel ellenében az 1870. évi állami zárszámadás szerint előforduló túlkiadások, valamint a felmerülő kevesebb bevételek jóváhagyatnak.

2. Az 1870-ik évi állami zárszámadás, mely az 1870-ik évi állami háztartás eredményeül a következő végösszegeket tünteti ki:

előirányzott kiadás	206,662.377 frt 27½ kr.	Fölmentés.
» bevétel	184,332.859 » — »	
költségvetési hiány	22,829.418 » 27½ »	
előirt kiadás	242,914.232 » 88 »	
» bevétel	216,278.679 » 72½ »	
mutatkozó hiány	26,635.553 » 15½ »	
levonván a jövedelmet nem képező, illetőleg beruházásokra forditott, tehát költséget nem tevő tételekből eredő különbözetet	15,083.020 » 37½ »	
marad valóságos hiány	11,552.532 » 78 »	

mely a költségvetési hiány ellenében kedvezőbb 10,776.885 frt 49½ krral, ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak e tekintetben a törvényszerű felmentés megadatik."

1871.

Lónyay Menyhért közös pénzügyminister — Kerkápoly Károly pénzügyminister — Lónyay a pénzügyi helyzetről — a reformtervek — Horváth Boldizsár előterjesztése — a franczia háboru folytán a közös minister hitelművelete — Zsedényi interpellátiója — Kerkápoly válasza — a képviselőház a választ nem veszi tudomásul — Zsedényi határozati javaslata — tárgyalása — Wahrmann javaslata, Ghiczy, Deák, Tisza fölszólalásai.

Kerkápoly 1870. október 26. előterjeszti az 1871. évi költségvetést — Németh Albert határozati javaslata. —

A közösügyi költségvetés — a király beszéde nov. 25. — felhatalmazás január és február hóra — 1871. január 21. a delegatió rendes működését megkezdi — elvi határozatok: katonai törvénykezés, katonai ellátási ügy, a hadsereg ujjászervezése, a más szolgálatba osztott katonák, alapok, tüzérezredek iránt, — a közös kormány a delegatió előbbi határozataira nyilatkozik — pénzügyi határozatok az 1871. költségvetés, az 1870. póthitel, az 1868. zárszámadás.

Kerkápolyi január és februárra felhatalmazást kér — a pénzügyi bizottság és a központi bizottság jelentése — b. Simonyi, Tisza és Mocsáry külön véleménye — Tisza nyilatkozata — az 1870: XLVIII. törv.-cz. — 1871: II-ik törv.-czikk.

A pénzügyi bizottság jelentése az 1871. költségvetésről — a költségvetés átalános tárgyalása — Simonyi határozati javaslata — átalános elvi határozatok: a tanintézetek, könyvtárak, közalapok, államkölcsönöknek budgetbe fölvétele, nyugdijak, államéppületek, szolgálati schematismus, számvitel vezetése, tisztviselők fizetésének emelése iránt. — Részletes tárgyalás: a fiumei kérdés, betegápolási költségek, tébolydák, kereskedelmi tanintézetek, codificatio, cabineti iroda, számvevőszék ideiglenes utasitása, egyetemi és tanulmányi alap, államvizsgálatok, hittanitás költsége, népiskolák szaporitása, a sebészmesteri tanfolyam megszüntetése, egyetemi tanárok fize-

tése. protestans egyházjogi tanszék, műegyetem, műemlékek — közlekedésügyi eszközök, károlyváros-fiumei vasut, vasutak üzleti költsége — honvédek nyugdija, — állami vagyon kimutatása, államerdők, bányászat — rendelkezési alap — a költségvetési törvényjavaslat, uj beosztása, ellene szól Horn — az 871: X. t.-cz. — póthitelek: 1871: XII., XIII., XIX., XX., XXI., XXIII., XXX., XLVI.

Kerkápoly az adóreformokról, — bélyeg és illetékek 1871: LXIII. a jövedelmi adó 1871: LVIII.

A gömöri vasutak 1871: XXXVIII. az eperjes-tarnowi vasut 1871: XIV. a zólyom-beszterczebányai vasut 1871: XXII. törv.-cz.

A fiumei kikötő épitése 1871. XIX. t.-cz.

Az 1871. zárszámadás — a képviselőház 1875. május 19. határozata.

Lónyay közös pénzügyminister.

Lónyay Menyhért 1870. május 21-én közös pénzügyministerré neveztetvén ki, helyét mint magyar pénzügyministerét Kerkápoly Károly (kineveztetett május 23-án) foglalta el. Egyuttal 1870. május 24-én Gorove István a közmunka- és közlekedési, Szlávy József a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerré neveztetett ki.

Lónyay a pénzügyi helyzetről.

A pénzügyi helyzet alakulására érdekes világot vet magának Lónyaynak nyilatkozata, melyet „közügyeinkről" czimü munkájában tesz. Itt birálat tárgyává tevén a magyar pénzügyeket, a többek közt fősúlyt fektet a szigoru takarékosságra; „azon nézetben voltam, hogy tekintve különösen némely egyenes adók súlyos voltát, akkor cselekszünk előrelátólag és az ország ügyeinek megfelelőleg, ha az emelkedett jövedelmek arányában oly módon emeljük saját kiadásainkat, hogy azok a jövedelmek növekedésének egy részét pl. felét igénybe vegyék. Én azt hiszem, hogy lettek volna módok arra, hogy a kitüzött czélt kevesebb költségek igénybevételével is elérjük. . . . .
A nettobudget elvei szerint 1867-ben a rendes jövedelmek öszszege tett kerekszámban 100 milliót, 1873-ban 127 milliót, a növekvés 27 millió. Nem lettek volna csekélyek az eredmények, melyeket saját czéljainkra 14—18 millió kiadási többlettel eszközölhettünk volna, mig ellenben nagy erkölcsi és anyagi hatása lett volna annak, ha a felesleget t. i. 10—20 millió forintot, némely terhes adónemek mérséklésére fordithattuk volna . . .
A terhes adótételek mérséklése által az adózók kezeiben marad[illegible] adóösszegek a tőkeszegény országban uj tőkék képződésére é[illegible] hasznos beruházások eszközlésére forditathattak volna és e[illegible]

által nagyban emelkedtek volna a közgazdasági erők és az ország adóképessége."

Lónyay a pénzügyi helyzetről.

Ezenkivül azonban még egy más czél is lebegett Lónyay szeme előtt. Az egyensúly állandó föntartásával az államhitel megszilárdult volna „és lassankint a legjobb hitelü államok sorába jutunk" és ekkor az osztrák államadóssághoz fizetendő járuléknak törlesztését óhajtotta volna, amennyiben kedvező föltételek mellett köthettünk volna e czélra egy nagyobb kölcsönt. „Az ily rendezett pénzügyeknek örvendő állam, minő Magyarország lehetett volna, bizonyára köthetett volna oly kölcsönt, melynél 100 frt valóságos értéket kap 6 frt kamat kötelezettsége mellett, és ha vesszük az osztrák convertált rente árkeletét a multban, kétséget nem szenved, hogy ezen pénzügyi mütét folytán államadóssági járulékunk egy negyedével alább szállitható lett volna vagyis az államadóssági évi járulék megváltása azon arányban lett volna kedvezőbben keresztül vihető, a mily arányban kedvezőn állt volna Magyarország állami hitele az osztrák állam hiteléhez képest . . . . "

„A jelzett uton több irányban nagy eredmények lettek volna létesithetők, oly eredmények, melyek megérdemelték volna, hogy államháztartásunkban a legszigorubb takarékossággal járjunk el. Elsőbben is megszünt volna a függés, melybe Magyarország jutott az által, hogy az előbbi adósságok kamataihoz és törlesztéséhez bizonyos évi járadékot köteles fizetni és egy lépéssel közelebb jutottunk volna a magyar pénzügyek teljes önállósitásához." De nemkülönben nevezetes eredmény lett volna, ha az államadóssági járuléknál megtakaritván 6—7 milliót, ennek pl. felét ismét saját kiadásaink növelésére forditottuk volna, másik felét pedig ezen adósság gyors törlesztésére, mely uton 20—25 év alatt az leróható lett volna az adózok terheinek növelése nélkül, söt egyenes mérséklésével. Megvallom 1868-ban és 1869. elején ezen terv keresztülviteléről komolyan gondolkoztam. Azon időben a körülmények is kedveztek, minthogy az osztrák államadósság birtoklói a couponadó felemelése és a decretált conversio folytán különösen azok, kik Hollandban több 100 millióra menő összegeket birtak, hajlandók lettek volna egy teljesen rendezett pénzügyi viszonyoknak örvendő állam kötelezvényeivel, habár kisebb, de tökéletesen biztos kamatozás mellett, ezen pénzügyi mütétet keresztül vinni. Meg vagyok győződve, hogy ha az általam kö-

vetni kivánt pénzügyi politika határozottan kivitetik, eddig már az államadóssági járadéknak jelzett conversióját létesithettük volna . . . . .

„Az 1869-iki év elején készen voltam azon tervezetekkel, melyek némely adónemek leszállitását vagy módositását hozták volna javaslatba. Azonban a nyár folyamában elkészülvén az egyes szakministerek költségvetései, be kellett látnom, hogy mindinkább távozunk az óhajtott czéltól. Ellentétek támadtak a pénzügyi ministerium felfogása és az egyes szakministerek tervezetei közt és ennek folytán az 1869. október elején megnyilt országgyülés elé a teljes költségvetés épen ezen differentiák miatt egészben be sem adathatott . . . . . az 1870-ik évi költségvetést már nem tekintettem a magamének."

Német-franczia háború.

Az ügyek 1870-ben főleg a német-franczia háború következtében meglehetősen bonyolultak, mihez az osztrák parlamentáris viszonyokban beállt helyzet is járult, melynek következtében delegatiót csak nagy nehezen lehetett november hó 21-re összehivni.

Reformtörekvések.

A magyar kormány mindazáltal még mindig abban a reményben ringatta magát, hogy a jelen országgyülés második ülésszaka alatt, melynek első ülése ugyan már augusztus 5-én volt, de tulajdonképeni működését csak október 22-én kezdé meg, nagymérvü reformirányt követhet. A kormány nevében Horvát Boldizsár 1870. október 24-én a II. ülésszak teendői iránt tájékoztatja a képviselőházat; e szerint

a) a pénzügyministerium részéről már be vannak adva: 1. az állami uradalmak területén levő telepitvény községek állandósitásáról; — 2. az államtisztviselők nyugdijazásáról; — 3. a kataszteri fölmérésről; — 4. a dunagőzhajózási társulat jövedelem-biztositásának megszüntetéséről szóló javaslatok;

be fognak adatni: — 1. a földadó kataszter kiigazitásáról, — 2. a ház-, föld-, jövedelmi-, személyes és kereseti adótörvény meghosszabbitásáról, — 3. a bélyeg- és illetéktörvényről, — 4. a bor- és húsfogyasztási adóról, — 5. a közadók behajtásáról szóló 1868: t.-cz. némely §-ainak módositásáról s érvényük meghosszabbitásáról, — 6. a pénzügyi törvényszékek eljárása iránti szabályokról, — 7. a czukoradótörvény érvényének meghoszabbitásáról, — 8. a vasutak és csatornák állami kamatbiztositásának tartalék alapjáról, — 9. Pest sz. kir. város által

felveendő kölcsön adó- és illetménymentességéről, — 10. az urbéri viszonyok szabályozásánál Horvát-Szlavonországban felmerülő és biróilag megállapitandó költségek beszedéséről, — 11. a házközségnek Horvát-Szlavonországban rendezése alkalmából felmerülő és a községi vagyon osztására vonatkozó beadványok bélyeg- és illetékmentességéről szóló javaslatok; Reformtörekvések.

b) a közlekedésügyi ministerium részéről befognak adatni: 1. a közmunka rendezéséről, — 2. a gát- és vizrendőrségről, 3. a vasutüzleti rendtartásról, — 4. a gácsországi, — 5. a szlavoniai vasutak engedélyezéséről, — 6. a budapesti összekötö vasut és állandó hidról szoló javaslatok;

c) a belügyministerium részéről már be van adva: — 1. a községek rendezéséről szóló javaslat — ezután fognak beadni 2. a választási törvény módositásáról, — 3. Buda és Pest városának beligazgatási szervezéséről, — 4. a királyföld rendezéséről szóló javaslatok;

d) a kereskedelmi ministerium részéről már be vannak adva: — 1. az ipartörvényről, — 2. a tizedessúly és mértékrendszerről, — 3. a Siam, China és Japan államokkal kötött kereskedelmi szerződések beczikkelyezéséről szóló javaslatok; — ezután szándékoltatnak beadatni: — 4. a tengeri hajók köbözéséről, — 5. az erdőtörvényről, — 6. a bányatörvényről, — 7. a keleti marhavész elháritásáról szóló javaslatok;

e) az igazságügyi ministerium részéről bevannak adva: — 1. az első folyamodásu biróságok számáról és székhelyeiről, — 2. az első folyamodásu biróságok szervezéséről, — 3. a kir. ügyészekről, — 4. a békebirákról, — 5. a birósági végrehajtókról, — 6. az első folyamodásu biróságok s a kir. ügyészek költségvetéséről, — 7. a testi fenyiték eltörléséről, — 8. a vadászati jog szabályozásáról, — 9. az urbéri birtokviszonyok végleges rendezéséről, — 10. a bérföldekről, — 11. az irtványokról, — 12. az udvartelki birtokokról, — 13. a telepitvényekről; — 14. az ugynevezett „Partiumok“ urbéri pereiről; — 15. a magyar földhitelintézetről szóló javaslatok;

be fognak adatni: — 16. az északamerikai unióval kötött consuláris egyezményről, — 17. közönséges bűntettesek kiadatása iránt Svéd-Norvégiával, — 18. Olaszországgal, — 19. Francziaországgal kötött szerződések beczikkelyezéséről; — 20. a malomjog rendezéséről, — 21. az italmérési jog rendezéséről, —

22. az arányositás és tagositásról Erdélyben, — 23. a hadbiróságok illetékességéről, — 24. a királyi jegyzőkről, — 25. a királyi jegyzők dijairól, — 26. az ügyvédekről szóló javaslatok;

f) a közoktatásügyi ministerium részéről be vannak adva: 1. a vallás szabad gyakorlatáról, — 2. a kisdedóvodákról, — 3. a középoktatásról, — 4. a pesti egyetemről, — 5. a kolozsvári egyetem felállitásáról, — 6. az országos műegyetem ujonnan szervezéséről szóló javaslatok.

Összesen 64 törvényjavaslat volt kilátásba helyezve.

Pénzügyi szempontból a franczia-német háboru nálunk is hatással volt.

A közös pénzügyminister hitelművelete.

Az 1870-ik német-franczia háború alkalmával hadiszükségletek fedezésére a közös pénzügyminister augusztus 9-én 3 millió, 16-án 4,500.000, — augusztus 25-én 4,500.000 forint előleget vett föl a közös activákra. Ezen pénzművelet a lapokban nagy zajt keltett. Az országgyülés augusztus 5-én üléseit felfüggesztvén az ügy az országgyülésen csak az őszszel ismét megnyiló ülésszakon jöhetett szóba és Zsedényi Ede azt mindjárt az első ülés alkalmával október 22-én interpellatió tárgyává tette.

Zsedényi interpellál.

„Bár a közös pénzügyi ministerium eljárása a közösügyi bizottság megbirálása alá esik: oly esetekben, hol a magyar korona országainak külön kormányzati ügyeiben gyakorol tettleges befolyást, ellenőrizni nemcsak joga, de törvényes kötelessége is az országgyülésnek; és igy kénytelen vagyok, mindjárt az első ülésben egy igen fontos ügyben, mely már igen sok veszélyt idézett elő a monarchiára nézve, a közös államhitel használatára nézve a következő interpellátiót intézni a pénzügyminister urhoz:

„Tekintve, hogy az 1867: XII. t.-cz. 27. §. szerint a közös ministerium a magyar korona országainak külön kormányzandó ügyeire befolyást nem gyakorolhat és ugyanazon törvény 41. és 43. §-ai szerint a bizottságok által megállapitott közös költségek födözése a magyar országgyüléshez tartozik; — tekintve, hogy a jövő évre megállapitott közös költségekből azon összegek, melyek Magyarországra esnek, az országgyüléshez terjesztett költségvetésbe fölvétetvén, a közös pénzügyminísterhez havonkint át is tétettek és a közös pénzügyminister az elvállalt

összegeknek a kitüzött czélokra leendő forditásáról felelős lévén, egyéb pénzforrásokról nem rendelkezhetik; — tekintve, hogy ugyanazon törvény 56. §. szerint azon kérdés előleges elhatározása, vajjon valamely költség közösen vétessék e föl Magyarországra nézve, minden egyes eseteknél Magyarországot illeti; tekintve végre, hogy a közös pénzügyminister az e módon megállapitott és a folyó évre ki is vetett közös költségeken kivül, nem tudom mely hadügyi követelés födözésére egy bécsi consortium utján és magyarországi activ követelések elzálogolása mellett 15 millió frtnyi előlegezési kölcsönt eszközöl: azon kérdést intézem a pénzügyminister urhoz: van-e tudomása ezen előlegezési kölcsönről? és ha van és ily előleges jóváhagyással eszközöltetett, mikép tudta ezen eljárást az idézett törvénynek rendeletével megegyeztetni?"

Kerkápoly Károly az interpellátióra csak november 17-én válaszolt. Kijelentette, „hogy a közös költségeknek a delegatiók által történt megszavazása a teljes béke közepén oly minimumra történt, mely nem elég arra, hogy a békének rögtön beállott megháboritása mellett is lehetséges legyen megvalósitani azon czélt, melyet annak idején a ház is osztatlan helyesléssel fogadott, hogy t. i. a birodalomnak biztonsága, függetlensége és érdekei senki jó akaratától ne, hanem csakis saját erejétől függjenek. Midőn a béke megzavartatott, a delegátiók nem voltak együtt; tehát hiányzott azon alkotmányos organum, melynél a póthitelt kérni és eszközölni lehetett volna, sőt az adott viszonyok és körülmények közt azok összehihatók nem voltak (az osztrák birodalmi tanács nem választott delegatiótagokat). Ennélfogva nem maradt fönn más, mint kettő közül egyet koczkáztatni, vagy merni a kormánynak utólagos jóváhagyás reményében, saját felelősségére a megszavazottnál nagyobb összegnek is kiadását; vagy merni ama czél biztositásának elmulasztását, ekként mások kényétől és kedvétől függővé tenni az ország biztonságát és függetlenségét. Nemcsak én, de az egész kormány, a melynek előleges tudtával és beleegyezésével történt az, ami történt . . . . azt merte, amit saját veszélyére, a haza biztosságának koczkáztatása nélkül lehetett mernie." Kijelenti továbbá, hogy az előleg fölvétele a magyar kormány tudtával történt és folytatja „az általunk jónak látott eljárást nem tudjuk ugyan megegyeztetni az idézett törvényekkel, miután azok

Kerkápoly válasza.

Kerkápoly válasza.

a delegatiók által már megszavazott összegek fedezési módjára szólnak; a kérdésben levő összeg pedig nem olyan, a melyet már megszavazott volna a delegatió. Azokkal a törvényekkel nem is lehet megegyeztetni a kérdéses eljárást, miután azok egészen másról szólnak. De igenis megegyeztethetőnek vélem mind a kincstár érdekével, mind ama törvények szellemével mind a törvényhozás részére föntartott jogokkal és pedig a lehető legnagyobb mértékben." . . . . . . „Mi természetesebb mint, hogy ha a közös költségek terén túlkiadásra van szükség, az — hacsak lehet olyan forrásból vétessék, a mely természeténél fogva maga is közös. Ezért, ha a közös pénzügyministeriumnak kezén lettek volna közös pénzek, akkor egyszerűen onnan vettük volna a szükséges összeget addig is, a mig igazolhattuk volna a kiadást. De ott pénz nem volt. Voltak azonban értékek. Ezen értékeket eladni akkor, midőn mindennek ára le volt nyomva, a kincstár ellen elkövetett hiba lett volna. Kölcsön venni: a törvényhozó testületek jogába fogott volna vágni, mely határoz a fölött, miként vétessék föl a kölcsön, közös legyen-e az vagy pedig különös? Mind e tekintetek szem előtt tartása mellett mi sem maradt fönn más, mint egyszerü pénztárművelet segélyével a fedezésről csak ideiglenesen gondoskodni, hogy a végleges intézkedést illetőleg sértetlenül föntartassék a törvényhozás joga. . . . . "

A közös hitelművelet iránti tárgyalás.

Kerkápoly, pénzügyministernek azon fölfogását, mintha a szóban álló üzlet nem volna kölcsön, mind Zsedényi, mind Wahrmann határozottan téves felfogásnak nyilvánitották, úgy hogy Kerkápoly válaszaiban a kölcsön és pénztári művelet különbségét nem financziális, hanem közjogi szempontból mondja értendőnek „az előlegezési művelet, a melyet ugy neveztem, közjogilag azért védhető és véleményem szerint azért tökéletesen helyes: mert már természeténél fogva az ideiglenesség jellege van reá öntve . . . . . kölcsön ez is, kölcsön az is (a közös kölcsön); de nagy különbség volna közjogilag a két kölcsön között; mert az utóbbi nem volna ily ideiglenes természetü és éppen az országgyülés jogosultságára való tekintetből ezt a megkülönböztetést nem hagyhatom emlités nélkül."

Ezen subtilis különbséget mellőzve a vita tényleg azon az alapon folyt, hogy a szóban álló pénzügyi művelet kölcsön.

Zsedényi az adott válaszra következő határozati javaslatot nyujtott be: A közös hitelművelet iránti tárgyalás.

„Miután az 1867. XII. t.-cz. 57. §. szerint Magyarország semmi oly államadósságot magára nézve kötelezőnek el nem ismerhet, melynek fölvételéhez az országnak törvényszerűen és határozottan kijelentett beleegyezése hozzá nem járult, semmi különbséget nem tévén előlegezett, lebegő vagy megállapitott államadósság között: — a ház tudomásul veszi a pénzügyminister válaszát és ennek folytán bevárja a kérdéses hitelműveletekre a ház elé a pénzügyminister részéről terjesztendő törvényjavaslatot: a közös pénzügyminister által kötött előlegezési szerződést pedig Magyarországra nézve kötelezőnek nem ismervén föl, napirendre tér át."

Ezen inditvány tárgyalása előtt november 18-án név szerinti szavazással, még pedig 3 igen szavazat ellenében 245 nem szavazattal (távol volt 181), a képviselőház nem vette tudomásul a pénzügyminister válaszát, hanem azt tárgyalni kivánta.

Mire Wahrmann a következő határozati javaslattal állt elő: — „A ház tudomásul vevén a pénzügyminister válaszát, mely szerint a közös pénzügyminister Magyarországot illetőleg csak az illetékes magyar kormány megbizásából tette a kérdéses előlegezési műveletet, elvárja, hogy ha a szükséglet annak utján igazolva és elismerve lesz. terjeszszen elő a kormány javaslatot az iránt, mikép legyen az végkép fedezendő."

A november 22-én fölvett tárgyalás alkalmával Wahrmann és Zsedényi inditványai képezték a tárgyalás alapját, sőt midőn Zsedényi Wahrmann inditványához csatlakozott, az ellenzék, nevezetesen b. Simonyi Lajos magáévá tette azt.

Irányi Dániel pedig inditványozta, hogy „tekintve, hogy ezen közös kölcsön fölvételébe s biztositásába a magyarországi pénzügyminister megismerése szerint a magyar kormány beleegyezett s azt nem a törvény szükség parancsolta megszegésének állitja, mely miatt utólagos fölmentésre szorulna, hanem törvényes eljárásnak követeli: — a képviselőház a magyar kormány ezen eljárását, mint törvény- és alkotmányellenest roszalja, a kötött kölcsönt pedig Magyarországra nézve kötelezőnek nem ismeri."

Az ezen alkalommal kifejlődött vitában a kormány részéről Kerkápoly Károly, a kormány párt részéről Zsedényi Ede, Wahrmann Mór, Deák Ferencz és mások, — az ellenzék részé-

A közös hitelmüvelet iránti tárgyalás.

ről Ghyczy Kálmán, Tisza Kálmán, Irányi Dániel, Simonyi Ernő, Helfy István stb., szóval a legelső vezérférfiak szerepeltek.

Zsedényi a többek közt mondja „Megengedem, hogy lehetnek esetek, hol a közös budgetben előirányzott összegek nem elegendők a szükséges kiadások fedezésére, és hogy az ország biztonsága pótkiadásokat követel; de ezek fedezéséről semmiképen sem gondoskodhatik a közös pénzügyminister, hanem Magyarországot illetőleg a magyar pénzügyministerhez tartozik folyamodni, ez pedig ismét az országgyüléshez. És ha az országgyülés együtt nincs s pénzügyministerünk meg van győződve ezen költség halaszthatlanságáról: akkor igenis a maga felelősségére előlegez pénzeket; de nem mint közös kölcsönt, hanem egyenesen a magyar állami pénztár részére és ezirant az országgyüléshez fordul indemnityért. A legnagyobb veszély abban fekszik, ha a közös pénzügyministernek megengednők: hogy az ország rovására hitelmiveleteket eszközölhessen; ő csakis a kiadások igazolása iránt fordulhat a delegátiókhoz, de miképen és mily módon fedeztetnek: ez egyátalában nem a delegátió ügye, sőt a közös adósság ügye sem tartozik a delegátió elé."

Wahrmann fölszólalásában a pénzügyminister okoskodását taglalja: — „Azt mondta a pénzügyminister, hogy miután a kiadás közös: közös érték alapján is kellett történni a kölcsönnek. De én nem hiszem, hogy a pénzügyminister ur maga is oly komolyan vette volna ezt; de miután az országgyülési naplóban s tudósitóban a nyilatkozat benfoglaltatik, azt szem előtt kellett tartanunk. Nézetem szerint ezen eszme egyátalában nem fér össze a törvénynyel; ellenkezőleg a törvény értelmével egyenes ellentétben áll; mert habár a kiadás közös is: a fedezésnek nem lehet közösen történni, hanem csakis az országgyüléstől függhet annak elhatározása, hogy miként akarja fedezni."

Ghyczy Kálmán fejtegetésében mindenekelőtt arra az álláspontra helyezkedik, hogy a magyar kormánynak a túlkiadások szüksége iránt is, és nemcsak a fedezet tekintetében kötelessége védekezni; mert a kiegyezési törvény szerint a közös költségvetés mindkét ministerium befolyásával készül. „A kormánynak a törvényt megszegni soha sem szabad. De vannak a nemzetek életében esetek, melyekben a törvény czéljának elérése, az ország fentartása okvetlenül megkivánja, hogy a törvény szegessék meg, és ha ily esetekben a kormány az országgyülés

elé lép, előadja eljárásának alapos indokait, mint az összes parlamentek története tanusitja, az indemnitás a ministeriumtól soha sem szokott megtagadtatni" . . . . „A ministerium mint mondja megegyezett abban, hogy a közös pénzügyminister közös kölcsönt vegyen föl. Ezen eljárás által a ministerium először is illetéktelenül oly jogkört ruházott a közös pénzügyministerre, mely azt a törvény szerint meg nem illeti. Megszegte a kiegyezési törvényt, mely szerint a közös pénzügyministernek egyéb teendője nincs, mint átvenni a közösügyi quóta összegeit s azokat rendeltetésük helyére szolgáltatni." . . . . .

A közös hitelművelet iránti tárgyalás.

„A magyar kormány ezen eljárásában a delegátióknak felelős közös pénzügyminister előtérbe tolásával úgy látszik kivonni akarta magát azon felelősség alól, melylyel a közös ügyekre gyakorolt befolyására nézve magának a Magyarország országgyülésének tartozik, s midőn e házban is folyvást azt állitja, hogy a kérdéses túlkiadás szükségességének indokolása kizárólag a delegátiókra tartozik, ezáltal oly jogkört tulajdonit a delegátióknak, mely azokat kizárólagosan meg nem illeti. Ezáltal megtagadja a magyar országgyüléstől azon jogot, melylyel a magyar országgyülés arra nézve bir, hogy ministeriumát a közös ügyekre miként gyakorolt befolyására nézve felelősségre vonhassa."

Deák Ferencz a kormány védelmében mondja: „Igaz, hogy a ministerium adósságot nem hozhat az országra anélkül, hogy az országgyülés beleegyezzék; de nem is hozott, mert azon kölcsön reánk nézve, az országra nézve még jogilag nem létezik, s csak akkor fog az létezni: ha az országgyülés a fölött nyilatkozott."

Tisza Kálmán erősen ostromolva e kormány eljárását, így szól: „Az ellen, (hogy először a delegátiónak kell meghatározni közös vagy nem az a költség) én erélyesen tiltakozom. Hogy a delegátió elé mi tartozik, szorosan meghatározta a törvény, és én követelem az országgyülésnek azon jogát, hogy, ha a delegátió közösnek declarál valamit, a mi a törvény értelmében nem az, határozatát az országgyülés cassálhassa; mert különben azon delegátió lassankint teljesen meg fogja semmisiteni azon parlamenti jogainkat, melyeknek nagy részét már is elvesztettük."

A közös hitelmüvelet iránti tárgyalás.

„Ezen törvényben lemondott az országgyülés azon jog hogy az igy megállapitott költségek mennyiségéhez szóljon; nem mondott le arról, hogy ezen rovatok természetét bir alá vegye, a fölött vitatkozzék, arról határozzon."

„Én a ministeri felelősségre igen nagy súlyt helyezek. hogy a ministeri felelősség betakarjon mindent, az ellen részem határozottan tiltakozom. Én elismerem, hogy vannak perc midőn a ministeriumnak nem csak joga, de kötelessége is, ország fönnállhatása és biztonsága érdekében a törvény korlátokon túl is saját felelősségére intézkedni. De midőn beismerem, azt tartom, hogy kötelessége az országgyülés igen szűken magyarázni ezen hatalmat; mert utoljára e czimen mindig és minden körülmény közt túl fogja magát te a ministerium a törvényen. Legyen ez a jog igazán a legv esetre szoritva. Legyen azon eszköz, melyet az a végső eset az ország megmentésére használ."

A szavazásnál (november 24-én) Zsedényi javaslata n szerinti szavazással 133 szó ellenében 187 szavazattal (t volt 105) elvettetett és Wahrmann Mór javaslata fogadtatott Végleges elintézést ez az ügy 1872-ben az illető póth megszavazásakor nyerte.

1871. évi költségvetés előterjesztése.

Magát az 1871. évi költségvetést Kerkápoly Kár pénzügyminister az 1870. október 26. ülésben terjesztette az ez alkalommal mondott beszéde a pénzügyi helyzetnek te föltárása s igy határozott „exposé"-nak nevezhető. Utalván a hogy az 1870. évre megszavazott költségvetés 14,895.498 hiányt tüntet fel; kijelenti, hogy az általa bemutatott és 1871. évre szóló még 9,872.258 frttal nagyobb hiányt tartal

„Előzőleg s még mielőtt a részleteket kifejteném, leg szabad abban keresnem némi igazolást, hogy az egyszer beál deficitnek rögtöni eltüntetése a legjobb akarat mellett sem le séges, kivévén azon egyetlen esetet, ha egyáltalában termék czélokra lett volna a kiadási többlet előirányozva, olyano melyeket csak akarni kell és föl lehet adni, minden tov következmény nélkül. De ha intézmények alapittattak t kiadással, ha termelési kezdeményezések tétettek: akkor lehet a költekezést abban hagyni, ha csak romba nem aka

löntení azt, mit a több kiadással előbb épitettünk. Ismétlem: 1871. évi költségvetés előterjesztése.
z egyszer támadt több kiadást eltüntetni könnyedén és rögtön
ár nélkül nem lehet, még ha a kormány és képviselőház együtt
karnák is, és épen ezért nagyon aggályos annak első izben
idézése."

Előadja az 1868-iki év kedvező pénzügyi eredményét, valamint az 1869-iki év kedvező viszonyait, kilátásba helyezi, hogy még folyó 1870-iki évben is a bevételek oly előnyösen folyak be, hogy a tényleges hiány sokkal kisebb lesz az előirányzottnál. Végre vázolja magát az 1871. költségvetést, fősúlyt helyezvén mindig a hasznos befektetések szükséges voltára.

„Azon az uton, melyre a jelen költségvetéssel léptünk, csak 3—4 évig megmaradva, nem csak a tényleges eredmények terén, de a praeliminárék terén is oda jutunk, hogy súlyegyenben leszünk: a mi más szóval azt teszi, hogy nem lesz szükségünk az előirányzatban hallgatag anticipálni az épen folyó és következő, tehát azon év jövedelmi növekedését, melyre maga praeliminare szól, mit tenni épen azért, mert az emelkedés eseményektől függ: csak végszükség esetében engedhető meg. Ajánlom a képviselőház figyelmébe az előterjesztést és különösen kérem, hogy adandó alkalommal akkor, mikor kiadási tételek megszavazásáról lesz szó: ne méltóztassék megfeledkezni azon arányról, melyet most fölmutattam. Kétfélekép lehet azt megrontani. Vagy ugy, hogy a legszükségesebb dolgokra bár, több kiadást méltóztatnak decretálni a nélkül, hogy bevételekről is lenne gondoskodva. Vagy az által, hogy jövedelmi források apasztatnak, a nélkül, hogy kiadási tételek törültetnének. Theoriában minden ember barátja a súlyegyennek; hanem mikor arról van szó, hogy ez is kellene, amaz is jó lenne, némely ember elfelejti, hogy azzal a kellenével másik kellene is függ össze, t i. a megfelelő jövedelem biztositása. S viszont midőn a közterhek könnyitéséről, odiosus adónemek megszüntetéséről vagy enyhitéséről van szó: mindnyájan egyetértünk abban, hogy bizony az jó lenne; de arra nem gondolnak, hogy ennek folytán vagy egy nagyon szükségesnek ismert kiadási tételt kell törülnünk, vagy pedig a költségvetésben a súlyegyent megzavarnunk."

Ezt a költségvetést egészében még pedig minden ministerium kellő indokolással, de a közös költségek nélkül terjesztette elő a pénzügyminister, miután az 1871. évre a közös költségek

megállapitására a bizottságok csak november 21-re lett összehiva.

A költségvetés előterjesztésekor nyomban Németh Albert a Deák Ferencz által még az 1870-ki költségvetés beterjesztésekor tett — akkor elfogadott határozati javaslatot — a költségvetésnek kellő időben leendő beterjesztésére nézve nyujtott be, mely szerint:

„Mondja ki a ház:

„hogy ezentúl a költségvetés mindenkor kellő időben s részletenkint, hanem teljesen a bevételek s kiadások mérlegével a brutto budget elvei szerint szerkesztve s formailag is együttesen és az egyes ministeriumok részéről irott indokolással kisérve terjesztessék elő;

„hogy a központon alkalmazott hivatalnokok száma a közigazgatás azon ágaiban, ahol lehetséges kevesebbittessék; végül

„hogy a költségvetési törvényben az átruházás engedélye lehetőleg kerültessék s a törvényben inkább azon czímek s rovatok, melyekben még most az átruházás ki nem kerülhető foglaltassanak egybe."

Közösügyi költségvetés. A közösügyi költségvetés tárgyalására végre lehetségessé vált a delegatiókat Pestre november 21-re összehivni.

A király beszéde. A delegatiókat a Felség november 25-én fogadta, ez alkalommal, tekintve a franczia-német háboruval kapcsolatos nehéz politikai helyzetre, a király válasza a bizottságot vezető elnök egyszerü üdvözletére, már külpolitikai zamattal bir. A válasz ugyanis igy hangzik: „A hódolat és ragaszkodás nyilatkozata, melyet önök a magyar törvényhozás delegatiójának nevében hozzám intéztek, alkalmat ad nekem, mindenekelőtt sajnálatomat kifejezni, hogy a delegatiók megnyitása ez idén csak oly későn történhetett meg; de nem hallgathatom el egyszersmind megelégedésemet, melyet e pillanatban érzek, a midőn magamat két törvényhozásom küldöttei által környékezve, szemlélem. A körülmények fontossága, melyek következtében a delegatiók tanácsát és hazafias támogatását igénybe venni óhajtám, épen mitsem vesztett jelentőségéből, sőt azokhoz jelenleg még ujabb s komolyabb események is járultak. Meg vagyok győződve, hogy önök minden körülmények közt azt fogják tenni, mit a valódi hazafiság és a monarchia két felének egymástól külön ne

választható érdekei követelnek, ugyanazért teljes bizalommal viszonzom szives üdvözletüket."

A delegátió a költségvetésekre vonatkozó előterjesztéseken kivül ezuttal is a diplomacziai iratokat „a vörös könyvben" vette.

A hadsereg állásának megvizsgálása.

Tárgyalásai közben fölvettetvén az a kérdés, vajjon: „az eddig a delegátiók által megszavazott összegek alkalmaztattak-e ugy, hogy a hadsereg feladatának megfelelhessen, és van-e remény arra, hogy az 1871. évre kivánt összegek elégségesek lesznek arra, hogy háboru esetén a monarchia hadserege által integritását megvédhesse vagy a békét biztosithatja" — maga a minister egy hattagu albizottság kiküldetését kérte, mely a hadsereg ügyének állását részletesen megvizsgálja.

Pénzügyi fölhatalmazás.

Előre lévén látható, hogy a delegátió az 1871. évre a költségvetést rendes időben le nem tárgyalhatja, L ó n y a y gróf a következő f ö l h a t a l m a z á s t kérte:

„az 1871. évi január 1-től február hó végeig a közös költségek fedezésére, föntartván az 1871. évi összes szükséglet alkotmányos megállapitását, az 1871-ik évi szükséglet rovására a következő összegekben kifejezett előleg engedélyeztetik:

I. a közös külügyministerium részére 670.000 frt; II. a közös hadügyministerium részére, még pedig *a)* a hadsereg számára 12,000.000 frt, *b)* a hadi tengerészet számára 1,230.000 frt; III. a közös pénzügyminister részére 300.000 frt; IV. a közös főszámvevőszék részére 17.000 frt, összesen 14,217.000 frt.

Ezen összeg födözésére mindenekelőtt az 1871. évi január és február hónapokban befolyandó vámjövedelem fog fordittatni, és a hátralévő összeg 30 százaléka a magyar korona országai által lesz födözendő."

Az előterjesztést a delegátió deczember 17-én tartott ülésében elfogadta.

Érdemleges tárgyalások.

A franczia-német háboru, a cattarói és déldalmatiai zendülés s a velük kapcsolatos kiadások és rendkivüli költekezések tették a pénzügyi helyzetet bonyolulttá.

É r d e m l e g e s t á r g y a l á s a i t a delegátió 1871. január 21-én kezdé meg, a midőn a közös pénzügyi ministerium költségvetését tárgyalta, mely alkalommal ismét utasitotta a kormányt a közös activák leszámolásának befejezésére; a n y u g d i j a z á s r a vonatkozólag pedig kijelenté, „hogy miután a közlött ideiglenes nyugdijszabályzatnak egyszerü tudomásvétele is

Nyugdijak.

a közösügyi bizottság részéről annak közvetlen hozzájárulását és helyeslését foglalná magában, ez pedig a közösügyi bizottság hatáskörén túlterjeszkedik: — a közös ministerium tovább is utasittatik, hogy ily szabályzatnak az illető törvényhozó testületek utján leendő létrehozásáról a maga utján kellőleg gondoskodjék."

Főszámszék.

A közös főszámszéket illetőleg utasitja a ministeriumot, „hogy törekvését odairányozza, miszerint a főszámszék mielőbb függetlenül és a ministeriumokkal coordinált állásba helyezve az alkotmányosság elveinek megfelelőleg szerveztessék."

Az 1868. évi zárszámadásokban mutatkozó túlkiadásokra az indemnity megadatott.

Fölemlitendő, hogy a delegátió külügyi albizottsága ezuttal jelentésének bevezetésében a porosz-franczia háboru alkalmából fejlődött külpolitikai helyzetről is szól, — és az albizottságban épugy, mint magában a delegátió nyilvános üléseiben külpolitikai vita volt, mely ezuttal két ülést (január 23. és 24.) vett igénybe.

A hadügyi költségek megszavazásakor a delegátió következő határozatokat hozta:

Katonai törvénykezés. Katonai ellátás.

„A ministerium felszólittatik, hogy a katonai törvénykezési rendszer átalakitását — a katonai ellátási ügy és nyugdijazás végleges szabályozását — és a katonai beszállásolást szabályozó törvényjavaslatokat, a monarchia két felének ministeriumai utján a törvényhozó testületeknek alkotmányos tárgyalás végett még az év folyama alatt bemutassa."

Ujjászervezések.

„A hadsereg egy vagy több ágazatának ujjászervezése vagy átalakitása, a mennyiben az az engedélyezettnél magasabb összegeket igényel, csak a delegátió előleges jóváhagyása folytán foganatositható."

Harczhivatottak más szolgálatban.

„A harczhivatottak létszámából valami más szolgálati ágakhoz kirendeltek, előléptetésük esetében a seregtestületbe ujolag beosztandók, kivételnek csak tanároknál vagy más különös rendkivüli szakismeretet föltételező alkalmazásban lehet helye."

Alapok.

„Az összes nem magánjellegü alapok kezelése 1872. évi január 1-től kezdve a közös pénzügyministeriumra ruházandó."

Magyar tüzérezredek.

Ernuszt Kelemen inditványára utasittatik a ministerium „hogy mielőbb tegyen eleget azon törvénynek, hogy a három

magyar tüzér-ezredbe csakis magyar tüzérek soroltassanak be."

A delegátió működését február 7-én befejezte.

Az ezen delegátiók folyamán tett interpellátiók között felemlitjük Wahrmann Mórét a Skene-féle szállitási szerződés iránt, — gróf Apponyi Györgyét a hadsereg mibenlétéről, — és Ernuszt Kelemenét a fegyvernek szolgálaton kivül viselésének megszüntethetősége iránt. Interpellátiók.

A közös ministerek a költségvetések indokolásaiban adtak választ azon határozatokra, melyeket a delegátiók a mult ülés alkalmával hoztak. Közös ministerek válasza.

A hadügyminister előterjesztette a hadsereg személyzete számára az átvizsgált illetmények összeállitását. Létszám.

Azon határozatot illetőleg, hogy a törvénykezési rendszer átalakitásához a czélszerü előterjesztések alkotmányos uton megtétessenek, a hadügyminister a többek közt azt mondja, hogy a hadi büntető eljárásról szóló novellát már az osztrák ministerium utján a magyar ministeriumhoz küldé, hanem a válasz még nem érkezett meg. Törvénykezési rendszer.

Kijelenti, hogy a delegátiók tetszés szerinti megtekintésére rendelkezésre állnak a hadügyministeriumban minden erőditési tárgyról, a katonai kincstár birtokába tartozó minden épületről és tárgyról, a katonai kincstár által tartósan kibérelt minden épület és tárgyról az illető leltárak, valamint a birodalmi erőditési bizottság jegyzőkönyvei. Leltárak.

A katonai ellátásügy és nyugdijazás reformja tárgyában a szükséges előmunkálatok megtétettek, és folyamatban vannak. Ellátásügy.

Azon eszmét, vajjon nem volna-e fizetési levonások- és állami járulékokból nyugalmazási alap létesitendő, a hadügyminister a fizetéseknek amugy is a legszükebbre szabott voltánál fogva czélszerünek nem találja, el nem mulasztotta mindazáltal a hadsereg személyzetét a fennálló magánbiztositók előnyeiben való részvételében a befizetések megkönnyebbitésének kieszközlése által segiteni.

Az alapoknak fölvétele a költségvetésbe megtörtént; de ezen alapoknak kezelését a közös pénzügyministeriumba leendő áthelyezését a hadügyminister most sem tartá helyesnek. Alapok.

Kijelenti, hogy a főszámvevőszéknek a hadügyministerium kezelése alatt álló egész ingó vagyonáról leltárt átadott, s hogy az a delegátió tagjai által megtekinthető.

Katonai lelkészek. Kijelenti, hogy „ha jövőben katonai lelkészi állomásért protestans lelkészek folyamodnának, az illető superintendensek meg fognak hallgattatni, és hogy ha egy protestans tanácsadóra szükség leend, annak csak polgári czim fog adatni."

Hadszállásolás. Kijelenti, hogy a hadszállásolás iránt a törvénytervezet elkészitése végett a munkálatok folyamatban vannak.

Közös jövedelmek. A közös pénzügyministeriummal megegyezés jött létre, mely szerint 1868. január 1-től kezdve „a belföldön lakó közös tisztviselők- és nyugalmazottaktól a jövedelmi adó azon államterület részére és azon állam törvényei szerint, melyben az illetékre jogosult lakik, a külföldön élőkre nézve a közös költségvetés részére és azon állam törvényei szerint, hol a pénztár létezik, melynél a megadóztatott illeték folyóvá tétetik — szedessék be és vétessék számadásba.

Ludoviceum. Végre a Ludoviceum alapjának a magyar kormány kezelésébe bocsátása iránt a tárgyalások folyamatban vannak."

A közös pénzügyminister pedig a következő felvilágitásokat adja:

Közös activák. „Az 1867. deczember 31-én fenmaradt közös követelések és tartozások tételenkint egy bizottság által osztályoztattak, s az anyag a felosztás keresztülvitelére kész; a két állam ministeriumaival a szükséges tárgyalások ez esetből folyamatban vannak.

Nyugdijak. A nyugdijakra vonatkozólag törvényjavaslat készült, mely iránt a tárgyalások a két kormánynyal folynak; addig is, mig ez a javaslat törvénynyé válik, egy ideiglenes szabályzatot hagyott jóvá Ő felsége 1870. nov. 12-én, mely egyuttal a delegátiókkal is közöltetik."

Főszámszék. A legfelsőbb számszék iránt mindaddig nem tehető meg a végleges javaslat, mig a két állam saját számszékeire nézve nem állapodott meg. A magyar törvényhozás e részben hozott már törvényt, de nem az osztrák, s igy egyelőre nem helyezhet kilátásba törvényhozási intézkedést. Kijelenti egyébként, hogy „a közös főszámszék tényleg most is fennáll, s a számellenőrséget a közös ministeriumtól függetlenül gyakorolja."

A delegátió ezuttal három pénzügyi határozatot hozott. Az első határozat az 1871. évi közös költségekről szól 5 czikkben. E szerint a rendes szükséglet összesen 91,245.676 frtban, a rendkivüli 25,487.339 frtban, összesen 116,733.014 frtban, levonva a tiszta vámjövedelmet 12,199.700 frttal, az összes fedezendő szükséglet 104,533.314 frtban állapittatott meg, miből tehát a hányad arány szerint Magyarországra 31,359.994 frt 20 kr esik. Pénzügyi határozatok.

A második határozat az 1870. évre kért póthitelt tartalmazza s az összesen 19,715.760 frtban állapittatott meg, miből Magyarországra 5,914.728 frt esik.

A harmadik határozat az 1868-ik év zárszámadására és póthitelére vonatkozik. Megengedi, hogy az 1868. évben bizonyos egyenkint felsorolt rendkivüli tételeknél még föl nem használt összesen 3,794.236 frt 34¼ kr ugyanazon czélokra még az 1870. és 1871. években fölhasználtassanak; az 1868. években mutatkozó túlkiadások fedezésére póthitelt engedélyez összesen 4,776.214 frt 25½ kr erejéig, végül helybenhagyja az 1868. évi zárszámadását, mondván:

„Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartásának 1868. évi zárszámadása, mely szerint a rendes kiadások összege 84,793.647 frt 40 krra, a rendkivüli kiadások összege 23,026.812 frt 91½ krra és igy a teljes kiadások összege 107,820.460 frt 31½ krra, továbbá a vámjövedék tiszta jövedelme és az egyéb bevételek összege 12,271.678 frt 58 krra rug, és e szerint a tiszta szükséglet 95,548.781 frt 73½ krt teszen, helybenhagyatik.

Ezen összeg fedezésére forditandó mindenekelőtt 1. a közös hadügyministerium pénztári maradványából 1,698.710 frt 11 kr; 2. az 1867. évi közös activákból a rendkivüli szükséglet fedezésére forditott és hányadrészletként már elszámolt összeg 26,862.852 frt, az 1870. és 1871. évekre átvitt 3,794.236 frt 34½ krajczár hitelmaradványok levonásával, e szerint tehát 23,068.615 frt 65½ kr.

A még fenmaradó rész 70,781.455 frt 97 krral a hányad által fedezendő és igy abból a magyar korona országaira 30 százalék vagyis 21,234.436 frt 79 kr esik."

Pénzügyi fölhatalmazás.

Már csak a közös költségvetésnek idejében el nem készülte is szükségessé tette azt, hogy a magyar kormány rendszeres költségvetés hiányában gondoskodjék az 1871. év első hónapjairól.

Ezért Kerkápolyi Károly pénzügyminister 1870. deczember 16-án előterjeszti „az 1871. évi január hó 1-től ugyanazon évi február hó végeig viselendő közterhekről és fedezendő kiadásokról" törvényjavaslatát.

A törvényjavaslat szövege a felhatalmazást megadó 1870: XLVIII. t.-czikktől következőkben tért el:

A 2. §-nak második mondata eredetileg igy szólt „A közmunka- és közlekedésügyi minister azonban fölhatalmaztatik, hogy a rendes kiadások közt „Utfentartás" czimén „fentartás" rovat alatt és a rendkivüli kiadások között „utépités" czimén előirányzott 5,161.207 forintnyi összeg fölött a szükséghez képest az egész évre kihatólag rendelkezhessék, s hogy azon 2,060.000 frtot is, mely a budapesti Dunaszakasz szabályozására az általa bemutatott költségvetés szerint az 1871-ik év folyamán szükségeltetik, az 1870: X. t.-cz. alapján fölvett kölcsönből egészen folyóvá tehesse."

A pénzügyi bizottság ezt a 2. §-t igy kivánta módosittatni: „a közmunka- és közlekedésügyi minister azonban felhatalmaztatik, hogy az 1871-ik évre előterjesztett költségvetésben a rendes kiadások között „utfentartás" czimében „fentartás" rovat alatt előirányzott 3,825.707 frtnyi összeg felett a szükséghez képest az egész évre kihatólag rendelkezhessék."

A pénzügyi bizottság ezen módositásoknál a következő okokból indult ki:

a) utfentartásra 1870-ben 2,650.000 frt volt megszavazva, 1871-ben 3,825.707 frt van előirányozva, „ha a közlekedésügyi minister a költségvetési előirányzatban kitett összeg felett január 1-től kezdve nem rendelkezhetnék, miután a szükséges anyagok előállitására a szerződések annak idején kötendők — nem lenne ez az összeg az 1871. év folytán kellő eredménynyel többé felhasználható, a miért is a bizottság nézete szerint, tekintettel a közlekedési viszonyaink és utaink jelen állapotára, az utak fentartására, a szükséges anyagok biztositása czéljából kivánatos, hogy e rovatra nézve eltérés történjék;

b) az utépitést illetőleg a bizottság nem tartja lehetőnek, hogy erre nézve is kivétel engedtessék az 1870-ik évi költségvetési törvénytől, miután e rovat, mely uj utak épitését foglalja magában, a képviselőháznak bővebb tárgyalását igényli; Pénzügyi felhatalmazás.

c) a Dunaszabályozásra szükséges költségek fölvételét pedig azért ellenzi, mert bármennyire sürgősnek és halaszthatlannak tartja is a Dunaszabályozás ügyét, mégis ezen a fővárosra és az egész ország kereskedelme érdekeire egyaránt nagy horderejü ügynek és az erre vonatkozólag előterjesztett terveknek és költségvetéseknek igy e felhatalmazási törvényben mintegy mellékes tárgyalását és eldöntését nem látja összeegyeztethetőnek a szabályozási ügy fontosságával és jelentőségével."

Az osztályokból alakult központi bizottság a pénzügyi bizottság 2. §-ához a törvényben foglalt zármondatot vette föl, a „felhatalmaztatik" szótól végig; egyuttal jelentésében előadja, hogy e 2 §-ban a Dunaszabályozásra nézve is azt a fölhatalmazást, hogy a minister „az elkerülhetlen előkészületekre megkivántató összegeket saját felelősségére folyóvá tehesse" hajlandó lett volna fölvenni, — de a minister határozottan kijelentette, hogy „az általa a budapesti Dunaszakasz szabályozására nézve előterjesztett tervek és költségvetés tárgyalása és megállapitása nélkül ezt a fölhatalmazást el nem fogadja."

A törvényjavaslat tárgyalásánál nagy vita fejlődött. Az ellenzék három osztályban többségben volt, s igy már a központi bizottságban kisebbségi véleményt jelentettek be. A báró Simonyi Lajos az V., Tisza Kálmán a VIII., Mocsáry Lajos a IX. osztály előadója aláirásával ellátott külön véleményben a többek közt igy szólnak: „Minden törvényhozásnak egyik legfontosabb joga és kötelessége az, hogy az állam költségvetését beható tárgyalás után, minden részleteire nézve, annak idejében megállapitsa. Állam, melyben a törvényhozás ezen jogot nem gyakorolja, a szó valódi értelmében alkotmányos államnak nem is nevezhető. A törvényhozásnak, közvetve a nemzetnek ezen joga, fennálló törvényeink által — melyek szerint a kiadások egy nagy része elvonatik a törvényhozás közvetlen megállapitása és ellenőrködése alól — tetemesen megcsonkitva van, a végrehajtásban pedig képzeletivé tétetett még azokra nézve is, a melyekre nézve azt a törvény biztositja. Az 1867-ik év óta, midőn a magyar felelős ministerium kinevez-

Pénzügyi felhatalmazás.

tetett, soha sem volt annak idejében kellő alapos tárgyalás után megszavazott költségvetésünk. 1867-ben igazolták ezt az átmeneti helyzet nehézségei. 1868-ban a fenforgó körülmények közt még menthető volt az, hogy az egész költségvetés alapos tárgyalás nélkül rögtönözve lett az 1869-ik évre megszavazva. 1869-ben már szemben a képviselőház azon határozatával is, hogy az egész költségvetés szeptember 15-ig beterjesztessék, menthetetlen volt a ministerium ebbeli mulasztása, mely miatt ismét felhatalmazáshoz kellett az 1870-ik év első hónapjaira nézve folyamodni, miért is nem késett aháznak egy része kifejezni e miatt rosszalását. Tétettek is igéretek, hogy ez többé történni nem fog és mégis az 1871. évre szóló költségvetés ismét oly későn terjesztetett be, hogy azt a jelen év folyamán tárgyalni nem lehet és ujra felhatalmazás megszavazása követeltetik a törvényhozástól. Valóban, ha van haladás szemben a mult években történtekkel, az csak is azon szomoru jelenségben nyilatkozik, hogy most már a delegatiók is előleget szavaznak meg s azok alapján kivántatik az általuk megállapitandó költségekre nézve is a felhatalmazás. A nevezett osztályok előadói tudják azt, hogy az államháztartás okvetlen szükségleteit megtagadni semmi körülmények között nem szabad; de tudják azt is, hogy azon ministeriumtól tagadni meg a felhatalmazást, mely majdnem négy év alatt a tekintetben nem jobbá, de rosszabbá tette a helyzetet, nem egy és ugyanaz az államháztartás szükségleteinek megtagadásával. És épen azért, mig készek lennének megadni a felhatalmazást ez esetben minden oly kormánynak, mely most vevén át a kormányzatot, nem lenne oka az alkotmányellenes helyzet bekövetkezésének; addig kötelességüknek tartják, hogy: miután az ez előtt kifejezett kivánatok és rosszalás, sőt a képviselőház határozata is sikertelenek maradtak, a felhatalmazás megtagadása által tiltakozzanak a ministeriummal szemben azon eljárás ellen, mely a magyar törvényhozásra nézve most már negyedik évben képzeletivé teszi a költségvetés megállapitásának sarkalatos jogát. Annál inkább kötelességüknek tekintik pedig ezt, mert, ha föltétlenül igaznak ismertetnék el az, hogy az államháztartás érdekeinél fogva ily felhatalmazást soha, semmi körülmények között és bármely kormánynyal szemben is megtagadni nem szabad, lehetővé tétetnék, hogy egy kormány évről-évre folytonosan előidézvén ezen helyzetet, állandóan

lehetetlenné tegye. hogy a törvényhozás a költségvetés megállapitásának jogát sikeresen gyakorolhassa. Az elősorolt indokoknál fogva tehát inditványozzák. hogy a kért felhatalmazást a képviselőház a kormánynak ne szavazza meg." Pénzügyi felhatalmazás.

A felhatalmazási törvényjavaslat 1870. deczember 20-án tárgyaltatott.

A heves vitában, mely ezen javaslat körül kifejlődött, Tisza Kálmán igy kiált föl: „semmi kétség az iránt, hogy a többség e fölhatalmazást meg fogja szavazni. Én azt, hogy ily eljárást, midőn már 4 év elteltével is illusoriussá válik a budget rendes megszavazása, helyeselni lehessen és kelljen, nem értem; azonban a többség részéről mindenesetre van e mellett egy argumentum: hogy a megtagadásnak tiszta kifolyása kellene hogy legyen: a kormány lemondása; ő pedig, azaz a többség, a kormány politikáját általában véve helyesli. De ha volna a többségnek ezen mentsége, nem lenne az a kisebbségnek, melynek részéről az ily eljárás helyeslésében fekvő politikai bűnnek, még csak enyhitő körülményei sem lennének. És midőn ezt elismerem, csak arra kérem a többséget: méltóztassanak megfontolni a helyzetet, és méltóztassanak, ha megszavazzák is ezen fölhatalmaztatást, figyelmeztetni a kormányt, hogy „quousque tandem abutere patientia nostra"? Mert szomoru dolog, ha egy parlamentből kiemelkedett kormány nem teljesiti azon kötelességét, hogy alkalmat nyujtana arra, hogy a parlament legsarkalatosabb jogát lelkiismeretesen és alaposan gyakorolhassa; de még szomorubb lesz, ha föl lesz jegyezve parlamentünk történetében, hogy volt egy parlamenti többség, mely ezen a parlamenti jogokat megcsorbitó eljárást folytonosan sanctionálta."

Ez alkalommal egyszersmind az adótörvények megszavazása s a pénzügyi fölhatalmazások közti politikai különbség fejtegetésével foglalkozik, mondván:

„Adó nélkül állam fönn nem állhat; adótörvényeket tehát, ha egyátalában azon adókat helyeseknek vagy elkerülhetleneknek tartjuk, az állam számára meg kell szavazni; mert az tisztán és egyedül az államnak szavaztatik meg, a kormányra való tekintet nélkül; a kormány csak akkor érintetik, midőn fölhatalmazás részére a törvényben kiadatik, hogy az adókat kezelje".

„Magát a költségvetést is, a mennyiben az ország rendes szükségleteire vonatkozik, alapos, kellő időbeni tárgyalásnál

Pénzügyi felhatalmazás.

fogva, csak két esetben lehet az ellenzéknek egy kormánytól megtagadnia. Azon esetben, a mi hál' Istennek nem szokott a mai időben már megtörténni sehol a világon, a hűtelen kezelés, vagy épen hazafiui árulás esetében; másik esetben pedig akkor, ha az ellenzék bizonyos, hogy e kérdésben többségre jut, s a szerinte rosz politikát követő kormányt megbuktathatja. De más esetben, az ország szükségleteinek fedeztetni kellvén, bárki lenne is a kormányon: ezen szükségleteket az ellenzék sem tagadhatja meg".

„De máskép áll a dolog a fölhatalmazásoknál. Itt már kötelessége az ellenzéknek, hogy, ha először nem látja indokolva, hogy a kormány minek mulasztotta el annak idejében intézkedni a budget beterjesztéséről; és másodszor ha négy évi tapasztalás áll háta mögött, mely mellett kétségbe kell esnie, hogy valaha e czélt elérhetjük e kormánynál, ekkor mondom, nemcsak joga, de kötelessége — még ha megbukik is — az indemnityt, a fölhatalmazást a kormánynak megtagadni".

A részleteknél a Dunaszabályozásra vonatkozólag Gorove István közmunka- és közlekedésügyi minister a következő felvilágositást adja: „a kormány nem a maga regijében akarja elkésziteni a Dunaszabályozást, hanem nyilvános versenytárgyalás utján, vállalkozóknak akarja azt átadni. Meg kell tehát ezen esetben állapitva lenni azon tervnek, melyet a nyilvános versenytárgyalás alkalmával a kormány kitüzetni akar. Miután pedig az országgyülés a tervek iránt ez alkalommal nyilatkozni nem akar, nem vagyok azon helyzetben, hogy a versenytárgyalást megindithassam".

Igy létrejött az 1870: XLVIII. t.-cz., melynek tartalma a következő:

1. §. A ministerium felhatalmaztatik, hogy a magyar korona országaiban jelenleg fennálló adókra és államjövedékekre vonatkozó összes törvényeket, azoknak időközben bekövetkezhető módositásaival az 1871-ik évi február végeig hatályban tarthassa, s az állam szükségletét, az azok alapján befolyó adókból és egyéb bevételekből*) a következő szakaszokban meghatározott mérvben fedezhesse.

---

*) A törvényjavaslatban »közjövedelmekből« szó volt használva.

2. §. Az 1-ső §-ban meghatározott idő alatt az állam beligazgatási költségei az 1870-ik évre megszavazott államköltségvetés alapján fedezendők. A közmunka- és közlekedési minister azonban felhatalmaztatik, hogy az 1871. évre előterjesztett költségvetésben a rendes kiadások között, „utfentartás“ czimében „fentartás“ rovat alatt előirányzott 3,825.707 frtnyi összeg felett, a szükséghez képest az egész évre kihatólag rendelkezhessék. Felhatalmaztatik továbbá a közmunka- és közlekedési minister, hogy az épitendőkül már megszavazott államutak épitésének folytatására szükséges összegeket saját felelősségére folyókká tehesse. Pénzügyi felhatalmazás.

3. §. Mindezek folytán teendő költségek, az 1871. évi költségvetés keretébe lesznek beillesztendők.

4. §. Addig is, mig az 1871-ik évre előterjesztett költségvetés a törvényhozás által megállapittathatik, s a közös költségek fedezésére szükséges összegek, az 1867: XII. t.-cz. 40. §-a értelmében meghatároztatván, abba felvehetők lesznek: felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy a közös hadügyminister által, a hadsereg 1868. és 1869. évi szükségleteinek fedezése végett kért póthitel rovására a közösügyi bizottságok által engedélyezett 4,000.000 frtnak Magyarországra eső 1,200.000 frtnyi részét, a közös pénzügyministernek kiszolgáltathassa.

5. §. Hasonlóan felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy a közösügyi költségeknek az 1871. évi január 1-től február végeig leendő fedezésére a közösügyi bizottságok által előlegként már engedélyezett 14,217.000 frtnyi összegnek a magyar korona országaira eső 30 százalékát, a mennyiben az az emlitett hónapokban befolyandó vámjövedelemből fedezhető nem lesz, a közös pénzügyministernek kiszolgáltathassa.

6. §. Jelen törvény végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg.

Az 1871. évre szóló költségvetés tárgyalása nehezen haladván, 1871. február 21-én Kerkápoly pénzügyminister a költségvetési felhatalmazásnak márczius végeig leendő kiterjesztése czéljából törvényjavaslatot terjesztett elé, melyről a pénzügyi bizottság már február 22-én és a központi bizottság február 23-án tett jelentést s a képviselőház azt minden érdemleges tárgyalás nélkül, február 24-én elfogadta. Az igy az 1871: II. t.-czikkben foglalt felhatalmazás csak abban tért el az eredeti Ujabb fölhatalmazás.

Ujabb felhatalmazás.

javaslattól, hogy az közösügyi költségeket rendes és rendkivüliek szerint specificáltan tartalmazza, s hogy a 3. §-ban tekintettel az időközben a törvények életbeléptetésére hozott törvénynek azon intézkedésére, mely szerint a törvények, ha világosan más nem határoztatik, a kihirdetés után 15 nappal lépnek érvénybe, a törvénynek márczius 1-jével érvénybe lépése vétetett föl.

Az 1872: II. törvényczikk tartalma a következő:

1. §. Az 1870-ik évi XLVIII. t.-cz. 1., 2. és 3. §-ainak hatálya az 1871. évi márczius hó 31-ik napjáig kiterjesztetik.

2. §. A pénzügyminister felhatalmaztatik:

a) hogy a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok által az 1871-ik évre 91,245.675 frtban megszavazott s a vámjövedelem levonása után, 79,045.975 frtot tevő rendes és 25,487.339 frt rendkivüli kiadásoknak a magyar korona országait terhelő, összesen 31,359.994 frt 20 krra rugó 30 százalékát, a mennyiben az az 1. §-ban idézett t.-cz. 5. §-ában január és február hónapokra engedélyezett előleggel már is fedezve nem volna, esedékes havi részletekben a közös pénzügyministernek kiszolgáltathassa;

b) hogy ugyancsak a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok által az 1868-ik évi túlkiadások fedezésére 4,776.214 frt 25½ krban s az 1870-ik évre 19,715.760, összesen tehát 24,491.974 frt 25½ krban engedélyezett póthitelnek, a magyar korona országaira eső s 7,347.592 frt 27½ krt tevő 30 százalékát, a mennyiben az a közös hadügyministeriumnak 1867-ről maradt 1,698.710 frt 11 krnyi készletéből és az 1870-ik évi XLVIII. t.-cz. 4. §-ában engedélyezett előleg által már is fedezve nem volna, szintén kiszolgáltathassa.

3. §. Jelen törvény márczius hó 1-én lép hatályba és végrehajtásával a pénzügyminister bizatik meg.

A pénzügyi bizottság (Bittó, Széll aláírásával) 1871. január 8-án terjesztette be a költségvetésre vonatkozó jelentését. A jelentés általános jelentést, és az egyes tárczákra vonatkozó részletes jelentéseket tartalmazott. A részletes jelentések külön aláirva nem voltak, habár az egyes tárczák úgy, mint az előző évekhez külön előadó által repraesentáltattak.

A pénzügyi bizottság jelentése az 1871. költségvetésről.

Az általános jelentésben épugy mint a részletezésben, egyes határozati javaslatok fordultak elő, melyek a költségvetés tárgyalásakor külön megbeszélés, vitatkozás és szavazás tárgyául szolgáltak.

Az eltérések, melyeket a pénzügyi bizottság a kormány által előterjesztett költségvetéssel szemben javaslatba hozott, a következőkből vehetők ki:

A pénzügyi bizottság az előterjesztéshez képest javaslatba hoz:

		előterjesztés:	pénzügyi bizottsag:	tehát több:	kevesebb:
IX.	Az 1849—1857. évig tettleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdija . .	280.000	278.400	—	1.600
X.	Nyugdijak:				
	földmivelés-, ipar- és keresk. ministerium	87.000	86.246	—	754
	vallás- és közoktatásügyi ministerium .	27.780	31.940	4.160	—
	horvát-szlavon minist.	1.500	1.125	—	375
XIII.	Fiume kormányzóság	30.520	30.460	— }	
	birósági provisorium .	51.800	50.760	— }	1.100
XIV.	Állami számvevőszék .	200.000	150.000	—	50.000
XV.	Ministerelnökség .	249.680	248.180	—	1.500
XVI.	A Felség személye körüli ministerium .	71.820	70.614	—	1.206
XVII.	Belügyministerium .	10,079.514	10,019.800	—	59.714
XVIII.	Pénzügyministerium .	49,422.349	48,323.090	—	1,099.259
XIX.	Közm. és közlekedésügyi ministerium .	5,076.490	5,108.190	31.700	—
XX.	Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minist. .	8,714.390	8,681.630	—	32.760
XXI.	Vallás- és közoktatásügyi ministerium .	2,860.760	2,860.620	—	140
XXII.	Igazságügyi minist. .	3,875.300	3,454.570	—	420.730
XXIII.	Honvédelmi » .	4,883.023	4,609.433	—	273.590
XXIV.	Horvát-Szlavon » .	46.100	45.400	—	700
	Összes Rendes kiadás .	149,585.811	147,678.243	35.860	1,943.428

A pénzügyi bizottság jelentése az 1871. költségvetésről.

Rendkivüli kiadások:

II. Pénzügyministerium	12,521.287	11,306.687	—	1,214.600
III. Közmunka- és közlekedési ministerium:				
ut- és vizépités	3,978.300	3,949.500	—	28.800
vasutépités	22,252.120	22,392.497	140.377	—
IV. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium	745.900	741.900	—	4.000
V. Vallás- és közoktatásügyi ministerium	383.430	352.630	—	30.800
VI. Igazságügyi ministerium	50.000	403.600	a rendes költségvetésből áttétel 353.600	—
VII. Honvédelmi ministerium	300.000	214.000	—	86.000
Összes Rendkivüli kiadás	43,060.011	42,226.388	530.577	1,364.200

Rendes bevételek:

III. Pénzügyministerium:				
jövedékek	43,025.550	43,825.550	800.000	—
VI. Vallás- és közoktatásügyi ministerium	297.560	322.210	24.650	—
VII. Igazságügyi ministerium	42.820	53.327	10.507	—
VIII. Az államvasutak bevételi többlete	—	1,295.400	1,295.400	—
Összes Rendes bevételek	167,435.865	169,566.422	2,130.557	—

Rendkivüli bevételek:

I. Pénzügyministerium	9,588.178	9,488.178	—	100.000
II. Közm.- és közlekedési ministerium:				
a vasuti kölcsönből	22,252.120	22,392.497	140.377	—
Összes Rendkivüli bevétel	39,342.372	39,382.749	140.377	100.000

A bizottság a pénzügyi mérleget tulajdonkép nem vonhatta meg, mert a költségvetésben a közösügyi költségek (és esetleg bevételek) nem voltak még beillesztve. Közösügyi költségek nélkül a rendes bevételek és a rendes kiadások, a kormány előterjesztése szerint 17,847.054 frt, a pénzügyi bizottság jelentése szerint 21,888.179 frt bevételi többletet mutattak, mi a később 23,713.792 frttal megállapitott rendes közös kiadások tekintetbe vételével a rendesnél 5,866.736 frt, illetőleg 1,825.613 frt kiadási többletet, azaz hiányt eredményezett volna. A rendkivüli bevételek és kiadások közt, a kormány előterjesztése szerint 3,737.639 frt, a pénzügyi bizottság jelentése szerint

pedig 2,843.639 frt hiány mutatkozik; mi a rendkivüli közös ügyi költségekkel 11,383.841, illetőleg 10,489.841 frt hiányra emelkedett volna; miből azonban 3,512.705 frt rendkivüli közös jövedelem levonásba jöhetett volna. Egészben véve a később megállapitott közös költségeket és bevételeket számitásba véve, a kormány előterjesztése szerint 13,737.872 frt, a pénzügyi bizottság jelentése szerint pedig 8,902.749 frt hiány lett volna.

Általános vita.

A költségvetés tárgyalását a képviselőház 1871. január 21-én kezdé meg. A tárgyalás folyama most már rendszeresnek mondható. Először is egész általános vita fejlődött, melynél a szélső bal a költségvetést általánosságban is megtagadta. Simonyi Ernő ugyanis a következő határozati javaslatot inditványozta:

„tekintve hogy a jelen kormány a helyett, hogy az országnak az 1867. XII. t.-cz. által megcsonkitott jogai visszaszerzésére iparkodnék, a még fennmaradtakat is ismételve megszoritani nem késlekedik, s ez uton az ország biztonságát, sőt lételét is koczkáztatja;

„tekintve továbbá, hogy midőn közjogilag ily lealázó és veszélyes helyzetbe juttatja az országot, ugyanakkor a beligazgatás s a reformok terén a szabadság, egyenlőség és haladás elveivel ellenkező irányt követ;

„tekintve végül, hogy pénzügyi szempontból is a józan s előrelátó gazdálkodás, a költségeknek a jövedelem-forrásokhoz mérése s az adózók lehető kimélése helyett, a meddő kiadásokat és adósságokat évről-évre szaporitja:

„mondja ki határozatilag a ház, hogy az ország vagyonának kezelését a jelen ministeriumra továbbra is bizni nem tartván az ország érdekeivel megegyezőnek, az általa előterjesztett költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja". (1871. január 23.)

Ekkor a balközépnek mint ellenzéknek álláspontját igy jellemezte Tisza Kálmán: „alkotmányos tárgyalások alapján az ország szükségeit megszavazni az ellenzék részéről is nem bizalmi kérdés, hanem alkotmányos joggyakorlat, szerintem, helyes felfogásának okvetlen következménye".

Az általános vita tényleg már január 24-én névszerinti szavazással lett befejezve, mely szavazásnál 265 szavazat 41

ellenében, (távol volt 126) a költségvetés általánosságban elfogadtatott.

Ezután a pénzügyi bizottság általános jelentésének egyes pontjai illetőleg inditványai tárgyaltattak és fogadtattak el.

Általános jelentőségű határozatok.

Ezek a határozatok a következők:

Jövőre minden tanintézet, nemkülönben minden tudományos és közművelődési intézet a közoktatási minister vezetése alá helyezendő.

A ministerium utasittatik, hogy a jövő évi költségvetés beterjesztését megelőzőleg részletes javaslatot terjeszszen be az iránt, miként lehetne az egyes ministeriumok által a könyvtárak gyarapitására igénybe venni szokott összegeket egy országos könyvtár létesitésére forditani, ugy hogy e mellett minden egyes ministeriumok szükségleteinek elég tétessék, mind a közönség az igy létrejött könyvtárnak hasznát vehesse.

A képviselőház határozatilag kimondja, 1. miként jövőben minden országos közalap azon minister költségvetésébe fölveendő, melynek kezelése és rendelkezése alatt áll, és pedig a kiadások a szükséglet, a bevételek a fedezet illető czime és rovatai közt; továbbá az országos alapok kezelése a pénztári kezelésre nézve összpontosittatik a pénzügyminister alá: és az egyes ministeriumok csak kezelési pénztárakkal birhatnak, melyeknek pénzkezelési maximuma meg van állapitva; — 2. az 1871. évi költségvetési törvény az államkölcsönöknek, ugymint a vasuti kölcsön, a nyereménykölcsön s a szőlődézsmaváltságnak a költségvetésbe leendő fölvétele által kiegészitendő; — 3. az államszámvevőszék felhivatik, hogy az 1870 : XVIII. törvényczikk értelmében vizsgálja meg az előirányzott nyugdijak kimutatásait és hasonlitsa össze azokat a képviselőház határozatával; addig is az ezen átvizsgálás fentartásával megszavazandó összegek végleg megállapitottaknak tekintetnek; — 4. a ministerium felhivatik, miszerint gondoskodjék arról, hogy a most házbér fejében fizetett összegeknek megfelelő és törlesztésre fölveendő kölcsön utján a szükséges államépületek felállitása mielőbb eszközöltessék; — 5. a fiumei kormányzóság költségvetése a költségvetési törvényben külön fejezetben fölveendő.

Utasittatik a ministerium, hogy az általános országos szolgálati schematismust a jövő évi költségvetés tárgya-

lása előtt állitsa össze s az ennek közzétételére szükséges öszszeget az 1872. évi költségvetésbe vegye föl.

A képviselőház fölhivja az állami számszéket, miként a számvevőség vezetése és kezelési rendszerének megjavitása tárgyában javaslatát törvényhozási tárgyalás végett mielőbb készitse el és terjeszsze a képviselőház elé.

Föl kell még emliteni a tisztviselők fizetésének ügyét. Már az 1870. évi költségvetés tárgyalásakor utasitotta a ház a ministeriumot, hogy a tisztviselők fizetésének rendszerét állapitsa meg; az 1871. évi költségvetés előterjesztésénél a ministerium kijelenté, hogy ezt még most nem tehette; az egész közszolgálat rendszeres szabályozása előtt az égető szükségen kivánt segiteni az által, hogy az 1050 forinton alóli fizetéseknek javitását és a lakbéreknek majdnem általános emelését hozta 1871-re javaslatba. A ministerium javaslata szerint a fölemelés 948.000 forintot tett volna, ezt az összeget a pénzügyi bizottság 120.000 frttal leszállitotta. Tisztviselők fizetése.

A pénzügyi bizottság a fizetések fölemelésére nem fogadta el egészében a ministerium előterjesztését, szerinte nem minden 1050 forinton alóli fizetés emelendő. A lakbért sem fogadta el a ministeri előterjesztés szerint, hanem a következő emeléseket javasolta:

Osztálytanácsos	lakbére . .	400	forintról	500	forintra.
Titkár	» . .	300	»	400	»
Fogalmazó	» . .	200	»	300	»
Segédfogalmazó	» . .	120	»	200	»
Forditó	» . .	200	»	300	»
Segédhivatali igazgató	» . .	200	»	300	»
Irodatiszt	» . .	—	»	150	»
Hivataltiszt	» . .	120	»	150	»
Kincstári levéltári igazgató	lakb.	300	»	400	»
Levéltári tiszt	lakbére . 180 és	150	»	200	»
» »	»	120	»	150	»
Számtanácsos	»	200	»	300	»
Számtiszt	» . 180 és	150	»	200	»
»	»	120	»	150	»
Szolgák	»	48	»	60	»

Január 25-én a ministerelnökség költségvetése tárgyaltatik (előadója Harkányi Frigyes), melyet a képviselőház a rendelkezési alap nélkül, miután erre nézve gróf Andrássy Gyula ministerelnök pótelőterjesztést igért, január 26-án letárgyalt. Részletes tárgyalás.

Részletes tárgyalás.

Ugyanezen napon a fiumei és magyar-horvát tengerparti kormányzóság, a Felség személye körüli ministerium, a horvát-szlavon ministerium (időközben Bedekovics Kálmán helyébe 1871. február 10-én gróf Pejachevich Péter neveztetett ki horvát-szlavon-dalmát ministerré) költségvetései végig tárgyaltattak és a belügyministeriumé (előadója Zsedényi Ede) megkezdetett és január 27. és 28-án folytattatván, 30-án befejeztetett. A beteg Rajner Pált ez alkalommal Tóth Vilmos államtitkár helyettesitette, aki Rajner Pál leköszönése folytán 1871. február 10-én belügyministerré lett kinevezve. Nagyobb vita tárgyát képezték a városi főispánok fizetése, a betegápolási költségek, a tébolydák kezelése, az erdélyi királyi biztosság és a városok közigazgatási költségei.

Tisza Kálmán az 1871-iki költségvetés tárgyalása alkalmával 1871. január 26-án azon kivánságát fejezi ki, hogy valahára a fiumei kérdés oldassék meg, még pedig ugy, mint a historiai fejlemény, Magyarország területi épsége és Fiume Magyarországhoz ragaszkodó népének érdeke kivánja.

Betegápolási költségek.

A képviselőház utasitja a belügyministert, hogy jövőre a bruttobudget elvei szerint a betegápolási téritmények mindig a fedezet rovata alatt előirányoztassék; és hogy a vasuti engedményezési szerződések kötésénél a betegápolási ügyre különös figyelemmel lévén, a vállalkozókat vagy külön kórházak vagy a betegápolási költségeknek évnegyedes megtéritésére kötelezze.

Tébolydák.

A belügyminister utasittatik, miként a közegészségügyi tanács közbejöttével és szakértő tudományos férfiakból alakitandó küldöttség által szigoru vizsgálatot rendeljen el és tanulmányoztassa azt a kérdést, hogy a tébolydákra nézve fennálló rendszerek közt melyik legyen a legczélszerübb és ezen tanulmányának eredményét véleménye kapcsában terjeszsze a ház elé.

Kereskedelmi iskolák.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetését (Wahrmann Mór előadó) január 30., február 1., 7., 8. tárgyalta s kereskedelmi iskolákra nézve következő utasitást adja a ministernek: Utasittatik a minister egy, akár a József-ipartanodával összekötendő, akár azon kivül függetlenül felállitandó felsőbb kereskedelmi tanintézet tervének még a jövő költségvetés alkalmával az országgyülés elé terjesztésére; —

különben számos, a tárczába vágó kérdés képezte a vitatkozás tárgyát, a nélkül, hogy nagyobb jelentőségű vita fejlődött volna.

Az igazságügyministerium költségvetését (Ordódy Pál előadó) február 8., 9., 10., 11., 13., 14. és 15-én tárgyalták, mely alkalommal a codificationális költségek — melyeknek szükségessége is kérdésbe vétetett — az összes ministeriumnak s nem kizárólag az igazságügyinek szavaztattak meg. E részben Deák Ferencz következő határozati javaslatát fogadta el a ház: „Codificationális munkálatokra az összes ministeriumnak 50.000 forint akkép szavaztatik meg, hogy ezen összegről az összes ministerium rendelkezzék, de abból valamely állandó s rendes évi fizetéssel ellátott államhivatali testület föl ne állittassék.“ Ez okból a tétel az igazságügyministerium költségvetéséből áthelyeztetett a ministerelnökség költségei közé. Codificatio.

Február 15-én tárgyalta a képviselőház az udvartartás, a kabinetiroda, az államadósság, az országgyülés és a közös nyugdijak szükségleteit (előadó Ordódy Pál).

A kabineti iroda költségeit Bobory törültetni akarja, miután nézete szerint ez az iroda nem állami hivatal, hanem a király segédhivatala s igy költségei az udvartartás költségeiből fedezendők. Cabineti iroda.

Február 16-án az állami számvevőszék költségei (előadó Ordódy Pál) fogadtattak el. Ez alkalommal Várady Gábor javaslatot tett az iránt, „hogy a ministerelnök az állami számvevőszék ideiglenes ügyrendjét és az államadósságok ellenőrzésére vonatkozó ideiglenes kezelési szabályokat terjeszsze a ház elé“. A ház mindazáltal ezt a javaslatot mellőzte. Állami számvevőszék.

A vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetését (Kautz Gyula előadó) február 16., 17., 18., 20., 21., 22. és 23-án tárgyalták. A február 2-án meghalt báró Eötvös József minister helyébe 1871. február 10-én Pauler Tivadar neveztetett ki ministerré, kit azonban a költségvetés tárgyalásakor ezuttal Tanárky Gedeon államtitkár helyettesitett. A tárgyalás al almával a ház utasitja az egyetemi és tanulmányi alapok m gvizsgálására kiküldött bizottságot, hogy munkálatával siessen; a ministert, hogy az államvizsgálatok iránt intézkedjék, hogy a hi oktatás a középtanodákban ne az állam terhére essék, és hogy a népoktatás iránt rendszeres tervezetet mutasson be.

¹ PLEKOVITS: Magyarország államháztartásának története. I.

Egyetemi és tanulmányi alap. Az egyetemi és tanulmányi alapot illetőleg Tisza Kálmán adta be a határozati javaslatot, mely következőleg hangzott:

„Miután az alkotmányosság fogalmával meg nem egyeztethető, hogy felelős minister több mint harmincz millióra menő alapitványokat kezeljen ugy, hogy azok bevételei és kiadásai az évi költségvetésben ki ne mutattassanak; miután az állam kormánya helyesen csak az állam rendelkezése alá tartozó alapitványokat kezelhet; miután közoktatási ügyeinknek oly sürgető szervezése is okvetlenül igényli, hogy mielőbb tisztában legyünk az iránt: melyek azon alapitványok, a melyekkel az állam rendelkezhetik? — miután csak annak megtörténte után lehet a háznak czélszerüen intézkedni az iránt, hogy megállapittassanak azon főelvek, melyeknek alapján hazai közoktatásunk a különböző fokozatokon keresztül, kapcsolatosan és következetesen szervezendő lesz": — utasitandó az emlitett bizottság jelentésének mielőbbi elkészitésére.

A hosszas általános vita folyamában Henszelmann Imre inditványt tett a közoktatásügynek a vallásügyektől leendő elkülönitésére, Táncsics Mihály pedig egy a ministerium összes teendőire terjedő hosszadalmas javaslattal lépett föl, melyeket azonban a ház el nem fogadott.

Az elfogadott javaslatok szövege a következő:

Államvizsgálatok. A ház utasitja a ministert, hogy az államvizsgálatok szabályozása tárgyában a ház elé javaslatot terjeszszen, mely annak idején a jogi oktatással foglalkozó főiskolák iránti törvényjavaslatokkal kapcsolatban tárgyaltassék.

Hittanitók. A ház kimondja, hogy a hittanitóknak fizetése általában minden középtanodánál a községek és az illető hitfelekezetek által lévén viselendő, az államnak terhére nem eshetik.

Népiskolák. A ház utasitja a vallás- és közoktatási ministert és a pénzügyministert, hogy a népiskolák felállitására államilag nyujtandó segély módozatai iránt rendszeres tervezetet és javaslatot dolgozzanak ki és terjeszszenek a ház elé.

Különféle javaslatok. A hosszu vita folyamában különben számos fontos kérdés és inditvány merült föl. Igy Patrubány Gergely javaslatot tett arra nézve, hogy a pesti egyetemen „a sebészmesteri tanfolyam" megszüntethető-e; a javaslatot a ház a tanügyi bizottsághoz utasitotta. Hodossy Imre javaslatot tett az egyetemi

tanárok fizetésének legalább 2500 forintra leendő fölemelésére. Hoffmann Pál egy protestáns egyház jogi tanszék felállitását inditványozta, mely inditvány az egyetemi bizottsághoz utasittatott. Szentpály Jenő a műegyetem ügyeinek rendezésére s Pestre áthelyezése iránt adott be határozati javaslatot. Schwarcz Gyula az 1868 : XXXVIII. t.-czikk (a népoktatásról szóló törvény) módositására, Körmendy Sándor pedig a népiskolai tanitók alkalmas kiképeztetése végett a nyári szünidőkben külön tanfolyamok nyitására tesznek inditványokat. Henszelmann Imre „a műemlékek országos felügyelőségéről törvényjavaslatot követel".

Az egyházi czélokra szánt költségeknél ismét hosszas vita fejlődött, melyben Gonda László utasittatni akarta a ministert arra, hogy az egyházaknak adott segélyekről jelentést tegyen, továbbá arra, hogy mikor lesz megszüntethető egyáltalában az egyházaknak az állam által adandó segély. — Egyházak segélyzése.

A közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségvetése (előadó Pulszky Ferencz) márczius 1-én vétetett tárgyalás alá még pedig Deák Ferencz, Wahrmann s mások által aláirt és a közlekedési eszközökre vonatkozó határozati javaslat képezte e tárczához bevezetés gyanánt a vita tárgyát; folytatólag a ház márczius 2., 3., 4., 6-án a költségvetést részleteiben is letárgyalta. Az utak, vasutak és folyók rendszeres kezelésére vonatkozó követelmények képezték a vita kiemelkedő pontjait. Közlekedési ügy.

A költségvetés tárgyalásánál Simonyi Ernő inditványt tett egy 12 tagu szakbizottság kiküldése végett, mely hivatva lenne egy térképes kimutatást késziteni azon vas- és közutakra és vizimunkákra nézve, melyeknek létrehozása közlekedési eszközeink hálózatainak kiegészitésére, országos szempontból szükségesek.

A vasutaknál Irányi Dániel a vasutak valamennyi osztályát füttetni kivánja, azonkivül javaslatára a képviselőház utasitja a ministert, hogy a károlyváros—fiumei vasut épitésére vonatkozó szerződést, a tervekkel s költségvetéssel együtt a képviselőház asztalára tegye.

Végre a következő határozat hozatott:

Nehogy azon államvasutak épités-számlája, melyek a rájok forditott költségek kamatait be nem hozták, az intercalaris kamatnak a tőkéhez való évenkinti csatolása által határtalanul és Államvasutak épitési költsége.

értelemzavarólag növekedjék, 1. utasitja a képviselőház a ministert, hogy a mint valamely államvasut vagy annak része a közforgalomnak átadatik, ennek épitési számlája bezárassék s jövedelme vagy vesztesége a pénzügyminister előirányzatában bevételül vagy kiadásul vétessék föl; 2. az államvasutak üzletének költségelőirányzata jövőre is a közmunka- és közlekedési ministerium budgetjébe veendő fel s ez alkalommal utasitja a ház a ministert, hogy jövőre az államvasutak üzletének szükségleteit előirányzatában részletezze. —

Honvédelmi ministerium.

A honvédelmi ministerium költségvetése (Harkányi Frigyes előadó) márczius 7-én került tárgyalás alá; a költségvetés eredeti beterjesztése óta a törvényhozás a honvédséget illetőleg lényeges módositásokat és ujitásokat tartalmazó törvényeket fogadott el, igy az 1871 : III. törvényczikk az eddigi hat honvédkerület helyett hetet rendel; az 1871 : IV. törvényczikk a nyilvántartásra szolgáló személyzetet, valamint a zászlóaljtörzs létszámát szaporitja; az 1871 : V. törvényczikk a honvéd lovasszázadokat nyolcz századdal szaporitja; az 1871 : VI. t.-czikk a tisztek kiképzésére vonatkozólag a ministert a szükséges számu korosztálybelieknek behivására hatalmazta fel; az 1871 : VII. törvényczikk a honvédorvosok alkalmazását engedi meg. Mindezek az intézkedések nagyobb költségeket igényelvén, a honvédelmi minister pótelőterjesztésben kért a rendesnél mintegy 900.000 forinttal és a rendkivülinél 150.000 forinttal több költséget, egyuttal az 1870. évre pótszerelésre megszavazott 5 millióból még ki nem utalványozott 2 millió forintot is 1871. évre kérte megszavaztatni. Ezen pótló előterjesztéssel kiegészitve tárgyalta a képviselőház a honvédelmi költségvetést s azt el is fogadta, utasitván a ministeriumot, hogy a Ludoviceum-alapok és értékek végleges átvételét teljesitse és a Ludoviceumot rendeltetésének mielőbb bocsássa át.

Honvédek nyugdijai.

A honvédelmi tárczánál ez alkalommal éles vitára adott alkalmat Várady Gábor következő határozati javaslata: — „Tekintve, hogy a közös hadsereg 1871. évi költségvetésében ellátási czim alatt a rokkantak és nyugdijasok részére 10 milliót meghaladó összeg állapittatott meg a nélkül, hogy ennek megfelelően az 1848—1849-iki önvédelmi harczban résztvett honvédekről hasonló gondoskodás történnék; tekintve, hogy azok, kik az emlitett önvédelmi harczban hazánk ellen fogtak fegyvert,

nyugdij- és más ellátásban részesittetnek, mig a haza védelmében résztvett honvédseregnek nemcsak főtisztjei nem részesittetnek nyugdijazásban, hanem még rokkant és keresetképtelen honvédeink ellátására sincs valamely összeg a költségvetésben előirányozva: mondja ki a képviselőház, hogy az 1848. és 1849. évi rokkant és keresetképtelen honvédeknek, valamint azon keresetképtelen özvegyeknek nyugdijazására, akiknek házassága az 1848. és 1849. önvédelmi harcz befejezése előtt keletkezett, ugyszintén az emlitett időben kötött házasságból született kiskoru árváknak gyámolitása érdekében ezennel 400.000 forint ajánltatik meg, utasittatván a honvédelmi minister, hogy ezen nyugdijazásra s általában az ellátásra vonatkozó törvényjavaslatokat a képviselőháznak késedelem nélkül terjeszsze be." Honvédek nyugdijazása.

A határozati javaslat a ministerelnök azon nyilatkozata után, mely szerint a honvédekről amugy is fog gondoskodni az ország és a kormány, nem fogadtatott el. —

A pénzügyministerium költségvetését (Széll Kálmán előadó) a képviselőház 8., 9. és 10-én tárgyalta, mely alkalommal a sómunkások sorsának javitására, az államerdők jövedelmezőségének rendszeres biztositására és a bányászat érdekeinek érvényre juttatása végett szakértői tanácskozmányra utasittatik a pénzügyminister. Pénzügyministerium.

A költségvetés általános tárgyalásakor Móricz Pál a következő határozati javaslattal lép föl:

„Tekintve az állami rendes bevételek és kiadások között mutatkozó hiányt, hogy jövőre a túlkiadások mellőzhetők legyenek, szükséges pénzügyi állapotaink felismerhetése; ez okból utasittassék a ministerium, hogy 1. mindazon tőkékről, állami és vasuti kötvényekről, központi és egyéb pénztárakban létezett pénztári maradványokról, dohány és egyéb készletekről, közös activák és más activ követelésekről, szóval minden néven nevezhető ingó államvagyonról, egy könnyen áttekinthető oly kimutatást terjeszszen a ház elé, melyből az átvétel idején létezett állapot a mostanival egybehasonlitva, a közbejött fogyatkozás vagy növekedés föltüntetve legyen. 2. Az állami szolgálat végleges rendezésére, a kormányzat minden ágára kiterjedő ügyrend egyszerüsitésére, a hivatalok kevesbitésére, a nyugdijképességnek az alkotmányos elvekre való figyelemmel leendő szabályozására vonatkozó törvényjavaslatokat terjeszszen elő."

A javaslat tárgyalását mindazáltal a képviselőház a költségvetés befejezte után halasztotta s akkor is elvetette.

A képviselőház határozatai, melyeket elfogadott, a következők:

Államerdők. A képviselőház utasitja a pénzügyministert, miként az államerdők költségvetését oly módon terjeszsze elő, hogy az erdők minden s igy azon jövedelme is, melyet a bányáknak és egyéb államjavaknak kiszolgáltatnak, az erdők bevételei közt és megfelelőleg illető helyen a bányászati stb. kiadások közt vétessenek föl.

Bányászat. A pénzügyminister utasittatik, hogy szakértők közbenjárásával vizsgálat alá vétetvén az állam összes bányászatát és ezzel kapcsolatban levő gyármüveket, tegyen a teljesitendő körülményes vizsgálat befejezése után jelentést az iránt: 1. vajjon ezen bányák és gyármüvek vagy némelyek azok közül eladás által nem lennének-e jobban, mint állami kezeléssel, az állam javára értékesithetők; — 2. tekintettel a pesti bányaterményárudában évenkint értékesitett fémárúk értékéhez viszonyló aránytalan nagy költségekre, nem lehetne-e a bányaterményeket bizomány utján kevesebb költséggel értékesiteni?" —

Rendelkezési alap. Az 1871. évi költségvetés tárgyalásakor gróf Andrássy Gyula a rendelkezési alapnak 120.000 forintról 200.000 forintra leendő fölemelését kérte. A közös külügyministerium ugyanis a két ministerium közreműködését a czélszerüség szempontjából átruházott hatáskörben igénybe szokta venni s e czélból a számára megszavazott rendelkezési alapból a két ministerium részére bizonyos összegeket szokott volt átszolgáltatni. Minthogy azonban az 1871. évben müködő delegatiók azon nézetben állapodtak meg, hogy czélszerübbnek mutatkozik, miszerint azon összegek, melyeket a közös ministerium eddig, a külügyekkel összeköttetésben levő államczélokra a két ministeriumnak adott, egyenesen az illető törvényhozások által szavaztassanak meg és ezért a közös külügyministerium által a rendelkezési alap számára az eddiginél már ugyis 150.000 forinttal kevesebbre tett 350.000 forintnyi összegből 150.000 forintot levontak, a magyar rendelkezési alap fölemelése vált szükségessé. —

Számok módositása. Az 1871. évre szóló költségvetésnél is számos tétel módosult részint akkép, hogy a képviselőházban egyes képviselők részéről inditványok tétettek, melyeket a ház nyomban elfoga-

dott, például a megyei utak feutartására 200.000 forint helyett 400.000 forint szavaztatott meg, az erdészeti akadémia számára 4.000 forint ösztöndij vétetett föl, a mármarosi aknavasutakra javaslatba hozott 422.000 forint egyszerüen töröltetett; részint azonban ugy, hogy a javaslatok a pénzügyi bizottsághoz utasittatván, jelentése alapján fogadtattak el, például az egyetem tanárainak rendes fizetése 2500 forintra emeltetett; a történelmi források kiadására 15.000 frt helyett 20.000 frt, a lőcsei római katholikus egyház helyreállitására 5.000 frt, a Bezdán és Zombor közti ut befejezésére 50.000 forint helyett 75.000 forint szavaztatott meg. —

Az igy letárgyalt költségvetést a pénzügyi bizottság még egyszer revideálván, elkészitette a költségvetési törvényt. Ezen márczius hó 15-én beterjesztett költségvetés a képviselőház január 25-én hozott azon határozata alapján, mely szerint „az 1871. évi költségvetési törvény az államkölcsönöknek, ugymint a vasuti kölcsön, a nyereménykölcsön s a szőlődézsmaváltságnak a költségvetési törvénybe leendő fölvétele által kiegészitendő", az eddigi beosztástól eltért, a mennyiben a rendes és a rendkivüli részeken kivül „hitel- és pénztári műveletek" czimén egy harmadik részt is foglalt magában. Költségvetési törvényjavaslat. Uj beosztás.

A költségvetési törvényt a képviselőház 1871. márczius 18-án tárgyalta, és az uj berendezés ellen Horn Ede szólalt föl, az igy összeállitott költségvetést egyszerüen hazugságnak nevezvén, mert ugyanazok a tételek kétszer is előfordulnak és az összesitésnél kétszer is vétettek. Széll és Kerkápoly a törvényjavaslatot védték s ez alkalommal Kerkápoly pénzügyminister a költségvetés mérlegét vonja. Az 1870. év költségvetése a póthitelekkel együtt 22,243.020 forint hiánylatot tüntet föl, az 1871. évi pedig 18,542.362 forintot. Kijelenti, hogy a 22 milliónyi deficit nem lesz pénztári deficit, „nem lehet pénztári deficit, mert a szükséglet fedezve van, a nélkül, hogy valakire szorultunk volna. Részint az előévek meggazdálkodásaiban, részint ezen év fokozódott bevételeiből a mult évben minden tettleg utalványozás alá került szükséglet megtalálta a maga fedezetét és megtalálta a maga fedezetét a folyó év egynegyedében minden kiadás; sőt többet mondok, nemcsak ez találta meg a maga fedezetét, hanem beváltva van az egész mult évi dohánytermés, Pénzügyi helyzet.

Pénzügyi helyzet. és igy a belföldi dohánybeváltásra előirányzott összeg, vagy 8 millió forint, már is kiutalványozva van."

„Aggodalomra tehát — ha tökéletesen szem előtt tartju anyagi helyzetünket, és ha a hitel használatát kellő mértéke közt tartjuk, mindig föltéve, hogy ez országban, melynek egés sorsa az időjárástól függ, mindennek alapja nálunk a földmivelő a gazda bevétele — föltéve, hogy legalább oly év előtt állunk mint volt a mult év: az én teljes meggyőződésem szerint o nincsen. De azt constatálnom kell, hogy két ily évet egymás után, vagy inkább a kettőhöz még egy harmadikat consolidál adósságcsinálás nélkül az ország nem birna többé elviselni mert hogy ezen két évet elviselhetjük, annak kulcsa egyedül a első évek megtakaritásaiban van, melyek most kihasználv vannak. Ha azt akarnám állitani, hogy ez nem a vagyoni mérle rovására történt, hogy az ezen két évre előirányzott 40 milli deficit fedezhetőnek mutatkozik a nélkül: akkor az igazságna ellenébe helyezném magamat. Lehetséges volt s minden való szinüség szerint lehetséges lesz consolidált adósság csinálás nélkül a födözet, de csak ezen áron. És most ezen készlete elfogyván, arra kell kérnem a házat, óvja meg a folyó év azon lehetőségtől, hogy ismét megtörténjék az, a mit a mu évben tapasztaltunk, a midőn ugyanis az előirányzott 8 milli deficzit 22 millióra s magának a képviselőháznak határozat folytán 15 millióra, tehát majdnem kétannyira emelkedett Vigyázzon a képviselőház, nehogy most is ugy járjunk, hog $18^1/_2$ millióra előirányzott deficit az év folyamában póthitele által óriási mérvben emelkedjék. Ez elviselhetetlen lenne más ként, mint az ország hitelének consolidált adósság utján igényb vételével, mit én még befektetések kedvéért is veszélyesne tartok: mert visszahatást gyakorol a pénzlábra; és a pénzlá emelésére gyakorolt ezen visszahatás nemcsak a kincstár rövid tésére van, hanem egyuttal mindazokra, akik hitelre szorulna akik kölcsönvett pénzekkel dolgoznak, termelnek: ugy hog lehetetlen volna az általunk eszközlött befektetések által ann hasznot tenni, mint a mennyit a kölcsönvett pénzzel dolgozó veszitenének és veszitene ez által maga az ország."

Külügyi politika. Kerkápoly ezen beszéde után a képviselőház a költségve tést általánosságban elfogadta. A részleteknél a közösügyi kiadá sok tételét fölhasználta Irányi Dániel, hogy a kormány külügy

politikáját, különösen magatartását a német-franczia háboru alkalmával birálja és egy határozati javaslatot adjon be, melyben a kormány eljárását nem helyesli. Ezen a külügyi politikára nézve megindult vita márczius 19. és 20-án is folyt, és névszerinti szavazással végződött, mely alkalommal 225 szavazattal 33 ellenében (távol volt 175), Irányi javaslata elvettetett. Külügyi politika.

A költségvetési törvényjavaslat azután minden nehézség nélkül még ugyanazon ülésben elfogadtatott és a harmadszori megszavazás márczius 21-én ment végbe.

Az 1871: X. t.-czikk „az 1871. évi államköltségvetésről" szól. Költségvetési törvény.

Az 1. §. szerint az 1871. évre a magyar korona országainak rendes kiadásai 149,923.961 frtban, rendkivüli kiadásai 55,099.706 frtban, hitel- és pénztármüveleti kiadásai 55,780.500 frtban állapittatnak és ajánltatnak meg.

A 2. §. fejezetek-, czimek- és rovatokban tartalmazza az egyes összegeket. Van pedig a rendes szükségletnél: XX fejezet, 97 czim és 515 rovat; a rendkivüli szükségletnél IX fejezet, 63 czim és 99 rovat; a hitel- és pénzmüveleti kiadásoknál VII fejezet, 33 czim és 19 rovat. Összesen a kiadások 746 számtételt foglalnak magukban.

A 3. §. a bevételeket tartalmazza; e szerint a rendes bevételek 145,646.841 frt, a rendkivüli bevételek 42,610.526 frt és a hitel- és pénztármüveleti bevételek 54,004.443 frtot tesznek.

A 4. §. megvonja a mérleget, szerinte: a 2. §-ban megállapitott rendes, rendkivüli és hitel- és pénztármüveleti kiadások, együttvéve 260,804.172 frtot tevő összes szükséglet, és a 3. §-ban előirányzott rendes, rendkivüli és hitel- és pénztármüveleti bevételek, együttvéve 242,261.810 frtnyi összes fedezet között, és pedig a rendes kiadások és jövedelmek között 4,277.120 frtnyi, a rendkivüli kiadások és bevételek között 12,489.180 frtnyi és a hitel- és pénztármüveleti előirányzatban mutatkozó 1,776.062 forintnyi, és igy összesen 18,542.362 frtnyi különbözet mutatkozván, ezen hiánynak fedezése végett felhatalmaztatik a pénzügyminister, ugy mint az előbbi években kamatozó kincstári utalványok kiadására.

Az 5. §. az eddigi alapon az adókat és államjövedelmeket 1871. évre megajánlja és megszavazza.

A 6. §. az átruházást egyes fejezetek, czimek, rovatok közt meg nem engedi; követvén ebben is az előbbi évben elfogadott szokást. —

Póthitelek.

A költségvetésben megállapitott hitelen felül egyes póthitelekben még összesen 3,674.398 frt kiadás szavaztatott meg, melyre egyuttal 277.400 frt fedezet is jelöltetett ki.

Eszterházy képtár.

Az illető póthiteleket a következő törvények engedték meg: az 1871: XI. t.-czikk „a herczeg Eszterházy-féle képtár, kézrajz- és rézmetszet gyüjtemény megvétele tárgyában“

elrendeli, hogy az 1,300.000 frt vételár a vallás- és közoktatásügyi ministerium 1871-ik évi költségvetése rendkivüli kiadásai közé, a Pest város által ajánlott 60.000 frtból első részletképen fizetendő 10.000 frt, ugyszintén Vasmegye 2.000 frt és Temesmegye 1.000 frt ajánlata is a fedezeti összegek közé fölveendő;

A pesti kir. tábla biráinak szaporitása.

az 1871: XII. t.-cz. „a pesti kir. tábla itélő-biráinak szaporitása tárgyában“ az ujonnan rendszeresitett 4 birói állomás költségeinek fedezésére az 1871. évi államköltségvetési törvény 2. §. XVIII. fejezetének 4. czime alatt megszavazott összeghez pótlólag személyenkint 3.000 frt fizetést és 500 frt lakbért számitva, az 1871. évre összesen 14.000 frtot szavaz meg. Ezen összeg a költségvetés illető fejezete és czime alatt lesz elszámolandó;

Fiume.

az 1871: XIII. t.-cz. „a fiumei kormányzó és személyzete költségének fedezésére és a Fiuméban müködött királyi biztos küldetése folytán szükségessé vált póthitelről“ a fiumei kormányzó és személyzete szükségleteinek fedezésére és a Fiuméban müködött királyi biztos küldetése folytán az 1870: XI. t.-cz. 2. §-ának 11. fejezetében a ministerelnökség részére megállapitott rendes kiadásokon felül, 1870. évre pótlólag még 53.498 frtot állapit és ajánl meg, még pedig:

A fiumei kormányzó és személyzete szükségletének fedezésére:

1. czim: Személyes járandóságok, tiszti fizetések és lakpénzek 5 hóra	7.145	frt
Szolgák fizetése és lakbére 5 hóra	615	„
Tiszti pótlék a „kormányzó“-nak 5 hóra . .	2.080	„

Szolgák ruhailletménye 5 hóra . . . . . . 80 frt Fiume.

Irodai és hivatali szükségletek, utazási költségek, épületfentartás, a kinevezett hivatalnokok áthelyezési költségei és előre nem látható kiadások . . . . 5.070 „

összesen . 14.990 „

2. czim: A volt királyi biztos és személyzete költségeinek fedezésére:

1-ső rovat. A volt királyi biztos és személyzetének napidijai és utiköltségeire . . . . 34.567 „

2-ik rovat. Irodai és hivatali költségek, különféle szerek és előre nem láthatókra . . . 3.941 „

összesen . 38.508 „

Ezen összegek az 1870: XI. t.-cz. 2. §-nak illető fejezetei és czimei alatt lesznek elszámolandók.

Az 1870: XI. t.-czikkben megállapitott rendkivüli kiadásokon felül az 1870-ik évre pótlólag még 33.000 frt állapittatik és ajánltatik meg.

1-ső czim. A fiumei kormányzói épület helyreállitására, bebutorozására és felszerelésére . . 30.000 frt

2-ik czim. Az elnöki iroda felszerelésére . . 3.000 „

összesen . 33.000 „

Ezen összegek az 1870: XI. t.-cz. 2. §-nak uj IX. fejezete alatt lesznek elszámolandók.

Az 1870: XI. t.-cz. 3., 4. és 6. §-ainak rendeletei ezen póthitelre is kiterjesztetnek;

az 1871: XIX. t.-cz. „a fiumei kikötő kiépitéséről és az ezen czélra 1871-re megajánlott póthitelről“ kimondja, hogy a fiumei kikötő épitési költségei állósitott adósság által fedeztetnek. Addig is, mig ezen kölcsön megkötése iránt külön törvény intézkedik, felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy az 1871-re megajánlott 1,000.000 frtot előlegezze. Fiumei kikötő.

Az 1871-ik évre póthitelként megajánlott 1,000.000 forint az 1871. évi X. t.-cz. 2. §. *B.* alatti rendkivüli kiadások V. fejezetének 3. czim alatt lesz számadásba veendő;

az 1871: XX. t.-cz. „a határőrvidéki és fiumei kerületi tengeri kikötőkre pótlólag megajánlott összegek fedezéséről“ a zenggi, szt.-györgyi és stinizzai tengeri kikötőkben 1871. év Tengeri kikötők.

Tengeri kikötők.

folytán eszközlendő rendkivüli épitkezésekre, az összes határőr vidéki kikötők fentartási költségeivel együtt 30.000 frtot, a portor világitótorony s a cirquenizzai és selczei kikötőkben teljesitend munkálatokra pedig 13.000 frtot engedélyez.

Ezen összesen 43.000 frtnyi összeg az 1871: X. t.-cz 2. §. *B.* alatti rendkivüli kiadások V. fej. 3., vagyis tenger kikötők czime alatt megszavazott 112.000 frtból eszközlend megtakaritások által fedezendő.

A megszavazott összegek az 1871: X. t.-cz. 2. §. *B.* alatt rendkivüli kiadások V. fej. 3. czimének uj 2-ik rovata alatt fog nak számadásba vétetni;

Horvát-szlavon államutak.

az 1871: XXI. t.-cz. „a horvát-szlavonországi államutakr s folyókra 1869. évben forditott költségek megtéritésére meg kivántató póthitelről" az emlitett czélra 160.000 frtnak megtéri tése czéljából póthitelt engedélyez.

Ezen rendkivüli póthitelként megajánlott összeg az 1871 X. t.-cz. 2. §. *B.* alatti rendkivüli kiadások V. fejezet uj 7-ik czime alatt fog számadásba vétetni.

Az 1871: X. t.-cz. 3., 4. és 6. §-ainak rendelkezései ezen törvényre is kiterjesztetnek;

Közbiztosság helyreállitása.

az 1871: XXIII. t.-cz. „a közbiztonság helyreállitása végett tett rendkivüli intézkedésekre szükséges póthitelről"

a belügyminister rendelkezésére az 1871-ik évre póthitel képen 140.000 frtot szavaz meg.

Ezen rendkivüli póthitel az 1871: X. t.-cz. 2. §. *B.* alatt rendkivüli kiadások III. fejezetének uj 8. czime alatt fog szám adásba vétetni.

Az 1871: X. t.-cz. 3., 4. és 6. §-ainak rendelkezései ezen törvényre is kiterjesztetnek;

Határőrvidéki posta, távirda, tengerészet.

az 1871: XXX. t.-cz. „a határőrvidéki posta-, távirda- és tengerészeti szolgálat 1871-ik évi költségeinek fedezésére szük séges póthitelről"

az 1871: X. t.-cz. 2. §. *A.* alatti VI. fejezetének 6. czime és XVI. fej. 12., 13. és 14. czimeiben megszavazott rende kiadásokon felül a határőrvidéki posta-, távirda- és tengerészet kiadások fedezésére még utólagosan rendes kiadásként összesen 496.000 frtot szavaz meg a következő fejezetek és czimek szerint

a VI. fejezet 6. czíméhez nyugdíjakra . . . . 9.300 frt

a XVI. » 12. » a posta költségeihez . . . . 309.500 »

a XVI. » 13. » a távirda költségeihez . . . . 158.500 »

a XVI. » 14. » rév- és tengerészeti egészs. . . 18.700 »

rendkivüli szükségletül a rendkivüli kiadások VI. fej. 5. czíméhez a távirda szükségleteire . . . . 37.500 »

Határőrvidéki posta, távirda és tengerészet.

Mindezen összegek az 1871 : X. t.-cz. illető fejezetei, czimei és rovatai alatt számolandók el.

A megajánlott kiadások fedezésére az 1871 : X. t.-czikk 3. §-ban előirányzott jövedelmeken felül 264.400 frttal előirányzott határőrvidéki posta-, távirda- és tengerészeti bevételek jelöltetnek ki, és pedig 167.600 frt az *A.* alatti rendes bevételek V. fej. 4. czime alatt; 92.800 frt ugyanannak 5. czime alatt; 4.000 frt ugyanannak 6. czime alatt fognak számadásba vétetni.

Az 1871: X. t.-cz. 4. és 6. §-ainak rendelkezései ezen törvényre is kiterjesztetnek;

Igazságügyministeri számvevőség.

az1871 : XLVI. t.-cz. „az igazságügyministeri számvevőség személyzete szaporitása és az 1871. évi XXXI., XXXII. és XXXIII. t.-czikkek végrehajtása költségeinek fedezésére szükséges póthitelről"

a számvevőség személyzetének szaporitása költségeinek fedezésére 3.500 frtot, az 1871: XXXI., XXXII. és XXXIII. költségeinek fedezésére 434.400 frtot, összesen 434.900 frtot szavaz meg utólagosan a következő fejezetek és czimek szerint; az 1871 : X. t.-cz. 2. §.

A. XVIII. fej. 1. czíméhez, a központi igazgatásra . . . . 3.500 frt

B. VIII. fej. ujonnan nyitandó 4. czime alatt az első folyamodásu királyi törvényszékek, járásbiróságok és ügyészségek szervezésének rendkivüli szükségleteire stb. . . . . 431.400 „

Összesen . 434.900 „

Ezen összegek az 1871 : X. t.-cz. illető fejezetei, czimei és rovatai alatt veendők számadásba.

Az 1871: X. t.-cz. 3., 4. és 6. §-ainak rendelkezése ezen törvényre is kiterjesztetnek.

Adórendszer. Az 1871. évben sem változott meg az ideiglenes adórendszer. Sőt Kerkápolyi pénzügyministersége alatt semmikép sem haladtak az adómunkálatok. Mig Lónyay pénzügyministersége alatt erélyesen dolgoztak a fennálló adórendszer egyes adónemeinek átidomitásán s az e végből 1869. ápril havában tartott szaktanácskozmányok munkálatait a pénzügyminister még 1870. május 21-én a képviselőház elé is terjesztette: Kerkápolyi mint pénzügyminister az adórendezés terén tulajdonképen (a ministeriumban meginditott tanulmányokon és tervezeteken kivül) majdnem mit sem tett. Ebbeli eljárását mindjárt működése kezdetén — szokott logicai erélyével, mondhatnók majdnem furfanggal — indokolta.

1870 november 17-én, közeledvén a fennálló egyes adókra vonatkozó felhatalmazások időtartamának vége, az ujabb felhatalmazások kérésekor tartott beszédében utal arra, hogy „a ház ismételve kifejezést adott azon meggyőződésének — a mely az ország összes népességének meggyőződése, hogy a hazánkban jelenleg fennálló adórendszer nem olyan, a melynek állandó fentartása kivánatos lenne; de sőt olyan, a melynek reformálása közszükségnek ismertetik el. Az eddigi enquète tanácskozmányok az egyes ma fönnálló adónemekre, az azokon kivánatosoknak mutatkozó változtatásokra szoritkoztak csupán s magára az adórendszerre, mint egészre nem terjeszkedtek. Felfogásom szerint pedig igen különböző dolog az, ha egy adórendszer integrans részeit tevő egyes adónemeken javitásokat teszünk, de fönhagyjuk azokat; és ismét más dolog, magát az adórendszert átalakitani. E tekintetben még az előkészités stadiumában is teendők várnak reánk. Ide járul az, hogy egy adórendszernek átalakitása oly munka, a mely a sociális életbe s a magánosok érdekeibe mélyen belevág, a melynek tehát minden ize a leggondosabb tanulmányozást, a legszélesebb körökre kiható előkészitést igényli. Ezt eddig már is bekövetkezettnek és lefolytnak nem tekinthetem."

„Egy más, a mit kiemelni kötelességemnek ismerek, abban áll, hogy legyen bármilyen az az adórendszer, a mit valaha az ország jóvá fog hagyni, egy kellékkel mindenesetre birnia kell, hacsak némileg is ki akarja elégitni azon igényeket, melyek minden adórendszer irányában méltán formálhatók; az az egy kellék pedig az, hogy az azon rendszer mellett elfogadandó

egyes adónemek által az adózókra rovandó terhek arányban álljanak egymással." Adórendszer.

„Ámde, hogy az egyes adónemeket és a bennük és általuk az egyes adózókra rovandó terheket arányositani lehessen: a végre szükséges, hogy azoknak mindegyike önmagában már előzetesen kiegyenlittessék; mert ha van az adótörvények közt, főleg azok jelentékenyebbikei közt olyan, a mely magában sincs kiegyenlitve: ahhoz helyes arányba a többit hozni teljes lehetetlen."

Legnehezebb az a kiegyenlités a földadónál. Itt a baj megszüntetésének egyedüli föltétele a katasternek kiigazitása; mi azonban évek munkája, melyre nézve egyuttal törvényjavaslatot ad be. Beszéde folyamán kiemeli még „mig ez (a földadókataster kiigazitása) meg nem történik, addig nemcsak, hogy az adórendszert nem lehet megujitani: addig nem lehet az egyes adónemeket sem arányositani egymáshoz, mert nem lehet a legjelentékenyebb adónemet, t. i. a földadót kiegyenlitetté változtatni."

Ime ez Kerkápolynak adóreformprogramja, mely más szavakban annyit jelentett, nem lehet csinálni semmit, mindaddig, mig a kataster ki nem igazittatik, ez pedig sok munkába és sok időbe kerül.

1871-ben az adótörvényeken tényleg csak csekély jelentőségü módositások történtek, nevezetesen: a bélyegtörvényeknél és a jövedelmi adónál.

Ugyanis a bélyeg és illetékekre nézve a fennálló szabályokat az 1871: LXIII. t.-cz. az 1872. év végeig tartja érvényben, ez alkalommal azonban következő három módositás lépett életbe: *a)* a váltók után járó bélyegilleték 1872. ápril 1-től kezdve csak kincstári váltóürlapok által róható le; *b)* a közuti vaspályáknál 1872. január 1-től kezdve az eddigi $^1/_2$ kros bélyeg leszállittatik $^1/_4$ krra (1881: XXVI. t.-cz. 19. §.), a gőzhajóknál és vasutaknál ellenben az eddigi 15 frtos maximum megszünik, s a vitelbérnél annyiszor 1 kr jár, a hányszor benne 50 kr foglaltatik; *c)* az eddig fennállt dijszabály, mely szerint a nemesrendüek neveik változtatásának engedélyezéseért 105 frt dijt tartoznak fizetni, eltöröltetett. Bélyeg és illeték.

A fennálló szabályokat az 1873: IX. t.-czikk „a mennyiben a törvény időközben máskép nem intézkedik, 1874. deczember 31-ig tartja érvényben.“

Jövedelmi adó.

A jövedelmi adóról szóló szabályokat az 1871: LVIII. t.-czikk 1872. év végeig hosszabbitotta meg a fennálló szabályokat, s ezuttal csekély módositást is tett rajtuk. Ugyanis az 1868: XXVI. t.-cz. 2. §. szerint „jövedelemadó alá tartozik a részvénytársulatok évi tiszta jövedelme“; már pedig a fennálló szabályok 82. §. *b)* pontja azt rendeli, hogy „a nyers jövedelemből le nem vonhatók a vállalatban vagy üzletben fekvő tőkék kamatai“ és a 83. §. ismét azt mondja, hogy „a nyers jövedelemből levonhatók az üzlet tőkeadósságainak kamatai“, s ugyazon §. szerint a jövedelemből „levonható az adókötelezett fél vesztesége, melyet esetleg hason vagy más iparnál szenvedett.“ Ezeket a §-okat már világosság kedveért is módositani kellett s ez okból a szóban álló törvényczikk 2. §. mondja: a jövedelem adó kezelésére nézve gyakorlatban levő szabályok 83. §. érvényen kivül helyeztetik, a 82. §. *b)* pontja pedig ennek folytán a következő rendelettel pótoltatik: részvénytársulatoknál az I. osztályu jövedelmek bevallásánál a kiadás rovatában a nyers jövedelemből le nem vonhatók: a külön törvény által jövedelmi adómentességben nem részesitett elsőbbségi kötvények és jelzáloggal biztositott tőkék kamatjai, a mennyiben ez utóbbiakra nézve kiderülne, hogy az illető hitelezők jövedelmi adóbevallásaikba ezeket be nem vonták.“

A vasutügy terén a következő törvények intézkednek:

Gömöri iparvasutak.

Az 1871: XXXVII. t.-cz. „a gömöri iparvasutak hálózatának kiépitéséről“

az 1870: XXXI. t.-cz. által adott engedélyt a megállapitott határidők meg nem tartása folytán megszüntnek nyilvánitja s a ministeriumot felhatalmazza ezen hálózatnak kiépitésére (1. §.)

Ezen $20\frac{1}{2}$ mérföldnyi vasutvonal kiépitésére és üzletképes állapotba tételére szükséges költségekhez mérföldenkint 100.000 forint az országos jövedelmekből vehető igénybe, s ugyancsak 311.000 frt névértékü 5%-kal kamatozó $\frac{4}{5}$%-kal törlesztendő elsőbbségi kötvények bocsáthatók ki (5. §.)

A kibocsátandó elsőbbségi kötvények után 5%, kamat és $^1/_5$% törlesztési hányad fejében 180.380 o. é. frt ezüstben akként biztosit az állam, hogy a lejáró kamatszelvények beváltására és a törlesztési hányad fedezésére szükséges összeget a pályának üzletbe tételéig az építési alapból fedezi; a pályának üzletbe tétele után pedig első sorban annak az üzleti költségek levonása után fenmaradó tiszta jövedelme fordittatik e czélra, s amennyiben a tiszta jövedelem a biztositott összeget el nem érné, a hiányt az állam tartozik pótolni (6. §.) Gömöri iparvasutak.

Az érdekelt iparosok és földbirtokosok a kamatbiztositásra nézve külön szerződést kötöttek a pénzügyministerrel, mely az 1870: XXXI. törvényczikkben foglaltakkal tökéletesen megegyezik (7. §.)

Az 1871: XIV. t.-cz. „az epres-tarnowi vasut magyarországi részének kiépitése tárgyában" a bécsi Unio banknak jogot ad egy Eperjestől Kis-Szebenbenés Ovosznolyán át Tarnowra vezető mozdonyvasutnak Eperjestől egész az ország határszéleig terjedő részét kiépiteni és üzletben tartani. Eperjes-tarnowi vasut.

Mérföldenkint 45.900 frt és a törlesztési hányad ezüstben biztosittatik.

A kamatbiztositás 4% -os előlegnek tekintendő.

Az 1871: XXII. t.-cz. „a Zólyomtól Beszterczebányáig államköltségen épitendő vasuti szárnyvonalról" a vasut épitését állami költségen rendeli el. Zólyom-beszterczebányai vasut.

Fiume érdekében a magyar törvényhozás mindig előzékenységgel viseltetett. Nevezetesen az alkotmány visszaállitása után Fiume kikötője épitésének kérdése már 1867. évben tanulmány tárgyává tétetett, midőn a vasutaknak Fiuméba vezetése volt czélba véve. A kormány terve szerint a vasuti indóház a kikötő mellett volt czélozva. A fiumeiek azonban azt a Fiumárához akarták tétetni, 1868. február 5-én egy Fiuméban tartott szakértekezleten belátták azonban, hogy a kormány terve czélszerübb. Meg lévén állapitva a vasuti pályaudvar helye, most már a kikötő kiépitése is tervbe volt vehető. A kormány tervezetét Pascal által, a marseillei kikötő épitésének vezetésével megbizott főmérnökkel átvizsgáltatta, s ennek alapján állapittatta meg végleg a törvényhozás elé terjesztett épitési tervet. Ez a terv következő: Fiume kikötője.

Fiume kikötője. „A régi kikötő keleti szárnytöltése nyugat felé 540 méterrel meghosszabittatik, és pedig 200 méternyire a töltés jelenlegi irányában; azontúl 340 méternyire a parttal párhuzamosan. E meghosszabbitott töltés egy 8 hektárnyi vizfelületü uj medenczét zár be, s végfoka, valamint az uj kikötő hullámgátja közt egy 100 mtr. széles átjárást enged. E kikötő fennálló rakpartja 200 mtr. hosszaságban 20 méterrel szélesbittetik. A két kikötő közti közlekedés eszközlésére az uj kikötő hullámgátja erre alkalmas helyen kivágandó, s e nyiláson keresztül a hullámgát többi részével való összeköttetés föntartása végett forgóhid épül.

Az uj kikötő hullámgátja kivülről mesterséges kőtömökből álló kőhányás és egy a 0 felett 4 méter magas korlátfal által védve, belülről pedig a 0 felett 2 méter magasságban 1200 méterrel meghosszabbittatik, és pedig 400 méternyire a mostani irányában, azontúl pedig az uj rakpart falazatából 385 méter távolságban ehhez párhuzamosan; végfokához közel egy a bejárati nyilást megszükitő 75 méter kereszttöltéssel. A parton három uj révtöltés (molo) épül a hajók kikötésére, a két belső 80 mtr. szélességgel és 150 mtr. hosszasággal, a szélső pedig 35 mtr. szélességgel és 220 mtr. hosszasággal. Az első révtöltés a már meglevő Adamich-féle molotól 300 méternyire fekszik, az uj molok közti távolság pedig 250 méterre van megállapitva. Az Adamich-féle molo nyugati széle elenyészik a rakpart előtolása folytán, mely ezen régi molo déli oldalával egy vonalban folytattatik. Rakpart és révtöltés egyaránt 3 méterrel emelkedik ki a 0 vizállás felett. E kikötő vizfelülete 33 hektárra, a rakpart hossza pedig 2000 méterre emelkedik, mely 35 középnagyságu tengeri hajó hosszának felel meg, s melyből 700 méter a közönséges, 1300 méter pedig a vasuti forgalomra esik.

Ezeken kivül a cs. és kir. tengerészeti akadémiától a pályaudvar számára elfoglalt csónakrév (naszádkikötő) helyett, egy hasonló rendeltetésü uj kikötő épül 15 mtr. rakparttal és 1500 m² vizfelülettel.

A kikötő épitkezésére 13,122.000 frt költség lett előirányozva; a pénzügyi bizottság kijelenté, hogy a kikötő épitési munkálatainak költségei az ország folyó közjövedelmeiből nem lesznek fedezhetők, azoknak az állam rendes bevételeiből utalványozása csak az államháztartás egyensúlyának fölzavarását vonná maga után . . . . és az 1871-ik évi költségvetés mellett

a bizottság egyéb fedezetet kijelölni nem képes, mint hogy a kikötő kiépitésének költségei állósitott adósság utján fedezendők."

Tényleg az 1871: XIX. t.-cz. (a fiumei kikötő kiépitéséről és az ezen czélra 1871-re megajánlott póthitelről) elfogadja az előterjesztett tervet, megállapitja 13,120.000 frtban az épitési költségeket; egyelőre 1871. évre 1 millió frtot előlegez, az egész összeget pedig állósitott adósság által mondja fedezendőnek.

Az 1871. évi zárszámadások czime: „A magyar korona országainak állami zárszámadása az 1871-ik évre. Az országgyülés elé terjeszti: a magy. kir. állami számvevőszék. Gajzágó Salamon, elnök. Pesten, 1872. szeptember 30-án." Zárszámadások.

Áll pedig ez a zárszámadás a következőkből:

I. Rész. Összehasonlitása az 1871-ik évre előirányzott bevételeknek és kiadásoknak, a közigazgatásilag utalványozott és előirt bevételekkel és kiadásokkal.

Ez a rész következő rovatokban közli a kimutatásokat: 1. melléklet szám, 2. a fejezet, czim és rovat megjelölése, 3. előirányzat az 1871. évi X. t.-cz. szerint, 4. a folyó évre közigazgatásilag utalványozott (előirt) összeg, 5. tényleges kiadás (bevétel), 6. az előirányzattal szemben a folyó évi járandóság több vagy kevesebb, 7. észrevétel.

II. Rész. Előirányzat nélküli bevételek és kiadások az 1871-ik évre.

Ez a rész következő rovatokkal szerepel: 1. melléklet szám, 2. megnevezés, 3. előirás, illetőleg utalványozás, 4. tényleges bevétel, illetőleg kiadás, 5. észrevétel.

III. Rész. Átfutó kezelés az 1871-ik évre következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, 3. követelés az év elején, 4. folyó évi kiadás, 5. együtt, 6. folyó évi bevétel, 7. követelés az év végével, 8. észrevétel.

b) Idegen pénzek, következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, 3. tartozás az év elején, 4. bevétel a folyó évben, 5. együtt, 6. kiadás a folyó évben, 7. tartozás az év végével, 8. észrevétel.

IV. Rész. Állami leltár az 1871. évre és pedig: *a)* ingatlan vagyon, következő rovatokkal: 1. fejezet, 2. czim, 3. számadási ág, 4. érték 1870. év végével, 5. 1871-ik évi gyarapodás vagy fogyatkozás, 6. álladék 1871. év végével, 7. melléklet száma, 8. észrevétel.

Zárszámadások.

b) Termesztmények, anyagok, szerek és eszközök, következő rovatokkal: 1. fejezet, 2. czim, 3. álladék 1870. év végével, 4. 1871-ik évi gyarapodás vagy fogyatkozás, 5. álladék 1871. év végével, 6. melléklet száma, 7. észrevétel.

c) Követelések, következő rovatokkal: 1. fejezet, 2. czim, 3. számadási ág, 4. melléklet száma, 5. 1870. évi hátralék. 6. 1871. évi gyarapodás vagy fogyatkozás, 7. hátralék 1871, év végével, 8. észrevétel.

d) Tartozások: 1. 1870. évi hátralék, 2. 1871. évi gyarapodás vagy fogyatkozás, 3. hátralék 1871. év végével.

e) Pénzmaradványok, következő rovatokkal: 1. tétel, 2. a pénztárak neve, 3. 1870. év végével: bankértékben, fémértékben, értékpapirokban, együtt, 4. 1871. év végével: bankértékben, fémértékben, értékpapirokban, együtt, 5. 1871. évi gyarapodás, fogyatkozás.

V. Rész. Mérlegek az 1871-ik évre; *a)* pénztári mérleg, következő rovatokkal: 1. tétel, 2. állambevételek bankértékben, fémértékben, értékpapirokban, együtt, 3. államkiadások bankértékben, fémértékben, értékpapirokban, együtt.

b) Jövedelmi mérleg, következő rovatokkal: 1. tétel, 2. megnevezés, 3. bevételi vagy kiadási járandóság, 4. fölösleg, 5. hiány, 6. észrevétel.

c) Vagyonmérleg, következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, (cselekvő és terhelő vagyon), 3. vagyonálladék 1870. és 1871. év végével, 4. 1871. gyarapodás vagy fogyatkozás, 5. észrevétel.

Ezek a közlemények 71 melléklettel vannak felszerelve.

Az 1871-ik évi zárszámadás szerint az állapot a következő volt:

	Előirányzat	Utalványozott vagy előirt		Tényleges kiadás vagy bevétel		Az előirányzattal szemben több		Az előirányzattal szemben kevesebb	
	frt	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Rendes kiadások . . .	150,437.461	145,286.501	16 1/2	145,078.161	15 1/2	3.439.198	13	8,590.157	96 1/2
Rendkivüli kiadások . .	56,868.606	41,019.238	04 1/2	40,790.962	50	1,325.901	36	17,175.269	31 1/2
Hitel- és pénztárműveleti kiadások	55,780 505	52,206.291	50 1/2	51,478.428	31	7,515.621	26	11,090.034	75 1/2
A kiadások főösszege	268,086.572	238,512.030	71 1/2	237,337.551	96 1/2	12,280.920	75	36,855.462	03 1/2
Rendes bevételek . . .	145,911.241	149,280.256	30 1/2	147,817.540	10	9,563.540	08	6,194.524	77 1/2
Rendkivüli bevételek . .	42,610.526	26,347.862	47 1/2	25,874.378	46	797.802	44	17,059.965	96 1/2
Hitel- és pénztárműveleti bevételek	54,004.443	59,518.074	65	57,578.261	30 1/2	6,385.718	62	872.086	97
A bevételek főösszege	242,526.210	235,146.193	43	231,270.179	86 1/2	16,746.561	14	24,126.577	71
Hiány	20,560.362	8,365.837	28 1/2	6,067.372	10	.	.	17,194.524	71 1/2

Előirányzat nélkül :					
rendes kiadások . . .		17.349 05½	31.107 33½	. .	. .
rendkivüli kiadások . .		6,534.921 08	5,293.565 75	. .	. .
hitel- és pénztárműveleti kiadások . . .		76,433.217 33½	50,860.453 10½	. .	. .
összes előirányzat nélküli kiadások . . .		82,985.487 47	55,685.124 19	. .	. .
rendes bevételek . . .		167.492 93½	152.578 65	. .	. .
rendkivüli bevételek . .		5,452.170 14½	2,070.092 95½	. .	. .
hitel- és pénztárműveleti bevételek . .		45,963.488 98	25,880.318 71½	. .	. .
összes előirányzat nélküli bevételek . . .		51,583.152 06	28,102.985 32	. .	. .
Bevételek	242,526.210	286,729.345 49	259,373.165 18½	68,329.713 20	24,126.577 71
Kiadások	263,086.572	321.497.518 18½	298,022.676 15½	95,266.408 22	36,855.462 03½
Hiány	20,560.362	34,768.172 69½	33,649.510 97	14,207.810 67½	. .

Jövedelmi mérleg.

	Bevétel	Kiadás	Fölösleg + hiány −
	frt kr	frt kr	frt kr
Az 1871 : X. és azt kiegészitő t.-czikkekkel engedélyezett	235,146.193 43	238,512.030 71½	— 3.365.837 28½
Ebből levonandók a jövedelmet, illetőleg költséget nem képező és csak az előirányzattal való összehasonlitás végett fölvett összegek :			
a) adóhátralékok	1,673.267 44	. .	. .
b) járadékváltságok	214.815 02	. .	. .
c) mult évi hitelmaradvány	4,241.369 .	. .	. .
d) mult évi pénzmaradvány	8,997.099 32	. .	. .
e) folyó évi pénzmaradvány	. .	6,392.564 35	. .
f) tiszti biztositékok visszafizetése	. .	56.820 99	. .
levonandó összesen	15,126.550 78	6,449.385 34	— 8,677.165 44
marad	220,019.642 65	232,062.645 37½	—12,043.002 72½
Előirányzat nélkül	51,583.152 06	82,985.487 47	—31,402.335 41
együtt	271,602.794 71	315,048.132 84½	—43.445.338 15½
Ezen összegből levondók azon kiadások, melyek vagyongyarapodást idéztek elő :			
a) az ingatlan vagyonnál	. .	22,993.774 80½	. .
b) a termesztmények, anyagok, szerek és eszközök kezelésénél	. .	9,157.333 59½	. .
összesen	. .	32,151.108 40	—32.151.108 40
marad tehát	271,602.794 71	282,897.024 44½	—11,294.229 73½

A „Részletes jelentés az 1871. évre az államháztartás, az államvagyon kezelése körül szerzett számviteli tapasztalatokról és az államadósságok ellenőrzéséről", melyet most már az államszámvevőszék rendszeresen előterjeszt, ezuttal azzal kezdődik, hogy a zárszámadások szerkezetét a pénzügyi bizottság a ministertanács által is osztott kivánságához képest berendezettnek mondja, habár jelentéséből kitünik, hogy azt nem szivesen, teszi, mert a többek közt igy szól: „Miután állami számvitelünk mindez ideig alkotmányos uton végleg szervezve nincs, következőleg az alap hiányzik, melyre bizton támaszkodva, a „meggyőződések" eltérését ki lehetne kerülni, noha az állami szám-

Zárszámadások. vevőszék a ministertanács észrevételeinek igazságát nagy részben el nem ismerheti, tüzetes megvitatásukat akkorra látja czélszerünek elhalasztani, mikor az 1870: XVIII. t.-cz. 27. §-nak értelmében törvényjavaslatát az összes számvitel szabályozásáról előterjeszti."

Elvi jelentőségü nagyobb kérdések ezuttal az állami számvevőszék jelentésében nem fordulnak elő.

A jelentés egy része „Számviteli észrevételek 1870-re" czim alatt az 1870-ik évre szóló zárszámadási jelentésre vonatkozólag ministertanácsi észrevételekre válaszul szolgál.

Végül ugyancsak ezen részletes jelentésnek melléklete gyanánt szerepel: „Összehasonlitása a költségvetési hitelnek a tényleges kiadással az 1871-ik évre", következő rovatokkal: 1. melléklet szám, 2. fejezet, 3. czim, 4. tárgy, 5. előirányzat, 6. tényleges kiadás vagy bevétel, 7. az előirányzattal szemben a tényleges eredmény több vagy kevesebb.

Zárszámadási bizottság. Az 1871. évi zárszámadásról a zárszámadási bizottság jelentésében elvi jelentőségü észrevételeket nem tesz. A képviselőház pedig 1875. május 19. tárgyalván a jelentést, vita nélkül elfogadta bizottságának javaslatait és a következő határozatokat hozta:

5491. *a)* Határozatilag felhivatik a pénzügyminister arra, hogy a pesti bányaterményárudának czélszerübb berendezéséről gondoskodjék, hogy az képesitve legyen a nagy mennyiségre felhalmozott s jelenleg 14 millio forintnyi értéket képviselő állami bányaterményeknek sikeresebb és gyorsabb értékesitését eszközölni.

Fölmentés. *b)* I. Az 1871. évi állami költségvetési törvényben, valamint időközben póthitel alakjában a ministerium részére engedélyezett hitel ellenében, az 1871. évi állami zárszámadás szerint előforduló tulkiadások, valamint a felmerülő kevesebb bevételek jóváhagyatnak.

II. Az 1871. évi állami zárszámadás, mely az 1871-ik évi államháztartás eredményeül a következő végösszegeket tünteti ki:

előirányzott kiadás	263,086.572 frt
» bevétel	242,526.210 »
költségvetési hiány	20,560.362 »

a jövedelmi mérleg szerint: Fölmentés.

előirt kiadás	282.897.024 » 44½ kr	
» bevétel	271,602.794 » 71 »	
mutatkozó hiány	11,294.229 » 73½ »	

ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak e tekintetben a törvényszerü felmentés megadatik.

1872.

Közös költségvetés — a delegatió elvi határozatai: az eltérések indokolandók, az alapok, magyar ujonczok nagyobb számmal utalandók a lovassághoz, a hadi készlet decentralisátiója, az élelmezés kérdése, a Skene-féle szállitási szerződés, Jászberénynek kaszárnya, a tengerészeti akadémiában a magyarnyelv, a tengerészetnél beszerzések; — pénzügyi határozatok: az 1872. költségvetés, 1871. póthitelek. az 1869. zárszámadás. — Változások a ministeriumban — Kerkápoly 1871. szeptember 21. előterjeszti a költségvetést — deczember 15. pénzügyi felhatalmazást kér — az 1871: LXV. t.-cz.

Az 1872. költségvetés mérlege a kormány előterjesztése szerint — a pénzügyi bizottság jelentése — reductiók és mérleg — a hiány fedezetére javaslatok — Ghiczy és Szontagh különvéleménye — Andrássy Gyula helyett gróf Lónyay ministerelnök. — A költségvetés átalános tárgyalása: Simonyi Ernő határozati javaslata Miletics, Ghiczy — Átalános határozatok: a számvitelről, a pesti katonai épületekről, a törvények pontos szövegéről, — Irányi a tisztviselőkről — Részletek: rendelkezési alap, hivatalos közlöny, bányaipar, államnyomda, államjavak, gyulafehérvári pénzverde, Szlávy jelentése a lótenyész-intézetekről, Keszthelyen szőlészeti iskola, az alföldön felső gazdasági tanintézet, egyetemi épitkezések, a kolozsvári egyetem 1872: XIX. t-cz., a képviselőházi bizottság az alapokról, magyar hadsereg, honvédek nyugdija, a Ludovica akadémia 1872: XVI. — a költségvetési törvényjavaslat — a költségvetés berendezése — az 1872. költségvetés jellegéről gróf Lónyai — a főrendiház tárgyalása — az 1872: VII. t.-cz. — a költségvetés berendezése — az állami számszék — a ministertanács észrevételei — Póthitelek: 1872: XVII., XX., XXI., XXII., XXIII.

A quota a határőrvidék után —

Vasutak, összekötő vasut 1872: IX. gömöri iparvasutak 1872: X. miskolcz—diósgyőri vasut 1872: XII. győr—sopron—ebenfurti vasut 1872: XXVII. — a vojtek—németbogsáni vasut 1872: XXVIII. — a sopron—pozsony—lundenburg—vágvölgyi vasut 1872: XXIX. t.-cz.

A Lloyd-szerződés 1872: XXVI.

A 30 milliós kölcsön, előterjesztés, indokai, különvélemény — 1871: XLV. t.-cz. — 1872: VII. t.-cz. — 1873: XXXI. — a zárszámadási bizottság jelentése — a képviselőház határozata.

Az 1872. zárszámadások — a bizottság jelentése — a képviselőház határozata.

Az 1869—72. országgyülés második ülésszaka 1871. május 17-én fejeztetett be s a harmadik május 19-én nyilt meg, de csak a delegátiók megválasztására, mert érdemleges üléseit csak szeptember 14-én vette föl.

Közös költségvetés.

Az 1872. évi költségvetés megállapitására a legfölsőbb királyi kézirat 1871. ápril 26-án Bécsbe május 22-re hivta egybe a delegátiókat.

A király a delegatiókat május 24-én fogadta s ez alkalommal igy szólt: —

„Rövid szünetelés után ismét egybehivtam a közös ügyi bizottságokat alkotmányos müködésük gyakorlatára.

„Azon szerves átalakulási intézkedések, melyek a monarchia tekintélyének, biztonságának öregbitése végett kezdeményeztettek, — természetszerü folytonosságuknál fogva gondoskodásukat ezuttal is igénybe veendik.

„Bizton vélem önöknek mindenkor tapasztalt hazafiságától elvárhatni, hogy egyrészről a monarchia érdekét, másrészről pedig a pénzügyi helyzetet részrehajlatlan méltányossággal fogják mérlegelni."

A delegátiók első ülésüket tényleg május 22-én tarták; — utolsó (6.) ülésük julius 19-én volt.

Nyugdijak.

A közös pénzügyministerium költségvetéseinek tárgyalásakor (junius 26.) a delegátió kimondja, „hogy a közös ministerium és főkép a közös főszámszék ügyeljenek szigoruan arra, nehogy a nyug- és kegydijasok élvezményi összege mértéken felül szaporittassék."

Berlini nagykövetség.

Ezen delegátió alkalmából a berlini követségnek nagykövetséggé leendő átalakitása s ennélfogva a szükséges nagyobb költségek is inditványoztattak a külügyminister részéről, illetőleg fogadtattak el a delegátiók által.

Elvi határozatok.

A delegátió különben ismételte előbbeni határozatait: a közös budgetből fizetett hivatalnokok jövedelmi adójának a közös bevételek közé vételére, — a közös activák leszámolására, — a közös tisztviselők nyugdijaztatásának törvény által leendő szabályozására, — a hadügyministeriumnál a tisztán administratióval foglalkozó osztályok vezetésének polgári egyénekre bizására, — a felszerelési ügyben kötött szerződések és nyugták után járó bélyegeknek és illetékeknek fedezetül a közös költségvetésbe fölvételére, — a számfelettieknek a hadsereg rendes

állományába minél nagyobb számban leendő átvételére, — a hadügyministerium összes ingó vagyonának leltározására, — a katonai törvénykezési rendszer átalakitására, — a nyugdijazási rendszer megállapitására és a katonai beszállásolásnak törvény utján szabályozására nézve.

A költségvetés indokolása.

Utasitja továbbá a hadügyministeriumot: — 1. hogy jövőre necsak az előirányzott összegek az előző évre nézve megszavazott összegekkel czim és csoport szerint összehasonlitva mutattassanak ki, hanem az eltérések indokolásánál is mindenkor az előző évre megszavazott összegek vétessenek a számitás és indokolás alapjául; — 2. hogy a lóösszeirás

Ló-összeirás.

elrendelése és szabályozása iránti törvényjavaslat a monarchia mindkét felének ministeriumai által alkotmányos tárgyalás végett a törvényhozások elé terjesztessék; — 3. hogy az összes magán

Alapok.

természetü alapok kezelése 1872. január 1-től kezdve a közös pénzügyministeriumra ruháztassék; — 4. hogy a magyar korona országai területén besorozott ujonczok nagyobb számmal

Lovassághoz több magyar.

a lovasság, tüzérség és müszaki csapatokhoz osztassanak be, illetőleg a magyar lovas- és tüzér-ezredek száma a közös hadsereg jelenleg fennálló számának keretén belül szaporittassék, mely ezredek hadkiegészitő kerületeikben fogván elhelyeztetni, ez által az elhelyezésben fennálló aránytalanság is orvosoltatnék. Kijelenti továbbá, hogy az előterjesztett elhelyezési tervezetet

Elhelyezés.

nem tekinti véglegesen megállapitottnak és hogy a Magyarországban még elhelyezett nem magyar gyalogezredek is magyar ezredekkel cseréltessenek fel, valamint hogy ha a beszállásolási törvény létrejötte után a magyar korona országai területén több gyalogezred elhelyezése lesz biztositva, az ennek folytán az országban elhelyezendő gyalogság csakis a magyar korona országaiból kiegészitett gyalog sorhadi ezredekből vétessék. — 5. A hadi anyag

Hadi anyag decentralisatiója.

és tartalék-készleteknek a tervezettnél nagyobb decentralisatióját s a monarchia több pontjára leendő felosztását tartja szükségesnek. — 6. Utasitja a ministert, hogy a hadsereg élelmezésének kérdését még az 1873. évi

Élelmezés.

közös költségvetés előterjesztése előtt oly független bizottság által tanulmányoztassa, mely az administrativ organumokat is kihallgathassa ugyan, melynek tagjai azonban a ministeriumtól teljesen független egyének legyenek. — 7. Nem helyesli, hogy a bizottság azon előbbi határozatát, mely szerint „minden rend-

Skene-féle szerződés.

kivüli beszerzés a felszerelési (Skene-féle) társaság mellőzésével a magánipar igénybe vételével a szabad verseny utján lesz eszközlendő" a hadügyminister mellőzte, s tudomásul vévén az illető szerződés módositását: a felett, vajjon ez a szerződés az év szeptember havában felmondandó-e, határozatot nem hoz; de utasitja a ministert, hogy azonnal egy enquête-bizottságot hivjon össze, mely a hadügyminister megbizottján kivül mindkét államterület kereskedelmi és pénzügyministereinek külön-külön egy-egy képviselőjéből és a bécsi és pesti ipar- és kereskedelmi kamara egy-egy küldöttjéből álljon. Ezen bizottság szakférfiaknak meghallgatása után az egész felszerelési ügyről kimeritő jelentést teend. A minister ezen bizottság többségének véleménye alapján határozzon a szerződésnek fentartása vagy jövő szeptember hóban történendő felmondása iránt. Ezen enquête jegyzőkönyvei és összes irományai a jövő delegátió elé terjesztendők.

Jászberényben lovassági kaszárnya.

— 8. Utasitja a ministert, hogy az elszállásolási terv végleges kidolgozása és részletes megállapitása tárgyában működő bizottság véleménye alapján előterjesztését egy Jászberényben vagy környékén épitendő lovassági laktanya iránt annak idején tegye meg.

Magyar nyelv a tengerészeti akadémiában.

A tengerészetet illetőleg a bizottság azt az óhaját fejezi ki, hogy a tengerészeti akadémiában a magyarnyelv tanitására több figyelem és idő fordittassék és a magyar tanulók a magyarnyelvi órák látogatására köteleztessenek, — továbbá

Megrendeléseknél a hazai ipar.

hogy a tengerészeti osztály megrendeléseinél a verseny fentartása végett a monarchiában levő hajóépitő gyárakra kellő figyelemmel legyen.

Pénzügyi határozatok.

A delegátiók ezuttal az előterjesztéssel szemben (még pedig a pótelőterjesztéseket is figyelembe véve), a rendes szükségletnél 83,483.543 frt helyett 79,234.186 frtot, tehát 4,249.357 frttal kevesebbet, — a rendkivülinél pedig 19,911.211 frt helyett 14,232.162 frtot, tehát 5,979.049 frttal kevesebbet; — végül a határvámjövedelemnél 12,000.000 frt helyett 11,843.400 frtot, s igy 153.600 frttal kevesebbet szavazott meg, ekkép egészben a 105,845.917 frt hányad által fedezendő összeg helyett a delegátiók 93,438.615 frtot szavaztak meg. Ezen pénzügyi határozatnál a delegátiók a Lloyd 2,000.000 frtnyi subventióját, s a Lloyd-szerződés alapján bevételkép előirányzott 510.400 frtot egészen mellőzték, még pedig azon okból, mivel a Lloyddal

fönnállt szerződés az 1872. év folyamában lejárván, a szerződés megujitása iránt pedig a törvényhozás nem nyilatkozván, ezen összegeknek a költségekbe való fölvételét nem állapithatta meg. Pénzügyi határozatok.

Az 1871. évre póthitelkép 300.000 frt egy Pesten felállitandó barak-kórház épitésére szavaztatott meg.

Elhatározta továbbá, hogy a két dunai monitor épitésére 1870. évre megszavazott összegből fenmaradt 53.000 frt 1871. deczember végeig még felhasználható.

Megengedte végül, hogy az 1871. évre a Jaroslaunál eszközlendő erőditésekre megszavazott 1.000.000 frt és az 1872. évre megszavazott 500.000 frt a Przemyslnél eszközlendő erőditésekre forditassék.

Az 1869. évi zárszámadásokra nézve a tullépéseket 790.015 frt 81½ krral jóváhagyta; — s a hadügyministernek megengedte, hogy a rendkivüli szükségletből föl nem használt 488.511 frt 20 kr összeget még 1871. végeig felhasználhassa.

Ezek alapján az 1869. közös államháztartásnak zárszámadása, mely szerint a rendes kiadások 84.480.884 frt 16½ kr, a rendkivüli kiadások pedig 6,776.402 frt 68½ kr, tehát az összes kiadások 91,257.287 frt 85 kr, ellenben a határvám jövedelmeinek tiszta fölöslege 16.228.167 frt 58½ krt tettek és ennélfogva a tiszta szükséglet 75,029.120 frt 26½ krt tett, helyben hagyatott.

Ezen összeg fedezésére forditandó mindenekelött 1. a hadügyminister pénztári készleteiből 910.777 frt, — 2. az 1867. év pénztári maradványaiból a rendkivüli szükséglet fedezésére forditott s járulék-fizetésként már beszámitott 6,144.020 frt összeg, levonva abból az 1870. és 1871. évekre átvitt 488.511 frt 20 kr hitelmaradványt, tehát 5,655.508 frt 80 kr.

Az ezen leszámolás után fenmaradt 68.462.834 frt 46½ krt tevő összeg járulékok által fedezendő, miből Magyarországra esik 20,538.850 frt 34 kr.

Időközben a ministerium kebelében a következő változások történtek: 1871. május 19-én gróf Fesztetits György helyébe gróf Wenkheim Béla neveztetet ki a felség személye körüli ministerré; — 1871. junius 5-én Horváth Boldizsár helyébe Bittó István igazságügyministerré; — 1871. junius 21-én Wenkheim, Bittó, Tisza Lajos, uj ministerek.

Gorove István helyébe Tisza Lajos közmunka és közlekedésügyi ministerré.

A költségvetés előterjesztése.

A költségvetést ezuttal Kerkápoly Károly pénzügyminister szeptember 16-án terjesztette elő, tehát az országgyülés több izben hozott határozatának megfelelően kellő időben és pedig miután ezuttal a delegatiók már májns 22-re voltak egybehiva, a költségvetést egészen teljesen a közösügyi költségekkel együtt lehetett összeállitani.

Exposé.

Azon beszédben, melylyel a pénzügyminister a költségvetést bemutatta, a pénzügyi helyzetet is vázolta. A rendes költségvetés csekély hiányt 4,861.499 frttal mutat, mire nézve kijelenti, hogy azt nemcsak kedvezőtlennek, de váratlanul kedvezőnek tartja. A rendkivülinél azonban 46—47 millió hiány jelentkezik, „ezen óriási nagynak mutatkozó hiánynak való elháritása és a súlyegyennek a rendkivüli budgetben a lehető legrövidebb idő alatt helyreállitása tisztán a törvényhozás hatalmában van: a mennyiben a hiány egyenesen és tisztán beruházásokból ered és a mely perczben a törvényhozás azt mondja: korlátolom a befektetéseket, azonnal meg van az egyensúly; mert rendes kormányzati költségeink Isten segitségével folyton emelkedő jólétünk mellett, rendes bevételeinkben meg fogják találni fedezetüket. Megfontolás tárgyát fogja képezni azonban, hogy mi jobb: ezen nagyon is fölszereletlen országot tovább is fölszereletlenül hagyni és beérni azzal, a mivel saját bevételeinkből fölszerelhetjük, vagy pedig gondos megválasztás, kellő megválogatással idegenpénz segélyével is eszközölni beruházásokat."

A pénzügyminister a költségvetéssel egyidőben egy 30 millió frt kölcsön fölvételéről szóló törvényjavaslatot terjesztett elő s egyuttal a vasuti kölcsön állapotáról is terjesztett elő jelentést.

Pénzügyi fölhatalmazás.

Az 1872-ik évre szóló költségvetés tárgyalása csak november 30-án kezdődvén, a törvényhozás által kellő időben való megszavazása nem volt lehetséges. Kerkápoly pénzügyminister ez okból 1871. deczember 15-én a viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról törvényjavaslatot terjesztett be. A fölhatalmazást csak január havára kérte. A pénzügyi bizottság a fölhatalmazást január és február hónapokra hozta javaslatba s azon kivül azt ohajtotta, hogy a pénzügyi bizottság jelentésének javaslata helyett, a képviselőház által időközben már meg-

szavazandott összegek szolgáljanak alapul az 1871-ik évi költségvetéstől eltérőleg adandó fölhatalmazásra nézve — a törvény mindazáltal a pénzügyi bizottság jelentésére hivatkozik.

Pénzügyi fölhatalmazás.

Az igy létrejött 1871: LXV. t.-cz. 1872. januar- és februárra nézve megadja a pénzügyi felhatalmazást, még pedig a törvény 2. §. szerint — „az igazságügyministeri tárcza költségvetésében előforduló kiadásokra nézve a képviselőház megállapodásai, a határőrvidék és Bellovár megye szükségletére nézve a képviselőház pénzügyi bizottságának az 1872-ik évi államköltségvetésről szóló jelentésében foglalt javaslatai szolgálnak zsinórmértékül."

„A törvényhatóságok közigazgatási költségeire, és pedig a szoros értelemben vett magyarországi törvényhatóságok közigazgatási költségeire és árva- s gyámhatósági kiadásaira 3,822.778 frtnak,

„az erdélyi törvényhatóságok közigazgatási kiadásaira . . . . 418.530 „

„árva- és gyámhatósági kiadásaira . 70.042 „

„a királyföldi hatóságok részére pedig . 199.324 „

két tizenkettedrésze tétessék folyóvá.

„Ezen összegekben az illető törvényhatóságok az 1870-dik évben közigazgatási czimen nyert javadalmazások arányában részesülnek.

„Minden egyéb kiadási tételre nézve az 1871-dik évi államköltségvetésről szóló 1871: X. t.-cz. rendeletei szolgálnak zsinórmértékül."

A költségvetési tervezet mérlege.

Az 1872. évre szóló költségvetés tulajdonképen az első költségvetés, mely minden részleteiben egyszerre és kellő indokolásokkal ellátva s az előbbi évre megszavazott tételekkel összehasonlitva terjesztetett elő. Ezen költségvetés mérlege szerint

rendes kiadások	157,686.451	frt,
rendes bevételek	152,775.002	»
hiány .	4,861.449	frt,
rendkivüli kiadások	75,530.348	»
rendkivüli bevételek	29,401.435	»
hiány .	46,128.913	frt,
hitel- és pénztárműveleti kiadások	59,048.911	frt,
hitel- és pénztárműveleti bevételek . . .	57,448.390	»
hiány .	1,600.521	frt,
összes kiadások	292,215.710	»
összes bevételek	239,624.827	»
összes hiány .	52,590.883	frt.

A pénzügyi bizottság jelentése.

A pénzügyi bizottság a költségvetést tüzetesen tárgyalván, november 16 án terjesztette elő igen bő és kimeritő jelentését. Alakjára nézve a jelentés részletekre és általános jelentésre oszlott; ezuttal a jelentéseket az elnökön (Csengery Antalon) kivül mindig az illető előadó is irta alá; a jelentések nem egy időről szólnak; hanem előterjesztetett az illető költségvetésre vonatkozó jelentés, és pedig

a királyi udvartartás, kabineti iroda, országgyülés, közös ügyi kiadások, közp. nyugdijak, államadóssági járulékok, horvát beligazgatási költségeiről 1871. nov. 1. Széll,

Fiume 1871. nov. 4. kelettel, Széll előadó aláirásával.

Államszámvevőszék 1871. nov. 5. kelettel, Széll aláirásával.

Ministerelnök 1871. nov. 6. kelettel, Harkányi Fr. aláirásával.

Felség személye körüli m. 1871. nov. 6. kelettel, Harkányi Fr. aláirásával.

Horvát-Szlavonországi ministerium 1871. nov. 6. kelettel, Harkányi Fr. aláirásával.

Belügyministerium 1871. nov. 6. kelettel, Zsedényi E. aláirásával.

Pénzügyministerium 1871. nov. 8. kelettel, Széll aláirásával.

Közmunka és közlekedési ministerium 1871. nov. 12. kelettel, Pulszky F. aláirásával.

Földmivelés- ipar- és kereskedelmi ministerium 1871. nov. 12 kelettel, Wahrmann M. aláirásával.

Vallás- és közoktatásügyi ministerium 1871. nov. 12. kelettel, Kautz Gy. aláirásával.

Igazságügyi ministerium 1871. nov. 12. kelettel, Országh S. aláirásával.

Honvédelmi ministerium 1871. nov. 12. kelettel, Harkányi Fr. aláirásával.

Hitel- és pénztári műveletek 1871. nov. 15. kelettel, Széll aláirásával.

Az általános jelentés utal mindenekelőtt arra, hogy ezuttal jelenik meg első izben a katonai végvidék költsége is a magyar költségvetésben. Foglalkozik azután annak vázlatával, hogy mennyiben és mikép teljesitse a ministerium mindazokat a kivánságokat és határozatokat, melyek a költségvetések tárgyalásakor a pénzügyi bizottság, illetőleg a képviselőház által tétettek. Végre áttér magára a pénzügyi helyzet föltüntetésére és az előbbeni évek

költségvetéseivel és eredményeivel hasonlitja össze az 1872. évre szóló költségvetést. A pénzügyi bizottság jelentése.

Átalános jelentésében a normal budget hiányáról panaszkodván, igy nyilatkozik:

„A bizottság ezen költségvetés átvizsgálása alkalmával is mélyen érezte szükségét annak, hogy végre egy megközelitőleg rendes, ugynevezett normalis költségvetéssel birjon. Kétségtelen, hogy az egész mértékben csak megállapodott közigazgatási szervezet mellett lehetséges. Átalakulásban levő országoknak közigazgatási szervezete egész szigorusággal és rövid idő alatt nem is állapitható meg. A bizottság azonban azt hiszi, hogy elérkezett annak ideje, hogy az előkészitő lépések erre nézve megtörténjenek. Legczélszerübben ugy történhetik az meg, ha az évi költségvetések előterjesztésekor a közigazgatási szervezet és rendszer egyes részeire nézve bizonyos tervezet terjesztetik elő, hogy a költségvetéssel együtt a törvényhozás a felett határozhasson és azt szabályozhassa. Fokonkint és a szükséghez képest ez uton összes közigazgatási szervezetünk törvényhozási szabályozást nyerne és az ország lassankint megállapodott közigazgatási organismussal birna. Ha ezen fokonkinti szabályozással karöltve a fizetési rendszernek megállapitása, az állami hivatalok számának és egymásközti viszonyának szabályozása is megtörténnék: — ezen eljárás az összes államszolgálatnak fokonkinti rendezését is magában fogja foglalni és a mellett, hogy nagyobb állandóságot fog behozni költségvetéseinkbe, az egyedüli módozatot tartalmazza arra nézve, hogy a rendezés a közigazgatási szervezetnek gyökeres javitására és egyszerüsitésére is vezessen."

Bőven kitér a pénzügyi helyzetre; első jelentés, mely magasabb szempontból birál. A módositások, melyeket a költségelőirányzaton tett, a következő összehasonlitásból vehetők ki: Javasolt módositások.

	költségvetés	pénzügyi biz. javaslata		kevesebb — több +
III. Főrendi és képviselőház szüks. .	1,000.000	700.000	—	300.000
IV. Közösügyi költségek	25,591.214	23,983.714	—	1,607.500
VI. Nyugdijak	2,591.767	2,575.367	—	16.400
VIII. Horvát-Szlavonorsz. belig. sz.	4,272.000	4,210.000	—	62.000
XI. Ministerelnökség	329.180	329.080	—	100
XIII. Horvát-szlavon-dalmát min. .	46.800	46.700	—	100
XIV. Belügyministerium	2,342.931	2,285.816	—	57.115
XV. Pénzügyministerium	48,724.476	49,125.561	+	[1]) 401.085
XVI. Közmunka és közl. ministerium	5,536.088	5,381.647	—	154.441

Javasolt módositások.

	költségvetés	pénzügyi biz. javaslata	kevesebb — több +
XVII. Földm.-, ipar- és keresk. m. .	10,290.439	10,175.064	— 34.375
XVIII. Vallás- és közokt. m. . . .	3,105.711	3,006.046	— 92.665
XIX. Igazságügyi ministerium . .	10,190.094	10,176.317	— 13.777
XX. Honvédelmi ministerium . .	6,690.652	6.593.714	— 96.938
Összesen .	157,036.451	155,595.125	— 2,041.326
Rendkivüli kiadások:			
II. Ministerelnökség	50.000	30.000	— 20.000
IV. Belügyministerium	628.560	648.818	+ [2])20.258
V. Pénzügyministerium	19,874.774	15,529.721	— 4,345.053
VI. Közmunka és közl. ministerium	44,997.872	38,534.597	—[3])6,463.275
VII. Földm.- ipar- és keresk. m. .	1,946.674	1,397.434	— 549.240
VIII. Vallás- és közokt. minist. .	563.269	422.919	— 140.350
IX. Igazságügyi ministerium . . .	472.700	441.800	— 30.900
X. Honvédelmi ministerium . . .	2,684.000	2,321.000	— 363.000
XI. Határőrvidék	.	[4]) 1,607.500	+ 1,607.500
Összesen .	75,530.048	65,246.288	—10,284.060
Hitel- és pénztárműveleti kiadások:			
II. Földteherm. és örökváltság . .	17,059.869	17,056.869	— 3.000
III. Vasuti kölcsön	20,933.016	21,136.706	+ 203.690
VIII. Pénztári müveletek	3,470.000	3,470.300	+ 300
Összesen .	59,048.911	59,249.901	+ 200.990
Rendes bevételek:			
II. Belügyministerium	108.759	109.882	+ 1.123
III. Pénzügyministerium	143,539.229	143,645.462	+ 106.233
IV. Közmunka és közl. ministerium	92.293	103.618	+ 11.221
VI. Vallás- és közokt. ministerium	269.369	271.534	+ 2.165
Összesen .	152,775.002	152,895.848	+ 120.846
Rendkivüli bevételek:			
I. A közös activákból	.	3,512.705	+ 3,512.705
II. Belügyministerium	55.616	55.276	— 340
III. Pénzügyministerium	7,170.971	7,194.741	+ 23.770
IV. Közmunka és közl. ministerium	22,163.448	21,955.166	— 208.282
Összesen .	29,401.435	32,729.288	+ 3,327.853
Hitel- és pénztárműveleti bevételek:			
I. Földteherm. és örökváltság . .	17,059.869	17,056.869	— 3.000
II. Vasuti kölcsön	20,933.016	21,136.706	+ 203.690
VII. Pénztári müveletek	3,520.000	3,520.300	+ 300
Összesen .	57,448.390	57,649.380	+ 200.990

Összesen 12,124.396 frttal kevesebb,
3,649.689 » több.

[1]) 588.982 frt törlés, 990.077 frt a rendkivüliből áttétetett.
[2]) 26.542 » törlés, 46.800 » a rendesből áttétetett.
[3]) 1,045.734 » törültetett
5,427.141 » függőben tartatik.
[4]) Átvétetett a rendesből.

Az összes hiány a kormány előterjesztése szerint 52,590.883 forint, a pénzügyi bizottság javaslatait szerint 36,806.798 frt és a pénzügyi bizottság által függőben hagyott tételekkel együtt 42,244.399 frt lett volna.

Javasolt módositások.

Ezen 42 millió forintnyi hiány fedezésére a pénzügyi bizottság a pénzügyi ministerrel egyetértésben a következő fedezetet hozta javaslatba:

a) a gömöri vasutak kiépitésének segélyezésére 1,000.000 frt, — a Ferencz-csatorna kiépitésének segélyezésére 500.000 frt; — a bánrév-nádasdi vonalra 176.567 frt, — kincstári vasutakra 2,481.141 frt, — a fiumei kikötőre 2,500.000 frt, — az államvasutak épitésének folytatására, a közmunka-minister előirányzata szerint, a vasuti kölcsönből még rendelkezésre álló 15,589.166 frton felül még szükséges 8,774.154 frt, — beruházások az államvasutakba az északi pályaudvar költségeivel együtt 4,512.397 frt, összesen tehát 19,944.259 frt az uj 30 milliós kölcsönből fedeztetnék;

b) a vasuti kamatbiztositásra szükséges 9 millió forint fedezésére a pénzügyminister előlegezési hitelműveletet létesitene, még pedig a közös pénztár készleteiből az év folyamán valószinüleg folyóvá teendő 6 millió és a tiszai részvényeknek szintén 6 millió frtot tevő tőkeértéke alapján;

c) 2,300.000 frt államjavaknak egy külön alkotandó törvény alapján eszközlendő eladásából fedezendő; ennek indoka, hogy a kiadások közt több milliókra menő összeg foglaltatik, mely által ismét az államvagyon gyarapszik;

d) az ezen kivül még fenmaradó 11 millió forint az államnak a dijak, bélyegek és illetékek hátralékaiból származó nagyrészt jelzálogilag is biztositott követelései alapján folytatólag kibocsátandó utalványok által vagy más megfelelő függő adósságot létesitő hitelművelettel fedezendő.

A pénzügyi bizottság jelentésével egyidejüleg ezuttal Ghiczy Kálmán és Szontágh Pál külön véleményt adtak be, melyben a pénzügyi állapotot hasonlóképen tüzetesen megbirálják. A szomoru pénzügyi helyzet okait nem egyedül azokban a körülményekben találják, melyek politikai tekintetben nagy kiadásokat követeltek, igy elsősorban az 1867. évben elvállalt terheknek nagyságában s azon közjogi akadályokban, melyek az országot legfontosabb államügyeinek kezelésében gátolták, vagy

Kisebbségi javaslat.

Kisebbségi javaslat.

a honvédség fentartásának és fejlesztésének nagy költségében, vagy azon terhekben, melyeket Horvát-Szlavonországért, Fiuméért s a határvidékért viselünk, — de találják oly körülményekben is, melyeknél az elhatározás egészen függetlenül csak a törvényhozást illette.

„Hogy a javitásokban és beruházásokban a kellő mérték és sorrend meg nem tartatott, hogy több tétetett e részben annál, mit az országnak pénzereje megbir, ez egyik oka országos pénzügyünk sulyos helyzetének.“ Másik oka, hogy a ministerium kellő gazdálkodási és takarékossági hajlammal nem bir. Egy további oka lehet a helyzet valódi állásának nem ismerése, mely a költségvetés szerkesztéséből következik s főkép abból a rendszertelenségből, melylyel a költségvetés rendes és rendkivüli részbe beosztatik. „Sokan t. i. megnyugvást találnak abban, hogy a rendes szükségletnél csak mérsékelt összegü hiány mutatkozik, mely a rendes bevételeknek esetleg bekövetkezhető szaporodása folytán fedezhető; s hogy a hiánynak legnagyobb része a rendkivüli szükséglet terhére esik és mint ilyen eléggé indokolva van azon hasznos beruházások által, melyeknek eszközlése ezen hiányt okozza. E vélemény részben helyes, nagy részben azonban veszélyes önámitás. A költségvetésben ugyanis a szerint, a mint az eddig készittetett és készül jelenleg is, a rendkivüli szükséglet rovataiban nemcsak a közhasznu vállalatokra, jövedelmező beruházásokra rendelt kiadások foglaltatnak, hanem foglaltatnak számos oly kiadások is, melyek ezeknek sorába éppen nem tartoznak, hanem csupán azért iktattatnak a rendkivüli szükséglet rovatai közé, mert vagy nem a tárgyalás alatt levő költségvetési évre, hanem az előzők valamelyikére vonatkoznak, vagy évenkint rendesen nem fordulnak elő; vagy a mennyiben évenkint előfordulnak is, különböző okoknál fogva végleg megállapitottaknak nem tekintetnek; — ezek közt pedig számos egészen meddő, soha nem jövedelmező, vagy csak közvetve és csak igen késön gyümölcsöző és több oly kiadás van, melyek tekintve arra, hogy sem magán, sem országos háztartás nem képzelhető, melyben a szükségletnek külömböző czimei alatt ugyan, de évenkint mégis mindig rendkivüli szükségletek nem merülnének föl: helyesebben a közigazgatás folyó kiadásai közé tartoznak és pénzügyileg jövedelmező beruházásoknak semmiesetre nem tekinthetők.“ A különvélemény 20,696.117 frtot mutat ki, mint oly összeget, mely az

1872-iki költségvetésben a rendkivüli kiadások közt szerepel s nézete szerint a rendesek közé tartoznék.

Kisebbségi javaslat.

„Mit kell pénzügyünk jelen kedvezőtlen állásának javitására, különösen jövőre nézve tenni? nem kell-e e végett mind adózási, mind közigazgatási rendszerünket gyökeresen átváltoztatni és javitni közjogi viszonyainkat is? e nagyfontosságu kérdéssel akár a jelen, akár a legközelebbi országgyülésnek mindenesetre komolyan kellene foglalkoznia; mert a hiány, mely eddig minden költségvetésünkben évről-évre öregbedő összegben mutatkozik, nem ideiglenes és mulékony, hanem mindaddig, mig okai meg nem szüntettetnek, állandó, sőt évenkint öregbedő lesz."

A különvélemény a részletekbe menvén, mintegy $3^1/_2$ millió forintot hoz törlésbe s ezzel kivánja legalább javitni a pénzügyi helyzetet. —

Lónyay gróf ministerelnök.

A költségvetés beterjesztése és a képviselőházban történt tárgyalásának megkezdése előtti időközben nagy változás állt be a kormányban. Gróf Andrássy Gyula ministerelnök az 1871. november 8-án visszalépő gróf Beust helyébe 1871. november 14-én külügyministerré neveztetett ki és Lónyay Menyhért, ki időközben 1871. augusztus 3-án grófFá emeltetett, ugyancsak 1871. november 14-én lett magyar ministerelnökké.

Lónyay Menyhért gróf 1871. november 16-án mint ministerelnök jelenvén meg, rövid bemutatójában mondja: „A parlamentáris élet természeténél fogva, midőn egy ujonnan kinevezett ministerelnök s a ministerium magát a törvényhozásnak bemutatja: ugy hiszem kötelessége jelezni azon irányt, melyet követni kiván és azon elveket, melyekhez ragaszkodni fog; azonban midőn a jelenlegi ministerek Ő Felsége által megerősittettek: változás csak annyiban történt, hogy azon férfiu, ki történetünk ezen annyira nevezetes öt éve alatt oly fényes sikerrel vezette hazánk kormányát, a felség legmagasabb bizalma által a közös külügyek vezetésére hivatott s helyét én foglalom el, ki a kezdet nehéz idején, a kiegyenlités és az alkotmányos élet ujabb megalapitásának első korszakában közel harmadfél évig neki hü segédtársa és ministeriumának egyik munkás tagja voltam: — ugy vélem, felesleges azon irányt vagy azon elveket fejtegetnem, melyek engem és társaimat vezetni fognak."

Gróf Lónyay Menyhért ministerelnökké történt kineveztetése nem nagy rokonszenvvel fogadtatott.

A költségvetés általános vitája.

Ily előzmények, nagy költségvetési hiány és a pénzügy bizottság kisebbségi véleménye mellett a költségvetés tárgyalás eléggé hevesnek jelentkezett. Az általános tárgyalá november 30-án kezdődött. A balközép mindazáltal, daczára különvéleménynek, a költségvetés megszavazását még bizalm kérdés tárgyává nem tette. De Simonyi Ernő a szélsőbal részé ről két ülésen át tartott hosszu beszéde után a bizalom kérdés fölvetette, a midőn következő határozati javaslatot terjeszté elő:

Simonyi Ernő határozati javaslata.

„Tekintve, hogy a jelen kormány az 1867-iki kiegyezkedé által létrehozott közjogi alapot nemcsak elfogadta, de azt fen tartani és szilárditani is törekszik;

„tekintve, hogy ezen alap fentartása mellett, meggyőződé seink szerint, Magyarország felvirágzása lehetetlen;

„tekintve, hogy Csehország ügyeibe való illetéktelen é helytelen beavatkozása által a kormány nemcsak az általa kez deményezett és pártja által alkotott törvényeket megszegte hanem a Magyarországgal régi történelmi emlékek által i viszonyra utalt cseh nemzet gyülöletét a magyar nemzetre vonta

„tekintve, hogy a horvát-szlavon országgyülés többször nem indokolt elnapolása által nemcsak Horvát-Szlavonországo alkotmányán ejtett sérelmet, s a horvát-szlavon nemzet gyülö letét a magyar nemzet ellen fölélesztette; hanem a magya országgyülésen helyet foglaló 31 képviselőt, kik küldőik bizo dalmát többé nem birják, itt tartóztatván, a magyar ország gyülést is alkotmányellenes helyzetbe hozta;

„tekintve, hogy egyfelől az incompatibilitásra vonatko inditvány tárgyalásának ellenzése, másfelől hivatalnokainak képviselőházba mind sürübben történő megválasztása által törvényhozó testület függetlenségét mindinkább aláássa;

„tekintve, hogy a beligazgatásban úgy a hatóságok, mi az egyének alkotmányos jogait számos esetben megsértette;

„tekintve, hogy mig egyrészt több, az ország érdekébe szükséges reformot szándékosan halogat, másrészt a szőnyegr hozottakat nem a szabadság és egyenlőség szellemében, hane saját hatalma növelése érdekében kezdeményezi és viszi keresztül

„tekintve végre, hogy az adózó népnek lehető kimél helyett, a költségeket, részben meddőket vagy elhalaszthatók folytonosan szaporitja s adósságot adósságra halmoz, ugy, ho

ezeknek kamatjai is már csak uj kölcsönök által fedezhetők és a hiányzatok (deficitek) évről-évre aggasztó mérvben növekednek;

„mindezeknél fogva, mi a jelen kormány iránt bizalommal nem viseltethetvén s meggyőződve lévén, hogy e bizalmatlanság határozott kifejezése által a nemzet hasonlithatlanul nagyobb része érzelmeit tolmácsoljuk: — ezen kormánynak semmiféle költséget sem szavazunk meg s tisztelettel kérjük a házat, mondja ki határozatilag, hogy a kormány által benyujtott költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja."

1871. deczember 5-én Miletics Svetozár a nemzetiségi pártok részéről szintén határozati javaslatot ad be.

Mire Ghiczy Kálmán 1871. decz. 6-án a bizalom és a költségek megszavazásának kérdéséről szólva, mondja: „Az államháztartás költségei megállapitás és fedezet nélkül nem hagyathatnak, nemcsak azért, mert a közigazgatás rendes menetét megakasztani nem lehet, hanem azért is, mert hazánknak számos és pedig magánjogérvényü, szerződésszerü kötelezettsége és mi tagadás benne, terhes adósságai vannak. Ezen szerződésszerü kötelességek teljesitéséről, ezen adósságoknak és járulékaiknak pontos fizetéséről gondoskodnunk kell, s e részben a gondoskodás csak a költségvetés részletes tárgyalásánál történhetik meg. Ha tehát a ház a költségvetést részletes tárgyalásul el nem fogadná, akkor ez — ha nem is a ház szándéka szerint — de következményeiben annyit jelentene, mintha mi nemcsak beligazgatásunk rendes menetének föntartására a szükséges költségekről, hanem még felvállalt kötelezettségeink teljesitéséről, adósságaink fizetéséről sem akarnánk gondoskodni . . .

Ghiczy Kálmán a költségvetés- és bizalomról.

„. . . Egészen másképen áll a dolog, ha valamely más alkalommal, például a költségvetési törvény tárgyalásánál hozatik be és fogadtatik el a bizalmatlansági inditvány; mert a költségvetés részletes tárgyalása, a költségvetésnek részletes megállapitása még nem hatalmazza fel a ministeriumot arra, hogy az előirányzott kiadásokat megtegye, hogy az ily kiadások fedezésére a szükséges közjövedelmeket felszedje. E jogot a ministeriumnak csak a költségvetési törvény, az angol appropriations billnek megfelelő költségvetési törvény adja meg . . . .

„. . . . Ha a ministerium arra hatalmaztatik fel, hogy az államnak pénzeit vagy annak egy részét minden számadás nélkül kezelje, a törvényhozásnak szabad akaratából kifolyó ezen tény,

valóságos bizalmi szavazat. De a költségvetésnek oly módoni megállapitása, hogy a ministerium a szerint az állam pénzügyeit számadás mellett kezelje: az államháztartás elutasithatlan igényei által követelt kényszerüség szüleménye és egyáltalában nem bizalmi tény a kormányon levő ministerium iránt. Mert a költségvetés nem a ministeriumé, hanem az országé; a költségvetés irányadó lesz nemcsak a jelenleg kormányon levő ministeriumra nézve, hanem irányadó lesz azon más ministeriumra nézve is, mely meglehet egészen különböző elemekből alakulva a jövő év folyamában netalán a mostani ministerium helyébe lép".

A költségvetés általánosságban deczember 6-án névszerinti szavazással fogadtatott el, még pedig 225 szavazattal, 40 ellenében (távol volt 158).

Általános határozatok.

Az általános vita befejeztével még ugyanabban az ülésben, az általános jelentés egyes javaslatainak tárgyalásaihoz fogott a képviselőház. A határőrvidék költségei ezuttal először jelenvén meg a magyar költségvetésben, a pénzügyi bizottság a kormány előterjesztése szerint, részletek helyett átalányt vélt megszavazandónak. A tárgyalás e pontra nézve mindazáltal elhalasztatott, illetőleg függőben tartatott, mert gróf Lónyay Menyhért ministerelnök a határőrvidéket illetőleg irásos jelentésnek és nyilatkozatnak benyujtását helyezte kilátásba. A legközelebbi ülésben (deczember 7.) az általános jelentésben kiemelt óhajtások mind el lettek fogadva; ismét a nyugdijakra, a számvitelre, a tanintézeteknek a közoktatási minister hatásköre alá rendelésére (tehát az előbbi évek határozatainak föntartására) vonatkoznak a határozatok.

Állami számvitel.

Az állami számvitelre vonatkozólag a pénzügyi bizottság jelentésében a következőket emliti föl:

„Az államszámszék elnöke az ezirant hozzá intézett kérdésre azon választ adta, hogy a képviselőház által kötelességévé tett javaslattételt azon feladattal együtt véli legczélszerübben megoldhatónak, melyet az 1870: XVIII. t.-cz. tüzött eléje, midőn megrendelte, hogy két év alatt törvényjavaslatot terjeszszen az országgyülés elé az egész állami számvitel rendszerének szabályozásáról. A bizottság egyetért az állami számvevőszék elnökével és azt hiszi, hogy a számvitelrendszer megállapitásának kérdése egészben és nem részenkint oldandó meg; a maga

részéről sem tartja czélszerünek, ha a ministeri számvevőségek számviteli módja és ügyviteli és kezelési eljárása az egész állami számvitel rendszerétől elkülönitve szabályoztatnék. A bizottság annál is inkább megnyugvást talál ebben, mert felteszi, hogy az állami számszék az időközben tapasztalt hiányok orvoslása iránti lépéseket meg fogja tenni; ugyanazért a bizottság azon nézetben van, hogy azon fent érintett határozat, melyet a képviselőház a belügyminister 1870. év költségvetésének tárgyalása alatt, s igy az 1870: XVIII. t.-cz. keletkezte előtt hozott és 1871-ben csak megujitott, azon magyarázat mellett tartassék fenn, hogy az abban érintett feladat az 1870: XVIII. t.-cz. alapján, az egész államszámviteli rendszer megállapitása iránt előterjesztendő törvényjavaslat által lesz megoldandó".

Általánosságban a pénzügyi bizottság javaslata alapján, még a következő határozatokat hozta a képviselőház:

Pesti katonai épületek.

Utasittatik a ministerium, hogy a közös hadügyministerrel a pesti katonai épületeknek átengedése iránt egy részletesen kidolgozott tervet terjeszszen a képviselőház elé.

Törvények hiteles szövege.

Végül a képviselőház kiküld egy bizottságot, mely javaslatot készitsen arra nézve, hogy a törvényeknek teljesen pontos és hiteles szövegezése és egészen hibátlan szövegben közzététele czéljából, a törvényjavaslatoknak szentesités alá terjesztésének módja mikép szabályoztassék.

Tisztviselői pragmatica.

Ezen alkalommal Irányi Dániel a tisztviselők szolgálatának rendben tartására a következő határozati javaslatot adta be: „Utasitsa a képviselőház a ministeriumot: 1. hogy egy közigazgatási törvénykönyvet szerkeszszen és terjeszszen elő az országgyülésnek; 2. hogy az állami hivataloknak — kivéve a felsőbbeket — versenyvizsga, illetőleg pályázat utján való betöltése iránt törvényjavaslatot készitsen és nyujtson be; 3. hogy az egyes ministerek a költségvetéssel együtt, az évi ügyforgalomról kimutatást terjeszszenek elő, mely az iktatóhivatalba érkezett ügydarabok számán kivül, azoknak az egyes ügyosztályok közti felosztását, továbbá az elintézettek számát is feltüntesse, megkülönböztetvén a közbeszóló határozattól az érdemlegest" — a javaslatot azonban a ház el nem fogadta.

Részletek tárgyalása.

A részletes tárgyalás a következőleg folyt le; tárgyaltatott:

Részletek tárgyalása.

deczember 7-én az u. n. kisebb tárczák (előadó: Széll Kálmán;)

deczember 7., 8. és 9-én a belügyministerium (előadó: Zsedényi Ede);

deczember 10., 11., 12., 13. és 14-én a pénzügyministerium (előadó: Széll Kálmán);

deczember 14., 15. és 16-án a közmunka- és közlekedési ministerium (előadó: Pulszky Ferencz);

deczember 16., 17., 18. és 19-én a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium (előadó: Wahrmann Mór);

deczember 19., 20., 21. és 22-én, továbbá 1872. január 10., 11., 12., 13., 15. és 16-án a vallás- és közoktatásügyi ministerium, (előadó: (Kautz Gyula);

január 16., 17. és 18-án a honvédelmi ministerium költségvetése. (előadó: Harkányi Frigyes);

A deczember 7-iki ülésben érdemleges megjegyzések nélkül tárgyaltattak: a királyi udvartartás, a kabineti iroda, az országgyülés, a közösügyi kiadások, a központi nyugdijak, az államadóssági járulék, Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükségletei, Fiume és az államszámvevőszék költségei, és a ministerelnökség költségei.

Rendelkezési alap.

A rendelkezési alapnál ezuttal Ghiczy Kálmán jelentette ki a tétel bizalmi jellegét s igy el nem fogadását az ellenzék részéről.

Belügy.

A belügyministerium költségvetését a képviselőház deczember 7., 8. és 9. napján tárgyalta; a hivatalos „Közlöny" ügyei, a nemzeti zeneakadémia, az erdélyi királyi biztos, a csendőrség és a karhatalmi költségek adtak alkalmat élénkebb fejtegetésekre.

Pénzügy.

A pénzügyministerium költségvetését tárgyalták deczember 10., 11., 12., 13. és 14. üléseiben; tüzetesebb vita fejlődött ki a kataszteri felmérések szüksége, a dohány- és sóegyedáruság, a bányászat és az államnyomda körül. A bányászatnál a ház elfogadta Tisza Kálmán abbeli inditványát, mely szerint a ministerium a bányaipar állami kézbentartása, esetleg átalakitása iránt szakértői bizottságot hallgasson meg és az eredményt a képviselőházzal közölje. Az államnyomdánál az ellentétek különösen a körül forogtak, hogy az állam ily magántermészetü ipart folytasson-e vagy nem? és ha a többség

Bányászat.

Államnyomda.

a mellett nyilatkozott is, hogy az államnyomda föntartassék, mégis általános volt az a nézet, hogy ezen állami vállalat föladata kivált az értékjegyek és értékpapirok előállitásában fekszik.

Fölemlitendő különben, hogy az államjószágok igazgatóságainál lényeges módositások történtek: igy az államjavak igazgatóságai szaporodtak az ujonnan felállitott beszterczebányai, soóvári, nagybányai és kolozsvári jószágigazgatóságokkal, a határőrvidéki pénzügyi kezelés átvétele folytán a zágrábi fő- és a temesvári hadparancsnokságnál külön-külön felállitott erdészeti osztálylyal, ellenben a Hradeken fennállott jószágigazgatóság az uj szervezés következtében a beszterczebányai jószágigazgatóságba beolvadt; a bányauradalmak nem szerepelnek többé külön. Államjószágok.

A gyulafehérvári pénzverde megszünik. A tapasztalás ugyanis azt mutatta, hogy a kincstár a két pénzverde föntartásával érzékeny veszteséget szenved. 1858-tól 1869-ig a teljes értékü arany- és ezüstpénzverésre 458.894 frtot ráfizetett; mert az ország fémtermelése nem annyira dús, hogy a fémbeváltó helek által fizetett pénzverési dij a két pénzverdének fennállása által okozott túlságos termelési költségeket fedezhesse. Gyulafehérvári pénzverde.

Különösen a gyulafehérvári pénzverde megszüntetése indokolva volt; mert

1. az erdélyországi fémtermelés oly csekély, hogy ha a gyulafehérvári pénzverde teljes erővel működik, az mindenkor 8—10 nap alatt kiverhető volt, s ezen pénzverde addig is csak azért állhatott fenn, mert oda magyarországi fém is szállittatott. 1858—69-ig 8,442.225 frt értékü erdélyi kincstári bányafémen kivül, Gyulafehérvártt még 13,267.142 frt nagybányai kincstári fém veretett pénzzé. —

A közmunka- és közlekedési ministerium költségvetésénél, mely deczember 14., 15. és 16. üléseiben tárgyaltatott, nagyobb jelentőségü elvi kérdések ezuttal nem merültek föl. Közmunka és közlekedés.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésével a képviselőház deczember 16., 17., 18. és 19. üléseiben foglalkozott, mely alkalommal különösen a gazdasági tanintézetek körül fejlődött nagyobb vita, a mennyiben több oldalról hangsulyoztatott az intézetek szaporitásának szükségessége, vagy legalább kivánatos volta. Földmivelés, ipar és kereskedelem. Gazdasági tanintézetek.

Tisza László inditványára ugyanis kimondja a ház, hogy a Keszthelyen fentartandó földmives iskola mellé egy attól

Gazdasági tanintézetek.

különálló magában egy egészet képező szőlőszeti, borászati, haszon- és kisebb mértékben díszkertészeti tanintézetnek fölállítása elrendeltetik. Ennek tervét készitse el a minister az 1873. évi költségvetés előterjesztése előtt, és tegye meg a kellő előintézkedéseket, úgy, hogy a tanitás 1873-ban megkezdessék.

Mukics Ernő inditványára pedig utasitja a ház a ministert, hogy egy felsőbb gazdasági tanitézetnek az ország déli alvidékén leendő felállitását javaslatba hozza.

Lótenyészintézetek.

Szlávy József ezen költségvetés alkalmával terjesztette elő jelentését a lótenyészintézetekről.

E szerint a kisbéri ménesben volt

1. a telivér törzs: a telivér angol anyaménes 52 drból állt, a csikók betöltött egy éves korukban nyilvános árverés utján adatnak el; az árveréshez csak a monarchia tenyésztői bocsáttatnak.

A telivér anyagot a minister nem kivánta fokozni, sőt a mostani létszámban sem fentartani, hanem abban az arányban, a mint a telivéranyag a tenyésztőknél terjed, a szám leszállitandó 20—25 darabig.

2. a félvér angol ménes állt *a)* 66 kancza könnyebb, luxuslónak való, *b)* 60 drb norfolki ménekkel párosult erőteljesebb jeles munkás-lovakból; a félvér-törzs még nem felel meg a kivánalmaknak.

A kisbéri ménesben 8 elsőrendü telivér és 3 norfolki fajmén használtatik.

A kisbéri ménes anyaga így használtatott föl: *a)* félvérmének a méntelepekbe beosztatnak; *b)* a ménes kiegészitésére nem szükséges fiatal kanczák, és a fölöslegesekké váló anyakanczák nyilvános árverés utján eladatnak; *c)* a telivér sarjak egy éves korukban árverés utján eladatnak; *d)* a mének bizottságilag magántenyésztők lovainak fedezésére engedtetnek át, még pedig 1 mén 500, 4 mén 200, 2 mén 100 és 1 mén 80 frt, a félvérmének 60 frtért fedeznek.

A bábolnai ménesben volt:

1. a telivér anyaménes 40 kanczával; czélja a tiszta arab vérnek föntartása;

2. a félvér anyaménes 102 kanczával; a kisebb és könnyebb lófajt tenyésztő vidékek számára;

5 drb telivér, 3 félvér törzsmén;

a fedezési dijak a telivérnél 50 frt, félvérnél 30 frt. Lótenyész-intézetek.

A mezőhegyesi ménesben volt:

1. igás ménes 16—17 markos irlandi és vegyes normann, vagy norfolk-irlandi keresztezésből származott 74 kanczával;

2. a félvér angol faj: *a)* nehezebb félvér angol ménes 75 drb 15^3—16^2 m. kanczával; *b)* könnyebb félvér ménes 84 drb 15^1—15^3 m. kanczával;

3. a félvér arabfaj; *a)* nehezebb Gidron 70 drb 15^1—16 m.; *b)* könnyebb Shagya 70 db. 15—15^3 m. kanczával;

4. a norman faj *a)* nehéz 74 drb 16—17 m. Nonius; *b)* könnyebb: 75 drb 15—15^3 m. kanczával;

5. a lipiczai faj: *a)* nehezebb 15—15^3 m. 67 drb. Majestoso; *b)* könnyebb 14^2—15^1 m. 28 db.

A méntelepekben volt:

1869. évben 1.200 mén,

1872. „ 1.640 „ mely 518 állomáson 54.682 kanczát fedez.

A telepek következők:

1. telep: Székesfehérvár 486 ménnel és 146 állomással. Teleposztályai:

Fehérvár, Ötevény, Bajna, Fehérvár és Ozora;

2. telep Nagy-Kőrös 790 ménnel és 256 állomással. Teleposztályai:

N.-Kőrös, Versecz, Eperjes, Baja, Kun-Szt.-Miklós, és Álmosd.

3. telep: Sepsi-Szt.-György 235 ménnel és 71 állomással.

Homoród, Sepsi-Szt.-György, Retteg, és Deés

4. telep: Varasd 118 ménnel és 45 állomással. Teleposztályai:

Varasd, és Eszék.

Az álladalmi mének számát a minister nézete szerint fokozatosan 2600 drbról 3000 drbra kellene szaporitni. „Minél gyorsabban történnék ezen fokozatos szaporodás, annál hamarább állhatna be az az időpont, midőn a tenyésztés fokozatos emelkedése folytán, az állam ezen költséges intézményt ismét szükebb körre szorithatná, végre teljesen meg is szüntethetvén és megvetvén ily módon alapját az okszerü lótenyésztésnek, annak fentartását, tovább fejlesztését magokra az első sorban érdekelt tenyésztőkre bizhatná".

Lótenyész-intézetek.

A kisbéri ménesbirtok 11.038 kat. hold, melyből 2.868 hold erdő és ültetvény, 2.000 hold rét és legelő, 545 hold belső telek, 335 hold terméketlen, a többi szántóföld. Négy gazdaságra oszlik: Kisbér, Batthiányi, Vasdénye, Tarcs.

A bábolnai uradalom 7.067 kat. hold, melyből 1.693 hold rét és legelő, 557 hold erdő, 374 hold beltelek, 4.398 szántó; 43 korcsmája és mészárszéke bérlőknek van kiadva.

Mezőhegyes 27.900 hold, melyből 8.114 hold rét, 1.532 hold erdő, 937 h. belső telek, 16.943 hold szántó, 373 h. haszonbérben, része: Mezőhegyes, Pereg, Fecskés, Kamarás.

Közoktatás.

A közoktatásügyi költségvetés ezuttal hosszabb általános vita (deczember 19., 20., 21. és 22.) után, a részleteknél is tüzetes tárgyalásra adott alkalmat (január 10., 11., 12., 13., 15. és 16. napjain). Az egyetemi tanársegédek, az egyetem állapota, a sebészeti tanfolyam megszüntetése, a népnevelési törvény revisiója, és az alapitványok adtak alkalmat hevesebb fejtegetésekre.

Egyetemi épületek.

Határozatot a képviselőház ezuttal az egyetemi épületekre nézve hozott, még pedig: az egyetem épületeinek előállitására nézve fölhivja a képviselőház a ministert, hogy ezen, a tudomány és hazai tanügy érdekében oly fontos kérdés megoldására mielőbb tegye meg az intézkedéseket és az illető javaslatokat terjeszsze a képviselőház elé.

A kolozsvári egyetem.

Ezen évben jött létre a kolozsvári egyetem. Az 1872: XIX. t.-cz. a kolozsvári magyar királyi tudomány-egyetem felállitásáról és ideiglenes tervezéséről, következőleg intézkedik:

Kolozsvárott a tanszabadság elvének alapján, magyar kir. tudomány-egyetem állittatik fel. A kolozsvári királyi jogakadémia és orvos-sebészeti tanintézet megszüntettetnek. (1. §.)

Addig, mig az egyetemi oktatás külön törvény által nem szabályoztatik, a pesti tudomány-egyetemen jelenleg fennálló szabályok érvényesek. (2. §.)

Az egyetem négy tudománykarra oszlik, u. m.: *a)* jog- és államtudományi, *b)* orvosi, *c)* bölcsészet-, nyelv-, és történettudományi, *d)* matematikai és természettudományi karra. E két utóbbi karhoz kapcsolva gymnasiumi tanár-képezde állittatik fel. (3. §.)

A tandijakat a megnyitás alkalmával a minister, jövőre pedig a tandijakat és szigorlati dijakat, a karok meghallgatásával, a minister állapitja meg. (9. §.)

Az egyetem az 1872/3-iki tanévvel nyittatik meg. (10. §.)

Az alapok és alapitványokról bizottsági jelentés.

Ezen ülésszakban terjesztette be a képviselőház által 1870. febr. 23-án kiküldött bizottság jelentését, a vallás- és közoktatásügyi minister felügyelete és kezelése alatt levő különféle alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálásáról. Ez a bizottság három albizottságra szakadt, a vallásalap, a tanulmányi alap és a többi alapok viszonyainak előleges megvizsgálására.

Vallásalap.

E három bizottság közül a nagybizottságnak 1872. ápril 8-án kelt jelentése szerint, csak a vallásalap viszonyainak megvizsgálására kiküldött bizottság készült el jelentésével.

Jelentésében 1. okmányilag megállapitja a vallásalap eredetét. Már II. Ferdinánd 1625. decz. 11-én kelt diplomájában elrendelte, hogy az egyházi főjavadalmasok ingó vagyonuk feléről szabadon végrendelkezhessenek, másik fele pedig a felállitandó magyarországi papnöveldére s ha ez tökéletes jókarban lesz, a szegényebb plébániáknak, az esztergomi érsek s a többi püspökök belátása szerinti javadalmazására fordittassék. A vallásalap tulajdonképi eredete III. Ferdinánd 1650. aug. 6. diplomája, mely szerint a nem katholikus rendek, jobbágyak és nemtelenek a kath. plébánosok számára jövőre nem tartoznak semmit fizetni; az ekkép károsodott plébánosok segélyezésére a pozsonyi kamara évenkint 6.000 frtot fizet az esztergomi érseknek, ki az összeg hováforditásáról minden negyedik évben tartandó tartományzsinaton értesitést ad. III. Károly 1733. febr. 4-én kelt resolutiójával ez összeget 16.000 frtra emelte, és Pozsonyban külön pénztárt rendelt fölállittatni, melybe 1733. márczius 7-én a néhány évig üresedésben hagyandó szt.-gotthardi és pécsváradi apátságok jövedelmeit, valamint szintén a nagyváradi püspökség 17.000 frt jövedelmét rendelte beszolgáltatni; a pénztárt az esztergomi érsek elnöklete alatt helytartó tanácsosokból és kamarai tanácsosokból álló bizottság kezelte. Mária Terézia 1769. szept. 2-án kelt rendeletével a főjavadalmasoknak meghagyta, hogy jövedelmüknek 10%-kát a plébánosok pénztárába befizessék. Az ujonnan alakitott püspökségeknél pedig meghatározta, hogy a javadalmazásból mennyi jár a püspöknek

Vallásalap. „pro mensa episcopali“ a többi részint ugyanazon, részint más dioecezések szükségleteinek fedezésére forditandó. II. József alatt öregbedett az alap leginkább; az általa eltörölt szerzetes rendek és számos kolostor összes ingó és ingatlan vagyonát a vallás-alapba rendelte bekebeleztetni; azonkivül 1783. november 18-án kelt rendeletével a megüresedett egyházi javadalmaknak azelőtt a királyi kincstárba befolyó összes jövedelmét a vallás-alapnak engedte át, és 1788-ban az u. n. commisariaticus alapot (118.601 frt 30 kr) hasonlókép oda engedte. Ez utóbbi alap valószinüleg a palesztinai helyek fentartására volt rendelve, később bosnyák papnövendékeknek magyarországi papnöveldékben leendő kiképeztetésére fordittatott. Ferencz 1792. május 12-én kelt resolutiójában, az intercaláris jövedelmet ismét a királyi kincstárba rendelte befizettetni. Ugyancsak Ferencz 1803-ban elhatározta, hogy a papnöveldék és elaggott papok házai, a mennyiben saját alapitványaik nem elégségesek, a püspökök és káptalanok jövedelmeinek feleslegéből s az egyszerü javadalmak intercaláris jövedelmeiből tartandók fönn, s e végett az esztergomi érsek congruáját 150.000, a többi érsekekéit 60.000, és a püspökéit 40.000 frtban állapitotta meg. Ezen elhatározás ellen a helytartótanács, az udvari cancellária, de sőt az 1825/7. országgyülés is felszólalt.

A főjavadalmasok várerőditési subsidium czim alatt, már I. Lipót alatt fölajánlották összes gabonabeli dézsmájuk egy tizedének a királyi magtárakba ingyen leendő szolgáltatását.

A concordatum folytán az intercaláris jövedelmek ismét a vallás-alapba folytak.

1857. nov. 6-án a püspökök 3 millió forintot földtehermentesitési kötvényekben adnak a vallás-alapba, pro cassa parocchorum és a várerőditési subsidium fejében.

A vallás-alap rendeltetése: a kath. vallás ügyeinek minden irányban előmozditása, és pedig püspökségek, káptalanok, lelkészségek, templomok, papnöveldék, paplakok fölállitása s fentartása, a kath. vallás tanitásáról való gondoskodás, szegényebb szerzetesek segélyezése s több efélék által.

Az albizottság abban a véleményben volt, hogy a vallás-alap jogi természetére nézve oly alap, mely fölött a törvényhozás intézkedhetik s mely a kormány kezelése alá tartozik. A királyok előbbi kezeltetését külön bizottság által eszközölték.

melynek véleménye fölött a helytartótanács határozott, s ha a bizottság elnöke maga a primás volt is, ez nem bizonyit a mellett, hogy egyházi jellege lett volna a bizottságnak, mert a primás mint a helytartótanács tagja szerepelt, s a bizottság egész működésében nem a helytartótanács fölé rendeltnek tünik föl. Záradékul mondja: „Mikor, mikép, mily kétségen kivül szükséges egyéb kiegészitő intézkedések kiséretében éljen a törvényhozás a vallás-alap iránt őt megillető jogával? arról véleményt mondani, feladatunkhoz nem tartozik; azt mindazáltal hallgatással nem mellőzhetjük, hogy a törvényhozás addig, mig jónak látandja, hogy ezen alap, miként ezt még több czélszerüségi tekintet is javasolja, eddigi rendeltetésére forditassék, az ország jogainak s érdekeinek sérelme nélkül nem egyezhetik meg abban, hogy ezen alapnak kezelése a kormány kezeiből kivétessék, mert azontúl, hogy a vallás-alapra nézve az államot illető tulajdoni jognak fogalmából önként következik, hogy annak kezelése a kormánynak kötelességei közé tartozik, a vallás-alapnak kifejtett története is igazolja, hogy mindazon alapok, a melyekből a vallás-alapnak törzsvagyona áll, a vallás-alapba eredetileg is már oly módon kebeleztettek be, hogy ezen alap a kormány által kezeltessék; nem hallgathatjuk el továbbá, hogy ha a vallás-alapnak kezelése a kormány kötelessége, ebből önkényt következik, hogy a kormány, mely semmi alapot, semmi pénzt az országgyülés ellenőrzése nélkül nem kezelhet, addig is, mig a vallás-alap eddigi rendeltetésére fordittatik, annak ugy költségvetési előirányzatát, mint a kezelésnek helyességét igazoló zárszámadást ugy, miként ez a birodalmi tanácsban képviselt s katholicus alappal szintén biró országok ministeriumának részéről is folyvást történik, az ország vizsgálata és jóváhagyása alá tartozik terjeszteni.“ (Ghyczy Kálmán, Péchy Tamás, Győrffy Gyula.) — Vallásalap.

A honvédelmi ministerium költségvetését a képviselőház január 16., 17. és 18. napjain tárgyalta. Tisza Kálmán határozati javaslata, mely szerint a ministerium „minél előbb véleményes jelentést tegyen a ház asztalára, mi módon eszközöltessék az, hogy az országnak kellő számu, egy hadsereg minden kellékeivel felruházott és kizárólag saját törvényhozásának és kormányának rendelkezése alatt álló hadereje legyen a nélkül, hogy e miatt anyagi tekintetben terheltessék“, valamint Honvédelem.

Váradi Gáboré, 400.000 frtnak az 1848. és 49-iki hadjárat rokkantainak, özvegyeik és árváik nyugdijazására leendő forditására nézve, a vita központját képezték, de a többség által el nem fogadtattak.

Ludovica. Ebben az évben vált törvénynyé a Ludovica-akadémia szervezése, a mennyiben az 1872: XVI. t.-cz. a magyar királyi honvédségi Ludovica-akadémia felállitásáról következőleg intézkedik:

Az 1808. évi VII. és 1827: XVII. t.-czikkek értelmében Pesten felállittatni rendelt magyar katonai intézet, mint m. kir. honvédségi akadémia állittatik föl és Ludovica-akadémia nevet fog viselni. (1. §.)

Ez akadémiában kettős tanfolyam rendszeresittetik, u. m.: *a)* tisztképző tanfolyam és *b)* fensőbb tiszti tanfolyam. (2. §.)

Az intézet fentartására szükséges kiadások, valamint az intézeti alap saját jövedelme mint fedezet, a honvédelmi minister költségvetésébe veendők fel, a ki — a zárszámadások előterjesztésével — egyuttal az intézet állapotáról is az országgyülésnek évenkint jelentést tesz. (4. §.)

A fölkelési pótjáruléki (concurrentiális) alap fenmaradt tőkéje, melynek kamatja az 1836: XXXVII. t.-czikk határozata folytán ideiglenesen a nemzeti muzeum segélyezésére fordittatott: az 1827: XVII. t.-cz. 2. §. értelmében, a jövő 1873. évi január 1. napjától kezdve a Ludovica-akademia alapjához csatoltatik vissza. (5. §.)

Számok megváltoztatása. A képviselőház január 19-én tárgyalta a „hitel- és pénztári műveletek“ költségvetését, valamint a részletes tárgyalás alkalmával tett több javaslatot. Ez alkalommal is a képviselőház módositotta, illetőleg emelte az eredeti költségvetést, igy a Balaton-gőzhajózási társulatnak 8.000 forint kölcsön 20 havi törlesztésre 6$^0/_0$ mellett adatik; a gyorsirók lakbére fölemeltetik, az egyetemi tanársegédek fizetése 420 forintról 800 forintra emeltetett stb. stb.

Költségvetési törvényjavaslat. A részleteiben végig letárgyalt költségvetést a pénzügyi bizottság 1872. január 29-iki jelentése szerint költségvetési törvény alakjában terjesztette elő. Ez alkalommal még oly változtatásokat is hozott javaslatba, melyek az időközben hozott törvények következményei voltak; igy az igazságügyi tárczánál a nyugdijak összegét 45.000 forinttal leszállitotta, minthogy az

1871 : LXIV. törvényczikk értelmében a feloszlatott elsőbiróságok volt elnökei és birái a királyi tábláknál, illetőleg az első folyamodásu törvényszékeknél alkalmaztatván, az illető nyugdijra szükség nincsen; de a királyi tábláknál 24.330 forintot, az első folyamodásu törvényszékeknél 41.890 forintot ujabb költségül vett föl. A törvényhatóságok közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásaira az időközben tárgyalt törvényjavaslatban kitett összegek vétettek föl. Ezeken kivül a pénzügyminister költségvetésében államjószágok czime alatt a peklin-soóvári uradalomban a ránki fürdőben eszközlendő épitkezésekre 23.500 forint vétetett föl, mely összeg feledésből kimaradt a költségvetésből. Végül a 30 milliós kölcsön tételei is bevétettek a költségvetésbe.

A költségvetés alakjára kijelenti a jelentés, hogy a jelenleg használt felosztást nem tekinti véglegesnek és állandósitottnak; a költségvetésnek jelen alakját azon alapoknak felvétele indokolta és tette szükségessé, melyeket az 1871. évi költségvetés először vett föl. Jövőre kivánja a bizottság, hogy a költségvetés formailag is lehetőleg tökéletes legyen, annak egyes részeinél az összeállitást illetőleg bizonyos módositásokat tart czélszerüeknek; nem akarta a bizottság ezeket egy már kész és a ház tárgyalásain átment költségvetésre nézve javaslatba hozni; jobbnak látja, ha az 1873-ik évi költségvetés előterjesztése előtt állapittatnak meg végleg az államköltségvetés formái és összeállitásának részletei; azért is a bizottság fentartja magának, hogy még ezen ülésszak alatt javaslatot tegyen erre nézve, annál is inkább, mert a mint a pénzügyminister értesitette a bizottságot, az állami számszék az 1870-ik évi zárszámadásokról szóló jelentésében erre vonatkozólag szintén előadja észrevételeit. Költségvetés alakja.

A központi bizottság jelentése után a költségvetési törvény 1872. február 1-én került tárgyalás alá; ez alkalommal a központi bizottság előadója ajánlotta ugyan a ránki fürdő javára elvett 23.500 forint megszavazását, de minthogy ez az összeg utólag a költségvetés részleteinek letárgyalása után, ha mindjárt utólag hiba következtében előbb elhagyatva helyeztetett be a költségvetési törvénybe, csak azzal a kijelentéssel, „hogy ezen összegnek utólagos előterjesztése és fölvétele a költségvetésbe csak kivételnek tekintessék és praecedenst semmi tekintetben ne képezzen". A költségvetési törvény különben elvi tárgyalás

nélkül még azon ülésben elfogadtatott és azután február 2-án harmadszori olvasásban is végleg megszavaztatott.

Az 1872. évi költségvetésről Lónyay.

Az 1872. évi költségvetés jellegéről gróf Lónyay Menyhért utóbb, midőn már a kormányon nem volt, érdekes leleplezéseket közöl.

„Az 1872. évi költségvetés már nemcsak be volt nyujtva a házba, de a pénzügyi bizottság tárgyalásán is keresztül ment, midőn ismét elfoglaltam helyemet a képviselőházban — mond gróf Lónyay „Közügyeinkről“ czimü művében. — Ennélfogva ezen költségvetés módositására csak akkor lehetett volna némi sikerre számitanom, ha a többség és az ellenzék irányadó szakférfiai közt egyetértés lett volna eszközölhető, ha minden pártszempont mellőzésével a haza pénzügyi érdekében őszinte együttműködés lett volna létesithető. Ezt belátván, megtettem a kezdő lépést és felhivtam a balközép irányadó szakférfiait, hogy alakittassék a többségből és az ellenzékből egy magántanácskozmány, mely a ministeriummal egyetértőleg venné a költségvetést ujabb áttekintés alá. Ezen ajánlatom azonban visszautasittatott és igy az 1872. évi költségvetésre nézve változást behozni vagy azzal ujabb irányt kezdeni, a lehetetlenségek közé tartozott. Nem tehetek magamnak szemrehányást, hogy nem kisérlettem meg az egyedül lehetséges módot az 1872. évi költségvetés reductióján nézve is.“

„Reménylettem azonban, hogy az uj választás folytán egybegyült házzal érvényesithetem vagy legalább megkezdhetem a gyökeres orvoslást. A választásoknál nagy többséget nyert ugyan a Deák-párt, de sem a többségben, sem a kormányban nem volt meg az egység. Ehhez járult az ellenzék éles ellenszenve személyem iránt, — nem maradt tehát más hátra, mint a hivatalos állástól visszavonulnom.“

A förendiházban.

A költségvetési törvény tárgyalásánál ezuttal a főrendiházban Haynald Lajos fölszólalt a kormánynak azon eljárása ellen, mely a püspököknek Rómával való közlekedését akadályozni akarja; továbbá kifakad az ellen, hogy állami iskolákra fektetnek fősúlyt, holott nézete szerint csak ott, hol felekezeti iskolák nem keletkeznek, volna hivatva az állam közbelépni.

Költségvetési törvény.

Az 1872. évi költségvetést az 1872: VII. törvényczikk tartalmazza.

A törvény 1. §-a szerint a rendes kiadások 161,959.503 forintban, a rendkivüli kiadások 70,249.891 forintban, a hitel- és pénztárműveleti kiadások 64,787.675 forintban állapittatnak és ajánltatnak meg. Költségvetési törvény.

A 2. §. tartalmazza a fejezeteket, czimeket és rovatokat, melyek szerint ezek az összegek megosztattak. Volt pedig a rendes kiadásoknál XXI fejezet, 101 czim és 517 rovat; — a rendkivüli kiadásoknál XII fejezet, 78 czim és 177 rovat, — a hitel- és pénztárműveleti kiadásoknál IX fejezet, 45 czim és 19 rovat. Egészben véve a költségvetés szükségleti részében 865 számtétel volt.

A 3. §. a bevételeket tartalmazza s a rendes bevételeket 157,030.597 forintban, a rendkivülieket 12,080.122 forintban és a hitel- és pénztárműveleti bevételeket 83,836.320 forintban irányozta elő.

A 4. §. a mérleget vonja. Szerinte a megajánlott rendes jövedelmek és kiadások között 4,928.906 forint, a rendkivüli s hitel- és pénztárműveleti kiadások és bevételek között 9,121.124 forint s igy összesen 44,050.030 forint különbözet mutatkozván, ezen különbözet 18,083.399 forint erejéig az 1871 : XLV. törvényczikk által felvett kölcsönből fedezendő; a fenmaradó 25,966.631 forint hiánynak egy része külön e czélból alkotandó törvény által kijelölendő kincstári birtokok eladási árából és a pénzügyminister által az állam ingó vagyona alapján eszközlendő előlegezési hitelműveletttel lesz fedezendő, a hiány hátralevő részének fedezése végett pedig felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy az államnak a dijak, bélyegek és illetékek hátralékaiból származó és nagyobbrészt jelzálogilag is biztositott követelései alapján, a fedezendő összeg erejéig időről-időre, kamatozó kincstári utalványokat adhasson ki, vagy a hiány fedezését más megfelelő, függő adósságot képező hitelművelettel eszközölhesse.

Az ezen hitelműveletek folytán származandó függő adósság oly arányban lesz visszafizetendő, a melyben az érintett követelések az állampénztárba befolynak.

Az 5. §. az eddigi szokás szerint felsorolja a létező adótörvényeket s megszavazza az adókat.

A 6. §. az átruházást tiltja az egyes fejezetek, czimek és rovatok közt.

A költségvetés beosztása.

Az 1872. évi költségvetés beosztására nézve nemcsak t pénzügyi bizottság jelentése, hanem az állami számvevő szék s a kormány is nyilatkozott.

Az állami számvevőszék már az 1870-iki zárszámadásá részletes jelentésében kiemelte, hogy a tételek csoportositásán kötelezve van a költségvetési törvényhez alkalmazkodni; e köte lességét azonban ugy értelmezte, hogy a tételeknek elkülönités van szorosan kötve az előirányzott tételek taglalásához, mi ellenben a sorrend, mely szerint a tételek csoportositandó ezeknek számtani jelentősége által iratik elő; s ezért a zárszám adásokban tényleg más csoportositást is vett föl. Minthog azonban több okból kivánatos, hogy az állami zárszámadás államі költségvetéssel e tekintetben teljes összhangzásban állja már 1871. május hóban fölkérte a ministeriumot, hogy az 1872-i költségvetés kéziratát a kinyomatás előtt hozzá megküld A kinyomatásra fönmaradó időrövidség folytán mindazáltal államszámvevőszék ebbeli kivánsága nem volt teljesithető s i az általa szükségeseknek tetsző változtatások az 1872-iki kö ségvetésben még érvényre nem juthattak. Ez okból az áll számvevőszék a költségvetésre vonatkozó változtatások ir külön előterjesztést tett.

Ezen 1871. november 14-én kelt „az állami számve széknek az 1870-ik évi államháztartásról stb. előterjeszt részletes jelentését kiegészitő pótjelentése az 1872. évi áll költségvetés némely tételeinek más csoportokba való beoszt iránt“ czimü okirat a ministertanács reá vonatkozó észrev leivel együtt csak 1872. márczius 4-én lett a képviselőház terjesztve s igy természetesen az 1872-iki költségvetés ös állitásánál már nem volt használható.

Ezen okiratában az állami számvevőszék igy szól: „ állami költségvetésnek czélja azon kivül, hogy a kormány ha körének bizonyos át nem hágható határokat szab, különö constatálni, vajjon az állam egy évi jövedelmei és szükség között meg van-e a kivánt egyensúly? és ha nincsen, a mu kozó hiánynak rendkivüli forrásokból való fedezéséről gondosk Ily rendkivüli forrásokból meritettnek tekintendők mindazon be telek, melyek nem a folyó évi jövedelmekből származnak, te különösen az adó- és bérleti hátralékok fejében reménylett be telek is. Ebből kifolyólag az állami költségvetésben csak

folyó évi jövedelmek és a folyó évi szükségletek állithatók egymással szembe, és mindenekelőtt e két tényező egybevetése által a jövedelmi fölösleg vagy hiány tisztán kimutatandó; mig a netán mutatkozó hiány fedezéseül szolgáló bevételek a költségvetési törvénynek egy külön szakaszában — tehát a költségvetési mérlegen kivül — lennének felsorolandók, mert ezen utóbbi összegek csak a pénztári hiány kiegyenlitésére szolgálhatnak és a jövedelmi hiányon mit sem változtathatnak.

A költségvetés beosztása.

A rendes és rendkivüli bevételek és kiadások elkülönitésére nézve az irányadó: vajjon a bevétel vagy a kiadás folytonos, azaz évenkint, akár előre meghatározott, akár változó összegben ismétlődő-e, vagy pedig időleges, azaz csak egyszer mindenkorra vétetik-e fel, vagy ha többször előfordulhat is, de bizonytalan eshetőségektől függ. A folytonos bevételek és kiadások rendesek, az időleges bevételek és kiadások rendkivüliek; mindazáltal oly határozott föltétel alatt, hogy ugy a rendeseknél, mint rendkivülieknél csak valóságos jövedelmek, és valóságos költségek jöhetnek számitásba, ugy, hogy a rendes és rendkivüli bevételek és kiadások mérlege a rendes és rendkivüli, valamint az összes jövedelmi fölösleget, illetőleg hiányt ugyanazon elvek szerint tüntesse elő, miként ez a kettős rendszer szerint vezetett állami főkönyvben és a zárszámadásban történik.

A többi állami bevételek és kiadások, melyek jövedelemnek, illetőleg költségnek nem tekinthetők, mindamellett azonban az állami költségvetés kiegészitő részét képezik, következő három csoportra beosztandók: — 1. az ingatlan államvagyonnál beruházásokra forditott kiadások, és az ingatlan államvagyon eladásából folyó bevételek, melyeknek mérlege az ingatlan vagyon gyarapodását vagy fogyatkozását, és egyszersmind az ebbeli bevételi fölösleget, illetőleg túlkiadást mutatja; — 2. a kölcsönök fölvételéből származó hitelműveleti bevételek, és az állami adósságok törlesztésére forditott hitelműveleti kiadások, melyeknek mérlege az állami adósságok növekedését, illetőleg apasztását, egyuttal pedig az ebbeli bevételi és kiadási többletet is feltünteti; — 3. az átfutó bevételek és kiadások, melyekhez az idegen pénzek és előlegek tartoznak, a mennyiben ilyenek a költségvetésben előfordulnak. Az ezeknek mérlegében mutatkozó bevételi vagy kiadási többlet egyuttal az állami tartozások vagy követelések álladékát is emeli vagy apasztja.

A költségvetés beosztása.

Ebből látható, hogy ezen utóbbi három csoportba beosztott kiadások és bevételek egyenkint és összesen pénztári fölösleget vagy hiányt igen, de jövedelmi fölösleget vagy hiányt nem eredményezhetnek; mert a jövedelmi fölösleg egyértelmü a vagyongyarapodással, a jövedelmi hiány pedig a vagyonfogyatkozással; mig az emlitett három rendbeli bevételek és kiadások ugyanazon mértékben, melyben a pénztárra hatnak, egyszersmind ellenkező hatással vannak a többi államvagyonra, ugy, hogy az ezen bevételekből és kiadásokból származó pénztári fölösleg vagy hiány, sem vagyongyarapodást, sem vagyonfogyatkozást, hanem vagyoncserét képez.

Ezen elvek alapján az 1872-ik évi költségvetés ujabb csoportositását kisértette meg a számvevőszék s eredmény gyanánt a következő képet nyerte:

Bevétel:	Beruházások	Rendes	Rendkivüli	Hitelmüveleti	Átfutó
A költségvetés szerint .	.	152,775.002	29,401.435	57,448.390	.
Ebből levont	.	.	28.159.336	36,635.258	.
Maradt . .	.	152,775.002	1,242.099	20,813.132	.
Hozzáadott	.	21,872.460	1,976.627	.	4,370.000
Tehát szerinte a bevétel	.	174,654.462	3,218.726	20,813.132	4,370.000
Kiadás:					
A költségvetés szerint .	.	157,636.451	75,530.348	59,048.911	.
Ebből levont	.	.	60,934.289	54,405.023	.
Maradt . .	.	157,636.451	14,596.059	4,643.888	.
Hozzáadott	48,571.297	20,617.202	2,302.073	.	16,256.992
Tehát szerinte a kiadás .	48,571.297	178,253.743	16,898.132	4,643.888	16,256.992
S igy mutatkozik fölösleg	.	.	.	16,169.244	.
hiány	48,571.297	3,599.281	13,679.406	.	11,886.992

A rendes és rendkivüli kezelésnél mutatkozó 17,278.687 forint hiány valóságos jövedelmi hiány vagy túlköltség, mely a vagyonfogyatkozással egyértelmü. Azonkivül mutatkozik még a beruházásoknál és az átfutóknál összesen 60,459.289 frt pénztári hiány, ellenben a hitelmüveleteknél 16,169.244 frt pénztári fölösleg, és igy a tulajdonképi pénztári hiány 61,568.732 forint. Ennek fedezésére állanak az ingó államvagyon folyósitásából 6,367.888 frt, a vasuti kölcsön 1871. évi maradványa 5,906.545 forint, a szőlődézsmaváltság 1871. évi maradványa 545.253 frt, a sorsolási kölcsön 1871. évi maradványa 2,957.373 frt, összesen 15,777.059 frt, ugy, hogy a fedezendő hiány 45,791.673 frt, holott a költségvetési tervezet szerint 52,590.883 forint. Ezen

5,799.210 frtnyi eltérés oka abban keresendő, hogy az 1872-ki költségvetésben következő fölöslegek: a szőlőváltságnál 725.322 forint, a sorsolási kölcsönnél 3,343.903 frt és a gömöri vasuti záloglevél-kölcsönnél 2,729.985 frt, mint 1872. évben igénybe nem veendők, kiadásba tétettek.

A költségvetés beosztása.

A számvevőszék ezen összeállitásánál egészen elhagyta *a)* a hitelmüveleti kiadások közül mindazokat, melyek mint kiadások amugy is valamelyik ministerium tárczájában egy izben már előfordulnak, *b)* az adóhátralékokból, bérleti hátralékokból, az ingó államvagyon értékesitéséből, államjavak eladásából, a földadó ideiglen régi hátralékaiból származó összegeket; mert azokat az 1872-ik év javára bevételeknek nem tekinthette, hanem mint a megelőző évek jövedelmeiből keletkezett, és már tényleg az állam tulajdonát képező vagyon folyósitásából eredő bevételek csak a költségvetési mérleg szerint mutatkozó hiány fedezete gyanánt tekinthetők, s mint ilyenek, a költségvetési törvénynek egy külön szakaszában jelölendők ki, magából a költségvetés keretéből azonban kihagyandók.

A ministertanács észrevételei.

A ministertanács a számvevőszéknek ezen pótjelentésére megtette észrevételeit, melyekben a számvevőszék felfogását erősen ostromolja. Nem ellenzi azt, hogy „beruházásokra" uj csoport nyittassék a költségvetésben. A „hitelmüveletekre" vonatkozólag a számvevőszék által fölállitott azon elvre nézve, hogy e czim alá csak a kölcsönök felvételéből eredő, azaz az államadósságok szaporodását feltételező bevételek, és az államadósságok törlesztésére forditandó kiadások vétessenek föl, a többi, a kölcsönök felhasználásából vagy kezeléséből eredő bevételek és kiadások pedig részint a rendes, részint a rendkivüli bevételek és kiadások közé soroztassanak: a ministertanács utal arra, hogy a képviselőház ezen csoport felállitásánál egészen más czélt tüzött ki. „Szem előtt volt az a czél, hogy mindazon bevételek és kiadások, melyek a kölcsönök és egyéb államadósságoknak akár fölvételéből, akár fölhasználásából, törlesztéséből és kezeléséből erednek, szóval a bármi néven nevezendő adósságok összes kezelése, nemkülönben a tisztán pénztári müveletet képező bevételek és kiadások a budgettörvénynek egy külön részében összpontositva legyenek kimutatva."

A számvevőszéknek a hátralékok, ingó és ingatlan vagyon értékesitéséből stb. származó bevételekre vonatkozó az a nézete,

A ministertanács észrevételei.

hogy ezek a tételek nem képezhetik a költségvetés kiegészit részét, hanem a hiány fedezésére a költségvetési törvényb külön szakaszban kijelölendők: a ministertanács szerint tiszt felfogás dolga. Lehet e módositást akár elfogadni, akár ne a költségvetés eredménye sem igy, sem ugy változni nem fo A ministerium felfogása szerint mégis helyesebbnek látszik hogy ezek a bevételek a költségvetésbe ugy, mint eddig, ezent is befoglaltassanak, mert ha az emlitett bevételi források ne szándékoltatnak a deficit fedezésére csak általánosságban kijelöl tetni, hanem a pénzügyi törvény illető szakában egyenese kimondatik, hogy a deficzitből ennyi az egyenes adók hátral kaiból, ennyi a bérleti hátralékokból stb. fedezendő: akk valóban nem igen lehet belátni, hogy miért ne lehetne ez már is meghatározott összegekben kijelölt bevételeket mindjá a költségvetés keretébe foglalni, s igy egyenesen szembeállitani azon kiadásokkal, a melyeknek fedezésére e bevételek első sorban hivatvák.

„Igaz — igy szól a ministertanács, — hogy a költségvetés jelen berendezése nem felel meg teljesen azon elveknek, a melyek a zárszámadásban követtetnek. De amint egyrészt nem állittatik, hogy a költségvetés jelen szerkezete mellett már a tökéletesség fokát érte el, s ennélfogva módositásnak és helyesbitésnek helye többé nem lehetne, ugy másrészt a zárszámadást sem lehet még feltétlenül helyesnek és olyannak elfogadni, a melynek alapján a költségvetésnek szorosan a zárszámadásban követett rendszerhez képest leendő módositását teljes joggal követelni lehetne. Valamint a költségvetésnek, ugy a zárszámadásnak főkelléke, hogy azokban az általános számviteli elvek szoros megtartása és a mennyiben külön rendeltetésü bevételek és kiadásokról van szó, a törvény ebbeli határozatainak szem előtt tartása mellett egyszerüen és világosan és az áttekintést, amennyire csak lehet, könnnyitő módon mutattassék ki mindaz, a mit kimutatni az egyiknek vagy másiknak czélja és feladata. A költségvetésnek, illetőleg az ennek alapján alkotandó pénzügyi törvénynek főczélja, egyrészt a költségvetési évben az államháztartás szükségleteinek fedezésére megkivántató kiadásokat, és a reménylendő bevételeket kimutatni, másrészt a mutatkozó deficzit fedezéséről gondoskodni, és ha ugy a kiadások, mint a bevételek nemcsak mint ilyenek vétetnek fel, hanem az állam rendes költségét és jöve-

delmét képező kiadások és bevételek elkülönittetnek azoktól, a melyek természetük- és rendeltetésüknél fogva olyanoknak nem tekinthetők és megengedve a költségvetésnek e részbeni módositását, elkülönittetnek még azon kiadások is, melyek akár közvetlenül, akár közvetve az államvagyon növelésére fordittatnak: akkor a költségvetés talán eléggé megfelel czéljának és feladatának; mert annak kimutatása, hogy mily befolyással van az illető év az államvagyonra, nem a költségvetésnek, hanem a zárszámadásnak tárgya, a melynek feladata egyrészt kimutatni, hogy mennyiben felel meg az illető év a költségvetésben kifejezett várakozásoknak, és mennyiben felel meg a kormány a budgettörvény által nyert felhatalmazásnak, másrészt pedig hű képét nyujtani az államvagyon fejlődésének." A ministertanács észrevételei.

Az 1869—72-diki országgyűlés utolsó havában mindazáltal a kedélyek a beállt obstruktió következtében annyira föl voltak izgatva, hogy ily száraz dolog iránt érdeklődés nem volt; sőt a pótjelentés és reája vonatkozó észrevételek a pénzügyi bizottságban sem tárgyaltattak.

A költségvetési törvényen kivül még póthitelek utján 1,058.012 frt 76 kr kiadás szavaztatott meg, melyhez ugyancsak a póthitelekről szóló törvények 137.054 frt 75 kr bevételt engedélyeztek. Póthitelek.

A póthitelekről a következő törvények szólnak: A Ludovika Akadémia számára.

az 1872: XVII. törv.-czikk „a magyar királyi honvédség Ludovika Akadémia épületének átalakitására, fölszerelésére és az intézet 1872. évi fentartására pótlólag megajánlott összegek fedezéséről;" szerinte:

A honvédségi Ludovika Akadémia épületének helyreállitására és átalakitására 159.000 frt, — az intézetnek első berendezésére és fölszerelésére 35.000 frt, — végre az 1872/3. tanév november és deczember havi rendes költségeire 18.000 frt megszavaztatik s ezen összeg fedezésére a honvédelmi ministernek megfelelő póthitel engedtetik.

A póthitel részletes fedezésére a ludoviceumi alaptőkék után 1872. évig hátralékban lévő, ugyszintén az 1872. évre eső kamatok összesen 135.612 frt 75 kr fog szolgálni. A még hátralevő összeg fedezésére az 1872. évi államjövedelmek jelöl-

A Ludovika akadémia számára.

tetnek ki, — az 1872. VII. törv.-czikk 4. és 5. §-ainak értelmében, melyeknek rendeletei ezen törvényre is kiterjednek.

Ezen összeg az 1872. VII. törv.-czikk 3. §-ában elősorolt rendes bevételek VIII. (uj) fejezete alatt, — a jelen törvény 1. §-ában megszavazott 159.000 és 35.000 frt pedig az 1872. VII. törv.-czikk 2. §-ában foglalt rendkivüli kiadások XI. fejezetének 6. és 7-ik (uj) czimei alatt, — végre a 18.000 frt, az idézett törvényczikk XXI. fejezet 2. czime alatt veendők számadásba; —

A kolozsvári egyetem számára.

az 1872: XX. törv.-czikk „a kolozsvári magyar királyi tudományegyetem felállitására s annak 1872. évi fentartására megszavazott póthitelről;" e szerint:

A kolozsvári tudományegyetem felállitási és első felszerelési költségeire 60.000 forint; — az 1872/3. tanév október, november és deczember havi rendes költségeire pedig 41.734 frt szavaztatik meg s ezen összegek fedezésére a vallás- és közoktatási ministernek megfelelő póthitel engedtetik a következő rovatok szerint, és pedig:

termek bebutorozására, az ujonnan felállitandó intézet felszerelésére és a létezők bővitésére	40.000 frt,
épületek átalakitására	20.000 »
tanárok, hivatalnokok és szolgák fizetése	26.088 »
» » » lakbére	4.181 »
helyettesitésekre	250 »
napidijnokok illetményére	548 »
ösztöndijakra	2.000 »
jutalmazásokra és segélyezésekre	500 »
házbérekre	1.017 »
hivatali és irodai szükségletekre	150 »
elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire	4.400 »
házi szükségletekre	1.500 »
vegyesekre	300 »
nyugdijakra	800 »

E póthitel részletes fedezésére a következő összegek fognak szolgálni: — *a)* az egyetem felállitása által megszünő kolozsvári jogakadémiára az 1872: VII. törv.-czikk 2. §. szerint megszavazott 16.305 forintnak három hónapra eső részlete 4.077 frt; — *b)* a hasonlólag megszünő kolozsvári orvossebészeti tanintézetre az emlitett törv.-cz. értelmében megszavazott 34.413 frtnak szintén három hónapra eső részlete 8.604 frt; — *c)* az erdélyországi vegytan kohászati alapnak rendeltetésénél

fogva e czélra fordítható jövedelme, mely 1.442 frt — s igy összesen 14.123 frt.

A még fenmaradó 87.611 forint kiadások fedezésére nézve pedig az 1872. évi állami jövedelmek az 1872: VII. törv.-czikk 4., 5. és 6. §-ai értelmében jelöltetnek ki, melyeknek rendeletei ezen törvényre is kiterjednek;

az 1872: XXI. törv.-czikk „a hadsereg fölszerelése czéljából 1870-ben létesitett előlegezési hitelművelet költségeinek födözéséről." E szerint

Közös költségek hitelműveletre.

Az 1870-iki évben felmerült politikai események következtében a hadsereg harczképességének helyreállitása végett többrendbeli beszerzéseket tettek, melyekről a közös költségvetés nem gondoskodott; az 1871. évi közös költségvetés tárgyalásakor e czélokra a delegátio 15,695.990 frt póthitelt engedélyezett s az ez összegből Magyarországra eső részre az 1871: II. törv.-czikk. 2. §-ban a fölhatalmazás megadatott.

Az emlitett 15·6 millió forintot mindazáltal annak idejében a közös pénzügyminister a két kormány határozata alapján a közös activák lekötése mellett előlegezési hitelmüvelet alapján egy bankár consortiumtól vette föl. (Lásd az 1871. évi költségvetés történetét a 278. és következő lapokon). Ezen üzletnél $^5/_8$%-nyi dij és azonkivül a bélyegilleték a közös pénzügyminister terhére esett.

Az egész müveletnek legombolyitása 1870. évi augusztus 9-től egész 1871. február 28-ig tartott, mely idő alatt a leszámitolt váltók után 14,557.312 frt folyt be a közös központi pénztárba, a következő költségekkel terhelve:

törzsdij fejében	165.983	frt	20 kr,
bélyegdij »	22.173	»	— »
leszámitolási dij fejében	401.019	»	23 »
összesen	589.175	frt	43 kr,

miből azonban levonandók az előleges kamatok a tett fizetésnek azon része után, melyet a nemzeti bank sóbányajegyekben kapott, s melyek tettek 11.954 frt 69 krt. Marad 577.220 frt 74 kr, miből Magyarországra esnék 173.220 frt 74 kr.

A szóban forgó összeg egyébiránt fedezetét találta részben azon 382.157 frt $34^1/_2$ krnyi költségek visszatéritésében, melyeket a közös hadügyministerium az 1868., 1869. és 1870. évi jóváhagyott költségvetések szerint az olasz kormány rovására előleg-

Közös költségek hitelműveletekre.

képen viselt, s melyek vissza térittetvén a birodalom két fele közt a quota arányában fognak felosztatni. Igy fedezendő marad 195.063 frt $39^1/_2$ kr, miből Magyarországra esik 58.519 frt 2 kr.

A képviselőház elfogadta az előterjesztést s igy az 1872: XXI. törv.-czikk 1. §. szerint „a hadsereg felszerelése czéljából 1870. évben kötött előlegezési hitelművelet költségeinek fedezésére 173.166 frt 22 kr erejéig póthitel engedélyeztetik," de egyuttal a pénzügyi bizottság javaslatára kijelenti, „hogy nincs ugyan észrevétele az ellen, hogy a megszavazott költség legnagyobb részben azon összegek által fedeztessék, melyek az olasz kormány által az osztrák-magyar monarchiának visszatéritett követelésekből Magyarországra esnek: de kijelenti, hogy ezáltal az emlitett követelés, mely a még csak ezután felosztandó közös activákhoz tartozik, számszerüleg és összegére nézve megállapitottnak nem tekinthető."

Közös költségekre vámjövedelem folytán.

Az 1872: XXII. törv.-czikk „az 1869. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg fedezéséről."

Az 1869-ik évi közös költségvetés összesen 89,253.018 frt kiadást, a 7,927.000 frt vámjövedelem levonásával 81,326.018 frt költséget tett ki, s igy Magyarországra 24,397.805 frt 40 kr esett, levonva belőle a közös activákból Magyarországra eső elszámolás folytán 1,843.206 frtot, maradt még fedezendő 22,554.599 frt 40 kr.

Tényleg Magyarország fizetett 20,064.297 frt 13 krt, mert a vámjövedelmek 7,927.000 frt helyett 16,228.167 frt $58^1/_2$ krra rugtak.

Az 1869-iki zárszámadás szerint az összes kiadások 91,257.287 frt 85 kr, a bevételek 16,228.167 frt $58^1/_2$ kr voltak s igy a fedezendő összeg 75,029.120 frt $26^1/_2$ kr; miből a delegátiók határozata folytán fedeztetett a közös hadügyministerium pénztári maradványából 910.777 frt, az 1867. évi közös activákból a rendkivüli szükséglet fedezésére (6,144.020 frt az 1870. és 1871. évre átvitt hitelmaradványok 488.511 frt 20 kr levonásával) 5,655.508 frt 80 kr, összesen 6,566.285 frt 80 kr, maradt tehát 68,462.834 frt $46^1/_2$ kr, miből Magyarországra esnék 20,538.850 frt 34 kr, vagyis 492.953 frt 54 krral (a 87.520 frt $8^1/_2$ kr ezüstben fizetendő összegnél $21._{028}\%$ agiót számitván) több mint a mennyit tényleg fizetett.

A Magyarország terhére annak idején átvállalt összeg ugyan nagyobb volt a zárszámadás szerint reá eső összegnél, minthogy azonban a közös ministereknek a közös költségvetés nem szavaztatik meg úgy, hogy a kiadások és bevételek közt átruházási jogot gyakorolhatnak a 492.953 frt 54 krra külön póthitel volt szükséges.

Közös költségekre vámjövedelem folytán.

Ezt az országgyülés megis adja, a midőn az emlitett törvényczikkben igy intézkedik:

Az 1869. évi közösügyi költségekből a magyar koroná országaira az 1869. évi közösügyi zárszámadás szerint még 492.953 frt 54 kr eső ezen összeg fedezésére, az 1870: XLVIII. törv.-czikk 4. §-ában a közös hadsereg 1868. és 1869. évi szükségletének fedezése végett megszavazott 1,200.000 frtnyi póthitel ki nem meritett 276.748 frt 75 krnyi része és ehhez uj hitelként még 216.204 frt 79 kr engedtetik.

Az 1872: XXIII. törv.-czikk „a közös hadügyministernek 1871. évre engedélyezett 300.000 frt póthitel Magyarországra eső részének fedezéséről."

A Ludovica átalakitása folytán kórház.

A Ludovica akadémia céljának való fölhasználása szükségessé tette, hogy egy katonai kórház épittessék, melyre a delegátiók 300.000 frt póthitelt szavaztak meg; ezen összegnek Magyarországra eső részére adja a felhatalmazást, a törvényczikk mondván:

az 1872-ik évi közös költségvetést tárgyalt bizottságok által a közös hadügyministernek 1871. évre 300.000 forintnyi póthitel szavaztatván meg, ezen póthitel Magyarországra eső 90.840 frtnyi részének kiszolgáltatására a pénzügyminister felhatalmaztatik s e czélból részére a fentebbi járulék-összegnek megfelelő póthitel engedélyeztetik.

Pénzügyileg nagy jelentőségü ezen évben a quótának módositása.

A quóta módositása a határőrvidék folytán.

A határőrvidék polgárositása végre bekövetkezvén a közös költséghez való hányad is ujabb szabályozást nyert, még pedig az 1872: IV. törv.-czikk által „a határőrvidék után vállalandó közös költségek hozzájárulási arányáról."

Ezen törvény szerint:

A két varasdi határőrezred, Zengg és Sziszek után 1872. január 1-től kezdve a közös költségek $^{4}/_{10}$ százalék (1. §.);

A quóta módosítása a határőrvidék folytán.

a határvidék többi része után, mihelyt polgári kormányzat alá helyeztetik $1^6/_{10}$ százalék vétetik a magyar kincstár terhére. (2. §.)

Még pedig akkép, hogy a közös költségek évenkint megállapitandó összegéből előbb a $2^0/_0$ járulék a magyar állam terhére számitásba vétetik és az ennek levonása után fenmaradandó összeg fog a magyar korona országai és ő Felsége többi országai közt az időnként törvényesen megállapitott járuléki arány szerint felosztatni.

A pénzügyi bizottság (Csengery és Kautz) jelentésében ezen törvényről igy nyilatkozott: — „A bizottság az egyezményt pénzügyi tekintetben Magyarországra nézve előnyösnek nem tartja. Tekintettel ugyanis a rendezett polgári közigazgatás nagyobb költségére és azon tetemes beruházásokra, melyeket a határőrvidék igényel, továbbá azon körülményre, hogy a határőrvidék több tekintetben kivételes helyzeténél fogva is évekig szükségkép igen csekély jövedelmet hajthat: meg van győződve a bizottság, hogy a határőrvidék polgári kormányzat alá helyezése után nemcsak nem fogja fedezni a közös költségek azon hozzájárulási arányát, melynek elfogadása javasoltatik, de hoszszabb ideig az állam részéről nevezetes áldozat fog e részben igényeltetni. S ha a bizottság mindezek mellett is az egyezmény elfogadását ajánlja, teszi azt politikai tekintetből — jelesül azon okból, mivel ezen egyezmény elfogadása által Magyarország részéről a Horvátországgal kötött egyezmény alkalmával tett igéret részben beváltatik, — és azonkivül, mivel ez uton a közös kiadások hozzájárulási arányának ép oly jelentékeny, mint kényes természetü kérdése egy részről a magyar korona országai, s más részről ő Felsége többi királyságai és országai közt szabad egyezkedés alapján végleges megoldatásra talál s minden netán később felmerülhető nehézségnek eleje vétetik."

Az összekötő vasut.

A vasutügy terén a következő törvények hozattak: —

Az 1872: IX. törv.-czikk „a budapesti indóházakat összekötő vasut létesitése tárgyában." E szerint:

A Budapesten létező vasuti indóházak összeköttetése czéljából egy gőzmozdonyu vasutnak és az e vasut számára szükséges

állandó vasuti hidnak, egy rendezési és egy személyfelvételi pályaudvarnak államköltségen épitése elrendeltetik.

E munkálatokra összesen 8,750.000 frt költség szavaztatik meg 1872. és a következő évekre.

Az összes munkálatok a törvény jogerejüvé váltától számitott 3 év alatt befejezendők s a forgalomnak átadandók.

Az 1872: X. törv.-czikk „a gömöri iparvasutak hálózatának kiegészitéséről." E szerint: Gömöri iparvasutak.

A gömöri iparvasutak kiegészitéséül felhatalmaztatik a ministerium:

a) a tiszolcz-rhóniczi és

b) a tiszolcz-vashegyi iparvasutaknak épitésére, még pedig az épités a törvény érvénybe léptéből egy év alatt eszközlendő.

Az 1872: XII. törvényczikk „a miskolcz-diósgyőri és m.-sziget-szlatinai iparvasutak létesitése tárgyában." E szerint: Miskolcz-diósgyőri- és sziget-szlatinai vasut.

A ministerium felhatalmaztatik, hogy a kincstári vas- és sóbányaipar érdekében a költségvetésbe felvett összegek erejéig államköltségen épithesse: *a)* a miskolcz-bánrévei vasut miskolczi indóházából kiágazó és a diósgyőri vasműtelepekhez vezetendő széles vágányú — másodrendü vasutat; — *b)* a magyar északkeleti vasut megfelelő pontjáról kiinduló s a szlatinai kincstári sóbányákhoz vezető 75 centiméter széles vágányú IV. rendü vasutat.

Az 1872: XXVII. törv.-czikk „a Győrtől Sopronyon át Ebenfurt irányában az ország határáig vezetendő elsőrendü gőzmozdonyvasut kiépitéséről." E szerint: Győr-Sopron-Ebenfurti vasut.

A győri indóháztól kiágazva Csornán, Kaposváron, Czenken, Sopronyon át Ebenfurt felé az ország határáig terjedő I. rendü gőzmozdonyu vasut engedélyeztetik.

Az 1872: XXVIII. törv.-czikk „a vojtek-németbogsáni II. rendü vasut kiépitéséről." E szerint: Vojtek-németbogsáni vasut.

Az államvaspályatársulat délkeleti vonalából Zsebely és Detta állomások közt Vojtek község közelében kiágazó s Németbogsánra vezető II. rendü gőzmozdonyu vasut engedélyeztetik.

Az 1872: XXIX. törv.-cz. „a sopron-pozsony-lundenburg-vágvölgyi elsőrendü mozdonyvasut kiépitéséről." E szerint: Vágvölgyi vasut.

A Sopronból Szt.-Margita és Ruszt közt Pozsony felé, s Pozsonytól Nagy-Szombaton és Trencsénen át Zsolnára vezető vasut következő szárnyvonalakkal: Sircznél kiágazva Kis-Már-

Vágvölgyi vasut. tonon át Nagy-Höflányra, továbbá Lipótvárnál kiágazva Üzbégig, végre Nagyszombattól kiágazva Lundenburg felé az ország határáig — engedélyeztetik.

Az ezen törvényczikkben foglalt engedélyokmányt az 1874: XXIX. törvényczikk „a sopron-pozsony-lundenburg-vágvölgyi vasutról szóló engedélyokmány módositásáról — és Nemsovától a Vlára Völgyön az ország határáig terjedő szárnyvonalának kiépitéséről" több tekintetben megváltoztatja és a vasut nevét „vágvölgyi"-re változtatta.

A vágvölgyi vasut engedélyesei megvették a Wechslerbanktól a pozsony-nagyszombat-szeredi lóvonatu vaspályát. A pozsony-nagyszombati részt engedélyük alapján azonnal átalakitották s 1873-ban a forgalomnak átadták. A nagyszombat-szeredi részt, mely az egész lóvonatu vasut vételárából 1,400.000 forintból 300.000 frt részösszeget képvisel, továbbra is lóvonatu üzemben tartották. Midőn az 1873. válság következtében a vasut érzékeny veszteségeket szenvedett, a lóvonatu részbe fektetett tőke jobb értékesitése végett gőzmozdonyu vasutat akart létesiteni, a mi az 1876: IX. t.-cz. (a nagyszombat-szeredi lóvonatu vasutnak gőzmodonyuvá leendő átalakitásáról) által ugyanazon föltételek mellett engedtetett meg, mint melyek az 1872: XXIX. és 1874: XXIX. törvényczikkekben adattak.

Osztrák-magyar Lloyd. Az 1867: XVI. t.-cz. 6. §. a kiegyezés alkalmával a Lloydra vonatkozó szerződést fentartá és a szerződés tartamára a következőleg intézkedett: Az „ausztriai Lloyd" czim alatt müködő s mindkét fél forgalmi érdekeit előmozditó nemzetközi, tengeri postaszállitó és hajózási vállalat a külügyi minister vezetése alatt áll, ki az ezen intézetet illető tengerészeti és postaügyekben a két kereskedelmi ministerrel egyetértőleg fog eljárni. Az ezen vállalatnak szerződésileg biztositott államsegély a külügyministerium költségvetésének egyik részét képezendi."

Az osztrák Lloyd 1836. évben Triesztben alakult. Alaptőkéje 3 millió forint volt, melyre eleinte csak 1 millió forint lett befizetve. Bruck, a társulat első igazgatója (később osztrák pénzügyminister) a társulat részére már müködése első idejében megtudta nyerni az osztrák államkormány pártfogását, a mennyiben a postaszállitás kizárólagos jogát kapta a társulat. Fennállása első 15 évében versenytárs nélkül müködött; a kormány párt-

fogásából koronkint előlegeket kapott, sőt 1845-ben, midőn alaptőkéje már 3 millió forinttal be volt fizetve a részvénytőke 4%-os kamatjának Triest városával egyetemben vállalt állami biztositását nyerte meg. Osztrak-magyar Lloyd.

1851. julius 9-én köttetett az első formaszerü postaszerződés 14 évre (tehát 1864. végeig). Ekkor azonban kezdődik egyuttal a verseny föllépte, különösen a „Messageries nationales“ s később „imperiales“ hatalmas versenyt hozott a Lloydra, ugy hogy a Lloyd már 1852-ben 4 millió forint elsőbbségi kölcsön fölvételére, 1853-ban a második 3 millió forint részvénykibocsátására, 1854-ben ujabb 2 millió forint kölcsön fölvételére és a harmadik 3 millió forint részvény kibocsátására kényszerült. Ekkép 1854 végén már 9 millió frt részvénytőke és 6 millió frt elsőbbségi kölcsön, együtt tehát 15 millió forint tőketartozás terhelte a társaság vagyoni állapotát. 1853-ban nagy pazarlással kezdé meg arzenálját épiteni; 1852-ben pedig a hadi tengerészettel kötött szerződést a Po folyón fentartandó közlekedésre nézve. Az 1854-iki Krimi háború évében a társaság, mely eddig kedvező eredményekkel zárta éveit 950.000 frt veszteséggel állott szemben; pedig a Krimi háború után a nyugoti országok a kelet felé nagy erővel vetették magukat s a Lloyddal szemben, minden oldalról erős verseny keletkezett. Ily körülmények közt — tekintettel kivált arra, hogy a Lloyd a reája nézve kedvezőtlen állapotba részben azáltal is jutott, hogy az állam iránt teljesitett szolgálatai jártak veszteséggel: — a kormány a posta szerződés lejártáig vagyis 10 éven át 1855-től 1864 ig egy millió forint államsegélyt adott a Lloydnak. Ezen segélyezés alapján a társaság ismét 3 frt millió részvénytőke és 2 millió frt elsőbbségi kölcsönt vett fel. A helyzet mindazáltal nem javult, ugy hogy 1857-ben magas kamat és állami garanczia mellett 4 millió forint kölcsönt kellett a hitelbanktól fölvenni és egyuttal az államszerződés módositását is kérelmezte. 1858. decz. 30-án csakugyan uj szerződés jött létre, mely a vonatokat mértföldenkint megfizeti, még pedig a gyorsvonatokat 4·20 frttal, a közönségeseket 3·50 frtjával; az igy megállapitott kárpótlás összesen körülbelül 2 millió forintra rugott. 1860 óta a társulat helyzete némileg javult, ugy hogy az állami szerződés lejártakor a szerződés megujitását már nem pusztán a pénzügyi visszás állapotra kellett fektetni.

Osztrák-magyar Lloyd.

Az uj szerződés, melyet már a birodalmi tanács hagyott jóvá 1865. julius 27-én jött létre és 1871. deczember végeig terjedt; subventiója a gyorsjáratokért mértföldenkint 4·20 frt, a közönséges járatokért 2·50 frt, de ugy hogy összesen az államsegély egy évben a 2 millió forintot meg nem haladja. Az állami előlegre, melyet 1859-ben 3 millió forint erejéig kapott 1872-től 1876. végeig 1 millió frtot, 1877—1879. végeig pedig 2 millió forintot fog az államnak visszafizetni.

A szerződés lejártával a magyar kormány már befolyt az uj szerződés megkötésébe és a Bécsben 1871. november 18-án megkötött szerződést 1872. október 1-én terjeszté az országgyülés elé, mely is azt elfogadván, a szerződés az 1872: XXVI. törvényczikkben törvényeink közt foglal helyet.

Az 1872: XXVI. törvényczikkbe foglalt szerződés 1872. január 1-től 1877. deczember végeig (tehát a vám- és kereskedelmi szövetség tartamára) állapittatott meg. A subventio mértföldenkint a gyorsvonatokért 4 frt, a közönségesekért 1·20 frt, de ugy, hogy a subventio összesen évenkint 1,700.000 frtnál nagyobb összeget nem képezhet.

Az országgyülés a szerződést nagy nehézség nélkül fogadta el; de a szerződés bevezetésében a pénzügyi bizottság jelentése alapján kimondotta, „hogy valamint a szerződés a m. kir. földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister egyetértésével jött létre, ugy ezentúl is minden oly intézkedés, mely a szerződésben a közös külügyministerre bizatik, a m. k. földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministernek az 1867: XVI. t.-czikk által kikötött egyetértésével történjék."

A 30 milliós kölcsön.

1871. sept. 16. Kerkápoly pénzügyminister a költségvetéssel együtt törvényjavaslatot nyujtott be egy államkölcsön létesitéséről. Indokokul fölsorolta a következőket: 1. a képviselőház 1871. január 25. elhatározta, hogy a ministeriumok államépületekben legyenek elhelyezendők; — 2. az 1871. XIX. t.-cz. a fiumei kikötő épitésére 13,120.000 frtot állapitott meg, és 1871-re felhatalmazta a pénzügyministert, hogy 1,000.000 frtot előlegezzen; — 3. az 1867. XIII. t.-czben engedélyezett vasuti kölcsön nem elegendő a már elrendelt vasuti épitkezésekre.

A 30 milliós kölcsön.

Ugyanis szükséglet:	frt	kr	frt	kr
az államvasutak teljes kiépitésére	74,604.303			
a budapesti kapcsolati vasutra	4,000.000			
forgalmi eszközökre	5,000.000			
			83,604.303	
a magyar északi vasut megvásárlására és felszerelésére forditott összeg			9,460.971	
az államvasutak épitési tőkéjét 1871. év végéig terhelő 7½% időközi kamatok			4,363.625	
Összesen .			97,428,899	
Fedezet.				
A vasutak épitésére és megvásárlására fordittatott:				
1870. végeig	33,358.171	73		
1871-ben	8,607.900			
kamat megterhelés által 1870. végeig . .	2,463.349	81½		
			44,429.421	54½
a magyar földbitelintézetnél készpénzben és követelésekben	2,653.984	53		
345.103 darab eladott kötvényért még befolyandó összeg bankértékben . . .	15,671.124			
egyéb követelésekben, valamint az 1871. évi szelvény- és kötvény beváltásának visszatéritése folytán a 7½% kamat és törlesztési járadékból	4,500.000			
			22,825.108	53
Összes .			67,254.530	07½
Mutatkozik hiány .			30,174.368	92½

A törvényjavaslatnak, illetőleg a kölcsön felvételeinek szükséges voltát, valamint a kormány abbeli intencióját, hogy a javaslat még az 1872-ik évi költségvetés előtt tárgyaltassék, a pénzügyi bizottság épugy, mint a központi bizottság helyeselte; ámde egy osztály (a IV. Péchy Tamás előadóval) tagadta azt, hogy lehetséges és szükséges a kölcsön fölvétele iránt külön, még pedig az 1872-ki költségvetés tüzetes tárgyalása nélkül határozni. Ezen kérdés felett folyt a vita a kölcsönnek a képviselőházban tárgyalásakor is, a ház mindazáltal a javaslatot névszerinti szavazással ugyan, még pedig 109 szóval 88 ellenében (távol volt 230 képviselő) általánosságban és részleteiben is 1871. szeptember 23-án elfogadta.

Az igy törvénynyé emelt kölcsön az 1871: XLV. törvénycikkben (30,000.000 ezüst forint névértékü államkölcsön felvételéről) nyert szabályozást. E szerint a pénzügyminister felhatalmaztatott oly államkölcsön megkötésére, melyből valóságos

A 30 milliós kölcsön.

értékben minden levonás nélkül legalább 22,125.000 ezüst fori folyjon be az államkincstárba (1. §.); e végre a pénzügyminist 30 millió ezüst forint névértékig államkötvényeket bocsáthat l melyek 32 év alatt törlesztendők (2. §.); a kötvények ut kamat fejében évi öt százalék fizettetik ezüst pénzben fél é utólagos részletekben (3. §.); a kötelezettségek teljesitéseért állam összes jövedelmeivel kezeskedik (4. §.); a kölcsönkö vények és kamatszelvények, valamint szerződések bélyeg-, illeté és adómentesek (5. §.); a kölcsönből teendő beruházások irá a törvényhozás intézkedik (6. §.)

Az 1872: VII. (költségvetési törvény) t.-cz. 4. §. az 187 évi költségvetés hiányából 18,083.399 frt erejéig az 1871: XL t.-cz. által felvett kölcsönből rendel fedeztetni.

Az 1873: XXI. (költségvetési törvény) t.-cz. 3. §. a ren kivüli bevételek közt szerepel az 1871. évi 30 millió frt ez kölcsönből 1872. végén fenmaradt összeg 4,054.237 frttal.—

A 30 milliós kölcsön eredményéről a zárszámadási bizotts a zárszámadások alapján a következő adatokat közli. A törvé szerint 22,125.000 frt ezüstben volt a kölcsön által valósí értékben minden levonás nélkül beszerzendő; tényleg bef 22,575.000 forint, tehát 450.000 frttal több, e szerint 100 névértéknek 75 frt 25 kr ezüstben felel meg. A kibocsát veszteség 7,425.000 frt volt.

A 22,575.000 frt ezüst, felpénzül a befolyt átlag 10·67 kal számitva 2,410.388 frt 62 krt adott, s igy az állam r delkezésére állott bankértékben 24,985.388 frt 62 kr.

Még ha a kölcsön valósitásánál mulhatlanul szüksé nyomtatási és pénzszállitási költségek is 87.478 frt 47 kr le mittatnak a befolyt összegekből, a kölcsön eredménye a törv követelményeinek megfelel, illetőleg a meghatározott össze többet adott rendelkezésre.

A pénzügyminister a kölcsön megkötése végett egy c sortiummal szövetkezett. A consortium tagjai voltak: a franc magyar bank Pesten; — a magyar általános földhitel-részv társulat Pesten; — a franczia-osztrák-bank Bécsben; — l delssohn és társa, a berliner Handelsgesellschaft, Magnu Mart; Schickler testvérek és Warschauer Róbert és Berlinben.

Az eredeti szerződés szerint a minimális kibocsátási ár 74 frtban állapittatott meg; amennyiben a kölcsön ezen felül kel el, az első 2%, (tehát 75 és 76 frt) egészen, a többi pedig fele részben a consortiumot illetné meg költség koczkázati dij és nyereség fejében; — megállapittatott továbbá, hogy a kölcsön-kötvények névértékük szerint 32 éven át, évenkint egyszer eszközlendő kisorsolás utján 32 egyenlő részletekben (937.500 frt) beváltandók; hogy végre az 5%-os kamat, félévi utólagos részletekben, a megjelölt helyeken fizettessék. A 30 millió kölcsön.

Utóbb a törlesztési tervet az állam érdekében megváltoztatandónak találta a kormány; amennyiben az egész időn át egyenlően megállapitott tőketörlesztési részletek helyett, a tőketörlesztés és a kamatjáradék együtt tétetett a törlesztési időszakra (32 év) egyenlővé; ezzel szemben azután a kibocsátást eszközlő consortium a 74-es minimális kibocsátási áron felül nem 2, hanem 4%-ot kapott egészen, és csak azon felül (tehát 79-től kezdve) részesült az állam a nagyobb ár fele részében.

A vállalkozó consortium R. Rafael & Sohn londoni bankház közbenjárása mellett 1872. január 2-án bocsátotta nyilvános aláirás alá a kölcsönt, mely többszöri túljegyzés mellett 81%-nyi árfolyamon történt meg. Ebből a $^1/_2$%-nyi jouissance levonása után maradt tisztán befizetendő 80$^1/_2$%.

A kölcsön kamatlába a bizottság jelentése szerint ugy alakul: miután a kincstárba tényleg 22,575.000 frt ezüst folyt be, és miután ezen összeg után a 30 millió frtnak megfelelő 5% kamat jár, a befolyt összeg után a kamat 6·6445%-ot tesz ki; — számitásba véve még a 7,425.000 frt kibocsátási veszteséget is, mely összeget az államkincstár a mellett, hogy azt nem kapta, 32 év alatt törleszteni tartozik, s mely veszteség ·9588%-nak megfelel, mutatkozik az effectiv tőkére eső kamatláb ul 7·6033%, vagyis 100 ezüst forint készpénz tőke után 7 frt 60$^1/_3$ krt fizet az állam.

A kölcsön-kötvények 100, 500 és 1.000 font sterlingre, vagyis 1.000, 5.000 és 10.000 o. é. ezüst forintra szólnak; a szelvények ápril és október elsején esedékesek; a törlesztés 1872. julius 1-től évenkint 1903-ig eszközöltetnek.

A kölcsön hováforditása iránt a bizottság jelenti, hogy ezüst pénzben befolyt 22,575.000 frt. Ehhez számitandó az 1872. évi zárszámadásban elszámolt felpénz 1,889.658 frt 99 kr,

A 30 milliós kölcsön.

és az 1873. évi zárszámadásban elszámolt felpénz 520.729 frt 63 kr összesen tehát bankértékben 24,985.388 frt 62 kr.

Ugyancsak a kölcsön javára számoltatott el (kamat) szelvénytérités fejében 395.291 frt 60 kr, késedelmi kamat fejében 28.870 frt 79 kr, a gyümölcsözőleg elhelyezett pénzek után időközi kamatok fejében 600.183 frt 33 1/2 kr, összesen 1,033.345 frt 72 1/2 kr. S igy egészben a kölcsönből az állam bevett 26,018.734 frt 34 1/2 kr összeget.

Ebből az összegből levonandók: kibocsátási költségek és kezelési költségek fejében 98.534 frt 34 kr, ugy hogy a kölcsön pénzeiből az állam rendelkezésére állott 25,920.200 frt 1/2 kr.

Ezen összegből az 1872. évben épitésekre és beruházásokra 5,414.935 frt, és az 1873. évben elszámoltatott 20,505.265 frt 1/2 kr, ugy hogy a pénzek rendeltetésüknek megfelelően alkalmaztattak; ez okból a képviselőház a zárszámadási bizottság jelentése és javaslata alapján a kölcsön elszámolására és kezelésére nézve a következőleg határozott (1876. május 13-án 1587. sz. a.)

„Minthogy a magyar kir. pénzügyminister az 1871. XLV. t.-cz. alapján felvett 30 millió ezüst frtnyi kölcsön valósitásánál az idézett törvényhez képest és az államkincstár érdekének, valamint a kölcsön felvétele idejében létezett viszonyoknak megfelelőleg járt el.

„Minthogy továbbá a kölcsön pénzeinek felhasználása az 1871. XLV., illetőleg az 1872. VII. és 1873. XXI. t.-cz. értelmében és az idézett törvényczikkek rendeletéhez képest történt.

„A m. kir. pénzügyminister az idézett törvényczikkek által reá ruházott kötelességeknek megfelelvén, e tekintetben minden további felelősségtől felmentetik."

Ez a kölcsön is az 1888: XXXII. t.-cz. (némely államadósság beváltásáról) alapján convertáltatott s mint ilyen tehát megszünt.

Zárszámadás.

Kerkápoly Károly pénzügyminister 1873. november 10-én mutatta be az 1872. évi kezelésre vonatkozó zárszámadást. Ez alkalommal megjegyzé, hogy törvény szerint az a ministertanács észrevételeivel lenne a háznak haladéktalanul bemutatandó. Miután azonban oly esetekben, melyekben a ministeri tanácsnak netalán részletesebb és terjedelmesebb észrevételei

vannak, az államzárszámadás haladéktalan beterjesztése nem volna lehetséges, mert ezen észrevételek megtételére épen idő kell: azon választás áll a kormány előtt, vagy beterjeszteni azt, mint a törvény kivánja haladéktalanul, fentartván magának saját észrevételeit pótlólag bemutatni; vagy várni vele addig, mig, saját észrevételeivel együtt mutathatja be. Tekintettel arra, hogy a legközelebbi napokban az 1874. évi fedezetnek megállapitásával foglalkozik a képviselőház, a kormány ezuttal czélszerűbbnek tartotta a zárszámadásokat, melyekre a költségvetés tárgyalásakor szükség lesz, észrevételei nélkül bemutatni, fentartani magának az utólagos bemutatást későbbre. (Ami 1874. január 22-én megis történt.) Zárszámadás.

Az 1872. évi zárszámadás 1873. szeptember 30-ról van keltezve. Tartalmára és alakjára megegyez az 1871-ik évivel. Kivételt képez a IV. rész, melyben a *c)* követelések és *d)* tartozások előtt egy táblázat közöltetik „állami adósságok és követelések" czime alatt következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, 3. álladék az év elején, 4. folyó évi gyarapodás, 5. együtt, 6. folyó évi törlesztés, 7. álladék az év végével, 8. a gyarapodást okozó bevétel, 9. az apadást okozó kiadás, 10. észrevétel.

A részletes jelentésből kiemelendők a következők: *a)* ezuttal a számadási időszak a pótkezelésre nézve az utalványozást épugy mint a foganatositást illetőleg az 1873. év márczius végével záratott le; — *b)* a belügyministeri tárcza kezelése alatt levő alapokról részletes kimutatás közöltetik; a számvevőszék egyuttal az egyes alapok rendeltetését is közli, de azt a kérdést veti föl, hogy miután az alapok egy részének határozott rendeltetése nincsen, soknál pedig a megváltozott viszonyoknál fogva a kitűzött czélnak nem felelnek meg, sőt oly alap is létezik, melynek csak terhelő vagyona van, nem lenne-e czélszerü a törvényhozásnak ez alapok iránt tüzetes intézkedést tenni, s különösen azoknak bevételeit és kiadásait az állami költségvetésbe rovat és tétel szerint fölvenni, hogy igy az 1870: XVIII. t.-cz. 17. §. értelmében tételenkint nyilvántarthatók és ellenőrizhetők legyenek; — *c)* az átruházási jogra nézve a közlekedésügyi tárczánál két rendbeli észrevételre utal, szerinte: 1. az átruházási jog csak az előirányzatban foglalt alrovatok között gyakorolható, miután azok voltak tárgyai a törvényhozás jóváhagyásának, s oly munkálatokra vagy czélokra

egyátalában ki nem terjeszthető, melyek abban fölvéve nem lettek; — 2. a megelőző években megkezdett munkálatok, ha további költségeikről a költségvetési törvényben gondoskodva nincs, törvényszerü fedezet nélkül maradnak s a rájuk forditott kiadást nem lehet sem a folyó évi hitelből, sem a mult évi hitelmaradványok terhére utalványozni.

A zárszámadás eredményei következők:

	Előirányzott		Utalványozott vagy előirt		Tényleges		Az előirányzattal szemben több		Az előirányzattal szemben kevesebb	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Rendes kiadások . .	162,763.515	76	158,936.799	38½	155,676.601	65	6,906.357	50	10,733.073	92½
Rendkivüli kiadások	70,503.891		47,759.752	84½	45,985.203	07	990.777	21	23,704.138	15½
Hitel- és pénztárműveleti kiadások . .	64,787.675		77,160 282	25½	35,993.378	09	26,672.736		14,300.128	74½
A kiadások főösszege	298,055.081	76	283,856.834	48½	237,605.177	81	34,569 870	71	48,737.240	82½
Rendes bevételek . .	157,167.651	75	162,944.712	53	155,951.215	96	12,917.613	49½	7,140.552	71½
Rendkivüli bevételek	12,080.122		2,661.885	37	2,041.267	61½	316.261	09½	9,418.236	63
Hitel- és pénztárműveleti bevételek . .	88,836.320		94,180.371	60	78,647.326	24	21,681.581	70½	11,337.530	10½
A bevételek főösszeg	258,084.098	75	259,786.969	50	236,639.809	81½	34,915.456	28½	27,896.819	45
Hiány .	44,970.988	01	24,069.864	93½	965.367	99½	.		20,901.123	07½
Előirányzat nélkül:										
Rendes kiadás . . .	.		136.453	33	115.097	60	.		.	
Rendkivüli kiadás . .	.		3,160.254	40	2.794.333	19	.		.	
Hitel- és pénztárművelet kiadás . . .	.		17,696.978	49½	18,340.796	48½	.		.	
Összesen .	.		20,993.686	22½	21,250.2[illegible]7	27½	.		.	
Rendes bevételek . .	.		582.793	55½	652.841	24½	.		.	
Rendkivüli bevételek	.		2,393 044	82½	4,535.135	13½	.		.	
Hitel- és pénztárművelet bevételek . .	.		12,375.814	22½	10,846.737	83½	.		.	
Összesen .	.		15,351.652	89½	16,034.714	21½	.		.	
Összes kiadások .	298,055.081	76	304,850.520	66	258.855.405	08½	55,563.556	93½	48,737.240	82½
Összes bevételek .	253,084.093	75	275,138.621	89½	252,674.524	03	50,267.104	67½	27,896.819	45
Hiány .	44,970.988	01	29,711.898	76½	6,180.8 1	05½	.		15,259.089	94½

A zárszámadási bizottság jelentése.

A zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentésében elvi fontossággal biró mozzanatok a következők: — *a)* a belügyministeriumnál kezelt alapokra nézve — tekintettel már a képviselőház 1871. januar 25. ülésében hozott azon határozatra, hogy az alapok bevételei és rendeltetésszerü kiadásai az államköltségvetésbe rovatok és tételek szerint vétessenek föl — ugyanezt a kivánságot nyilvánitottak, mire a belügyminister képviselőjétől azon határozott biztositást nyerte, hogy a ministerium kebelében az előmunkálatok folyamatban vannak arra nézve, hogy a képviselőház emlitett határozata foganatosittassék és e végből a belügyminister kimeritő előterjesztést teend a képviselőházhoz az országos alapokról és azon módozatokról, mikép történjék azok fölvétele a költségvetésbe, valamint az iránt is, hogy elszá-

molásuk mikép eszközöltessék; — *b)* az átruházásokra nézve külön határozati javaslatot terjesztett elő, melyet a képviselőház 1876. május 11. következő szövegben el is fogadott:

„1. A mult évből fenmaradt hitelt a következő év szolgálatára ujabbi megszavazás nélkül felhasználni nem szabad. Az átruházási jog.

„2. A folyó évi hitel a következő év költségének rovására nem utalványozható.

„3. A részletes költségvetés alapján egy összegben megszavazott hitel csakis a részletes költségvetés alrovatai és a költségvetést kisérő ministeri indokolásban felsorolt czélokra használható fel, és az átruházás csak ezen alrovatok keretén belül gyakorlandó. Ha azonban a részletes költségvetés alkalmával előre nem láthatott körülmények miatt évközben oly költségek utalványozása válik szükségessé, melyekről sem a részletes költségvetés alrovataiban, sem pedig az azt kisérő ministeri indokolásban előre gondoskodva nem volt, vagy ha igen, de a képviselőház*) azokat törülte; ezen költségeket a kormány a zárszámadások alkalmával még azon esetben is köteles indokolni, ha azok a természetüknek megfelelő rovaton elszámolva, túlkiadást nem is idéznek elő."

A hitel túllépésekre és a hitelnélküli kiadásokra nézve a zárszámadási bizottság megjegyzi: „A bizottság nem hallgathatja el a tárgyalásai alkalmával tett azon szomoru tapasztalatot, hogy a zárszámadás tanusága szerint az 1872. évi államháztartás kezelésében is számos esetben a nyert hitel áthágásával és jelentékeny összegekre rugó előirányzat nélküli kiadásokkal találkozunk, melyek jóllehet igazoltaknak találtattak, mindazáltal a ministeriumot nem mentik fel azon mulasztás alól, hogy azok egy részének fedezetéről az állami költségvetés előirányzatában nem gondoskodott, amely kiadásokra nézve pedig ezt azon időben nem tehette, miért nem kért azokra a törvényhozástól utólag póthitelt, sőt azokat be sem jelentette." Miután azonban már 1875. évben az országgyülés ebben az irányban elvi határozatot hozott, ezuttal e körülménynek egyszerü felemlitésére szoritkozik. Hiteltullépések.

A zárszámadási jelentés tárgyalásánál Csávolszky Lajos két tételnél az előirányzat nélküli kiadásra (a Kund-féle telek vételére 300.997 frt és a letenyei Murahid épitésére) nézve a

*) A főrendiház e szót »a törvényhozás« szóval helyettesitette.

fölmentést, Madarász József pedig átalában a túlkiadásokra és hitel nélküli kiadásokra a fölmentést meg akarta tagadni; ezzel szemben a képviselőház 1876. május 13. 1585. szám alatt a következő határozattal megadta a fölmentést:

Fölmentés. 1. Az 1872. évi államköltségvetési törvényben, valamint időközben póthitel alakjában a ministerium részére engedélyezett hitel ellenében az 1872. évi állami zárszámadás szerint előforduló túlkiadások, valamint a felmerülő kevesebb bevételek jóváhagyatnak.

2. Az 1872. évi állami zárszámadás, mely az 1872. évi államháztartás eredményeül a következő végösszegeket tünteti ki:

előirányzott kiadás	280,445.115	frt	76	kr,
» bevétel	253,084.093	»	75	»
költségvetési hiány	27,361.022	frt	01	kr,
előirt kiadás	198,805.511	»	67½	»
» bevétel	187,496.984	»	45½	»
jövedelmi hiány	11,308.527	frt	22	kr.

ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak e tekintetben a törvényszerü felmentvény is megadatik.

1873.

A politikai helyzet az uj választások után — Kerkápoly 1872. szept. 17-én előterjeszti a költségvetést — a támadás Lónyay ministerelnök ellen, Csernatony — Szlávy József ministerelnök — deczember 7-én előterjesztés pénzügyi fölhatalmazásért, tárgyalása, Madarász József határozati javaslata, az 1872: XXXI. t.-cz. és az 1873: V. t.-cz.

Az 1873. közösügyi költségvetés — a király beszéde — a delegatio elvi határozatai: — a budget végleges, a kincstári épületek, a szállitási ügyre enquéte, — pénzügyi határozatok.

A pénzügyi bizottság jelentése az 1873. költségvetésről — a költségvetés általános tárgyalása: Helfy határozti javaslata, Horn nyilatkozata — elvi határozatok: a nyugdijakról, állami számvitelről, a közigazgatási reformról, a határőrvidék költségeiről, a vasuti tarifáról, az értékpapirok amortisatiójáról — részletek: rendelkezési alap, himlőoltás, nemzeti szinház, erdélyi csendőrség, vasutépitészeti igazgatóság, Tisza-szabályozás, vám- és kereskedelmi szövetség fölmondása, lótenyésztés, vallásügyi alapok és alapitványok, vakok intézete 1873: XXXI. t.-cz., szakoktatás, a vallásszabadság és polgári házasság, rendszeres törvényhozás, ludoviceumi alapok, az állami és egyetemi nyomda egyesitése, az állami épitkezéseknél tapasztalt eljárás — a költségvetési törvényjavaslat — a főrendiház — 1873: XXI. t.-cz.

A póthitelek: 1873: XXIV., 1874: III., V., VI., VII. t.-cz.

Adó-módositások: házadó 1873: VI. t.-cz. — személyes keresetiadó 1873: VIII. t.-cz. — jövedelmi adó 1873: VII. t.-cz. — bélyeg és illetékekről 1873: IX. t.-cz.

A Duna-gőzhajózás jövedelem-biztositása 1873: XIV. t.-cz. — adója 1873: XIII. t.-cz. — a horvát pénzügyi egyezmény 1873: XXXIV. t.-cz. — az udvartartás költségei 1873: III. t.-cz.

A gömöri vasutak 1873: XL. t.-cz. — a gömöri vasuti záloglevélkölcsön, eredménye a zárszámadási bizottság jelentése szerint — a képviselőház határozata.

Az 54 millios kölcsön, a pénzügyminister előterjesztése — tárgyalás — Helfy javaslata — Tisza beszéde — 1872: XXXII. t.-cz. — a zárszámadási bizottság jelentése — a képviselőház határozata.

Az 1873. zárszámadások — a ministertanács észrevételei — a számszék válasza — a ministerium ujabb észrevételei — a zárszámadási bizottság — a képviselőház határozata.

A Deákpárt gróf Andrássy Gyula távoztával mindinkább ziláltabbá vált; az összetartó kapocs részben gróf Lónyay Menyhért irányában viseltetett hidegség által is mindinkább gyöngébb lett. De a balközép kebelében is mutatkoztak jelek az elégületlenségre; itt reformpárt, haladási párt volt tervben, melyről először is báró Prónay József, gróf Károlyi Ede és báró Podmaniczky Frigyes szóltak s utóbb 1872. márczius 19-étől kezdve megjelenő „Haladás" czimű lapjukban akartak pártjuknak tért szerezni. Ghiczy Kálmán is elégedetlen volt a helyzettel, mert április 19-én kijelenti, hogy a politikai térről vissza akar lépni. Politikai helyzet.

Ily körülmények közt megindult a választás az 1872—5-iki országgyülésre. A választás eredménye ismét többséget adott a kormánypártnak. A haladáspárt összesen hat képviselővel szerepelt. De azért a helyzet nem lett tisztább. A fuzióra való kisérlet, melyet a „Reform" egyik munkatársa Kaas Ivor báró, Lónyay és Ghiczy közt meg akart próbálni, époly kevéssé sikerült, mint a szélsőbalnak, most már 48-as pártnak a balközéppel való egyesülésére vonatkozó törekvése. S igy az országgyülés a régi pártokkal (melyekhez a haladási párt, a nemzetiségi párt és a szászok csatlakoztak, illetőleg külön állást foglaltak el), habár belsejükben talán forradásban, de külsőleg egységesen nyilt meg.

Az 1872—5-iki országgyülés 1872. szeptember 3-án kedvezőtlen kilátások mellett kezdődik. Az ellenzéket — a bezárt

Politikai helyzet.

országgyülés alkalmával a kormány választási javaslatával szemközt tanusitott magatartása, az, hogy szóval győzte, hogy a szabad szólás korlátlanságát ugy tudta fölhasználni, hogy az általa megtámadott javaslat törvénynyé nem válhatott — a győzelem bizonyos mámorával töltötte el. A választásoknál mutatkozott egyes jelenségeknek óriási visszaélések gyanánt föltüntetése természetesen ujabb alkalmat adott a kormány eljárásának túlzott taglalására. Mindehhez járultak azonban a pénzügyek terén mutatkozó kalamitások. A napilapok telve voltak a pénzügyi helyzet legsötétebb szinekben való festésével; a deficitek óriási megnagyobbitásáról szóltak; napi kérdés gyanánt szerepelt a pénzügyministernek szorult állapota, melybe a pénztárak üres volta mellett a kincstár fizetéseinek teljesitésénél jutott. Már arról beszéltek, hogy a tisztviselők havi fizetéseiket rézpénzben kapják; már azok a nagy proviziók képezték a napibeszéd tárgyát, melyeket állitólag egyes kölcsönök fölvételénél egyes nevesebb pénzemberek (pl. Lévay Henrik) kaptak volna; és hogy a pénzügyi zavar egészében lepje meg a közönséget, ezen nyomor mellett utaltak azokra az állitólagos visszaélésekre, melyek kivált a vasutak épitése körül napirenden volnának és igy minden oldalról ostorozták a kormány müködését.

Pauler és Trefort ministerek.

Ily zivatarrá érett légkörben kezdé meg üléseit az uj képviselőház. Somssich Pál, az obstructioval befejezett mult országgyülés képviselőházi elnöke, nem vállalkozott ezen tisztségre s az elnöki székre Bittó István, az eddigi igazságügyi minister, ki szeptember 5-én tárczájáról lemondott, (szeptember 10.) választatott. Helyét az igazságügyi tárczánál az eddigi közoktatás- és vallásügyi minister Pauler Tivadar foglalta el, kinek helyébe ismét Tréfort Ágoston lépett.

Az 1873-iki költségvetést előterjesztik.

Külsőleg minden rendben folyt még. Kerkápoly pénzügyminister a képviselőház régebbi határozatainak megfelelően az 1873. évi költségvetést már szeptember 17-én terjesztette elő (természetesen minthogy a delegatiók még nem üléseztek) közösügyi kiadások nélkül. Az ez alkalommal mondott beszédében ugyan még egészen bátran szól a pénzügyi állapotokról, és a rendkivüli szükségletnél, kivált a vasuti épitkezések és a vasuti kamatbiztositás folytán beálló kiadások terhes voltát elismeri; de ezekre nézve is a fedezetet megtalálni hiszi.

Simonyi Ernő a pénzügyekről.

A hangulatot, melylyel az ország pénzügyei iránt az ellenzék viseltetett, némileg a trónbeszédre adandó válaszfelirati viták alkalmából is ki lehetett venni. A szélsőbal részéről a Simonyi Ernő által beadott javaslat egész ridegségében tárja föl ezt a hangulatot, midőn igy szól: — „Az önkény kezéből activ budgettel vette át a felelős ministerium a kormányzatot s az évi deficit, hat évi kormányzat után, 60 millió forintra növekedett. Az államadósság csinálás folytonos napirenden van; a legnagyobb meggondolatlansággal kerestetnek ki ujabb meg ujabb ürügyek, ujabb meg ujabb adósságokra, melyek aztán oly szédelgő módon köttetnek s oly pazarul kezeltetnek, mintha az adózó nemzet vagyona szabad zsákmány volna, mely csak arra van rendeltetve, hogy egyes üzéreket, ügynököket, közbenjárókat gazdagitson. Maga a 60 millionyi első kölcsönnél hivatalos kimutatások szerint is csupán kibocsátási költségek czime alatt — az árfolyam-veszteséget a kölcsön kötvények értékesitése és névértékük közti különbözetet ide nem számitva — 3,700.000 frtnál többet volt kénytelen a nemzet a kormány üzéreinek és ügynökeinek fizetni. Tehát a tettleg bevett összegnek több mint 14%-kát. E szédelgő gazdálkodás pedig, ha lehet, még nagyobb arányokban űzi játékát a közlekedési eszközök s egyéb közmunkák körül, melyeknek körében a nyerészkedő üzletiség s a magán haszonlesés a közérdekeknek annyira nyiltan s annyira minden tartózkodás nélkül felébe kerekedett, hogy e terén oly botrányos corruptio fejlődött ki, a minőre ily rövid idő alatt alig mutat példát a történelem. Rettenes nyavalya ez Felséges úr, mely magán a nemzet életerején rágódik, és melynek pusztitó hatása annál aggasztóbb, minthogy ha egy vagy más botrányos esetnek megvizsgálására inditvány tétetett az országgyülésen, a képviselőház többsége, melynek igen jelentékeny részét a kormány kinevezésétől függő hivatalnokok és olyanok képezik, kik ugy a vasutaknál, mint más a kormánynyal szerződési vagy üzleti viszonyban álló pénz- és hitelintézeteknél érdekelve vannak, vagy ezekből nevezetes javadalmakat huznak, a vizsgálatot mindannyiszor kereken megtagadta; mely tapasztalás után a bűnös üzérkedés felemelt fővel jár az országban, és a corruptio nemcsak közbeszéd tárgyává lett a társas életben, hanem a nyilvánosság közlönyeiben is állandó rovatot képez még külföldön is."

Csernátony támadása Lónyay ellen.

Ezen előjáték után a támadások, még pedig kivált Lónyay Menyhért gróf minister ellen mindinkább nyiltabbak lettek; mig végre az 1872. november 18-án tartott ülésben Csernátony egy az igazságügyministerhez intézett interpellatió alkalmával a személyes gorombaságok egész halmazát zúditja nyilvános ülésben Lónyay fejére.

Ezen nagyjelentőségü ülés folyama a következő:

Pauler igazságügyminister válaszol Csernátony interpellátiójára Battagliarra kineveztetése ügyében, ki nem tud magyarul s mégis a királyi táblához jön. A ministeri válaszra Csernátony reflectálván neki megy Lónyaynak is: — „ha tehát sem politikailag, sem civilisationalis, sem anyagi tekintetben ezen kormánynak létjoga nincs: legalább megvárhattuk volna, hogy legyen magyar nemzeti szempontból létjoga, és ha ebből sincs: mi szempontból van tehát létjoga? mert azzal nem elégszik meg az ország, hogy önök ministerek legyenek és házakat épitsenek és uradalmakat vásároljanak, ez nem létjog. (Balfelől zajos helyeslés; jobbfelől nagy zaj és fölkiáltások: rendre! nagy zaj. Németh Albert: igenis, uradalmakat vásárolnak, geschäftelnek, hosszas nagy zaj!)

Elnök: kérem a képviselő urat, hogy azon szavait, melyeket az imént a kormány ellen használt, legyen szives megmagyarázni. (Zaj, balfelől halljuk.)

Csernátony: Az elnök urnak fölhivása folytán kötelességemnek tartom szavaimat megmagyarázni. (Halljuk.) Én kérdem gróf Lónyay Menyhért kormányelnök urat: nem épitett-e házat, nem vett-e uradalmakat, akkor: mikor az ország deficitben van. (Nagy hosszas zaj, jobbfelől: rendre.) Hogy ha én ezen házak és uradalmak szerzése módjára nézve gyanusitani akarnám tovább, mint tudomásom van, ministerelnök urat vagy bárki mást: meg lehet győződve, hogy megmondanám itt, ha documentumaim volnának. (Zaj, felkiáltások jobbfelől: Tegye hát! Miért gyanusit, ha nincs documentuma.) Én egyszerüen azt tartom, hogy ezen országban mindenkinek van joga gyarapodni, vagyonosodni, gazdagodni; de a ministereknek nincs ehhez joguk (zajos ellenmondás, jobbfelől), nincs ehhez joguk még a legbecsületesebb módon sem akkor, midőn az ország deficitben van. (Felkiáltások jobbfelől: ohó!) Gróf Lónyay Menyhért, hogyha nem kormányelnök, milliókat milliókra halmozhat. (Zaj, felkiáltások jobbfelől:

rendre! rendre!) Én fel voltam szólitva arra, hogy magyarázzam meg, a mit mondtam: én többet nem engedek kimagyaráztatni szavaimból, mint a mennyit mondtam és a mit mondani akarok, azt meg is mondom. . . . . .

Csernátony támadása Lónyay ellen.

Lónyay: Vannak oly vádak, lehet oly modor, melyekre legméltóbb válasz: a megvetés. (Hosszas élénk helyeslés a jobb oldalon. Mozgás a bal oldalon.) A legméltóbb válasz ez akkor, ha valaki, miként én, az egész ország előtt közel harmincz évi politikai multjára hivatkozva, bátran és nyiltan tekinthet lefolyt életére, melyen — öntudattal mondhatom — egyetlenegy szenyfolyt sincs; (zajos helyeslés a jobb oldalon) és ha másrészt tekintetben veszem, hogy a vád kitől ered és minő modorban adatott elő (fölkiáltások a jobb oldalon: gyalázat! hosszasan tartó mozgás). Nyilt és becsületes ellenféllel szemben, bármiképen állitsa is fel a kérdést: a részletes, a mindenre kiterjedő választ, kötelességemnek ismerem; minden alapot nélkülöző rágalmak ellenében azonban, olynemű formulázások ellenében, a minőt az imént kellett hallanunk ama iskola megalapitójától, melyet máskép, mint a rágalom iskolájának jelezni nem birok, a legillőbb fegyver: hivatkozással multamra, hivatkozással őszinte, tiszta öntudatomra: a megvetés. (Hosszasan tartó élénk tetszésnyilvánitások a jobb oldalon. Nagy mozgás.) A képviselő urnak multját én szellőztetni nem kivánom; csak annyit jegyzek meg, hogy mig én már ifjuságomtól kezdve hazám kitünőbb fiaihoz csatlakozva a becsületes munkássság által iparkodtam hazánk érdekeit előmozditani (élénk helyeslés a jobb oldalon. Nyugtalanság a bal oldalon) a képviselő ur mit tett? Hivatkozhatnám tisztelt barátomra, Bittóra, ki tanuja volt a képviselő urat illető oly megállapodás hozatalának, mely már egymagában elég arra, hogy az által, ha vele szemben mentegetődzésekbe bocsátkoznám, vagy vele érintkezném: magamat nem felemelve, de azt érezném, mi ennek ellentéte (élénk helyeslés a jobb oldalon. Nagy nyugtalanság balról). Azt mondja a képviselő ur — és még csak ezt az egyet akarom megérinteni — hogy adatai nincsenek. Nincsenek, mert nem is lehetnek (ugy van! igaz! a jobb oldalon; mozgás a bal oldalon). De ő azért mégis rágalmaz (nagy mozgás a jobb oldalon). Azt, ki évtizedeken keresztül becsületes munkásság és takarékosság, tehát annak gyakorlása által, a mi az ország fölvirágzásának első föltétele, anyagi

Csernátony támadása Lónyay ellen.

vagyonát növeli, — gyanusitani, becsületes keresményének gyümölcsét rágalmakkal illetni, sárral dobálni: bizonyára nem polgári kötelesség teljesitése és legkevésbbé mondható tisztességes eljárásnak (élénk helyeslés a jobb oldalon, hosszas nyugtalanság). Titkaim nincsenek és mások titkainak leleplezésével nem foglalkozom. Ha valaki vagyonából házat épit, ennek falai az egész világ szeme láttára emelkednek föl: mert tisztességes és becsületes kereset nem keresi a homályt (nagy tetszés a jobb oldalon). A becsületes munkásság és a takarékosság által növekedett vagyont valakinek szemére vetni — ezt tehetik azon egyének, kiknek fő jellemvonása az irigység és kiknek foglalkozása a gyanusitás (igaz! zajostetszés nyilvánitások a jobb oldalon). De kérdem, vajon emeli-e és nem inkább gyöngiti és lealázza-e a parlamentnek tekintélyét az ilyen teljesen alaptalan vádaknak és rágalmaknak a parlamentben való meghonositása? (Élénk helyeslés a jobb oldalon.) Figyelmeztetem a képviselő urat pártja vezérének ama szavaira, hogy a kormánynak tekintélyét nem aláásni kell, hanem megerősitni; figyelmeztetem arra, hogy a parlament tekintélyét ily hajuknál fogva a discussioba huzott alaptalan gyanusitások erősiteni nem fogják; végre figyelmeztetem arra, hogy személyeinknek ilyen szándékolt sárral dobálása egyuttal a felelős kormányzati rendszernek van hátrányára: ennek meggyengitését pedig semmi igaz hazafi nem akarhatja (helyeslés jobbfelől). Erről bővebben szólani nem akarok. Azt tartom, ennek elejét venni a ház elnökének kötelessége és föl is kérem, hogy jövőre — bárki ellen és bármely oldalról intéztessenek hasonló megtámadások: — a parlament iránti tiszteletből a rendre utasitást alkalmazza. (Hosszasan tartó zajos tetszésnyilvánitások a jobb oldalon.)

Csernátony Lajos: Tisztelt ház! méltóztattak többször tapasztalni, hogy én, a közdolgokról szólva, néha véralkatom következtében heves . . . . . (közbeszólások jobb oldalról.) Méltóztassék meghallgatni, meglátják, mi jön ki belőle. Ezen ügyre nézve, melyről most volt szó, meg lehet hevesen szóltam, mert mélyen, melegen éreztem. Most azonban, biztositom a ministerelnök urat és a ház is láthatja, hogy igen csendes vagyok; mert azt, mit a ministerelnök úr mondott a megvetésről, én igen csendesen viszonozom. (Helyeslés balfelől. Derültség jobbfelől.) Ami a többit illeti, tisztelt ház (halljuk), én bizom azt a tisz-

telt háznak becsületére, bizom egyenesen az igen tisztelt volt elnök urra, Somsich Pálnak megitélésére, hogy az a felelet, a melyet a kormány elnöke nekem adott, egy tisztességes ember felelete volt-e, vagy sem? (Nagy zaj, nyugtalanság, felkiáltások: rendre! rendre! Bánó, Ghiczy, Somssich, Moricz szólni kivánnak; hosszantartó nyugtalanság.)

Ezen jelenet után Lónyay maradása lehetetlenné vált; hiába inditványozta Korizmics a következő ülések egyikében a házszabályok revisióját, a kormánypárt a ministerelnök ellen intézett támadást sokkal közönyösebben vette és visszautasitásánál nem tanusitott elég erélyt, hogy sem ujabb és ujabb hasonló vagy valószinüleg még erősebb jelenetek ismétlése kizárt lett volna. Igy nem volt meglepetés, midőn deczember 2-án a ház elnöke Lónyay lemondását jelenté be. Ministerelnökké Szlávy József addigi kereskedelmi minister neveztetett ki, a kabinet tagjai mind megmaradtak, csak a kereskedelmi minister helyét gróf Zichy József, a fiumei kormányzó foglalta el, Szlávy pedig a honvédelmi tárcza ideiglenes vezetését vállalta magára.

Szlávy József ministerelnök.

Ez a kormányváltozás lényegében és részleteiben nem volt más, mint tisztán a kabinet fejének változása. Ilyennek jelezte azt maga Szlávy, midőn ministeriumával első izben deczember 8-án a képviselőházban megjelent. „Ugy hiszem, ugy mond, a ház nem tartja szükségesnek, hogy ez alkalommal bővebben fejtegessük elveinket, melyeket vallunk, irányunkat, melyet követni kivánunk: mert hisz a ház bennünket egyenkint mind ismer, ismeri az alapot, a melyen a párt alakult, az irányt a melyet a párt követ, a melynek kifolyásául tekintjük mi magunkat". És hogy az országgyülés tényleg változást nem látott a kabinetben, mutatja éppen a pénzügyek terén tanusitott magatartása; az ellenzék a kormányt ugyanazzal a modorral támadta, mint eddig; ugyanazokat a bünöket vetette a kormány szemére mint eddig, sőt 14 nappal a kabinet alakulása után az 1873. év első negyedére szóló pénzügyi felhatalmazási törvény tárgyalásakor a bizalom kérdését azon alapon fogta föl, hogy tulajdonkép nem áll uj kabinettel szemben.

Különben is a pénzügyi helyzet mindinkább complicáltabbá lett és Kerkápoly pénzügyminister kénytelen volt deczember 7-én egy 54 millióról szóló kölcsön felvételére nézve törvény-

javaslatot előterjeszteni s tekintettel arra, hogy a pénzügyi bizottság a helyzet aggasztó volta mellett az 1873. évre szóló költségvetést a legnagyobb részletekig tanulmányozta, és több hónapon át terjedő szorgalmas munka után sem készült el jelentésével, ugyancsak deczember 7-én az 1873. év első negyedére fölhatalmazást kérni.

Pénzügyi fölhatalmazás.

A pénzügyi bizottság deczember 10., a központi bizottság deczember 12-én előterjesztvén jelentéseiket, a ház a javaslatot deczember 14-iki ülésében tárgyalta.

Széll Kálmán az indemnity indokolásánál utal arra, hogy a kormány idejében terjesztette ugyan elő a költségvetést, de a pénzügyi bizottság tüzetesen tárgyalván s különben is a pénzügyi viszonyok aggasztók s komolyak lévén — eddig el nem készülhetett.

Simonyi Lajos báró bizalom-kérdést látván, el nem fogadja a fölhatalmazásra szóló javaslatot, ugyanigy nyilatkoztak az ellenzék részéről Helfy Ignácz és Csávolszky Lajos; sőt Madarász József határozati javaslatot is adott be, melyet ugyan, beteg lévén, ezuttal szóval nem indokolhatott, de pártfelei elfogadásra ajánlottak. Határozati javaslata igy szólott:

Madarász határozati javaslata.

„Tekintve azt, hogy a m. kir. kormány azon közösügyes alapon áll, a mely alap ellenkezik Magyarország önálló, független állami létével, a nemzetnek történeti multjával, jellemével, szokásaival; a mely politikai tekintetben a nemzetet a visszaesés, anyagi tekintetben az elszegényesedés örvényébe vezeti. — Tekintve azt, hogy azon tény, miként az ezen alapot teremtett és fentartó kormány létezése óta még soha sem volt képes alkotmányos uton, kellő időben megállapittatni a költségvetést, önmagában véve annak bizonyitéka, hogy a ministerium az alkotmányos kormányzat egyik alapfeltételét sem birja, vagy nem akarja érvényesiteni; és az ország kiadásai fedezésére szükséges pénzösszegeknek, az ily kormánytól megtagadása, a nemzetre csak üdvös hatást idézne elő: — Ezen indokoknál fogva alólirott képviselők kérik a házat, hogy a pénzügyminister által kért felhatalmazást az 1873. év első negyedében viselendő közterhekre és fedezendő államkiadásokra nézve tagadja meg".

A ház mindazáltal a törvényjavaslatot elfogadta s igy az mint 1872:XXXI. törvényczikk életbe is lépett.

A törvény a szokott módon megadja a fölhatalmazást „az 1873. év első negyedére". 2. §. szerint pedig a megyék, a

jász-, kun-, hajdu-, a szepesi XVI városi és nagykikindai kerületek, Kővár vidéke, a Székelyszékek, Fogaras és Naszód vidéke közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásaira, valamint a királyföldi hatóságoknak adjutum-salariale czimén járó államsegélyre szükséges összegnek kiszolgáltatása tekintetében, az 1872: V. t.-cz. határozatai a jelen törvény érvényben maradásának idejéig fentartatnak. Minden egyéb kiadási tételre nézve az 1872. évi államköltségvetésről szóló 1872: VII. t.-cz. rendeletei szolgálnak zsinórmértékül.

Ujabb pénzügyi fölhatalmazás.

Az 1873-iki költségvetés tárgyalása a vele kapcsolatos adóemelésekkel hosszabb időt vevén igénybe, Kerkápoly 1873. márczius 19-én a pénzügyi felhatalmazásról szóló törvénynek ápril havára leendő kiterjesztése iránt törvényjavaslatot adott be, melyet a képviselőház márczius 27-iki ülésében elvi vita nélkül fogadott el; ugy hogy az 1873: V. t.-cz. „az 1873. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról szóló 1872: XXXI. t.-cz. hatályát 1873. ápril havának 30-iki napjáig kiterjeszti“ (1. §.) azzal a megjegyzéssel, hogy ezen törvény érvénye az 1873. évi államköltségvetésről szóló törvény kihirdetése napján megszünik. (2. §.)

Közös költségvetés.

Az 1873-iki közös költségvetés tárgyalására az 1872. szeptember 4-én kelt legfelsőbb királyi kézirat a delegatiót Pestre szeptember 16-ra hivta össze. A delegatióban ezuttal a kormánypártbeli képviselőkön kivül, résztvettek a haladáspárthoz tartozó képviselők is.

A delegatió első ülését szeptember 16-án, utolsó ülését november 25-én tartotta.

A delegatiónak szeptember 17-én történt fogadásakor a Felség az egyszerü elnöki üdvözletre a következőleg szólt:

Királyi beszéd.

„Őszinte ragaszkodásuk kifejezését megelégedéssel fogadom. Ismerem ez érzelmek őszinteségét és szivesen viszonzom azokat. A monarchia külviszonyainak kedvező állása, a szomszéd államokhoz való örvendetes jó viszony lehetővé tették, hogy kormányom az önök áldozatkészségét csak azon mértékig vegye igénybe, mely a monarchia biztonléte, a törvényesen megállapitott véderő fentartása és fejlesztése érdekében szükségesnek mutatkozott. Az előterjesztések a két államfél kormányaival közösen folytatott tanácskozások eredményei, s az utóbbi évek

által megérlelt tapasztalatok és lelkiismeretes vizsgálat nyomán jöttek létre. Hazafias működésükben teljes bizalmam fogja kisérni önöket!"

Ezen delegatióban vált szokássá, hogy a külügyi albizottságokban a külügyministerhez a külpolitikára vonatkozólag kérdéseket tettek, mire azután a külügyi minister külügyi politikáját, illetőleg exposéját mondja el.

Elvi határozatok. A delegatió a következő határozatokat hozta:

Végleges békebudget. Kijelenté, „hogy a sorgyalogság és vadászcsapat békelétszámának fölemelése következtében a közös hadsereg uj szervezetét befejezettnek és erre vonatkozólag a végleges békebudgetet elértnek tekinti."

Békelétszám. Éber Nándor inditványára pedig utasitotta a hadügyministert „terjeszszen elő egy tervezetet a békelétszám fölemelésére vonatkozólag, mely ezt lehetségessé tegye a költségvetés emelése nélkül."

Katonai épületek. Fölhivta a hadügyministert, „hogy a katonai kincstári épületek ügyét kimeritő tanulmányozás tárgyává tegye és ennek alapján azon épületeket, melyekre a hadügyi kormányzatnak nincs elkerülhetlenül szüksége, kijelölje, a közös hadügyministerium kezeléséből kiválaszsza és az azok fentartására szükséges összegeket a legközelebb előterjesztendő költségvetési előirányzatból kihagyja."

Szállitási ügy. Utasitá a hadügyministert, „hogy azonnal hivjon össze egy enquête-bizottságot, akként, hogy munkálatai befejezése a jövő delegáczió összeülése előtt lehetővé tétessék. Ezen enquète-bizottság az osztrák-magyar monarchia két államterülete mindegyikéből fölhivandó három-három független férfiuból és a két kereskedelmi minister egy-egy küldöttéből álljon. Ezen enquète-bizottság a szaktestületeknek és szakférfiaknak meghallgatása után kimeritő jelentést és javaslatot teend: 1. a hadsereg fölszerelési ügyének jelen állapotáról, tekintettel kivált a beszolgáltatott készletek minőségére, átvételi módozatára, a beszolgáltatásnak béke és háboru esetében megszabott idejére; 2. továbbá a Skene-féle fölszerelési társasággal kötött szerződésről, mennyiben történt meg-, vagy meg nem tartása, utóbbi esetben ennek indokainak, megfelelő vagy hiányos voltának, valamint béke és háboru idejében általa nyujtott biztositéknak, s közgazdasági hatásának megitélése

mellett; 3. végre a szerződés netaláni fölbontása szükségének kitüntetésével, elfogadható új készlet-beszerzési rendszerről, részletes alkalmazásának s kiviteli gyakorlati módozatainak megállapitásáról."

Pénzügyi határozatok.

A delegáczió pénzügyi határozatai a következők:

Az 1873. évi költségekre megállapitott és pedig:

rendes szükségletre .	97,771.776	frtot,	előirányozva	volt	99,859.436 frt,
rendkivüli szükségletre	11,149.328	»	»	»	14,555.015 »
összesen . . .	108,921.104	»	»	»	114,414.451 »
levonva a határvám jövedékét . .	15,556.000	»	»	»	15,556.000 »
marad fedezendő .	93,365.104	frt.	»	»	98,858.451 frt.

Világosan kiköti azonban a delegáczió, hogy „a határőrvidéki csapatok szükségleteinek fedezésére megszavazott hitel 1,195.057 frt csak akkor lép foganatba, ha az e részben fennálló törvényes rendelkezések 2. §-ának esete, mely Magyarország részéről a közös költségekhez való hozzájárulás arányát a határőrvidék polgárositása folytán szóba hozza, már az 1873. évi január 1-én beállottnak tekintetik és ezen időponttól fogva a közös költségek 2%-a a magyar államkincstár terhére számitásba vétetik."

Az 1872. évre póthitelekül összesen 1,502.360 frt állapittatott meg.

Az 1871. évből fenmaradt hitelek közül 1873. junius végeig 1,087.166 frt 85 krt enged a megszavazott czélokra fölhasználtatni és elszámoltatni; azonkivül 169.000 frtra nézve más rendeltetést jelöl ki.

Az 1870. évi zárszámadásokat illetőleg 2,420.101 frt 67 kr túlkiadásokra megadja a fölmentést; azonkivül megengedi, hogy az 1870. évi hitelmaradványokból 247.754 frt 17 kr az 1871. évi kezelési időszakban és 354.410 frt 39½ kr pedig az 1871. és 1872. évi kezelési időszakokban az illető czélokra fölhasználtassék és elszámoltassék.

Magát az 1870. évi zárszámadást, mely szerint — a határőrvidéknél előforduló 311.028 frt 40½ krnyi túlkiadást mellőzve, ami egyelőre függőben tartatott — a rendes kiadások 100,657.619 frt 34 krt, a rendkivüli kiadások pedig 8,187.074 frt 77½ krt, az összes kiadások e szerint 108,844.694 frt 11½ krt, a határvám jövedelmeinek tiszta feleslege, s a többi bevételek 12,587.398 frt 4 krt tettek, a melynél fogva a fede-

Pénzügyi határozatok.

zendő tiszta szükséglet 96,257.296 frt $7^1/_2$ krt tesz, helybenhagyatott.

Az emlitett összegből Magyarország terhére 28,877.188 frt $82^1/_2$ kr esett.

Ez a delegáczió határozott egyuttal az 1867. évi pénztármaradványok kezelése iránt is, mondván:

„A közös külügyministeriumnak az idegen közigazgatási ágaknak teendő előlegek fedezésére az 1870. év végével, az 1867. évi pénztári maradványok 73.986 frt 69 krral, továbbá a valósitható activum gyanánt kimutatott 166 frt 43 krnyi összegből 13 frt 31 krt tevő részösszeg, összesen 74.000 frt meghagyatik. A 153 frt 12 krt tevő felesleg azonban 1871. évben bevételképen elszámolható leszen."

„Megadatik az engedély arra, hogy a 382.157 frt $34^1/_2$ kr összeg a hadügyministerium 1867-ik évi pénztármaradványából kivétessék, és hogy ezen összeg az 1870. évi consortiál előlegezési ügylet költségeinek részbeni fedezésére fordittassék."

„A hadügyministeriumnál fenmaradó, az 1870. év végével kimutatott és 10,006.877 frt $70^1/_4$ krt tevő 1867. évi pénztármaradványokból, továbbá az 1868. évet megelőző kezelési időszakokra vonatkozó valósitható activákból 386.128 frt $^1/_2$ kr, tehát a 10,393.005 frt 71 krra menő egész összegből mindenekelőtt a hadi tengerészetnek ezen időszakból eredő 186.103 frt 18 krnyi követelése lesz kielégitendő. A hadügyministeriumnak 10,000.000 frtnyi összeg a szárazföldi hadsereg pénzkezelésének akadálytalan folytatása végett meghagyatik, a fenmaradó 206.902 frt 53 kr összeg 1871. évben mint saját bevétel lévén számitásba veendő."

A szárnysegédek nyugdijai.

Végül ez a delegáczió „a közös pénzügyministeriumnak 10.314 frt 88 kr póthitelt engedélyez oly czélból, hogy az 1868-tól 1872. évig bezárólag a szárnysegédség tagjai részére fizetett nyugdijakat fedezze."

Ezen határozat végrehajtása Magyarországon elvi kérdés taglalására adott okot. Ugyanis:

A Felség szárnysegédeinek nyugdijai iránt több éven át folyt a tárgyalás, hogy mikép számoltassanak el. Kezdetben felerészben akarták a költségeket megosztani; de végre abban állapodott meg a két kormány, hogy a szárnysegédek a hadi kormányzat költségére kapják nyugdijaikat, s igy az 1873. évi

magyarországi zárszámadásokban a „közösügyi kiadások“ közt 3.099 frt 17 kr szerepelt e czimen.

A számvevőségek nyugdijai.

Erre Madarász József, hivatkozva a zárszámadási bizottság észrevételére, mely szerint ezen többlet a delegácziónak 1872. október 26-án szentesitett határozatai alapján Magyarország terhére átszállittatott, azonban a költségvetési törvényben kifejezést nem nyert, javaslatba hozza: „tekintve, hogy az 1867: XII. t.-cz. 41. és 42. §-ai világosan rendelik, hogy minden a közösügyi bizottság által megállapitott és szentesitett költség előbb, mintsem kifizettetnék, a magyar ministerium által a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésbe felveendő: az emlitett törvény rendeleteinek megszegésével kiadott 3.099 frt 17 kr többletre a fölmentés meg nem adatik.“

Kerkápoly Károly ez alkalommal a dolgot tisztázni óhajtván, mondja: Kérdem, hol és melyik törvény irja meg, hogy a hol sem a fizetés loyalitása, sem hasznossága kétségbe nem vonható, ott föltétlenül csakis póthitel utján szabad a dolgot elintézni és nem lehet az ily költségeket a zárszámadásoknál igazolni? Miután a vitás kérdés eldőlt és pedig eldőlt a költségvetés beterjesztése után és nem azt megelőzőleg, a kérdéses tételt az előirányzatba fölvenni többé nem lehetett, s miután oly magyar törvény nincs, de sőt az alkotmányosság komolyan vétele mellett olyan törvényt hozni, mely a zárszámadásban való utólagos igazolást kizárja, nem is lehet: nem lehet a követett eljárást törvényesség szempontjából hibáztatni.

Az állandó pénzügyi bizottság általános jelentését az 1873. évi államköltségvetés tárgyában (1872. deczember 4. Csengery, Széll) 1872. decz. 9-én terjeszté a képviselőház elé.

A pénzügyi bizottság jelentése a költségvetésről.

Igen beható az egész pénzügyi helyzetet feltüntető terjedelmes jelentés, melyről maga is mondja: „a bizottság kimutatni és jellemezni igyekezett az eddigi évek költségvetéseit; kiemelte az arányokat, melyekben a szükséglet évről-évre szaporodott; reá mutatott a lefolyt négy év zárszámadásainak pénztári eredményeire és mindezen eredmények főbb tényezőire; kiemelte azon nagymérvü beruházásokat, a melyek pénzügyi kezelésünk lefolyt éveiben minden irányban létesittettek; kimutatta az államadósságok tőkeálladékát, azok évi terheit, összes tartozásaink állapotát, szembe állitotta azzal követeléseinket,

A pénzügyi bizottság jelentése a költségvetésről.

fölemlitette az állami törzsvagyon állapotát, reámutatott az ország folyó jövedelmeinek állására, azon terhekre és szükségekre, melyek a közel jövőben reánk hárulnak; megérintette, hogy két irányban emelkedtek előirányzataink évről-évre; az állam rendes szükségletei ép ugy emelkedtek, mint szaporodtak a beruházásokra és rendkivüli kiadásokra fölvett összegek.

„A bizottság a költségvetésnek jelen alakját végleg megállapitottnak nem tekinti, annak hármas beosztását rendes, rendkivüli, hitel- és pénztárműveleti előirányzatra végérvényesen elfogadottnak nem tartja."

„A bizottság azon irányt követi és azon czélt tartja szem előtt erre nézve, hogy csak azon kiadások maradjanak a költségvetés rendkivüli szükségletét tárgyazó részében, melyek vagy teljesen ideiglenes időtartamig terhelik az államkincstárt, vagy a melyek gyümölcsöző beruházást és nagyobb mérvü befektetést képeznek."

A költségvetés III. részét, a hitel- és pénztárműveletek előirányzatát az eddigieknél szükebb határok közé szoritotta, azon 3 alapnak előirányzatát hagyván csak ott, melyek határozott külön rendeltetéssel és e czélra, a törvény világos rendelete szerint külön fedezettel is birnak.

Az egyes ministeriumok irodai szükségleteire nézve a bizottság czélszerünek látja, hogy jövőre részletezve vétessenek föl e költségek az előirányzatokba és pedig elkülönitve a személyes kiadásokat a dologiaktól, a dijnokok fizetését az irodai egyéb kiadásoktól és ezek is egyes nemeik szerint, mint fűtés, világitás és egyéb szükségletek vétessenek föl.

Formailag nagy változást idézett elő az, hogy a földtehermentesitési adósság kamatai, törlesztési és kezelési költségei 17,629.423 frttal a rendes kiadások közé, ennek megfelelőleg a földtehermentesitési járulék a rendes bevételek közé helyeztetett át.

Az 1872-iki hitelmaradványt 22,655.232 frttal, nem vette föl a költségvetésbe, mert a kezelési idő még nem járt le.

„Négy év pénzügyi kezeléseinek eredményei azon meggyőződésre vezették a bizottságot, hogy kisebb mérvekben kellett volna a kiadásokat kiterjeszteni mindenütt; hol anyagi vagy szellemi világos kár nélkül járt e téren a mérsékeltebb haladás, szükebbre kellett volna szoritani kiadásainknak némely

ágazatát. Rögtön kezdtük és minden irányban folytattuk a szükséglet kiterjesztését akkor, midőn a pénzügyi tekinteteknek gondosabb szem előtt tartása és nagyobb tekintetbe vétele előre láthatóvá tette volna, hogy az állam anyagi erejéhez képest a minden irányban való oly mérvü haladás állandóan erőfeszités nélkül kitartható nem lesz."

A pénzügyi bizottság jelentése a költségvetésről.

„Nem lehet tagadni, hogy sulyos pénzügyi helyzetünk egyik baját az képezi, hogy önálló pénzügyi kezelésünk legelső éveiben egyszerre minden irányban és oly mérvben kezdetett meg a beruházások némely ágában az állam pénzerejének lekötése, hogy azoknak következéseiben kell keresnünk az évi deficziteknek egyik főokát. Természetes az, hogy a hosszu évek során át tartott nélkülözés kitört és kielégitést követelt, de kétségtelen, hogy főleg a közlekedési eszközök, a vasutak létesitésében rohamosan haladtunk előre és többet tettünk, mint a mennyit az ország egyéb égető szükségeinek, azon sok másnemü kiadásoknak, melyek az országra vártak, számbavétele és a pénzügyi helyzetnek mindenkor szigoru szem előtt tartása mellett tenni tanácsos volt. Lassubb, óvatosabb haladás mellett e téren az anyagi áldozatokat kisebb mértékre kellett és lehetett volna szoritani. Mindenesetre tanácsosabb lett volna a beruházások létesitésében is fokozatos fejlesztéssel bevárni az erők gyarapodását, az adóképesség erősödését és az állam pénzerejének megizmosodását."

Sürgeti az adóreformot. „Az adóreform a mellett, hogy az adóterhek igazságosabb, egyenlőbb felosztását, az égető hiányok orvoslását, a fennálló félszegségek megszüntetését és az aránytalanságok kevesbitését fogja egyik főfeladatának tekinteni, de másrészt az államjövedelmek fokozását is fogja eredményezni mindenesetre."

A rendes előirányzatban mutatkozó hiány — szerinte — a rendes jövedelmekből fedezendő mindenesetre Ez más uton, mint az állam rendes jövedelmeinek fokozása által el nem érhető. A bizottság tehát azt hozza javaslatba és azért ezen czélból inditványozza, utasitsa a ház a pénzügyministert arra, hogy addig is, mig az adótörvények reformja által az összes adózási rendszer gyökeresen és végleg szabályoztatni fog, terjeszszen mielőbb részletes és kimeritő javaslatokat a ház elé, az állam rendes jövedelmeinek oly mérvben fokozása iránt, hogy addig is, mig az adó

A pénzügyi bizottság jelentése a költségvetésről.

megállapitása megtörténhetik, az 1873. évi költségvetési előirányzatban a rendes hiány elenyészvén az összes rendes kiadások a folyó jövedelmekből fedeztethessenek.

Jelentésében utal arra, hogy a pénzügyminister előadása szerint a közalapokra vonatkozó házhatározat végre van hajtva.

Az 1873. évi költségvetés tervezete és a pénzügyi bizottság javaslata közti eltérés a következő összehasonlitásból tűnik ki:

VII. Államadósságok:	előterjesztés	javaslat			kevesebb — több +
	frt	frt			frt
a) Államadóssági járulék . .	31,530.600	31,524.529	—		6.071
b) Földtehermentesités . . .	.	17,629.423	+	[1])	17,629.423
c) Vasuti kölcsön	4,567.464	5,113.944	+	[2])	546.480
d) A 30 milliós kölcsön . . .	1,631.860	2,091.660	+	[2])	459.800
e) Uj kölcsön kamataira . . .	.	1,900.000	+		1,900.000
f) Függő adósság:					
közös f. adósság kezelése .	.	129.600	+	[1])	129.600
kincstári utalvány kamatai .	.	100.000	+		100.000
XV. Fiume	92.810	89.030	—		3.780
XVI. Belügyministerium . .	6,784.046	7,226.300	+	[3])	442.254
XVII. Pénzügyministerium .	52,382.007	52,940.540	+	[4])	558.533
XVIII. Közm. és közl.-min. .	5,577.223	8,422.645	+	[5])	2,845.422
XIX. Kereskedelmi min. . .	10,977.021	10,872.788	—		44.233
XX. Vallás- és közokt. min.	4,119.830	4,387.228	+	[6])	267.398
XXI. Igazságügyi min. . .	12,031.982	11,500.585	—		531.397
XXII. Honvédelmi min. . .	7,277.089	6,605.997	—		671.092
Összesen rendes kiadás .	176,080.758	199,703.095	+		23,622.337
Rendkivüli kiadások:					
Vasuti kölcsön	546.480	.	—	[7])	546.480
30 milliós kölcsön	459 800	.	—	[7])	459.800
Ministerelnökség	60.000	30.000	—		30.000
Belügyministerium	579.818	79.573	—	[8])	500.245
Pénzügyministerium	18,046.772	16,387.935	—	[9])	1,658.837

[1]) Áthozatal a hitel- és pénzt. hitelmüveletekből.

[2]) Áthozatal a rendkivüliből.

[3]) Áthozatal a rendkivüliből 492.110 frt és törlés 49.856 frt.

[4]) Áthozatal a rendkivüliből 737.585 frt, a pénzt. és hitelmüveletekből 86.026 frt törlés 265.078 frt.

[5]) Áthozatal a rendkivüliből 3,007.560 frt, törlés 162.138 frt.

[6]) Áthozatal a rendkivüliből 398.000 frt, törlés 130.602 frt.

[7]) Átvitel a rendesbe.

[8]) Átvitel a rendesbe 492.110 frt, törlés 8.135 frt.

[9]) Átvitel a rendesbe 737.585 frt, törlés a hitelmaradványból 316.260 forint, a folyó kiadásokból 650.992 frt, áthozatal a hitel- és pénztármüveletekből 46.000 frt.

A pénzügyi bizottság jelentése a költségvetésről.

Közleked. ministerium	48,771.539	18,199.063	— [10])	30,572.476
Kereskedelmi ministerium . .	1,728.010	1.121.810	—	606.200
Vallás- és közokt. minist. . .	759.491	213.203	— [11])	546.288
Igazságügyi ministerium . . .	1,011.349	788.349	—	223.000
Honvédelmi ministerium . . .	2,968.143	2,566.458	—	401.685
Összes rendkivüli kiadás .	78,440.566	42,895.555	—	35,545.011
Hitel- és pénztárműveleti kiadások:				
Közös függő államad. kezelése	129.600	.	— [12])	129.600
Földtehermentesités	17,350.600	.	— [12])	17,350.600
Sorsolási kölcsön	4,403.104	4.447.104	+ [13])	44.000
Gömöri kölcsön	2,199.930	3,060.945	+ [13])	861.015
Függő adósság	1,582.026	.	— [14])	1,582.026
Pénztári műveletek	3.248.400	3,148.400	— [15])	100.000
Összes hit. és pénzt. kiad. .	31,745.372	13,488.131	—	18,257.241
Rendes bevételek:				
Belügyministerium	120.830	159.790	+ [16])	38.960
Pénzügyministerium:				
Egyenes adók	46,544.261	46,265.468	—	278.793
Földteherment. j.	.	17,629.423	+ [17])	17,629.423
Adóhátralék	.	2,500.000	+ [16])	2,500.000
Határvám	450.918	455.298	+	4.380
Államjószágok	4,583.338	5,219.886	+ [16])	636.548
Bányászat és pénzverés . .	13,400.253	13,366.651	— [18])	33.602
Ingó államvagyon	501.790	504.188	+	2.398
Különféle bevételek	301.000	347.226	+ [17])	46.226
Kereskedelmi ministerium . .	9,430.161	9,429.411	—	750
Vallás- és közokt. minist. . .	347.082	335.698	—	11.384
Összes rendes bevétel .	170,809.264	191,342.670	+	20,533.406
Rendkivüli bevétel:			kevesebb — több +	
Belügyministerium	49.724	10.764	— [1])	38.960
Pénzügyministerium	15,075.426	11,646.713	— [2])	3,428.713
Vallás- és közokt. minist. . .	16.000	10.500	—	5.500
Összes rendkivüli bevétel .	15,522.005	12,048.832	—	3,473.173

[10]) Átvitel a rendesbe 3,007.560 frt, a hitelmüveletekhez 905.015 frt, törlés a hitelmaradványból 22,338.972 frt, törlés a folyó kiadásokból 4,413.603 forint, több 92.674 frt.

[11]) Átvitel a rendesbe 398.000 frt, törlés 154.296 frt, több 6.008 frt.

[12]) Átvitel a rendesbe.

[13]) Áthozatal a rendkivüliekből.

[14]) Átvitel a rendesbe 36.026 frt, a rendkivülibe 46.000 frt, törlés 1,500.000 frt.

[15]) Átvitel a rendesbe 50.000 frt, törlés 50.000 frt.

[16]) Áthozatal a rendkivüliből.

[17]) Áthozatal a hitel- és pénztárműveletből.

[18]) Törlés 56.000 frt, áthozatal a rendkivüliből 22.998 frt.

[1]) Átvitel a rendesbe.

[2]) Átvitel a rendesbe 3,159.516 frt. törlés 547.960 frt, több 278.793 frt.

Hitel- és pénztárműveleti bevételek:				
Földtehermentesités	17,350.630	.	—	[1]) 17,350.
Gömöri adósság	5,599.930	3,060.945	—	2,538.
Függő adósság	46.226	.	—	[1]) 46.
Összes hit. és pénzt. bev. .	38,455.312	18,519.471	—	19,935.
Sommázat:				
Kiadások	286,266.696	256,086.781	—	30,179.
Bevételek	224,786.581	221,910.973	—	2,875.
Hiány .	61,480.115	34,175.808	—	27,304.

Helfy Ignácz határozati javaslata.

A pénzügyi helyzetet eléggé behatóan jellemző ezen jelen 1873. január 18-án tüzetett ki napirendre. Előtte január 15 a szélső bal részéről Helfy Ignácz adott be határozati jav latot, melynek szövege a következő:

„Tekintve, hogy a jelen kormány sok szomoru tapaszt daczára konokul ragaszkodik az 1867-ben létrehozott közj alaphoz; — tekintve, hogy nemcsak a mi meggyőződésünk s rint, de mint immár a tények is bizonyitják, azon a kormá gépezetet minden lépten-nyomon megakasztó alap föntart mellett Magyarország fölvirágzása lehetetlen; — tekintve, h mig a kormány 6 éven át azzal biztatá a nemzetet, hogy föladott jogaiért kárpótlást nyerend a gyorsan fejlődő any jólétben, az eredmény a biztatással ellenkezőleg azt muta hogy rosz gazdálkodásával, könnyelmü pénz- és közlekedésü politikájával, a lehető legaggasztóbb helyzetbe döntötte az ors got; — tekintve, hogy valahányszor a nép képviselőinek része aggodalmát fejezi ki az államvagyon kezelése, a közle dési és pénzügyi politika iránya fölött, és a szakértők ál vizsgálatot kért elrendeltetni, a kormány ugyanannyiszor vizsgálatot ellenezte s a kifejezett aggodalmakkal szemben ország pénzügyi helyzetét mindig legkedvezőbb szinben tü teté föl; — tekintve, hogy a horvát-szlavon nemzettel, valam az országban lakó nem magyar ajku nemzetiségekkel szemb követett, részint törvénytelen, részint erélytelen és méltányta eljárás oly izgatottságot idézett elő, mely a hazának kárá válhatik; — tekintve, hogy a közigazgatás a nagy mérvb fokozott költség daczára nem javult; tekintve, hogy ami mind államnak létalapját képezi, az igazságszolgáltatás, azonfelül, hogy még most is az uj alkotmányrendszer 6-dik évében, a szükséges

[1]) Átvitel a rendesbe.

törvénykönyvek hiánya miatt a legelhanyagoltabb, legzavartabb állapotban van, hogy a törvényszékek pártszempontból történt szervezése megrendité a népben az igazságszolgáltatás iránti hitet; tekintve, hogy a kormány a reformok terén a szabadság és egyenlőség szellemével ellenkező irányt követett; a korszerü reformokat u. m. a vallásszabadságot, a polgári házasságot stb. vagy ellenezte, vagy szándékosan halogatta; — tekintve, hogy a közgazdászati élet egyik fő föltételét, a nemzet egyik közóhaját az önálló nemzeti bankot létrehozni nem akarja, vagy nem képes; — tekintve végre, hogy mig egyrészről a nép érdekében álló legsürgősebb intézkedéseket, az adóreformot, némely ugy a nemzetgazdászati elvekkel, mint a nép érzelmével ellenkező adónem, mint pl. a dohányegyedáruság eltörlését, ugyszintén a regale megszüntetését folyton halogatja: másrészt napróll-napra sulyosabb terheket ró a nép vállaira: — mindezeknél fogva mi a jelen kormány iránt bizalommal nem viseltethetvén, sőt kormányunk maradását az országra nézve károsnak és veszélyesnek tartván: neki semmiféle költséget meg nem szavaztatunk s tisztelettel fölkérjük e házat, mondja ki határozatilag, hogy a kormány által benyujtott költségvetést részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja." Helfy Ignácz határozati javaslata.

A költségvetési általános vita ezuttal nagyon beható és terjedelmes volt, s habár a balközép nem osztotta a szélsőbal felfogását, sőt határozottan azon az állásponton volt, hogy a költségvetés kérdése nem bizalmi kérdés, mégis a balközép vezérfiai erősen léptek föl a kormány ellenében s a pénzügyi téren történteket keményen birálták. Általános vita.

A költségvetés jellegére nézve Horn Ede az 1873. január 22. ülésben mondá: „mi nem akarunk most sem a költségvetés tárgyalásából pártkérdést csinálni; . . . . mi nem nézzük a kormány politikai vagy pártszinezetét, hanem megvizsgáljuk, tekintetbe vesszük az ország valódi szükségeit egy részről, más részről pedig az ország adózó és áldozó képességét. Megszavazzuk mindazt, amit szükségesnek hiszünk s pedig azon mérvben, amint birja az ország ereje. Egészen más kérdés az, vajon annak idejében a költségvetés letárgyalása után a megszavazott adók és más jövedelmek behajtását, a megszavazott költségek foganatositását, szóval a megállapitott államháztartás kezelését kire bizzuk . . . . a költségvetést az országnak szavazzuk meg, a

Általános vita. költségvetés keresztülvitele a kormány iránti bizalmi kérdés." Ghiczy Kálmán pedig január 24. mintegy kiegészitőleg mondja: „Én is kezet fogok Horn Ede barátommal abban, hogy a költségvetés végleg megállapitása két egymástól különböző cselekményből áll. Egyik a költségvetés tárgyalása. Ennél az ország kormányzatára szükséges és elkerülhetlen költségek az ország részére megállapitandók: ezt az országtól megtagadni nem lehet, ha nem akarják, hogy az országban véghetetlen anarchia támadjon. A másik cselekmény a költségvetési törvény tárgyalása. A költségvetési törvény az, melynek elfogadásával a közjövedelmek és költségek kezelése a ministerium kezébe tétetik le. Ha tehát bizalmatlansági szavazatnak a ministerium irányában van helye: ennek nézetem szerint a költségvetési törvény tárgyalásánál van helye."

Az általános vitánál ez alkalommal nagy szerepet játszott az a kérdés is, hogy a jelenlegi pénzügyi helyzetet ki teremtette. Mig a kormány, főkép a pénzügyi minister s a kormánypárti képviselők utaltak arra, hogy a képviselőházban sokszor ellenzéki képviselők is ujabb meg ujabb javaslatok által uj kiadásokat és költségeket provokáltak, s igy ők is csak ugy osztozkodnak az aggodalmas helyzet létrejövetelén: — az ellenzéki képviselők a kormányt s főkép a pénzügyminister abbeli eljárását okolták, melylyel a pénzügyi helyzetet mindig tulságos kedvező szinben festették.

A költségvetési általános vita 12 ülést vett igénybe. Január 31-én névszerinti szavazás követeltetvén, általánosságban 317 szavazattal 33 ellenében (távol volt 83) elfogadtatott.

Részletes tárgyalás. A részletes tárgyalás lefolyása a következő volt: február 3-án a pénzügyi bizottság következő általános jelentőség[...] határozati javaslatai fogadtattak el.

Nyugdijak. A nyugdijak czimén előirányzott összegekre a ház kijelenti, hogy azokat az 1870. márczius 22. hozott határoz[...] értelmében fölveszi ugyan a költségvetésbe, de csak azon fön[...] tartással ajánlja meg azokat, hogy az államszámvevőszék ált[...] a törvény és a képviselőház 1870. márczius 22-én hozott határozataival összeegyeztessenek; mindaddig pedig, mig az állam[...] számszék ezen vizsgálatot nem teljesitette a nyugdijakra fölve[...] összegeket végleg megállapitottaknak nem tekinti.

Az állami számvitelt illetőleg Csávolszky Lajos javaslatára a képviselőház utasitja az állami számvevőszéket, hogy a ministeri számvevőségek számviteli és kezelési rendszerének javitásáról, valamint saját ügykezelésének és az államadósságok ellenőrzésének szabályozásáról szóló törvényjavaslatokat még a költségvetés tárgyalásának befejezése előtt a ház elé terjeszsze. Állami számvitel.

A tanintézetek és a könyvtárak egyesitésére a képviselőház korábbi határozatait megujitja. Tanintézetek.

A törvények szövegére nézve pedig ezuttal a ház utasitja a házszabályok átvizsgálására kiküldött bizottságot, hogy azirant terjeszszen elő javaslatot, mikép szabályoztatnék a törvényeknek teljesen pontos és hiteles szövegezése s egészben hibátlan szövegben közzététele czéljából a törvényjavaslatok szentesités alá terjesztésének módja. Törvények szövegezése.

Továbbá a ház utasitotta a ministeriumot, hogy terjeszszen elő javaslatot a törvényeknek az ország minden részében gyors, hiteles és teljesen hibátlan szövegben közzététele iránt.

A ház utasitja a ministeriumot, tegye beható tanulmány tárgyává a közigazgatásnak jelenleg fennálló egész rendszerét, vegye azt szakférfiaknak és a modern administratio eljárásában is tapasztalatokkal biró egyéneknek meghallgatásával tüzetes vizsgálat alá; és tekintettel a képviselői incompatibilitás kérdésére is, terjeszszen annak idejében javaslatot az egész közigazgatási rendszer gyökeres szabályozása, a kormányzati teendőknek az egyes tárczák között a jelenlegi felosztásnál netán jobbnak, czélszerübbnek mutatkozó felosztása iránt; a hivatalok számának és egymás közötti fokozatának meghatározása és átalában az egész főleg a központi igazgatás rendszerének ujjászervezése és az ügyrend egyszerüsitése iránt, hogy a közigazgatási organismus a felelősség elvének megfelelőbb berendezést nyerjen, hogy egyszerübben, de gyorsabban és olcsóbban működjék. Közigazgatás.

A képviselőház a belügyi-, igazság-, vallás- és közoktatásügyi tárczáknál a határőrvidékre eső költségeket átalánykép határozza fölvenni; a honvédelmi-, pénzügyi-, közmunka- és földmivelési tárczáknál a határőrvidék szükségleteire előirányzott tételeket a költségvetés részletei között fogja megszavazni. A ministeriumot pedig utasitja, hogy a polgárositott magyar határőrvidéknek közigazgatási rendezésére vonatkozó javaslatokat mielőbb tegye le a ház asztalára. Határőrvidék.

Vasuti viteldijak.

A ház utasitja a ministeriumot, hogy a vasuti árszabályzat kérdését tegye minden körülmény gondos tekintetbe vétele mellett, minden tényező gondos mérlegelésével tanulmánya tárgyává, és terjeszszen a ház elé javaslatot a megállapitandó irányelvek kijelölésére és a jelenleg fennálló aránytalanságok czélnak megfelelő kiegyenlitésére.

Értékpapirok amortisatiója.

Az értékpapirok és szelvényeinek amortisatiójáról és elévüléséről törvényjavaslat készitendő.

Február 4-én a királyi udvartartás, a cabineti iroda, az országgyülés, a közösügyi költségek, központi nyugdijak, államadóssági járulék, vasuti kölcsön, a 30 millió kölcsön, a horvát-szlavonországi beligazgatás és végre a fiumei kormányzóság (előadó Széll Kálmán); — február 5. az államszámvevőszék, a ministerelnökség, a horvát-szlavon ministerium, a Felség személye körüli ministerium (előadó báró Lipthay Béla); — február 5., 6., 7., 8. és 10-én a belügyministerium (előadó Zsedényi Ede); — február 11., 12., 15., 17., 18., 19., 20-án a közlekedésügyi ministerium (előadó Pulszky Ferencz); — február 21., 22. és 24-én a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium (a beteg Wahrmann helyett előadó Széll Kálmán); — február 24., 25., 26., 27., 28., márczius 1., 3. és 4. a vallás- és közoktatásügyi ministerium (előadó Kautz Gyula); — márczius 4. és 5-én az igazságügyi ministerium (előadó Horváth Lajos); — márczius 5., 6., 7. és 8-án a honvédelmi ministerium költségvetése (előadó báró Lipthay Béla); — márczius 8., 10. és 11. a pénzügyministerium és a hitel és pénztárműveleti kiadások és bevételek (előadó Széll Kálmán) tárgyaltattak.

Rendelkezési alap.

A ministerelnökség költségeinél a rendelkezési alap adott alkalmat elvi vitára. Ugyanis (1873. febr. 5.) Péchy Tamás a rendelkezési alap törlését inditványozta. Ez alkalommal Tisza Kálmán ezen alapról igy nyilatkozott: — „Én nem merem per absolute azt állitani, hogy egy nagy országban soha semmi viszonyok közt rendelkezési alapra szükség nincs; de épen azért, mert a rendelkezési alap fölhasználási módjáról nyilvános számadás nem adathatik, épen azért, mert ezen fölhasználás lehet jó és üdvös, de lehet káros is, s lehet tisztán pártczélokból történő is, azt gondolom, hogy minden viszonyok közt a dolog természetében rejlik, hogy az tisztán és egyedül bizalom kérdése. Senki egy ellenzéktől azt, hogy ezen bizalom

mal bármely ellenpártból alakult kormányt megtiszteljen, nem várhatja." Rendelkezési alap.

Szlávy ministerelnök pedig igy nyilatkozott: — „Miután azt mondják, hogy számadás nem vitetik ezen alapról, hogy kezelése titkos — azt vagyok bátor megjegyezni, hogy számadás igen is vitetik ezen alapról; mert hiszen a minister már csak magamagáért is kénytelen számadást vinni. Ami pedig a titkosságot illeti: — én részemről nem átalom nyilvánitani, hogy én a rendelkezési alap számadásait egyátalában nem látom olyanoknak, hogy azokat valami nagyon titkolni kellene; hanem vannak dolgok, melyeket 400 ember egyenkint mind tudhat, azon 400 ember közül 2—3 egymásközt megbeszélhet, de a mely dolgokat 400 ember előtt nyilván előadni, részint az ildom, részint a gyöngédség, részint más okok tiltanak. Ennyiben lehet ezen alapnak számadása titkos, hogy nem lehet czélszerü, ildomos és gyengédség ezeket nyilvánosan tárgyalni."

A belügyministerium tárgyalásánál nevezetesebb elvi viták merültek föl a nemzeti szinháznál, melynek ügyeit egy 12 tagu bizottság fogja megvizsgálni; — a zenészeti akadémiánál, melynek költségvetése s igy a fölötte való intézkedés is a közoktatásügyi minister tárczájába helyeztetett át, hová Zichy Antal a szinház ügyeit is szerette volna áthelyeztetve látni; — az erdélyi rendőrségnél, melynek törvény általi szabályozását s vele kapcsolatban az országos rendőrségnek törvény által leendő megoldását határozták el; — és a hivatalos lapnál, hol Helfy inditványozta, hogy a képviselők beszédei pártkülömbség nélkül a Budapesti Közlönyben egész terjedelmükben közöltessenek, mely inditványa mindazáltal nem talált visszhangra. Belügy.

A háznak a belügyi tárczánál hozott határozatai különben a következők:

Utasitja a belügyministert, hogy erélyesen intézkedjék, arra nézve, hogy a központi himlőoltási intézetnél egészséges és fris oltóanyag mindig kellő mennyiségben legyen kapható. Himlőoltás.

Ürményi Miksa inditványára a képviselőház kiküld egy 12 tagu bizottságot, mely a magyar nemzeti szinház vagyonkezelését és müszaki igazgatását, a mennyiben szükségesnek látja, szakértők meghallgatásával is behatólag és szigoruan megvizsgálja és a tapasztalatokról a képviselőháznak még ezen ülésszakban kimeritő jelentést tegyen. Szinház.

Csengeri Antal javaslatára a nemzeti szinház alaptőkéjének jövedelme fölvétetik a fedezetbe és viszont a nemzeti szinház segélyezésére ugyanazon összeg a kiadás közé foglaltatik.

Rendőrség.

A képviselőház utasitja a belügyministert, hogy terjeszszen a ház elé törvényjavaslatot az erdélyi rendőrség ügyének végleges megoldása iránt, vagy az 1870: XLII. t.-cz. Erdélyben leendő végrehajtása által, vagy ha azt a viszonyok nem engedik, a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvény illető szakaszainak az erdélyi részekre vonatkozólag leendő módositása által, akár pedig az országos rendőrségi törvényjavaslat előterjesztése által kezdeményezze a kérdés mielőbbi megoldását.

Közlekedés.

A közlekedésügyi ministerium tárgyalásánál Helfy inditványára a ház utasitja a vasuti és pénzügyi bizottságokat, hogy a keleti vasut ügyét tegyék vizsgálatuk tárgyává s eredményéről jelentsenek.

Lehet-e általános vita a külön költségvetéseknél.

Egyébiránt épen a közlekedési ministerium költségeinél egy nagy elvi jelentőségü vita fejlődött ki azon kérdés fölött, vajjon az általános költségvetési vita után az egyes ministeriumok külön költségvetéseinél általános vita lehet-e, vagy az általános vita az első rovatnál (központi igazgatás) fejlődjék-e ki. Ugyanis a közmunka- és közlekedésügyi minister (február 12.) költségvetésénél nagyobb általános discuszio fejlődvén ki, annak befejeztével Bittó István elnök felteszi a kérdést, még pedig akkép: „fölhivom a képviselő urakat, a kik a pénzügyi bizottság javaslatát a központi igazgatás személyes járandóságának fizetések és lakpénzek rovata alatt elfogadják“ — mire nagy zaj: nem ez a kérdés! először általánosságban kell szavazni! Erre az elnök igy szól: — „Eddig háromszor négyszer az egyes költségvetések tárgyalásánál az volt a gyakorlat, hogy fölolvastatott az első czimnek első rovata, és akkor, a kinek tetszett, általánosságban is hozzászólott. De a kérdés mindig ugy lett föltéve, hogy elfogadtatik-e az egyes költségvetés első rovata. Annyival inkább szükségesnek tartom ezen eljárást követni, mert a kérdést másodszor föltenni, — hogy elfogadtatik e általánosságban részletes tárgyalás alapjául a költségvetés, miután a ház már az első általános tárgyalás után kimondta, hogy az egész költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja: fölösleges, s igy ez már meghaladott kérdés. Ez nem akadályoz meg senkit sem abban, hogy általánosságban

Lehet-e általános vita a külön költségvetéseknél.

hozzá szóljon, mert elmondhatja itt ki-ki mindazt, a mit általánosságban elmondani akar.“

Ghiczy Kálmán mindazáltal ezt a nézetet nem osztá, szerinte: „eddig mindig a gyakorlat az volt, — legalább bizonyosan 2—3 izben, — hogy az egyes költségvetések tárgyalása alkalmával, akik jónak látták, szóltak általánosságban az iránt, hogy a költségvetést általánosságban a részletes vita alapjául elfogadják-e vagy sem? Azon tekintetben sem fogadhatom el az elnök ur azon észrevételét, hogy azon kérdés: vajon az egyes budgetek általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtassanak-e, már akkor elintéztetett volna, midőn az egész költségvetés fogadtatott el a részletes tárgyalás alapjául. Mert az ily általános határozat nem zárja ki azt, hogy valamely egyes költségvetés, ha a körülmények ugy kivánják, általánosságban is egészen visszavettessék. Itt nincs szó arról, hogy ezen költségvetés a részletes tárgyalás alapjául el ne fogadtassék, hanem szó van arról, hogy mi tárgyaltatott . . . . . Senki sem beszélt itt a központi igazgatás költségeiről, mindenki általánosságban nyilatkozott, és hogy általánosságban kész ezen költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadni.“

Mire az elnök feleletében a többek közt ezeket mondja: — „jól emlékszem, miszerint a mult országgyülésen az a gyakorlat követtetett, hogy minden egyes minister költségvetése először általánosságban tárgyaltatott; de igenis biztos tudomásom van, hogy a kérdés olykép: vajjon azon költségvetés elfogadtatik-e a részletes tárgyalás alapjául, soha föltéve nem lett. Ezt magától Somsich Pál elnök urtól kérdeztem, aki azt mondta, hogy a kérdést igy soha föl nem tette. A gyakorlat az volt, hogy az első czim fölolvastatott és ekkor mindenkinek joga volt általánosságban elmondani megjegyzéseit.“

Péchy Tamás ezzel szemben mondja: „ha azon kérdést, hogy elfogadtatik-e általánosságban a költségvetés részletes tárgyalás alapjául, nem lehetne föltenni: akkor az magában foglalja azt, hogy általánosságban sem lehet az egyes költségvetésekhez hozzászólni. Hogyha fölolvastatik egy tétel a költségvetésből: akkor többé nincs helye az általános vitának . . . . . mihelyt általános vita van: akkor mulhatatlanul következni kell azon kérdésnek, elfogadja-e ház általánosságban? ez nagy külömbséget nem tesz; de különben is a gyakorlat az volt, s mert a

Lehet-e általános vita a külön költségvetéseknél.

természetes gyakorlatnak ekként kell is lenni, méltóztassék e mellett maradni."

Bittó elnök nézete mellett fölhozta még azt, hogy felfogása szerint „a központi igazgatás cziménél, melyben előfordul a ministernek fizetése, jogosan lehet szólni ezen tárcza mikénti vezetéséről és mindenki előterjesztheti a minister cselekményeire vonatkozó megjegyzéseit."

Csengery Antal elismeri, hogy több esetben az előzmény az volt, melyet Ghiczy előadott, de nem tartja azt szerencsés előzménynek s nem rendesen követendőnek. Nézete szerint szavazásra csak oly kérdés tüzethetik, a mely a vita alatt fölmerült; s mivel nem tétetett inditvány arra, hogy a költségvetés egyáltalában elvettessék: ilyen kérdést szavazásra sem lehet bocsátani.

A vita eredménye, hogy az elnök a szavazásra „a központi igazgatás czimét" bocsátotta, mit a többség el is fogadott.

Ut- és vizépités.

A közmunka- és közlekedésügyi ministerium kiadásánál kiemelte a pénzügyi bizottság azt, hogy az utépités, vizépités és tengeri kikötők czimén előirányzott összegek, habár az egyes tételek a dolog természete szerint évről-évre változnak, évről-évre rendszeresen visszakerülnek és fognak visszakerülni évek során mindaddig, mig az ország uthálózata el nem készült s vizei szabályozva nem lesznek. Az ország még sokáig minden évben néhány mértföld kőutat épittet, s ha az egyik vonal elkészül, más vonalt fog épittetni, amint különösen folyamainknál is, évente uj meg uj parterőditések fognak eszközöltetni és gátak emeltetni, igy a kikötőknél sem fogunk kifogyni a kisebb munkákból. A bizottság véleménye szerint tehát mindezen munkálatok, melyek eddig ezen czimeken a rendkivüli költségvetésben fordultak elő, a rendes költségvetésbe teendők át, s csak azon nagyobb és több költséget igénylő épitések és javitások volnának a rendkivüli kiadások sorába helyezendők, melyek nagyobb nevezetességök és költségük folytán külön törvényhozási eljárást tesznek szükségessé.

Vasutépitészeti igazgatóság.

Továbbá jelentette, hogy az eddig fennállt vasutépitészeti igazgatóság helyett ezentul 1872. aug. 1-től kezdve müködni fog: 1. a vasutépitészeti felügyelőség, mely az engedélyezett vasutak épitését ellenőrzi; — 2. az államvasutak épitészeti osztálya pedig az államvasutak üzletigazgatóságával egye-

sittetik, s lesz belőle államvasutak igazgatósága két osztálylyal: *A.* vasutépités, *B.* üzletigazgatóság.

„A bizottság azonban ezen hivatalok költségeinek megajánlása által az uj szervezés keresztülviteléről itéletet nem mond, a minister által létesitett szervezetet tudomásul veszi, annak alapeszméjét, mely szerint egy részről e különböző szakmák egymástól elkülönittettek, más részről az államvasuti üzletigazgatóság az államvasuti épitészeti osztálylyal egyesittetett, helyesnek tartja."

A tárgyalások közben Steiger Gyula utasittatni óhajtja a közmunka- és közlekedési ministert, hogy tanulmányozza és jövő évi költségvetése alkalmával tegyen indokolt jelentést az iránt vajon nem lenne-e czélszerű a tiszaszabályozási központi bizottságot feloszlatva, annak teendőit a ministerium vizépitészeti osztálya által elláttatni. Javaslatát mindazáltal a képviselőház el nem fogadta. Tiszaszabályozási központi bizottság.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésének tárgyalásánál a minister a gazdasági szakoktatás tervszerű előkészitésére utasittatott; azonkivül e tárczánál tette 1873. február 21-én Irányi Dániel azon javaslatát, mely szerint az Ausztriával kötött vám- és kereskedelmi szövetség közgazdasági hatásainak megvizsgálására egy 12 tagu bizottság küldessék ki. Ezen javaslatnak tárgyalása külön napi rendre tüzetett, s az Irányi által tervezett alakban ugyan nem fogadtatott el, de mégis az első lökést adta meg az 1878-iki közgazdasági kiegyezésre. Földmivelés-, ipar- és kereskedés.

A pénzügyi bizottság jelentésében különben a lótenyésztés ügyére nézve is fontos észrevételt tett. E szerint kétséget nem szenved, hogy az állami lótenyészintézetek az állam részéről nagy és sulyos áldozatokat vesznek igénybe; — felemésztik azok az igen terjedelmes és nagy értékű ménesgazdasági birtokok összjövedelmét, és azonkivül még igen tetemes, tényleges készpénzkiadással terhelik az államháztartást. De tagadhatlan másrészt ezen intézmények nagy nemzetgazdasági haszna is, ugy, mint azok észszerű és gondos kezelése, melynélfogva az eredmények megnyugtató tudomásul szolgálhatnak. Lótenyésztés.

Ez évre vétettek föl a fogarasi uradalom jövedelme és szükséglete is a lótenyész intézetek közé — anélkül, hogy a pénzügyi bizottság vagy a képviselőház ezen ménes iránt nyilatkoztak volna.

Közoktatás. A közoktatásügyi ministerium költségvetésénél Trefort először szerepelvén, mint vallás- és közoktatásügyi minister, általánosságban előadta a közoktatás terén követni szándékolt irányát, a mi azután természetesen hosszu általános vitára adott alkalmat.

Ez alkalommal vétetett tárgyalás alá azon határozati javaslat, melyet Ghiczy Kálmán február 14-én a közoktatásügyi ministerium alatt álló alapokra nézve adott be, és mely következőleg hangzik:

Alapok. „Minthogy a ministeriumok összes ügykezelésének ellenőrzése a képviselőháznak joga és kötelessége is: s ez ellenőrzést a képviselőház főképen a költségvetési előirányzatoknak tárgyalásával és megállapitásával gyakorolja;

„minthogy továbbá a ministeriumok által kezelt alapoknak és alapitványoknak költségvetései azon czéloknak szembentartásával, a melyekre bevételeik eddig fordittattak, a jogi természetükre nézve netalán támasztható kérdéseknek végleges eldöntése előtt is országgyülésileg a nélkül tárgyaltathatnak, hogy ezen tényből az emlitett jogi kérdéseknek megoldására visszaható valamely következés vonathatnék;

„ezeknél fogva határozza el a ház, hogy a vallás- és közoktatásügyi minister a közvetlen kezelése alatt álló alapok és alapitványok bevételeinek és kiadásainak előirányzatát, az illető czimek, rovatok és tételek szerint összeállitva, jövőben évenkint költségvetésébe foglalja."

Ugyan e tárgyra nézve két ujabb határozati javaslat tétetett le: ugyanis Csiky Sándor adta be a következő határozati javaslatot:

„Tekintve, hogy a mult 1872. ápril 8. kelt és a képviselőház tagjai közt ugyanazon évi november 6. 1.058. sz. alatt kiosztott jelentéséből azon bizottságnak, mely még a mult 1870. márczius 28-án a vallás- és közoktatásügyi ministerium felügyelete és kezelése alatt levő különféle alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálására kiküldetett és 12 tagból állt, az jön világosságra, miként érintett bizottság, mely magát három albizottságra osztá, munkálkodását mindaddig be nem fejezte;

„tekintve, hogy ezen bizottság működésének hatásköre a mult évi ápril 16-án lejárt három éves országgyülés bevégez-

tével megszüntettetett, és ezzel egyszersmind az érintett nagyfontosságu ügynek további tárgyalása is meggátoltatott: ennélfogva ujabb folyamatba tétele czéljából: Alapok.

„tüzze ki határozatilag a képviselőház azon napot, melyen e végből a szinte 12 tagból alakitandó bizottságot megválasztani fogja, és adja ennek egyszersmind utasitásul azt is, hogy ebbeli megbizásában oly gyorsasággal járjon el, miként beadandó végleges jelentését a legközelebb bekövetkezendő 2-ik ülésszak elején tágyalás alá venni lehessen."

Hoffmann Pál márcz. 10-én beadott határozati javaslata, melynek bevezetése a Csiky-éval meglehetősen azonos, a következő:

„határozza el a képviselőház, miszerint 15 tagu bizottságot küld ki a czélból, hogy a vallás- és közoktatásügyi ministerium felügyelete és kezelése alatt álló alapok és alapitványok jogi természetét a mult országgyülés folyama alatt ugyanezen czélból kiküldve volt 12 tagu bizottság munkálatát folytatólag — megvizsgálja és a teljesitett vizsgálat eredményéről a képviselőháznak mielőbb véleményes jelentést tegyen, mindaddig pedig azon alapok és alapitványok az eddigi módozatok szerint kezeltessenek."

A három határozati javaslat 1873. márczius 27-én került a képviselőházban tárgyalás alá és Hoffmann javaslata fogadtatott el.

Ezen országgyülésen már határozottan az a szellem nyilatkozott, hogy ezek az alapok és alapitványok nem állami, hanem vallásos jellegüek és maga a minister oly nyilatkozatokat tett. melyek ezt az álláspontot foglalták el. Tréfort ugyanis Hoffmann javaslata mellett fölszólalván, a többek közt a Ghiczy-féle javaslatról mondja: „bármily nagy legyen is jelentősége, nem hiszem, hogy ideje volna most keresni és fejtegetni az elveket, melyek benne rejlenek. A mi e javaslatban foglaltatik, az előttem tisztán jogi kérdés, mely főleg alaki tekintetben nagy jelentőségü. Kétséget nem szenved, hogy a minister mindazon alapok kezeléseért, a melyek reá bizvák s igy a vallás és tanulmányi alapok kezeléseért is felelős és ennek folytán — szintugy én mint elődeim tették — be fogom terjeszteni a zárszámodásokat, s kötelesnek érzem magamat ezen alapok minden egyes tételére nézve — valahányszor kivántatik — a tisztelt háznak fölvilágositást nyujtani. Ha a ház fölvilágositásommal nem lesz meg-

Alapok. elégedve, vagy ha valamely visszaélés követtetnék el: jogában fog állani ellenem bizalmatlanságot szavazni, sőt tovább megyek. engem perbe is fogni. Azt hiszem tehát, hogy ez alapokra nézve a ház ez uton kellő ellenőrzést gyakorolhat.

„Nem következik azonban ebből, hogy az alapokat a költségvetésbe kellene venni; mert arról, a mi egyszer a költségvetésbe bejön: a budgetjog természeténél fogva joga van a háznak teljesen rendelkezni. Már pedig addig, mig az 1790: XXVI. törv.-czikk érvényben fennáll: nincs jogunk ezen alapokról rendelkezni. Ha ezt akarjuk tenni, előbb ezen törvényt kell megváltoztatnunk; törvényt pedig megváltoztatni vagy módositani képviselőházi határozat által nem szabad; mert kizárnók egy részről a koronát, másrészről a főrendiházat a törvény alkotás jogából; és ha practice veszszük a dolgokat: ez uton igen könnyen azon helyzetbe juthatnánk, hogy gonosz conflictust idéznénk elé.

„Ha ugyanis a ház határozatot hozna ez alapokra nézve: a főrendiháznak szintén joga volna ezzel szemben határozatot hozni ellenkező irányban, valamint a koronának is joga volna a ministert oda utasitni, hogy a határozatot ne hajtsa végre; s ime ez esetben előttünk állna a conflictusok egész sora. Már pedig azt hiszem, hogy azon előny, mely abból háramlanék reánk, ha mi most ezen alapokat bevennők a budgetbe: korán sem állana arányban a következésekkel, melyek ezen conflictusból kifejlődnének."

Az elfogadott határozat alapján a képviselőház 1873-ik május 25-én következő 15 tagot választotta a bizottságba: Hoffmann Pál, Mihályi Péter, Vargics Imre, Ghiczy Kálmán, Horvát Mirko, Taray Endre, Győrffy Gyula, Paczolay János, gróf Péchy Manó, Salamon Lajos, Simonyi Ernő, Palkovics Károly, Várady Gábor, Horváth Mihály, gróf Apponyi Albert.

Vakok intézete. Ezen 1873. évben vált állami intézetté a vakok budapesti intézete. Ezen ügyben ugyan még 1869 október 27-én Jókai Mór interpellátiót intézett a kormányhoz és a pesti vakok intézetének országos intézetté átalakitása iránt tett kérdésére b. Eötvös József először is kijelenti, hogy kötelességei közé számitja, hogy ily intézetek fölállitására nézve törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé. A pesti vakok intézetének országos intézetté alakitását azonban csak akkor veheti kézbe, ha ez iránt maga az intézet kormányzó bizottsága e részben óhaját fejezi

ki. — Utóbb a javaslat előterjesztetvén az 1873: XXXI. törv.-czikk „a vakok budapesti intézetéről“ jött létre, mely szerint az alapitókkal 1873. márczius 11-én kötött szerződés értelmében az intézet országosittatik. Vakok intézete.

A közoktatásügyi ministerium költségvetésénél határozatot hozott a ház a szakoktatásra vonatkozólag, mely a következően hangzik: — a minister fölhivatik, hogy tegye a szakoktatás kérdésének tervszerü megoldását tanulmánya tárgyává; szakértők közbejöttével készitsen a szakoktatás rendszeres szabályozására nézve oly javaslatot, a mely a szakoktatás kérdését egész terjedelmében felfogja, azt tekintettel annak természetére, irányára és az illető tanintézetek elhelyezésére tervszerűen és rendszeresen megoldja.“ — Ugyancsak ez alkalommal fogadta el a ház 61 szóval 39 ellenében (február 27-én) Irányi Dániel inditványát, mely által utasittatott a ministerium, hogy a vallás szabad gyakorlatáról és a polgári házasság iránt mielőbb törvényjavaslatot terjeszszen elő. Szakoktatás. Vallásszabadság. Polgári házasság.

P. Szatmáry Károly inditványára pedig a képviselőház utasitja a ministert, hogy a pesti vakok intézetéből, ugy a váczi siketnémák intézetéből kilépő szerencsétlenek sorsa felett tanulmányokat gyüjtsön s a nyomor enyhülésére a kellő lépéseket tegye meg. Vakok és siketnémák.

Az igazságügyi ministerium költségvetésénél a rendszeres törvényhozási munkálatoknak szükségességét hangsúlyozták és ez irányban a ház határozatot is hozott, még pedig Tisza Kálmán javaslatára fölhivta a ház az igazságügyi ministert „tegye tanulmánya tárgyává igazságszolgáltatásunk jelen rendszerét, hallgassa meg a szakférfiakat, jusson mielőbb tervszerü megállapodásra azon reformokra nézve, a melyek jogszolgáltatásunk terén halaszthatlanoknak mutatkoznak, állapitsa meg azok összegét és sorrendjét, s megtevén a szükséges munkálatokat, mutassa be javaslatát a képviselőháznak. Minthogy pedig mindez hosszabb időt veend igénybe s a tapasztalás már eddig is mutatja, hogy biráink ha jelenlegi létszámuk megtartatik, a hozzájuk utalt nagyszámu ügyeket kellő gyorsasággal elintézni, még teljes szorgalom mellett sem képesek, számuk nagyobb mérvü szaporitását pedig az államkincstár jelen helyzetében nem birja meg, az igazságügyminister utasittatik oda, hogy azon kérdést tegye mielőbb tanulmánya tárgyává s azirant Igazságügy.

tegyen mielőbb javaslatot, hogy lehetne-e s ha igen, mily módozat által a rendes perbeli eljárást nem igénylő csekélyebb polgári, a csekélyebb rendőri, s más hasonló ügyeket külön választván, azok elintézéséről másképen rendelkezni, s fölmentvén e teendőktől a járásbiróságokat és törvényszékeket, azokat ily uton a hatáskörükben maradt ügyek gyors elintézésére képesiteni."

Honvédelem. A honvédelmi ministerium költségvetésénél Várady Gábor javaslatára a képviselőház utasitja a ministert, hogy a ludoviceumi alapok szabályozása ügyében a szükséges törvényjavaslatot mielőbb terjeszsze a ház elé.

Pénzügy. Kataszteri térkép. A pénzügyministerium költségvetésénél a ház felhivja a ministert, gondoskodjék arról, hogy a kataszteri térképek hozzáférhetők legyenek és hogy hozza azok megszerzésének módját a legkiterjedtebb módon köztudomásra.

Nyomdák. A képviselőház felhivja a pénzügy- és közoktatásügyi ministert, hogy kezdeményezzék a maguk részéről és tegyenek lépéseket az állam és az egyetemi nyomdáknak egyesitésére nézve.

Ugyancsak a pénzügyministerium költségvetése alkalmat adott a pénzügyi bizottságnak az állami épitkezések körül történtekre megjegyzéseket tenni.

A vámpalota. A pénzügyi bizottság a vámpalota épitkezéséről szólva mondja: — A bizottság sajnálattal veszi tudomásul a tényállást (hogy a vámház 3,290.000 frtra került) és mint olyan sajnálatos tapasztalását jelenti be a háznak, a mely élénken bizonyitja ismét, mennyire nem szabad kivételt engedni azon a bizottság által ugy ezen, mint az utóbbi költségvetések átvizsgálása alkalmával követett szabály alól, hogy addig, mig a ministerium által minden épitkezésre nézve részletes költségvetések elő nem terjesztetnek még a költségvetésnek első részletei se szavaztassanak meg. Annál is inkább sajnosnak kell ezen tapasztalást mondani, mert a vámház esete nem áll egyedül; az állam más épitkezéseinél, mint a kolozsmonostori intézet, a vajdahunyadi vár stb. is fordultak elő ily esetek. A bizottság átalában jövőre azon módot találná legczélszerübbnek, ha a ministerium minden nagyobb épitkezésnél a részletes tervek elfogadása és a költségek megszavazása után oly módon szerződnék, hogy az illető vállalkozó az egész épületet teljesen befejezett állapotban adja át az államnak.

A költségvetés nagyobb deficittel záródván, melyre még az 54 milliós kölcsön sem nyujtott kellő fedezetet, a kormány némely adóknál, jelesül a személyes kereseti adónál, a bélyeg és illetékeknél, a házadónál és a jövedelmi adónál hozott javaslatba oly módositásokat, melyek számitása szerint vagy 6 millió forinttal szaporitották volna a fedezetet. Ez, valamint az 1872. évben a közmunka- és közlekedésügyi ministerium tárczájában vasuti és más középitkezéseknél jelentkező hitelmaradványok ügye a pénzügyi bizottságot, épugy mint a képviselőházat még a költségvetés részleteinek megvitatása után is gátolta abban, hogy a költségvetést végleg megszavazhassa és szükségessé tette azt, hogy a költségekre nézve a kormány fölhatalmazását még egy hónapra (áprilra) meghosszabbitsa. Pénzügyi felhatalmazás.

A költségvetési törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság készitette és 1873. márczius 26-án kelt jelentésével terjesztette elő. A költségvetési törvényben már kifejezést nyertek az időközben törvénynyé vált adóemelések; kifejezést nyert továbbá az 54 milliós kölcsönnek az 1873-iki hiány fedezésére szolgáló része, és a 30 milliós kölcsönnek még fennmaradt része. A pénzügyi bizottság egyuttal a hiány fedezetéről ad véleményt. Költségvetési törvényjavaslat.

Szerinte az 54 milliós kölcsön az 1872. és 1873-iki hiányok fedezésére levén rendeltetve, belőle, mindenek előtt fedezendők *a)* az 1871. évről fennmaradt és az 1872. év folyamán kötött függő kölcsönök 11,711.680 frt; *b)* az 1872. évi hitelmaradványok a közmunkaminister utólagos kimutatásai szerint 16,854.237 frt; — *c)* az 1872. évi póthitelek 1,236.991 frt; — összesen tehát 29,802.908 frt.

Miután az 54 milliós kölcsön készpénzben előreláthatólag 43,740.000 frtot fog rendelkezésre adni, marad az emlitett hiány fedezése után az 1873-ik évi hiány számára 13,937.092 frt, a mi a költségvetésbe a rendkivüli hiány fedezésére föl is vétetett.

Az 1870-ik évi 30 milliós kölcsönből azonban az az öszszeg, mely a költségvetés tárgyalásakor fölvétetett, nem áll rendelkezésre s igy a 7 millió helyett csak 4,054.237 frt vétetett föl a rendkivüli fedezetben; ellenben biztosan befolyó állami előlegekből 3 millió forint vétetett mint uj tétel föl.

Az igy összeállitott költségvetés 3,717.167 frtot a rendes, 11,083.450 forintot a rendkivüli csoportban, összesen tehát 14,800.617 frt hiányt mutat föl, mely nézve utasittatni kivánja

Költségvetési törvényjavaslat.

a pénzügyministert, hogy ezen hiány végleges fedezésére az é folytán terjeszszen elő törvényjavaslatot.

A pénzügyi bizottság állósitott adósságot a fedezésre azé nem hoz javaslatba, mert „vannak még más források is, melye lehetővé teszik, hogy ezen hiány az év folytán czélszerübb é előnyösebb uton fedeztethessék végleg, sőt valószinü, hogy ez hiány végleges fedezése állositott kölcsön fölvétele nélkül i megtörténhetik. Ugyanis a hiány végleges fedezésére szolgálha nának: a kincstári telepitvényesek részéről fizetendő megvált összegek alapján eszközlendő mivelet, a közös activákból esetle befolyó összegek, sik földön fekvő és szántóföldekre teljese alkalmas erdőirtásokból befolyható összegek stb. De azonkív a rendkivüli kiadások között vannak jelentékeny összegek, melye az év folytán egészen nem lesznek kiadhatók; különösen áll e a közmunkaminister tárczájánál előforduló épitkezésekre, s ig a fedezetre nem lesz szükség.

A költségvetési törvényt a képviselőház 187 május 29-én tárgyalta. Ez alkalommal Ghiczy Kálmán a bal közép, Irányi Dániel a szélső bal részéről kijelentették, hog nem szavazzák meg ennek a kormánynak a törvényt, s igy név szerinti szavazás követeltetett; melynél 167 szavazat 100 elle nében (távol volt 166) a képviselőház a költségvetési törvén elfogadta.

Főrendiház.

A főrendiház 1873. ápril 25-én tárgyalta a költség vetést. Ez alkalommal báró Eötvös Dénes nem tartja lelki ismeretes dolognak, hogy oly törvényjavaslat tárgyalásába bocsát koztak, melynek kellő tanulmányozására elég idő nem adatik. Cziráky János gróf ezzel szemben kiemeli ugyan, hogy a főrendiház föladatát és felelőségét a költségvetést illetőleg nem tekinti csekélyebbnek, mint az ország által választott képvise lőiét, — átalános tárgyalásnak szükségét, mindazáltal csak akkor látja, ha valaki a kormány iránt bizalmatlansággal visel tetik. A részleteknél volnának megjegyzései s ép azért roszall azt, hogy a főrendiháztól ugy szólván megvonatott a jog a bud gettárgyalásra.

A részleteknél egy-két jelentéktelen fölszólalás után a költségvetés még ugyan abban az ülésben elfogadtatott.

A költségvetési törvény.

A költségvetést tartalmazza az 1873: XXI. törv.-cz. — 1. §. szerint a rendes kiadások 207,191.572 forintban, — a

rendkivüli kiadások 43,084.267 frtban, — a hitel- és pénztárműveleti kiadások 13,488.131 frtban állapittattak és ajánltattak meg.

A költségvetési törvény.

A 2. §. tartalmazza a fejezeteket, czimeket és rovatokat, melyek szerint a kiadások megosztatnak. Volt pedig a rendes kiadásoknál XX fejezet, 106 czim és 598 rovat, — a rendkivüli kiadásoknál X fejezet, 58 czim és 63 rovat; — a hitel- és pénztárműveleti kiadásoknál IV fejezet, 17 czim és 12 rovat. Egészben a költségvetés szükségleti része 803 számtételt tartalmazott.

A 3. §. megállapitja a bevételeket és pedig a rendes bevételeket 203,468.925 frtban, a rendkivülieket 27,069.477 frtban és a hitel- és pénztárműveletieket 18,519.471 frtban.

A 4. §. megvonja a mérleget. E szerint a rendes kiadások és rendes jövedelmek közt 3,722.647 frt, — a rendkivüli s a hitel- és pénztárműveleti kiadások és bevételek közt 10,983.450 forint s igy összesen 14,706.097 frt különbözet mutatkozván, utasittatik a pénzügyminister, hogy ezen hiánynak végleges fedezése iránt még ezen év folytán terjeszszen elő törvényjavaslatot; s mennyiben eddig is ezen hiány ideiglenes fedezése szükségesnek mutatkoznék, felhatalmaztatik a pénzügyminister, hogy azon czélból az állam ingó értékeinek alapján előlegezési hitelműveletet köthessen, vagy a sorsolási kölcsön rendelkezésre álló tőkéiből kamatozás mellett ideiglenes előlegeket vehessen fel.

Az 5. §. az adótörvényeket sorolja fel s megajánlja az adókat.

A 6. §. az átruházást tiltja meg.

Póthitelek.

A költségvetésben megszavazott kiadásokon kivül utólag a törvényhozás még 21,252.538 frt 67 kr költséget póthitel alakjában engedélyezett. Ezek a póthitelek a következő törvényczikkekben gyökereznek.

Hitelmaradványok a közlekedési ministeriumnál.

Az 1873: XXIV. törv.-czikk „a közmunka- és közlekedési m. k. minister tárczája részére az 1872. évre megszavazott, de az 1872-ki kezelési évben kifizetés alá nem került összegeknek az 1873. év folyamában leendő igénybe vétele iránt.“ E szerint:

A közmunka- és közlekedési minister felhatalmaztatik, hogy az 1872-ik évre megszavazott hitelből:

a) rendkivüli kiadásokból a vizépitésnél Magyarországban

1. a Dunánál	75.384	frt,
2. a Tiszánál	95.882	»
3. a Körösnél	293.108	»
4. a tengeri kikötőknél	33.667	»
5. a bánréve-nádasdi vasut épitésénél . . .	11.542	»
6. a kincstári vasutak épitésénél	2,187.329	»
7. a fiumei kikötő épitésénél	2,424.684	»
8. a károlyváros fiumei vasutnál	3,871.449	»
9. a károlyváros fiumei pályaudvarnál . . .	1,011.295	»
10. a magyar északi vasut s.-tarján-ruttkai részének épitésénél	1,655.151	»
11. a hatvan-jászberény-szolnoki vasutnál . .	1,797.726	»
12. a budapesti összekötő vasut épitésénél . .	1,434.601	»
13. Magyarország topografiai térképénél . . .	14.000	»
14. beruházások az államvasutaknál	1,948.419	»
1—14. czimig összesen .	16,854.227	»
15. a gömöri vasutak épitésénél	2,948.910	»
összesen	19,803.147	frtot

az 1873. év folyamában igénybe vehessen.

A megajánlott összeg az 1—14. czimig bezárólag összesen 16,854.227 frt erejéig az 1872: XII. t.-cz. alapján felvett 54 millió ezüst forint kölcsönből fedezendő.

A 15. czim alatt a gömöri vasutakra megszavazott 2,948.910 forint a gömöri záloglevél kölcsönből lesz folyóvá teendő.

Hitelmaradványok a pénzügyministeriumnál.

Az 1874: III. törv.-czikk „a pénzügyi ministeriumot illető 1872. költségvetésből fennmaradt hitel-maradványoknak az 1873. évnek számlájára való igénybevétele, — és az előre nem látott rendkivüli kiadások fedezésére az 1873-ik év folyamában felmerült póthitel tárgyában.“ E szerint:

1. A pénzügyminister felhatalmaztatik, hogy az 1872-ik évre megszavazott hitelből és pedig:

a) a rendes kiadásokból a bányászat és erdészeti akadémiánál	5.570	frtot,
b) a rendkivüli kiadásokból a bányászatnál és a pénzverésnél	344.349	„
az államjószágoknál	7.200	„
összesen	357.119	frtot

az 1873-ik év számlájára igénybe vehessen;

hogy a mármarosszigeti 1872-ki tűzvész által okozott károk helyreállitására . .	175.800	frtot,
a miskolcz-diósgyőri vasut bevégzésére pedig és a rakoda berendezésére . . .	83.000	„
összesen .	258.800	frtot

az 1873-ik év számlájára fordithasson.

Az 1874: V. törv.-czikk „az 1872. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg fedezéséről." E szerint: Közösügyi költségekre.

Az 1873. évi közös költségvetést tárgyalt bizottságok által az 1872. évi közösügyi túlkiadások fedezhetésére póthitelképen 1,502.360 frt szavaztatván meg, ezen póthitel Magyarországra eső 454.914 frt 61 krnyi részének kiszolgáltatására a pénzügyminister felhatalmaztatik s e czélból részére a fenntebbi járulékösszegnek megfelelő póthitel engedélyeztetik.

Az 1874: VI. törv.-czikk „az 1873-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg fedezéséről." E szerint:

Az 1874-ik évi közös költségvetést tárgyalt bizottságok által az 1873. évi közös előirányzathoz póthitelképen 749.739 frt 50 kr szavaztatván meg, ezen póthitel Magyarországra eső 249.565 frt 16 krnyi részének kiszolgáltatására a pénzügyminister felhatalmaztatik, s e czélból részére ezen összegnek megfelelő póthitel engedélyeztetik.

Az 1874: VII. törv-czikk „az erdélyi katonai kórházak után 1873. és 1874-ik évi bértöbbletek fedezésére szükséges póthitelről." E szerint: Erdélyi kórházakra.

A Kolozsvárott, Fogarason, Maros-Vásárhelyt, Beszterczén és Brassóban a beteg katonák gyógyithatása végett korábbi időtől fogva szerződésileg bérelt házakért, a katonai téritési dijakon felül fizetendő bértöbbletek pótlására a honvédelmi minister javadalma számára kivételesen és pedig:

az 1873-ik évre	14.208 frt 66 kr,
az 1874-ik évre	12.914 „ 98 „
összesen	27.123 frt 64 kr

póthitelképen engedélyeztetik.

A pénzügyi helyzet Kerkápoly pénzügyministersége alatt mindinkább kedvezőtlenebbé válván az állam rendes bevételeinek fokozásáról kellett gondoskodni; minthogy pedig rendszeres adóreform nem volt kész, nem maradt hátra más, mint hogy a már fennálló adók némelyikénél emelések hozassanak javaslatba. Igy történt ez a házadó-, a személyes kereseti adó-, — a jövedelmi adónál és a bélyeg- és illetékeknél. Adóügy.

Házadó. A házadónál inkább alaki és eljárási módositások czéloztattak. Ugyanis az 1873: VI. t.-cz., mely a fennálló szabályokat az 1874. év végeig tartja érvényben, egyuttal a gyakorlatban lévő szabályokat némileg módositja, még pedig abból a szempontból, hogy a házadóból befolyó jövedelmet az adóláb emelése nélkül szaporitsa, különösen azáltal, hogy bizonyos visszaélések meggátoltassanak. Igy elrendeltetett, hogy a lakbéreken kivül bevallandók azon összegek is, melyeket a bérbeadónak *a)* vizvezeték, éjjeli világitás, szemétkihordás és más ilynemü mellékköltségek fejében vagy pedig *b)* átalakitási, előbbeni karba visszahelyezési és efféle költségek czimén fizetnek (2. §.); az adókivetésnél az *a)* alatti költségek főösszegének azon része, mely a lakbérnek 6 százalékát meghaladja, a *b)* alatt emlitett költségek pedig egészben számittatnak a lakbérjövedelemhez és evvel együttvéve képezik az adókivetés alapját. Azonkivül a lakbérbevallásra nézve szigorubb büntetések szabatnak meg.

A pénzügyminister óhajtotta volna még a felszólamlási bizottságokat akkép módositani, hogy azok ne adókerületenkint, hanem csak a pénzügyi igazgatóságok székhelyein alakittassanak. A képviselőház mindazáltal tekintettel arra, hogy az az adózók nagy megterheltetésével járna s az államkincstárra nézve csak 2.000 frt megtakaritást eredményezne: ezt az intézkedést nem fogadta el.

De már a többi adómódositásoknál nemcsak a szigorubb eljárás, hanem az adótételek emelése által is nagyobb jövedelmet kivánt a törvényhozás és a pénzügyminister elérni.

Személyes kereseti adó. Az 1873: VIII. t.-cz. a személyes kereseti adóra nézve fönnálló szabályokat továbbra is 1874. év végeig érvényben tartván, egyuttal módositásokat rendelt el. Ezen módositások egyrészt az adókezelés egyszerüsitését vették czélba, a mennyiben a törvény a 2. §-ban kimondja, hogy a személyes kereseti adó a jövedelmi adóba be nem számittatván, azok, kik jövedelmi adót az I. vagy II. osztály szerint fizetik, saját személyükre nézve a személyes kereseti adó alól fölmentetnek, kivéve, ha a törvény 3. §. II. osztályzata alá eső házat vagy földet is birnak, vagy a jövedelmi adót a III. osztály szerint fizetik, vagy a jövedelmi adó I. osztálya alá tartoznak és 40 forintnál több adóval vannak megróva, de nem haszonbérlők. Ezen esetekben

törvény II. osztályzata szerint személyes kereseti adóval rovatnak meg. Felmentetnek továbbá a személyes kereseti adó alól: *a)* „iparüzőknél, a velök közös háztartásban élő azon családtagok, kik az adóköteles üzletnél segédmunkásképen vannak alkalmazva, s kiknek munkájáért a családfő jövedelemadó vallomásában térítést nem vont le a nyers jövedelemből; — *b)* tényleges szolgálatban álló vagy nyugalmazott állami és törvényhatósági tisztviselőknek hitvesei és gyermekei, a mennyiben velök közös háztartásban élnek és külön keresetet nem üznek." Személyes kereseti adó.

Ez az intézkedés mit sem változtatott az adózók terhein; általa a személyes kereseti adónak azon összege, mely eddig a jövedelmi adóba beszámittatott, (és mely pl. 1872. évben 1,327.924 frt 87 krt tett) a személyes kereseti adót apasztani fogja, de ugyanoly összegben fog emelkedni a jövedelmi adó.

A törvény intentiója azonban határozott adóemelés is volt, a mennyiben az állam rendes bevételeit fokozni kivánta. Épp ezért az ellenzék egy része ezen adórendszerünknek leghiányosabb és legigazságtalanabb nemének ily módon leendő módositását határozottan ellenezte s megszavazásánál névszerinti szavazást követelt, melynél mindazáltal (1873. márczius 18-án) 202 szóval 107 ellenében (távol volt 122) a javaslat elfogadtatott.

A pénzügyi bizottság nem fogadta el mindenben a pénzügyminister tételeit, hanem mégis a kisebb fölemeléseket ajánlotta. A törvény 3. §. foglalja magában az uj tételeket, melyek az addigiakkal és a pénzügyminister eltérő tételeivel összehasonlitva, a következőkből tünnek ki; a személyes kereseti adó két osztályzat szerint vettetik ki.

I. osztályzat:

1. házas zsellérek, kertbirtokosok, napszámosok, cselédek és hivatalszolgák fizetnek:

a) kis és nagy községben . . .	1 frtot, elöbb	— frt 56 kr,
b) rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal fölruházott városokban	2 frtot, elöbb	1 frt 13 kr,

2. gyárakban, kereskedelmi és iparvállalatnál alkalmazott segédek és segédmunkások:

a) kis és nagy községekben . . .	2 frtot, elöbb	— frt 85 kr,
b) rendezett tanácsu és törvényhatósági városokban	4 frtot, elöbb	1 frt 69 kr,

Személyes kereseti adó.

3. ezen osztálybeli adókötelezettek feleségei, fiai, leányai és testvérei; a mennyiben a családfővel közös háztartásban élnek és külön önálló keresetet nem űznek:

a) kis és nagy községekben . . . — frt 50 krt, előbb 56 kr
b) rendezett tanácsu és törvényhatósági városokban . . . . . . 1 frt — krt, előbb 85 kr.

II. osztályzat:

1. a föld- és házbirtokosok (egyesek, erkölcsi személyek és a házközségek fejei), továbbá a haszonbérlők kivételével azok a kik a jövedelmi adó I. osztálya alá tartoznak és 40 (a pénzügyminister javaslata szerint 35) frtnál több adót fizetnek; végre azok, a kik a III. osztályu jövedelmi adóval vannak megróva fizetnek (az eddigi határozott tételekben 1 frt 69 kr, 10—1l frtig terjedő adó helyett) a megelőző évben reájuk bárhol kivetett összes föld-, ház- és jövedelmi adó után — a földtehermentesitési járulékot is ide értve — 4 (a javaslat szerint 5) száztólit mely azonban azon adóközségben, hol az illető adóköteles személyes kereseti adó alá összeiratott, ha az adóösszeg 10 forintot meg nem halad, együttvéve 1 frt 70 krnál, különben 2 frtnál kisebb nem lehet. Adómentesség esetében a személyes kereseti adó kivetésére nézve azon adóösszeg a mérvadó, a melyet az adómentes fizetne, ha adómentességben nem részesült volna.

2. *a)* az 1. pont alatt emlitett adózóknak és *b)* a jövedelmi adót az I. és II. osztály szerint fizetőknek családtagjai azok feleségei, fiai, leányai és testvérei, a mennyiben a családfővel közös háztartásban élnek és külön keresetet nem űznek a mennyiben a személyes kereseti adó alól föl nincsenek mentve fizetnek (eddig a családfő adójának fele helyett) egy-egy forintot ha a családfő azon községben, hol a személyes kereseti adókötelezettek lajstromában összeiratott, a megelőző évben 40 forintnál csekélyebb egyenes adót fizetett, — két-két forintot, ha családfő 40 frtnál többet fizetett.

A módositás, mely igy meghonosittatott, tulajdonképen személyes kereseti adó lényegével ellenkezik, és egyszerüen többi egyenes adók pótlékává lett; a pénzügyi bizottság ezt világosan meg is mondja; tekintettel azonban arra, hogy ezen módositás által a vagyonosabb elemet a kereseti adó fölemelésénél szintén jobban lehetett megterhelni, mégis ajánlhatónak gondolta.

Az igy módositott adótételek a pénzügyi bizottság kiszámitása szerint az eddigi 6.773.942 frt személyes kereseti adóból befolyt összeget 9,068.345 frtra emelné, holott a pénzügyminister javaslata szerint ez az összeg csak 8.719,671 frtra emelkedett volna. Személyes kereseti adó.

A törvény 4. §-ában „a megyei és városi pandurok, fogházak őrei" a személyes kereseti adó alól fölmentetnek, a mi 3.000 frtnyi apadást eredményez.

A törvény többi intézkedései az adó összeirására és kezelésére vonatkozólag tartalmaznak az eddiginél szigorubb intézkedéseket.

Daczára, hogy a személyes kereseti adó ellen a közvélemény és az országgyülés határozottan nyilatkozott, az igy módositott szabályok az 1874: XXXVII. t.-cz. által — a mennyiben a törvényhozás időközben másként nem intézkednék — 1875. év végéig továbbra is érvényben tartattak. Időközben mindazáltal az 1875: XXIX. törvényczikk „a keresetadóról" 1875. évi január elsején lépett életbe, s a személyes kereseti adóról szóló összes törvények anyagi részei megszüntek; alaki részei, vagyis mint a törvény kifejezi, az 1875: XXII., XXIV., XXVII. és XXIX. törvényczikkek által érintetlenül meghagyott részei az 1875: XLVIII. törvényczikkel a törvényhozás további intézkedéseig továbbra is érvényben tartattak. —

Az 1873: VII. törvényczikk a jövedelemadóra vonatkozó állapotokat 1874. év deczember 31-éig érvényben tartotta, de egyuttal oly módositásokat léptetett életbe, melyek által a jövedelmi adó kivetésénél előforduló költségek a kivetési munkálatok egyszerüsitése által leszállittattak, a jövedelemadó befolyása jobban biztosittatott, és az adóminimum meghatározására szolgáló maximumok fölemelése által a jövedelmek szaporittattak. A pénzügyminister számitása szerint a kezelési költségek 120.000 frttal kisebbek lennének, s a jövedelmi adó jövedelme 400.000 frttal emelkednék, tehát összesen 520.000 frtnyi javulás mutatkoznék. Jövedelemadó.

A törvény részletei szerint a hivatalszolgák a II. osztályból töröltettek, mi által jövedelmi adó alól kiestek (2. §.), — a személyes kereseti adó a jövedelmi adóba nem számittatik be (3. §.) — a jövedelem minimum tanitók és bábáknál 12—20% helyett 10—20%-ra, kereskedők, iparüzők, magántaninté-

Jövedelemadó. zetek birtokosainál és más haszonhajtó foglalkozásoknál a 15—20% helyett 15—25%; — falusi kézműiparnál, ha segédmunkás nélkül önállóan üzetik, 4 frt helyett az adó 3—6 frt s minden segédmunkás után 2—3 frttal szabatott meg. (4. §.)

A kezelést illetőleg kimondatik, hogy ki az adóév február hó végéig uj vallomást nem ad be, az adóévet megelőző évre kivetett adóösszeggel róvható meg. (5. §.) Adókivető bizottságok az adóhivatalok székhelyén a szükségnek megfelelő számban évenkint alakittatnak. (6. §.)

A pénzügyi bizottság ezen törvény elfogadása alkalmával a képviselőház által is osztott azon nézetét mondta ki, hogy „a jövedelmi adó és személyes kereseti adótörvényeket tartja azoknak, a melyek összes adótörvényeink közt a legégetőbb hiányokat mutatják föl és a leggyökeresebb reformot igénylik, ha helyes alapokra akarjuk fektetni a jövedelmi adótörvényt és egyenlő és igazságos adó alá akarjuk vonni a valóságos tiszta jövedelmet, lehetőleg úgy, hogy az magát az adó alól ki ne vonhassa, a mint az ma a jövedelem túlnyomólag nagyobb részénél sajnosan történik; kétségtelen azonban, hogy az egész adórendszer szabályozásánál nehezebb kérdés nincs, mint a jövedelemadótörvény czélszerü és minden irányban kielégitő megállapitása; oly nehéz feladat az, hogy annak megoldására még a kezdeményező lépéseket megtenni sem lehet hivatása azon törvényjavaslatnak, mely a fennálló törvény csak némely rendeletének módositására van irányozva. A bizottság fölhivta a pénzügyminister figyelmét a jövedelmi és személyes kereseti adótörvények gyökeres reformjának kérdésére, és a maga részéről fölszólitotta arra, hogy a jövedelmi és személyes kereseti adótörvények gyökeres reformja iránt mielőbb terjeszszen elő törvényjavaslatokat, melyek a mellett hogy az igazságos és egyenlő teherviselés elvét érvényesitsék, intézkedjenek az iránt is, hogy a fennálló törvények elleni visszaéléseknek eleje vétessék és azoknak kijátszása lehetőleg meggátoltassék.“ —

Bélyeg és illetékek. Legnagyobb jövedelem-szaporodást reméltek és vártak a bélyeg és illetékeknél javaslatba hozott módositásokból. Az e részben fennálló szabályokat az 1873: IX. t.-cz. 1874 év deczember végéig fentartván, egyuttal oly módositások lépnek életbe, melyeknek czélja a bélyeg- és illetékekből származó jövedelmeket közel 3 millió forinttal szaporitani.

képviselőházban az ellenzék (Tisza Kálmán beszéde alapján) ezeket az emeléseket ellenezte, a ház azonban névszerinti szavazással 1873. márcz. 19-én 167 szavazattal 102 ellenében (távol volt 164) a törvényt elfogadta; a módositások, melyeket ez a törvény meghonosit, a következők:

Bélyeg és illetékek.

a keresetlevél, továbbá a per folyamában, a végrehajtási eljárásban s a zárlati és biztositási ügyekben a biróságokhoz intézett minden beadvány s minden jegyzőkönyv, ha a tárgyaknak értéke 50 frtot meg nem halad, minden iv után az eddigi 12 kr helyett 20 kr, ha a tárgynak értéke 50 frtot meghalad, minden iv után az eddigi 36 kr helyett 50 kr bélyeg alá esik; (2. §.)

a birósági végzések ellen benyujtott fölebbezések, valamint a semmiségi panaszok első példányának első ive, ha a főtárgy értéke 50 frtot meg nem halad, 50 kr helyett 1 forintos, a többi iv, valamint a másodlat, harmadlat stb. minden egyes ive 12 kr helyett 20 kr — minden egyéb esetben 1 frt 25 kr helyett 2 frtos bélyeggel, minden többi iv pedig, valamint a másodpéldány minden egyes ive 36 kr helyett 50 kros bélyeggel látandó el; (3. §.)

árverési folyamodványok, továbbá oly felhivási keresetek első példányának első ive, melyekkel valamely eltünt egyén holtnak nyilvánitása vagy valamely elveszett okirat megsemmisitése kéretik, ezentul is 1 frt állandó bélyeg alá esik; a többi iv, valamint a többi példány minden egyes ive, a mennyiben a kereset 50 forintot meg nem halad, az eddigi 12 kr helyett 20 kr, egyéb esetekben 36 kr helyett 50 kros bélyeggel látandó el: (4. §.)

az ügy érdemére nézve egybehangzó itélet ellen beadott fölebbezvény első példányának első ive (addig különbség nélkül, mint az első fölebbezésnél) kétszer annyi bélyeggel látandó el, mint a mennyi az elsőbiróság itélete ellen intézett fölebbezvényektől a fennálló szabályok szerint jár; (5. §.)

végérvényes itéletektől, melyeknél a pertárgy értéke 800 frtot meghalad, a megitélt tárgy értékének (addig $^5/_8$% helyett) 1% jár illeték fejében; (8. §.)

peren kivüli és közigazgatási ügyekben a másodfoku hatóság olyan határozatai ellen benyujtott folyamodványok, melyek

Bélyeg és illetékek.

az elsőfolyamodású határozatot hagyták helyben (az addig 1 frt helyett) 2 frtos bélyegjegygyel látandók el; (9. §.)

becsületsértési és kisebb hatalmaskodási polgári perekre nézve az eddig fennállt bélyegmentesség megszünik, s az azokban előforduló minden beadvány és jegyzőkönyv, a mennyiben a keresetben megitéltetni kért összeg 50 forintot meg nem halad, 20 kros, az elsőbirósági itélet 1 frtos, egyéb esetekben pedig 50 kros, illetőleg 2 frt 50 kros bélyeggel látandók el; (10. §.)

az ingatlanok átruházásánál illetékleengedés csak azon átruházásokra nézve tartatik fenn, melyek *a)* szülők és törvényes gyermekek vagy unokák, ugyszintén az anya és törvénytelen gyermekei és unokái, *b)* a szülők és vő vagy meny, *c)* házastársak, *d)* testvérek között, *e)* a birtok átruházó és testvéreinek egyenes ágban leszármazó utódjai között, *f)* a birtok átruházó és azon személyek testvérei között, kiknek a birtok átruházó egyenes ágban leszármazó utódja, *g)* a birtok átruházó szülői testvéreinek gyermekei, vagyis a szorosan vett unokatestvérek közt fordulnak elő; (12. §.)

a földadó alá tartozó ingatlanoktól járó illeték megszabásánál az államadónak a földtehermentesitési járulékokat hozzá nem számitva (az eddigi 70-szeres helyett) százszoros összege tekintendő legkisebb értéknek; (13. §.)

a leletfelvevőknek azon felemelt összegek fele része, melyek a lelet következtében behajtattak, jutalékkép kiszolgáltatik; (14. §.)

az illeték lejáratszerü lefizetésének elmulasztásaért a 6% késedelmi kamat, ha a mulasztás hat hónapnál tovább terjed, a további mulasztás tartamához képest, félévenkint egy százalékkal emelendő. (15. §.)

Pénzügyi tekintetben a törvényhozás az 1873. évben a Dunagőzhajózás függő kérdésének megoldásával, a horvát pénzügyi viszonyokkal, és az udvartartás költségeinek emelésével foglalkozott. Ezen ügyekre nézve a következőkben adjuk az egyes kérdések fejlődésének történetét:

A dunagőzhajózási társaság jövedelem biztositása.

Lónyay Menyhért még 1870. máj. 9-én terjesztette elő „a szabadalmazott I. Dunai gőzhajózási társulat jövedelembiztositásának megszüntetéséről, továbbá ezen társulat jövedelmi adójának a magyar és osztrák pénzügyi kormányzat közti megosztásáról“ szóló törvényjavaslatot.

A dunagőzhajózási társulat 1846. aug. 16-án kiváltságot nyert, mely szerint az osztrák-magyar birodalom területén gőzhajókkal csak ő gyakorolhatta a közlekedést. A keleti háboru befejeztével a kiváltság nemzetközi folyókon megszüntettetett. Ez okból 1857. május 23-án az osztrák kormány ismét uj szerződést kötött, mely szerint a társulatnak a kormány részéről 1,920.000 frt tiszta jövedelem biztosittatott 1858—1880-ig akkép, hogy az üzleti költségeken, nemkülönben az üzleti tőkeleiráson kivül a társaság által fölvett 8,450.000 frt kölcsönösszegek után fizetendő kamatok is a nyers jövedelemből fedeztessenek és ezen függő adósságok az időszakonkinti törlesztések daczára az emlitett összeg erejéig folyvást kiegészittessenek. A biztositott tiszta jövedelem a részvénytőke $8^{0}/_{0}$-nyi kamatozásának felelt meg. Az ekkép biztositott tiszta jövedelmi összeget netán meghaladó jövedelmi felesleg mindenekelőtt a biztositási kötelezettség folytán, a hiányzó jövedelem kiegészitése fejében, a társaságnak előlegezésképen adott állami összegnek $4^{0}/_{0}$-os kamatokkal együtt való visszafizetésére forditandó. Ha azonban az 1880. év lejártakor a társulat ily állami előleggel még tartoznék, ezen tartozás csak azon esetre lesz visszafizetendő, ha a biztositás tartama alatti részvénykamatok és fölös osztalékok összege az ugyanazon idő alatt kiszolgáltatott jövedelembiztositási összeget felülmulná.

A dunagőzhajózási társaság jövedelem biztositása.

1861. decz. 3-án az osztrák kormány ujabb egyezséget kötött; mely szerint a társaság 12 éven keresztül évenkint 1.000 darab részvénynek 525 frtjával beváltására és törlesztésére a nyers jövedelemből 525.000 frtot fordithat; javitásokra és leirásokra pedig ezen idő alatt 1,475.000 frtot. Ezen szerződések folytán a társaság 1858-tól 1865-ig kamatokkal együtt 8,532.373 frt segélyösszeget nyert, és pedig:

1858.	évben	2,435.690	frt	82	kr,
1859.	»	1,494.905	»	05	»
1860.	»	523.872	»	99	»
1861.	»	776.393	»	24	»
1862.	»	1,179.498	»	44	»
1863.	»	960.097	»	19	»
1864.	»	28.642	»	53	»
1865.	»	1,133.263	»	48	»

és mintán ezen összesen 8,532.373 frt 78 krnyi összegeknek $4^{0}/_{0}$-a 1868. deczember 31-ig 2,179.546 frt 93 krt tesz, a társaság az emlitett időig 10,711.916 frt 78 krt tartozott az államnak. Ez

A dunagőzhajózási társaság jövedelem biztositása.

azon összeg, melylyel az 1869. és 1870-ik évi kamatokon kivül a társaság mint átvett előleggel tényleg tartozott, és melyet az 1880. évig beveendő évenkinti jövedelmi feleslegből visszatériteni köteles lett volna.

1867. julius 4-én az osztrák kormány ismét egy egyezményt köt, mely szerint ismét 6 évre, a társulat részvények törlesztésére, javitásokra és uj beszerzésekre a nyers jövedelemből 2,300.000 frtot fordithat.

De már 1866—68. években jövedelmi felesleg mutatkozott — az akkori kedvező aratás következtében igénybe vett nagyobb szállitás folytán — mely 3 millió frtot meghalad.

A Lónyay által előterjesztett javaslat, mely szerint a dunagőzhajózási társaság 2,750.000 forinttal törlesztené összes tartozását, a pénzügyi bizottság által nem ajánltatván, az országgyülés által nem is tárgyaltatott. Ez okból Kerkápoly 1872. okt. 2-án egy ujabb javaslatot terjesztett elő, s azt a pénzügyi bizottság most már elfogadhatónak tartotta, mert egyrészt a gőzhajózási társulat viszonyai időközben roszabbakká változtak, ugy, hogy mig előbb még kilátás mutatkozott arra, hogy a társaság az állam által nyujtott segélyösszegeket visszafizetheti, most már ez a valószinüség nem kinálkozott. Ugyanis az állami előlegek a 4%-os kamatokon kivül 8,532.363 frt 78 krt tettek; ezen előlegeket a társulat az 1873-ig befolyandó feleslegekből tartozott volna visszafizetni; 1869-ig e feleslegek tettek 4,028.191 frt 59 krt. 1870. óta azonban a társaság üzlete évenkint tetemes hiányt mutatott föl; ugyanis az 1870. és 1871-ik évek 1,630.951 frt 34 kr hiánynyal végződött s igy 2,397.240 frtra rugott 4%-os kamat nélkül azon összeg, melyet a társulat jövedelmi feleslegeiből visszafizetni kellett; az 1872-iki év is rosz volt s igy most már a váltságdij, melyet a társaság ajánl 2,750.000 frttal a viszonyok megváltozta következtében inkább elfogadható, mint lett volna az 1870-ben, midőn ellene a pénzügyi bizottság állást foglalt.

A másik körülmény, mely miatt a pénzügyi bizottság ezuttal az egyezményt pártolta az, hogy a pécs-mohácsi vasut visszaváltási jogának 30 évről lemondása fejében, melyet 1869-ben a társaság minden ellenszolgáltatás nélkül kivánt, most kőszén szállitási kötelezettségnek elvállalása által, mintegy évenkint 90.000 frt haszonnal váltott meg.

A dunagőzhajózási társaság jövedelem biztositása.

A képviselőházban mindennek daczára a javaslat nagy ellenzésre talált, de elfogadtatott. Igy jött létre az 1873: XIV. t.-cz. „az első Dunagőzhajózási társulat jövedelembiztositásának megszüntetéséről és a pécs-mohácsi vasut visszaváltási határidejének megállapitásáról."

Ezen törvény szerint 1869. január 1-ső napjától kezdve a társaság államblztositásra, vagy állami segélyezésre vagy kárpótlásra igényt nem tarthat; de viszont részesittetni fog 1880. évig mindazon kedvezményekben és előnyökben, a melyek ezen idő alatt más gőzhajózási vállalatoknak a törvényhozás által vagy közigazgatási uton netán engedélyeztetni fognának; (2. §.) a magyar kormány a pécs-mohácsi vasut üzletének kezdetétől számitott 30 évre lemond az engedélyben fentartott felmondási jogról (3. §.), ellenben a gőzhajózási társulat kötelezi magát, hogy az üszög-mohácsi vasuton az üszög-szabolcsi szárnyvonal megnyitásából a kőszénszállitás diját a felek számára vámmázsánkint 14 krról 12$^1/_2$ krra, azaz egy mázsa és mértföldenkint egy krajczárra mint legmagasabb tételre leszállitja; továbbá a pécs-barcsi vasuton évenkint egy és fél millió mázsa kőszén mennyiséget szállit, vagy a szállitásból eredő mázsánkint 6 krban megállapitott hasznot s igy évenkint 90.000 frt jövedelmet biztosit, mindaddig mig ez a vasuti vállalat állami kamatbiztositásban részesül. (5. §.) A gőzhajózási társaság 2,750.000 frtot készpénzben négy egyenlő hat havonkinti részletben az 1869. január 1-től számitandó 5$^0/_0$-os kamatokkal együtt 70: 30 arányában a két pénzügyministerium rendelkezésére ad; (6. §.) a gőzhajózási társaság az összesen 8,532.373 frt 48 kr összegre menő segélynek és kamatainak visszafizetésétől fölmentetik. (7. §.)

A dunagőzhajózási társaság adójának megosztása.

A Dunagőzhajózási társaság adójának megosztása iránt már Lónyay 1870. május 9-én terjesztett elő törvényjavaslatot, melybe azonban egyuttal a társaság jövedelembiztositásáról szóló intézkedéseket is fölvette. Ez a javaslat a pénzügyi bizottság nézete szerint már azért sem volt elfogadható, minthogy a két különböző tárgyat külön váltan szerette volna rendezni. A javaslat különben tárgyalás alá a képviselőházban nem került. Kerkápoly 1872. október 2-án egy ujabb javaslatot terjesztett be, mely azután mint 1873: XIII. t.-czikk „az első dunagőzhajózási társulat által fizetendő közadókról" az adó kérdését következően oldja meg: — A társulat üzlete megadóztatási szem-

A dunagőzhajózási társaság adójának megosztása.

pontból három vonalra osztatik : *a)* az osztrák vonalra Passautól Dévényig, *b)* a magyar vonalra Dévénytől Orsováig, *c)* a külföldi vonalra, (1. §.) — az arány, mely szerint e három vonal tiszta jövedelme után fizetendő adó a két állam közt felosztatik, az egyes vonalok üzletének nyers jövedelme alapján állapittatik meg ; (2. §.) a passau-dévényi vonalnak adója az osztrák, — a dévény-orsovai pedig, a mellékfolyókon levő üzletet is hozzáértve, a magyar államkincstárt illeti meg (3. §.), a külföldi vonal adója a két államkincstár közt azon arány szerint osztatik meg, a melylyel a monarchia két államterülete a közös költségekhez járul (4. §.); a jövedelemadónak minden pótlékokkal együtt kivetése az osztrák és külföldi vonalra nézve a cs. kir. osztrák hatóságok által az osztrák törvények és rendeletek szerint, a magyar vonalra nézve pedig a magyar törvények és szabályok szerint adó alá eső jövedelem a m. kir. adókivetési közegek által teljesitendő. (7. §.) Ez a törvény 1868. január 1-től kezdve érvényes.

Horvát-Szlavon kiegyezés.

Midőn a horvát határőrvidék polgáriasittatott, Horvát-Szlavonországok részéről az 1868: XXX. t.-cz. revisiója követeltetett ; ezen követelés alapján jött létre az országos bizottságok tárgyalásai nyomán az 1873: XXXIV. t.-cz. „a Magyarország és Horvát-Szlavon és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlitése iránt létrejött az 1868: XXX. t.-cz. által beczikkelyezett egyezmény némely szakaszainak módositásáról", illetőleg kiegészitéséről, melynek pénzügyileg fontosabb határozatai (a mennyiben az 1868-iki törvény illető pontjainál már is nem érintetnének) a következők :

Az 1868: XXX. t.-cz. 15., 16., 17., 25. és 26. §-ai hatályon kivül helyeztetnek s helyettük rendeltetnek : Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete az 1873. január 1-től kezdve azon időig, a meddig a magyar korona országai és Ő felsége többi királyságai és országai között a közös ügyek költségeihez való hozzájárulási arány iránt kötött egyezmény tart, mindenekelőtt Horvát-Szlavonországok egyenes és közvetett adóinak és egyéb közjövedelmeinek 45%-ával fedeztetik, vagyis azon országok tiszta közjövedelmeiből annyi százalék szolgáltatik be azon Horvát-Szlavon országos vagy törvényhatósági pénztárba, a hová a társországok törvényhozása vagy kormánya kivánni fogja.

Horvát-Szlavonországok összes bevételeinek 55%-ka a közös költségek fedezésére a közös kincstárba szolgáltatandó be, Horvát-szlavon kiegyezés.

Horvát-Szlavonországok tiszta közjövedelmeinek 45%-a akként számittatik ki, hogy Horvát-Szlavonországok összes egyenes és közvetett adóiból, a Horvát-Szlavonországokban fekvő államjavak jövedelmeiből s egyéb közjövedelmekből csak azon kiadások vonatnak le, a melyek az adók kivetésével és behajtásával — a közös pénzügyi igazgatás költségeit ide nem értve — az államjavak kezelésével, a közvetett adók és jövedékek és a többi közjövedelmek előállitásával és közvetlen kezelésével járnak.

Midőn a határvidéknek még nem polgárositott része, részben vagy egészben Horvát-Szlavonországokkal közigazgatásilag egyesittetik s Horvát-Szlavonországok akkori összes területének mind közjövedelmei, mind beligazgatási költségei megállapithatók lesznek, ha ezen alapokon a jelen törvény azon rendeletére nézve, mely a Horvát-Szlavonországok jövedelmeiből ezen országok közigazgatási költségeire forditandó 45 százalékot megállapitja, módositásnak szüksége mutatkoznék: ezen módositás, habár az 1868: XXX. t.-cz. 12. §-ában kijelölt határidő még nem következett is be, a változott viszonyok és Horvát-Szlavonországok valódi szükségletének tekintetbe vétele alapján az 1868: XXX. t.-cz. 70. §-ában megszabott módon eszközlendő. (3. §.)

Az 1868: XXX. t.-cz. 49. §. mely szerint „a vallási és közoktatási alapok követeléseire nézve, a multat illetőleg, a tartozások kölcsönös leszámolás utján egyenlittetnek ki“, a következő hozzáadással egészittetik ki: — „a kölcsönös leszámolás megtörténte után azoknak Horvát-Szlavonországokat illető része a közösen kezelt alapokból kiválasztatik és a nevezett országok autonom kormányának kiszolgáltatik. (6. §.)

Kapcsolatban ezen törvénynyel fölemlitjük egyuttal az 1875: LII. t.-czikket „a horvát-szlavonországi jelzálogos váltsági kötvények némely kedvezményeiről“ mely kimondja, hogy a horvát-szlavonországi urbéri természetü megváltások „mind a tőkére, mind pedig a tőke után félévi utólagos részletekben fizetendő 5 százalékos kamatokra nézve, szemben az értékpapirosok tulajdonosaival, a magyar korona összes országainak jótállása alá helyeztetnek, és félévről-félévre a terv szerinti törlesztési járadék arányában törlesztetnek és pedig legalább felerészben

Horvát-szlavon kiegyezés.

nyilvános kisorsolás s a kisorsolt kötvényeknek a Horvát-Szlavon országos pénztárnál teljes névszerinti értékben való beváltása, a többiben pedig tőzsdei bevásárlás utján."

„Miután azonban a kérdéses tartozások megváltása Horvát-Szlavonországok belügye és ezen országok kizárólagos érdekében történik, a kibocsátandó horvát-szlavonországi jelzálogos váltsági kötvények, szemben a magyar korona összes országaival, Horvát-Szlavonországok külön tartozását képezik, ennek folytán világosan kiköttetik, hogy a kamatok és tőke fizetésénél netalán felmerülő hiány Horvát-Szlavonországok közjövedelmének azon 45 százalékából lesz fedezendő, a mely az 1873: XXXIV. t.-cz. 3. §. értelmében a nevezett országok beligazgatási szükségletének fedezésére forditandók. (1. §.)

Az udvartartás költségei.

Az udvartartás költségeinek 4,650.000 frtra emelése iránt, a kormány az 1873-iki költségvetés beterjesztésekor törvényjavaslatot terjesztett be, azzal indokolván a fölemelést, hogy az eddigi összeg a szükségletre elegendőnek nem találtatott. A törvényjavaslatot a képviselőház 1873. február 14-én tárgyalta. A szélsőbal ellenezte, a balközép mindazáltal megszavazta azt, habár Tisza Kálmán helytelennek tartotta a kormány eljárását egy fönnálló és 10 évre szóló törvény érvényben létekor akkor, mikor az ország, ha nincs is a végínség szélén, de minden esetre nagy deficittel küzd; ez nézete szerint oly eljárás, mely magának a monarchicus elvnek van véghetetlenül kárára. A képviselőház névszerinti szavazással, még pedig 229 szavazattal 44 ellenében (távol volt 161) a javaslatot elfogadta s igy életbe lépett az 1873: III. t.-cz., „ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb udvartartási költségeinek felemeléséről" mely szerint „ő császári és apostoli királyi Felsége Ferencz József úr legmagasabb udvartartása költségei 1872-ik évi január 1-től, 1879. évi deczember 31-ig évenkinti 4,650.000 forintban állapittatnak meg (1. §.); ezen összeg évenkint fölvétetik a költségvetésbe. (2. §.)

Az emlitett törvény szerint, a királyi udvartartás költsége 1872. évi január hó 1-től fogva 4,650.000 frtra emeltetett ugyan, de az 1872-ik évről szóló zárszámadás szerint 1872-ben csak 3,650.000 frtot tett az utalványozott kiadás, az ezen évre eső 1,000.000 frtnyi többlet iránt, az ez évi költségvetési törvényben intézkedés nem történt; az összeg azonban 1873-ban

került utalványozás, illetőleg kifizetés alá s az akkori számadásban mint előirányzat nélküli kiadás lett elszámolva.

A vasutak terén most már lassabban működik a törvényhozás és az elkövetett hibák kiigazitására kezdi figyelmét forditani. Igy intézkedik az 1873: XL. t.-cz. a gömöri iparvasutak költségtöbbleteinek fedezése iránt. Szerinte Vasutak. Gömöri vasut.

A ministerium fölhatalmaztatik, hogy az 1871: XXXVII. törvényczikk értelmében létesitendő és utólagosan 21. 8 mértföldnyi hosszuságban megállapitott gömöri vasutak kiépitésére és üzletképes állapotba helyezésére mértföldenkint összesen 384.429 frtot fordithasson, a mennyiben az idézett t.-cz. 5. §-a alapján, az országos jövedelmekből mértföldenkint igénybe vehető 100.000 frt, továbbá ugyancsak mértföldenkint kibocsátható 311.000 frt névértékü elsőbbségi kötvényekből effectiv bevett összegek, végre az e vaspálya időközben megnyitott bánréve-feledi vonalrészeinek az egész hálózat kiépitéseig befolyandó jövedelme, e költségeket nem fedezné: a hiányzó összeg az ingó államvagyon egy részének értékesitéséből pótoltatik.

A gömöri vasutakkal járó kiadások, az u. n. gömöri vasuti kölcsönből fedeztettek. Ezen kölcsönről a zárszámadási bizottság 1877. február 7-én terjesztette be jelentését, mely szerint a gömöri iparvasutak hosszasága 167.578 kilométer vagyis 22.090 mértföld; még pedig: Gömöri záloglevél kölcsön.

a bánréve-füleki vonalrész hossza 48.350 km. = 6.374 mf. és megnyilt 1873. szept. 10.;

a bánréve-dobsinaï vonalrész hossza 69.796 km. = 9.200 mf. és megnyilt 1874. május 1. és julius 20-án;

a harmadik vonalrész hossza 49.432 km. = 6.516 mf. és megnyilt 1874. szept. 5.

A vasutak épitése tényleg belekerült 8,346.625 frt 13½ krba, mely összegből levonandó a Dobsina és Rozsnyó városok által, valamint a bettléri vasgyárosok által fizetendő 38.761 frtnyi járulék, s igy 8,307.864 frt 13½ kr az az összeg, melyet az állam e vasutakra forditott, a mi a törvényekben nyert felhatalmazáshoz képest vagyis 8,492.036 frt 61 krhoz viszonyitva 184.172 frt 48½ krral kisebb összeg.

Az épitési költség fedeztetett a gömöri záloglevél-kölcsönből nyert 5,862.008 frt 68 krból, melyhez hozzáadandó a kölcsön

Gömöri záloglevél-kölcsön.

pénzeinek gyümölcsöző elhelyezése folytán nyert időközi kamat 546.520 frt 52 kr, továbbá Dobsina és Rosnyó városa, valamint a bettléri vasgyárosok járuléka 38.761 frt, tehát összesen 6,447.290 frt 20 kr. Ebből levonandó azonban a kölcsön kezelési költsége 13.286 frt 21 kr és a kölcsön kamatjai és törlesztési részlete 1,268.858 frt 50 krjával összesen 1,282.144 frt 71 kr, marad a kölcsönpénzeiből 5,165.145 frt 49 kr. Miután a törvény szerint az ország a vasutak épitéséhez mértföldenkint 100.000 frt segélylyel járul, ez állami segély 2,209.000 frtot tesz ki, s igy a kölcsön pénzeivel együtt 7,374.145 frt 49 kr állt rendelkezésre. Ámde az épitési költség 8,346.625 frt 49 krra rugván, a hiányzó 972.479 frt $64^1/_2$ krt az 1874: XL. t.-cz. 1. §. értelmében az állami ingó vagyon egy részének értékesitéséből effectiv bevett összeg fedezé.

Maga a gömöri záloglevél-kölcsön az 1871: XXXVII. t.-cz. 2. §-a alapján vétetett föl s a ministerium 44.162 drb 150 frtról szóló, összesen tehát 6,624.300 frtról szóló ezüst záloglevelet (elsőbbségi kötvények helyett) bocsátott ki. A kölcsön a bécsi „Union-bank"-nál vétetett föl. Egyezmény szerint minden 100 frt ezüst után, 84 frt bankérték volt a kibocsátási ár minimuma: a mennyiben nyilvános aláirásnál kedvezőbb ár éretnék el, a 85., 86. és 87-ik forint az Union-bankot illeti, a 87 frton felül elérendő ár fele részben a bankot, fele részben az államnak jut.

A kölcsön tényleg 79 frt ezüstben kelt el; a mi az akkori $21^1/_2\%$-os agio mellett 95 frt $98^1/_2$ kr bankértéket eredményezett, ugy hogy az állam 5,862.008 frt 68 krt bankértékben kapott. Ezüstben számitva 100 frt ezüst kötvényért kapott az állam 72 frt 83·33 kr ezüstöt, vagyis a 6,624.300 frt ezüstkötvényekért 4,824.698 frt 50 kr ezüstöt, ugy hogy a kibocsátási veszteség 1,799.601 frt 50 kr. A kölcsön kamatlába e szerint 7·5570%, ugyanis 5% fizettetvén 6,624.300 névérték után, az 4,824.698 frt 50 krnyi összegnél 6·8649% a készpénzben visszafizetendő veszteségre pedig a hányad 0·6921%; ugy, hogy 100 frt után a kamat 7 frt 56 kr.

A kölcsön kamatoztatása 1871. augusztus 1-vel, törlesztése 1872. január 1-vel kezdődött meg.

A kölcsönműveletet illetőleg a zárszámadási bizottság javaslata alapján, a képviselőház 1877. márczius 8-án tartott ülésében a következő határozatot hozta:

„minthogy a m. kir. pénzügyminister az 1871: XXXVII. t.-cz. és az ezzel kapcsolatban álló 1873: XL. t.-cz. alapján a gömöri iparvasuthálózat épitésére felvett 6,624.300 ezüst frtnyi névértékü kölcsön valósitásánál, az idézett törvényekhez képest és az államkincstár érdekének, valamint a kölcsön felvétele idejében létezett viszonyoknak megfelelőleg járt el;" Gömöri zálog-levél-kölcsön.

„minthogy továbbá a kölcsön értékesitéséből befolyt pénzt, az idézett törvényczikkekben kitüzött czélok valósitására forditotta; a m. kir. pénzügyminister a fennebbi törvények által reá ruházott kötelességeknek megfelelt: ennélfogva a kölcsön hitelmüveletére az abból befolyt, valamint az állam jövedelmeiből és az állam ingó vagyona egy részének értékesitéséből e czélra felhasznált pénzekre nézve, minden további felelősségről felmentetik."

„Miután azonban az érdekelt vidék iparosainak és földbirtokosainak kamatbiztositási járuléka az 1871: XXXVII. illetőleg az 1873: XL. t.-czikkek értelmében a pálya 21·8 mértföldnyi vonal hosszához képest állapittatott meg, a pálya hossza azonban tényleg 22·09 mértföldet tesz: utasittatik a m. kir. pénzügyminister, miszerint a m. kir. közmunka- és közlekedési ministerrel egyetértőleg az érdekelt vidék iparosai és földbirtokosai által elvállalt kamatbiztositási összegnek, a pálya tényleges hosszához képest teendő felemelése, illetőleg az 1.160 frtos többletnek az érdekelt csoportok közt való aránylagos felosztása és behajtása iránt intézkedjék és erről a képviselőháznak jelentést tegyen.*)

„Egyszersmind utasittatik a pénzügyminister arra is, hogy a közlekedési ministerrel egyetértőleg tegyék meg a szükséges intézkedést az iránt, hogy a kibocsátott gömöri vasut-záloglevelekre nézve elvállalt állami biztositás a gömöri vasutra telekkönyveztessék, továbbá, hogy a birtokosok és iparosok azon nyilatkozatai, melyek hiányosoknak találtattak, és melyek kiegészitésére tárgyalások indittattak meg, a tárgyalások mielőbbi

---

*) A ritkított összeget a főrendiház ekkép módositja: illetőleg az 1.160 frtnyi többletnek az érdekelt csoportok között, az 1871: XXXVII. és 1873: XL. t.-cz. értelmében leendő felosztása kérdésében az érdekelt vidék iparosai és földbirtokosaival érintkezésbe lépvén, az ügyet a szerződés alapján rendezze s az országgyülésnek jelentést tegyen.

befejezésével szintén telekkönyveztessenek és annak megtörténtéről a képviselőháznak annak idejében jelentést tegyenek."

A gömöri záloglevél-kölcsön az 1888: XXXII. t.-cz. által convertáltatott, s igy mint külön állami adósság megszűnt.

54 milliós kölcsön.

Midőn Kerkápoly az 1873. évre szóló költségvetést előterjesztette, egy 54 millióról szóló kölcsön felvételét is szükségesnek tartotta. Az okok, melyek őt erre vezették, a hiányok voltak, melyekre nézve intézkedni kellett. Ugyanis előterjesztése szerint

1870-re a póthitelekkel együtt 22,329.518 frt 27½ kr hiány volt előirányozva; a tényleges hiány, a gyümölcsözőleg elhelyezett 6,600.000 frtnak tekintetbe vétele mellett 10,213.404 frt 80½ krt tett, mely pénztári készletekből fedeztetett.

1871-re a póthitelekkel együtt 20,560.362 frt hiány volt előirányozva; a tényleges hiány 19,688.183 frt 39½ kr volt; melyből 7,852.677 frt 24 kr pénztári készletekből, 359.125 frt 60½ kr előirányzaton kivül előállott bevételből fedeztetett s igy megmaradt 11,476.380 frt 55 kr, melynek fedezésére fordittatott 4,464.700 frt kamatozó kincstári utalványokért befolyt összegekből, és 7,011.680 frt 53 kr a sorsolási kölcsönből vétetett át kamatoztatás mellett.

Az 1872. évi államköltségvetésről szóló törvény 25,966.613 frtnyi hiány fedezésére egy külön törvény által kijelölendő kincstári birtokok eladási ára, részben az állam ingó vagyonára alapján létesitendő előlegezési hitelművelet, végre kamatozó kincstári utalványok vagy más megfelelő függő adósság jelöltetett meg. Az 1872-ki hiány még 5 millió frttal növekedett; mert a közös aktivákból nem folyt be az előirányzott 3,512.705 frt s póthitelek 1,236.990 frt erejéig engedélyeztettek. A fedezésre vonatkozó módozatokat nem lehetett keresztülvinni, sőt a kincstári utalványok a pénzpiacz helyzete következtében 1,800.000 frtra csökkentek.

A pénzügyminister ily körülmények közt a 30 milliós ezüstkölcsönből, melyre valósággal 25,186.908 frt 74 kr folyt be, de csak 18,188.404 frt irányoztatott elő, tényleg belőle pedig csak 2.303.861 frt 58 kr vétetett igénybe, a rendelkezésre álló 22,883.047 frt 16 krt használta fel.

Az 1873-iki államköltségvetésben a pénzügyi bizottság összeállitása szerint legalább igen nagy lesz a fedezetlen hiány: ugy hogy ennélfogva pénzügyi miveletről kell gondoskodni. 54 milliós kölcsön.

A pénzügyi bizottság a helyzet fölvilágositására következő sommázatban tünteti föl a hiányzó összegeket:

a függő tartozások	11,711.680 frt,
az 1872. évi hitelmaradványok .	20,116.274 »
az 1872. évi póthitelek . . .	1,236.991 »
az 1873. évi rendkivüli hiány . .	25,815.583 »

összesen 58.880.301 frt, melyből 14—15 millió forintot a bizottság az állam ingó vagyonának értékesitéséből, vagy az állam értékei és követelései alapján teendő előlegezési mivelet által akart fedeztetni, ugy, hogy 43—44 millió forint fedezésére állositott adósság fölvétele vált szükségessé.

A kormány javaslatát 1872. deczember 16-án tárgyalta a képviselőház. A szélsőbal határozottan ellene szólt a kölcsönnek és Helfy Ignácz következő javaslata képezte ezen állás alapját:

„Tekintve, hogy a javaslatba hozott 54 millió forintnyi kölcsön, részben a jövő 1873-ik évi államköltségvetésben felmerülő hiánylat fedezésére lenne forditandó. melynek szükségességéről azonban a képviselőház csak ugy győződhetnék meg, ha előbb magát a költségvetést alaposan megvizsgálná s megvitatná; tekintve, hogy a példátlan gyorsasággal fölhalmazott államadóságok s az ezek után járó kamatok már is elviselhetlen teher gyanánt sulyosodnak a nép vállaira; tekintve, hogy az előbbeni államkölcsönök létrehozásánál a kormány oly eljárást követett, miszerint az alapitási, beszerzési és kezelési költség a kölcsönnek aránytalan nagy részét emészté fel; tekintve, hogy a mult tapasztalatai szerint, s mint maga a pénzügyi bizottság is jelzi, a törvényhozás által engedélyezett kölcsönöket a kormány nem mindig s nem egészben azon czélokra forditotta, a melyekre azokat az országgyülés megszavazta; tekintve végre, hogy az egész kormányzatban, s különösen a pénzügyi kezelésben követett rendszer, vagy talán helyesebben szólva, rendszernélküliség már is azt eredményezte, hogy egyrészről súlyos gyanusitásokra szolgáltatott alkalmat, melyek az ország és a kormány hitelét tetemesen aláásták, másrészről pedig tényleg a legaggasztóbb állapotba ejté az országot, minélfogva benne

54 milliós kölcsön. bizalmat helyezni nem lehet; mondja ki a ház, hogy a jelen kormánynak a kivánt kölcsönt meg nem szavazza".

A balközép ugyan nem mellőzte a szivesen kinálkozó körülményt, hogy a kormány eddigi eljárását szigoru és kiméletlen birálatnak alája ne vesse, de vezére Tisza beszédében a kölcsön fölvételének nélkülözhetlen szüksége elől ki nem térhetett.

„Én — ugymondá — gondoskodni azon összegek előteremtéséről, létesitéséről, a melyek okvetetlenül, mulhatatlanul szükségesek, nem azért, hogy jövőben beruházások történjenek, hanem legnagyobb részben azért, hogy a nemzet kötelezettségeinek elég tétessék; bármint itéljek is azon pénzügyi politika felett, mely ezen helyzetet előhozta: kötelességemnek tartom. És ha bizalomról van szó, nincs ott szó, hol az összeg előteremtésének kérdése forog fönn, hanem lehet bizalomról szó ott, hol az illető kormány felhatalmaztatik, hogy a létrehozott összegeket elköltse, azok felett disponáljon. Azaz bizalmi kérdés lehet az indemnity, a felhatalmazás megadása, valamint bizalmi kérdés is mindig; de nem bizalmi kérdés gondoskodni arról, hogy a szükségletek fedezhetők legyenek".

Beszédjének nagyobb nyomatékot kölcsönzendő, a pártállását a következő határozati javaslat benyujtásával kivánta praecizálni:

„Mondja ki jegyzőkönyvileg a képviselőház, hogy miután az 1867. óta fennálló kormányzat, oly helyzetbe hozta az állampénztárt, hogy a megszavaztatni kivánt kölcsön nélkül az állam által törvényekben elvállalt kötelezettségeknek megfelelni sem lenne képes: a kölcsön iránt beadott törvényjavaslatot általánosságban elfogadja, de előre is kijelenti, hogy a pénzügyi bizottság általános jelentésének, illetőleg a költségvetésnek tárgyalásakor a pénzügyi helyzetet és a ministerium eljárását birálat alá veendi".

A szélsőbal névszerinti szavazást követelt, melynél a kölcsön 210 szóval 23 ellen elfogadtatott, még pedig természetesen Tisza javaslatának mellőzésével.

Az igy létrejött 1872: XXXII. t.-cz. „54,000.000 ezüstforint névértékü államkölcsön fölvételéről" felhatalmazza a pénzügyministert egy oly kölcsön fölvételére, melyből valóságos értékben, minden levonás nélkül legalább 39,960.000 ezüst-

forint folyjon be az állampénztárba (1. §.); a pénzügyminister összesen 54 millió ezüstforint névértékig államkötvényeket bocsáthat ki, melyek 1875. évi január 1-jétől kezdve, 30 év alatt törlesztendők (2. §.); a kötvények után az államkincstár kamat fejében évi 5 százalékot fizet ezüstpénzben, félévi utólagos részletekben (3. §.); a kölcsönből folyó kötelezettségekért az állam összes jövedelmeivel kezeskedik (4. §.); a bélyeg- és adómentesség e kölcsönre nézve is kimondatott (5. §.) 54 milliós kölcsön.

A kölcsön eredménye iránt a zárszámadási bizottság 1876. május 6-án tett jelentést.

E szerint a kölcsön átvételére 74 folyam mellett egy consortium vállalkozott, a mely állott a franczia-osztrák bankból Bécsben, a franco-magyar bankból Budapesten, az angol-magyar bankból Budapesten, Erlanger és fiai czégből a Majna m. Frankfurtban, Erlanger Emil és társa czégből Londonban és Párisban, a magyar általános földhitel-részvénytársulatból Budapesten, az osztrák-német bankból a Majna melletti Frankfurtban és a franco-osztrák-magyar bankból Párisban. A kölcsön az R. Rafael and Sons londoni bankház közvetitésével bocsáttatott ki.

Az állam kapott 39,960.000 frtot ezüstben, melyhez járul a 3,140.366 frt 50 kr felpénz, úgy hogy az államnak e kölcsönből rendelkezésére állt bankértékben 43,100.366 frt 50 kr.

A kölcsön ára, — miután 5% jár 54 millió forint után, és tényleg az állam 39,960.000 frtot ezüstben kapott, ez megfelel $6\cdot_{7567}$%-nak; a kibocsátási veszteség 14,040.000 frtot tevén, mely összeg 30 éven át szintén törlesztendő, s mely veszteség $1\cdot_{1333}$%-nak felel meg, — összesen $7\cdot_{8900}$% vagyis 100 ezüst frt tőke után, 7 frt 89 kr ezüst jár.

A kölcsönkötvények 100, 500 és 1.000 font sterlingre, vagyis 1.000, 5.000 és 10.000 frt ezüstre szóltak; 1873. január 1-től kezdve az 5%-nyi kamat mindig január 1. és julius 1-én félévi részletekben fizettetett; a tőketörlesztés járadékszerü terve szerint évenkint egyszeri sorsolás utján 30 év alatt eszközöltetett. Az első sorsolás 1874. október 1-én történt.

A kölcsön felvételéről szóló 1872: XXXII. t.-cz., a kölcsön czéljául az 1872-ik és az 1873-ik évi államkiadások és bevételek közt mutatkozó hiány fedezését tüzte ki, és tényleg az 1873-ik évi zárszámadásban e czélra az összes jövedelem, vagyis 43,100.366 frt 50 kr fordittatott is.

54 milliós kölcsön. Ezek után a zárszámadási bizottság javaslatára a képviselőház 1876. május 26. ülésében ezen kölcsönre és fölhasználására nézve, a következő határozatot hozta:

Minthogy a m. kir. pénzügyminister az 1872: XXXII. t.-cz. alapján felvett 54 millió ezüst frtnyi kölcsön valósításánál, az idézett törvényhez képest és az államkincstár érdekének, valamint a kölcsön felvétele idejében létezett viszonyoknak megfelelőleg járt el, minthogy továbbá a kölcsön pénzeinek felhasználása az 1872: XXXII., illetőleg 1873: XXI. t.-cz. rendeletéhez képest történt, s igy a pénzügyminister az idézett törvények által reá ruházott kötelességeknek megfelelvén, e tekintetben minden további felelősségtől felmentetik".

Zsedényi Ede a ritkitva szedett szavak helyett „bár az idézett törvény szavai ellen de" szavakat akart alkalmaztatni, még pedig azért, mivel a kormány az arany és ezüst közt beállott árváltozás következtében a kamatokat, nem mint az a törvényben világosan kimondatott ezüstben, hanem aranyban fizette; úgy magyarázván az állam hitelének fentartása érdekében a törvényt, hogy az fémértékben, illetőleg azon állam valutájában igérte a kamatfizetést, melyben a kölcsön kibocsátása eszközöltetett. Angliában az aranyvaluta lévén a törvényes, abban a pillanatban, midőn az ezüst ára az aranyénál kisebb, a kötelezettséget vállalt kormány az aranyfizetést találta a törvény szerint is indokoltnak.

Ezen, a képviselőházban többször tárgyalt kérdést vette Zsedényi alapul, midőn javaslatával föllépett: de a képviselőház bizottságának javaslatát fogadta el.

Az 54 milliós kölcsön az 1888: XXIII. t.-cz. által convertáltatván, mint külön államadósság megszűnt.

Zárszámadás. Az 1873. zárszámadás, melyet Bittó István ministerelnök 1875. január 29-én terjesztett be a képviselőháznak, alaki tekintetben a következő részletekben tér el az előbbeni 1872-ikitől. Mindenekelőtt van „Tárgymutatója", továbbá az I. rész előtt van a „Zárszámadás I. és II. részében foglalt bevételek és kiadások sommázata" következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, 3. az 1873: XXI. és az ezt kiegészitő törvényczikkekben megállapitott *a)* bevétel, *b)* kiadás, *c)* fölösleg vagy hiány; 4. a folyó évre előirt *a)* bevétel, *b)* kiadás, *c)* fölösleg vagy hiány; 5. a tényleges *a)* bevétel, *b)* kiadás, *c)* fölösleg vagy hiány.

Zárszámadás.

Ez az összesités különben az 1872. zárszámadásban a II. rész Előirányzat nélküli kiadások végén volt feltüntetve.

A III. részben átfutó kezelés *a)* előlegek, és *b)* idegen pénzeken kivül szerepelnek: *c)* szállitmányok és ellátmányok, következő rovatokkal: 1. tétel; 2. tárgy; 3. lebegő pénzmaradvány az év elején; 4. folyó kiadás; 5. együtt; 6. folyó évi bevétel; 7. lebegő pénzmaradvány az év végén; 8. észrevételek.

Ezen szállitmányok és ellátmányok kezelése most először vétetik föl a zárszámadásba — mondja az államszámvevőszék — oly czélból, hogy a pénzmaradványként kimutatandó lebegő szállitmányokról rendes nyilvántartást és kellő igazolást nyerjünk.

Az állami leltár (IV. rész)-ban némi alárendelt módositások fordulnak elő; igy az *a)* ingatlan vagyonra vonatkozólag az eddigi 1. fejezet és 2. czim helyett az 1. rovat: mellékletszám. Ugyanez a változás áll be *b)* termesztmények, anyagok, szerek és eszközöknél.

Az állami adósságok és követelések rovatai a következők: 1. tétel, 2. tárgy, 3. álladék az év elején, 4. folyó évi gyarapodás, 5. együtt, 6. folyó évi törlesztés, 7. álladék az év végével, 8. viszonylagos *a)* bevétel, *b)* kiadás, 9. nyereség, 10. veszteség.

A zárszámadás 76 melléklettel van ellátva.

A zárszámadás eredménye a következő:

	Előirányzat		Utalványozott vagy előirt összeg		Tényleges kiadás vagy bevétel		Az előirányzattal szemben több		Az előirányzattal szemben kevesebb	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Rendes kiadások . .	208,016.406	01	206,210.612	74	195,084.510	46½	8,656.449	97½	10,462.243	24½
Előirányzat nélkül .	.		16,503.825	43	16,615.039	60	16,503.825	43	.	
Összesen .	208,016.406	01	222,714.438	17	211,699.550	06½	25,160.275	40½	10,462,243	24½
Rendkivüli kiadások	63,511.971	66	55,833.912	90	49,337.752	64	6,111.045	10	13,789,103	86
Előirányzat nélkül .	.		1,775.123	38	2,160.106	98	1,775.123	38	.	
Összesen .	63,511.971	66	57,609.036	28	51,497.859	62	7,886.168	48	13,789.103	86
Hitel- és pénztárműveleti kiadások . .	13,488.131		18,958.210	58½	13,569.075	49½	9,702.596	16	4,232.516	57½
Előirányzat nélkül .	.		248.952	68	246.440	30	248,952	68	.	
Összesen .	13,488.131		19,207.163	26½	13,815.515	79½	9,951.548	84	4,232.516	57½
A kiadások főösszege	285,016.508		281,002.736	22½	257,991.338	60	24,470.081	23½	28.483.863	68
Előirányzat nélkül .	.		18,527.907	49	19,021.586	88	18,527.901	49	.	
Összesen .	285,016.508		299,530.637	77½	277,012.925	48	42,997,982	72½	28,483.863	68
Rendes bevételek . .	203,468.925	67	197,771.111	39	175,010.579	26	10,353.805	08	16,051.618	69
Előirányzat nélkül .	.		12,666.237	13	12,706.719	16½	12,666.237	13	.	
Összesen .	203,468.925	67	210,437.348	52	187,717.298	42½	23,020.042	21	16,051.618	69
Rendkivüli bevételek	27,069.477		65,126.388	76½	64,891.220	07½	44,796 948	98½	6,740.037	22
Előirányzat nélkül .	.		4,103.473	51	4,842.037	63½	4,103.473	51	.	
Összesen .	27,069.477		69,229.862	27½	69,733.257	71	48,900.422	49½	6.740.037	22

Hitel- és pénztármüveleti bevételek .	18,519.471	27,989.244 33½	19,773.746 58½	10,902.604 38½	1,432.381 05
Előirányzat nélkül .	.	.	.	.	.
Összesen	18,519.471	27,989.244 33½	19,773.746 58½	10,902.604 38½	1.432.381 05
A bevételek főösszege	249,057.873	290,886.744 49	259,675.545 92	66,053.358 45	24,224.036 96
Előirányzat nélkül .	.	16,769.710 64	17,548.756 80	16,769.710 64	.
Összesen .	249,057.873	307,656.455 13	277,224.302 72	82,823.069 19	24,224.036 96
Hiány .	35,958.635 67	.	.	.	.
Felesleg .	.	8,125.817 41½	211.377 24	.	44,084.453 38½

Az előirt kiadások és bevételek, valamint az év mérlege a következő összeállitásból vehető ki:

	Előirt bevételek frt	kr	Előirt Kiadások frt	kr	Fölösleg + Hiány — frt	kr
	307,656.455	13	299,530.637	71½	+ 8,125.817	41½
Ebből levonandók:						
a) A mult évről maradt és rendelkezésre álló, illetőleg a jövő évre átteendő pénzmaradványok és cselekvő követelések	38,014.204	06½	8,907.845	93½	.	
b) Az ingatlan államvagyon eladásából eredő bevételek, illetőleg beruházásokra forditott kiadások . . .	777.117	48½	29,612.721	97½	.	
c) A fölvett kölcsönökből eredő bevetelek, illetőleg az államadósság törlesztésére forditott kiadások . .	56,880.646	27½	17,050.221	42½	.	
d) A vasutaknak és más társulatoknak adott előlegek és egyéb az állami követeléseket növelő kiadások . .	.		16,701.421	67	.	
e) Termesztmények, eszközök, szerek és anyagok készletének eladásából eredő bevételek, illetőleg ezen készletek gyarapitására forditott kiadások . . .	2,148.377	24½	8.849.147	92½	.	
Levonandó összesen .	97,820.345	07	81,121.358	93	+ 16.698.986	14
Ehhez hozzáadandók:						
a) Az urbéri kárpótlás fejében kiadott földtehermentesitési kötvények	.		4,502.345	58	.	
b) A kölcsönök fölvételével járt kibocsátási veszteség .	.		10.899.633	50	.	
c) Az állami adósságok visszafizetéséből eredő törlesztési nyereség	410.060	07½	.		.	
d) A vasuti kamatbiztositási előlegből és állami követelésekből eredő nyereség	839.616	50½	.		.	
e) A vasuti kamatbiztositási előlegből és állami követelésekből eredő veszteség	.		1,018.675	95	.	
f) A sorsolási kölcsön tartalékalapjának ez évi gyarapodása	135.421	98	.		.	
Hozzáadandó összesen .	1,375.098	56	16,420.655	03	— 15.045.556	47
Végeredmény .	211,221.208	62	284,829.933	81½	— 23,608.725	19½

A részletes jelentésben fölemliti a számvevőszék, hogy a pénztári pótkezelés 1873-tól kezdve megszünt; ez okból az 1873-ik évi zárszámadás átmeneti jelleggel bir annyiban, hogy a „tényleges lerovás“ hasábján kimutatott pénztári eredmények nem foglalják magukban az 1874-ik év három első havában, a megelőző évre pótlólag be- és kifizetett összegeket, „ezen intézkedés által ama nagyfontosságu czél szándékoltatik elérni, hogy az állami zárszámadás az egy bizonyos közigazgatási évet

megillető pénztári eredményeket a jövőre egész teljességükben és valóságukban mutassa ki." Zárszámadás.

Fontos elvi kérdés merült föl a közmunka- és közlekedésügyi tárczánál. A közutaknál ugyanis a ministerium nem közölte a számvevőszékkel az összegeknek azon alrovatok szerinti részletezését, melyet addig évenkint adott, azzal indokolván ebbeli eljárását, hogy a költségvetési törvény 1873. óta az államutakra a javadalmazást csak a kezelés, fentartás és uj épitkezés rovatai szerint tartalmazta és az államszámvevőszékről szóló 1870: XVIII. törvényben nincs oly határozat, mely szerint az állami számvevőszék a költségvetési törvény rovatainál nagyobb részletességre terjedő kimutatásokat igényelhetne. Saját intern szolgálatra nagyobb részletességben vezetteti ugyan a költségeket, számvevőségének mindazáltal nincs annyi ideje és érkezése, hogy a részleteket a számvevőszék részére elkészithesse; nem áll azonban semmi utjában annak, hogy az állami számvevőszék bármikor is a ministeriumban vezetett számadásokat megnézze és magának tetszés szerinti tájékozást szerezzen.

A számvevőszék a közmunka- és közlekedésügyi minister ezen felfogását elvi szempontból is tárgyalandónak tartja és abban a fölfogásban volt, hogy a ministeriumoknak oly részletekben kell adni a kezelési kimutatásokat is, melyekből a zárszámadás készül, a milyen részleteket tartalmaz a költségelőirányzat; mert ha a költségvetési törvény nagyobb tételekben szavazza is meg a kiadásokat, kellő tájékoztatást csak a részletek alapján lehet nyerni.

A ministertanács, hová az igy vitássá vált ügy került, a közmunka- és közlekedésügyi minister fölfogását osztá és kimondta, hogy a közlekedésügyi ministert az állami számvevőszék által követelt részletes kimutatások megküldésére kötelezni nem kivánja; mert: 1. a törvényhozás az alrovatok közötti hitelátruházást megengedte, sőt a megszavazott kiadásokat magában a törvényben alrovatok szerint föl nem is osztotta, miből következik, hogy az országgyüléssel szemben kimutatni nem szükséges azt, vajjon az alrovatoknál történt-e tulkiadás, vagy nem, ha különben a főrovatban megszavazott tulkiadás tulhaladva nem lesz;

2. mert az 1870 : XVIII. t.-cz. 14. §. az állami számvevőszéknek ellenőrzési teendőit csak arra terjeszti ki, hogy

Zárszámadás. azt tartozik ellenőrizni, vajjon az utalványozások megfelelnek-e a költségvetési törvényben megállapitott fejezeteknek, czimeknek és rovatoknak.

Az állami számvevőszék a parlamentaris kormányzattal biró összes államok példáira hivatkozik; hol „állami zárszámadás“ alatt az államháztartás kezelési eredményeinek nemcsak sommás, de részletes kimutatása is jelentkezik. A sommázat csak egyik része az állami zárszámadásnak, mely a részletezések egyszerü megszüntetése folytán a kellő megállapitását nélkülözné.

Mily határig terjedjen a részletezés? az iránt a számvevőszék nézete abban áll, hogy miután a költségvetési előirányzat épugy, mint a zárszámadás a törvényhozás és a nyilvánosság elé terjesztetik, kivánatos, hogy aminő határig mennek a kormány által közrebocsátott előirányzati részletezések, ép oly fokig kell, hogy a zárszámadás részletezései is menjenek; természetesen ide nem értve azon kimutatásokat, melyekben a részletes költségvetés némely alrovatot tételenként részletez, pl. a személyes illetmények tételenkénti kimutatását stb.

A részletezéseknek a mondott határon tul való megszoritását, vagy éppen megszüntetését, az uj számviteli törvény létrejötte előtt legalább is inopportun változtatásnak tartaná a számvevőszék. Az 1868. és 1869. években, midőn még a kormány, illetőleg a pénzügyministerium kebeléhez tartozott főkönyvelési osztály késziteтte az állami zárszámadást, a hozzá való részletezések közlését szükségesnek ismerték. A részletek közzétételét tehát maga a kormány kezdeményezte, s a számvevőszék csak az előgyakorlatot tette magáévá és követte azt évről-évre 1870. óta.

Ez okból az esetet a számvevőszék a törvényhozás tudomására hozta.

A számvevőszék ezen megjegyzésére már a Tisza-kabinet válaszolt 1875. november 5-én. Észrevételében megjegyzi, „hogy tekintetbe véve azt, hogy az állami számvevőszék évközben is annyi mindenféle kimutatást kiván az egyes ministeriumoktól, a levelezéseknek oly özöne által gyakorolja ellenőrző hivatását, s a legjelentéktelenebb ügyekben, gyakran lényegtelen számviteli formaságok miatt, minden gyakorlati haszon nélkül hosszadalmas tárgyalásokat idéz elő, s ez által

a ministeriumok, kivált azok számvevőségeinek teendőit nem csekély mértékben szaporitja, sőt többször oly ügyekről is kiván felvilágositásokat, melyek számviteli ellenőrző hatáskörén tul esnek; az egyes ministeriumok többször jönnek abba a helyzetbe, hogy az illetőség határainak megóvása és a felesleges munka megkimélése végett az állami számvevőszék kivánatainak teljesitését megtagadni és tulterjeszkedésének gátot vetni kénytelenek. Ezen körülménynek tulajdonitható a volt ministeriumnak intézkedése, s erre a ministerium annyiban feljogositottnak érezhette magát; mert kétségtelen, hogy erre az 1870 : XVIII. t.-cz. 14. §. is támpontot ad, mely a számvevőszék ellenőrző hivatását a költségvetési törvényben megállapitott fejezetek, czimek és rovatok szerinti ellenőrzésére szoritja. Ennek ellenében az állami számvevőszéknek hivatkozása saját ügyrendjére súlylyal nem birhat, mert egy szabályrendeletnek határozatai a törvény intézkedését nem módosithatják." Zárszámadás.

„Ezeket a neheztelt intézkedés igazolása végett előre bocsátva, a ministertanács különben egyetért a számvevőszék azon nézetével, hogy a részletek a sommázatban kitett összegek tüzetesebb megállapitására szolgálván, az állami zárszámadás nem szoritkozhatik egyedül a sommás kimutatásokra, hanem a részletes eredményekkel is kell foglalkoznia. Ezért az előbbeni ministertanácsnak ezen ügyre vonatkozó határozatát nem teszi magáévá; határozottan fentartván azon elvet, hogy annak kimutatására, vajjon a ministerium a költségvetési törvény értelmében járt-e el? csakis a költségvetési törvény lehet irányadó, s a zárszámadási eredmények csakis a költségvetési törvényben foglalt czimek- és rovatokkal és az engedélyezett hitelátruházási jog figyelembevételével hasonlittathatnak össze."

A ministeriumnak ezen állásfoglalása után a zárszámadási bizottság jelentésében elvi kérdéseket nem is fejtegetett és a tulkiadások és előirányzat nélküli hitelek tudomásul vételét, illetőleg a ministerium fölmentését hozta javaslatba.

Ezen zárszámadási jelentés tárgyalásakor (1876. május 24., 25. és 26-án) a képviselőházban a zárszámadások mikénti tárgyaltatásának kérdése elvileg lett megállapitva.

Eddig a képviselőház mindig akkép tárgyalta a zárszámadásokat, illetőleg a zárszámadási bizottság jelentéseit, hogy csakis a bizottság javaslatait, vagyis azokat a pontokat olvasták

A zárszámadás tárgyalásának módja.

föl, ahol a bizottság a ház határozatát kérte; szabad volt azonban a zárszámadás bármely pontjához az egyes képviselőknek javaslatokat tenni, illetőleg az egyes tételeknél kérdéseket felvetni és esetleg inditványokkal föllépni. Az 1873-iki zárszámadás tárgyalásainál Madarász József kivánta, hogy ugy mint minden más tárgynál, a házszabályok szerint először általánosságban, s azután részletesen tárgyaltassék a zárszámadás is és követelte, hogy a zárszámadási bizottság jelentése a részletes tárgyalásnál pontonként olvastassék föl.

Erre Ghiczy, a ház elnöke igy nyilatkozik: A házszabályok 138. §. igy hangzik: „Minden tárgy felett előbb az általános vita kezdődik, s csak ennek befejeztével térhet át a ház az alapul már elfogadott tárgynak részletes és pontonkénti tárgyalására.“ Én e részben a nélkül, hogy a ház határozatának praejudicálni kivánnék, vélekedésemet ki fogom fejezni. Ha azt akarnám mondani, hogy a házszabályok határozottan azt rendelik, hogy a zárszámadási jelentés minden pontjai részletesen tárgyaltassanak: akkor nekem azt kellene mondanom, hogy a ház minden eddigi eljárásában hibásan járt el. Én azt hiszem, hogy a ház belátásától függ, hogy méltóztatik-e az elsőtől az utolsóig minden egyes pontot külön tárgyalás alá venni, vagy pedig a határozati javaslatokat venni tárgyalás alá, ugy a mint eddig történt, fenhagyva minden egyes képviselő úrnak a jogot, hogy amennyiben egyes tételekre nézve észrevételeket kiván tenni: ezeket megtehesse. A ház akár az egyik, akár a másik módon járhat el és az én egyéni véleményem szerint a házszabályok megsértése nélkül; mert nem először történt, hogy hosszas jelentések adattak be az illető bizottságok részéről, s magok azok a jelentések — ámbár észrevételek tétettek az azokban foglalt indokok ellen — pontonként sohasem tárgyaltattak, hanem tárgyaltattak azon határozati javaslatok, amelyeket a bizottság javasolt, vagy az a törvényjavaslat, melyet beterjesztett.

Erre Zsedényi Ede javaslatára a ház abban állapodott meg, hogy a jegyző olvassa föl az egyes fejezetek czimeit, s azután szóljon az illető czimhez aki akar.

A zárszámadások részleteinél Simonyi Ernő az ungvári malom épitésére forditott 23.000 frt tulkiadás, Madarász József pedig a király szárnysegédeinek nyugdijazására kivánt

3.000 frt törvényessége, továbbá a Száva szabályozásánál 90.749 frt, a Kulpa szabályozásánál 42.596 frt, a zenggi Molo Marinonál 8.647 frt tulkiadása tekintetében tesznek ellenjavaslatokat, s végre Madarász József valamennyi tulkiadás és előirányzat nélküli kiadás megszavazása ellen tesz javaslatot.

A zárszámadás tárgyalásának módja.

A képviselőház mindazáltal következőleg határoz:

Fölmentés.

1. Az 1873. évi állami költségvetési törvényben, valamint időközben póthitel alakjában a ministerium részére engedélyezett hitel ellenében s az 1873. évi állami zárszámadás szerint előforduló túlkiadások, valamint a felmerülő kevesebb bevételek jóváhagyatnak.

2. Az 1873-ik évi állami zárszámadás, mely az 1873. évi államháztartás eredményeül a következő végösszegeket tünteti ki:

előirányzott kiadás	285,016.508 frt 67	kr,
» bevétel . . .	249,057.873 » —	»
költségvetési hiány .	35.958.635 frt 67	kr,
előirt kiadás	234,829.933 » 81½	»
» bevétel	211,221.208 » 62	»
jövedelmi hiány .	23,608.725 frt 19½	kr,

ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak e tekintetben a törvényszerü felmentés megadatik.

Zsedényi Ede az 1873-ik évről szóló zárszámadások tárgyalásánál igy szól: „Jámbor óhajtások fölött nem szoktam vitatkozni és igy nem lehet czélom a zárszámadási bizottság mind előbbi, mind jelen jelentéséből kitetsző azon legszomorubb ténynyel bajlódni, hogy 1873-ban sem volt ministeri tárcza, mely tulköltségekkel vagy előirányzat nélküli kiadásokkal nem szaporitotta volna az országra különben is nehézkedett közterheket; mert tapasztalásból tudom, hogy a mint a zárszámadási bizottság, ugy a ház tagjaira is ráragadt már azon engedékenység, miszerint a milliókra menő tul- vagy előirányzat nélküli kiadásokat tűrni kell, mert az illető ministerek ugy is vissza nem fizethetik".

1874.

Az 1874. közös költségvetés — a király beszéde — a közös tisztviselők fizetésének emelése, a vörös könyv, a Skene-féle szállitási szerződés, a küllügyi ministerium központi igazgatásának költségei, rokkant-alap, a katonai földrajzi intézet, a területi divisiok rendszere, — pénzügyi határozatok.

Kerkápoly 1873. május 21. előterjeszti a költségvetést — a pénzügyi bizottság jelentése — tárgyalása, Madarász József határozati javaslata, Horn Ede beszéde, a zárt ülés eredménye, — Részletek tárgyalása: codificatio, a felség személye körüli ministerium fölösleges, a csalhatatlansági dogma, a vasuti tarifák, a vasuti szabadjegyek, a gépgyár, műemlékek.

Az országgyülés november 2. ismét összeül — Szlávy a pénzügyi helyzetről, — Pártok alakulása — Kerkápoly a 153 milliós kölcsönről javaslatot terjeszt elő, a pénzügyi bizottság jelentése, Széll Kálmán beszéde, Horn Ede, Simonyi Ernő határozati javaslata, Senyey a conservativ programmról, Tisza Kálmán, az 1873: XXXIII. t.-cz.

A költségvetés még egyszer átvizsgálandó — a pénzügyi bizottság ujabb jelentése, — Kerkápoly és Tisza Lajos lemondása — a költségvetés részleteinek tárgyalása: rendelkezési alap, codificatio, a ministerelnöki fizetés leszállitása, — a költségvetési törvényjavaslat s egy 21-es bizottság kiküldése, — a főrendiház tárgyalása, — az 1873: XXXV. t.-cz.

Póthitelek: 1874: XXVI., XXXI., XXXVIII., XXI.

Vasutak: a rumén csatlakozás 1874: XXVII., a temesvár—orsovai vasut 1874: XXVIII.

Az 1874. zárszámadások — a zárszámadási bizottság jelentése, — Lónyai által adott kölcsönök — Lónyai beszéde és védekezése, — a képviselőház határozata.

Közös költségek.

Az 1874. évi közös költségvetés tárgyalására a delegatio 1873. ápril 2-ra Bécsbe hivatott össze: ezuttal ugyanazok a tagok (uj választás nélkül) működtek közre, a kik az 1873. évi költségvetés tárgyalására választattak meg.

Első ülését a delegatio ápril 2-án s az utolsót május 11-én tartá.

A delegatiot ez alkalommal a király ápril 3-án fogadta s az elnök egyszerü köszöntésére igy válaszolt:

„A hű ragaszkodás szavai, melyeket hozzám intéztek, őszinte örömemre szolgálnak. Két nagy szomszéd birodalom hatalmas és velünk baráti viszonyban álló fejedelmével volt találkozásomat joggal tekintették minden oldalról a béke becses zálogának. Kell, hogy hasonló reményeket keltsen azon magas fejedelmek látogatása is, kiket a nemzetek békés versenye fog körünkbe vezetni. Kormányom előterjesztéseit, mint alapos megfontolás eredményét, hazafias méltánylásukba ajánlom. Tanácskozásukat királyi bizalmam és meleg jóakaratom fogja kisérni.“

Közös tisztviselők fizetésének fölemelése.

Ezen delegatio tárgyalásai alkalmával nagy kérdést képezett a közös tisztviselők fizetésének fölemelése, mely tekintettel arra, hogy az osztrák tisztviselők fizetése fölemeltetett, ezuttal a közös kormány által javasoltatott. A magyar dele-

gatio nem ellenzett volna — tekintettel a világkiállitással Bécsben beállható drágulásra — ideiglenes javitást; de elvileg a fölemelést az ország pénzügyi helyzetére s a magyar tisztviselők roszszabb fizetési viszonyaira, ellenezte; végül azonban egyik utolsó ülésében (május 8.), melyben Szlávy ministerelnök kijelenté, hogy a magyar tisztviselők fizetésének javitását az 1875. évi költségvetésben, az ország lényeges megterheltetése nélkül hasonlókép kilátásba helyezheti: a fizetésemelésbe beleegyezett.

Észrevételek merültek föl továbbá a vörös könyv, illetőleg a benne közlött okiratok ellen, melyekre nézve azt kivánták, hogy teljesebb képét adják a ministerium diplomácziai tevékenységének. A vörös könyv.

A Skene-féle szállitási szerződésre nézve a delegátio (május 5.) albizottságának következő javaslatát fogadta el: — „A Skene-féle szerződés fölmondatván, az ujonnan kötendő szerződésekben a decentralisatio és a verseny elvei érvényesüljenek. E végett a fölszerelési és ruházati tárgyak, kiválasztatván közülök azon csekélyebb jelentőségüek, melyek jelenleg is alvállalkozók által szállittatnak s a melyek évről-évre a föltétlenül szabad pályázat utján szerezhetők be, előállitásuk és használatuk föltételei szerint több csoportra osztályozandók s pedig legalább is különválasztva a posztó-, bőr-, vászon- és fémnemüeket; ezen csoportok mindegyikére nézve, lehetőleg hadparancsnokságok szerint, hoszszabb-rövidebb, de különböző ideig tartó, váltakozó lejáratu szállitási szerződések volnának kötendők, mindenesetre legalább is három, s pedig figyelemmel arra, hogy a monarchia több részeiben foglalkoztassanak, kivált a posztógyárak s hogy kikészitési intézetek is a monarchia több pontján szerveztessenek. A gyárakban és kikészitési intézetekben a hadügyi hatóságok ellenőrzési és felügyeleti joga megóvandó volna; a biztositék árúkban volna kikötendő; háboru esetére lehető rövid idő alatt minél tömegesebb szállitás volna megállapitandó s kellőleg biztositandó; végre az árakat illetőleg a verseny eredményeinek minél nagyobb befolyás tulajdonitandó.“ A Skene-féle szerződés.

Ezen delegatiónál két kérdésre nézve az izenetváltás eredményre nem vezetvén, május 10-én közös ülésben történt a szavazás. A két kérdés a következő: Közös ülés.

„Megszavazzák-e az országos bizottságok a közös hadsereg 1874. évi rendkivüli szükséglete 2-ik czimének 1. tétele alatt a

Közös ülés. Wörndl-féle hátultöltő fegyverek és lőszerek beszerzésére a két országos bizottság határozatai közt fennálló különbözete 2,028.000 frttal"

„Megszavazzák-e az országos bizottságok a közös hadügyministernek, a közös hadsereg szükségleteinek 18. czimében, a katonai határőrvidékre 1870. évben tett 311.288 frt $40^1/_2$ kr és az 1871. évben ugyanazon czim alatt tett 388.745 frt $6^1/_2$ krnyi túlkiadásra a felmentést."

A szavazásnál ezuttal mindegyik delegatio tagjai a maga nézete mellett szavazott és 52 igen és 52 nem mutatkozott s igy a törvény szerint „a határozat mindenkor absolut többséggel levén hozandó" — mindkét esetben a magyar delegatio által elfoglalt nemleges álláspont vált érvénynyé.

Elvi határozatok. A delegatio ismételte, illetőleg továbbra is föntartotta az előbbi határozatai közül azokat, melyek a polgári kormányzatnak átadandó épületekre, és a közös activák leszámolására vonatkoznak.

Hadügyi költségvetés beosztása. Elhatározták továbbá, hogy a hadügyminister költségvetésének első czimét (központi vezetés, hatóságok és különös közigazgatási ágazatok), miut melyben különböző kiadási tételek foglaltatnak, a kiadások természete szerint több czimre felosztva és csoportositva terjeszsze elő. — Azon várakozásának ad kifejezést, hogy a közös legfőbb számszék személyzeti viszonyainak megfelelő szabályozása figyelembe vétetvén, az e részben szükséges intézkedések és előterjesztések meg fognak tétetni.

A legfőbb számszék személyzete.

A pénzügyminister lakáskérdése. Az osztrák delegatio azon megállapodását, hogy a természetbeni lakásnak az illetmények kimutatásában történt kitételével a közös pénzügyminister által élvezett természetbeni lakás iránti kérdés nem előztetik meg, a magyar bizottság el nem fogadja s azt általában nem ismerheti el, hogy a közös pénzügyminister által a közös ministerium fennállása óta természetben élvezett lakás s általában a közös pénzügyministerium személyzete által használt épületnek közössége valaha is kérdés alá vehető volna.

A rokkantalap Kifejezi azon ohaját, hogy az általános rokkantalap kezelésének szabályozása után a közös pénzügyminister kezelésébe átadott és magán rendeltetésüknél fogva kiválasztott alapitványok jegyzéke a delegationak bemutattassék.

Felhivja a ministert, hogy a jövedelem fokozása czéljából a katonai földrajzi intézet készitményeit a polgárrendü nagy közönség által is könnyebben megszerezhetőkké tegye. A katonai földrajzi intézet.

Kijelenti azon ohajtását, hogy a minister a területi divisiók rendszerének következetes keresztülvitelére törekedjék és e tekintetbeni intézkedéseiről jövőben a költségvetés előterjesztésekor tegyen jelentést. Területi rendszer.

Pénzügyi határozataiban a delegatio megállapitotta az 1874. évre a rendes kiadásokat 99,868.400 frtban, az előterjesztett 101.418.979 frttal szemben 1,550.579 frttal kisebb összegben, — a rendkivüli kiadásokat 10,680.977 frtban, az előterjesztett 14,932.614 frttal szemben 4,251.637 frttal kisebb összegben, — a vám tiszta jövedelmét 17,500 000 frtban, az előterjesztett 15,666.100 frttal szemben 1,833.900 frttal nagyobb összegben, ugy hogy az összes közös szükséglet, mely a hányadok által fedezendő 93,049.377 frtot, vagyis az előirányzott 100.685.493 frttal szemben 7,636.116 frttal kevesebbet tett ki. Ebből az összegből most már a határvidék czimén külön levont 2%, s azután a fennmaradt összegnek 30%-ával Magyarországra esett 29,217.504 frt 38 kr, vagyis az előirányzott 31,615.244 frt 80 krral szemben 2,397.740 frt 42 krral kevesebb. Pénzügyi határozatok.

Ez a delegatio 1873. évre összesen 794.793 frt 50 kr póthitelt szavazott meg, melyből Magyarországra 249.565 frt 16 kr esik.

Azonkivül az 1872. hitelmaradványokból 716.102 frtot az 1874. junius végeig, — 500.000 frtot pedig az 1875. év junius végeig czéljaikra felhasználhatóknak nyilvánit.

Végre felhatalmazta a hadügyministert, hogy az 1871. évi hitelmaradványokból 1,091.638 frt 62 krt az 1872. és 1873. kezelési időszakban, — 292.758 frt 27 krt az 1872. évi kezelési időszakban, — 912.337 frt 34 krt, melyre nézve az 1873. évi delegatio a felhasználási időt 1873. junius végeig meghosszabbitotta, az 1874. évi kezelési időnek lejártáig azon czélokra felhasználhassa, a melyekre rendeltetvék.

Az 1871. évi zárszámadásokra nézve a delegatio 3,064.827 frt 80 kr túlkiadásokra különböző tételeknél a felmentést megadta és a zárszámadásokra nézve ekkép határozott:

Az 1871. évi közös háztartásnak zárszámadása, mely szerint a rendes kiadások 91,144.898 frt 62½ kr, a rendkivüli

Pénzügyi határozatok.

kiadások pedig 28,002.715 frt $30^1/_2$ kr. az összes kiadások e szerint 119,147.613 frt 93 kr, — a határvám jövedelmeinek tiszta fölöslegei 15,257.128 frt 70 krt tettek, — melynél fogva a tiszta szükséglet 103,890.485 frt 23 krt teszen — helyben hagyatik.

Ezen helyben hagyott összeg 30%, vagyis 31,167.145 frt 57 kr Magyarország terhére esik.

Ez alkalommal az 1869. évi rendkivüli szükséglet 20.103 frt $35^1/_2$ krnyi hitelmaradványának az 1872. év első felében történt felhasználását és elszámolását a delegátió tudomásul vette.

Az 1874. költségvetést Kerkápoly előterjeszti.

Az 1874. évi költségvetést Kerkápoly Károly pénzügyminister 1873. május 21-én terjesztette elő. Ezen költségvetés csakis az eltéréseket tüntette föl és indokolta, melyek az 1874. évi előirányzatban az 1873-iki megszavazott költségvetéssel szemben mutatkoznak. Minden egyéb ki nem emelt tétel 1874-ben ugyanazon mennyiségben maradt, mint volt 1873-ban, következőleg az előterjesztett füzet az 1873. évi költségvetéssel együtt adta az 1874. évi költségvetés teljes részleteit.

Exposé.

„Már physicailag is lehetetlen lett volna — ugymond Kerkápoly exposéjában — mindazon változatlan tömegnek is ujból kinyomatása, mely ebből a füzetből kimaradt, de czélja sem igen lett volna, miután az 1873. év kezdetén vagyunk, miután az erre vonatkozó költségvetést csak most tárgyaltuk le és mindannyian birtokában vagyunk azon füzeteknek, melyekben az 1873-iki költségvetés foglaltatik; azon kivül kivánatosnak látszván annyi és annyi okokból a tárgyalásnak lehető rövidséggel megejthetése; azt gondoltuk, hogy ha éppen a vitássá lehető pontok külön vannak kiemelve és mindjárt ezen pontoknál a másik lapon az indokok vannak kiemelve: ez a tárgyalást kényelmesebbé, könnyebbé és igy rövidebbé is teheti.

„Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy ha valakinek ugy látszanék jónak, a változatlan tételeket is bevonhassa a discussióba, kiemelvén az illető tételeket az 1873-ik évi költségvetés füzeteiből.

„A füzet végén össze vannak állitva a leendő budgetnek tételei, ugy a mint a budget-törvényben évről-évre azok föl szoktak soroltatni. Tehát egyfelől az eltérések s azoknak indokolásai,

másfelől a budgetnek tételei, ugy mint azok a költségvetési törvényben időnként föl szoktak vétetni és végre a mérleg. Azt gondolom, hogy ha compendiose akarunk eljárni, tekintve az idő rövidségét, mely az elkészitésre rendelkezésünkre állott, s mely másfelől a tárgyalásra kivánatosan forditható: ezen forma nem fog kevésbbé megfelelőnek tekintetni." Exposé.

A pénzügyi exposéban előadja a költségvetés eredményét, e szerint az 1872-iki évhez képest 3,840.258 frttal kisebb az összes hiány, a mely 31,657.000 frttal van előirányozva. Ezen még mindig nagy hiánynyal szemben a pénzügyminister kedvezőbb kilátást vélt nyujthatni 1875. évre nézve; a mennyiben akkor bizonyos nagyobb épitkezések, a Duna szabályozása, a Margit-hid már be lesznek fejezve és a földtehermentesitési ügy zöme le lesz bonyolitva.

A hiány födözésére nézve ezuttal még nem látja elérkezettnek az időpontot alkalmas javaslatok tételére.

„Elérkezettnek látom az időt, hogy mihelyt lehet, azonnal megszüntessük azon eljárást, a mely minden egyes szükségre uj adóssági czimet teremt; ugy, hogy a magyar államadósságok listája maholnap meglehetősen hosszu leend. Ezen speciális hiteleknek, ezen mindig ujabb és ujabb czimeknek teremtése, melyek mindegyikének meg kell honosulnia a pénzpiaczon, melyeknek hogy ugy mondjam, magukat kell megismertetniök és accreditálniok, véleményem szerint époly kevés értelmük van, mint azon törlesztéseknek, melyek mellett hogy kifizessük a kapott 75 frtot, 100-at kell ujra köteleznünk. Ez jóra nem vezethet."

Annak oka, hogy a kormány ily gyorsasággal az 1874-ik költségvetést már most előterjeszti: abban fekszik, hogy azon munkálatokra, melyek az országnak átalában, tehát anyagilag is emelésére czéloznak, sértetlenül és intacte őrizze meg ezen ülésszaknak másik felét, a jövő téli és őszi hónapokat.

A pénzügyi bizottság már junius 6-án nyujtotta be a költségvetésről szóló jelentését, és pedig általános jelentését 15 részletes jelentéssel együtt. Általános jelentésében a pénzügyi bizottság kifejti, hogy ezuttal csak a költségvetés szükségleti részére terjeszkedett ki, a fedezeti részről azonban még nem nyilatkozik; nem nyilatkozik pedig azért, mert az 1872-ik évi zárszámadások eredményei még nem készek, már pedig nélkülök biztosan nálunk a fedezet megállapitása lehetetlen; — a fede- A pénzügyi bizottság jelentése.

A pénzügyi bizottság jelentése.

zetre továbbá nálunk nagy befolyással bir a termés eredménye, főkép akkor, midőn az ország három rosz terméssel volt egymásután sujtva, a termés iránt pedig junius elején véleményt mondani még nem lehet s igy a termés következményeit a költségvetés fedezetére megitélni nem lehetvén, a fedezet iránt sem lehet tájékozást nyujtani; — egy további körülmény a fedezet megállapitásánál az, hogy az 1873. évben törvényileg elhatározott adóemelések a jövedelmi és személyes kereseti adóknál, ugy nemkülönben a bélyeg- és illetékeknél csak az 1874. év első felében befejezett kirovásokból, illetőleg a harmadik negyed kezelési eredményeiből lesznek némileg constatálhatók. Mindezekhez járul „az összes hitel- és pénzviszonyoknak mai vėghetetlenül kedvezőtlen állapota; a mi maga is elég indokul szolgált arra, hogy a bizottság ezuttal a fedezet kérdésének tárgyalásába ne bocsátkozzék."

Hogy mégis a szükségletek megállapitásáról jelentést tesz. daczára annak, hogy „az összegek nagyságának és a kiadások mértékének megszavazására kétségtelen nagy befolyással vannak az ország pénzügyi helyzete és a fedezés kérdésének nehézségei" teszi azt azért, mert „az államháztartásnak azon igényei, melyek elkerülhetleneknek és halaszthatlanoknak, szükségeseknek vannak elismerve: megállapitandók minden körülmény közt. A bizottság pedig igyekezett az ezen évi előirányzatot azon határok közé szoritani és csak azon kiadásoknak megszavazását ajánlatba hozni, melyek a bizottság előtt, a fedezetnek tüzetes megállapitása előtt megajánlandóknak mutatkoznak."

A bizottság jelentésében azután méltányolja ugyan a kormány azon eljárását, hogy az 1874. költségvetést oly időben terjesztette elő, hogy annak szükségleti részét már most lehessen tárgyalni és az őszi időre csak a fedezet megállapitásának kérdése maradjon; mert igy lehetővé válik, hogy a jövő évi költségvetési törvény kellő időben még az év folytában létrejöjjön és a törvényhozás a viszonyaink közt oly pótolhatatlan becses időt más törvényhozási munkálatokra szentelhesse.

A költségvetés alakjára azonban — habár belátja, hogy a kormány időnyerés szempontjából ezuttal nem tehetett mást — megjegyzi, hogy ez által a bizottság kebelében nehéz volt az átvizsgálás: az eltérések kimutatása nem átlátszó és nem könynyen érhető el és ezért a bizottság jelentésében kénytelen volt

az összeállításokat akkép föltüntetni, hogy a tárgyalásnál a képviselőház ezekkel a nehézségekkel ne küzdjön.

A pénzügyi bizottság jelentése.

Áttérve azon általános határozatokra, melyeket a képviselőház az 1873-iki tárgyaláskor hozott, a bizottság jelenti, menynyiben és mikép felelt meg a ministerium időközben is a ház kívánságainak.

Végül a mérleg megtétele czéljából fölveszi az előterjesztett bevételeket és fedezetet, a nélkül, hogy azt magáévá tette volna, csak azért, hogy a képviselőházat nagyjában a költségvetés eredménye iránt tájékozhassa.

A pénzügyi bizottság működésének, illetőleg törléseinek eredménye a következő összehasonlitásból tünik ki:

1874. évi költségvetés a pénzügyi bizottság I. jelentése szerint:

Fejezet	Rendes kiadások	előterjesztés	pénzügyibiz.		kevesebb
VII.	Állami adósságok:	frt.	frt.		frt.
	6. Függő adósság . . .	229.600	244.600	+	15.000
XIV.	Belügyministerium:				
	1. Központi igazgatás . .	357.247	357.149		98
	2. Országos levéltár . . .	20.135	17.135		3.000
XV.	Pénzügyministerium:				
	1. Központi igazgatás . .	963.900	961.800		2.100
	3. Pénzügyi igazgatóságok .	1,379.711	1.367.191		12.520
	7. Adóhivatalok	1,660.963	1,654.631		6.332
	11. Állandó kataszter . . .	897.848	892.348		5.500
	12. Selmeczi akadémia . .	133.803	130.803		3.000
	20. Dohány	13,773.943	13,650.383		123.560
	24. Államjószágok . . .	1,764.660	1,767.767	+	3.107
XVI.	Közmunka- és közlekedési minist.:				
	3. Államépitészeti hivatalok .	387.297	378.453		8.844
	4. Kőutak fentartása és épitése	5,549.919	5,354.203		195.716
	5. Viziutak és tengeri kikötők fentartása és épitése . .	1,791.786	1,570.686		221.100
	6. Müszaki egyének kiképezésére s utazási ösztöndijakra	20.000	12.000		8.000
XVII.	Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium:				
	4. Gazdasági tanintézetek .	233.824	217.824		16.000
	8. Pesti állatgyógyintézet .	40.571	40.771	+	200
XVIII.	Vallás- és közoktatásügyi ministerium:				
	3. Tanintézetek	3,517.000	3,430.032		86.968

A pénzügyi bizottság jelentése.

		előterjesztés frt	pénzügyi biz. frt	kevesebb frt
XIX.	Igazságügyi ministerium:			
	2. Semmitőszék	172.120	171.620	500
	3. Legfőbb itélőszék . .	378.388	374.392	3.996
	4. Királyi tábla	637.344	623.490	13.854
	6. Királyi főügyészségek . .	68.610	66.210	2.400
	7. Királyi törvényszékek és járásbiróságok	6,669.451	6,646.071	23.380
	8. Királyi ügyészségek . .	2,552.937	2,542.305	10.632
XX.	Honvédelmi ministerium:			
	1. Központi igazgatás . .	306.977	302.681	4.296
	6. Csapatok	6,623.885	6,483.456	140.429
	összes rendes kiadások	210,265.309	209,391.385	873.918
	Rendkivüli kiadás:			
III.	Felség személye körüli minist.	3.000	—	3.000
IV.	Belügyministerium . . .	39.064	42.064	+ 3.000
V.	Pénzügyministerium . .	15,134.150	15,028.471	105.679
VI.	Közmunka- és közlekedési ministerium	21,369.377	12,446.412	8,922.965
VII.	Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium . . .	397.640	222.830	174.810
VIII.	Vallás- és közoktatásügyi ministerium	116.000	98.000	18.000
IX.	Igazságügyi ministerium . .	853.193	426.000	427.193
X.	Honvédelmi ministerium .	2,002.068	1.881.068	121.000
	összes rendkivüli kiadások	43,298.318	33,528.671	9,769.647
	Rendkivüli bevételek:			
IV.	Földmivelés- ipar- és kereskedelmi ministerium .	400	—	400
	Hitel- és pénztárműveleti bevételek:			
II.	Sorsolási kölcsön . .	6,148.822	5,286.787	868.035
	Rendes kiadások . .	210,265.303	209,391.385	873.918
	Rendes bevételek . .	207,840.468	207,996.748	+ 156.280
	Hiány	2,424.835	1,394.637	1,030.198
	Rendkivüli kiadások . .	43,298.318	33,527.685	9,769.647
	Rendkivüli bevételek . .	7,161.975*)	7,161.575	400
	Hiány	36,136.343	26,367.096	9,769.247
	Hitel- és pénztárműveleti kiadás	8,958.023	8,958.023	—
	Hitel- és pénztárműveleti bevételek	15,862.033	14,993.998	868.035
	Többlet	6,904.010	6,035.975	868.035

*) A 30 és 54 millió forint kölcsön maradványai, valamint az ingó államvagyon értékesitéséből fölvett összeg, összesen 20,791.239 forint levonása után.

	előterjesztés frt	pénzügyi biz. frt	kevesebb frt
Levonván az utóbbi többletet a rendkivüli kezelésnél mutatkozó hiányból marad hiány . . .	29,232.333	20,331.121	8.901.212
A rendes kezelés hiánya .	2,424.835	1,394.637	1,030.198
összesen tehát hiány .	31,657.168	21,795.758	9,931.410
A kiadások közül kihagyott	868.035	—	868.035
Együtt	32,525.203	21,795.758	10,799.445

Az 1874-ik évi költségvetés tárgyalása 1873. junius 19-én vette kezdetét. A vitát szokás szerint a pénzügyi bizottság előadója Széll Kálmán beható és világos beszéddel nyitotta meg. Utána Madarász József fejtette ki a szélsőbalnak álláspontját és a költségvetés megszavazása ellen nyilatkozván határozati javaslatot adott be, mely ezuttal ekkép szól: Átalános vita.

„Tekintve azt, hogy azon közösügyes kiegyezés, melyen a jelen kormány áll, ellenkezik Magyarország önálló, független állami létével; alólirottak pedig semmi oly kormány irányában, a mely Magyarország teljes önálló függetlenségének alapján nem áll, bizalommal nem viseltetnek; — tekintve azt, hogy Magyarország a közösügy és ennek alapján a védelmi kötelezettség által gátolva van a szabadság és benső polgári fejlődés jótéteményeinek élvezetében; — tekintve azt, hogy a jelen kormány működése eddig leginkább hatalmának öregbitésére, pártjának erősitésére volt irányozva, és nem a nemzeti szabadság, közművelődés és anyagi jólét kifejtésére, minek világos tanusága az, hogy a nemzetnek jogos óhajtásai, vágyai, kivánalmai, minők a többek közt a vallásszabadság, polgári házasság, önálló nemzeti bank, a kormány által nemcsak nem javasoltatnak, de sőt a nemzeti közvélemény világos követelése ellenében általa elodáztatnak, lehetőleg gátoltatnak; — tekintve azt is, hogy a jelen kormány az országnak pénzügyeit, melyeket elődjei a legválságosabb helyzetbe juttattak, hova tovább tönkre tenni indult: — Ez indoknál fogva alólirott képviselők kérik alázattal, hogy az 1874-ik évre beterjesztett állami költségvetést a részletes tárgyalás alapjának ne fogadja el.“ Madarász József határozati javaslata.

A balközép álláspontját ezuttal Horn Ede fejtette ki és az előző alkalmakhoz hasonlóan kijelentette, hogy a költségvetés részletes vitatásába ez a párt belemegy s nem látja helyén a bizalom kérdésének itt történő fölvetését; egyuttal kifejezte azt is, hogy praecedens esetének teljes kizárásával ez alkalommal még

abba is beleegyezik ez a párt, hogy a költségvetés csonkán, azaz a bevételek és a fedezet részeinek kizárásával, tárgyaltassék.

Zárt ülés.

A balközép ezen elhatározására az egy nappal előbb tartott zártülés volt döntő. Ezen ülésen a kormány utalva az ép akkor a bécsi „krach“ hatásai alatt teljesen átalakult hitelviszonyokra, az államhitel érdekében kérte a képviselőházat, hogy ezuttal a költségvetés szükségleti részének tárgyalásába menjen bele. A balközép (nem ugyan már a zártülésben, de utána tartott club értekezletén hozott ujabbi határozat alapján) hódolt a fölhivásnak, és midőn nyilt ülésben Simonyi Ernő a szélsőbal részéről a balközép ezen magatartását erős birálat alá vonta, Ghiczy Kálmán épúgy, mint Tisza Kálmán a balközép magatartását politikai indokokból is megmagyarázta. Utaltak arra, hogy ministerválság kérdése abban vajjon a költségvetés csonkán tárgyaltassék-e vagy sem nincsen, mert a többség a balközép nélkül is a csonka tárgyalás mellett nyilatkozik; de ha e kérdésben a ministerium bukása beállana is, az ellenzék nem nyerne vele semmit; mert „a ministerium a válságos időben bekövetkezhető állam-hitelválságnak szomoru következéseit egyenesen az ellenzékre tolhatná, mondván, hogy az ellenzéknek föllépése okozta azt, hogy az ország pénzügyének megromlása mellett válságos állapotba jutott.“ Ez által tehát az ellenzékről mondanák, „hogy fölmentette a ministeriumot a felelősségtől eddigi rosz gazdálkodásainak következményeiért, mentségére okot szolgáltattunk volna s magunkat tettük volna ki a félreértésnek és eshetőleg rágalomnak.“ „Én is azt tartom — mond Ghiczy — megbuktatandó ez a ministerium; de csak akkor, a midőn a körülmények olyanok, hogy ebből az állam hitelére, az állam viszonyaira kártékony következmények nem származnak.“

Az általános vita tényleg már junius 20-án befejeztetett és a költségvetés névszerinti szavazással, még pedig 210 szavazattal 25 ellenében (távol volt 195) a részletes tárgyalás alapjául el is fogadtatott.

Részletes tárgyalás.

A részletes tárgyalás is elég gyorsan folyt tekintettel főkép arra, hogy az országgyülési tárgyalásoknak mielőbbi befejezését mindenki általában óhajtotta.

Igy junius 21-én tárgyaltattak a kisebb költségvetések (előadó Széll Kálmán), a ministerelnökség, a felség személye körüli ministerium (előadó báró Lipthay Béla) és a belügy-

ministerium (előadó Zsedényi Ede); — junius 23-án és 24-én a pénzügyi (előadó Széll Kálmán); — junius 24—25-én a közmunka- és közlekedésügyi (előadója Muzslay Sándor); junius 25. és 26-án a vallás- és közoktatásügyi (előadó Torma Károly); — junius 26. a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi (előadó Bartal György), — junius 26., 27., 28-án, 30. és julius 1-én az igazságügyi (előadó Horváth Lajos); — julius 1-én a honvédelmi (előadó báró Lipthay Béla) ministerium költségvetése, és ezzel a költségvetés szükségleti része részleteiben is áttárgyaltatott, úgy hogy julius 2-án az országgyülés november 2-áig elnapolható volt. Részletes tárgyalás.

A költségvetés ezen részletes tárgyalásánál csak a közmunka- és közlekedésügyi, valamint a vallás- és közoktatási ministeriumoknál volt némi általános vita. A többi tárczáknál csak a részleteknél fejlődtek többé-kevésbbé érdekes elvi discussiók. Igy nevezetesen erős harcz volt a codificationális költségeknél, még pedig nemcsak a ministerelnökség, de főkép az igazságügyminister tárczájánál. Szóba került a felség személye körüli ministerium szükségessége, melyet Helfy fölöslegesnek mondott, de melyet az ellenzék részéről is Tisza Kálmán épúgy mint Irányi Dániel védelmezett. A pénzügyministerium költségeinek tárgyalásánál az adók kezelése, az államjószágok, a bányászat és a pénzverés adtak alkalmat behatóbb tanácskozásokra; — a közmunka- és közlekedési ministeriumnál a vasuti szabadjegyek túlságos osztogatása, a vasuti kamatbiztositási számszék, egyes vizszabályozások és az állami kocsi- és gépgyár tárgyaltattak tüzetesebben.

A vallás- és közoktatásügyi ministeriumnál, nagy sensatiót okozott a „tetszvényjogi“ kérdés, melyre alkalmat adott a rozsnyói püspök eljárása; Lükő Géza és társai ez alkalommal a következő határozati javaslattal léptek föl: A jus placeti.

A vallás- és közoktatásügyi ministernek az általa a junius 24-diki ülésben előadott abbeli eljárását, miszerint roszalotta Schopper György rozsnyói püspöknek azon cselekvényét, hogy a csalhatatlansági római zsinati határozatot egy főpásztori levél kiséretében az egyházmegyékbeli lelkészeknek megküldötte, s azoknak tanitására őket buzditotta: a képviselőház kielégitőnek, következetesnek s ennélfogva helyesnek annyival kevésbbé találja, mivel az állami legfőbb felügyeleti jogból folyó, s tör-

A jus placeti. vényes gyakorlaton alapuló királyi tetszvényjognak hasonló megsértéseért, s az 1870-ik évi augusztus 9-én kiadott ministeri rendeletnek áthágásaért a székesfehérvári püspök már szigorubban fenyittetett: miért is utasitja a képviselőház a ministeriumot, hogy addig is, mig az állam és egyház közti viszonynak meghatározása iránt törvényhozás utján gyökeres intézkedés jönne létre, a királyi tetszvényjognak teljes érvényben tartása felett őrködjék, és valamint a rozsnyói, ugy más, netalán ezentúl előforduló esetben, a fennálló gyakorlat és törvény értelmében szigoruan jarjon el."

A képviselőház ezt a javaslatot a budget tárgyalása után vette vita alá s akkor Trefort Ágost javaslatára bizottságot küldött ki a végre, hogy az a vallás- és közoktatási minister közbejöttével az állam és az egyház közötti viszony szabályozására javaslatot dolgozzon ki, s a javaslatot a ház elé terjeszsze.

Elvi határozatok ismétlése.

Különben a költségvetés tárgyalásakor a képviselőház a következő határozatokat hozta: Megujitotta a nyugdijakra, a tanintézeknek a közoktatásügyi ministerium alá helyezésére, a közigazgatási reformra, a vasuti árszabályzatra, az államszámvitelre vonatkozó előbbi és ismételten hozott határozatait.

Utasitja a ministeriumot, hogy az irodai és hivatali költségek rovatát jövőre a költségvetésekben részletezze és pedig elkülönitve vegye föl a személyes kiadásokat a dologiaktól és ezen utóbbiakat is több összetartó egyes ágazatokra osztva mutassa ki.

Fentartja a földtehermentesitési adósságra nézve az előbbeni években hozott azon határozatait, hogy ezen államadósság alapszerüleg kezelendő, és hogy a földtehermentesitési adósság állapotáról és ezen alapnak az államkincstár irányában fennálló tartozásáról évenkint részletes kimutatás terjesztendő elő.

Nemzeti szinház.

A nemzeti szinház alapjait illetőleg utasitja a belügyministert, hogy miután a képviselőház határozata szerint a nemzeti szinház alapjövedelmének megfelelő összeg felveendő a költségvetés kiadási rovatába, ezen összeg azonban az előadott fölvilágositások daczára biztosan meg nem határozható, terjeszszen a minister ezen összeg meghatározása iránt kimeritő javaslatot még ezen ülésszak alatt a ház elé; ezen javaslatához mellékelvén a nemzeti szinházi alapok és alapitványok törzsvagyonáról,

tőkeálladékáról, tettleges jövedelmei- és hátralékairól, nemkülönben kiadásairól szóló részletes kimutatást.

A képviselőház a vasuti szabadjegyek megszüntetését elvileg kimondja; egyuttal oda utasitja a vasuti bizottságot, hogy ezen elvnek részletes alkalmazása iránt terjeszszen elő junius 28-ig határozati javaslatot.

Vasuti szabadjegyek.

Péchy Tamás javaslatára a közmunka- és közlekedésügyi minister utasittatik, hogy a legközelebbi költségvetés beadása alkalmával az állami gép- és mozdonygyár üzletmenetének berendezéséről, költségeiről és bevételeiről, a kettős könyvvitel alapján kimeritő jelentést tegyen.

Az állami gépgyár.

A vallás- és közoktatásügyi minister utasittatik, hogy jövőre az előirányzandó összegek indokolásához a megóvandó müemlékek épitése és helyreállitása tervei, költségvetése, mint szintén az illető müemlékek iránt közvetlenebbül érdekelteknek a helyreállitáshoz való hozzájárulása mivoltát feltüntető kimutatások lesznek csatolandók.

Müemlékek.

Utasittatik a vallás- és közoktatásügyi minister, hogy a népnevelésről szóló 1868: XXXII. t.-cz. 148. §-ának szellemében a szakoktatás ügyéről évenkint jelentést tegyen a képviselőháznak.

A szakoktatás.

A képviselőház jellemzésére szolgál, hogy még ebben az időben, midőn a pénzügyi bizottság eléggé sötét szinben tüntette föl a pénzügyi helyzetet; midőn a hitelválság következtében az állam hitelügyét is elég komoly felhők fenyegették; s midőn a pénzügyi bizottság egész erélylyel a törlések terén mozgott: — a képviselőház egyes képviselők javaslatára ujabb költségeket vagy legalább a pénzügyi bizottság javaslataival szemben nagyobb költségeket szavazott meg. Igy megszavaztak a Vág szabályozására 100.000 frtot, — a népnevelési lapra a pénzügyi bizottság 10.000 frtja helyett a ministerium eredeti javaslatát 30.000 frttal; — a muzeum rendkivüli kiadásánál a pénzügyi bizottság 11.000 frtja helyett 14.000 frtot és a tudományos egyetem és műegyetem segélyegylete számára Szathmáry Károly javaslatára 3.000 frtot. —

A november 2-án ismét összeült országgyülés nagyon aggasztó körülmények közt találta az ország pénzügyi helyzetét. Ezt jellemezte maga a ministerelnök, Szlávy József,

A pénzügyi helyzet bonyolódik.

A pénzügyi helyzet bonyolódik.

midőn mindjárt az első ülésben a kormány tevékenységéről, az országgyülés teendőiről és az ország állapotáról nyilatkozott:

„Az országgyülésnek julius 2-án történt elnapoltatásakor a kormány azon reményt és erős elhatározást táplálta, hogy tiz hónapi országgyülési elfoglaltatás után egész erejét és idejét közigazgatási teendőire és azon törvényjavaslatok előkészitésére fogja forditani, melyeknek előterjesztését a háznak utolsó ülésében kilátásba helyezte. De csakhamar súlyos csapások nehezedtek az országra; csapások, melyeknek megelőzése nemcsak a jelenlegi magyar kormánynak, de semmi kormánynak a világon nem lett volna hatalmában. A cholera azóta százezernél több áldozatot követelt. A termés az ország túlnyomó részében a középszerüségen alúl maradt; némely vidékeken határozottan rosznak mondható. A szomszéd fővárosban tavaszkor előállott és azóta folytonosan fokozódott pénzválság, mely később Európa minden pénzpiaczain, sőt Amerikában is nyilvánult, Magyarországot sem hagyta érintetlenül. Cholera, rosz termés és általános pénzválság természet szerint az állam saját pénzügyeire sem maradtak hatás nélkül, gyakoroltak pedig olyat, mely minden emberi előszámitással daczolt . . . . .

„Bajaink legfőbbike jelenleg pénzügyi állapotunkban fekszik, és igy mint azelőtt 10 hónappal, ugy ma is arra kénytelen vagyok a ház figyelmét kiválólag fölhivni. Helyzetünk komoly ma is, mint volt akkor; sőt a közben jött események folytán komolyabbá vált; de azért nem kétségbe ejtő, nem oly fekete, mint azt sokan festeni szeretik."

„A helyzetnek a jelenlegi kormány, mint olyan nem oka; olyannak találta alakulásakor; ki annak oka, kit ér azért a felelősség, nem akarom kutatni, nem akarom vitatni, nem akarom folytatni a recriminatiókat, melyektől e terem annyiszor visszhangzott; nem vezetnének azok czélra, csak keserüséget idéznének elő; pedig nem erre, hanem pártszinezet nélkül összműködésre van szükségünk, hogy segithessünk."

„Hibáztunk többet-kevesebbet mindnyájunk és hibáink menthetők is. A bevételek és kiadások között előállott differencziából eredő bajon kell és meggyőződésem szerint lehet is segiteni, ha fölismerjük okait, ha okulva az elkövetett hibákon, azok ismétlésétől óvakodunk s ha a létező bajok orvoslására megválasztjuk a kellő eszközöket. A jelentkező acut bajon segi-

teni kell rögtön. Eziránt a pénzügyminister az 1874-ki budget mikénti fedezésének tárgyalásakor fogja előadni javaslatait. De ez nem gyökeres gyógyitás; tennünk kell arról, hogy a chronicussá vált bajon szigoru diaeta, helyes életrend által segitve legyen. Ez természetesen nem egyszerre, csak lassankint, bevételeink fokozása, kiadásaink lehető ápolása által érhető el. Bevételeink fokozását czélozzák az adótörvények. . . . . A pénzügyminister — a bélyeg- és illetéktörvények kivételével — az összes adórendszerre vonatkozó javaslatait be fogja terjeszteni.

„A pénzügyi törvények mellett egész sora a javaslatoknak kész, melyeknek czélja az ország gazdasági állapotának emelése és szilárditása."

Ezen a kormány részéről az országgyülés teendőire nézve kilátásba helyezett tervszerü működési program nagyon is sötét háttérrel birt, és ez a háttér a pénzügyi viszonyok bonyodalma domináló lett a parlamentáris helyzetben.

A pénzügyi helyzet a pártalakulásra is nagy hatással volt.

A partok alakulása.

Már Lónyai gróf ministerelnöksége alatt az országgyülés két főpártjában, a Deákpártban épugy, mint a balközép pártjában élénk jelenségek mutattak arra, hogy a pártárnyalatok abban a ridegségben, mely csak a közjogi alapban találta a válaszfalat, meg nem maradhatnak. Szlávy ministerelnöksége alatt a belső forrongás még erősebbé lett. Magában a Deák-pártban Deák közvetlen hivei mellett, hová kivált Csengeri Antal, Horváth Mihály s a ministerek közül Trefort Ágoston tartozott, látjuk a a liberálisokat, kik Gorove István köré csoportosultak, számuk vagy 22, közöttük van Horváth Boldizsár, Horváth Lajos, Pólya, Bujánovics Sándor és Hodossy Imre; — ott van a Lónyay-párt vagy 50 taggal, köztük báró Kemény Gábor játszá a főszerepet; — a conservativ párt Senyey Pál báró köré sorakozik; — a kormánypárt, mely a hivatalnokokból, a Pulszkyékból s azon képviselőkből áll, kik minden kormány köré szivesen sorakoznak; egyes ministerek, nevezetesen Szlávy és Kerkápoly köré közvetlenül személyes barátjai ragaszkodnak; — a reformpárt kevés számú tagjai épugy, mint a szászok és egyes nemzetiségbeliek szintén a Deák-párthoz tartozóknak tekinték magukat.

A balközépben, mióta Ghiczy Kálmán kiadta a jelszót, hogy a közjogi alap feszegetésétől egyelőre el kell tekinteni,

A pártok alakulása.

szintén nagy volt a forrongás. Végre is 1873. november 7-én a baloldali kör értekezletén e pártban nyiltan kitör a meghasonlás. A Tisza által elfoglalt azt az álláspontot, hogy egy coaliczinális ministeriumba lépés, ha föltételül nem tüzetnék, hogy elveiket föladják, lehető legyen, — többen már is engedékenységnek tekinték és Csávolszky Lajos és Ugron Gábor azonnal kiléptek a körből és a szélsőbalhoz csatlakoztak. Holott Ghiczy a közjogi alap feszegetését időszerütlennek tartván, kilépett a körből, de egyuttal le is mondott a képviselőségről. Miután mindazáltal a komáromi Deák-pártiak épugy, mint a balközéphez tartozó választók egyesülten uj programmja alapján, 1873. deczember 6-án ismét megválasztották képviselőjüknek, Ghiczy programmjához mind a balközép, mind a Deák-pártból többen s a reformpártiak is csatlakoztak és igy megalakult deczember 10-én a középpárt. E párthoz tartoztak mindjárt megalakulásakor: Pap Lajos, Ivánka Imre, Horn Ede, Makray László, Domahidy Ferencz, Simonffy Kálmán, dr. Oláh Gyula, Szomjas József, Horváth Gyula, Huszár Imre, Sipos Orbán, Zámory Kálmán, Ghiczy Dénes, Szentimrey Elek, Mátyus Arisztid, Horánszky Nándor, Hammersberg Jenő, Majthényi Dezső, gróf Károlyi Ede, Schwarcz Gyula, Kármán Lajos és gróf Csáky Gyula. —

A 153 milliós kölcsön.

Kerkápoly 1873. november 15-én mutatta be a 153 milliós kölcsönről szóló javaslatát.

Kerkápoly a kölcsön fölvételének szükséges voltára nézve utalt arra, hogy „a törvényhozás határozatai alapján államilag meginditott vasuti, csatornázási és kikötői épitkezések bevégzése- és kellő felszerelésére a közlekedésügyi ministerium előirányzata szerint 1873. év végén tul még 32 millió forint“ lesz szükséges; „sem az államilag, sem az állambiztositás mellett épitett vasutak nem hozzák és pedig előreláthatólag még hosszu időn át nem hozzák a beléjük fektetett tőke kamatait, illetőleg a részükre biztositott összegeket.“ Az igy előálló kamatveszteségben és a nyujtott előlegekben az országra hárult teher a folyó évben (1873.) közel 20 millió forintot tesz. Az 1873: XXI. t.-cz. 4. §. a kiadások és bevételek között 14,760.099 frt különbözetet állapitván meg, a hiánynak végleges fedezése iránt a pénzügyministert utasitja, hogy még az év folytán törvényjavaslatot terjeszszen elő. Ugyancsak a költségvetési törvény rendkivüli részében 7,066.965 frt bevétel lett előirányozva az

állam ingó vagyona egy részének értékesitése, államjavak eladása és államelőlegek behajtása czimén; de ezeket a bevételeket az országot ért sulyos csapások (cholera és inség) miatt az illető értékek elpocsékolása nélkül alig lehet érvényesiteni. Ehhez járul még az országban uralkodó nyomor következtében a vasuti forgalom csökkenése, mi által a vasuti kamatbiztositás legalább 1,200.000 frtnál lesz nagyobb az előirányzottnál. Az adók sem folynak be kellő rendben. Mindezek folytán a hiány már 1873. novemberben 21 millió, s hogy nem több, oka csak a megtakaritásokban fekszik. 153 millió kölcsön.

A kölcsön alakjára nézve a pénzügyminister kifejti ugyan, „hogy a viszonyaink között helytelennek látja a törlesztési kötelezettséggel egybekötött specialis hitelmüveleteket; és pedig azért, mert feleslegünkből nem birván törleszteni, hogy törleszthessünk, ujra kölcsönre szorulunk. s a felmerülő árfolyam különbözettel csak növeljük terhünket; és mert a pénzpiaczot mindegyikök részére külön kell megnyerni.“ Ezért a járadékrendszerre való átmenetelt vette czélba; megtette ez irányban a kezdeményezést, s pedig nem minden kilátás nélkül a sikerre. „De a pénzpiacznak egyre kedvezőtlennebbé válta, párosulva saját közgazdasági helyzetünknek kedvezőtlen alakulásával, e szándékomnak feladására kényszeritett.“

„Minél nehezebbé vált a helyzet, annál szükségesebb volt vonzóbb formát adni a kötendő kölcsönnek. Ezért lőn az állambirtokra fektetve. Másfelől minél magasabb volt azon ár, melyet az adott viszonyok közt megadnunk kell, annál több ok volt arra, hogy ama drága árt hosszu időn át ne kelljen fizetnünk. Ezért lőn öt évben a megállapodás.“

„Nincs reményem, hogy öt év mulva e nagy összeget sajátunkból visszafizethessük; ellenben meg vagyok győződve, hogy ez idő alatt háztartásunkban az egyensulyt helyreállithatjuk, ha csak komolyan és erősen akarjuk.“

„Az sem szenved kétséget, hogy azon idő alatt kedvező pénzviszonyok is fognak beállani, a melyeknek rendezett háztartás mellett felhasználásával, hasonlithatlanul kedvezőbb feltételek alatt lehet majd megkötni a kölcsönnek azon másik felét, a melynek segélyével majd visszafizetjük azt, a melyet most kötünk. Nagyrészt tőlünk, gazdálkodásunktól függ, hogy e kölcsön addig oly árfolyamra emelkedjék, mely, ha nem is

153 milliós kölcsön. ugyanazon formában, de ugyanazon alapon kiadható második részletre nézve is mérvadó lévén, lehető legkisebbre szállitsa le a most felveendőnek convertálásával járó áldozatot."

A pénzügyi bizottság 1873. november 20-ról kelt jelentésében 74,000.000 frtra teszi azon összeget, melynek fedezéséről kell gondoskodni még pedig az 1873-ik évi hiányt 30,709.175 frtra, az 1874-ik évit 43,231.000 frtra számitván. A kölcsönt daczára sulyos föltételeinek, a kibontakozás lehetőségének szempontjából ajánlja.

De a pénzügyi bizottság épugy, mint a központi bizottság, és még inkább a két osztály által benyujtott külön vélemény a helyzet nehéz voltát kétségtelen adatokkal világositották meg.

Maga Széll Kálmán a központi bizottság előadója a kölcsön megkötésének ily drága áron való eszközlését leginkább azzal mentegette, hogy ekkép az ország abba a helyzetbe jut, hogy pénzügyeink gyökeres megjavitásához kellő időt nyer. „Sok munkába, fáradságba, lemondásba, nélkülözésbe és áldozatkészségbe fog ez kerülni; de komoly akarattal s a törvényhozás bölcseségének hozzájárulásával e feladatot közakarattal mindnyájunk közremunkálásával lehetséges lesz elérni. Hogy ezt nyugalommal megtehessük, hogy a jövő számára dolgozhassunk: a jelent kell először megmenteni; meg kell menteni a jelent a bekövetkezhető válságtól. Nehéz és sulyos az ár, melyet a törvényjavaslat azon czélért, mely mindnyájunk előtt lebeg, mutat és kiván; de a czél előttünk oly magasztos, az a miről szó van, mindnyájunk előtt oly drága, hogy az bármily sulyos legyen, bármily megerőltetés- és áldozatba kerüljön: letörpül azon czélnak nagyságához, melynek biztositására kétségtelenül szolgáland. Mert nem egyébről van szó, mint az ország fizetésképtelenségének, hitelének megmentéséről" s ezen szempontból ajánlja a törvényjavaslat elfogadását.

Horn Ede a külön vélemény s egyuttal a balközép nézeteinek képviselője, természetesen sokkal erősebb szinekkel festett. Szerinte „ezen kölcsönnek az európai pénzügy ujabbkori történelmében hasonmását nem találtam. Alkotmányos állam békés időben ily terhes föltételek alatt kölcsönt soha sem vett föl. Ezen kölcsön fölvételei egészen a keleti államok szinvonalára helyezi Magyarországot, azon államok szinvonalára, me-

lyeknek jó hitelük nem is lehet, mivel ott sem igazság, sem szabadság. sem alkotmányosság nem létezik".... 158 milliós kölcsön.

„Ilyen föltételek alatt azaz a legdurvább, a legmegalázóbb kikötéseket elfogadni, és semmit sem kapni ennek fejében. ily föltételek alatt kölcsönt fölvenni, nézetem szerint nemcsak Magyarország megbecstelenitése, hanem anyagi és szellemi megsemmisitése volna."

A szélsöbal a bizalom kérdését veté föl. amennyiben ugyanis Simonyi Ernő képviselő egy társai által is aláirt erre vonatkozó határozati javaslatot tesz a ház asztalára, melyben kimeritő vizsgálat segélyével az ország állapotját minden tekintetben kitudandó egy 30 tagu bizottság kiküldetését hozza javaslatba, egyuttal inditványozta, hogy e percztől kezdve a ház bizottsággá alakuljon s üléseit permanensnek nyilvánitván, az illető ministerek, sőt szükség esetén mások kihallgatása által is az ország pénzügyi helyzetéről magának biztos tudomást szerezvén. a fönforgó szükség iránt a körülményekhez képest intézkedjék.

Ezen kölcsön tárgyalásánál adta ki báró Sennyey Pál a jelszót egy conservativ párt alakulásához. (1873. november 25.) Ő ugyan elfogadta a törvényjavaslatot „mert, midőn egy már majdnem elköltött számlának liquidátiójáról van szó, midőn arról van szó, hogy a nemzet szavát és hitelét beváltsuk, ha azon alternativa előtt állok. hogy vagy drága kölcsönt kell fölvenni, vagy a nemzet nem válthatja be becsületét: — én a magam részéről nem habozom a kölcsönt minden terhével és sulyával elfogadni; kényszerhelyzetben vagyunk és én arra kérem a házat, méltóztatnék e kényszerhelyzetet azon méltóságos resignatióval fogadni, mely a sulyos helyzetet és a sulyos helyzetben a komoly elhatározottságot illeti." Sennyey Pál.

„A mi a jövőt illeti, én egyenesen bevallom, hogy a leggyökeresebb orvoslás szükségét látom..... a részletekre nézve tudom, hogy várja tőlem az ország, és várja tőlem a ház, hogy nyilatkozzam és én befogom váltani igéretemet annak helyén és idejében"......

Adóreformot és tetemes reductiokat tart szükségesnek. „És épen azért, mert nélkülözéseket kivánok; én őszintén megvallom, ezen reductiók megállapitása olyan, amelyeket nem a kor-

Szapáry Pál. mánytól, nem egyes pártól — valamennyi pártnak közreműködésétől várom és kérem"....

„A takarékosság mottója olyan, melyet én szivesen elfogadok, szivesen irok a conservativok zászlójára, és meg vagyok győződve, hogy e zászló alatt megnyerem a nemzet többségét. Kijelentem netaláni félreértések kikerülése végett: nem magamnak nyerem meg, hanem ama zászlónak a nemzet többségét. De sokkal komolyabbnak tartom e pillanatot, sokkal szentebb előttem az orvosság módja és szüksége, semhogy én e zászlót harczba akarnám vinni. Köztünk szeretném kitüzni, mint a közegyetértés azon jelvényét, mely körül mindnyájan sorakozhatunk anélkül, hogy elveinkből feláldoznánk bármit is."

Tisza Kálmán főkép Simonyival szemben, de különben is a parlamenti helyzet fölvilágositása czéljából szólott a kérdéshez:

„Én a bizalmatlansági kérdést épen ugy, mint máskor, most is nem a kölcsön megszavazásánál, hanem, ha már kapcsolatba kell valamivel hozni, a meghatalmazás megadásánál látom helyén. De ezen speciális esetben más indokom is van. Én anélkül, hogy a legtávolabbról is bárkit is sérteni akarnék: azon meggyőződésben vagyok, hogy a mai nap, ha csak időközben nem tisztul a helyzet, beáll annak szüksége, hogy igen rövid idő alatt kétségbevonhatatlanul, s anélkül, hogy bármely más kérdés által complicálva lévén, annak értelme megváltozzék: nyilatkozni kell a háznak a kormány iránti bizalom vagy bizalmatlanság kérdésében. Meggyőződésem ez azért, mert egyfelől őszintén megmondom, nagyrabecsülöm ugyan a kormány egyes tagjait, akik közül többekhez a tisztelet és barátság kötelekei is fűznek, s nagyon távol állok attól, hogy azt higyjem, hogy nekik nem lesz ezentul még Magyarország sorsára befolyásuk; de azon meggyőződésben vagyok, hogy ezen perczben Magyarország pénzügyi helyzetén javitani nem lehet képes azon kormány, amelynek kormányzata alatt ezen helyzet előállott; mert ezen kormányt, habár ujabb egyes tagokkal fölfrissittetnék is, azon kormányt, sok oly nézetem szerint elkövetett tévlépésnek erkölcsi sulya nyomja, amely alul minden más kormány, amelynek tagjai talán semmivel sem volnának jelesebbek, sőt talán kevésbbé jelesek, amely alól — mondom — minden más kormány mentve érezheti magát. És ez a parlamentarismus egyik nagy előnye; a

legjelesebb embereken is megtörtént és meg is fog történni, hogy bizonyos adott situatióban az ország érdeke azt kivánja, hogy hagyják el kormányzati helyeiket; de valahányszor ily férfiuk, ugy amint férfiuhoz illik, tették ezt, mindannyiszor ismét hosszabb vagy rövidebb idő elhozta azon perczet, midőn ismét az ország érdeke az ő kormányra léptüket kivánta." Sennyey Pál.

A kölcsön ügye névszerinti szavazással dült el; 201 szavazat 120 ellenében (távol volt 112) elfogadta általánosságban a törvényjavaslatot, amely az 1873: XXXIII. t.-czikkben (a 153 millió o. é. ezüst forintig terjedhető államkölcsönről) törvénynyé vált.

Ezen törvény 1. §. fölhatalmazza a ministert, hogy a államjószágok alapján kölcsönt köthessen; a kölcsön névértékben egészben esetleg 153.000.000 o. é. ezüst forint = 15,000.000 Ł sterling = 306,000.000 német birodalmi értékü mark erejéig terjedhet (2. §.); egyelőre csak az összeg fele ugyis névértékben $76^3/_4$ millió o. é. ezüst forint = $7^1/_4$ millió Ł sterling = 153 millió német birodalom ért. mark erejéig 6%-kal kamatozó s 5 év mulva esedékes kincstári utalványok bocsáttatnak ki. (3. §.) — Ezen utalványok első harmadát a pénzügyminister $85^3/_4$% árfolyammal, a névérték után számitandó 2% jutalék levonása mellett elárusithatja oly föltétel alatt, hogy az az után befizetendő ár 1874. év február végeig a szükségletnek megfelelő havi részletekben az állampénztárba befizettessék. A másik két harmad $86^3/_4$% árfolyam szerint szintén 2% jutalék mellett árusitható el, ugy, hogy a megfelelő ár szintén a szükségletnek megfelelő havi részletekben 1874. évi julius végeig egészen befizettessék. A Ł sterlingre szóló utalványokra alkalmazandó angol bélyeg fizetésének terhét a magyar kincstár viseli. (4. §.) A befizetendő összegek Londonban Ł sterlingben, vagy Berlinben és majnai Frankfurtban márkokban, — vagy Budapesten és Bécsben o. é. papirpénzben bocsátható a magyar kormány rendelkezésére. A két első esetben egy font sterling $20^4/_{10}$ német birodalmi markkal, — az utóbbi esetben 117 frt o. é. papirpénzbefizetés 10 font sterlinggel és 172 o. é. forint papirpénzbefizetés 300 márkkal egyenértékünek tekintetik. (5. §.) E kölcsön számára is a bélyeg és adómentesség biztosittatik. (6. §.) Ezen kölcsön az államjószágok alapján lévén felveendő, azon összegek, melyek e jószágok netaláni eladásából

az államkincstárba befolynak, ennek törlesztésére forditandók. (8. §.) A kölcsön másik része iránt külön törvény fog intézkedni. (9. §.) —

A költségvetés ujabb átvizsgálása.

A szóban álló államkölcsönről szóló jelentésében maga a pénzügyi bizottság igy szól:

„Miután azonban nagyobb terhet az országra róni a pénzügyi bizottság nem tartja megengedhetőnek, hogy az államkincstár az év folytán minden zavar ellen biztosittassék, hogy lebegő adósság megkötése többé szükségessé ne váljék, és az ország pénzügyeinek rendezésére ez irányban is az első lépés megtörténjék: a bizottság, a helyzet kényszerüségénél fogva elkerülhetetlenül szükségesnek tartja hiteles vizsgálat tárgyává tenni azt, nem lehetne-e az 1874-ik évre megállapitott, de költségvetési törvénybe még nem foglalt kiadásokat bizonyos arányokban leszállitani."

„A központi bizottság hozzájárulva a pénzügyi bizottság által tett azon inditványhoz, hogy hatalmazza föl a ház a pénzügyi bizottságot, hogy az 1874-ik évre már megszavazott állami kiadásokat, ujból átvizsgálhassa s azoknak lehető leszállitása iránt adhasson véleményt. ezen javaslatnak elfogadását ajánlja a háznak és kéri a pénzügyi bizottságot az általa előterjesztett inditvány értelmében leendő eljárásra utasittatni; oly kikötéssel azonban, hogy ezen átvizsgálás iránti véleményét oly időben terjeszsze a ház elé, hogy az 1874-ik évi államköltségvetési törvény ez év folytán minden esetre létrejöjjön, és igy szükségessé ne váljék az, hogy az államháztartás megszavazott költségvetés nélkül csak fölhatalmazás utján vezettessék tovább az uj év bekövetkezte után."

A pénzügyi bizottság ujabb jelentése.

A képviselőház elfogadta ezeket a javaslatokat, és pénzügyi bizottság 1873. deczember 7-én adta be jelentés „az 1874-ik évi államköltségvetés fedezeti részéről és e köl ségvetés kiadási részének átvizsgálásáról."

Kifejté mindenekelőtt, hogy a most már kézhez vett 1872- évi zárszámadás alapján több tételt a fedezetben leszállitani v kénytelen; de azonkivül utalva az országot sulyosan érintő cs pásokra (cholera, inség és pénzügyi válság) az adók befolyás 1874-re nem tartja még abban az arányban sem valószinün amiként az az 1872-iki zárszámadásban mutatkozott.

A pénzügyi bizottság ujabb jelentése.

Ami a kiadások ujabbi átvizsgálását illeti, czélul tüzte ki magának a bizottság „minden tételt, melylyel a háztartás sulyos terhei már az 1874. évre könnyithetők“ megtakaritani. „Azon körülmény egyfelül, hogy az 1874. évi költségvetés életbeléptetésének idejétől csak néhány heti idő választ már el, azon akadályok másfelől, melyekkel a bizottság e törekvésében a feladat természetes nehézségeinél és annál fogva találkozott, hogy az administratio rendes menetének veszélyeztetése nélkül a rögtöni megtakaritások sok helyütt az egyes tárczaministerekkel folytatott tárgyalások folyamában nem mutatkoznak lehetségeseknek: nem engedték azt, hogy a bizottság nagy eredményeket mutathasson föl. Nagyobb megtakaritásokat oly átvizsgálás eszközölhet csak, melyet gyökeres törvényhozási intézkedések, a közszolgálat némely ágazataiban létesitendő egyszerüsitések s változtatások, és reformok előznek meg.“

A bizottság által az egész költségvetésben tett módositások a következőkből vehetők ki:

	emelkednek	szállanak
a rendes kiadások . .	5,958.592 frttal	4,646.117 frttal
a rendkivüli kiadások . .	4,637.049 »	2,665.487 »
a rendes bevételek . .	951.760 »	6,181.013 »
a rendkivüli bevételek .	—	2,020.736 »

A megtakaritások, ha tekintetbe nem vétetnek azok a törlések, melyek nem képeznek megtakaritást, mint az államerdőknél, a bányászatnál, a postánál stb. tett költségleszállitások:

a rendes kiadásoknál . . .	2,612.000 frt,
rendkivüli kiadásoknál . .	28.448 »

és pedig megtakaritás javasoltatott:	Rendes kiadás	Rendkivüli kiadás
Ministerelnökségnél	— frt,	30.000 frt,
Ő Felsége személye körüli ministeriumnál .	1.354 »	— »
Horvát-Szlavon ministeriumnál . . .	1.440 »	— »
Belügyministeriumnál	80.000 »	— »
Közmunka- és közlekedési ministeriumnál .	723.000 »	2,137.049 »
Ezen ministeriumnál azonban a többlet . .	— »	2,637.049 »
Igy nem megtaritás hanem többlet . .	— »	463.982 »
Földmiv., ipar- és keresk. ministeriumnál .	162 863 »	93.000 »
Vallás- és közoktatási » . .	388.643 »	2.000 »
Igazságügyi » . .	254.564 »	55.000 »
Honvédelmi » . .	1,000.000 »	402.000 »
Az összes megtakaritás .	2,612.000 frt.	492.430 frt,
Levonva a többletet .	— »	463.982 »
Tehát a rendkivülieknél megtakaritással .	— »	28.448 »
Az összes tiszta megtakaritás .	- frt,	2,640.448 frt.

A pénzügyi bizottság ujabb jelentése.

A költségvetési mérleg a bizottság javaslata szerint lett volna:

rendes kiadások	210,675.466	frt,
rendes bevételek . . .	202,767.495	»
hiány .	7,907.971	frt,
rendkivüli kiadások . . .	35,512.403	»
rendkivüli bevételek . . .	4,901.314	»
hiány .	30,611.089	frt,
hitelmüveleti kiadások . .	8,958.023	»
hitelmüveleti bevételek . .	14,993.998	»
felesleg .	6,035.975	frt.

Az összes hiány 32,483.085 frt. Ezenkivül a sorsolási kölcsönnek ez évre előirányzott bevételei nem fedezik mintegy 144.235 frttal az ezen alapból utalványozott költségeket, továbbá az egyenes adóknál vagy 9,000.000 frttal kisebb lesz az előirányzottnál a bevétel, ugy hogy az 1874. évre fedezendő hiány 41,627.320 frtra emelkedik.

Ezenkivül fedezendő még az 1873-ik évi lebegő adósság 20,709.175 frttal, az 1873-ik évi hitelmaradványok 10,000.000 frttal, melynek ujból megszavazását a ministerium kérni fogja, ugy hogy összesen 72,336.495 frt az, ami 1873. és 1874. évekre fedezendő.

A pénzügyi bizottság ezen adatok és ezen állapot közlésére szoritkozik, különben nem lett volna képes az idő rövidsége mellett megfelelni a ház azon határozatának, hogy jelentését még ezen évben terjeszsze elő.

Kerkápolyi és Tisza lemondanak.

A pénzügyi állapot, melynek részben okozói a közlekedés s főkép a vasuti épitkezés terén történt hibák voltak, a 153 milliós kölcsön tárgyalása után a közvetlenül érdekelt két ministernek Kerkápoly Károly és Tisza Lajos ministereknek lemondását vonta maga után. 1873. deczember 15-én ugyanaz nap, melyen az 1874-ik évi költségvetésre vonatkozólag a pénzügyi bizottság második jelentése, illetőleg az 1874-ik évi költségvetés volt kitüzve a képviselőház napirendjére, a beteg ministerelnök nevében Pauler Tivadar igazságügyi minister bejelentette, hogy Ő Felsége Kerkápoly és Tisza ministerek lemondását elfogadta ugyan, de egyszersmind meghagyni méltóztatott, hogy addig, mig tárczájuk betöltése iránt a megfelelő intézkedések megtörténnének, azokat tovább is viseljék. Ez alkalommal ép azért Tisza Kálmán fölszólal: szerinte nincs a

dolog rendjében és természetében az, hogy a költségvetés épen olyankor tárgyaltassék, mikor pénzügyminister valójában nincs. Pauler erre utal azon körülményre, hogy „az eddigi törvényes gyakorlat szerint a ház a budgetnek egyes tételeit sem a ministeriumnak, sem az egyes minister személyének, hanem a kormányzatnak, az országnak és annak szükségleteinek szavazza meg. Az appropriatio kérdése az, amelyre nézve azután a háznak a személy iránti bizalma és a személyre vonatkozó határozata történik. Addig, mig az appropriatió kérdése elő fog kerülni a házban: ezen tárczák iránt a végleges intézkedés meg fog történni". A ház tényleg bele is ment a költségvetés tárgyalásába; még pedig először is az általános vita bizonyos neme fejlődött ki, habár ezt a ház tulajdonkép már junius havában elvégezte. A költségvetés tárgyalása.

Deczember 16-án a fedezet részletei tárgyaltattak, és deczember 17. és 18-án a költségvetés ezen része is végig tárgyaltatott. Ez alkalommal tüzetesebb vita fordult elő a rendelkezési alapnál, melyre nézve Körmendy Sándor a törlést inditványozta; Mátyus Arisztid nem tekinti az alapot bizalmi kérdésnek, de leszállitását óhajtja, Simonyi Ernő épugy, mint Justh József, tisztán bizalmi kérdést látnak az alap megszavazásánál.

A codificationalis költségek ismét szóba kerültek és törlésük inditványoztatott. — A ministerelnök fizetésének leszállitását is követelték.

Erre nézve Szlávy József ministerelnök a pénzügyi bizottság ülésében — Irányi Dánielnek a képviselőházban 1873. deczember 16. tett nyilatkozata szerint — önszántából kijelentette, hogy ő hajlandó, a súlyos pénzügyi viszonyokat tekintetbe véve a tiszti pótlékról lemondani. A pénzügyi bizottság mindazáltal az ajánlatot nem vélte elfogadhatónak. Csányi a nyilt ülésben a tiszti pótlékot nem megszüntetni, hanem 12.000 forintról 4.000 frtra leszállittatni akarta; javaslatát mindazáltal a ház el nem fogadta. A ministerelnök fizetése.

Vitára adott okot továbbá az egészségügyi törvény meghozatalára irányuló kivánság, és a főispáni fizetések megszüntetésére vonatkozó inditvány.

A közlekedésügyi minister, az ellene hosszu időn át fölemlitett panaszokat mintegy összefoglalva taglalta és a közmunka és közlekedésügy egyes részeire, mint távozó minister személyes

nézeteit adta elő. A közoktatásügyi ministerium költségvetésénél a minister megigérte, hogy az egyetemi épitkezések iránt rendszeres előterjesztéseket fog tenni.

Költségvetési törvényjavaslat.

Az igy letárgyalt költségvetést a pénzügyi bizottság deczember 19-én mutatta be a költségvetési törvénybe foglala.

Jelentésében kifejti, hogy a törvényjavaslat alakjára, épugy mint beosztására az eddigiekkel egyező és a ház határozatainak folyományát képezi; fölvett mindazáltal két uj tételt, melyeket a ház ugyan még nem szavazott meg, de melyekre nézve a bizottság jelentését a ház elé terjesztvén, ezeknek tárgyalását a ház a költségvetési törvényjavaslatot megelőzőleg napirendre tüzte.

E két tétel az inségesek segélyezésére a törvényhatóságok számára kölcsönkép utalványozandó 100.000 frt, és a gömöri ipari vasutak költségtöbblete 967.111 frt.

A pénzügyi bizottság továbbá ugyanez alkalommal a helyzet tisztába hozatala, illetőleg az összes közigazgatási állapotok reformja végett egy 21-es bizottság kiküldését hozta inditványba.

Ugyanezen napon Kerkápoly és Tisza Lajos lemondása elfogadtatván, ideiglenesen a pénzügyi tárcza vezetését Szlávy József, és a közmunka- és közlekedésügyiét gróf Zichy József vette át, s igy az appropriatió megszavazásánál már a lelépő ministerek nem szerepeltek. Miután deczember 20-án a központi bizottság is beterjeszté jelentését a költségvetési törvényről: a tárgyalás maga deczember 21-én folyt.

Ez alkalommal Tisza Kálmán egyenesen és határozottan a bizalom hiánya alapján nem szavazza meg a költségvetést; Ugron Gábor a szélső bal részéről ugyanezt az álláspontot foglalta el, mig Ghiczy Kálmán ezuttal először mint a középpárt vezére a költségvetést megszavazza ugyan, de a ministeriumban bizalma nincs és csak azért szavazza meg ezen ministeriumnak most a költségvetést, mert ez idő szerint, most e házban a jelenlegin kivül más ministerium nem alakitható. A névszerinti szavazásnál 191 szavazat, 82 szavazattal szemben (távol volt 160) elfogadta a költségvetést.

A XXI-es bizottság.

Deczember 22-én pedig a képviselőház pénzügyi bizottságának javaslata alapján a következő határozatot hozta:

„A ház elhatározta, miszerint pártkülönbség nélkül egy 21 tagból álló bizottságot küld ki oly meghagyással, hogy az a ministeriummal értekezve, vizsgálja meg, minő gyökeres intézkedések és reformok szükségesek a végett, hogy az állam pénzügyeinek rendezése és az államháztartás egyensúlyának helyreállitása eszközöltessék. Egyuttal utasitja ezen bizottságot, hogy a karácsonyi szünet után azonnal összeülvén, jelentését oly időben terjeszsze a ház elé, hogy a ministerium az abban javasolt rendszabályokat még ezen ülésszak alatt fontolóra vehesse, s kellő ideje legyen a ház előtt kinyilatkoztatni, minő részletes törvényhozási előterjesztéseket vagy közigazgatási intézkedéseket vél teendőknek az érintett javaslatok alapján." Ugyancsak decz. 22-én a 21-es bizottságba: Széll Kálmán, Zsedényi Ede, Somssich Pál, Sennyey Pál báró, Horváth Lajos, Csengery Antal, Ghiczy Kálmán, Simonyi Lajos báró, Zsivkovics János, Tisza Kálmán, Gorove István, Péchy Tamás, Irányi Dániel, Péchy Manó gróf, Móricz Pál, Kerkápoly Károly, Lónyay Menyhért gr., Horváth Boldizsár, Kapp Gusztáv, Tisza Lajos és Tóth Vilmos választattak meg. A XXI-es bizottság.

A zilált parlamentáris állapotokban legtöbben azt hitték, hogy egy ilyen bizottság lenne legalkalmasabb a helyzet tisztázására. „Legyen ez kezdet — mondá Csengery Antal — egy jövő szerencsésebb pártalakulásra, átalános parlamentáris pártviszonyaink javulására." Tisza Kálmán mintegy jóslói tekintettel szólott a javaslatba hozott bizottságról; nem ellenezte azt, de kérte, hogy a helyett, hogy ennek utján tulságos remények teljesülését várnók, tegye az meg minél előbb, mi egyedül lehet föladata, az eszmék tisztázását, s ne töltsön e téren azután a többivel sok időt, mert azt hiszi, ezen egész eljárás mégis csak kisérlet marad, nekünk pedig kisérletre nincs időnk. —

A főrendiház deczember 29-én tárgyalta a költségvetést. A felszólalók, jelesül gróf Zichy Ferencz, gróf Zichy Nándor, báró Prónay Dezső és gróf Cziráky János leginkább csak azt hangsúlyozták, hogy a főrendiház kényszerhelyzetben van, meg kell szavaznia a költségvetést a nélkül, hogy a részletekhez szólhatna, mert különben azt az odiumot veszi magára, hogy az ország költségvetés nélkül marad.— A főrendiház.

Az 1874. évi költségvetést az 1873 : XXXV. törvényczikk tartalmazza, melynek 1. §-a a kiadásokat állapitja meg. E sze- Az 1874. évi költségvetési törvény.

Az 1874. évi költségvetési törvény.

rint a rendes kiadások 210,561.095 forintban, — a rendkivüli kiadások 32,214.709 forintban és a hitel- és pénztárműveleti kiadások 8,958.023 forintban ajánltattak meg.

A 2. §-ban a fejezetek, czimek és rovatok emlittetnek föl, melyek szerint a kiadások megoszlanak. E szerint a rendes kiadásoknál XX fejezet, 107 czim és 537 rovat, — a rendkivüli kiadásoknál VIII fejezet, 45 czim és 32 rovat, — a hitel- és pénztárműveleti kiadásoknál IV fejezet, 13 czim és 7 rovat, — összesen pedig 659 számtétel volt.

A 3. §. a bevételeket tartalmazza, még pedig a rendes bevételek 202,765.495 forintban, — a rendkivüli bevételek 6,868.414 forintban — és a hitel- és pénztárműveleti bevételek 14,393.998 forintban állapittattak meg.

A 4. §. a mérleget vonja. Szerinte a rendes kiadások és a rendes jövedelmek közt 7,795.600 frt, a rendkivüli és a hitel- és pénztárműveleti kiadások és bevételek közt 24,910.320 frt. és igy összesen 32,705.920 frt különbözet mutatkozik.

Ezen különbözet, valamint a rendkivüli viszonyok között a tényleges bevételek folytán a rendes jövedelmek előirányzatában netalán még mutatkozó hiány a 76³/₄ millió ezüst forint államkölcsönből fedezhetők.

Póthitelek.

A költségvetésben megállapitott kiadásokon felül külön törvények összesen 1,345.910 frt 1½ kr kiadást szavaztak meg, melyekre nézve külön 500.000 frt bevételt állapitottak meg.

E törvények a már az 1873. évben emlitett 1874 : VII. törvényczikken kivül (melylyel 12.914 frt 98 kr szavaztatott meg) a következők:

Inséges kölcsön.

az 1874 : XXVI. törvényczikk „a törvényhatóságoknak adandó inségi kölcsönre szükséges 500.000 frtnyi póthitelről". Szerinte

Az 1873 : XXXV. törvényczikkben inségi czélokra megszavazott összegen felül a belügyminister rendelkezésére további 500.000 forint szavaztatik meg, melyből a törvényhatóságoknak a bizottságok jótállása mellett kölcsönök adhatók oly czélból, hogy ezek által a munkaképtelenek segélyezésére hivatott községek ebbeli kötelezettségük teljesitésére képesittessenek, vagy testületek s egyesek ez irányban segélyeztessenek.

Ezen összeg az 1873 : XXXV. törvényczikk 2. §-ában *B.* alatt előforduló rendkivüli kiadások II. fejezet 5. czime alatt

lesz az ott megszavazott 1 millió forinttal együtt elszámolandó. Ennek fedezete hasonlókép az államvagyon egy részének értékesitéséből eszközlendő, s ez ott a 3. §-ban *B.* alatt előforduló rendkivüli bevételek sorába a II. fejezet 10. czime alatt veendő számitásba.

Az 1874: XXXI. t.-czikk „a métermérték behozataláról szóló törvény keresztülvitele czéljából az 1874. évre szükséges póthitelről". Szerinte

A métermérték behozatalára.

Az állami központi mértékhitelesitő bizottság felállitása, felszerelése és működésének lehetővé tétele czéljából szükségessé vált költségek fejében a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister rendelkezésére az 1874. évre 28.400 forint rendkivüli póthitel nyittatik.

A törvényhatóságok és mértékhitelesitő hivatalok számára szükséges mintamértékek, mintasúlyok és hitelesitési készletek beszerzésére a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister rendelkezésére előlegkép 100.000 forintnyi rendkivüli póthitel nyittatik.

Az emlitett készletek ára az illető törvényhatóságok részéről legkésőbb az 1876. év végéig megtéritendő.

A megajánlott összegek az állam rendkivüli bevételeiből fedezendők.

Az 1874: XXXVIII. t.-czikk „a közös államháztartás 1871. és 1872. évi zárszámadásaiban engedélyezett kiadási többletek Magyarországra eső részének fedezéséről". Szerinte

Közös költségekre.

Az 1875. évi közös költségvetés tárgyalására kiküldve volt országos bizottságoknak a közös államháztartás 1871. és 1872. évi zárszámadásaira vonatkozó határozataival engedélyezett kiadási többletek Magyarországra eső részének fedezésére 704.595 frt $53^1/_2$ kr póthitel engedélyeztetik.

Az 1874: XXI. t.-czikk „a budapesti m. kir. tudományegyetem számára épitendő sebészeti kórodaról". Szerinte

A sebészeti kórodára.

A vallás- és közoktatási minister felhatalmaztatik, hogy a budapesti m. kir. egyetem számára szükséges sebészeti kóroda (klinika) helyiségeit az üllői-úton e czélra megvásárolt telkeken fölépitse és berendezze, s ez épitkezés költségeit az egyetemi alapnak közelebbről befolyandó várandóságaiból 400.000 forint erejéig fedezhesse.

A vasutakat illetőleg fölemlitendő:

A román vasuti csatlakozás.

az 1874 : XXVII. t.-czikk „a román fejedelemséggel vasuti csatlakozás tárgyában 1874. május 31-én kötött egyezményről"

és az 1874 : XXVIII. t.-czikk „a temesvár—orsovai vasut kiépitéséről". E szerint

Az osztrák államvaspálya-társulat jogot nyer egy temesvári indóházának Báziás felé eső végénél kezdődő Lugos, Karánsebesen át és Mehádia mellett Orsovára az ország határszéleig vezetendő mozdonyvaspályát kiépiteni és üzletben tartani.

Az engedélyes társulatnak a közte és az annak idején fennállott kormányok között létrejött szerződései szerint meghatározott s a monarchia két fele által viselt 5,200.000 frt évi kamatbiztositéki átalányának a magyar államot illető része, a temesvár-orsovai vasut egész vonalának forgalomba tétele napjától kezdve az engedély egész tartamára további egy millió forinttal ezüstben fölemeltetik.

Zárszámadás.

Az 1874. évi zárszámadás, melyet a számvevőszék elnöke 1875. szeptember 14-én keltezett és Tisza Kálmán ministerelnök 1875. november 4-én terjesztett a képviselőház elé, az előbbeni zárszámadásoktól a következő eltéréseket mutatja:

a III. részben az átfutó kezelésnél az *a)* előlegek, *b)* idegen pénzek és *c)* szállitmányok és ellátmányokon kivül szerepel még

d) vett kölcsönök következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, 3. tartozás az év elején, 4. folyó évi bevétel, 5. együtt, 6. folyó évi kiadás, 7. tartozás az év végével, 8. észrevételek;

e) adott kölcsönök ugyanazon megfelelő rovatokkal.

Mindkét kimutatás benn volt foglalva előbb az idegen pénzek közt;

f) átszámitások következő rovatokkal: 1. tétel, 2. tárgy, 3. lebegő kiadás vagy bevétel az év elején, 4. folyó bevétel, 5. együtt, 6. folyó kiadás, 7. lebegő kiadás vagy bevétel az év végén, 8. észrevételek.

Ezek az átszámitások eddig a „szállitmányok és ellátmányok" közt szerepeltek.

A IV. részben (állami leltár) következő változások történtek:

a) az ingatlan vagyonnál a rovatok a következők: 1. tétel, 2. tárgy, 3. érték az 1873. év végével, 4. helyesbités folytán szaporodás vagy apadás, 5. helyesbitett 1873. évi érték, 6. 1874. évi gyarapodás vagy fogyatkozás, 7. álladék az 1874. év végével, 8. észrevételek; Zárszámadás.

b) a termesztmények, anyagok, szerek és eszközöknél a rovatok a következők: 1. tétel, 2. tárgy, 3. érték az 1873. év végével, 4. helyesbités folytán szaporodás vagy apadás, 5. helyesbitett 1873. évi érték, 6. 1874. évi gyarapodás vagy fogyatkozás, 7. álladék az 1874. év végével, 8. észrevételek;

c) az állami adósságok és követelések részletezésénél a következő módositásokkal találkozunk: I. követelések a következő rovatokkal: 1. fejezet, 2. czim, 3. számadási ág, 4. 1873. évi hátralék, 5. helyesbités folytán szaporodás vagy apadás, 6. helyesbitett 1873. évi hátralék, 7. az 1874. évi kezelés folytán gyarapodás vagy fogyatkozás, 8. hátralék az 1874. év végével, 9. észrevétel. Ugyanezek a rovatok szerepelnek a II. tartozásoknál is.

A zárszámadás mellékleteinek száma 68.

A részletes jelentésben elvi jelentőségü észrevételek vagy megjegyzések nem fordulnak elő.

A zárszámadás a következő eredményeket mutatja:

	Előirányzott		Utalványozott vagy előirt		Tényleges		Az előirányzattal szemben több		vagy kevesebb	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Rendes kiadások . .	211.265.690	53½	201,651.788	41	202.801.001	69½	5,651.337	15	15,265.239	27½
Rendkivüli " . . .	37.850.023	98	35,670.162	84	38,261.776	84	3,064.292	19½	5,250.153	33½
Hitel- és pénztármüveleti kiadások . .	8,958.023		11,033.893	34	6,279.596	75½	3.072.041	87½	996.081	53½
A kiadások főösszege	258,079.737	51½	248,355.934	59	247,342.375	29	11,787.671	27	21,511.474	14½
Előirányzat nélkül .	.		11,018.051	35	12,595.863	07	11.013.051	35	.	
Összesen	258,079.787	51½	259,368.985	94	259,938.238	36	22,800.722	57	21,511.474	14½
Rendes bevételek . .	202,765.495		188,180.041	64½	182,963.107	52	8,775.033	22½	23,360.486	58
Rendkivüli " . . .	7.368.414		5.681.832	76½	5,617.360	69	12.602	77	1,699.184	00½
Hitel- és pénztármüveleti bevételek . .	14,393.998		20,544.572	29	14.478.922	41	9,673.660	52½	3,523.086	23½
A bevételek főösszege	224,527.907		214,406.446	70	203,059.390	62	18,461 296	52	28,582.756	82
Előirányzat nélkül .	.		76.096.698	58	75.736.370	18½	76.096.698	58	.	
Összesen	224,527.907		290,503 145	28	278.795.760	80½	95,557.995	10	28,582.756	82
Hiány	33,551.880	51½	.		.		.		64,695.989	85½
Felesleg	.		31,134.159	34	18,857.522	44½	.		.	

Az év mérlege a következő összeállitásból vehető ki:

	Előirt bevételek frt kr	Előirt kiadások frt kr	Fölösleg + hiány — frt kr
	290,503.145 28	259,368.985 94	+ 31,134.159 34
Ebből levonandók:			
a) mult évről maradt és rendelkezésre álló pénzmaradványok és cselekvő követelések, melyek folyó évi jövedelmet nem képeznek	10,101.918 44	35.055 92½	.
b) az ingatlan államvagyon eladásából eredő bevételek, illetőleg a beruházásokra forditott kiadások	.	10,144.956 26	.
c) a fölvett kölcsönökből eredő bevételek, illetőleg az államadósság törlesztésére forditott kiadások	72,307.877 01	5,116.114 44½	.
d) a vasutaknak és más társulatoknak visszafizetés terhe mellett adott előlegek és más, az állami követeléseket növelő kiadások	.	17,599.748 63½	.
e) a termesztmények, anyagok, szerek és eszközök készletének eladásából eredő bevételek, illetőleg a gyarapitásukra forditott kiadások	.	3,366.216 28½	.
Levonandó összesen .	82,409.795 45	36,262.091 55	+ 46,147.703 90
Ehhez hozzáadandó:			
a) az urbéri kárpótlás fejében kiadott földtehermentesitési kötvények	.	1,043.526 71	.
b) a kölcsönök fölvételével járt kibocsátási veszteség	.	5,113.802 04	.
c) az állami adósság törlesztéséből eredő nyereség	604.139 76	.	.
d) a vasutkamatbiztositási előlegekből eredő nyereség . .	1,763.586 20	994.883 31	.
Hozzáadandó összesen . . .	2,367.725 96	7,151.212 06	— 4,783.986 10
Marad .	210,761.075 79	230,258.106 45	— 19,797.530 66

Az év tényleges pénzkezelési eredménye a következő öszszeállitásból tünik ki:

	Tényleges bevételek frt kr	Tényleges kiadások frt kr	Fölösleg + Hiány — frt kr
	278,795.760 80½	259,938.238 36	+ 18,857.522 44½
Az 1874. év bevételeiből fedezni nem lehetett s igy levonandók:			
a) a mult évi pénzmaradványok	8,720.588 49	.	.
b) a kibocsátási költségek levonása után a 76½ millió forintos kölcsönből befolyt . .	71,655.889 44½	.	.
Levonandó összesen	80,376.447 93½	.	+ 80,376.447 93½
Marad .	198,419.312 87	259,938.236 36	— 61,518.925 49

A számvevőszék a zárszámadások észrevételében a következő szabályelleneseknek tetsző pontokat közli: Szabálytalan eljárás.

A vallás- és közoktatási ministerium központi igazgatás czime alatt három ministeri tanácsosnak egyenkint 500 forint jutalomdijat utalványozott; ezt a számvevőszék a törvényben meg nem engedett átruházásnak tekinti;

ugyancsak a vallás- és közoktatási minister az állami reáltanodák részére megszavazott hitelből a soproni községi alreáltanodának 1.200 frt rendkivüli segélyt engedélyezett, amit hasonlókép nem tekint törvénynek megfelelőnek;

a honvédelmi minister a rendkivüli költségek alatt számoltatott el *a)* a koronaőrség kiadásaiból 7 frt 30 krt, *b)* lovassági czikkek beszerzésére forditott összegekből 91.365 frt 61 krt, *c)* a gyalogság és lovasság közös használatára vásárolt czikkekért 30.750 frtot, összesen 122.122 frt 91 krt és még ezen felül a csapatok „rendes kiadásai“-ból 342.775 frt 89½ krt, ami a költségvetési törvénynyel ellentétben levő.

A zárszámadási bizottság az 1874. évről szóló jelentésében más lényeges észrevételeket nem tett, mint a melyek ezen zárszámadásnak a képviselőházban folytatott tárgyalásánál szóba kerültek. Zárszámadási bizottság.

Az 1874. évi zárszámadásokat a képviselőház 1877. évi márczius 6. és 7-ik napjain tárgyalta.

Nyugdijak. A nyugdijasoknál ismét szóba kerülvén az, hogy a ministerium kegyelmi uton a fönnálló 1866. évi szabályzaton felül nagyobb nyugdijakat igen gyakran engedélyez, a zárszámadási bizottság javaslatára a képviselőház a nyugdijtörvény mielőbbi beterjesztését kivánta, addig pedig, mig a nyugdijazás kérdése törvény által szabályoztatni fog, felhivatik a ministerium figyelni arra, hogy a szabályszerűnél magasabb összegekben kegyelmi uton engedélyezendő nyugdijazások csak rendkivüli esetekben történjenek.

A fővámház. A fővámház költségeinek elszámolásánál tekintettel arra, hogy ez az épület a többször előterjesztett tervezetek után is aránytalanul nagy tálkiadásokat vett igénybe, a képviselőház Madarász József inditványára utasitja a zárszámadási bizottságot, hogy a képviselőháznak az iránt, hogy a fővámhivatal és raktár épitése terv szerint mennyire irányoztatott elő, véglegesen mennyibe került és jelesen minő munkák s ezekre mennyi költség váltak szükségesekké, melyekre nézve a tervben előre gondoskodva nem volt, jelentést tegyen.

Lónyay kölcsönei. Nagy vitát idézett elő a fiumei hajógyárnak még Lónyay Menyhért pénzügyministersége alatt adott 300.000 frtnyi kölcsönnél az állam által szenvedett 148.407 frt 54 krajczárnyi károsodása; ezen összegre nézve a zárszámadási bizottság többsége a fölmentést nem akarta megadni, holott a hat tagból álló kisebbség a fölmentés megadása mellett szólott.

A kölcsön története röviden a következő: A midőn 1869. évben magyar vállalatoknál és pénzintézeteknél nagy panique-kal járó zavar és válságos idők álltak be, Lónyay pénzügyminister a közvélemény és a képviselőház által is helyeselt azon eljárást követte, hogy az állam pénztáraiban készletben volt pénzeket kölcsönkép átengedte az egyes vállalatoknak.

A zárszámadásokban szereplő kimutatások szerint 1869. és 1870. években Budapesten leszámitolt váltókért 42,514.873 frt 91 kr adatott állami pénzekből; az összeg 1870. deczember végéig teljesen visszatérült s 454.332 frt 45 kr kamatokat adott. Letett értékpapirokra adatott ugyanazon időben 28,551.593 frt 22 kr, mely összeg 285.589 frt 02 kr kamattal együtt szintén visszatérült.

Az egyes intézeteknek adott kölcsönök a következő táblázatból vehetők ki:

	Adott kölcsönösszeg 1869. II. felében	1870.		együtt		Visszafizetett összeg	Hátralékban maradt		Kamatláb	Kamatbevétel	
	frt	frt	kr	frt	kr	frt	frt	kr		frt	kr
Pesti népbanknak	100.000	17.044	34	117.014	54	30.000	87.044	34	6	7.044	54
Magyar általános hitelbanknak	280.000	.	.	280.000	.	280.000	.	.	5	9.388	88
Pest-fiumei hajógyárnak	200.000	100.000	.	304.372	.	.	304.372	.	6	17.372	.
„ „ kamathátralék	.	4.372	.								
Magyar kereskedelmi banknak	50.000	150.000	.	200.000	.	.	200.000	.	5	7.993	05
Angol-magyar banknak	50.000	150.000	.	200.000	.	.	200.000	.	4–6	8.125	01
Fővárosi takarékpénztárnak.											
A butorgyár részvénytársaság részére	50.000	.	.								
Az I. magyar gépgyár részvénytársaság részére	.	50.000	.	200.000	.	.	200.000	.	5	8.659	70
Molnárok és sütők gőzmalma részére	.	50.000	.								
A vaggongyár részére	.	50.000	.								
A magyar-svájczi gyár részére	300.000	50.000	.	350.000	.	350.000	.	.	6	12.058	33
Az I. magyar iparbanknak.											
A király sörfőzde részére	.	200.000	.	260.000	.	60.000	200.000	.	5	8.514	93
A Gerenday-féle részvénytársaság részére	.	60.000	.								
A budai kereskedelmi banknak.											
A temesvári gőzmalom részvénytársaság részére	.	150.000	.	150.000	.	.	150.000	.	5	5.625	.
A franco-magyar banknak.											
A magyar Lloyd gőzhajó társaság részére	.	200.000	.	200.000	.	.	200.000	.	5	7.500	.
Összesen	1,030.000	1,231.416	34	2,261.416	34	720 000	1,541.416	34	.	92.281	24

Rövid időre többnyire 1—2 napra elhelyezett pénzek.

	Elhelyezett összegek 1869. I. felében		1869. II. felében		1870. évben		együtt		Visszafizetett összeg		Elhelyezve maradt 1870. év végével	Kamatláb	Kamatbevétel	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt		frt	kr
A magyar földhitelintézetnél	3,471.778	16	5,484.469	96	11,155.003	17	20,111.251	29	20,111.251	29	.	4—6	11.397	54
A magyar kereskedelmi banknál	100.000	.	16.017	08	115.800	.	231.817	08	231.817	08	.	5	904	97
A magyar általános hitelbanknál	40.600	.	700.000		450.000	.	1,190.000	.	1,190.000	.	.	4—6	1.835	58
Az angol magyar banknál	265.000	.	265.000	.	195.000	.	725.000	.	725.000	.	.	4—6	973	20
Az Escompte Gesellschaftnál	1.600	.	.	.	.	.	1.600	.	1.600	.	.	3	7	20
A budapesti takarékpénztárnál	.		100.000			.	100 000	.	100.000	.	.	.	433	32
A terézvárosi takarékpénztárnál		.	170.000	.	100.000	.	270.000	.	240.000	.	30.000	5	2.661	13
A magy. kir. zálogháznál		.	62.023	79	.	.	62.023	79	62.023	79	.	5½	2.193	41
A franco-magyar banknál	100.000	.	.	.	370.000	.	470.000	.	470.000	.	.	4—5	4.910	88
A budai iparbanknál	.	.	.	.	300.000	.	300.000	.	300.000	.	.	4½	8.244	.
Összesen	3,978.378	16	6,797.510	83	12,685.803	17	23,461.692	16	23,431.692	16	30.000	.	33.561	06

Sommás kimutatás az 1869. és 1870. évben az ipar és kereskedés élénkitésére, illetőleg felsegélyezésére forditott állampénzekről.

	frt kr	frt kr	frt kr	frt kr	frt kr	frt kr	frt kr
Váltóleszámitás által 1868. végével .	1.724.044 87	15,611.481 68	19,581.841 94	42,514.873 91	39,491.627 52	3,023.246 39	454.332 45
Váltóleszámitás által 1869. I. felében	5,647.505 24						
Értékpapirhoz előleg 1868. végével .	367.004 94	3,893.095 24	18,142.667 35	28,551.593 22	27,911.674 86	639.918 86	285.569 02
Értékpapirhoz előleg 1869. I. felében .	408.867 76		5,740.397 93				
Sogély kölcsönök által	. .	1,030.000 .	1.231.416 34	2,261.416 34	720.000 .	1,541.416 34	92.281 24
Intézeteknél való elhelyezés által .	3,978.378 16	6,797.510 83	12,685.803 17	23,461.692 16	23,431.692 16	30.000 .	33.561 06
Összesen	12,125.360 97	27.332.087 93	57,332.126 73	96,789.575 63	91,554.994 54	5,234.581 09	865.763 77

Lónyay kölcsönei.

Annak helyes voltát, hogy a pénzügyminister az 1869-iki válság alkalmával egyes intézeteket és vállalatokat állami pénzekkel támogatta, a többség sem vonta kétségbe; de szemrehányás gyanánt emlitette, és hibául rótta föl neki, hogy az állam érdekeinek ellenőrzésére magát az intézet vezető-igazgatóját bizta meg.

Gróf Lónyay Menyhért akkor ismét képviselő lévén, személyesen védte ügyét, mely alkalommal a felelősség elvi kérdésére nézve a következőket mondá: (1877. márcz. 7.)

„Minden rendszer a gyakorlattól fejlődik, és egy hibás praecedensnek gyakran káros következményei lehetnek. Én azt állitom, hogy ezen eljárás, mely irányomban alkalmaztatott, kivált ha az ismétlődnék, vagy ha általában annak lehetősége jövőre is megengedtetnék: — nem lenne üdvös parlamenti rendszerünkre.

„Ott, hol egészséges parlamenti kormányzat fejlődött, szigoruan van ugyan szabályozva a ministerek felelőssége; de nem tudok arra esetet, hogy egy ministernek közel nyolcz év előtt tett intézkedése, mely iránt annak idejében nemcsak felhatalmazást nyert, de melyre nézve a zárszámadások megvizsgálása alkalmával minden felelősség alól fel is mentetett — évek mulva, akkor, midőn a volt minister már rég megvált a hatalomtól, feleletre vonassék, s nehány évvel kormányzata után történtekért, a fölmentés megtagadása javaslatba hozassék.

„A parlamenti kormányok és az uralkodó pártok életében nyolcz év hosszu korszak. Ennyi idő alatt a hatalom ellenféltől ellenfélhez nem egyszer szokott átvándorolni. Ha rendszeressé válnék oly eljárás, — mely szerint minden, rég tulhaladott ügy

ujból feleleveníttethetnék; az a parlamenti kormányrendszernek nem előnyére, de hátrányára szolgálna. Lónyay kölcsönei.

„A felelős kormánynak nagy a hatalma, mert tudja, hogy a többség támogatja, különös felhatalmazás nélkül is élni fog az intézkedés jogával, valahányszor azt az ország java kivánja: mert tudja, hogy ha helyesen intézkedik, a többség részéről a fölmentést megnyeri, sőt elismerésben is fog részesülni. De vajon meg lesz-e a bátorság erélyes cselekedetre: ha fennállhat számára azon lehetőség, hogy egy vagy más tényért évek multával, okkal vagy ok nélkül ismét feleletre vonathatik? Azt hiszem, hogy nem.

„Hogy a szilárd többség által támogatott felelős kormány sokat merhet, — azt számos példák bizonyitják. Hogy többet ne emlitsek, csak egy nem rég történt eseményre hivatkozom. Midőn az angol pénzügyminister megvette a Suez-csatorna részvényeinek nagy részét, s ez által nemcsak nagy horderejü lépést tett a külügyi politikában, hanem megszerezte a befolyást a világforgalom egyik legnevezetesebb s nagy jövőjü vonalon. Sikerülhetett-e ez, ha a minister egy előzetes parlamenti vita utján nyerte volna erre az engedélyt? bizonyára nem: mert figyelmeztetett ellenei bizton kijátszották volna.

„Visszatekintve pénzügyministerségemre, abból is idézhetek három, ha nem is nagy horderejü, de hasonló természetü példát. Minden felhatalmazás nélkül megvettem a losonczi pálya részvényeinek nevezetes részét, hogy lehetővé tegyem az annyira fontos északi vonal létesitését. A második eset az volt, midőn oly egyezséget kötöttem a tiszai pályával, melynélfogva részvényeinek egy harmada az ország birtokába jutott a nélkül, hogy e czélra csak egy garast is ki kellett volna adni, csupán régibb kamatgaranciából származó és még évtizedek mulva esedékes előlegek leszámolása által. De hasonló módon járt el t. barátom Széll Kálmán pénzügyminister ur is, midőn a vasuthálózat csoportositása érdekében megvásárolta a tiszai vaspálya részvényeinek nevezetes részét. Végre a harmadik eset, melyre pénzügyministerségem korából hivatkozom: volt azon pénzügyi mütétel, melynek csekély részét képezi a jelen eset, midőn 1869. évben látván a pénzválság előjeleit, az államkincstárban fekvő számos milliókat a megingott hitel megszilárditására, a kereskedés és ipar érdekeinek előmozditására, saját felelőssé-

Lónyay kölcsönei. gemre forgalomba bocsátottam. A képviselőház mind a három esetben pártkülömbség nélkül jóváhagyta cselekedeteimet, sőt a két elsőt törvénybe is iktatta, az utóbbi iránt pedig általános és részletes felmentést is nyertem az 1869. évi zárszámadás tárgyalása alkalmával. És ime, egy valóban csak incidentális elszámolási eset lehetővé tette, hogy egy 1869-ben történt cselekményért 1877-ben, tehát a nyolczadik évben feleletre vonassam.

„Ily eset t. ház Angliában bizonyára nem adta volna elő magát, mert ott már a gyakorlati élet által consolidált századss parlamenti viszonyok léteznek, a hol jól tudja minden államférfiu, hogy a volt ministerek kérdőre vonásának is meg van a józan határa, és megemlékeznek arról, hogy a mit másokkal tesznek: ugyanaz holnap rajtuk is megeshetik; nem egyes személyek iránti ellen- vagy rokonszenvből, hanem magasabb politikai elvből kiindulva, a fennálló kormány ministeri elődeit védeni fogja mindenben, a mi jogos, azt kivánván a kormányzati folytonosság.

„Általában a parlamenti viszonyoknak még sokat kell javulniok nálunk, s jövőben bármely ministerium csak ugy érezheti magát biztosnak: ha a zárszámadások beterjesztésének ideje és az azok feletti határozat iránt 1848-ban hozott törvények pontosan és szigorúan megtartatnak. Az 1848: II. t.-cz. 35. §., az ugyanazon évi IV. t.-cz. 6. §. és végre az 1867: X. t.-cz. kötelességeket szabnak a számadások tekintetében a ministeriumnak, kötelességet szabnak a törvényhozásnak. A ministeriumnak azon kötelességet, hogy az év lejártával a jövő évben okvetetlenül beterjeszsze a zárszámadásokat, még pedig oly időben, hogy a törvényhozás teljesithesse azon kötelességét, hogy még az év folytán a zárszámadások felett határozhasson, azaz a felmentést vagy megadja, vagy pedig egyben vagy másban megtagadja. Ha ezen törvény megtartatik: a maihoz hasonló esetek ismétlése elő nem fordulhat."

A képviselőház ez esetben a zárszámadási bizottság kisebbségének véleményét fogadta el, és a szóban álló 148.407 frt 54 krra nézve is megadta a fölmentést.

Magára az egész zárszámadásra, illetőleg a túllépésekre és hitelnélküli kiadásokra Madarász József a fölmentvény megtagadását inditványozta, a képviselőház mindazáltal a következőleg határozott:

1. Az 1874. évi állami költségvetési törvényben, valamint időközben póthitel alakjában a ministerium részére engedélyezett hitel ellenében az 1874. évi állami zárszámadás szerint előforduló túlkiadások, valamint a felmerülő kevesebb bevételek jóváhagyatnak. Fölmentés.

2. Az 1874. évi zárszámadás, mely az állami háztartás eredményeül a következő végösszegeket tünteti ki:

előirányzott kiadás	258,079.787	frt	51½ kr,
» bevétel . . .	224.527.907	»	— »
» hiány	33.552.830	»	51½ »
előirt kiadás	230,258.606	»	45 »
» bevétel	210,461.075	»	79 »
jövedelmi hiány	19,797.530	»	66 »

ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak e tekintetben a törvényszerü fölmentés megadatik.

Végül utasittatik a közlekedési minister, miszerint az államvasutak és azok gép- és kocsigyárának üzletképes állapotban való fentartása czéljából szükséges forgó tőke maximumának meghatározása iránt indokolt javaslatot terjeszszen a képviselőház elé.

1875.

A pártok állása. Ghiczy — Senyey — Szlávy 1873. márczius 8-án lemond — a Bittó kabinet — programja — Ghiczy a pénzügyi helyzetről már 1872-ben nyilatkozott — Helfy ujabb provocalására 1873. márcziusban is nyilatkozik.

A huszonegyes bizottság müködése — nyilatkozatok a helyzetről: Zsedényi — Irányi — Senyey — Tisza — Móricz — Somssich — Péchy Manó — Péchy Tamás — Csengery — Kerkápoly — Horváth Boldizsár — Lónyay gr.; — Gorove inditványára kilenczes bizottság küldetik ki — a kilenczes bizottság jelentése: — az 1875., 1876. és 1877. költségvetésekre nézve — a központi igazgatásról, a közigazgatási eljárásról, a számvitelről, a főispánokról, a törvénykezésről, a tanfelügyelőkről, a kereskedelmi akadémiáról, a lótenyésztésről, a gazdasági tanintézetekről, a postáról, a vasuti tarifkérdésről, az államvasutakról, a vasuti kamatbiztositásról, a kőutakról, az állami gépgyárról, Fiume kikötőjéről, az egyenes adók kezeléséről, a szállitási adóról, a bányászatról.

A kormány állást foglal a huszonegyes bizottság határozataival szemben — Ghiczy a 153 milliós kölcsön második felére kér fölhatalmazást — az 1874 : XIV. t.-cz. — Ghiczy jelentése a kölcsönről és az 1875 : XVII. t.-cz.

A közösügyi költségvetés — a király beszéde — a bizottság elvi határozatai: a nyug- és kegydijazásról, az örökösödés rendezése Törökországban, a keleti akadémia költségeiről, a consuli jelentésekről, a budget megtartásáról, a hivatalnokok és szolgák létszámának csökkentéséről, felsőbb tanintézetnek Magyarországon felállitásáról — pénzügyi határozatok — az 1875. költségek — az 1872. zárszámadás — az 1871. évi zárszámadás.

Az 1872—5. országgyülés utolsó ülésszaka — Ghiczy a pénzügyi bizottságon kivül egy külön bizottságot kér az előterjesztendő adójavaslatokra, és egy külön bizottságot a zárszámadások megvizsgálására. — Bittó az ülésszak teendőiről — Ghiczy előterjeszti az 1875. költségvetést, — exposéja — a hangulat Ghiczy reformjavaslatai ellen szól — az 1875. év első negyedére pénzügyi fölhatalmazás szükséges — az ellenzék a bizalom kérdését veti fel — az 1874: XXXVI. t.-cz.

Az 1875. évi költségvetés a kormány előterjesztése szerint — a pénzügyi bizottság jelentése, a javasolt megtakaritások — a mérleg — a költségvetés tárgyalása a képviselőházban — Lipthay Béla előadó, Ghiczy védekezése — Zsedényi határozati javaslata — Irányi határozata — Simonyi Ernő határozata — Polit Mihály határozata — Senyey Pál beszéde — Tisza Kálmán február 3-ki beszéde és határozati javaslata — február 11-én az átalános vita befejezése és Bittó nyilatkozata az ülések felfüggesztése végett.

1875. márczius 3-án Wenkheim ministerelnök — a Wenkheim kabinet programja — Simonyi, Senyey, Lónyay a programmal szemben — az uj kormány a pénzügyekről — Széll a költségvetésről — a költségvetés részletes tárgyalása — a pénzügyi felhatalmazás két izben meghosszabbittatik — 1875: V. és 1875: XVIII. t.-cz. — a részletes vita: — a ministeriumok számának apasztása — a ministeriumok beszervezete — a ministerelnök fizetésének leszállitása — a rendelkezési alap — a nyugdijazási törvényt megigérik — az állami épitkezések költségvetése szigoruan megtartandó — állami épületeknél magyar fölirás használandó — a báttaszéki uradalom telekkönyvezése — a honvédek nyugdijaztatása — a nemzeti szinház bérházának ügye — Tisza nyilatkozata az állami szerződésekről — Tisza előterjesztése a tébolyda-ügyről — a rabtartásról — a telekkönyvvezés — a lótenyésztés — a zálogház — a német vasuti hivatalnokok eltávolitása — bélyegtörvény — a diósgyőri vasmü eladandó — a tárgyalás alkalmából történt pénzbeli módositások — a költségvetési törvény 1875. április 30-án előterjesztetik — a pénzügyi bizottság jelentése — a javaslat tárgyalása — Senyey beszéde — Simonyi határozati javaslata — a képviselőház május 6-án elfogadja — a főrendiház tárgyalása — az 1875: XXXIII. t.-cz. a költségvetésről.

Póthitelek: 1875: XXXII., XXXIV. t.-cz. 1876: VIII., XXIII., XXVI., XLV. t.-cz.

Az adótörvények módositásai — a földadó, Lónyay még 1870-ben a kataszteri felmérésről törvényjavaslatot ad be, Kerkápoly a földadókataszter kiigazitásáról ad javaslatot s később a kataszteri fölméréséről és 1873-ban a földadó szabályozásáról, a javaslatot egy külön bizottság targyalja — a bizottság és a pénzügyi minister nézeteltérése — a kép-

viselőház tárgyalja, az 1875 : VII. t.-cz. — a házadó: 1875 : XXIII. t.-cz. — a személyes kereseti adó: a kilenczes bizottság véleménye, Ghiczy javaslata a kereseti adóról, az 1875 : XXIX. t.-cz. — a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adójáról 1875 : XXIV. t.-cz. — a tőkekamat- és járadékadóról 1875 : XXII. t.-cz. — a bányaadó 1875 : XXVII. t.-cz. — a bor- és husfogyasztási adó 1875 : XXVIII. t.-cz. — a bélyeg és illetékek 1875 : XXV. t.-cz. — uj adók: — 1875 : XXI. t.-cz. a vadászatnak és a vadászatra használt fegyvereknek megadóztatásáról — a fényűzési adók 1875 : XXVI. t.-cz. — a vasuti és gőzhajózási szállitás megadóztatásáról 1875 : XX. t.-cz. — a fémjelzés 1875 : XV. t.-cz. — a sójövedék 1875 : L. t.-cz.

A katonai nyugdijtörvény 1875 : LI. t.-cz. — a nyilvános betegápolás költségei fedezéséről 1875 : III t.-cz.

Vasutak: — a nagysurány-nyitrai másodrendü vasut 1875 : XLII t.-cz. — a tótmegyer-nagysurányi vasut 1875 : XLIII. t.-cz. — az arad-körösvölgyi vasut 1875 : XLIV. t.-cz. — az északkeleti és a nyiregyház-ungvári vasut függő ügye 1875 : XLV. t.-cz.

A zárszámadások: — az 1867. és 1868. zárszámadások — az állami számszék jelentése — a ministertanács észrevételei — az 1869. zárszámadások — az 1870. zárszámadások — az 1871. zárszámadások — az 1867. és 1868. zárszámadások tárgyaltatnak a képviselőházban 1875. január 19-én — az 1869. zárszámadás 1875. április 14-én — az 1875. évi zárszámadások.

Ghiczy nyilatkozata az 1872—5. országgyülés eredményéről.

Az 1872—5-iki országgyülés második ülésszakának megnyiltával, főkép 1873. öszétől kezdve a Szlávy ministerium sorsa el volt döntve; Kerkapoly Károly lemondása után pénzügyministert, ki a pénzügyi zavarok és a roppant kedvezőtlen föltételek mellett fölvett 153 milliós kölcsön folytán még nehezebbé vált helyzetben az országot a bukás széléről megmenteni merész lett volna, ép oly kevéssé talált, mint nem talált közlekedésügyi ministert a Tisza Lajos lemondása után a keleti vasut odiosus ügyének még függőben voltánál fogva semmikép sem vonzó közlekedési tárczára. A pártokban is kezdték érezni, hogy a parlamentáris viszonyok az akkori pártok merev állásánál jó eredményre nem vezetnek. G h i c z y már az öszszel kijelentette, hogy a pénzügyek helyreállitása a főczél, melyre most minden erőt meg kellene fesziteni, lemondott a közjogi alapon folytatandó ellenzésről és az u. n. középpártot alakitotta. S e n y e y a 153 millios kölcsön tárgyalása alkalmával — ha külsőleg a Deák kör tagja marad is — a conservativek élére áll, és zászlójára irja a „takarékos- A pártok.

ság" elvét. A pénzügyi helyzet tisztába hozatala végett kiküldött huszonegyes bizottságban is törekedtek az eszmék kibékitésén s mindenütt fuzionális törekvések jelenkeztek.

Szlávy a keleti vasut ügyének letárgyalása után tisztában volt magával, 1874. márczius 8-án kabinetje beadta lemondását. Nagy nehézségek közt márczius 23-án jött létre az uj kormány.

Bittó ministerelnök.

A képviselőház addigi elnöke Bittó István lett ministerelnök; az addigi ministerek közül megmaradt: báró Wenkheim Béla a felség személye körüli, Pauler Tivadar igazságügyi, Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi, gróf Pejachevich Péter horvátországi, gróf Zichy József közmunka- és közlekedésügyi, Szende Béla honvédelmi, gróf Szapáry Gyula belügyi ministereknek; uj kinevezés volt: Ghiczy Kálmán pénzügyministerré, — és Bartal György földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerré. Ezen ministerium tehát némileg már igyekezett a különböző pártok szellemének megfelelni; mert Ghiczy habár nem tartozott többé a balközéphez, mégis a baloldal és Bartal György multjánál fogva minden esetre a jobb oldal eszméinek voltak képviselői.

Az uj kormány programmja.

Bittó 1874. márczius 23-án bemutatván a ministeriumot a képviselházban, egyuttal a helyzetről is nyilatkozott: tartózkodott a politika összes terére kiterjedő és minden fontosabb kérdéseit felölelő program előterjesztésétől „ez időszerint csak a súlyos pénzügyi és közgazdasági bajok orvoslását tüzi ki magának közvetlen föladatul s igy programul" a kormány. „Nekünk, hogy sikerrel oldhassuk meg a magunk elé tűzött föladatot és lehetőségig egészségesekké tehessük társadalmi és nemzetgazdasági állapotainkat, ki kell terjeszkednünk figyelmünkkel az államélet összes functióira és át kell vizsgálnunk annak egész szervezetét; mert csak ez uton leszünk képesek megtalálni és javaslatba hozni a dolgok elintézésének legegyszerübb és igy legkevésbbé költséges módját, a terhek elosztásánál pedig azon helyes mértéket és igazságos arányt, mely, mig egyrészről az állam bevételeinek rendes befolyását leginkább biztositja, másrészről az erők zsibbasztásának vagy kimeritésének is legbiztosabb elháritója .... Válságos nehéz napok vonultak el fölöttünk legközelebb, és habár elmult is a pillanatnyi veszély: a bajok, melyek kivánatossá tették volna minden erők egyesülését, még ma is teljes mértékben fönnálla-

nak és gyors orvoslást követelnek. Ennek lehetővé tételére vállalkozott a jelen kormány és amint mély kötelességérzete vezette ide e helyre, hol nehéz munka, és súlyos felelősség vár reájuk: ugy ugyanezen érzelmek nevében kéri most önöknek közreműködését és támogatását; mert legjobb akaratu igyekezetünk is sikerre csak ugy számithat, ha a bennünket rendes időben elválasztó pártérdekeket a haza veszélyben forgó főérdekének alárendelni készek és képesek vagyunk".

A pártok az uj kormánynyal szemben.

Simonyi Ernő a szélsőbal részéről azonnal kijelentette, hogy az uj kabinettel szemben bizalommal nem fog viseltetni, mert a kormányban nincs egyetértés, nincs solidáritás és nincs kölcsönös bizalom. Tisza Kálmán a balközép részéről azonban várakozó állást foglalt el. „Én — ugymondá — azt tartom és igy tudom, ez a parlamenti szokás más országokban is, hogy minden kormánynyal szemben, legyenek bár annak egyénei inkább vagy kevésbbé sympathicusok, inkább vagy kevésbbé bizalomgerjesztők: az ellenzéknek eljárása az, hogy elvárja őket a tettek mezején. A szerint, amint cselekszenek, fogja egyikben támogatni, másban megtámadni, fog irányukban engesztelékenyebben vagy élesebben föllépni". A jobboldal a programmal szemben azonnal nem nyilatkozott.

Ghiczy a pénzügyekről.

A kabinet pénzügyministere Ghiczy Kálmán a balközépnek addig minden pénzügyi kérdésben vezetője, és a pénzügyi bizottságnak egyik leglelkiismeretesebb munkálkodó tagja vette most kezébe a pénzügyek szanálását. Nagyon jól ismerte a helyzetet, már az 54 milliós kölcsön tárgyalása alkalmával (1872. deczember 17.) a pénzügyi helyzetet átalában igy jellemzé: „Főoka pénzügyünk jelen állapotának a ministerium hibás eljárásában rejlik; mert a ministeriumnak tudnia kellett, kötelessége volt ismerni pénzügyünk valóságos állapotát; neki tudni, neki kiszámitani kellett, hogy mit bir meg a nemzet ereje, mit nem bir meg. A ministeriumnak kötelessége volt minden alkalommal szépités és leplezés nélkül megismertetni az országgal pénzügyünknek valóságos állapotát s ez alapon erélyesen visszautasitani vagy legalább várakozásra utalni minden oly követeléseket, melyeknek teljesitése vagy szükséges nem volt, vagy elhalasztható lett volna; s ha a ministerium ezt teszi: meg vagyok győződve, hogy sok indokolatlan követelést elhallgattatott volna, mely épen azért nyilvánult, mert

Ghiczy a pénzügyekről.

az illetők azon véleményben voltak, hogy pénzügyünk kedvező állapota mellett az ő követelésük is érvényesithető."

„Azokkal, a miket mondottam, épen ellenkező irányt követett a ministerium; minden alkalommal a költségvetések beterjesztésénél, tárgyalásánál, a zárszámadások bemutatásánál a ministerium mindig pénzügyünknek kedvező állapotáról, jövedelmeinknek folytonos öregbedéséről, az előirányzott hiányoknak a zárszámadásokban eltünéséről, azon könnyüségről beszélt, melylyel az állami kiadásokat fedezheti, a megszavazott beruházásokat létesitheti; s én nem emlékszem, hogy a pénzügyminister úr csak egyszer is megemlitette volna, hogy ő azon könnyüséget, melylyel az állami kiadásokat fedezheti, egyrészben legalább azon körülménynek köszönheti, hogy alkalma volt az állami kiadásoknak fedezésére, az előirányzaton kivül befolyt készpénz tőkét, oly összegeket is fölhasználni, a melyek fölhasználására, legalább az én nézetem szerint az országgyülés tudta és beleegyezése nélkül jogositva nem volt."

„Igazságos akarok lenni. Pénzügyünk jelen állapotának oka nem egyedül magának a pénzügyminister úrnak eljárásában rejlik. Lónyay volt pénzügyminister úr teremtette meg a situatiót és Kerkápoly pénzügyminister úr azt tovább fejlesztette a végletekig hüségesen. Lónyay volt pénzügyministernek pénzügyi kezeléséről nem akarok ez alkalommal bővebben szólni, csak néhány nevet emlitek meg, a melyeknek egyszerü megemlitése a ház tagjainak emlékezetébe fogja hozni ama százezreket, illetőleg a milliókat, a melyekbe a nevek az ország pénztárának kerültek. Ilyen nevek . . . . a vajdahunyadi vár, a diósgyőri vasgyár és kőszénbánya, a zsilvölgyi kőszénbánya, a pesti vámház, a nagy vasuti kölcsön, . . . a tekeházi-csapi, a sátoralja-ujhelyi, a nyiregyház-ungvári, az első gácsi, a zákányzágrábi, a báttaszék-zákányi vasutvonalok."

„Lónyay pénzügyministersége idejéből két dolgot mindenesetre mégis némileg tüzetesebben kell megemlitenem. Lónyay pénzügyminister volt az, ki első hiresztelte el az országban pénzügyeinknek kedvező állását, és ezt neve tekintélyének nagy súlyával elhitette az ország népével. Ezzel felfogásom szerint több kárt tett az ország pénzügyeinek, mintha egy pár milliót egyenesen ki is dobott volna a pénztárból, mert ép ezzel fokozta ama követeléseket, a melyeket az ország minden részei-

ben az állam pénztára ellen formáltak, és a melyeknek következéseit most érezzük. Lónyay Menyhért volt pénzügyminister s utána a mostani pénzügyminister úr is ugy jártak el, mint azon jószágigazgató, ki az ősi örökséget átvevő uj gazdának mindig jószágai roppantságáról, jövedelmeinek fokozásáról beszél és ezzel vagyonának mértékét túlhaladó kiadásokra ingerli. És mi ezek következtében ugy jártunk el, mint azon gazda, ki érezvén, látván birtokának fölszereletlenségét, nyakra-főre kezd investiálni, épit házakat, gyárakat, cselédségét szaporitja, gépeket vesz, drága fajú barmokat szerez be, és azon veszi észre magát, hogy midőn az investitiónak épen talán csak kezdetén van, már forgalmi tőkéje, mely különben is kevés volt, elfogyott, s annak kiegészitésére kölcsönt kénytelen fölvenni, s igy a kamatok és a kölcsön törlesztésének terhe alatt előbb kénytelen megválni birtokától, mint élvezhetné ama beruházásoknak gyümölcseit, amelyek fokonkint s mérték szerint téve igen czélszerűek és üdvösek lettek volna; de épen rohamosságuk által váltak veszélyesekké.“ Ghiczy a pénzügyekről.

„Egy másik tárgy Lónyay volt pénzügyérségének idejéből az, hogy ő volt alkotója és teremtője a zárszámadások szerkesztése azon rendszerének, mely jelenleg is gyakorlatban van, s melynek jellemzésére elég csak annyit mondanom, hogy a számvevőszék nagy gonddal, nagy fáradsággal . . . . kutatja minden bevételi és kiadási tételnél, hogy az bevétel-e vagy jövedelem, kiadás-e vagy költség, hogyan hat és mikép az állam vagyonának fogyasztására vagy kevesbitésére; . . . . ily buvárkodásai közben és addig, mig az államvagyonnak mibenlétét kutatja: észre sem veszi, hogy az állampénztárból a pénz elfogyott, és hogy államkiadásoknak fedezésére oly összegek is fordittattak, melyeknek az országgyülés beleegyezése nélkül e czélra való fölhasználása ellen fölszólalni első sorban az államszámvevőszék kötelessége lett volna.“

„Mindamellett, hogy Lónyay kész volt kedvencz eszméjéért ezreket, illetőleg milliókat is kiadásra utalványoztatni, egy kitünő jó tulajdonsága volt, ő ellenőrizni tudta ministertársainak költségvetését, s ha akarta, élénken vissza tudta utasitani, az állampénztár ellen formált indokolatlan követeléseket, és nem lehet tagadni, hogy az ő pénzügyministersége alatt a ministeri költségvetési előirányzatok igen mérsékelt körben forogtak.

Kerkápoly pénzügyminister úr ellenkező irányt követett ő elámittatta magát két kedvező az 1868—69. évek szerencsés eredményei által; ő azon véleményben volt, hogy az államjavakba tett beruházások rögtön nagyban jövedelmezni fognak; ő hitte, hogy az iteni gondviselés mindig jó terméseket fog adni; meg volt győződve, hogy jövedelmeink mindig öregbedni és nagyban fognak öregbedni, és e vérmes reményeknek magát átengedve, nem ellenőrizte ministertársai költségvetését, minélfogva ezek mindazt, ami eltekintve az ország általános pénzügyi helyzetétől saját tárczájuk szempontjából az ország érdekében fekvőnek véltek, szabadon előirányozták" . . . .

Ghiczy mint pénzügyminister nyilatkozik.

Daczára, hogy Ghiczy nézeteit a pénzügyekről főkép a képviselőházban ismerték, már márczius 24-én Helfy provocálta Ghiczyt főkép tekintettel a közeledő ünnepekre és a velök beálló ülésszünetre, hogy pénzügyi politikájának vezérelveit már most közölje. Ghiczy ez alkalommal a többek közt igy szól:

„Pénzügyi állapotunk valóban aggasztó; de mégsem olyan aggasztó, mint hazánk államiságának ellenségei kárörvendve hirdetik; mert megjavitható kiadásaink oly megszoritása által, mely közigazgatásunk rendes menetét nem fogja megakasztani, és megjavitható a nemzetnek annál, a melyet ereje megbir, nem nagyobb áldozatra készségével."

„Mindamellett be kell ismernem, hogy csakugyan nagy föladat pénzügyeinknek rendezése, hogy a nagy föladat, a melyre nézve én azon igéretet tehetem, hogy el fogok követni mindent e czélnak elérésére; de arról, hogy ezt el is érhetem, jótállást nem vállalhatok". . . . .

„Általában annyit ez alkalommal is már kijelenthetek, hogy én a pénzügyi politikában az őszinteséget, a nyilt őszinteséget kivánom követni. Azt mondják sokan, hogy az nem mindig tanácsos, nem mindig biztos, hogy ez gyakran veszélyes. Én ellenkező véleményben vagyok. Azon véleményben vagyok, hogy reális és szolid pénzügyi kezelésnek lehet is, kell is, hogy programja legyen a nyilt őszinteség, és csak a szédelgés szorul arra, hogy a homály fátyolával igyekezzék beburkolni a helyzetet és terveit. . . . .

„A magyar pénzügyi kezelés összefügg nagyban azon érintkezésekkel, melyekben a magyar pénzügyminister az Ő Felsége uralkodása alatt levő többi országok ministeriumával áll.

Ezen érintkezésben én részemről az egyetértés elérésére fogok törekedni és e czélnak elérésére a leghathatósabb és legbiztosabb eszköznek vélem: nem engedni semmit az ország jogaiból, követelni érdekeinek kielégitését; — de viszont nem követelni semmit, a mit jogosan és méltányosan követelni nem lehet, és megadni a másik félnek is azt, amit ő viszont joggal és méltányosan követelhet."

Időközben a huszonegyes bizottság folytatta működését. Ezt a bizottságot az 1874. költségvetés alkalmából földeritett kedvezőtlen pénzügyi helyzet következtében oly utasitással küldte ki a képviselőház, „hogy a ministeriummal értekezve, vizsgálja meg, minő gyökeres intézkedések és reformok szükségesek a végett, hogy az állam pénzügyeinek rendezése és az államháztartás egyensúlyának helyreállitása eszközöltessék." A XXI-es bizottság.

A bizottság deczember 22-én d. u. 2 órakor megalakult, Csengery Antalt elnökké és Széll Kálmánt jegyzővé választván.

1874. január 12. második ülését tartja; melyben fölhivja a kormányt, hogy terjeszszen elő: 1. egy a költségvetés fővonásai szerint készitendő összeállitást, mely kimutatja: mi a közelebbi években az államháztartás évi rendszeres előre látható szükséglete és födözete a jelen államháztartási rendszer alapján a vasuti kamatbiztositási terhek figyelembevételével? és 2. mily összegekre rugnak azon befektetések és munkálatok költségei, melyek részint azért, mert halaszthatatlanok, részint szerződésszerű kötelezettségekből folynak, a közelebbi években az államot előre láthatólag terhelni fogják?

1874. január 14. harmadik ülésében a tanácskozás alá veendő kérdések formulázására gr. Lónyay Menyhért, br. Sennyey Pál, Széll Kálmán, Kerkápoly Károly és Csengery Antal küldetnek ki.

1874. január 16. negyedik ülésében az albizottság jelentését a következőben adja elő: a ministerium által előterjesztendő adatok a pénzügyi helyzetet kideritvén, az általános tárgyalásra a következő kérdéseket jelöli ki az albizottság: 1. Lehetséges-e a jelen közigazgatási rendszernek egészben, vagy a közigazgatás egyes ágaira nézve átalakitása oly módon, mely a midőn azon igényeknek, a melyeket a jó közigazgatástól vár a nemzet, az eddigi rendszernél inkább megfelel: egyszersmind az állam kiadásaiban megtakaritásokat von maga után? Átalános körvonalokban,

A XXI-es bizottság.

hogyan alakulna a közigazgatás ezen uj rendszere? Hozzávetőleg mintegy mekkora megtakaritás volna eszközölhető e közigazgatási reform utján? 2. Minő pénzügyi rendszabályok alkalmazandók, vagy mily reformok készitendők elő, hogy államháztartásunk egyensulyának állandó föntartása biztosittassék? A mennyiben ily rendszabályok az érintett czél elérése végett kellő időben nem volnának életbeléptethetők, minő átmeneti intézkedések lennének szükségesek?

Az ezek után következett tárgyalások a következőkbe szorithatók:

Zsedényi Ede szerint: a helyhatósági tevékenységet autonomia utján kell fokozni; a municipiumok adózási jogát visszaállitani; az utakat a municipiumok kezelésébe átadni.

Ghiczy Kálmán szerint: a jelen idők és viszonyok közt olcsó és jó közigazgatás alig lehetséges; külön hadsereg harczképesebb és olcsóbb lenne; törekedni kell a közös hadsereg költségeinek apasztására. Államszámvitelünk rendezetlensége égető sebe államháztartásunknak.

„Az államszámszéknek szerencsétlen eszméje van, hogy főfeladata a kiadásoknál és a bevételeknél azt kutatni, hogy azok által az államvagyon apasztatik vagy fogyasztatik e, s midőn ezt egész szorgalommal kutatja, nem fordit kellő figyelmet arra, hogy az állam pénzei mi módon lettek kezelve? jelesül nem fordit kellő figyelmet arra, hogy az illető ministeriumok a költségvetési törvényt pontosan megtartották-e vagy nem?

Normalbudgetre kell törekedni.

A törvényhatóságokat jobban bele kell vonni a közigazgatásba; az adóhivatalok a megyei tisztikarral szorosabb összefüggésbe hozattassanak. A jogi illetékek kiszabását az adóhivataloktól el kell vonni. Nem barátja az állandó kataszternek, mikorra be lesz fejezve, ujra megkezdhetik a rectificátiót. Francziaország 160 millió frankot és 50 esztendőt forditott a kataszterre, és midőn földadóját a szerint akarta a megyék közt fölosztani, az állandó katasztert nem használhatta. Az államjavak eladásáról most nem lehet szólni, mert adósságra le vannak foglalva. Vasmüvek és bányák eladandók. A közlekedési ministeriumban az igazgatást rendezni kell. Az államépitészeti hivatalok szorosabb kapcsolatba hozandók a közigazgatással. Az állami utakat át kell adni nagyrészt a megyéknek s azoknak utszedési jogot

adni. A lótenyésztésnél jobb és takarékosabb gazdálkodást kell behozni. A tanintézetek jószágait esetleg bérbe kell adni, az eddigi kezelésnél nem jövedelmeznek. A közoktatásnál: a községi iskola felállitása és föntartása legyen oly községi kötelesség, a milyen például a község házának fölépitése vagy a biró vagy a jegyző fizetése. Az igazságügyministeriumnál: a közjegyzői intézmény behozatala, kisebbszerü rendőri ügyeknek a törvényhatósági tisztviselőkre átruházása, a fölebbezések szabályozása, a perrendtartás revisiója, a végrehajtási közegek ujjászervezése sok költségkimélést okozna. A bélyegek helyett a per kezdetén mindjárt lefizetendő pertaksa volna meghonositandó. A honvédelemre nézve véli, hogy habár tovább kell fejleszteni a honvédséget, mégis a fejlesztést meg kell lassitani. A XXI-es bizottság.

Irányi Dániel a közösügyeket tekinti bajaink kutforrásául; nézete szerint a közös külképviselet nem jár kevesebb költséggel, mint ha Magyarországnak külön külügyministeriuma és önnálló külképviselete lenne. Az állandó hadseregnek nem kellene nagynak lennie; elegendő volna 40—50 ezer emberből álló hadsereg; ez képezné magvát a honvédségből álló seregnek. A vám- és kereskedelmi szövetséget meg kell szüntetni.

Az 1874. január 17. ülésben Sennyey Pál nyilatkozott; szerinte „az államháztartásban épen úgy, mint a magánháztartásban egyszerü, következetes és természetes rendszabályok vezetnek czélhoz, és ezek mások nem lehetnek, mint kevesebbet költeni és fokozni jövedelmeinket, a mely eszmének természetesen azon forma felel meg: nem költeni többet, mint a mennyit saját erőnkből födözhetünk."

A közigazgatás átalános rendszeréről szólva, azt hiszi, hogy a központi kormányzat költségeit nem lehet apasztani. Sok még a teendő; utal a rendőrség, a börtönrendszer stb. ügyekre. A kezelésbe hozattassék be a személyes felelősség alapelve, akkor a közigazgatás eljárása olcsóbb és egyszerübb is lesz. Anglia példája reánk nézve a tanulmányozás véghetlenül érdekes „előpéldája, lehet oly tanulságos tárgy, a melyből minden esetre „okulhatunk, de utánzásra elérhetlen utópiának tartom. Midőn „nálunk centralisatióról vagy decentralisatióról van szó: saját-„képen azt kell mondanunk, hogy sem az egyik, sem a másik „nálunk nem létezik; hanem létezik a rendszertelenség. A kormány „mindazon ágakra nézve, melyek successive organisatio alá kerül-

A XXI-es bizottság. „nek, magának a megyék mellett külön organumokat, külön „apparatust teremt. E mellett a megyék az administratio azon „ágazataira nézve kellő összefüggés és harmonicus közreműködés „nélkül meglehetősen meddő és tespedő életet élnek, mely ki „nem elégit senkit." A főispánok mostani állását czélra vezetőnek nem tartja. A főispán valamennyi ministernek legyen közvetlen organuma, a ki kezelné az administratió azon ágait, melyek a kormány intézkedésétől függnek, saját tágitott hatáskörében természetesen személyes felelősség terhe alatt. Magától értetik, hogy ekkor a főispán megszünnék dignitarius lenni, megszünnék a főrendi ház tagja lenni, hanem lenne hivatalnok. A vármegyének politikai és administrativ főnöke volna az alispán, kit a megyei bizottság hármas kijelölése nyomán kinevezne a kormány. Az igazságügyi tárczánál: a törvényszékeket szükebb számra leszorítaná; az árvák ügye rendezendő; a járásbiróságokat a közigazgatási szolgabiróságokkal egyesitené; a bagatell ügyeket kell legalább a szolgabiráknak átadni. A pénzügyministeriumnál csak kettőt emlit fel: az adóhátralékok roppant összegét, mely intőül szolgál arra, hogy az adófelemelésnek vannak határai, és másrészt igazolják, hogy a rendszerben van a hiba; és az államjavakat, melyeket ha rendes idők bekövetkeznek, el kell adni. A népnevelésnél nem lehet takarékoskodni; főakadály a tanitók hiánya és az apathia. A közlekedési ministeriumot legjobb volna feloszlatni. A honvédelmi ministeriumról szólva: a hadseregnél a territoriális rendszert ajánlja.

Tisza Kálmán nyilatkozatában mondja: „Ha nem tudjuk Magyarország financziális megélhetését biztositani, akkor ne csináljunk magunknak illusiót, nem hogy javitani fogjuk a helyzetet, de Magyarországot megtartani képesek átalában nem leszünk." A központi kormányzatban, ha nem is milliókat, de százezereket meg lehet takaritani. A számvevőségek czélszerű beosztása is adna alkalmat kisebb költségekre. Az önkormányzat költségei a házi adóra bizassanak s az állam költségvetéséből töröltessenek. Az igazságszolgáltatásnál nagyon messze mentünk a közigazgatástól való elválasztásban; a kisebb rendőri, a mezőrendőri ügyek, a tiszta adóssági ügyek vétessenek el a járásbirótól és adassanak át a szolgabirónak. Közvetett adóink és jövedékeink rendezésénél oda kell hatni, hogy a pénzügyőrség, mely oly sok pénzbe kerül, nélkülözhető legyen. A közoktatási

ügynél a tanfelügyelői intézmény meggazdálkodható. A közlekedési ministeriumnál az utakat a törvényhatóságoknak adná. A honvédségnél a megtakaritások csak addig terjesztendők, hogy az intézmény ne veszélyeztessék. A XXI-es bizottság.

1874. január 19. ülésben Móricz Pál külön bankot akar; az államjavakból azokat, melyek eladhatók, lehető leggyorsabban el kellene adni; a dohánymonopolium megszüntetendő, helyette egyenes adó szedendő.

Somssich Pál kivánja, hogy a 21-es bizottság három albizottságra oszoljon, melyek a ministeriumokat egyenkint megvizsgálják és jelentsenek.

Gróf Péchy Manó nem barátja a centralisátiónak; a bajok parlamentünk belszerkezetében is rejlenek; reformkérdések azért nem haladnak, mert nincsen államtanácsunk; a városi föispánok megszüntetendők; a közjegyzői intézmény meghonositásával a járásbiróságokat apasztani lehet.

Péchy Tamás decentralisátiót óhajt.

Csengery Antal a 21-es bizottság müködéséről szólva, mondja: — „ha positiv eredményei nem lennének is e bizottság müködésének, ha csak azt constatálná is, mit nem lehet tenni: részemről ezt is nyereségnek tartanám. Sok illusió oszlanék el, sok nagy követelés hallgatna el, és a kormányzás a nehéz időkben, bárki vezesse azt, könnyebbé válnék, mert nem várnak, nem követelnek tőle lehetetlenséget. Az ország pedig ott fogja keresni pénzügyi bajainak orvoslását, a hol hasonló súlyos körülmények közt minden nemzet kereste, tudniillik ott, a hol az egyes embernek is kell keresni súlyos bajokból a kibontakozást: az erő megfeszitésében, áldozatokban . . . . Panaceákot keresnek. Ily panaceának tekintettük mi egy idő óta pénzügyeink rendezésére nézve minden pártban, kivétel nélkül, a közigazgatás alakitását." Az önkormányzat hive; adassék vissza a megadóztatási jog.

1874. január 20. ülésben Kerkápoly Károly szerint megyei tisztviselőkre kellene több állami közigazgatási teendőt bizni, a pénzügyi szolgálat terén is föl lehetne őket használni.

Horváth Boldizsár: tagadja, hogy a ministeriumokat bureaucraticus szellem lengené át. „Mindig egy ministertől függ azon szellem, a mely az ő ministeriumát átlengi." Az administratiót felelős és szakértő közegek kezébe adná; ellenben a

A XXI-es bizottság.

statutarius és ellenőrzési hatáskört az autonomia elemének engedné át. A megyék területi beosztását rectificálni kell. A magyar igazságügy bajai: területkörük hibás beosztása, anyagi törvények hiánya, alaki törvények hiánya, a pereknek véghetetlen nagy száma, a biráknak részint numericus, részint pedig szellemi elégtelensége, és az hogy az ügyvédi kar egy része nem áll hivatásának magaslatán. Perrendtartás irásbeli rendszer alapján tökéletes nem lehet; a szóbeliség, nyilvánosság és közvetlenség behozatala minél előbb kivánatos. — Megkisértené a békebirói intézményt, hadd lássuk birunk-e alkalmas elemekkel. A járásbiróságok száma aránytalanul kevés, a törvényszékek száma aránytalan sok. A szóbeli rendszer behozatalával a királyi tábla feloszlatandó; 6 főtörvényszék lesz akkor szükséges.

B. Simonyi Lajos, és Kapp Gusztáv felszólalása után a következő javaslatot teszi Irányi Dániel: Mondja ki a bizottság, hogy a közös ügyek eltörlése és a vám- és kereskedelmi szerződés megszüntetése nélkül az ország pénzügyeinek gyökeres rendezését nem tartja lehetségesnek.

Tisza már ez alkalommal mondá: „azon módozatoknak (a közös ügyekre vonatkozó) alkotmányos uton leendő megváltoztatása nem kizárólag a magyar törvényhozástól függ; hanem nemzetközi természetüknél fogva egy másik törvényhozásnak hozzájárulása is kell“.

Irányi inditványa mellőztetik.

Az 1874. január 21. ülésben Lónyay Menyhért gróf hisz hogy az egyensúly rövid idő alatt az államháztartásban a rend kiadásoknál helyreállitható, ha négy általa felette fontosna tartott elv minden következményeivel keresztülvitetik; ez a nég elv a következő: 1. az államjövedelmek csak oly szükséglete fedezésére fordittassanak, melyeket az állam közérdeke követe melyek tehát az állam rendszeres működésének előmozditás czélozzák. Ennélfogva a megyei, vidéki és magánérdekek önkormányzat és az öntevékenység czélszerü szabályozása me lett az érdekeltek hatáskörébe helyeztessenek át és a költség szintén az érdekeltek által viseltessenek „ne akarjon az álla mindent tenni mindenkiért és elégedjék meg azzal, hogy állam czéljaira szolgáló eszközöket mozditja elő az adózókt bekövetelt összegekből“. A megyéknek adassék meg az adókiveté jog; de történjék ez pótlék alakjában az állami egyenes adókho

és az állam tartsa fönn magának a jogot, hogy e pótlékokra nézve határt szabhasson, nehogy általuk az adóképesség meg legyen támadva. A megyei rendszer kellékei a) a tisztviselők szakképzett tisztviselők legyenek, akár kinevezés, akár választás utján alkalmaztassanak; b) állandók és c) felelősek legyenek. — 2. Minden kiadás megállapitásánál legyen tekintet arra, hogy az állam czéljainak elérésére az a mód alkalmaztassék, mely által a kivánt hatás a lehető legcsekélyebb kiadás igénybevételével állandóan elérhető legyen. — A kataszteri munkálatra nézve fölveti ezt a kérdést: vajjon nem lesz-e következménye, hogy e költséges munka keresztülvitele után is nagy egyenetlenségek fognak mutatkozni? nézete szerint a bérek 10 évi átlagából, és a birtokátruházások alkalmából a vételárakból lehetne a jövedelmezőséget megállapitani. Meg kellene állapitani adókerületenkint az adót, a kivetés az egyes községekre az illetők által történnék, az adóközségben az egyesek osztanák föl maguk közt az adót. — 3. Átmenetel a normál-budgetre; ez a következő elvek szerint történjék. Tudnunk kell, mennyi a jelenlegi rendszer követése mellett a valódi hiány. E végből a rendes kiadásokat a rendkivüliektől helyesen el kell választani. A hadsereg u. n. rendkivüli kiadásai nem tartoznak a rendkivüli kiadások közé. „Nézetem szerint csak azon kiadásokat lehet a rendkivüli kiadások rovatában meghagyni, melyek folytán az államvagyon nem fogy, hanem szaporodik. Ide sorolom én az adósságtörlesztést magukban foglaló tételeket; ilyennek tekintem a vasuti biztositás fejében a társulatoknak adott előlegeket, melyek a vasutak által elébb-utóbb az államtól kamatostúl meg fognak térittetni." A költségvetést, ha nem is egyszerre, de lépcsőzetesen 10 millió forint erejéig lehetne szállitni. „Kezdettől fogva, midőn az állam vasutak épitéséhez fogott, meg voltam győződve arról, hogy az állam maga vasuti üzletet czélszerűen nem kezelhet." Az állam ujabb kamatbiztositási terhet ne vállaljon el. A vasuti kamatbiztositás terhének könnyebb elviselése czéljából régebben tervvel léptem föl: az állam birtokában levő vasuti értékek és a kamatbiztositás fejében kapott előlegek után a vasutaktól beszolgáltatott kötvények egy alapba tétetnek; hozzá a közös vállalatok jövedelmi adója; ha ez az alap abban a mérvben, a mint az előlegek visszafizettetnek, törlesztetik: a garantia fejében kibocsátandó kötvényei kedvezőleg helyeztethetők el. Czélszerübb rendszert kell az

A XXI-es bizottság.

A XXI-es bizottság. államvagyonnál behozni; a bányákat, különösen a vas- és kőszénbányákat adjuk át magánvállalkozónak. Az 57 millió adó- és bérlethátralékkal kellene rendet csinálni. — 4. Uj jövedelmi forrásokat kell teremteni. Az egyenes adóknál 2 millióval többet lehetne elérni, de leginkább a fogyasztásiadók emelhetők; utal a luxusadóra.

Gorove István felszólalása után

Ghiczy Kálmán Lónyayval szemben mondja: Nem tartom államférfiui eljárásnak, hogy az ember milliónyi és milliónyi sommákra terjedő megtakaritásokat csak ugy könnyedén oda vessen a közvélemény elébe a nélkül, hogy kellő számitások által már bebizonyitva legyen, hogy ezen megtakaritások valóban realizálhatók.

Mire Gorove következő inditványa alapján: Az általános discussio ezen stadiumában küldjön ki a 21-es bizottság egy 7 tagból álló albizottságot, mely tekintettel a ministerium által előterjesztett kimutatásokra s vizsgálat alá véve a közigazgatás egyes ágazatait, a ministeriumok szervezését, beosztását és kezelési rendszerét: adjon jelen pénzügyi helyzetünk szigoru követelményeinek megfelelőleg javaslatot a kiadásoknak szükséges apasztása iránt — az ugynevezett kilenczes bizottság választatott.

Ezen bizottság tagjai voltak: Csengery Antal, Lónyay Menyhért, Tisza Kálmán, Ghiczy Kálmán, Széll Kálmán, báró Sennyey Pál, Kerkápoly Károly, Horváth Lajos és Somssich Pál.

IX-es bizottság. A IX-es bizottság (Csengery Antal elnöklete mellett Széll Kálmán előadó) 65 ülésben folytatott tárgyalás után bevégezte működését; jelentését a képviselőház engedelmével közvetlenül a ház elé terjeszté.

Jelentésének a budgetre vonatkozó részét a következőkben adjuk:

Megtakaritások. A kilenczes bizottság az 1875., 1876. és 1877. évek költségvetéseit — melyeket a ministerium előterjesztett — részletesen áttanulmányozta s azokban a következő változásokat ajánlotta:

Megtakarítások.

I. A belügyministerium költségvetésében:

			törlendő
a városi főispánok fizetésénél . .	323.025 frtnál	1875. —	34.000
		1876. —	54.000
		1877. —	54.000
átalános közigazg. költségeknél .	2,146.846 »	— —	5.000

ez az 5.000 frt a budapesti önkéntes tűzoltók segélyezésére azonban áttétetik a pénzügyministerium rendes költségvetésébe;

a megyék 4,976.336 frt kiadása kihagyatik, miután ez a költség nem az állami költségvetésben fog szerepet játszani, hanem a megyei adókivetés utján a törvényhatóságok részéről fedeztetik;

az egészségügyi tanács 10.000 frtja elhagyatik; a közegészségi ügyekben a minister bármikor az egyetem orvosi karához fordulhat.

II. A pénzügyministerium költségvetésében.

			törlendő
1. A pénzügyigazgatóságok és számvevő osztályoknál	1,362.191 frtból		120.000
mert a győri és szatmári pénzügyigazgatóságok megszüntethetők;			
2. adóhivataloknál	1,654.631 frt		114.800
az adóhivatalok száma 40-nel apasztatik,			
3. állandó kataszternél	868.000 frt	1875.	200.000
		1876.	400.000
		1877.	568.000
egyelőre évenkint 300.000 frt eleget tesz e czélra, mindaddig mig az ország anyagi helyzete e téren is megengedi a gyorsabb haladást.			
4. Pénzügyőrségnél	2,548.734 frt		260.000
az 1872. zárszámadásokban mutatkozó kisebb kiadás alapján, s mivel a pénzügyőri teendők helyesebb törvényhozási intézkedések által kevesbíthetők.			
5. Vámhivataloknál lakbér megtakarítás			41.000
6. Selmeczi akadémiánál . . .	127.803 »		27.803
Szerelvények nem lesznek szükségesek.			
7. Egyenesadók kivetésénél . . .	473.000 »	1875.	50.000
		1876.	100.000
		1877.	100.000
8. Dohányjövedéknél 100.000 frt a rendkivüliekhez áttétettek	13,962.114 »		10.0000
9. Államjószágigazgatóság, ügyészség és államjószágoknál	2,143.363 »		161.235
10. Államerdőknél	6,680.000 »		300.000
11. Bányászat és pénzverésnél . .	13,580.964 »	1875.	250.000
		1876, 77.	300.000

Megtakarítások.

Dohány-, pénzügyőrség és bányatermény árudánál lakbérmegtakaritás 11.5000

A pénzügyministerium rendes szükségleténél tehát

1875-ben	1,536.938	frt
1876-ban	1,908.938	»
1877-ben	2,004.938	»

a megtakaritás.

A pénzügyministerium rendkivüli szükségleténél pedig

1875-ben	1,133.000
1876-ban	1,172.000
1877-ben	1,104.000

III. Közlekedési és közmunka ministerium:

			törlendő
Közutak fentartásánál .	4,935.000 frtból		2,500.000
Vasutaknál	1,385.000 »	1875-ben	485.000
		1876-ban	585.000
		1877-ben	685.000
A rendkivüli szükségletnél a vasut épitési felügyelőségnél	150.000 frtból		70.000
Vasutépitésnél . . .	4,716.200 frtból	1875-ben	1,502.800
		1876-ban	692.800
		1877-ben	557.200
Az állami vasutaknál szükséges átalakitásokra fölvett	1,000,000	—	1,000.000

A közlekedésügyi ministeriumnál tehát a megtakaritás

	a rendes szükségletnél	a rendkivülinél
1875. évben	2,920.000 frt	2,572.800 frt
1876. »	3,085.000 »	1,762.800 »
1877. »	3,185.000 »	512.800 »

IV. A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium:

		törlendő
A gazdaság különböző ágainak emelésénél	126.000 frtból	26.000 frt
Gazdasági tanintézeteknél	239.339 »	20.805 »
Állami lótenyészintézeteknél . . .	2,746.283 »	105.000 »
		280.000 »
		490.000 »
Pesti állat-gyógyintézetnél . . .	40.641 »	4.641 »
Főbányahatóság és bányakapitányságoknál	62.000 »	2.000 »
		24.445 »
Statisztikai hivatalnál	60.000 »	4.000 »
Rendkivüli: ipar és kereskedelmi czélokra . .	44.000 »	4.000 »
Gazdasági tanintézeteknél	42.000 »	42.000 »
		15.000 »
		5.000 »
Állami lótenyészintézeteknél . . .	120.000 »	120.000 »
Pesti állat-gyógyintézetnél . . .	200.000 »	200.000 »
	250.000 »	250.000 »

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministeriumnál tehát a megtakaritás: Megtakaritások.

	a rendesnél	a rendkivülinél
1875. évben	163.346 frt	366.000
1876. »	384.791 »	389.000
1877. »	598.991 »	129.000

V. A vallás- és közoktatásügyi ministeriumnál:

		törlendő
Tanulmányi ügyek igazgatásánál . .	291.028 frtból	38.950 frt
Tanintézeteknél	3,267.383 »	104.972 »
	3,573.284 »	242.929 »
	3,802.242 »	356.963 »
Közművelődési czéloknál	226.669 »	13.422 »
	238.969 »	23.200 »
	226.669 »	11.200 »
Rendkivüli: tanintézeteknél	215.000 »	200.000 »
	125.000 »	125.000 »
	120.000 »	120.000 »
Muzeumnál	15.000 »	8.000 »
Műemlékek fentartásánál	10.000 »	10.000 »
Egyetemi olvasókörnél	3.000 »	3.000 »

A vallás- és közoktatásügyi ministeriumnál tehát a megtakaritás:

	rendes	rendkivüli
1875. évben	157.344 frt	221.000 frt
1876. »	305.079 »	146.000 »
1877. »	407.113 »	141.000 »

VI. Az igazságügyministerium költségvetésében:

		törlendő
Semmitőszéknél	165.316 frtból	12.000 frt
Legfőbb itélőszéknél	341.345 »	23.120 »
		24.000 »
Királyi táblánál Pesten . . .	591.348 »	28.532 »
		39.400 »
Királyi táblánál Marosvásárhelyen .	113.580 »	9.866 »
Törvényszékek és ügyészségeknél .	8,874.884 »	1,000.000 »
		1,000.000 »
		1,500.000 »

A megtakaritás tehát az igazságügyministerium költségvetésében:

1875. évben	1,073.518 frt
1876. »	1,085.266 »
1877. »	1,585.266 »

VII. A honvédelmi ministerium rendes költségeinél:

		törlendő
Csapatoknál	6,224.839 frt	741.000 frt
		841.200 »
		941.200 »

Megtakaritások.

Ruházat, felszerelésnél	1,280.000 frt	480.000 kr
Lovak beszerzésénél	30.000 »	30.000 »

Összesen a megtakaritás a honvédelmi ministeriumnál:

1875. évben	1,451.000 frt
1876. »	1,650.200 »
1877. »	1,851.200 »

A fedezetre vonatkozólag a IX-es bizottság

Adó hátraléknél előirányzott	2,500.000	frtot emelte		2,000.000 frttal
A szeszadónál	6,350.000	» »		779.733 »
A husadónál	2,030.000	» »	1875-ben	200.000 »
			1876-ban	300.000 »
			1877-ben	400.000 »
A czukoradónál	1,200.000	» »		192.000 »
A bélyegnél	6,600.300	» »	1875-ben	500.000 »
			1876-ban	1,000.000 »
			1877-ben	1,500.000 »
A dohányjövedéknél . . .	29,771.250	» »		800.000 »
Az államvasutaknál . . .	2,500.000	» »	1875-ben	500.000 »
			1876-ban	1,000.000 »
			1877-ben	1,500.000 »

Uj forrásokúl ajánlotta:

A Gőzhajózás és vasuti jegyek megadóztatását .	1875-ben	2,800.000 frt
	1876-ban	3,000.000 »
	1877-ben	3,200.000 »
A vadászati és fegyver adót		500.000 »
A fotografia adót		200.000 »
A személyes keresceti- és jövedéki adót . . .	1875-ben	4,000.000 »
	1876-ban	4,500.000 »
	1877-ben	5,000.000 »

A kilenczes bizottság nézete szerint a mérleg igy alakult volna a legközelebbi években:

	a ministeri tervezet szerint		az albizottság szerint					
	1875.		1875.		1876.		1877.	
rendes kiadások	214,305.607	frt,	202,478.905	frt,	202,301.437	frt,	204,174.399	frt,
rendes bevételek	204.532.536	„	212.947.166	„	216,623.996	„	220,342.196	„
hiány .	9,773.131	„	.	„	.	„	.	„
felesleg .	.	„	10,468.261	„	14,322.559	„	16.167.797	„
rendkivüli kiadások . . .	29,589.106	„	24,776.306	„	19,242.916	„	18,189.026	„
rendkivüli bevételek . . .	5,723.129	„	5,723.129	„	5,122.081	„	5,111.581	„
hiány .	23,865.977	„	19,053.177	„	14,120.835	„	13,077.445	„
összes hiány .	33,639.108	„	8,584.916	„	.	„	.	„
összes felesleg .	.	„	.	„	201.724	„	3.090.352	„
hozzá államjavak eladásából	1,454.683	„	1.454.683	„	1,075.434	„	1,106.372	„
katasteri költség	2,500.000	„	2,500.000	„	1,185.000	„	2,160.450	„
uj kölcsön kamatai . . .	4,000.000	„	4.000.000	„	4,000.000	„	4,000.000	„
összesen .	41,593.791	frt.	16,539.599	frt,	6,210,434	frt,	7.266 822	frt,
összes hiány .	37,593.000	„	16,539.599	„	6,008.710	„	4.176.470	„
ebben beruházás	.	„	6,584.000	„	2,800.000	„	3.300.000	„
végleges hiány ezek nélkül	.	„	9,955.599	„	3,208.710	„	876.470	„

Az egyes közigazgatási ágakat, illetőleg a IX-es bizottság véleménye a következőkből vehető ki:

A központi igazgatás költségeinél az ügykezelés egyszerűsitése, a többszöri revisiók mellőzése, a szakfelelősség kifejtése, a személyzetnek szükség esetében szabályszerű eljárása mellett fokozatos csökkentése, egyes teendőknek a központi kezelésből egyes közegekre háritása által, ugy a személyes kiadásoknál, mint szigoru ellenőrzés és takarékosság mellett, többek között a helyiségek czélszerübb rendezése utján, a dologi kiadásoknál is jelentékeny megtakaritások eszközölhetők. — Központi igazgatás.

A személyzet leszállitásával karöltve a fizetések szabályozása és a tisztviselők anyagi helyzetének javitása is megtörténhetik.

Mindenesetre helyes lesz a qualificatió megállapitása által megtenni azon lépéseket, melyek a tisztviselői karnak nagyobb képzettségét fogják biztositani.

A jövő törvényhozási intézkedések egyik fontos és sürgős feladatát képezi általában a közigazgatási eljárás szabályozása és rendezése, valamint a szükséges közigazgatási törvények meghozatala. E mellett azonban szükséges lesz még a közigazgatás körében fölmerülő némely magán panaszok és fölebbezett magán ügyek elintézésére nézve akkép intézkedni, hogy a ministerium, a hová ezen ügyek helyesen nem tartozhatnak, mert a központi igazgatást a magasabb értelemben vett kormányzási feladatoktól elvonják és teendőkkel túlterhelik, ezen ügyektől megkiméltessék és ezek más uton intéztessenek el. — Közigazgatási eljárás.

A számviteli szolgálat gyökeres rendezése sürgős. Azon nagy fontosságon kivül, melylyel egy rendezett és czélszerü alapokra fektetett számviteli rendszer az államháztartásra és az egész közadministratióra általában bir, ezen ügynek czélszerü rendezése által jelentékeny költségek kimélhetők meg, nemcsak a szakszámvevőségek kiadásainál, de az administratió majdnem összes ágazataiban. — Számvitel.

A városi főispáni intézmény, mint ilyen eltörlendő, azon megjegyzéssel azonban, hogy a törvényhatóságok közt ezután is fenmaradó városoknál az állami felügyelet és ellenőrzés más uton lesz gyakorlandó. — Városi főispánok.

A megyei főispáni intézmény már az állami ellenőrzés szempontjánál fogva is megtartandó. A megyei főispánra nézve — Megyei főispánok.

Megyei főispánok. a főrendiház rendezése alkalmával azonban kimondandó lesz, hogy a főrendiház tagja nem lehet.

A főispán az összes megyei önkormányzatnak ellenőre, az állami érdekek képviselője, a megyei állandó választmány elnöke és a megyében exponált állami közegek feje legyen, mint ilyen, a megye székhelyén lakjék állandóan és ellenőre lévén az összes megyei önkormányzatnak, oly törvényhozási intézkedés teendő, hogy a főispánnak a megyéhez intézett minden kormányrendeletről folytonosan hivatalos tudomása legyen.

Törvényszékek és törvénykezés. A törvényszékek jelenlegi számát bizonyos mértékig ugy pénzügyi, mint igazságügyi szempontból le lehet szállitani.

A jelenleg fennálló, sok irányban hiányos és bonyolult, azért költséges ügyvitel és birói eljárás szabályzandó.

Szükséges: a közjegyzői intézmény behozataláról és az ügyvédi rendtartásról szóló törvények mielőbbi megalkotása és életbe léptetése, a hagyatéki eljárás szabályozása, a csődeljárás szabályozása, a telekkönyvi rendszer és eljárás revisiója és szabályozása, főleg a dologbani jogok előjegyzésénél, bekebelezésénél és kitörlésénél gyakorlatban levő eljárás egyszerüsitése, az 1871: XXXI. t.-cz. és a polgári perrendtartás égető hiányainak mielőbbi orvoslása; különösen az instantiára, a competentiára és a perorvoslatokra vonatkozó rendelkezéseknek oly irányban való módositása, hogy az igazságszolgáltatás érdekei és az államkincstár jelen mostoha helyzetéből folyó követelmények szem előtt tartassanak és lehetőleg összeegyeztessenek.

Békebiró. Sulyt helyez a bizottság a békebirói intézményre, föltéve, hogy az czélszerüen és viszonyainkhoz képest helyesen alkalmazva hozassék be; a békebirók hatásköréhez utasittathatnának több, jelenleg a járásbiró teendőihez sorozott ügyek, ami főleg azon esetben bir nagy fontossággal, ha bizonyos, a törvényben kijelölt közigazgatási tisztviselők, mint ilyenek, békebirói hatáskörrel ruháztatnak fel. A békebiró hatásköréhez lennének utasitandók a mezei és erdei rendőrségi ügyek, a vadászati kihágások, a vásári biráskodás, a kisebb kihágási és rendőrségi ügyek; ezenkivül bizonyos érték és összeg erejéig azon keresetek, melyek a megalkotandó rövid és egyszerü eljárás mellett könnyen tisztába hozhatók.

Tanfelügyelők. A tanfelügyelői intézmény a jelen alakjában nem lesz föntartható, de a tanfelügyelők általában az állami fel-

ügyelet szempontjából nem mellőzhetők. Ezen intézmény azonban eredménynyel és hivatásának megfelelően csak akkor fog működhetni, ha szorosabb összefüggésbe hozatik azon körrel, melyben működni hivatva van és igy első sorban a törvényhatósági szervezettel. Azért a tanfelügyelői intézmény akkép rendezendő, hogy magában álló elkülönitett hivatalt többé ne képezzen, hanem a főispánnak alárendelve, mint a kormánynak népnevelési ügyekben közege, közvetlen összeköttetésbe lépjen a törvényhatósággal. Tanfelügyelők.

Az iskolatanács azon hatásköre, mely szerint iskolaügyekben határoz, a megyei állandó választmányra ruházandó; az iskolatanács pedig, mint megyei szakbizottság tartatnék fenn véleményező joggal és hatáskörrel.

A pesti kereskedelmi akadémiának adandó segély, melyet az intézetnek kedvező anyagi helyzete nélkülözhetővé tesz, jövőre megtakaritható. Ugyszintén elejtendő a vidéki kereskedelmi akadémiák segélyezésére fölvett összeg azon okból, mert az illető kereskedelmi körök és városi képviseletek áldozatkészsége ezen segélyt pótolni fogja. Pesti kereskedelmi akadémia.

Az állami lótenyésztési intézetekre nézve azon czél tartandó szem előtt, hogy azok a lótenyésztés fejlődésével lassanként nélkülözhetőkké váljanak és végre csupán azon jeles törzsfajok fentartására szoritkozzanak, melyeknek fentartása az országos lótenyésztés szempontjából kivánatos és melyeket különben fentartani alig lehet. Igy a méneseknél a tenyészlovak létszáma fokozatosan lejebb szállittatván, a tenyészállatokban előálló hiány magántenyésztőktől eszközlendő vásárlás utján fedeztessék. Ezután — mint második fokozat — lassankint a méntelepek létszáma is apasztandó; mig végre az állami tevékenység e téren az egyes kiváló törzsfajok fentartására és a lótenyésztés ügyének közvetett uton előmozditására szoritkozván, az állami intézetek helyét a társadalmi tevékenységnek és a magán tenyésztésnek kell pótolni. Lótenyésztés.

Ezen czélnak valósitását azonban rögtönözni nem lehet, az csak fokozatosan és bizonyos átmenet megtartásával érhető el. annál is inkább, mert a jelen kedvezőtlen anyagi viszonyok között a lólétszámnak rögtönzött nagymérvü megszoritása nemzetgazdasági szempontból káros hatással lenne, mert az a tőkeértéknek elfecsérlésével járna.

Lótenyésztés.

A ménesbirtok jövedelmein kivül — nehány év után — egyebet az állam ezen intézetekre ne legyen kénytelen forditani, később pedig azoknak jövedelmét is csak részben vegyék igénybe az intézetek.

Erre vezetnek a ménesek lólétszámának fokozatos megszoritásán kivül a ménesbirtokgazdaságok jövedelmeinek emelése, a gazdasági és üzleti költségekben a legszigorubb takarékosság érvényesitése, a méntelepeknél a fedezési dijak óvatos emelése, ezek körébe eső egyéb intézkedések, mint az illető érdekelt vidékek és községek fokozatos bevonása a lehetőség szerint, a méntelepek elhelyezésének és tartásának terheire, és végre szükség esetében a méntelepek lólétszámának óvatos leszállitása és pedig első sorban az ország azon vidékein, a hol a magántenyésztés előrehaladott állapota ezt megengedi.

Gazdasági tanintézetek.

A gazdasági tanintézetek a képviselőház határozatánál fogva a közoktatási minister hatáskörébe bocsátandók.

Azon tervet, hogy a keszthelyi felső gazdasági intézet mint ilyen megszüntettessék és a földmivelési iskola mellett borászati és szőlőszeti intézetté alakittassék át, az igy megtakaritandó összeg pedig a kassai intézetre fordittassék, a bizottság elfogadta.

A bizottság a gazdasági tanintézetekre nézve osztja a minister azon nézetét, hogy ezen intézeteknél nagyobb kiterjedésü gazdaságok folytatása nem szükséges.

A gyakorlati kiképzés czéljainak, a mennyire az intézettel összekapcsolt gazdaságok arra általában szolgálhatnak, kisebb területen folytatott gazdaságok is megfelelnek, és igy azon intézeteknél, a melyeknél nagyobb kiterjedésü gazdaságok házilag kezeltetnek, a fekvő birtoknak egy része — a mennyiben az intézet azokat bérben birja — bocsájtassék vissza az illető tulajdonos kezeibe vagy pedig ha az intézet tulajdonát képezi, adassék bérbe. A mennyiben az igy kisebb területen folytatott gazdaság a gyakorlati kiképzés czéljainak egészen meg nem felelhet, arra a közel fekvő és jövedelmezőleg berendezett gazdaságok megtekintése szolgálhat.

A posta.

A posta intézmény költségei a postadijmentesség szabályozása és minden kiadásnak a nélkülözhetlen szükségre szoritása által lehetőleg mérséklendők.

A posta intézménynek inkább intenziv, mint extenziv fejlesztésére kell törekedni és az uj postahivatalok felállitásánál, valamint esetleg feleslegeseknek mutatkozó állomások megszüntetésének kérdésénél ezután is azon szigorubb és a pénzügyi tekintetet is inkább szem előtt tartó eljárás követendő, a melyet az utóbbi időben ez irányban a ministerium érvényesit. A posta.

A vasuti tarifkérdést felfogva azt egész közgazdasági fontosságában, nemcsak a kormányzat terén kell éber figyelemmel kisérni és tüzetes intézkedés tárgyává tenni; de szükséges lesz a főbb irányelveknek törvényhozási megállapitása is. Vasuti tarifák.

A vasuti tarifkérdés tanulmány tárgyává teendő és ennek alapján ugy oldandó meg, hogy a jelenleg fönnálló aránytalanságok kiegyenlittessenek, a nemzetgazdasági tekintetek, a kereskedelem és forgalom érdekei egyfelől megóvassanak, de ezek másfelől az államkincstár pénzügyi tekintetével is lehetőleg összhangzásba hozassanak.

Addig is, mig a gyökeres reform keresztül vihető, megfontolandó, nem lehetne-e némely vasutnál a forgalom érdekeinek megóvása mellett a tarifákat emelni?

Az államvasutakon az átlagos dijtétel 087 krról pályamérföldenkint és mázsánkint 1 krra emelhető. Állami vasutak kérdése.

Az állampályák hálózata, melybe 1874. végeig az időközi kamatokkal együtt oly nagy összegek épittettek be, melyeknek névszerinti értéke és valóságos terhe még nagyobb, oly kedvezőtlen eredményt mutat, hogy a bizottság kijelenti azon nézetét, hogy ha a ministerium ezen bajt a legközelebbi jövőben a forgalmi érdekek szempontjából is netalán megengedett tarifaemelés, főleg azonban az üzleti kiadások apasztása és egyéb az üzlet körében életbeléptetendő rendszabályok által nem orvosolja, kénytelen lesz az ország az államvasutak állami kezelésével felhagyni, mert bármily nagy fontosságot tulajdonitson a bizottság azon tekintetnek, hogy ezen a közforgalomra oly nagy jelentőségü vonalakat az állam kezelje, az állam jelen pénzügyi helyzetében, oly nagy kamatveszteséggel és pénzáldozattal a kezelést nem folytathatja.

Azon nagy terhet, melylyel a vasuti kamatbiztositás az államháztartásra évenkint nehezedik, kormányzati vagy törvényhozási intézkedések által csak két uton lehet kisebbé tenni: Vasutak csoportositása.

Vasutak csoportositása.

— a *a)* tarifkérdés szabályozása, és *b)* a vasut üzleti kiadásainak megfelelő leszállitása által.

Ezen fontos kérdés megoldható a kisebb pályák kezelésének és üzletének összeolvasztása, — ennek alapján a vasuti vonaloknak helyesebb és czélszerübb csoportositása és általában a vasuthálózatnak üzleti tekintetben néhány nagyobb vonalokká összesitése által.

Kamatbiztositás.

A kamatbiztositás nagy terhét azon körülmény teszi még sulyosabbá, hogy a vasutengedélyezési rendszer nem a brutto, hanem a társulatokra nézve kényelmesebb és előnyösebb, az állam pénzügyi érdekeire nézve azonban mindenesetre hátrányosabb netto jövedelmi alapra helyeztetett. A mennyiben tehát jövőre is még kamatbiztositás mellett engedélyeztetnének vasutak, a netto jövedelem helyett a brutto jövedelem rendszerére kellene átmenni.

Közutak.

A közutak kezelése és fentartása az önkormányzat hatáskörébe bocsátandó az állami felügyeletnek fentartása mellett.

Törvény által határozandók meg azon utvonalak, melyek strategiai vagy egyéb közforgalmi tekintetekből országos fontossággal birnak. Ezeknek fentartásához az állam az illető törvényhatóságoknak segélyt nyujt, azon esetre, ha azokat többi utjaik fentartása mellett jókarban tartani saját forrásainak teljes kihasználása mellett sem képesek. Az országos segélynek módját és mérvét törvény fogja szabályozni.

Uj utak épitése a törvényhatóságokat illeti. Azon utvonalak azonban, melyeket a törvényhozás strategiai vagy más országos tekinteteknél fogva országos utvonalakként rendel kiépittetni, államköltségen fognak készittetni, elkészülvén azonban föntartásuk a megyék kezelésébe esik.

A törvényhatóságok az utak költségeire a közmunka értékét, — az utvámot, — és önadóztatást használhatnak.

Közmunkaügy.

A közmunkaügy törvény által lehetőleg igazságos alapon rendezendő olyképen, hogy a szabályozás által munkaérték tekintetében éressék el azon eredmény, mely ma is elérhető volna, ha a közmunka igazságos alapon vettetnék ki, a megváltás helyesen állapittatnék meg és teljesen kihasználtatnék.

A közmunkaérték a megállapitandó módozatok szerint pénzben is, természetben is leróható, s a munkaértéknek minő természetü utakra és minő sorrendben forditásáról a törvény

tüzetesen intézkedjék. A közmunkában fekvő erőt tartoznak a megyék kellőleg kihasználni és a mennyiben az utak fentartása egészen igénybe nem venné, tartoznak uj utat épiteni. Közmunkaügy.

Oly utakon, melyek jókarban vannak és élénkebb forgalommal birnak, ugyszintén költségesebb hidakon, a ministerium jóváhagyása mellett utvám szedhető; azon esetben pedig, ha a törvényhatóságok utjaik fentartására államsegélyt akarnak igénybe venni, a ministerium által vámszedésre kötelezhetők.

A mennyiben a törvényhatóságok az emlitett három forrásból utjaikat fentartani nem képesek: ekkor elő áll az államsegélyezés esete.

Ezeken kivül kivánatos utrendőri törvény és az utépitésre nézve az ország viszonyaihoz és vidéki körülményekhez mért általános tájékozó szabályok kiadása.

Az állam gyári üzletet nem folytathat, nem teheti azt főleg a jelen pénzügyi helyzetben: azért a gépgyár, mihelyt kedvező alkalom kinálkozik, elárusitás utján a magánipar kezébe lesz bocsátandó. Az állam ipart nem üzhet.

A közmunka- és közlekedési minister azon kijelentését, hogy a fiumei kikötő épitési munkálatainak második felére nézve fentartott optioval a vállalkozókkal szemben nem élt, a bizottság helyesléssel fogadta; mert nézete szerint, mig a kereskedelmi és forgalmi viszonyok tovább nem fejlődnek, a kikötői munkálatok azon része, mely a tervezett épitkezéseknek már szerződésileg kiadott költségeivel fog elkészülni, egyelőre teljesen megfelel a szükségnek és a jelen helyzetnek. A hátralevő 6·7 millió forintba kerülő épitkezésekbe az ország a jelen pénzügyi viszonyok között nem bocsátkozhatik, létesitésük a jövőnek tartandó fenn. A fiumei kikötő.

Az egyenes adók kivetése és beszedése, részletes törvényhozási intézkedésekkel szabályozandó. Ezen részletes intézkedéseknek czélja lenne az adók pontosabb befolyását biztositani és ezen egész ügyet az adó beszedésre és behajtásra nézve jelenleg fennálló rendszabályoknál helyesebb alapokra fektetni; . . . az adóügyi teendőkbe az önkormányzati tevékenység is bevonandó, oly hatáskörrel, a mely az önkormányzatot megilleti és számára a felelősség elve alapján és a kötelességek pontos meghatározása mellett, az államkincstár érdekeinek veszélyeztetése nélkül kijelölhető. Az adók kezelése.

Az adók kezelése. Az egyenes adók kivetésének jogával felruházott adókivető és felszólamlási bizottságok alakitásánál a törvényhatóságoknak mindazon befolyás megadassék, mely egyfelől a dolog természetével s a kincstár érdekével, másfelől az adókötelesekével összeegyeztethető.

A kirótt adóknak könyvezésével s nyilvántartásával megbizott községi közegek feletti ellenőrzés joga és kötelezettsége a törvényhatóságokra, illetőleg tisztviselőikre ruházandó.

Az egyenes adók beszedése és kényszereszközök utján való behajtása is első sorban felelősség mellett a községekre és közegeikre ruházandó. A törvényhatóságoknak fogná megilletni a jog e tekintetben is felügyelni arra, miként teljesitik a községek ebbeli kötelességüket, valamint őket terheli azon kötelesség is, hogy szükség esetén kötelességeik kellő teljesitésére szoritsák.

Ott, hol a hatósági közegek ebbeli kötelességeiket elmulasztják: az adó a mulasztást elkövetett közegeknek költségére fog behajtatni, akár községi, akár törvényhatósági közeg követte el a mulasztást.

Nagyobb adófizetők bizonyos összegen túl adójukat egyenesen az adóhivatalokba tartoznak befizetni; az adótartozásnak egy bizonyos, de amannál kisebb összegen felül pedig a többi adózóknak meg legyen engedve, hogy az adót közvetlenül az adóhivatalnál befizethessék.

Szállitási adó. A gőzhajózási és vasuti személyjegyek után jelenleg szedett közel $1^1/_4{}^0/_0$ bélyegilleték helyett a menetdijjak $10\,^0/_0$-kának megfelelő illetéket inditványoz. Ezen adó aránylag könnyen elviselhető teher, kezelése egyszerü és könnyü és leginkább azon térre nehezedik a mely téren annyit áldozott az ország.

Bányászat. Az állam hivatásában nem áll gyári üzleteknek folytatása; nem illetheti főleg a jelenlegi viszonyok között, midőn a pénzügyi helyzet a különben üzleti szempontból talán kivánatos beruházások eszközlését nem engedi meg, s másrészt az állam a jövő kedvezőbb üzleti viszonyok érdekében is nehezen nélkülözheti azon jövedelmet, melyet az államvagyon ezen részének tőke-értéke képvisel és melyet ma az állam nagyrészt az állami kezelés miatt nem élvezhet.

A fémbányák azon állami tekinteteknél fogva, melyek azoknak fennállásához kötvék, megtartandók; de közülök azokat, melyek állandó jelentékeny hiánynyal és igy világos kárral dol-

goznak, csak az esetben tartsa fön az állam, ha fönállásának közgazdasági tekintetből a magániparra vagy a többi bányaművekre való hatásánál fogva kivánatos, vagy azon oknál fogva szükséges, mert egy egész vidék lakossága abból veszi keresetforrását. Bányászat.

A vasművek átalában a magánipar kezeibe lesznek bocsátandók, és az államkincstár érdekeinek szemmel tartása mellett átalában fokozatosan mind eladandók, mihelyt arra kedvező alkalom ajánlkozik. Addig mig el nem adatnak, üzemük oly mérvben szorittassék meg, hogy az legalább saját költségeit fedezze, és az államkincstár az üzem hiányát ne legyen kénytelen pótolni. A mennyiben még az sem mutatkoznék lehetségesnek, az ily üzemek megszüntetendők.

Hasonlók állanak a kőszénbányákra is.

A 21-es bizottság és 9-es bizottság jelentései a képviselőház 1874. márczius 27-én tartott ülésében a ministeriumnak adattak ki; fölöttük a ház érdemleges tárgyalást nem folytatott. A XXI-es bizottság iránt a kormány.

A ministerelnök az országgyülés teendői iránt nyilatkozván, 1874. ápril 18-án a 21-es bizottság javaslataira is kiterjeszkedett.

„A háznak határozata folytán reánk azon kötelezettség hárult, hogy még ezen ülésszak alatt nyilatkozzunk azon administrativ és törvényhozási intézkedések iránt, melyeket a kitüzött czélra tekintetbe venni vagy javaslatba hozni szándékozunk. A kormány eleget is fog tenni ebbeli kötelezettségének; de mivel a kérdéses bizottsági terjedelmes munkálat csak nem rég jutott kezünkhöz és mivel az abban foglalt megtakaritási és jövedelemfokozási javaslatok részben oly általánosan vannak formulázva, hogy kivihetőségük iránt tüzetes tanulmányozás nélkül felelősséget vállalni lehetetlen, részben pedig oly fontos reformkérdésekkel állanak kapcsolatban, melyekre nézve egész biztonsággal javaslatokat kilátásba csak akkor fogunk helyezhetni, midőn azoknak egymásközti organicus összefüggésére és részleteikre nézve is egészen tisztában leszünk: — én kénytelen vagyok egész őszinteséggel kijelenteni, hogy a kormány ez idő szerint még nincs abban a helyzetben, hogy mindezek iránt oly határozottan nyilatkozhatnék, miként a ház azt méltán megvárhatja,

s ennélfogva kérem a házat, méltóztassék megengedni, hogy ebbeli kötelezettségünknek majd csak későbben, de mindenesetre az eredeti határozat értelmében még ez ülésszak befejezése előtt legyen szabad eleget tennünk."

A 153 milliós kölcsön.

A pénzügyi helyzet s az állam hitelviszonyai a kormányt csakhamar határozott föllépésre kényszeritették; és Ghiczy Kálmán 1874. május 13-án kénytelen volt a 153 milliós kölcsön második felének fölvételére fölhatalmazást kérni.

Ghiczy Kálmán ez alkalommal hosszu és beható beszédben vázolta a pénzügyi állapotokat. Kifejté, hogy 1873-ban a pénztári eredmények szerint nagy hiány mutatkozik; mert az előirányzat vérmes reményekben készült, elmaradt több jövedelem, mely ott praeliminálva volt, bekövetkezett több kiadás, melyekre számitás nem volt. A $76^{1}/_{2}$ milliós kölcsönből akkor, midőn Ghiczy a pénzügyi tárczát elvállalta, rendelkezésre csak 16,643.895 frt o. é. állott; még pedig készpénzben csak 764.740 frt; 15,819.115 frt pedig kincstári utalványokból állt, melyre azonban a kölcsönt nyujtó consortiumnak junius végeig optionális joga volt s igy felette a pénzügyminister nem rendelkezett. Ghiczy megtétetvén számadásait arra nézve, mennyi pénzre van szüksége a rendesen befolyó jövedelmen kivül április végeig, arra az eredményre jutott, hogy 10 millió forint az az összeg, melyet az állampénztár készleteiből ki nem teremthet. Az év folytán pedig összesen 42 millió frtra lesz szüksége. Ez okból a 153 milliós kölcsön második felének fölvételére átalános fölhatalmazást kért.

Ghiczy Kálmán ezek után a IX-es bizottság javaslatai értelmében hiszi a pénzügyi állapotok átalakitását, sőt az általános jövedelmi adó meghonositását is kilátásba helyezi.

„Sulyosak kétségkivül az ország körülményei; sulyosak a terhek, melyek vállainkon feküsznek; de én részemről azon meggyőződésben vagyok, hogy Magyarország népe bir annyi anyagi erővel és tehetséggel, hogy rendes viszonyok közt államháztartását saját erejéből és tehetségéből föntartsa; rendkivüli körülmények között pedig igénybe lehet és kell is ideiglenesen venni fokozottan az állampolgárok adóképességét. Sőt midőn az államélet föntartását Magyarország fönnállása követeli, pénzügyeinek rendezése nélkül pedig Magyarország fönn nem állhat: akkor fokozottabb mérvben igénybe venni az állam polgárainak áldozatkészségét, az államnak kötelessége is . . . . . .

„Nemzetek állami pénzügyi krizisekben szintugy elvérezhetnek, mint a fegyver éle alatt. A különbség a kettő között csak az: hogy a harcz mezején dicsőséggel hunynak el a nemzetek; mig pénzügyi zavarokban dicstelenül vesznek el fiaik áldozatkészségének hiánya miatt.“ A 153 milliós kölcsön.

A kölcsönről szóló törvényjavaslatot a képviselőház már május 19-én tárgyalta. A szélsőbal bizalom hiányában határozottan ellene szólt. A balközép véleményét Tisza Kálmán tolmácsolta, a kormány irányában bizalmatlanságot, magának Ghiczy Kálmánnak bizalmat nyilvánitott, a kölcsönt azonban csak azon föltétel alatt szavazná meg, ha egy bizonyos összeg, pl. 5 millió forint a válság által sujtott adózó polgárok anyagi jólétének fokozására fordittatnék. A középpártnak Horn Ede által tolmácsolt nézete az volt, hogy a kölcsönt megszavazza. A javaslatot a ház általánosságban épugy, mint részleteiben elfogadta.

Az 1874: XIV. t.-cz. „az 1873: XXXIII. t.-cz. által megállapitott 153 millió o. é. ezüst forint államkölcsön másik felének felvételéről“ a pénzügyministert felhatalmazza, hogy az államra lehetőleg kedvező feltételek alatt ezen kölcsönnek másik felét is kibocsáthassa, vagy esetleg ugyanazon összeg erejéig más államkölcsönt köthessen. (1. §.)

Ezen kölcsön, illetőleg egyes részei folyóvá tételének határidejét a pénzügyminister a kölcsönt átvevőkkel egyetértve, az állami kincstár időnkénti szükségleteihez képest határozhatja meg. (2. §.)

Az ekképen fölveendő kölcsönnek kibocsátási módozatai és föltételei annak megkötése után beczikkelyezés végett az országgyülésnek bejelentendők. (3. §.)

A törvény utolsó határozata alapján Ghiczy pénzügyminister 1874. november 1-én kelt jelentésében adja elő az 1874: XIV. törvényczikk folytán kötött államkölcsön részleteit.

Ezen jelentés szerint ugyanazon consortiummal, mely a 153 milliós kölcsön első feléről szerződött az állammal 1874. junius 27—30-án kötött előleges s utóbb 1874. szeptember 24-én a végleges egyezményt, melynek főpontjai benfoglaltatnak az 1875: XVII. törvényczikkben „az 1874: XIV. t.-czikk alapján felvett államkölcsönről“.

Ezen törvényczikk szerint: — a kölcsönre $76^{1}/_{2}$ millió ezüst forint = $7^{3}/_{4}$ millió Ł sterling = 153 millió német birodalmi

A 153 millios kölcsön.

mark erejéig nyilvános aláirás utján már elhelyezett kincstári utalványok bocsáttattak ki, melyek az 1873: XXXIII. t.-cz. folytán hasonló összegben kibocsátott kincstári utalványokkal együtt kiegészitő részét képezik azon államkölcsönnek, — melynek névértékben 153 millió o. é. ezüst forint = 15 millió sterling = 306 millió német birodalmi értékü mark erejéig az államjószágok alapján leendő megkötése az idézett törvényczikk által elhatároztatott. (1. §.)

Ezen kincstári utalványok egyenkint 1,500.000 sterling font = 30,600.000 b. mark = 15,300.000 o. é. ezüst forintról szóló 5 sorozatban bocsáttattak ki; még pedig:

510 o. é.	frtról	=	50 Ł	st.	=	1.020 n. b.	márk
1.020 o. é.	„	=	100 Ł	„	=	2.040 n. b.	„
5.100 o. é.	„	=	500 Ł	„	=	10.200 n. b.	„
10.200 o. é.	„	=	1.000 Ł	„	=	20.400 n. b.	„

kiállitott darabokban, 1874. augusztus 1. kelettel, előmutatóra. Beváltásukig évenkint $6^0/_0$-kal kamatoznak s 1879. évi augusztus 1-én névértékük kifizetésével beváltandók; jogában állván a kormánynak összes mennyiségüket, vagy sorshuzás utján kijelölendő egy vagy több sorozatát ezen határidő előtt is, hat havi előzetes felmondás után a névérték kifizetése mellett beváltani. (2. §.)

Az e kölcsönre az aláirók által fizetendő összegnek fele 3,750.000 névértékü sterling font erejéig Londonban sterling fontokban, másik fele hasonló összeg erejéig német birodalmi márk, illetőleg tallér értékben 100 sterling fontot 2.040 német birodalmi márkkal vagy 680 tallérral számitva fizettetik be; a befizetések határnapjaiul Londonban az aláirás (mely 1874. október 6., 7. és 8. napjaira volt kitüzve), illetőleg annak elfogadása, továbbá 1874. november 17-ik, deczember 17-ik és 1875. évi január 19-ik napjai, a többi befizetési helyeken 1874. évi október 16-ik. november 20-ik, deczember 22-ik és az 1875. évi január 26-ik napjai tüzettek ki.

A kincstári utalványok 1874. évi augusztus 1-ső napjától állittatván ki, az aláiró a kincstári utalványok névértéke után 1874. évi augusztus 1-től kezdve az illető részletfizetési határidőig számitandó $6^0/_0$-os folyó kamatokat is és szintén sterling, illetőleg német birodalmi vagyis tallér értékben megfizetni tar-

tozik, de az egyes részleteket 4%-os leszámitolási kamat leszámitásával előre is lefizetheti. (3. §.) A 153 milliós kölcsön.

A kibocsátási árfolyam akképen állapittatott meg, hogy az, ha a befizetésre kitüzött határnapok elsején a későbbi részletek előre lefizettetnek, a kincstári utalványoknak az előbb emlitett folyó kamatait hozzá nem számitva, legalább 90% legyen; s miután a kölcsönt kibocsátó társulat ezen kölcsön számlájára, annak végleges megkötése előtt kötelezett előlegei fejében 3,176.000 sterling fontnyi névleges értékü utalványokat 83½% szabott árfolyammal átvett, a fenmaradó 4,324.000 névértékü sterling fontnyi utalványokért az aláirás folytán befolyó összegek, 2% költségmegtérités és 2% bizományi dij levonása után s ennek, a mivel az aláirási hirdetményekben kitett kibocsátási árak a fentebbiek szerint megállapitottnál alacsonyabb összeget eredményeznek, a kincstár javára leendő hozzáadásával, a kincstári utalványok megfelelő összegének átadása mellett az állampénztárba fognak beszállittatni. (5. §.)

Tényleg a kibocsátási árfolyam Londonban a folyó kamatok beszámitásával 91 Ł 10 shilling, — a többi aláirási helyeken a folyó kamatok egyidejüleg, de külön lefizetésének kikötése mellett 89½% hirdettetett ki. A kihirdetett kibocsátási árak számszerint azzal, mely egyezményileg (s a törvényben is) kiköttetett, sőt egymás közt sem egyeznek meg; ennek oka egyrészt a folyó kamat (Stückzinsen) megtéritésének különböző eljárással történt számbavételében fekszik, de valamivel, mintegy ¼%-kal a kibocsátási ár csakugyan kisebb annál, mely egyezményileg megállapittatott. Az e tekintetben Ghiczy pénzügyminister ur által kérdőre vont berlini disconto-társulat igazgatósága a consortium nevében kijelentette, hogy az igy az államra háramló veszteség megtérittetni, illetőleg a consortiumnak költség és provisio fejében kötelezett összegből leszámittatni fog.

Az aláirás 1874. október 6-án megnyittatván, október 7-én délben bezáratott. Aláiratott mintegy 25 millió st. font, ez az összeg leszállittatott a kivánt mennyiségre, a consortium által előre megállapitott módon s igy a kölcsön el lett helyezve.

Ezen kölcsönnél is az angol bélyeget az államkincstár viselte; kamatai bélyeg-, illeték- és adómentességet élveznek. (6. §.)

Az állam átalános jótállásán felül most is az államjószágok jelöltetnek ki s az államjószágok netaláni eladásából befo-

A 153 milliós kölcsön.

lyó összegek ezen kölcsön törlesztésére jelöltettek forditandóknak. (8. §.)

A pézügyminister által az e kölcsönt kötő társulattól 1874. april, május és junius hónapokban átvett és részint az 1873: XXXIII. t.-cz. alapján kötött, részint az e törvényben beczikkelyezett kölcsönök számlájára átszámitott előlegeknek fölvétele ezennel jóváhagyatik. (9. §.)

Ugyanis a consortium 1874. julius 1-én 1,299.480 Ł st., augusztus 1-én 503.880 Ł st. és szeptember 1-én 106.080 Ł st. 5% kamat és három havonkint számitandó 1% kamat provisio mellett előlegképen szolgáltatott be a II. sorozatu 6%-os kincstári utalványok megfelelő összegének biztositékul lekötése mellett; — továbbá az 1873: XXXIII. t.-cz. alapján kibocsátott I. sorozatu utalványokból még eladatlan 1,179.750 ft. sterling névértékü 6% kincstári utalványokat átvett s az azokért fizetendő összegeket az 1874. ápril havában adott 10,145.298 frt 31 kr és az 1874. május hóban adott 4,561.351 frt 53 kr előlegekbe beszámitotta (juniusban 4,051.250 frt o. é.), s igy a kincstári utalványok I. sorozatának kibocsátása végkép befejeztetett.

Ghiczy pénzügyminister az egész kölcsönre nézve maga azt mondja: „habár a most kötött kölcsön annál, mely az I. sorozatu kincstári utalványokra nézve köttetett, átlagosan némi csekély $^5/_6$%-kal kedvezőbben helyeztetett el, nem tagadom mégis, hogy sulyosak föltételei.“

A kölcsön eredményéről a zárszámadási bizottság 1877. junius 21. kelt jelentésében a következőket adja elő:

Az 1873: XXXIII. t.-cz. által fölvenni engedélyezett 76½ millió frt kölcsön a Rotschild S. M., Wodianer M. és Sina S. G. bankárok Bécsben, — a magyar általános hitelbank Budapesten, — a Disconto Geselschaft és Bleichröder bankár Bécsben, — Rothschild M. A. & Söhne bankház majnai Frankfurtban, — a bank für Handel & Industrie Darmstadtban, — ifj. Oppenheim Sal. & Comp. Kölnben és Rothschild N. M. & Sons Londonban — bankházakból álló consortium részéről adatott.

A kölcsönre való befizetés 1873. deczember 6-án megkezdetett.

Befizettetett a kibocsátott 75,500.000 frt névértékü kincstári utalványok első harmadrészeért, azaz 25,500.009 o. é. frtért

$85^1/_2$% árfolyam mellett 21,802.500 frt; — a másik kétharmad részeért, azaz 51.000.000 o. é. frtért $86^1/_2$% árfolyam mellett 44.115.000 frt, összesen 66,917.500 frt, mely összeg után felpénz fejében az akkori árfolyam szerint bejött 7,723.429 frt 18 kr s igy együtt 73,640.929 frt 18 kr, vagyis minden tényleg befolyt 100 arany értékü forint után 111.71 frt o. é. bankpénzben. A 153 milliós kölcsön.

Ezen befizetések ellenében öt sorozatban összesen $76^1/_2$ millió ezüst forint = $7^1/_2$ millió font sterling = 153 millió német birodalmi márkról szóló kincstári utalványok adattak ki, melyek 6%-kal kamatoztak és 1878. deczember 1-én névértékük szerint beváltandók; jogában állván a kormánynak az összes mennyiséget, vagy sorshuzás utján kijelölendő egy vagy több sorozatot ezen határidő előtt is hat havi felmondás után a névérték kifizetése által beváltani.

A kölcsön elhelyezéséből a következő költségek merültek fel: — *a)* a consortium jutaléka a kibocsátott utalványok névértékének 2%-a, azaz 1,530.000 frt, — *b)* az utalványokra szükségelt angol bélyegre 179.267 frt 21 kr, — *c)* az utalványok nyomtatására, továbbá az aranypénznek o. é. bankpénzre történt értékesitésénél fizetett jutalék, valamint szállitási és egyéb költségekre 170.491 frt $02^1/_2$ kr — együtt 1,985.039 frt $73^1/_2$ kr o. é. bankpénzben.

A törvény értelmében az államjószágok eladásából eredő jövedelmek 1875. év végeig 659.188 frt $31^1/_2$ kr előiratott, mire 273.527 frt 70 kr tényleg befolyt és melyből a bizottság jelentéseig 270.300 frt értékü kölcsön-kötvények lettek visszavásárolva.

Mindezek folytán a képviselőház 1877. év junius 25. bizottságának javaslata alapján a következő határozatot hozta:

„Minthogy a magyar kir. pénzügyminister az 1873: XXXIII. t-czikkel adott megbizást a 153 millió o. ért. ezüst forint első felének, azaz $76^1/_2$ millió o. ért. ezüst forintnak felvétele és ennek értékesitése iránt, valamint a kölcsön törlesztésére szánt, az államjószágok eladásából folyó bevételek kezelése tekintetében pontosan teljesitette: ezen kölcsön elhelyezésére nézve minden további felelősségtől felmentetik."

A kölcsön második részéről, mely iránt az 1874: XIV. t.-cz. adott fölhatalmazást, a zárszámadási bizottság 1877. april 20-án tett jelentést.

153 milliós kölcsön.

A consortium a pénzügyministerrel kötött egyezmény alapján a kölcsönt nyilvános aláirás alá bocsátotta, melyből azonban maga 3,176.000 frtot átvett $83^1/_2$ folyammal. Az árfolyam, mely az aláirás által éreretett, a continensen $90_{0,642.130}$, Londonban pedig $89_{9,692.604}$ s igy átlag $90_{0,167.367}$ volt, tehát a törvény által követelt $90^0/_0$-nak megfelelő.

A kölcsön különben akkor, midőn az 1875: XVII. t.-cz. törvénybe igtattatott, már teljesen be volt fejezve.

A kölcsön eredménye: határozott áron átvett 3,176.000 font sterling $83^1/_2$ folyammal 27,049.993 frt, az aláirásra bocsátott 4,324.000 font sterlingből 39,456.881 frt 80 kr, ehhez az agio 5,799.962 frt 80 kr s igy befolyt az állampénztárba 72,305.737 frt 60 kr o. é. bankpénzben. Ebből levonandók költség fejében 2,120.079 frt $22^1/_2$ kr.

Ezen kölcsönmiveletre nézve és a képviselőház zárszámadási bizottságának javaslatára 1877. junius 25. ülésében megadta a fölmentést, midőn következőleg határozott:

„A m. kir. pénzügyminister az 1873: XXXIII. t.-czikkben elhatározott 153 millió o. é. ezüst frtnyi kölcsön II-ik felének kibocsátásánál az 1874: XIV. t.-czikkben nyert felhatalmazás alapján kötött és az 1875: XVII. t.-czikkel törvénybe igtatott egyezmény értelmében járván el, ezen kölcsön felvétele tekintetében minden további felelősségtől felmentetik."

A szóban álló kölcsön visszafizetése az aranyjáradék kibocsátása által eszközöltetett. E részben gróf Szapáry Gyula pénzügyminister 1879 október 28-ról szóló jelentése a következő felvilágositást adja.

Az 1873: XXXIII. t.-cz. alapján kibocsátott 7,500.000 frt sterling névértékü $6^0/_0$-os kincstári utalvány bevonása ekkép történt:

a) Az aranyjáradékra 1877. okt. 9. és 10-én történt nyilvános aláiráskor készpénz helyett aláiratott 1,641.150 Ł st., a consortiumtól beszállittatott 246.400 Ł st., összesen 1,887.550 Ł st.; *b)* 1878. évben januártól november 30-ig tőzsdeszerüleg bevásároltatott 2,154.100 Ł st., deczemberben beváltatott 3,121.950 Ł, összesen 5,276.050 Ł; *c)* 1879. évben augusztus végéig beváltatott 204.650 Ł, — összesen tehát beváltatott aranyjáradékból 7,368.250 Ł; *d)* a kisebb kincstári birtokok eladásából befolyt pénzen vásároltatott 124.500 Ł s igy egészben 1879. augusztus

végéig az állam birtokába visszakerült 7,492.750 Ł. Összehasonlitva a kibocsátott 7,500.000 Ł névértékkel, maradt még beváltandó 7.250 Ł.

A 153 millió kölcsön.

A 7,368.250 Ł névérték került:

	márkába	aranyforintba	bankértékü forintba
tőke	$151,030.042_{56}$	$74,582.737_{05}$	$87,870.327_{70}$
költségek	601.187_{52}	296.882_{72}	351.394_{80}
összesen	$151,631.230_{08}$	$74,879.619_{77}$	$88,221.722_{50}$
vagyis 100 Ł névérték	2.057_{9001}	1.016_{2197}	1.197_{3259}

A kisebb kincstári állambirtokok eladásából befolyt pénzen vásárolt 124.500 Ł névérték került:

	márkába	aranyforintba	bankértékü forintba
a tőke	$2,307.166_{15}$	$1,139.341_{31}$	$1,277.500_{44}$
a költségek tettek . .	1.066_{09}	526_{46}	617_{09}
összesen	$2,308.232_{23}$	$1,139.867_{77}$	$1\ 278.117_{58}$
tehát 100 Ł névérték .	1.854	915_{64}	1.026_{6004}

Mindössze a 7,492.750 Ł névértékü első kibocsátásu utalványnak beváltása került $153,939.462_{81}$ márkába vagy $76,019.487_{54}$ aranyforintba, vagy $89,499.840_{03}$ bankértékü forintba. Tehát 100 Ł 2054_{5121} márkába, vagy 1014_{57} aranyforintba vagy $1194_{48'8}$ bankértékü forintba került.

Az 1874: XIV. t.-cz. alapján kibocsátott 7,500.000 Ł névértékü 6°/₀-os kincstári utalvány bevonása ekkép történt:

a) 1879 január 1-től julius végéig tőzsdeszerüen vásároltatott 4,957.200 Ł, *b)* augusztusban beváltatott 1,054.300 Ł, *c)* kisebb állambirtokok eladásából befolyt pénzen vásároltatott 55.000 Ł, összesen 6,066.500 Ł.

Az beváltott 6,011.500 Ł névérték került:

	márkába	aranyforintba	bankértékü forintba
tőkében	$124,475.965_{77}$	$61,469.612_{72}$	$71,413.566_{83}$
költségekben	337.449_{83}	166.641_{89}	193.103_{48}
összesen	$124,813.415_{60}$	$61,636.254_{61}$	$71,606.670_{31}$
vagyis 100 Ł	2.076_{2441}	1.025_{3057}	1.191_{1614}

A kincstári kisebb állambirtokok eladásából befolyt pénzen vásárolt 55.000 Ł névérték került:

	márkába	aranyforintba	bankértékü forintba
tőkében	$1,125.606_{96}$	555.855_{99}	650.777_{50}
költségekben	3.187_{08}	1.573_{87}	1.842_{64}
összesen	$1,128.794_{04}$	557.429_{16}	652.620_{14}
vagyis 100 Ł	$2,052_{5528}$	1.013_{5075}	1.186_{5920}

A 153 milliós kölcsön.

Az augusztus végéig beváltás alá került 6,066.500 Ł II-od kibocsátásu kincstári utalvány tehát került:

	márkába	aranyforintba	bankértékü forintban
	125,942.209$_{64}$	62,193.683$_{77}$	72,259.290$_{45}$
vagyis 100 Ł	2.076$_{0275}$	1.025$_{29}$	1.191$_{1190}$

1879 augusztus végéig tehát visszakerült és beváltatott az I. és II. kibocsátásu kincstári utalványokból 13,559.250 névérték, a mely került:

	márkába	aranyforintba	bankértékü forintba
összesen	279,881.671$_{95}$	138,213.171$_{31}$	161,759.130$_{15}$
100 Ł	2.064$_{13422}$	1.019$_{32}$	1.192$_{9:90}$

Az államszámvevőszék az 1879. évi zárszámadásban közli, hogy az I. kibocsátásu kincstári utalványokból 1879 végéig beváltatatott 76,465.830 frt névérték (s igy beváltatlan maradt 34.170 frt névérték), a mely került 87,725.833 frt 27 kr.-ba bankértékben; a II-od kibocsátásu utalványokból pedig ugyancsak 1879 végéig beváltatott 76,271.010 frt névééték (maradt beváltatlanul 228.990 frt); ez a névérték belekerült 88,454.749 frt 47 kr.-ba bankértékben; s igy az 1879 végével beváltott kincstári utalványok összege 152,736.840 frt névértéke 178,145.737 frt 22 kr. bankértékbe került.

A kölcsön, mint önálló államkölcsön, igy megszünt.

Közös költségvetés.

A közös költségvetés tárgyalására a delegatio már 1874. ápril 20-án Bécsben gyült össze.

A király beszéde.

A király a delegatiókat ápril 22-én fogadta és ez alkalommal a többek közt igy szólt:

„Hü ragaszkodásuk kifejezését élénk megelégedéssel fogadom s őszinte köszönettel viszonzom.

„A monarchiának a külhatalmakhoz való örvendetes viszonya most is változatlanul fennáll, sőt megnyugvással mondhatom, hogy a béke eddigi kezességei ujabb becses biztositékokkal gyarapodtak. Népeimnek a béke áldásait megóvni ezentul is kormányom legfőbb feladata marad. Hiszem, hogy kormányom előterjesztéseiben a monarchia pénzügyi helyzetének számbavétele és a legközvetlenebb szükségre szoritott igények az önök méltánylásával fognak találkozni.“

Elvi határozatok.

A bizottságok ismételték, illetőleg megujitották előbbeni határozataik közül azokat, melyek a közös tisztviselők nyugdijtörvényének mielőbbi meghozatalára, — a consulatusi szabályzat

módositására, — a beszállásolási törvény mielőbbi hozatalára, — a katonai épületeknek a polgári kormányzat számára leendő átadására, — a közös főszámszék szervezetének törvényhozási rendezésére, — a felszerelések kiadásánál a decentralisatio rendszerének alkalmazására vonatkoznak.

Ujabb határozatai a következők:

Nyugdijaknál az eljárás.

Fölhivta a ministeriumot, hogy a nyug- és kegydijak utalványozásánál, könnyebb átnézet és ellenőrzés czéljából a legfőbb számszékkel egyetértőleg, és a hadügyministerium a hadsereg és tengerészet teendőinél a többi ministeriumokban fennálló egyenlő mód szerint járjon el.

Örökösödés Törökországban.

Fölszólitja a külügyministeriumot, hogy inditson tárgyalásokat a török kormánynál oly czélból, hogy az osztrák és a magyar alattvalóknak Törökországban való örökösödési képessége iránt a fennálló korlátozások megszünjenek.

Keleti akadémia.

Fölhivja a külügyi ministert, hogy a „keleti akadémia" rendes szükséglete I. cziménél az intézet összes brutto szükségleteit az előirányzatba vegye föl és a keleti akadémia saját bevételeit a fedezetnél mutassa ki.

Consuli jelentések.

Eszközölje a külügyminister, hogy a consulok által szabályszerüen és évenkint beküldendő, figyelmeztetésekre és javaslatokra is kiterjeszthető jelentésekből kivonatban világos áttekintést nyujtó kézikönyv készittessék, mely a kereskedelmi és iparkamaráknál, a gazdasági egyletek s mind a két törvényhozó testület tagjainak a nemzetközi forgalomra vonatkozó tárgyalásaiban és intézkedéseiben tájékozásul szolgálhasson.

Hitelmaradványok.

Fölszólitja a hadügyministert, hogy a jövőben mindazon esetekben, midőn egy a multban megszavazott, de a szabályszerü kezelési időben egészben vagy részben fel nem használt összeg felhasználásának engedélyezése iránt tesz az országos bizottságnak előterjesztést, a megszavazott hitelt megszüntnek tekintve, nem a hitelmaradvány felhasználási idejének meghosszabbitását, de ezen tételeknek az uj költségvetési előirányzat rendkivüli szükségletében a többi tételektől elkülönitve leendő megszavazását hozza javaslatba.

Hivatalnokok apasztása.

A pénzügyministeriumot utasitja, hogy a legközelebbi költségelőirányzat előterjesztése alkalmával a hivatalnokok és szolgák létszámának kevesbitésére törekedjék.

Magyar felsőbb tanintézet.

Azon óhajtását fejezi ki, hogy a felsőbb tanintézetek közül, melyek ez idő szerint kivétel nélkül a birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok területén vannak felállitva, a magyar korona területén is állittassék fel egy vagy több intézet, mi által a közös hadseregben igen érezhető magyar ajku tisztek hiányán is némileg segitve volna.

Pénzügyi határozatok.

Pénzügyi határozataiban az 1875. évre a rendes kiadásokat 102,331.031 frtban, az előirányzott 103,180.608 frttal szemben 849.577 frttal kisebb összegben; — a rendkivüli kiadásokat 5,087.268 frtban az előirányzott 8,286.034 frttal szemben 3,198.766 frttal kisebb összegben; — a vámjövedelem tiszta bevételét 15,000.000 frtban, az előirányzott 15,500.000 frttal szemben 500.000 frttal kisebb összegben; — a hányadok által fedezendő összeget tehát összesen 92,418.299 frtban, vagyis az előirányzott 95,966.642 frttal szemben 3,548.343 frttal kisebb összegben s igy a Magyarországra eső hányadot 29,019.345 frt 88½ krban, vagyis az előirányzott 30,133.525 frttal szemben 1,114.179 frt 70 krral kisebb összegben állapitotta meg.

Az 1872. évi zárszámadásokat illetőleg 2,167.336 frt 79½ kr erejéig megadta a felmentést az egyes tételeknél mutatkozott túlkiadásokra.

Továbbá az 1872. rendkivüli szükségleteknél több maradványösszegnek az 1874. évi junius hó végeig leendő felhasználását és leszámolását megengedi.

Az 1872. zárszámadásokra nézve pedig következőleg határozott:

Az 1872. évi közös háztartásnak zárszámadása, mely szerint a rendes kiadások 92,389.528 frt 67 krt, a rendkivüli kiadások 14,332.268 frt 37 krt, az összes kiadások e szerint 106,721.797 frt 4 krt, a határvám tiszta jövedelme 19,841.826 frt 43 krt tettek, melynél fogva a tiszta szükséglet 86,879.970 frt 61 krt tesz, helyben hagyatik.

A magyar kincstárra (a határőrvidék fejében $^4/_{10}$% és a megmaradó rész 30%) 26,307.255 frt 10 kr esik.

Ez alkalommal a bizottság visszatért az 1871. évi zárszámadásra s abban még 850.816 frt 67 kr túlkiadást (melyre nézve 1873-ban megegyezés a két delegatio közt nem tudott létrejönni) igazoltnak elfogadott s igy erre nézve is megadta a fölmentést; — ugy, hogy az 1873-ban megállapitott 103,502.040 frt

16½ kr tiszta szükséglet igy most 104.352.856 frt 83½ krra emelkedik, miből Magyarországra 31,306.697 frt 5 kr esik.

Október 24-én nyilt meg az 1872—5-iki országgyülés harmadik és utolsó ülésszaka. Már az ülésszak második ülésében — midőn a ház a fölött határozott, hogy bizottságainak választására napi rendet állapitson meg, Ghiczy kifejtette, hogy a pénzügyi bizottságon kivül külön 15 tagból álló bizottságot az előterjesztendő adótörvények megvizsgálására, és a zárszámadások megvizsgálására egy talán 9 tagból álló külön bizottságot óhajtana. Ezen külsőséggel is jelezni akarván az ülésszaknak alaphangulatát, a pénzügyek rendezésének kikerülhetlen voltát. Pénzügyi bizottságok.

A legközelebbi ülések egyikében október 28-án Bittó ministerelnök vázolta az ülésszak teendőit, s a házat apostrofálva igy szól: „Alig szükséges hosszasabban fejtegetnem a ház előtt, hogy hazánk legfontosabb érdeke pénzügyi politikai hitelünk rehábilitásától, az államháztartás kérdésének mielőbbi helyes megoldásától függ; és miután igy vagyunk meggyőződve mi is, mert abban semmi kétségünk, hogy nincs árnyalat e házban, mely e magas czélnak alá nem rendelne minden mellék tekintetet: teljes bizalommal kérjük és várjuk minden pártnak ezen nagy czélra való komoly hazafias közreműködését." A ministerelnök a pénzügyekről.

Utána azonnal Ghiczy Kálmán pénzügyminister előterjesztette az 1875-ik évi költségvetést és egy nagy beszédben kifejtette pénzügyi tervét. Ghiczy előterjeszti a költségvetést.

A költségvetés szükségleti részének megállapitásánál a ministerek mindnyájan, amennyire tárczájuk igényei engedték, igyekeztek takarékosságot követni. A belügyministerium tárczájánál 2 millióval kisebb a szükséglet, de ez csak akkor lehetséges, ha a törvényhozás a háziadóról szóló előterjesztendő törvényjavaslatot megszavazza; — a pénzügyministeriumnál 3,382.157 frt az apasztás; — a közlekedésügyi ministeriumnál 1,216.031 frt és az államvasutaknál 542.088 frttal kevesebb a szükséglet; — az igazságügyminister költségvetése is kisebb, és csakis a vallás- és közoktatási, valamint a honvédelmi ministeriumoknál nem lehetett megtakaritásokat javaslatba hozni. — A rendkivüli szükségletnél is minden ministerium kisebb tételekkel szerepel; különösen a közlekedési ministeriumnál 7,558.100. a honvédelmi ministeriumnál Exposé.

Exposé. 710.000 frttal kevesbedett a kiadás; csupán a pénzügyminis-teriumnál jelenkezik 3,436.409 frttal magasabb rendkivüli kiadás, amit a kamatbiztositás és a földadószabályozás okoz.

A bevételeket illetőleg még csak az eddigi adótörvények alapján, de a zárszámadások eredményei szerint a jövedelmi adónál 663.000 frttal több, a bélyeg- és jogilletékek szintén nagyobb összeggel, a dohányjövedéknél 600.000 frttal, ugyszintén az államjószágoknál is nagyobb bevétel irányoztatik elő.

Az igy megváltozott költségelőirányzat mérlege 27,490.978 frt hiányt mutat.

„Nagy ez a hiány kétségkivül és annyival nagyobb figyelmet érdemel, hogy nem uj vendége költségvetésünknek. Régi ismerősünk; fájdalom, régi látogatónk. Az 1869-ik évtől fogva évenkint megjelent; még pedig mindig fokozatos mérvben költségvetésünkben. A baj már idültté, chronicussá vált, és ha idejében nem orvosoltatik: életveszélyessé válhatik.

„Okai mindnyájunk előtt tudva vannak . . .

„Gondoskodott a törvényhozás e baj irányában gyógymódokról. Elsőbben is a bélyeg és illetékek bekeblezett hátralékain kamatozó kincstári utalványok adattak ki. Nem találkoztak kedvező fogadtatással a pénzpiaczon s jelenleg legfölebb 2 millió forint van forgalomban. Állandó kölcsönöket vettünk föl azután évről-évre nagyobb összegekben. Ez segitett pillanatnyilag az állampénztár szükségletein, de korántsem gyógyitotta meg a bajt, sőt sulyosabbá tette az által, hogy minden ilyetén ujonnan fölvett kölcsönnek kamata és törlesztése a jövő évi költségvetésre sulyosan nehezedett. Beláttuk azután, hogy beruházásainkat ha nem megszüntetni, legalább igen korlátozni, igen mérsékelni kell, és ez mindenesetre oly eljárás, mely a baj terjedését nagy részben legalább meggátolhatja, de nem orvosolhatja a mult időkről fönmaradt sebeket. Rájöttünk arra is, hogy takarékosságot kell követnünk, kevesbiteni kell kiadásainkat a közigazgatás minden ágaiban, és ez mindenesetre állandó és hasznos hatással is van költségvetésünkre. De e kettő együttvéve sem elégséges bajaink gyökeres orvoslására, mert közigazgatás nélkül állam nem létezhetik; a jó közigazgatás költségbe fog kerülni mindig, a mint kerül mindenhol; bizonyos fokig apaszthatók eme költségek, de ha a közigazgatás megzavarása által még nagyobb bajt nem akarunk előidézni annál, melyet orvosolni

Exposé.

ívánunk, bizonyos fokon tul a közigazgatás költségei nem evesbithetők, és mindig kérdés marad, vajjon a beruházások ltalános megszüntetésével lehetséges-e? . . . .

„Az én meggyőződésem szerint két együttesen alkalmazandó szköz van csak, mely bajainkon gyökeresen segithet: emelni ell az állam jövedelmét, hogy kiadásaink általunk födöztetessenek; és módot kell találni abban, hogy az államnak előányzott bevételei az állampénztárba valósággal be is folyjanak.“

Ezen czél elérése szempontjából egy egész sorozatát a örvényjavaslatoknak nyujtja be s elmondja egyuttal a főelveket, elyeket pénzügyi politikájában követni akar.

Fősulyt helyez a közadók kezelésének rendezésére. „A agy közönség egyáltalában nem érdeklődik a közadók befolyása ránt; senki sem törődik azzal, hogy miképen fizeti szomszédja z adót. Alig vannak, legalább igen kevesen vannak, akik z adót annak ismerik, a mi valóban, tudniillik azon oltalom ijának és nélkülözhetlen eszköznek, melyet mindnyájan személyi, agyoni bátorságunkra, családunk legbecsesebb érdekeire nézve z állami élet oltalmából meritünk. Még hagyján, ha valaki azt iszi, hogy nem tartozást ró le, hanem áldozatot tesz a haza ltárára, ha akkor, mikor épen teheti, adóját megfizeti. Vannak, ik az adókat sarcznak tekintik, mely rájuk igazságtalanul ovatik. Ily viszonyok közt az államnak az adók behajtásával egbizott közegei magukra hagyatva, izoláltan állván, közönynyel, észint idegenséggel találkozván mindenfelé: az adóügyet renesen nem kezelhetik.“

A közadók kezelésében nagyobb befolyást akar adni a örvényhatóságoknak és a községeknek. A község felelőssé tétetnék z adók beszedésére nézve, s ha a hátralékokat nem szedi be, a hátralék a községre hárulna, és a községi lakókra vetetnék ki.

Az egyenes adóknál a földadóra nézve az adókulcs nem változnék; a házadónál a házosztályadó emelése inditványoztatik, miből 400.000 frttal több eredmény czéloztatnék; a nyilvános számadással tartozó társulatok és a tőkekamat adójára nézve, a bányaadóra, de főkép a kereseti adóra (mely az eddigi személyes kereseti és a jövedelmi adót helyettesiti) lesznek lényeges módositások, melyekből 3 millió frttal nagyobb bevétel váratik; módosittatnának a bor- és husfogyasztási adók; uj adókul hozat-

Exposé. nának be: a vasuti és gőzhajózási szállitásnak használatára 4 millió forint jövedelemmel, a vadászatra és vadászati fegyverekre 600.000 frt jövedelemmel, módosittatnának a bélyeg- és jogilletékekre vonatkozó szabályok 500.000 frt jövedelemmel, fényűzési adók 500.000 frt jövedelemmel és végre minden egyenesadó után 5% rendkivüli pótlék terveztetik, ami 3 millió frt eredményezne.

„Elismerem magam is, hogy igen sok törvényjavaslat, mit egyszerre a ház asztalára leteszek. Feltünőnek fogják találni sokan; de nem fogja föltünőnek találni a ki figyelembe veszi, hogy a betegségnek kezdetükben könnyü szerrel, kevés orvossággal, gyakran fájdalom nélkül orvosolhatók; de ha annak idejében elejök nem vétetik, terjedésük meg nem gátoltatik: — idültekké, életveszélyesekké válván, már sokkal változatosabb, behatóbb és fájdalmasabb orvoslatot igényelnek.

„Én nem tehetek arról, hogy pénzügyi bajaink betegségének kezdetén a kór tovább terjedésének eleje nem vétetett. Én a beteg ágyához akkor hivattam: mikor annak betegsége már veszélyessé vált; és köteles lévén gyógyitásáról javaslatot tenni, én a gyógymódot nem a betegség első stadiumához mérve, hanem annak jelenleg létező állapotához vagyok köteles javasolni. Sok seb sok tapaszt igényel; ha egy kutnak vize nem elég földünk öntözés általi termékenyitésére, több kutnak vizét kell igénybe vennünk. És mivel eltekintve az általános jövedelmi adótól, melynek mint egyetlen adónak behozatalát én legalább korunkban utópiának tartom, nincs egyetlen egy adónem is, melyet annyira lehet fokozni, hogy az állam szükségeit maga elégitse ki: nincs más mód, mint az adók többségében keresni orvoslást."

Ghiczy javaslataitól összesen 12 millió forinttal nagyobb bevételt várt, ugy hogy a 27½ millió hiány 15½ millióra szállna le. Ebből 6 millió beruházás, mely jó gazdálkodás mellett is kölcsönvétellel födözhető. A megmaradó 9½ millió fedezésére kilátást vélt találhatni a keleti vasuti elsőbbségi kötvényeinek értekesitésekor, a vasutak forgalmi eszközeinek szaporitására szükséges kölcsönből, a közmunkatanács által visszafizetendő összegekből és a bekövetkező adótörvények hatásából.

Javaslatai nem egy uj adórendszer, — kétségkivül mondatni fog, hogy minden, amit a minister javasol, csupa toldozás-foldozás;

sincs abban egy nagy eszme sem, nem uj adórendszer, nem adóreform ez.... Exposé.

„Adóreformnak, uj adórendszernek mindezek egyátalában nem mondhatók; mindezek nem egyebek, mint szorgos keresése azon forrásoknak, melyekkel az állam jövedelmei ugy, mint elkerülhetetlenül szükséges, rögtön emeltessenek; és engedjék megjegyeznem, hogy az aki azt követeli, hogy ami évekig nem teljesittetett, egynehány hónap alatt ténynyé váljék, lehetővé tétessék: nem tudja mit követel és kitől követeli.

„Tökéletes adórendszer nem létezik sehol a világon; maga a tudomány sincs annak elvei és elemei iránt tisztára magával.

„A legnehezebb törvényhozási föladatoknak egyike ez, mely tökéletesen tán soha sem lesz megoldva. Azon zilált közigazgatási, törvénykezési, nemzetgazdasági és egyéb viszonyok közt pedig, melyek nálunk léteznek, egyhamar bizonyosan nem lesz megoldható. Ha vannak, kik képesek megoldani, én nem éreztem magamban azon bátorságot, hogy a legutóbbi ülésszak szétoszlása óta eddig elmult néhány hónap alatt ily nagy munka megkezdéséhez csak hozzá fogni is merészeltem volna.

„Én azon nézetből indultam ki, hogy annak, aki vagyoni állapotát javitani akarja, mindenekelőtt élnie kell, életét kell föntartania, biztositnia kell azt. Ha ezt teszi, ha megmenekszik az élet nyomasztó, lehangoló mindennapi gondjaitól: akkor van ideje gondolkozni, és akkor már a siker reményével gondolkodhatik állapotának javitásáról. . . .

„Kétségkivül mondani fogják, hogy a beterjesztett javaslatok a nemzet tőkevagyonát támadják meg, ezt tenni nem szabad; az adóképességet kell mindenekelőtt emelni, mielőtt az adók szaporitásáról, emeléséről szó lehetne.... Én elismerem ugyan, hogy a felszaporodott hátralékok adózóink, községeink egy részét igen sulyosan terhelik; de hogy folyó adóink a nemzet tőkevagyonát megtámadják, ezt részemről állitani nem merem...

„Mi kell ahhoz, hogy az adóképesség fejlesztessék? Ahhoz sok kell: jó közigazgatás, igazságszolgáltatás, népnevelés, felsőbb szakoktatás, iparfejlesztés, hitelrendszer, közlekedési eszközök, esetszerü kereskedelmi politika és sok más kell, ami csak létesitéséhez kivántatik és kellenek hozzá még szerencsés conjuncturák is. Ki az, aki mintegy varázsveszszővel egy csapásra, vagy csak rövid idő alatt is mindezeket előteremteni tudná? Min-

Exposé.

denütt az egész világon, évek hosszu során keresztül folytatott tartós, következetes munka, sokféle törvényhozási intézkedésnek volt ez gyümölcse, és magára is, hogy az adóképesség fejlesztessék, eszközök szükségesek. Szükségesek tisztviselők, birák, tanárok, kő-, vasutak és egyéb közlekedési eszközök stb. Mindezek előállitására sok pénz kivántatik és ezen pénzt másképp, mint adózás által előállitani nem lehet.

„Valóban circulus vitiosus tehát azt állitani, hogy hazánkban előbb az adóképességet kell fejleszteni, mielőtt a közterhek emeléséről szó lehetne, midőn az adóképességet az arra szolgáló eszközöknek közadózás utjáni megszerzése nélkül nem lehet fejleszteni.

„Korunkban nemcsak háborukban, hanem pénzügyi kalamitásokban is veszhetnek el államok, azok főkép, melyek a mienkhez hasonló viszonyokban vannak. Háborukban polgáraink, javaink egy részét áldozzuk föl, hogy megmenthessük az egészet: nem kell-e azt tennünk mindannyiszor, valahányszor erre szükség van! Gondos vállalkozó, ki bizonyos vállalat által vagyonát megkettőztetni akarja: befekteti abba vagyonának egy részét, hogy azt annak idejében nyereménye gyümölcsével öregbitve, vehesse vissza; ha azt nem teszi, vagy nem vállalkozhatik, vagy vállalata nem sikerül. Ezt kell tennünk nekünk is. Nekünk mindenekelőtt állami életünk föntartását kell minden áron biztositanunk, pénzügyi zavaraink tőkéletes megszüntetése mellett. E nagy czél elérésére föl kell áldoznunk, ha kell, ha másképp nem lehet, vagyonunk, tőkénk egy részét is, hogy az egészet megmentsük. Ezt tették századokon keresztül ismételve, nehéz körülmények közt őseink; nem kétlem, hogy megteendik unokáik is.

„Erős meggyőződésem, hogy a ház, midőn most államháztartásunk rendezésének eszközeiről legközelebb határozand: a legfontosabb a legmesszebbható határozatok egyikét hozandja. Adja a mindenható, hogy határozatai nemzetünk, hazánk fenmaradásának megörökitésére vezessenek."

Bármily apostrofálással fordult is a kormány a képviselőházhoz, a hangulat már Lónyay bukása óta olyan volt, hogy a régi Deák-párt kizárólagos uralma, még ha részben a balközép egyik erős volt oszlopával kiegészitette is magát, az ország ügyeinek békés vezetésére már képes nem volt. Az a hatalmas

erő, mely a balközép vezérférfiát a parlamenti küzdelmekben jellemezte, megkövetelte, hogy a kormányzás az ő pártjára menjen át. Lónyay óta parlamentáris életünk jellemző vonása abban állt, hogy a balközép és a Deák-párt közt valamikép az egyesülés, a fuzió létre jöjjön, s ez által alkalmat adjon Tiszának, hogy a negatio teréről a cselekvés terére léphessen.

Ghyczy pénzügyi programja ezt az irányt csak elősegitette. Rokonszenvvel adójavaslatai sehol sem találkoztak. Az adóügyi bizottságban heves viták folytak. Ebben a bizottságban a képviselőház legjelesebb és legbefolyásosabb tagjai vettek részt; a bizottság tagjai voltak: Dániel Ernő, Falk Miksa, Irányi Dániel, Kautz Gyula, Kerkápoly Károly, Kresztics Miklós, Lónyay Menyhért gróf, Lukács Béla, Mocsáry Lajos, Paczolay János, Sennyey Pál báró, Simonyi Lajos báró, Szlávy József, Szontág Pál és Tisza Kálmán.

A hangulat egyébiránt világosan és nyilt ülésen nyert kifejezést, midőn Ghyczy tekintettel a budgetnek a bizottságban folytatott hosszu tárgyalására, november 30-án az 1875-ik év első negyedére a pénzügyek kezelésére fölhatalmazást kért. Pénzügyi felhatalmazás.

A törvényjavaslatnak tárgyalásakor (deczember 9—11.) nemcsak a szélsőbal, hanem a balközép is bizalom hiányában nyilatkozott a javaslat ellen és a bizalmatlanság nemcsak a kormány, hanem határozottan Ghyczy Kálmán pénzügyi reformja ellenébe irányult. Maga Tisza Kálmán nem szavazza meg a fölhatalmazást azért, „mert egyoldalunak látja a kormány pénzügyi politikáját, azaz olyannak, a mely a legegyszerübb, legkönnyebb, bár nem éppen kellemetes eszközhöz folyamodik, tudniillik az adózók srófolásához, anélkül, hogy az ország pénzügyi érdekeiről legkevésbbé is gondoskodnék."

A politikai helyzet sulyját és bizonytalanságát pedig maga Ghyczy jellemezte: „E ház, ugy amint jelenleg alakulva van: gyökeres reformok keresztülvitelére nem alkalmas. Egy uj háznak kell jönnie s nem tudom az utánunk jövendő már az lesz-e, a mely a nemzet többsége által fölkarolandó, valamely állandó iránynak hü képviselőjeként biztos támaszául szolgáland az akkori kormánynak azon nagy intézkedések életbeléptetésére, a melyek a fontos reform-kérdések keresztülvitelével összekötve vannak."

A ház a javaslatot deczember 9., 10. és 11-én tárgyalta. Már a pénzügyi bizottság jelentésével Móricz Pál külön

Pénzügyi felhatalmazás.

véleményt adott be, melyben „mert a kormány nem képes biztositani az államháztartás egyensulyának helyreállitását" a törvényjavaslatot bizalom hiányában meg nem szavazza. A szélső bal részéről Madarász József ad be határozati javaslatot, melynek tartalma a következő:

„Tekintve, hogy az aggasztó pénzügyi helyzet, mely Magyarországot állami válsággal fenyegeti, az 1867-ik évi közösügyes kiegyezésnek következése, a mely egyrészről megbirhatlan terheket rakott a nemzet vállaira, másrészről Magyarország állami függetlenségét semmisitette meg; — tekintve, hogy alólirottak meggyőződése szerint, az országot a pénzügyi bukás veszélyétől egyedül az mentheti meg, az állami háztartás egyensúlyának helyreállitását csak az eszközölheti: hogy Magyarországnak minden — mind bel-, mind külügyeiben kizárólagos önálló rendelkezése, tehát teljes állami önállósága és függetlensége megszereztessék, biztosittassék; — és az alólirottak csakis az ez alapon álló kormány iránt viseltethetnének bizalommal: — tekintve, hogy a jelen kormány épen ugy, mint elődei 7 év óta tették, a nemzeti szabadság és közművelődés iránti óhajtásokat mellőzi, a nemzet jelleméből kifolyó történelmileg fejlődött helyhatósági önkormányzati jogát az összpontositásnak áldozván fel: a magyar nemzetnek soha ki nem irtható jogos követeléseit, minők főkép az önálló hadügy nemzeti hadsereggel, önálló pénzügy nemzeti bankkal, önálló ipar és kereskedelem, megvalósitani nemcsak nem iparkodik, de azokat ellenezve s a nemzet anyagi jólétének eszközöltetését is gátolva, konokul ragaszkodik a közösügyes rendszerhez, melynek folytán elszegényedés, önbizalmatlanság, közerkölcstelenülés már mint gyógyithatlan nyavalyák rongálják a nemzettestet, ugy, hogy az ország még az állami háztartás egyensúlya helyreállitásának lehetőségétől is megfosztatik: — mivel tehát az alólirt képviselők nemzet elleni bűnnek tartanák azon kormánynak adni felhatalmazást, a mely kormánynak ugy mint rendszerének s alapjának bukása által reménylik egyedül Magyarországot a szellemi sülyedéstől, a közromlottságtól, az anyagi bukástól és a vészteljes állami válságtól megmenthetni: ez indokoktól vezéreltetve kérik a képviselőházat, hogy a pénzügyminister által az 1875. évi első évnegyedére kért felhatalmazást tagadja meg."

Az ellenzék részéről mindenütt a bizalom kérdése lévén hangoztatva, Ghyczy Kálmán pénzügyminister a felhatalmazási törvénynél fölvethető bizalmi kérdésre általánosságban is nyilatkozik; mondván: „Azok, a kik azon meggyőződésben vannak, hogy a kormány nem képes föladatának megfelelni, igen helyesen cselekszenek, ha bizalmukat a kormánytól megvonják, mert hazafiui kötelességüket teljesitik. De midőn ezt az ugynevezett indemnity törvény megszavazásánál teszik: nemcsak a kormánytól vonják meg bizalmukat, hanem tekintve azon nehézségekre, melyekkel az esztendő végéig lejáró rövid idő alatt egy uj ministerium alakulása járna, a nemzettől vonják meg életének létföltételeit, annak fönnállását teszik kérdésessé.“ Egyuttal egy bizalmas kérdést intéz az ellenzékhez: „Ha lehetségesnek vélik, hogy a parlament jelenlegi alakulása mellett többséget nyerhetvén, a kormány élére állhatnak: kérve kérem őket, álljanak egybe, alakitsák meg a kormányt; tőlük ezt hazafiui szent kötelességük kivánja. De ha ezt lehetségesnek nem vélik, akkor ne ássák alá a kormány tekintélyét a nemzet előtt; ne paralisálják annak tevékenységét, ne irtsák ki a nemzet kebléből az áldozatkészségnek, fönmaradása ezen egyedüli módjának s eszközének szent ösztönét, s legyenek meggyőződve arról, hogy ha tovább is haladnak azon az ösvényen, a melyen ma megindultak és ha maguk a kormányra nem léphetvén, lehetetlenné teszik minden más kormánynak hatását: keserü, igen keserü szemrehányásokat fognak tenni maguknak egykor, ha majd a nemzet nyakára szakadnak azon szomoru események, melyek az e ház kebelében levő viszálykodásoknak okvetlenül következményei lesznek.“ Pénzügyi felhatalmazás.

Ezen erős apostrófára maga Tisza Kálmán fejtegette egykori vezértársával s most ellenével szemközt a balközép álláspontját:

„Ami azt illeti, hogy az ugynevezett indemnityt vagyis a fölhatalmazást megtagadni vagy meg nem tagadni, alkotmányos, parlamentáris módszer-e: egész őszinteséggel kimondom a ház kebelében, hogy alkotmányos ugyan, parlamentáris ugyan, de a rendszeres viszonyok közt nem használandó. De épen ez, hogy rendszeres időben, rendszeres körülmények közt nem használandó: indokolja, hogy mostani viszonyaink közt helyes és jogos az azzal való élés. Mert nem tudom, hogy van-e valaki e ház-

Pénzügyi felhatalmazás.

ban, de alig hiszem hogy lenne, a ki parlamentáris viszonyainkat pénzügyi viszonyainkkal kapcsolatba hozván, azt mondja, hogy mi rendszeres viszonyok közt élünk."

Két napi vita után a képviselőház névszerinti szavazással, és pedig 230 szavazattal 128 ellenében (távol volt 88) elfogadta a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául.

A részleteknél, tekintettel arra, hogy az 1875-iki költségvetés kisebb összegekre szólt, mint az 1874-iki költségvetési törvény, ennek a helyzetnek megfelelően következő inditványt tett decz. 11-én Tisza Kálmán a 3. §-nál:

„Az állam szükségleteinek fedezése ugy eszközlendő, hogy a költségek az 1875-ik évi költségvetés keretébe beilleszthetők, s az abban megállapitandó összegek határai között elszámolhatók legyenek." Javaslata azonban elvettetett.

Minthogy mindazáltal a ministerelnök világosan kijelentette, hogy a kormány a fölhatalmazással korántsem akarja az általa kilátásba helyezett megtakaritásokat mellőzni, a képviselőház elnöke kérdést intéz a házhoz: vajjon kivánja-e, miszerint Bittó István ministerelnök által az ülésben az indemnity törvényjavaslatok általános tárgyalása előtt a törvényjavaslatra nézve tett kijelentése a jegyzőkönyvbe felvétessék-e?

A képviselőház annak fölvételét egyhangulag elhatározza és ennélfogva jegyzőkönyvébe iktatta Bittó István ministerelnöknek a kormány nevében az indemnity törvényjavaslat általános tárgyalásánál előzetesen kijelentett következő nyilatkozatát:

„a mennyiben a felhatalmazást az 1874-iki költségvetés alapján és igy szélesebb alapon kérte, mint a minőt saját előterjesztésében és később a pénzügyi bizottság tárgyalásainak folyama alatt elfogadott, ezt csupán azért tette, mert törvényben csakis szentesitett költségvetésre való hivatkozást tartott helyesnek és correctnek. De épen ezen körülményből folyólag, hogy a kért fölhatalmazás szélesebb körü a szükségeltnél, a kormány egyszersmind kötelességének ismerte azt is kijelenteni, hogy nemcsak a már elfogadott korlátokat nem fogja túllépni kiadásaiban a felhatalmazás esetében, hanem addig is, mig a képviselőháznak és általában a törvényhozásnak módjában lesz az iránt törvény utján intézkedni, kötelességének fogja ismerni, mindazon megtakaritásokat életbeléptetni, melyeknek

lehetőségéről már eddig meggyőződött vagy ezután fog meggyőződni". Pénzügyi felhatalmazás.

A képviselőház ezen határozata alapján jött létre az 1874: XXXVI. törvényczikk, mely az 1875. első évnegyedére megadja a pénzügyi fölhatalmazást, mondván:

A kiadási tételekre nézve az 1874-ik évi államköltségvetésről szóló 1873: XXXV. törv.-czikk rendeletei szolgálnak zsinórmértékül azon hozzáadással, hogy az 1872. évi XXXII. t.-cz. alapján felvett 54 millió ezüst forint névértékü államkölcsön első törlesztési részlete 852.000 frttal, valamint az 1874: XIV. t.-cz. alapján felvett $76^1/_2$ millió forint ezüstkölcsön után 1875-ik évi február 1-én lejáró 2,409.750 frt félévi 6% kamat is a kiadási tételekhez sorozandók.

Ezen törvény hatályát az 1875: V. t.-cz. ápril 30-ig, és az 1875: XVIII. t.-czikk május 31-ig terjesztette ki.

Pénzügyi bizottság.

A pénzügyi bizottság 1875. január 15-én készült el a költségvetés átvizsgálásával. A kormány előterjesztése szerint 1875-re előirányozva volt:

rendes kiadások	211,975.185	frt
rendes bevételek	208,487.354	»
hiány	3,487.831	»
rendkivüli kiadások	29,264.868	»
rendkivüli bevételek	5,174.657	»
hiány	24,090.216	»
hitelműveleti kiadások	9,154.912	»
hitelműveleti bevételek	9,154.912	»
összes hiány	27,578.047	»

Ez a költségvetés mindazáltal abban a föltevésben készült, hogy a megyei házi pénztár 1875. julius 1-én lesz életbeléptethető, s igy a megyék közigazgatási költségeiből 1,896.336 frt kihagyatott.

A pénzügyi bizottság 1875. jan. 15-én (Csengery Antal, Lipthay Béla br.) kelt jelentése szerint

a rendes kiadásokból következő összegek törültettek:

Államadósságoknál	299.324	frt
Fiumenél	3.450	»
Horvát-Szlavonországnál	19.654	»
Ministerelnökségnél	8.800	»
Felség személye körüli ministeriumnál	6.200	»
Horvát-Szlavon ministeriumnál	9.210	»
Belügyi ministeriumnál	38.935	»

Pénzügyi bizottság.

Pénzügyi ministeriumnál	1,410.009 frt
Közmunka és közlekedési ministeriumnál . . .	1,719.506 »
Földm.-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumnál .	575.165 »
Vallás- és közoktatásügyi ministeriumnál . . .	372.068 »
Igazságügyi ministeriumnál	292.091 »
Honvédelmi ministeriumnál	755.217 »
Összesen .	5,509.635 frt.

Ebből két tételre, melyeknél a kiadásokból történt törlés a bevételek hasonló leszállitásával járt, a következő összegek esnek:

a) a gépgyárra	460.000 frt	
b) a bányákra	573.528 »	
		1,033.528 frt
A megtakaritás tehát .		4,476.107 »

A rendkivüli kiadásokból törültetett:

a belügyi ministeriumnál	10.000 frt
pénzügyi ministeriumnál	124.600 »
közlekedési ministeriumnál	2,310.106 »
földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumnál	75.000 »
vallás- és közoktatásügyi ministeriumnál . . .	5.000 »
igazságügyi ministeriumnál	60.000 »
honvédelmi ministeriumnál	763.915 »
összesen . . .	3,348.621 »

Emeltetett a rendkivüli szükséglet 264.000 frttal

A rendes fedezet leszállittatott . 4,465.390 »

A rendkivüli fedezetből töröltetett 150.000 frt

ugy, hogy ha a bizottság nem lett volna, kénytelen a fedezetet ezen . . . . 4,615.390 frttal

leszállitani és a megyék közigazgatási árva- és gyámhatósági költségeit . . . . 1,896.336 »

a költségvetésbe visszahelyezni, a mérleg jelentékenyen javult volna és a hiány, mely a ministerium által . 27,578.047 »

előirányoztatott, a rendes kiadásoknál nem is véve fel az egész törlést, csak az emlitett . 4,476.107 frttal

a rendkivülieknél pedig az emlitett . 3,348.621 »

ez által . . . . 7,824.728 frttal

mérsékeltethetett és . . . . . 19,753.319 frtra apadt volna.

A fedezetnek . . . . . . 4,615.394 frttal

történt leszállitása és a megyei költségeknek . . . . 1,896.336 »

fölvétele folytán a mérleg csak . . 2,082.530 »

javult, és a rendes hiány . . . 4,339.922 frtra

a rendkivüli hiány . . . . . . 21,155.595 »

az összes hiány . . . . 25,495.517 frtra

szállott le.

A bizottság jelentésében utal arra, hogy az adójavaslatok iránt, melyeket a pénzügyminister előterjesztett, más bizottság folytatván tárgyalásokat, a költségvetési fedezetre nézve végleg ezuttal nem nyilatkozhat, hanem ebbeli kötelességét akkor fogja csak teljesithetni, ha a ház ezen javaslatok iránt is határozott. A mérleg, melyet vizsgálata alapján előterjesztett, a következő eredményt mutatja: Pénzügyi bizottság.

	Előirányzat frt	Bizottsági javaslat frt	Az előirányzatnál több frt	Az előirányzatnál kevesebb frt
Rendes kiadások	211,975.185	208,361.886	1,896.336	5,509.635
Rendes bevételek	208,487.354	204,021.964	865.650	5,481.040
hiány	3,487.831	4,339.922	.	.
Rendkivüli kiadások	29,264.868	26,180.247	264.000	3,348.621
Rendkivüli bevételek	5,174.652	5,024.652	.	150.000
hiány	24,090.216	21,155.595	.	.
Hitelmüveleti kiadások	9,154.912	9,154.912	.	.
Hitelmüveleti bevételek	9,154.912	9,154.912	.	.
Összes kiadások	250,349.965	243,697.045	2,160.336	8,858.256
Összes bevételek	222,816.918	218,201.518	865.650	5,481.040
Összes hiány	27,578.047	25,495.517	.	.

Az 1875-ik évi költségvetés tárgyalása 1875. január 27-én vette kezdetét a képviselőházban. Az elégületlenség és párthullámzás teljes forrongásban és érdekfeszültségben tartotta az országot épugy, mint a képviselőház összes tagjait. Ghyczy pénzügyi tervei senkit sem elégitettek ki. Az adóügyi bizottság több javaslatnál gyökeres módositásokat követelt; maga a pénzügyminister egyik sarkalatos előterjesztését, az egyenes adókra vetendő 5%-os pótadót, az adóügyi bizottságban nem kivánta tárgyaltatni; a pénzügyi bizottságban a kormány költségvetésénél nagymérvü törlések tétettek; de igy is a költségvetési hiány födözésére — tekintettel arra, hogy az adóbizottság munkálatait be nem fejezte — positiv javaslatokat nem tehetett. Költségvetési tárgyalás.

A pénzügyi bizottság előadója ezuttal báró Lipthay Béla volt. Széll Kálmán, tekintettel arra, hogy a pénzügyi bizottság három ülésen át folytatott tanácskozás alapján sem tudott a fedezetre vonatkozólag határozott s általa javaslatba hozott megállapodásra jutni — ezuttal kijelenté, hogy nincs abban a helyzetben, hogy a pénzügyi bizottság előadójaként szerepeljen; s miután Muzslay Sándor betegség miatt nem lehetett előadó, és Wahrmann is vonakodott e tisztségtől, Lipthay Béla báró nagy kérés és unszolás után vállalkozott e szerepre.

Költségvetési tárgyalás.

Lipthay a költségvetés általános vitáját bevezetvén, a pénzügyminister pénzügyi politikájáról nem nyilatkozott nagy melegséggel, sőt az uj adók által leendő födözetre nézve kételyeket fejezett ki. Beszédének végén igy szól: „A mostani viszonyok közt törvényhozásunk eljárása történelmünkben korszakot fog képezni. Válságos időkben azon elhatározások, melyeket a törvényhozási testületek hoznak, megadják azon fokát az erélynek, hazafiságnak, melyet a honpolgárok annak idejében kifejtenek. Én részemről meg vagyok győződve, hogy ha a ház rá fog mutatni azon áldozatokra, melyeket e tekintetben a honpolgároknak hozni kell, ebbeli elhatározását a honpolgárok áldozatkészsége fogja követni.“

Közvetlenül az előadó után Ghyczy Kálmán pénzügyminister emelt szót. Kifejti, hogy 1875-re a pénzügyi állapotok fedezve vannak; de 1876 első feléről is kell gondoskodni. Ugyanis 1876 elején csak 14 millió forint lesz a pénztári készlet, a mi semmi esetre nem elegendő, mert az első félévben vagy 40 millió forint az az összeg, mely felett a pénzügyministernek kell rendelkeznie a rendes bevételeken felül. Áttérve az igy mutatkozó hiány mikénti födözésére, igy szól: „Az államkincstár hiányait egészen vagy csak nagyobb részben is megtakaritások által födözni akarni: annyit tenne, mint közigazgatásunkat megbénitani, ha nem megszüntetni.“

Reformok, melyek az államjavak eladására, vas-, kőszénbányák és vasmüvek elidegenitésére, a vám- és kereskedelmi szövetség revisiójára, a bankkérdés czélszerü megoldására, az adóerő emelésére vonatkoznak, czélba veendők ugyan, de mindezek pénzügyi hatásukban azonnal nem nyilatkozhatnak.

„Első föladat, hogy megnyerjük az időt, a mely szükséges arra, hogy életbe léptethessük azon törvényhozási és egyéb intézkedéseket, melyek államháztartásunk gyökeres rendezésére, adóképességünk emelésére megkivántatnak. Ezen időt csak egy módon lehet elérnünk: azon módon, hogy biztositsuk állami pénztárunk kezelésének folytonosságát s föntartsuk azt azon idő alatt is, mely szükséges a jelzett intézkedések meghozatalára és életbeléptetésére. E végett rögtön kell intézkednünk. Ha rögtöni intézkedés szükséges állampénztárunk kezelésének föntartására, ez csak két módon lehetséges: vagy kölcsönvétel utján vagy a létező adók emelése és uj adók által.“

„A mi a kölcsönvételt illeti, kénytelen vagyok abbeli meggyőződésemet kimondani, hogy folyó évi állami deficzitünket bármely részben kölcsönvétellel akarni födözni, nézetem szerint a lehető legrosszabb expediens lenne. Évekig használtuk már ezen orvosságot betegségünk gyógyitására, és ez orvosság használata után évről-évre rosszabbul éreztük magunkat. Én nem tartom ildomosnak, hogy továbbra is használjuk azon orvosszert, mely eddig egészségünket ahelyett, hogy helyrehozta volna, inkább megrontotta; nem tartanám ildomosnak, hogy egy lyukat azzal töltsünk be, hogy mellette még egy másikat, egy nagyobbat ássunk. Kölcsönt kötni és az állam háztartását kölcsön utján fentartani, expediense lehet azoknak, a kik napról napra akarnak élni; de az nem reális födözete az államköltségvetés hiányainak, csak elhalasztása a födözetnek és nem valóságos rendezése az államháztartásnak. Nézetem szerint kerülnünk kell ezt minden áron. Most födözni államköltségvetési hiányunkat kölcsönvevés utján, nézetem szerint hitelünket gyökeresen megrontaná. Ennek helyreállitása pedig reánk nézve életkérdés és okvetlenül szükséges.

Költségvetési tárgyalás.

„Mindezek után ki kell mondanom a keserü szót. Hogy ha állami háztartásunk szükségletein segiteni akarunk: ezt máskép mint a létező adóknak fölemelésével vagy uj adók kiirásával, nem tehetjük.“

Már előbb benyujtott adójavaslatainak pénzügyi eredményeit fejtegetvén, visszavonja az egyenes adók után szedendő 5%-os pótlékról szóló javaslatát, helyette azonban egy általános jövedelmi adóról szóló javaslatot terjeszt elő.

„Lehet — igy szól beszéde végén — megengedem, van más ut is, mely azon czélra vezet, melyet én magam elé tüztem. A ház bölcsessége fog választani. De egyre bátor vagyok figyelmeztetni: Válaszszon mielőbb! Mert akármely uton indul meg, hiányos lesz mindegyik, de bizonyosan a legrosszabb eljárás lenne az, ha a törvényhozás tétlenül töltvén az időt, a választandó utak egyikén sem indulna meg.“

És most elkezdődött az a monumentális vita, melyben részt vett a pártok s az ország legjelesebbjeinek mindegyike; nem emlitve a szélsőbal vezéreit Simonyi Ernőt, Helfy Ignáczot, Irányi Dánielt, Németh Albertet, kik ezuttal kisebb szerepet játszanak, mert az ügyek folyására, a pártok alakulására már

Költségvetési tárgyalás.

azért is kevés befolyással birtak, mert kormányképességük akkor is közjogi hitvallásuknál fogva nem volt: a balközép, a jobboldal és a Deákpárt épugy mint a kormány tagjai erős és beható beszédekben nyilatkoztak. A Deákpárt kebeléből a többek közt Zsedényi Ede, Somssich Pál, Pulszky Ferencz, Lónyay Menyhért, Kerkápoly Károly, Tóth Vilmos szólaltak fel; a kormány tagjai közül a pénzügyministeren kivül Bartal György kereskedelmi minister, ki egyik legjobb beszédét, telve gúnynyal és sarkasmussal a jobboldal irányában mondá el, továbbá Pauler Tivadar igazságügyminister és Bittó István ministerelnök beszéltek. De legnagyobb jelentőségü volt báró Sennyei Pál beszéde, melyben a conservativok programmját fejté ki; és végül Tisza Kálmán nyilatkozata, mely által a fusiót lehetővé tette.

Öt határozati javaslat állt szemben a költségvetés általános elfogadásakor, pedig nemcsak a Deákpárt, hanem a jobboldal (Sennyey Pál báró nyilatkozata alapján) is elfogadta a költségvetést.

Zsedényi határozati javaslata.

Zsedényi Ede, a takarékossági szelleméről ismeretes Deákpárti képviselő javaslatot tett a költségvetésnek ujabb átvizsgálására; határozati javaslatának, melyet a január 28-iki ülésében beadott, szövege a következő:

„Tekintve, hogy az ország közhitelének érdekei parancsolólag követelik, hogy az állam rendes szükségletei a folyó közjövedelmekben teljes fedezetet találjanak, az 1875-ik évi államköltségvetés azonban 4,339.992 frtnyi rendes hiányt mutat fel; — tekintve, hogy az 1873. évi államköltségvetés tárgyalása alkalmával a rendes szükséglet fedezésénél mutatkozó hiány elenyésztetése végett a törvényhozás az állam adóbevételeit ötödfél millió forinttal emelvén, a kitüzött czélt azért el nem érheté, mert a rendes kiadások összegét tetemesen le nem szállitotta, — átalában a hét évi tapasztalás azt bizonyitá, hogy az 1868. évtől fogva 60 millió forinttal emelkedett rendes kiadásoknak igen tetemes leszállitása nélkül az államháztartás nem is rendezhető; — tekintve, hogy a különböző államvállalatokra, különösen a gépgyár-, vasutak-, vasművek-, ércz- és kőszénbányák-, és a fatermelésre forditott üzleti költségeknek a ház előtt fekvő eddigi pénzügyi eredményei oda mutatnak, hogy a költségeknek szaporitása nemcsak jövedelmekben ellensulyozást nem nyert,

de a veszteség évről évre nagyobbodván, az ország ily nagymérvü, a szükség által nem parancsolt igényeknek államháztartása állandó deficzitje nélkül megfelelni nem képes; — tekintve, hogy az érintett rendes hiány megszüntetése iránti feladat megoldása, mely az összes ministerium közbenjárását követeli, az államköltségvetés részletes tárgyalása alatt vagy épen nem, vagy csak nagy idővesztéssel lenne eszközölhető, alólirt inditványozza: a képviselőház határozatilag oda utasitsa a pénzügyi bizottságot, hogy az 1875-ik évi államköltségvetést, annak részletes tárgyalása előtt, az összes ministerium hozzájárulásával, ujból átvizsgálván, az állam rendes kiadásai és a folyó rendes közjövedelmek között mutatkozott hiány megszüntetését, kiválólag azon üzleti költségeknek, melyek az állam különböző vállalatai és iparmüveire javaslatba hozattak, leszállitása által okvetlenül ugy eszközölje, hogy az összes rendes kiadások a folyó jelen közjövedelmekből fedeztethessenek."

Zsedényi határozati javaslata.

Irányi Dániel bizalmi kérdéssé tette, mint a szélsőbal mindig, a költségvetést és január 29-én következő határozati javaslattal lép föl:

Irányi Dániel határozati javaslata.

„Tekintettel arra, hogy az előterjesztett költségvetés az 1867-iki közösügyi alapon készült, melyet alólirt és elvtársai, minthogy az ország függetlenségével ellenkezik s a nemzetnek ugy a jelenben fejlődését akadályoztatja, mint biztosságát a jövőben veszélyezteti, nem föntartani, de eltörölni óhajtanák; — tekintettel arra, hogy ezen költségvetés által oly nagy terhek hárulnának a már-már kimerült nemzet vállaira, minőket az meg nem bir; — tekintettel arra, hogy még ezen roppant terhek elvállalása mellett is, melyek alatt az egyesek összeroskadnának, az ország pénzügyeinek rendbehozatala nem remélhető; — tekintettel végre arra, hogy oly kormány terjesztette elő a költségvetést, a mely azonkivül, hogy közösügyi alapon áll, sőt azt szilárditani törekszik, mig egyrészt uj meg uj terheket ró a nemzetre, addig a szellemi és anyagi erejének fejlesztésére szükséges eszközöket megtagadja tőle, s egyéb tekintetben is az ország javát hol idegen érdekeknek, hol saját párturalmának feláldozza, s ennélfogva az ország ügyeinek vetésére nem lévén méltó, neki az erre megkivántató eszközök meg nem adhatók: — alólirt és elvtársai az 1875-ik évi költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadják."

Simonyi Ernő határozati javaslata.

A szélsőbal ezuttal azonban nem nyugodott meg egy határozattal, január 30-án Simonyi Ernő egy más határozatot javasol, mely igy hangzik:

„Tekintve, hogy az 1867-ik évben alkotott törvények azon felül, hogy az ország állami önállását és függetlenségét feladták, egyszersmind oly terheket róttak Magyarországra, melyek annak erejét felülmulják, s melyeket az rendes jövedelméből csakis saját culturális czéljainak, s ugy anyagi, mint szellemi fejlődésének teljes elhanyagolása mellett lett volna talán képes fedezhetni; mig másrészt a magyar országgyülést még azon minden törvényhozást megillető jogától is megfosztották, mely szerint az állam kiadásait jövedelmeihez arányosithassa, az állam jövedelmeit helyes közgazdasági elvek szerint fejleszthesse; — tekintve, hogy az ország anyagi erejét felülmuló közös költségek kirovásával megbizott delegátiók, a terméketlen közös költségeket évről évre mértéktelenül emelték; mig másrészt a kormány az ország jövedelmeinek fokozását gátló 1867-ik évben kötött vám- és kereskedelmi szerződés törvényszerü módositását ismételt sürgetések daczára eszközölni vagy csak kezdeményezni is elmulasztotta; az ország hitelének önálló, szilárd alapokra fektetése tekintetéből egy önálló nemzeti bank létrehozására, a hangosan nyilatkozó közvélemény daczára nyolcz éven át egyetlen egy lépést sem tett; — tekintve, hogy az 1867-ben alkotott kormányzati rendszer az állam szervezetét a nemzet erejét kimeritő, nem annak viszonyaihoz mért arányban létesitette; hogy az azóta egymást követő kormányok mindig ugyanazon, nemcsak költségesnek, de más több tekintetben is károsnak bizonyult kormányzati rendszer továbbfejlesztését és szilárditását tekintették feladatuknak, s pazar, könnyü, lelkiismeretlen és erkölcstelen gazdálkodást egy jobb ügyhöz méltó következetességgel üzve, nemcsak tönkre tették az államnak 1868-ban még virágzó pénzügyeit, hanem annak hitelét kimeritve és elrontva, az országot az uzsorások karjaiba döntötték, elidegenitve annak igen tetemes összegekre rugó ingó vagyonát és elzálogositva s lekötve őseitől öröklött fekvő birtokát; — tekintve, hogy a kormány az utóbbi hét éven át minden törvényhozási intézkedéseket és kormánybeli teendőket a törvényes országgyülés mellőzésével, zártkörü, a nyilvánosságot kizáró, minden ellenőrzést nélkülöző és egyedül

a párt czélját, tagjainak és párthiveinek érdekeit szem előtt tartó magánértekezleteken állapitotta meg, a párt érdekeit annak többségben s igy a kormányhatalomban maradását minden más tekinteten felül emelvén, oly szellemet nemzett, mely a haza és állam érdekeit háttérbe szoritva, egyedül az emberi természettől elválaszthatlan önzés fejlesztésére vezetett, és nemzette azon példátlan erkölcsi romlottságot és corruptiót, mely országszerte elterjedve, már magában is elegendő a legrendezettebb államot is tönkre tenni; — tekintve, hogy az ily szellem által vezetett kormányzat alatt nemcsak a bevételek és kiadások közötti egyensúly zavartatott meg, hanem az elkövetett legkiáltóbb visszaélések is, nemcsak megfenyités, de még csak megvizsgálás nélkül maradván, fölemelt homlokkal járt a bűn és rémületes módon terjedt az erkölcstelenség; sőt midőn a törvény által biztositott jóhiszemü közhitelezők jövedelmei a kormány előterjesztésére mások kielégitésére forditattak, megrendült az állam biztositéka és a törvény oltalma alatt befektetett tőkék biztonságábani hit, és ezzel leromlott az ország hitele, elveszett a nemzet jó hirneve és megsemmisült annak Európa ügyeire gyakorolható minden befolyása; — tekintve, hogy a jelen kormány, mely magát az előbbi kormányok politikájával mindenben azonositotta, ugy az 1867-ki káros törvények változatlan fentartását, mint az elődeitől öröklött, az országot romlásra vezetett összes kormányzati rendszert minden hiányaival és visszaéléseivel magáévá tette, azt fentartja és tehetsége szerint fejleszti és szilárditja, és eddigelé sem a könnyelmüen pazar gazdálkodás megszüntetésére, sem az erkölcstelen visszaélések fékezésére, vagy azok kipuhatolására is, vagy a megrenditett államhitel visszaállitására semminemü intézkedéseket nem tett, az ily kormányzat mellett a költségvetésből elmaradhatlan nagy hiányok fedezését pedig magát az ország állami lételét veszélyeztető kölcsönökkel eszközöltetni, és midőn már ezekre ninesen sok kilátása, az ország erejét már is felülmuló, az ipar, kereskedelem és földmüvelés fölvirágzását lehetetlenitő egyenes adók nagy mérvbeni felemelését hozta javaslatba; — tekintve, hogy a javaslatba hozott, az ország közgazdasági érdekeit veszélylyel fenyegető uj nagy adók mellett sem képes a kormány az országot biztositani arról, hogy az ily módon hozandó, az adózók erejét felülmuló áldozatok mellett is, a bevételek és

Simonyi Ernő határozati javaslata.

Simonyi Ernő határozati javaslata.

kiadások közötti egyensúly csak egy perczre is helyre áll, és a nemzet egy józanabb, helyes közgazdasági elvekre fektetett politikának nézhet elébe; — tekintve végre, hogy ha az ily módon hozandó nagy áldozatok elegendők lennének is az ország pénzviszonyainak rendezésére, azoknak kezelését oly kormányférfiakra bizni, kik az ország kormányzatára és a nemzet bizodalmára minden tekintetben teljesen képteleneknek bizonyultak, és a jövőre nézve semmi, de semmi biztonságot nem nyujtanak, magával a józan ész szabályaival ellenkeznék s egyenlő volna az állam lételének koczkáztatásával — alólirottak tisztelettel kérik a házat, mondja ki határozatilag, hogy a ministerium által beterjesztett költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja."

Polit Mihály határozati javaslata.

Ezuttal a nemzetiségi követelmények szószólói is jónak látták bizalmatlanságot nyilvánitani a kormány ellenében, és február 4-én Polit Mihály ad be egy határozati javaslatot, mely szerint:

„Tekintve arra, hogy hazánk szomoru pénzügyi helyzete csakis a hibás belső politikának és Ausztriához államjogi viszonyaink rosz alkalmazásának eredménye; — tekintve nevezetesen, hogy az 1867-ik évi kiegyezés által nyert magyarországi államhatalom folytonosan kizárólag egy nemzetiség mesterkélt suprematiója javára, de a közszabadság és közmüvelődés kárára használtatott fel, minek folytán mindinkább komplikált és drága közigazgatási szervezet vált szükségessé, s mi mellett még az érvényben levő törvények sem tartattak kellő tiszteletben; — tekintve, hogy ily belső rendszernél és közjogi viszonyoknál az országnak máris tulságos terheit leszállitani lehetetlen, még nagyobb terhek pedig az országra nézve elviselhetetlenek; — tekintve, hogy a jelen kormány magát jelen rendszerrel azonositotta és a roppant terheket épségben tartja: — inditványoztatik alólirott által elvtársai nevében is, hogy a tisztelt képviselőház a beterjesztett költségvetést részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja."

Sennyei Pál beszéde.

A január 29-iki ülésben Sennyey Pál báró szólal föl. Megszavazza általánosságban a kormánynak a költségvetést, — de beszéde sokkal sujtóbb, mint ha nem szavazta volna meg, s a többi ellenzék példájára, bizalmatlanságot követelt volna a kormány részére. „Miben mutatkozik a kormány politikájának alap-

Sennyei Pál beszéde.

eszméje?" kérdezi, és felelete: „A rendszer gyökeres megváltoztatása nélkül, sőt annak féltékeny elkerülése mellett alkalmazott aprólékos takarékosságban és az adók fölemelésében." Szerinte „hogy ha a pénzügyi nehézségek dominálják is a helyzetet, a megoldás főkulcsa administratiónk rendezésében fekszik. Egyiket a másiktól elválasztani nem lehet; egyiket a másik nélkül elérni vagy ha ideiglenesen elérjük is, maradandólag biztositani nem fogjuk."

Három eszköznek combinált és együttes alkalmazását kivánja a baj orvoslására: *a)* a kormányrendszernek gyökeres megváltoztatását a költségeknek nagyobb szabásu megtakaritások utján való apasztásával; *b)* az állam jövedelmeinek fokozását; *c)* oly intézkedéseket, melyek által a különben is nagy mértékben igénybe vett adóképesség emeltessék.

„Ma mindenek előtt és mindenek fölött belbajaink orvoslását kell eszközölnünk; ennélfogva a közjogi alapnak vitatása nincs napirenden." . . „Az alkotmányos népképviselet rendszerén alapuló parlamentáris szerkezet szivünk minden buzgalmával fentartandó." . . „Nehéz és komoly a pillanat, melyben élünk; nehéz, de nem lehetetlen a kibontakozás. De e kibontakozás csakis egyedül alkotmányos és parlamentáris uton létesithető. A mely perczben a nemzet e hitét elveszitené, s ettől elfordulva a kibontakozás utját másutt és más módon keresné: abban a pillanatban a segitség lehetősége megszünnék."

De a parlamenti viszonyokban talál elég javitani valót. A képviselők számának leszállitását, a napidijak rendszerének megszüntetését, a házszabályok javitását, és a főrendiháznak rendezését kivánatosnak mondja.

„Nagy és nehéz föladat jutott e nemzetnek. Európa nemzetei családjaiban elszigetelve egy államszerkezetet kell föntartania, és azt az öröklött történelmi nemzeti jelleggel mindenkorra megóvnia. E nemzeti jelleget az európai müvelődés, a tudomány és erkölcsök magaslatára emelni, azon haladva, annak vivmányaival és gyümölcseivel megerősiteni és szilárditani; de egyszersmind a világáramlatok absorbeáló hatásától is megóvni: ez állami életünk főfeladata, főczélja, mely tapintatot és önmérsékletet, de a lehető ellentétes áramlatok közt a létért, a jogért, az állam törvényeinek tekintélyeért való erkölcsi küzdést is föltételez."

Sennyei Pál beszéde.

Szükségesnek tartja az állami közigazgatásnak egyszerüsitését minden ágazatában . . . A törvényhatósági tisztviselők kinevezése által nyerne a közigazgatás érdeke. Szükségesnek mondja a ministeriumok egyesitését. Egyszerüsitendő a bureaucraticus eljárás. Az államrendőrségnek felállitása bármely formában kivánatos. Az igazságügy és a honvédelem terén reductiókat hisz lehetségeseknek. A védtörvények revisiója alkalmával helyén lesz megfontolni: vajjon a számok tulságos concessiója nem hozható-e arányba a népek teherviselési képességével.

Befejezve beszédét „A haza érdeke a budget tárgyalásának mielőbbi befejezését igényelvén, az államköltségvetést a részletes tárgyalás alapjául“ elfogadja.

Tisza Kálmán beszéde.

Bár Sennyey bárónak ezen pártja jövendőbeli programmját magában foglaló beszéde nagy hatást tett, a helyzetet mégis Tisza Kálmán hires beszéde uralta, melyet február 3-án mondott el. Beszédének főpontjai a következőkben foglalhatók össze:

Mindenekelőtt indokolja, hogy mért nem fogadja el ezuttal a költségvetést általánosságban sem, holott pártja s ő is eddig mindig, daczára ellenzéki létükre, a költségvetést megszavazták. „Rendszeres, valódi parlamenti viszonyok közt, ha semmi különös más eljárást nem követel, a budgetet a részletes tárgyalás alapjául el szokás és el kell fogadni. Teljesen rendszeres parlamenti viszonyok közt, ha bizonyos körülmények mást nem követelnek: még az appropriató sem szokott megtagadtatni; nem azért, mintha az egyiknek vagy a másiknak megtagadása azt mutatná, hogy a ki azt megtagadja, nem akar az ország ügyeiről gondoskodni; — de azért, mert mindenik párt azon álláspontot szereti megtartani, hogy ha még más pártból alakul is a kormány, hozzájárul szavazatával a kormány lehetővé tételéhez. Nagy gyakorlati hordereje nincs ennek, mert hisz a gondoskodás megmarad, ha fönmarad a kormány, s megtétetik ha megbukván a kormány, más kormány alakul; mert ugyanazok, kik az egyiknek megtagadták, meg fogják szavazni a másiknak. Szoktak másutt a budgetvita folyamán is kormányok megbukni; de nem a budget részletes elfogadása vagy el nem fogadása alakjában szokás ott a kérdést fölvetni, hanem vagy egy fontosabb propositiónál, vagy olyankor egyszerü bizalmatlansági inditvány folytán szokott az megtétetni.“

Tisza Kálmán beszéde.

„De vajjon ilyen rendszeres viszonyok közt élünk-e mi? Én azt tartom, hogy nem. Már maga az, a miképen a lánczolatos politikát követő ministeriumok 1867 óta megmaradtak és mégis folyvást változtak, vagy folyvást változnak, és mégis megmaradtak: mutatja, hogy nálunk valódi parlamentarizmus, valódi felelős parlamenti kormány nincsen; hanem van egy dicasteriális rendszer, csakhogy az egyes osztályok fejeit ministereknek hivják; mert parlamenti kormányforma mellett valóban lehetetlen, hogy annyi kormányférfi, annyi minister egyenként bukdossék ki a ministeriumból, és foglaljon szépen helyet a successorainak háta mögött. Ebben tagadhatatlan nagy és komoly baj is fekszik; mert kormányférfiak mindenütt a világon lejárják magukat bizonyos idő lefolyta alatt; csakhogy ott, a hol valódi parlamentarizmus van, a magát lejárt kormányférfi, ha különben tehetséges és jóravaló ember, mintegy megifjodik az oppositió kebelében, és pár év mulva ő lesz ismét a helyzet igényelte ember; mig nálunk ennek lehetősége tökéletesen el van zárva“ . . .

„Akkor tehát, ha nincs parlamenti kormányzat, az ellenzéktől nem lehet azt követelni, hogy csupán a theoriák iránti előszeretetből ugy intézze lépteit, mint a mikép azokat a legrendszeresebb viszonyok közt intéznie kell. Rendkivüli viszonyok közt, rendkivüli eszközökhöz szükség nyulni.“

„De van ezeknél egy sokkal nagyobb ok . . . . nekünk vesztegetni való időnk nincs, nekünk minél előbb a tervszerü működés terére kell lépnünk. Ha már most valaki meg van arról győződve, amint kénytelen vagyok őszintén kimondani, hogy én meg vagyok győződve, hogy a jelenlegi kormány, itélve eddigi eljárása, eddigi nyilatkozatai után, nem fogja ezen tervszerü erélyes működést kézbe venni, nem fogja az országot a bajokból kivezetni: akkor az első alkalmat meg kell ragadni arra, hogy megkisértessék ezen kormánynak mással való fölcserélése. Már pedig, ha tekintem e kormánynak eredetét, és azóta folytatott működését: nem tagadhatom, hogy bizalmam az iránt, hogy a bajokból kivezethessen bennünket, tökéletesen elenyészett.“

Fölsorolja már most a kormány hibáit. Az ország megtakaritásokat várt; a ministerium tesz ugyan javaslatot, de a pénzügyi bizottság tetemes törléseket tehet még a javaslaton.

Tisza Kálmán beszéde.

Teendője lett volna a kormánynak, hogy a közigazgatás, igazságszolgáltatás terén, a vasutak csoportositásánál, az államjavak eladására nézve, a közmunka kérdésénél, a vám- és kereskedelmi szövetség fölmondásánál, a bank kérdésénél tegyen javaslatokat: — mindezeken a tereken nem történt semmi.

„Én részemről, ha egy kormány alakul, legyenek tagjai bárkik, első alkalommal, mig tettei nem győznek meg arról, hogy nem fognak bennünket a bajokból kivezethetni: teljes készséggel fogok szavazatommal az indemnityhez vagy a költségvetésnek megszavazásához hozzájárulni. De itt ismét azt mondom, bárkitől alakuljon egy uj kormány (ha elérhető lenne az) sokkal jobb azon kormány tevékenységére nézve, hogy az ne egy kész budgetet és födözetet kapjon s ezzel együtt egy évi kényelmes nyujtózkodásra lehetőséget nyerjen; mert természetében fekszik az e világon minden kormánynak, hogy legyenek bár szándékai a legjobbak: nem fog kellő erélylyel a teendőkhöz hozzáfogni, kivált a mikor azoknak egy tetemes része meglehetősen kellemetlen, ha maga előtt egy esztendőt lát, mely alatt nyugalommal folytathatja tevékenységét."

Áttér ezek után az adótörvényjavaslatok jellemezésére. E részben nézete szerint „kell egy kitüzött terv, még pedig kiterjeszkedve nemcsak az adófelemelésre, de a megtakarításokra és a hitelviszonyok javitására, és kell másfelől, hogy mások (nem a mostani kormány) kezeljék a nemzet által hozandó áldozatokat. Egy országban, mint a mienk, és azon helyzetben, melyben annyi sulyos évek csapása után ma vagyunk, első mindenek fölött egyedüli eszköznek csak az adóemelést venni elő: sem államgazdasági tekintetben, de még fiscális szempontból sem helyes."

Elmondja továbbá a teendők sorozatát: a megtakarításokban el kell menni a legszélső határig; a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, az állami kormánynak összes ágazataiban meg kell tenni azokat az intézkedéseket, melyek a pénzügy rendezés által igényeltetnek; a vámszövetség kérdését mind előbb kézbe kell venni; a bankkérdést meg kell oldani; s így ekkép az adóképesség emeléséről kellően gondoskodtunk, az adó fölemeléséhez lehet nyulni; a direct adók fölemelése ne történjék egyoldaluan, az adóerő kellő támogatása nélkül; az állam

vasutaknál, a vasutak csoportositásánál, az államjavaknál gyökeres intézkedések teendők. Tisza Kálmán beszéde.

Végül kifejti nézetét a létező pártviszonyokról és a belőlük eredő bajokról.

Előbb a közösügyekről szólva, mondja: „Szerintem három csoportja van a közösügyi — hogy ezen szóval éljek — törvényeknek."

„Az első az 1867: XII. t.-cz., melynek tartama időhöz kötve nincs, melyet minden alkotmányos fogalmak szerint meg lehet változtatni, mihelyt az iránt minden factorok egyetértenek; e factorok közé számitván igen természetesen az osztrák törvényhozást is; de mely épen azért, mert időhöz kötve nincs: mindaddig, mig ujabb egyezmény létre nem jő, fönnáll."

„A második csoportot képezik azok, a melyek bizonyos évek számához kötve vannak. Ilyen a quota mennyisége, ilyen a vám- és kereskedelmi szövetség, ilyen a védrendszerről alkotott törvény. Ezeknek lejárati idejök van. Ezeknél igenis körülményszerüleg, szükségszerüleg előáll az ujabb intézkedés szüksége; ezeknél, mert tartamuk időhöz van kötve: ujabb egyezség létrejöttének, vagy létre nem jötte esetében való intézkedésnek lehetősége előáll, mert ezekre nem lehet mondani, hogy fönmaradnak mindaddig, mig ujabb egyezség létre nem jön."

„A harmadik csoportot képezik az elvállalt államadóssági járulékok. . . . . Ma fönnáll az a tény, hogy az összeget Magyarország elvállalta: ez képezi a közösügyi kiegyezésnek azon terhét, melyet fizetni mindig fog kelleni, hacsak a törvényben kijelölt módon a járadéknak megfelelő tőketörlesztés által nem birjuk e kötelezettséget megszüntetni. . . . Magyarország nem jöhet oly helyzetbe még azon esetben sem — amiről bizonyosan senki sem álmodozik az országban — egy szerencsés forradalom esetében sem, — hogy épen ezen terhektől menekülnie lehessen."

„A negyedik — nem csoportja a közösügyeknek — hanem az, amit folyton a közösügyek sorába tartozókkal tévesztenek össze — nem e házban, de az országban: — a magyar önálló bank kérdése."

„. . . . Az 1867: XII. t.-cz. módositása ma és nem tudom meddig, előtérbe nem léphet, égető kérdést nem képezhet. Nem képezhet azért, mert nincs meg az első kellék sem arra, hogy

Tisza Kálmán beszéde.

még csak meg is lehessen inditani az afölötti tárgyalásokat: nincs meg a többség a magyar törvényhozás kebelében; de nem léphet előtérbe azért sem: mert annyi complicált forumon kellene keresztül mennie, hogy ezen időt az egyebekre nézve tétlenül bevárni, Magyarország anyagi helyzete nem engedi.... Bár teljesen abnormis helyzetnek tartom, hogy az ország kiadásainak egy negyedrésze fölött ne a magyar képviselőház határozzon, de ami közvetlenül a fináncziális credményeket illeti, én nem tartom, hogy nagy fináncziális bajainknak főoka az volna, és nem hiszem, hogy a segitségnek ennek megváltoztatása volna legfőbb eszköze. . . . Mert ha meggondoljuk, hogy nagy deficitünkben minő összeget képvisel az, ami a delegatió által megszavazott és fölemelt közösügyi kiadásokból származik, és megfontoljuk, minő összeget képvisel az, a mi e házban a magyar törvényhozás által megszavazott összegekből származik: nem tagadhatom el magamtól azon meggyőződést, hogy azon irányzat nyomása alatt, melyben a mult hét év alatt voltunk, ha a ház szavazta volna meg azon tételeket, akkor sem lennének azok kisebbek."

„Hozzáteszem még azt is, hogy igen is minden ágában a kormányzatnak s igy a közösügyi költségekben is szükségünk van megtakaritásokra. De ha a kormány teljesiteni fogja, ugy, a mint a multban nem teljesitette, kötelességét, melylyel az iránt tartozik: lehetőnek tartom a megtakaritásokat a jelen módszer szerint is. . . . Valami nagy eredményt tőle nem várok, mert bár helytelen, sajnos az, hogy Európa nemzetei oly politikát követnek, mely minden ország anyagi erejét veszélyeztető nagy hadseregek tartásával jár; én magam részéről pedig, ha másunnan proponáltatnék is, hogy szállitsuk le a véderőt annyira, hogy szünjék meg biztonságunk: még csak el sem fogadnám; . . . . mert a pénzügyi rendezésnek és hitelnek is egyik föltétele, hogy államunk fönnállása és biztonsága iránt kétely ne legyen."

„Ezeknek előre bocsátása után hadd elemezzem röviden, mi most nálunk a pártok helyzete. Megalakultak a pártok 1867-ben főleg azon alapon, hogy melyik minő állást foglal el az 1867: XII. törvényczikkel szemben. Én távol vagyok attól, hogy ezen megalakulást igazoltnak ne tartsam. Azt hiszem, igazolt volt az egyik és másik részről is. Azok, kik megterem-

tették az alapot, természetes, hogy megvédése körül sorakoztak. Ép oly természetes, hogy mi, kik ezen módozatokat roszaknak tartottuk és roszaknak tartjuk ma is: sorakoztunk azon reményben, hogy azokat megváltoztatni leszünk képesek." Tisza Kálmán beszéde.

„Engem főleg két indok vezetett. Egyik az volt, hogy reménylettem, hogy az ország megadandja ezen nézeteknek a többséget, hogy az az iránti actiót megkezdeni lehessen. A másik, mit reménylettem az, hogy ha eltérnek nézeteink e tekintetben, de azok, kik jónak tartják az 1867: XII. t.-czikket, bármeddig kormányozzanak is, az országot anyagilag és szellemileg előbbre fogják vinni."

„Nem tagadhatom, mindkét föltevésemben csalatkoztam. Ha csak az elsőben csalatkoztam volna, senkinek sem jutna eszébe a párthelyzetekről értekezni. Mert ha azon párt az országot anyagilag és szellemileg emelte volna, mely ama törvény védelmére sorakozott, ahelyett, hogy fájdalom oda vitt bennünket, hol most vagyunk, semmi okunk nem volna azt mondani: így kára lesz az országnak, így elpusztul az ország."

„A baj constatálva van. . . . Minden pártnak saját tagjai egyetértenek azon kérdésre nézve, mely ma nem tárgyalható, meg nem oldalható, mely ma nem válhatik practicus égető kérdéssé. De a pártoknak egyes tagjai, — és talán épen azért, mert sokkal többen vannak, ez inkább áll a többségről, mint rólunk, — nagyon is szétágazó nézetben vannak azon kérdésekre nézve, melyeknek megoldása napirenden van, a melyeknek megoldása égető szükség."

„Ebben kell keresnem egy erélyes, tervszerü actio legnagyobb akadályát. De kérdés, hogy miután megvan a baj, mit kell tenni?"

„Fölemlittetik, hogy igen rosszak a pártviszonyok és sokan elébe teszik a pártérdeket a haza érdekének, holott nincs abban semmi lehetetlenség, hogy ha valaki meg van győződve, hogy az ut rosz, melyen járt, pártállását megváltoztassa. Elméletileg tökéletesen igazat adok annak; de megvallom, hogy az elmélet nagyon szélesre kiterjesztve, veszedelmessé válhatnék: mert a megváltozott meggyőződésre hivatkozás köpenyegévé lehetne a kielégitést váró hiúságnak éppen úgy, mint a sértett hiúságnak. De nálunk nem is ez a helyzet; mert egyik párt sincs azon helyzetben. hogy arról lenne meggyőződve, hogy helytelen az az

Tisza Kálmán beszéde.

alap, a melyen a párt megalakult; sőt a tisztelt tuloldal ugy tudom, ma is helyesnek tartja, hogy az 1867: XII. t.-cz. minden határozatai megtartassanak; mig mi ezen az oldalon most is óhajtandónak és kivánatosnak tartjuk, hogy annak bizonyos részei megváltoztassanak."

„Midőn ilyen a helyzet, és mert én senkitől a világon elveinek megtagadását, az azok valósitásáról való lemondást nem tudnám követelni, de épen azért ezt magamtól sem hagyom követeltetni: ha segiteni akarunk a bajon, csak egy mód van — ne azt kérdezzük egymástól, mi nézetünk a jövő kérdései fölött, de kérdezzük egymástól azt, mi a nézetünk a mostani égető kérdések közt? azt tekintsük, kik értünk egyet a természetszerüleg napirenden levő kérdésekre vonatkozólag."

És most elmondja a legfontosabb kérdésekre nézetét. A közigazgatási tisztviselők választását megsemmisiteni és azokat kinevezett tisztviselőkké tenni nem óhajtaná; lehet a választási visszaélések ellen orvoslást találni; . . . . kinevezett és állandó rendes fizetést huzó tisztviselő seregből előbb-utóbb bureaucratia válik; . . . . a törvényhatóságok kebelében az administratio különböző ágaiban az összhangzat előállitandó; ennek kapcsa a kormány által kinevezett közegekre nézve a főispán; lehet jobban szabályozni az ellenőrzést; az egyéb teendőkre nézve megszoritandó a főispán hatásköre, de az ellenőrség szempontjából kiterjesztendő és sikeressé teendő a választott tisztviselőkkel szemben. Az igazságszolgáltatásra nézve drágán fizettük meg a theoriákon tulságig nyargalást; ideje lesz visszatérni; meg kell engedni, hogy az alsóbb fokokon ugyanazon közegek bizonyos esetekben bizonyos meghatározott összeg erejéig intézhessék el a peres ügyeket, akik a közigazgatással foglalkoznak; a békebirói intézményt is ki kellene fejleszteni. A vasutak czélszerübb csoportositására nagy súly fektetendő. Az államvasutakra nézve a bérbeadáshoz kell nyulni, ha semmi más nem segít; de csakis akkor. A vám- és kereskedelmi szövetség hibája abban fekszik, hogy nem részesülünk a szabad kereskedés előnyeiben, hanem hátrányaiban; ezen szempontból, de azért is, hogy indirect adóink iránt intézkedhessünk saját kincstárunk érdekeinek követelményei szerint, kész volna ujra egyezkedni és óhajtja, hogy az egyezség sikerüljön ezen föltételek mellett s a közös vámterület fönmaradjon. „Azonban kénytelen vagyok kijelenteni, hogy

azon nem várt esetben, ha az országnak jogos, méltányos érdekei máskép kielégithetők nem volnának: utolsó esetben a vámszövetségről szóló és az 1867: XII. t.-czikkben föntartott joggal, a vámsorompók fölállitásának jogával is kellene élni.“ A bankkérdésben előnyösebbnek tartja a hozzánk legközelebb állókkal a kiegyezést a velük folytatott háborúnál; „de minden esetben a minden viszonyok közt egy valóban és nemcsak névleg és szinleg önálló bankot tart olyannak, mely az ország érdekeit kielégithesse.“ Tisza Kálmán beszéde.

„Nézetem, hogy ismételjem azt: ne kérdezzük egymástól, mit tartunk a jövendő kérdéséről; respectáljuk kölcsönösen egymásnak meggyőződését; ne kérjünk lemondást arról, hogy valaki ez irányban is és annak idején magát érvényesithesse; de nézzük és kérdezzük: kik értünk egyet az égető kérdésekben, vegyük azokat kézbe, és oldjuk meg. Nem fogunk igy sem egy táborba sorakozni valamennyien; elég tér nyilik itt is a külön véleményeknek; de bármely véleményárnyalat legyen is többségben: az képesitve lesz kezébe venni a kérdések megoldását.“

„Őszintén megmondom a ház tagjainak épugy, mint hazám fiainak általában, hogy kik az 1867: XII. t.-czikket ugy amint van, föntartani akarják, gondolják meg, hogy ha az ország tovább is jelen zilált helyzetében marad, ha pénzügyileg, közgazdaságilag nem rendeztetik: nem fogják megtartani azt az alapot. El fog az az alap enyészni; de nem azért, hogy ugy változtassék meg, mint mi akarjuk, hanem azért, hogy ugy változzék meg, mint egyikünk sem óhajtja. . . . . Ha ezt meggondolják: ne tagadják meg e kibontakozás lehetőségét dogmatikus követelésekkel. Figyelmükbe ajánlom és figyelmünkbe ajánlom, kik azon meggyőződésben vagyunk, hogy föntartásával ugyan a velünk közös fejedelem alatt álló országokkal való szövetségnek, másként kellene azon kérdéseket hazánk érdekében jobban megoldani, nekünk is meg kell gondolni, hogy ezen megoldásnak lehetősége, ha nem is ma, de a jövőben attól függ, hogy legyen itt egy rendezett pénzügyekkel biró consolidált magyar állam.“

Ezen beszéde közben beadja következő a bizalmatlansági kérdést tartalmazó határozati javaslatot: Tisza határozati javaslata.

„Tekintve, hogy a kormány maga is beismervén, hogy az általa beterjesztett költségvetésben még nagyobb törléseket lehet

Tisza határozati javaslata.

a közigazgatás és általában a kormányzat kára nélkül eszközölni, ez által tettleg bebizonyult, hogy hazánk jelen pénzügyi viszonyai közötti legfőbb feladatának: a czélnak, melyre alakult, hogy takarékosság az államháztartásban behozassék, meg nem felelt; — tekintve, hogy egyedül a feladatának megfelelni akaró kormány képes a megtakaritásokban elmenni a lehetőség határáig, mert csak neki állanak az adatok teljesen rendelkezésére, és hogy épen ezért ezt a kormány által helytelen alapokon beterjesztett költségvetéssel szemben sem egy bizottság, sem maga a képviselőház kellő mérvben nem teheti; — tekintve, hogy azon kormánytól, mely a költségvetést igy terjesztette be, reményleni sem azt nem lehet, hogy a végrehajtásban fog, amennyire ezt törvényes hatásköre megengedi, a takarékosság ösvényén tovább haladni, sem azt, hogy a jövő évi költségvetést helyesebb alapokon késziteni, és az államháztartásnak rendelkezésére szükséges nagyfontosságu intézkedések megtételét eszközölni fogja; — tekintve végül, hogy ilyen, a pénzügyi helyzetnek meg nem felelő költségvetés folytán emelni az állampolgárok terheit, igazolatlan eljárás lenne: — inditványozom, hogy ellenkezőleg a pénzügyi bizottság javaslatával mondja ki a ház, hogy ezen költségvetést még csak a részletes tárgyalás alapjául sem fogadja el."

A költségvetési vita befejezte.

A költségvetési vita ugyan tovább folyt még, nagy beszédek tartattak még, nagy nevü képviselők nyilatkoztak még, de Tisza Kálmán most vázolt beszéde döntött a helyzet fölött: a pártok átalakulása elkészült, a fusio tényleg megszületett, még mielőtt a budgetvita végetért. Ennek a körülménynek lehet tulajdonitani, hogy a számos határozati javaslatok mellett, a heves viták után, midőn föltétetett a kérdés, elfogadja-e a ház a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, a különben szokásos névszerinti szavazást senki sem követelte, és csak fölállás és ülvemaradással határozta a ház többsége a költségvetés elfogadását február 11-én.

A válság.

Közvetlenül a szavazás után Bittó ministerelnök áll föl és szól:

„Ha a kormányt csupán a közelebbi vagy távolabbi időben nyerendő elégtétel érzete vezetné: ugy most ezen szavazás után pénzügyi politikájának elfogadására vagy elvetésére fogná fölhivni a házat; mert mélyen meg lévén győződve arról, hogy

a kormány pénzügyi politikája az egyedül helyes, czélszerü és biztos, azt vagy győzelemre vezetni vagy azzal esni egyaránt dicsőségének tartotta volna. De van egy magasabb tekintet, mely elől ugy a subjectiv indokoknak, mint a szokásos parlamenti formához való merev ragaszkodásnak háttérbe kell vonulni, és ezen tekintet, az időközben lényegesen megváltozott helyzet, mely a szemközt állott pártoknak a haza érdekében annyira kivánatos együttmüködhetésére és ez alapon egy erőteljes, gyorsabb parlamenti actióra nyit kilátást, nekünk pedig, a kormánynak tilt minden olyast, mi ezen közösen óhajtott nagy czél elérésének praejudicálhatna. E helyzetet komolyan számba venni, ez iránt a koronának előterjesztéseket tenni, a kormány elengedhetlen hazafias kötelességének ismeri.“ Ez okból a ház üléseit felfüggesztetni kérte. A válság.

A legközelebbi ülésben 1874. márczius 3-án a képviselőház tudomásul veszi, hogy márczius 2-án a Bittó kabinet helyét a Wenkheim kabinet foglalta el. Wenkheim kabinet.

Az eddigi ministerek közül Wenkheim Béla báró ministerelnök és ideiglenesen a felség személye körüli minister, Tréfort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister, gróf Pejachevich Péter horvát-szlavonországi minister, és Szende Béla honvédelmi minister szerepeltek továbbra is; a volt Deák-párt kebeléből Perczel Béla, eddig a képviselőház elnöke igazságügyministerré, Széll Kálmán, a pénzügyi bizottság fáradhatlan tagja és rendkivül szorgalmas előadója pénzügyministerré; a volt balközép kebeléből Tisza Kálmán belügyministerré, Péchy Tamás közmunka- és közlekedésügyi ministerré és báró Simonyi Lajos földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerré neveztetett ki. A fusio tehát a kabinet kellő átalakulásában is kifejezést nyert. Az eddigi Deák-párt és a balközép szabadelvü kormánypárt név alatt egy hatalmas párttá egyesült. A „középpárt“ mindjárt február 5-én közvetlenül Tisza nagy beszéde után kijelenté, hogy beleolvad a balközépbe. A balközép pedig február 6-án kijelenté, hogy a Tisza beszédében kifejtett elvekhez csatlakozik. A közjogi alapon álló függetlenségi párt épugy, mint a 48-as párt, továbbá a Sennyey zászlója alatt a jobb oldal, mely ezen név alatt jobboldali ellenzék márczius 2-án alakult meg gróf Festetich Pál lakásán s mintegy 38 képviselőből állt és Lónyay

vezérlete alatt még határozott ellenzéki jelleget sem öltő nehány képviselő állottak szemben a kormánypárttal.

Az uj kormány programmja.

Báró Wenckheim Béla az uj ministerekkel belépvén a házba, a kormány programját fölolvasta. E szerint:

„A ministerium legfőbb feladatának azt tekinti, hogy az államháztartást és azzal kapcsolatban az ország kormányzatát rendezze.

Az igy kitüzött czél szempontjából szükségesnek tartja mindenek előtt, hogy

1. Életbeléptesse az állam föladatainak veszélyeztetése nélkül lehetséges legnagyobb takarékosságot már a fennálló rendszer keretében is; hogy

2. A központtól kezdve le a községig rendezze a szorosabb értelemben vett közigazgatást, és ezzel kapcsolatban rendezze a pénzügyi igazgatás és az igazságszolgáltatás némely teendőit, bizonyos korlátok között és meghatározott ügyekre nézve ugy, hogy előálljon az összhang a kormányzatban, és a megtakaritások nagyobb mérvűek lehessenek; hogy

3. A perrendtartás, a csődeljárás, a végrehajtói intézmény és az ügyvédirend megváltoztatása, a fegyelmi eljárás szabályozása és más hasonló intézkedések által oda hasson, hogy az igazságszolgáltatás általában gyorsabb és jobb legyen, és az államkincstárt is kisebb mértékben terhelje; hogy

4. A vasuti ügynek általában rendezése, vasutaink czélszerübb beosztása, a kisebbeknek egyesitése, a tarifkérdés szabályozása és az ellenőrködés sikeresebbé tétele által oda müködjék, hogy a kamatbiztositási összeg kisebbé legyen; hogy

5. A közmunka- kérdés átalában szabályoztatván, az államkincstár ez uton is kiadásainak egy részétől megmentessék; hogy

6. Az adótételek emelése nélkül is a jövedelmek fokozását eszközölje:

a) oly intézkedések által, a melyek a fönálló adó- és jövedékeknél meggátolják az államkincstár megkárositását;

b) az államvasutaknak — ha másképen nem lehetne — részben vagy egészben bérbeadás utján is jövedelmezőbbé tétele által;

c) az állami erdők czélszerübb kezelése által;

d) a bányák és a lehetőség beálltával el- vagy bérbeadandó vasművek, kőszénbányák és gyárvállalatok oly kezelésének életbeléptetése által, hogy azok az államkincstárnak legalább terhére ne váljanak. Az uj kormány programmja.

Ezeken kivül a kormány főladatának tekinti azt, hogy

7. Életbeléptesse a törvényhatósági házipénztárt, mi ha az állampénztár jelen helyzetében részben ujabb terhet ró is az állam polgáraira, egyuttal az önkormányzat igényeinek felel meg, és a takarékosság annyira szükséges irányzatának szerez érvényt le az alsóbb közigazgatási rétegekig; hogy

8. Érvényesitvén azonnal a vám- és kereskedelmi szövetségre vonatkozólag a törvényben adott jogot, oda törekedjék: hogy addig is, mig az általános vámrendszernek bonyolódott és rövid idő alatt meg nem oldható kérdése elintéztethetnék, történjenek meg a fogyasztási adókra nézve, a magyar kincstár érdekében lévő s az igazságnak és méltányosságnak megfelelő intézkedések; hogy

9. Azonnal kézbe vevén a bankkérdést, azt az ország senki által kétségbe nem vont jogának és érdekeinek megfelelőleg mielőbb megoldja; hogy

10. A 153 milliós kölcsön refundálására, illetőleg törlesztésére való tekintettel, javaslatot készitsen az államjószágok értékesitésére nézve."

A kormány ezen programmjával szemben ugyanazon ülésben az ellenzék állást foglalt. Az ellenzék álláspontja.

A szélsőbal felfogását Simonyi Ernő tolmácsolta; a szerint megmaradnak azon programm mellett, melyet elejétől fogva a házban fölállitottak. Küzdeni fognak továbbra is a mellett, hogy Magyarország önálló, független magyar állam legyen, mely minden külbeavatkozástól menten intézi minden ügyeit. Valahányszor e czél elérésében a kormánynál akadályra fognak találni: határozott és engesztelhetlen ellenzéket fognak képezni. A reformkérdéseket illetőleg annyit igérhet, hogy valahányszor a szabadelvü haladásra, az ország anyagi jólétének előmozditására vonatkozó törekvést lát a kormányban, azt mindenkor pártolni fogja. Igéri, hogy ott, hol nézeteik eltérnek, ellenzékeskedést, de nem ellenségeskedést fognak gyakorolni. Különben abban fogják hivatásuk megoldását lelni, hogy szigoru,

Az ellenzék álláspontja.

de igazságos ellenőrei legyenek a kormány minden cselekedetének.

A jobboldal nevében báró Sennyey Pál hazafiui örömmel üdvözli parlamentáris életünknek azon válságát, melynek következtében az eddig ellenkező közjogi alapon álló két párt nagy többsége egyesül. Óhajtván, hogy a kormány egyöntetü s határozott elvek alapján oldja meg azon reformkérdéseket, melyeknek megoldása a közigazgatás, a törvénykezés és a pénzügyi rendezés tekintetéből nélkülözhetlen: helyesnek tartja azt, hogy a kormánynyal és az uj pártalakulással szemben külön elvi álláspontot foglaljon el; mert ezáltal reméli elérhetni azt, hogy legalább alapja vettessék meg annak, mit parlamentáris tekintetben bajaink orvoslására első feltételnek tart, hogy elvi alapokon sorakozzanak a pártok.

Gróf Lónyay Menyhért szintén felszólalván, az uj pártalakulás egyik főhasznát abban keresi, hogy az eltérő elvek és nézetek szabad nyilvánitása a régi pártszempontok által nem akadályoztatik. . . . „Hazánk jelen mostoha viszonyai között csak öntudatos, határozott és halogatást nem ismerő, helyes pénzügyi és administrativ politika követése által menekülhet meg; ezért meg fogja várni a kormány javaslatait, és mindazon intézkedéseket, melyeket teend, ha a válságos helyzet magaslatán állanak, készségesen fogja támogatni. Ha azonban ellenkező irányt tapasztalna, el fogja mondani eltérő nézeteit, mit annyival inkább kötelességének ismer most, miután érzi, hogy a legközelebbi időben netán elkövetendő hibás lépések helyrehozhatatlanul káros következményeket vonnának maguk után: oly következményeket, melyek által nemcsak hazánk anyagi jóléte, de a kiegyezesi politika vivmányai, s igy önállóságunk és alkotmányos szabadságunk is veszélyeztethetnék. „És mert igy fogom föl a helyzetet: szükségét érzem annak, hogy a független állást és a vélemény szabad nyilvánitását a házban föntartsam magam és azok számára, kik nézeteimet netán osztani fogják."

Wenckheim az országgyülés teendőiről.

A kormány, mely főczéljául a magyar állam pénzügyeinek regeneratióját tüzte ki, most a pártok átalakulása után mindenek előtt azon volt, hogy az ugyis utolsó ülésszakát élő országgyülés minél gyorsabban fejezze be működését. Wenckheim Béla ministerelnök ez okból már márczius 8-án előadta az

Wenckheim az országgyülés teendőiről.

országgyülés legközelebbi teendőit, s e részben szemmel kivánta tartatni a kormánynak azon kivánságát, hogy ezen ülésszak hosszura ne terjesztessék; leginkább azon okból, hogy a kormánynak ideje és alkalma legyen azon organicus törvényeknek kidolgozására és fölszerelésére, melyeknek a jövő törvényhozás elé terjesztésére és keresztülvitelére az államháztartás, a kormányzat és a czélszerü közigazgatás rendezése érdekében vállalkozott. A költségvetés és az adótörvények letárgyalását emelte ki, mint olyanokat, melyek minél előbb végzendők, kijelentvén egyuttal, hogy „a kormánynak nem lévén ideje a költségvetést ujra átdolgozni, magáévá teszi azon költségvetést, melyet elődei beadtak, azon változtatásokkal, melyeket rajta a pénzügyi bizottság tett.“

Széll Kálmán a költségvetésről.

Utána az uj pénzügyminister Széll Kálmán szólalt föl; ez időszerint ugyan nem tartja föladatában levőnek egy részletes kimeritő pénzügyi programm előterjesztését; de mégis a megromlott pénzügyeknek olykép rendezésére, hogy az egyensuly államháztartásunkban helyreálljon, ugy hogy az tartósan föntartható is legyen, ezen czél elérésére választandó rendszabályoknál az általa követendő irány: „egyfelől állami kiadásaink megszoritása, másfelől jövedelmeink fokozása. A kormány elhatározott szándéka első sorban elkövetni mindent egész erélylyel, hogy közadministratiónk számtalan ágazatának gyökeres reformja által állami kiadásaink apasztassanak azon vonalig, melyen túl az állami érdekek sérelme nélkül le nem szorithatók többé. Szaporitani az állami jövedelmeket és biztositani azok befolyását az e részben fennálló törvények szigoru kezelése és czélszerü reformja által; kihasználni és fejleszteni az államjövedelmek mindazon ágazatát, mely nem közvetlen adózásból származik; megtenni a mellett minden lehetőt az ország anyagi érdekeinek ápolására, az adóképesség emelésére, a közhitel rendezésére, több rendbeli égető nagyfontosságu közgazdasági kérdés megoldására; a mennyiben pedig rendszerváltoztatással járó megtakaritások, szerényebb és czélszerübb berendezkedéssel járó megkimélések és a jövedelmek fokozása czéljából teendő intézkedések mellett is az ország áldozatkészségére kellend hivatkozni azon czélból, hogy az állampénztár zavarba ne jöjjön és a háztartás végleges rendezése eszközöltessék: a ministerium ezt kellő időben fogja kezdeményezni.“

Széll Kálmán a költségvetésről.

Kijelenti, hogy a kormány és ő is elfogadja az általános jövedelmi adó kivételével, elődjei adójavaslatait s pénzügyi politikáját. Elfogadja az előbbi kormány költségvetési előterjesztését a pénzügyi bizottság által tett módositásokkal, de hozzá teszi, hogy:

„A ministerium ezen költségvetést oly maximumnak tekinti, melyen túl költekezéseket tennie nem lesz szabad és lehetőleg tenni nem akar és tenni nem is fog; melynek keretén belül azonban — mert ez azt hiszem meg van engedve mindig — a lehető legnagyobb takarékosságot már ez esztendőben életbe léptetni, és — a mennyire a fönforgó viszonyok közt lehetséges — minél nagyobb összegeket megkimélni szándékozik."

Ki is emel azonnal több pontot, hol a helyzet és az eddigi tapasztalatok szerint részint a födözetben, részint a szükségletben módositásokat kiván javaslatba hozni; de ezen módositások által a hiány lényegesen nem változnék. Kéri azonban a házat, hogy a költségvetés tárgyalása, ezen legégetőbb és legelső sorban elvégzendő teendője minél gyorsabban, minél könnyebben, a helyzet nehézségeinek figyelembe vétele mellett intéztessék el.

A költségvetés részletes tárgyalása.

A képviselőház tényleg azonnal hozzá is fogott a költségvetés részleteinek tárgyalásába, és pedig letárgyaltattak:

márczius 10-én a királyi udvartartás, a kabineti iroda, az országgyülés, a közösügyi kiadások, a központi nyugdijak, az államadósságok, a ministerelnökség (Wahrmann előadó), — a nyugdijak (báró Lipthay Béla előadó), és a vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetése (Somssich Pál előadó);

márczius 11. és 12. a vallás- és közoktatásügyi;

márczius 12. és 15. ülésekben a honvédelmi (Móricz Pál előadó):

márczius 15. ülésében a belügyministerium (Zsedényi Ede előadó);

márczius 15. és 16. üléseiben az igazságügyi ministerium (Horváth Lajos előadó);

márczius 16. és 17. üléseiben a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium (Wahrmann Mór előadó);

márczius 17. és 18. üléseiben a közmunka- és közlekedésügyi ministerium (Muzslay Sándor előadó);

márczius 18., 19., 20. és 21. üléseiben a pénzügyi ministerium (Wahrmann Mór előadó) költségvetése.

Pénzügyi felhatalmazások.

A részletes tárgyalás közben Széll Kálmán pénzügyminister 1875. márczius 15-én az 1874: XXXVI. t.-czikk hatályának ápril végeig leendő kiterjesztését kérte, mit a ház a pénzügyi bizottság jelentése alapján márczius 18-án meg is szavazott. A tárgyalás alkalmával Mocsáry Lajos a szélső bal részéről bizalmatlanság miatt a javaslat ellen szólt; Sennyey Pál báró azonban a jobboldal részéről ezuttal „mint a helyzet természetes következményét tekintvén" az előterjesztést azt megszavazza s igy a fölhatalmazás az 1875: V. t.-czikkben létre jött minden nehézség nélkül.

Az adótörvényjavaslatok, melyeknek eredménye részben az 1875-ik évi költségvetés födözeti részére nézve lényeges befolyással voltak, ápril közepéig még nem lévén letárgyalva, nevezetesen egy részük a főrendiház által módosittatván, Széll Kálmán pénzügyminister kénytelen volt 1875. ápril 20-án a pénzügyi felhatalmazásnak ismét egy hónapi kiterjesztését kérni. Törvényjavaslata, mely egyszerüen az 1874: XXXVI. törvényczikk hatályának május végeig leendő kiterjesztését czélozta, ezuttal a szélső bal részéről erős megtámadtatásnak volt kitéve, nemcsak azért, mert általában ily fölhatalmazásoknál a kormány iránt a bizalom kérdését látták s ezt természetesen egy az 1867: XII. t.-cz. alapján álló kormány számára nyilvánitani nem akarták, hanem Széll pénzügyminister személye ellen is támadtak, azt állitván, hogy pénzügyi politikájával titkolódzik, politikáját nyiltan bevallani nem akarja. A jobboldal ezuttal nem szólt. A fölhatalmazás az 1875: XVIII. t.-czikkben nyerte kifejezését. —

A ministeriumok számának apasztása.

A költségvetés részleteinek tárgyalásánál fölemlitendő, hogy az akkor nagyon is szóban állt nézet — a ministeriumok számának apasztása — a pénzügyi bizottságban behatóan tárgyaltatott; s az akkori ministerelnök (Bittó István) kijelentette, hogy a felség személye körüli, valamint a horvát-szlavon-dalmát ministeriumok politikai szempontból nem szüntethetők meg. A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium ugyan egyesithető volna a közmunka- és közlekedési ministeriummal, s ezen egyesülésre törekedni is kell, de most még nem érkezett el ezen egyesités keresztülvitelére az alkalmas időpont, mert *a)* a kisebb vasutak csoportositása; *b)* a kereskedelmi törvény elkészitése; — és *c)*

A ministeriumok számának apasztása.

a vám- és kereskedelmi szövetség megujitása annyi dolgot ad az egyes ministeriumoknak, hogy mostan egyesitésökre nem lehet gondolni. A mi a ministeriumok belszervezését, ·ügykezelését és a felelősség elvének életbeléptetését illeti, erre nézve a kormány azon nézetben van, hogy ezen kérdések megoldása az 1848: III. t.-cz. által a ministeriumra lévén bizva, azok czélszerüen és az egyes tárczák viszonyainak megfelelően az egyes ministeriumok költségvetéseivel intézhetők el. Egy állandó, változhatatlan ügybeosztási rendszer megállapitását nemcsak lehetetlennek, de a szolgálat érdekében kivánatosnak sem tartja. Különben, ha a személyzet leszállitására törekszik is a kormány, az gyorsan nem történhetik, és itt nem lehet nagy megtakaritást elérni, a központban összesen 1875-re 235.000 frt volt az évi megtakaritás e czimen.

A költségvetés részleteinek tárgyalásánál nagyobb jelentőségü és részben elvi viták fejlődtek ki a királyi udvartartásnál; az országgyülés költségeinél, hol határozatot akartak provocálni, hogy az országgyülés jőjjön ki a megszavazott költségekkel.

Ministerelnök fizetése.

A ministerelnökség költségeinek tárgyalásánál Irányi Dániel ismét leszállitást javasol, és pedig a fizetést 20.000 frtról 16.000 frtra, a müködési pótlékot 12.000 frtról 4.000 frtra. Wenckheim ministerelnök akkor kijelenté, hogy saját személyére nézve nincs észrevétele az inditványra, csakhogy utódjára nézve nem járulna hozzá. A ház azonban el nem fogadta az inditványt.

Rendelkezési alap.

A rendelkezési alapnál Solymossy Bálint (szélső bal) az alap törlését hozta javaslatba és bizalmi kérdéssé tette az ügyet; ezért nyilatkozott azután a jobboldal vezére báró Sennyei Pál. „Én nem tekintem ezt tisztán bizalmi szavazatnak; én ezt gouvernementális kérdésnek tartom; én azt hiszem, hogy a magyar kormánynak azon helyzetben kell lennie, hogy a magyar állam magasabb érdekeinek ellátása szempontjából ily alapról rendelkezzék, s ennek következtében én ezen tételt minden kormánynak meg fognám szavazni: ha csak az ő müködését a hazára nézve oly veszélyesnek nem tartanám, hogy annak minden áron megbuktatását képviselői kötelességemnek tekinteném. Ilyenek közé a mai kormányt nem számitom és ha netalán a kormánynyal ily helyzetbe jönnék: akkor nem

ezen tételnél, hanem egy parlamentáris bizalmatlansági szavazattal kivánnám megbuktatni a kormányt."

Nyugdijak.

A nyugdijaknál Irányi Dániel javaslatot tesz arra nézve, hogy utasittassék a ministerium terjeszen elő törvényjavaslatot az állami tisztviselők nyugdijazása iránt; mire Széll Kálmán pénzügyminister kijelenté, hogy e kormány amugy is szándékozik annak idejében törvényjavaslatot előterjeszteni s igy nem szükséges az utasitás.

Állami épitkezések.

A közoktatásügyi ministerium költségeinél szóba jöttek az állami épitkezések s azokra vonatkozólag a kormány felszólittatik, „hogy az állami épitkezésekre nézve oly szabályokat hozzon javaslatba, melyeknek korlátai közt a tényleges épitkezési kiadások a helybenhagyott költségvetésnek előirányzatait rendes viszonyok közt legalább túl ne haladhassák."

Továbbá utasittatik „a kormány, hogy mindazon épületeknél, melyek az ország által épittetnek és minőségük felirás által jeleztetik, az Magyarország állami nyelvén okvetetlenül jeleztessék."

Ugyancsak a közoktatásügyi ministeriumnál a tankerületi főigazgatók, a tanfelügyelők, a kolozsvári egyetem, a közoktatásügyi ministeri jelentés, és a Terézianum ügye adott alkalmat nagyobb jelentőségü felszólalásokra.

Terézianum.

Az 1875-iki költségvetés tárgyalásakor Szluha Benedek határozati javaslattal kivánta utasitani a közoktatásügyi ministert arra, hogy a báttaszéki uradalmat, melynek jövedelmeit Mária Terézia a Terézianumban nevelendő magyar ifjak számára rendelte, de mely uradalom 1864-ben telekkönyvileg a Terézianumnak lett bekebelezve, ismét a magyar kormány számára szerezze meg. Erre Trefort minister kijelenti, hogy ezt az ügyet tárgyalta az osztrák ministerekkel, s a vizsgálatból kitünt, hogy az alapitvány nem tisztán magyar ifjak számára rendeltetett, hanem általános természetü, és az egész osztrák-magyar monarchia számára lett alapitva. Administrativ uton ezt az ügyet elintézni nem lehet, mert magánjogi kérdés. Per utján pedig valószinü, hogy a magyar kormány elveszti a pert.

Honvédek nyugdija.

A honvédelmi ministerium költségvetésénél a rokkantak nyugdijaztatásáról az ellenzék inditványt terjesztett elő, melyre nézve névszerinti szavazást követelt. Ezen az uj kormány alatt megejtett első névszerinti szavazásnál 182 szavazat 31 ellenében

(távol volt 223) az inditvány ellen nyilatkozott. A honvéd menház számára a szélső bal 5.000 frt fölvételét inditványozta, de ez az inditvány is mellőztetett.

A nemzeti szinház bérháza.

A belügyministerium költségvetésénél a nemzeti szinház bérházának épitése már a pénzügyi bizottságban is nagyobb vitát keltett. Ott ugyanis a szinházi bérház épitése iránt a minister kérdőre vonatván előadása után: — „Ezen körülményeknél fogva a bizottság elég okot lát arra nézve, hogy a képviselőház a belügyministernek, saját felelőssége mellett tett intézkedésére nézve az utólagos jóváhagyást megadja. Jövőre azonban minden kétség kizárása végett világos képviselőházi határozat által véli a bizottság kimondandónak, hogy a ministerek kezelése alatt álló és a költségvetésbe is felvett alapok feletti rendelkezés, azoknak átváltoztatása vagy kölcsönnel megterhelése, a törvényhozás előzetes jóváhagyása nélkül nem történhetik meg."

Állami szerződések.

Ezenkivül a főispánok, az erdélyországi rendőrség, a nemzeti szinház, a hivatalos lap és az állam által kötött szerződések ügye képezte a nagyobb viták tárgyát. Ez utóbbira nézve Tisza Kálmán belügyminister a budget tárgyalásának befejezése után kimeritő nyilatkozatot igért, melyet azután a márczius 19-iki ülésben meg is tett, mondván:

„Azt gondolom, hogy van két fajtája a szerződéseknek, a melyekre ezen nyilatkozat egyáltalában nem vonatkozhatik. Ugyanis nem vonatkozhatik oly szerződésekre, a melyek — csak példákat emlitek fel — vasutak engedélyezésére, állami javak eladására, állami alapitványok természetének megváltoztatására, kölcsönök kötésére és más olyanokra vonatkoznak, a melyek törvénybe iktatandók lévén, a törvényhozás rendszeres tárgyalása alá tartoznak; de nem vonatkozhatik azon szerződésekre sem, a melyek ugy a bevételek, mint a kiadások körül tisztán a megszavazott költségvetés keretében köttetnek, mert ezek ismét tisztán a közigazgatás körébe tartoznak. Azonban vannak nagyfontosságu oly szerződések, melyek nem képezik a törvényhozás oly nemü tárgyalásának alapját, hogy külön törvény alkotása lenne szükségessé, de a melyek mégis fontosságuknál fogva kivánatossá teszik, hogy bizonyos óvatosabb eljárás követtetnék irányukban ezentul, mint az ez ideig történt. Az ily szerződéseket egészben elméletileg meghatározni felette bajos, majdnem lehetetlen, mert a meghatározás a szerint, a mint tág

vagy szük volna, részint a közigazgatás vitelét tenné lehetetlenné, részint a törvényhozást halmozná tul teendőkkel, részint pedig — más szerződések kifelejtetvén — az ellenőrködésnek nem tétetnék elég. Mondom ugy elméletileg mindenre kiterjeszkedve körvonalozni, megállapitani ezen szerződéseket nem lehet, s ép azért történt az, hogy tudtommal a világon mindenütt ugy, a mint a gyakorlati élet, a mint a szükség kimutatta, külön-külön a szerződések egyes fajaira nézve történtek a megállapodások. Nálunk azt gondolom, hogy az, a mi leginkább igényel óvatos eljárást, vonatkozik oly szerződésekre, melyek több évekre kiterjedő nagyobb fontosságu épitkezésekre és más külön törvényt nem igénylő hasonlólag több évekre kiterjedő és nagy összegekről szóló vállalatokra vonatkoznak." Állami szerződések.

„Mert nem lehet tagadni, hogy megtörtént, és ha intézkedés nem lenne az iránt, megtörténhetnék a jövőben is, hogy ily egyes épitkezések vagy vállalatok czéljából a költségvetés alkalmával megszavaztatott egy aránylag nem nagy összeg, a nélkül, hogy a törvényhozásnak tudomása lenne arról, hogy minő lesz az egész összeg, a melybe a dolog kivitele kerülni fog, és igy a képviselőház, illetőleg a törvényhozás azon helyzetbe jut, hogy egy aránylag csekélyebb összeg megszavazásával mintegy öntudatlanul hoz az ország kincstárára néha milliókra menő terhet. Erre nézve bátor vagyok nemcsak a magam, hanem a jelen kormány nevében is nyilvánitani, hogy elhatározott szándékunk, melyet minden esetben követni fogunk, hogy valahányszor akár a rendes költségvetés alkalmából, akár esetleg póthitel utján valamely ilyen több évekre terjedő és nagyobb összegekről szóló épitkezésekről kivánunk gondoskodást, értve a más hasonnemü vállalatokat is, mindannyiszor, a midőn az első összeg megszavaztatását fogjuk kérni, kötelességünknek fogjuk tartani az egész iránti tervezeteket és kiszámitásokat a ház asztalára letenni. Azt gondolom, hogy ez által az e részben fenforgó legégetőbb szükségen segitve lesz."

„Nem tagadja a kormány, hogy lehetnek még más nagyfontosságu szerződések, a melyeknél óhajtandó, hogy a törvényhozás az eddiginél sikeresebb ellenőrködést gyakorolhasson; azonban, a mint előbb is érinteni bátor voltam, az a nézete a kormánynak, hogy ezeket theoretice felállitani, elősorolni nem lehet, és csak azt nyilvánitja, hogy mindenesetre komolyan

fontolóra fogja venni a helyzetet és a kötendő szerződések fontosságát, és igyekezni fog a ház beleegyezésével is meglelni a módot, a nélkül hogy a jelzett visszásságok akármelyike előálljon, azaz akár a közigazgatás lehetetlenné tétessék akár a törvényhozás halmoztassék el tulságos teendőkkel."

Ez a nyilatkozat a ház határozata folytán egész terjedelmében a képviselőház jegyzőkönyvébe fölvétetett.

A tébolydák rendszere.

Tisza Kálmán 1875. ápril 15-én terjesztette elő azon bizottsági jelentést, melyet a belügyministeriumban a képviselőház 1871. január 28-án hozott határozata folytán a tébolydák legjobb rendszere iránt tartottak.

Ezen előterjesztés szerint akkor Magyarországon két tébolyda létezett, a budapesti (lipótmezei) és a nagyszebeni.

A budapesti tébolyda épitése megkezdetett 1860. évben; az épitési költségek a várépitési alapból, a társas alapból, az országos adópótlékból, a belügyi tárczából és vegyes bevételekből fedeztetett. Az intézet megnyilt 1868. deczember 6-án; területe 69 hold, 1353 $^{1}/_{2}$ öl; mindkét nemü összesen 500 elmebetegre van fölszerelve, kik 3 dijosztály szerint ápoltatnak. Az intézet évi ellátása 200.000 frt; évi jövedelme 46.000 frt.

A nagyszebeni tébolyda 1859 óta épült; az épitési költségek adakozásból, főleg pedig Ő Felsége által e czélra engedélyezett sorsjáték jövedelemből, mely a 400.000 frtot megközelitette, fedeztettek. Az intézet 1863. november 19-én nyilt meg, 10 hold területtel bir, mindkét nemü összesen 250 elmebeteg számára van fölszerelve. Évi ellátása 52.000 frtba kerül; saját bevétele 11.500 frt.

E két országos tébolydán kivül az elmekórosok ápolására alkalmas helyiségek léteznek: a pozsonyi országos kórházban 63 elmebeteg számára; továbbá: a kolozsvári országos kórházban, a pesti Rókus, a nagyváradi, miskolczi, gyöngyösi, szegedi, nyitrai és szegzárdi közkórházakban; — az irgalmas szerzet budai, egri és pápai kórház tébolydai osztályában; — ugyszintén dr. Schwarzer Ferencz budai magántébolydájában.

A magyarországi gyógyintézetekben és kórházakban összesen mintegy 1.200 elmebeteg helyezhető el.

Európa müveltebb államaiban az elmebetegek elhelyezése és gyógyápolása leginkább négyféle rendszer szerint történik:

1. az intézeti zárt tébolydai rendszer; 2. a cottage; 3. a telepitvényi; 4. a családi körben való ápoltatás rendszere szerint. A bizottság véleménye szerint a mezei birtokkal körülvett zárt tébolydai rendszer felel meg leginkább hazai viszonyainknak. Ezen rendszer szerint azonban sem a lipótmezei, sem a nagyszebeni intézeteket átalakitani nem lehet.

A tébolydák rendszere.

Ha csakis a gyógyitható elmebetegek vétetnének föl az eddigi intézetekbe, talán elég hely volna; de igy, midőn a gyógyithatlanok nagy része foglalja el a rendelkezésre álló helyet, nem jut a gyógyithatókra sor.

Legczélszerübb volna, ha a vidéken mintegy 12 ápolda létesittetnék 150—200 elmebetegre berendezve, melyekben a környéken előforduló hevenyesetek, különösen és főleg azonban a gyógyithatlanoknak bizonyult és a közbiztonságot veszélyeztető betegek volnának elhelyezendők.

Addig, mig ez a terv kivihető, legalább egy pár helyen kellene ápoldákat létesiteni, mindenekelőtt szükséges lenne, hogy az országos tébolydákban ápolt gyógyithatlan betegek áthelyezése mielőbb eszközöltessék, mely czélból ajánlatosnak mutatkozik az ország némely vidékein létező és részben mezei birtokkal is környezett kincstári kastélyok átalakitása. Ily átalakitható kastélyok a bizottság nézete szerint: Máriacsalád Barsmegyében 2 órányira az érsekujvári állomástól; Szent János Elefánt, Nyitramegyében; Vörösberény, Veszprémmegyében a Balaton mellett; Tüskevár, Veszprémmegyében Somlyó-Vásárhely mellett; Bánfalva, Sopron mellett; Szakolcza Nyitramegyében. —

Igazságügyministerium.

Az igazságügyi ministerium költségvetésénél a semmitőszék és a curia, a telekkönyvi hivatalok, a rabtartási költségek és a törvények szerkesztése adott alkalmat nagyobb felszólalásokra. Ez alkalommal a képviselőház utasitotta az igazságügyministert arra: 1. hogy terjeszszen elő törvényjavaslatot a rabtartási költségeknek közigazgatási uton való behajtásáról; 2. hogy a háznak 1873. évi 2.311. sz. a. kelt határozata folytán haladék nélkül rendelje el, miszerint a rabok ott, a hol és a mennyire a körülmények engedik, benn vagy künn felügyelet alatt és bizonyos dijért a községeknek vagy egyeseknek dolgozhassanak.

Továbbá „tekintve azt, hogy a vasuti központi telekkönyvezés igen lassan halad előre, a mit leginkább a törvény egyes tévesz-

tett intézkedéseinek lehet felróni, a ház utasitja az igazságügyi ministert, hogy az 1868: I. t.-cz. módositásáról mielőbb törvényjavaslatot terjeszszen elő."

Földmivelés, ipar és kereskedelem.

A földmüvelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségvetésénél az a kérdés beszéltetett meg, nem lehetne-e és mikép ezt a tárczát a közmunka- és közlekedésügyi ministeriummal egyesitni; — szóba került a vám- és kereskedelmi szövetség kérdése, — és a gazdaság különböző ágainak segélyezése, a magyaróvári gazdasági tanintézet, a lótenyésztési intézetek, a postaügy egyes kérdései tárgyaltattak.

Lótenyészügy.

A lótenyésztést illetőleg a pénzügyi bizottság jelentésében kiemelte a következőket: „Már a kilenczes bizottság ezen intézmény költségeit nagyon is sokalta és kimondotta, hogy azon czélra kell törekedni, hogy az állami lótenyésztési intézetek a lótenyésztés fejlődésével lassanként nélkülözhetőkké váljanak s csupán azon jeles törzsfajok fentartására kellene szoritkozni, melyeknek fentartása az országos lótenyésztés szempontjából kivánatos, s melyeket különben fentartani alig lehetséges. Azt is ajánlotta a 9-es bizottság, hogy a tenyészlovak létszáma a méneseknél fokozatosan lejebb szállittassék és a tenyészállatokon beállandó hiány magántenyésztésből eszközlendő vásárlások utján fedeztessék; ajánlotta, hogy azután a méntelepek lólétszáma is apasztassék ugy, hogy végre e téren az állami tevékenység csakis a fentemlitett czélok előmozditására szoritkoznék és az állami intézetek helyét a társadalmi tevékenység és magántenyésztés pótolja; javaslatba hozta, hogy a költségek ily módon lassanként és fokozatosan leszállittassanak s a költségvetés évről-évre szükebbre szorittassék, elannyira, hogy az egész hiány, mely a ménesek és a méntelepeknél mutatkozik, négy év alatt teljesen elenyésztessék és ezen idő lefolyása után az állam csupán az ő nagyobbszerü birtokának jövedelmeivel járuljon az emlitett czélnak megvalósitásához. . . . . Ezen czél elérésére szolgáljon a ménesbirtok-gazdaságok jövedelmének fokozásán, az üzleti és kezelési kiadások megszoritásán, a fedezési dijak emelésén kivül az érdekelt községek és birtokosok bevonása a méntelepek eltartásának költségeibe és a ménesek és méntelepek lólétszámának nagyobb megszoritása, ez utóbbiakra nézve akár eladás, akár a méneknek tartásra való kiadatása által."

Ugyancsak a földmüvelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium költségeinek tárgyalásakor a képviselőház a minister figyelmét fölhivta arra, „hogy a zálogház jövedelme nincs arányban az ezen vállalatba már lassanként befektetett nyereséggel, illetőleg tőkével. Fölhivatik továbbá a minister arra, hogy a zálogház által fölvett tőkék a zárszámadásban évenkint kimutattassanak, minthogy ezen összegek mindenesetre az állam adósságának egy részét képezik, habár az intézetnél elhelyezett összegekben fedezetüket találják." Zálogház.

A közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségvetésénél mindenekelőtt azt a reményt fejezte ki az ellenzék, hogy az ezen ministeriumban az előbbi kormányok alatt mutatkozott számos visszaélés meg fog szünni, és hogy a német ajku hivatalnokok a vasuti szolgálatból végre el fognak távolittatni. Nagyobb vitákra adtak alkalmat a közutak, a viziutak, a vasuti kamatbiztositási számszék és az összekötő vasutak ügyei. Közmunka és közlekedés.

A pénzügyministerium költségvetésénél az adóhátralékok, az állami javak eladása, az állami erdők, a bányászat és Vajda-Hunyad adtak alkalmat nagyobb fölszólalásokra. Egyuttal felhivta a ház a pénzügyministert „egy okszerü és gyökeres bélyegtörvény reformjavaslat előterjesztésére, melynek egyik föladatát képezné oly intézkedések megállapitása, melyek által a bélyegtörvény ellen elkövetett és napirenden lévő visszaéléseket és a létező szabályok kijátszását lehetőleg meggátolni lehetne. Pénzügy.

Végül felhivja a pénzügyministert „tegyen a diósgyőri vasmü kérdéséről, tekintettel minden tényezőre és a fenforgó körülmények figyelembe vétele mellett, lehető biztos adatok alapján annak idejében jelentést a háznak, hogy a vasmü megszüntetésének kérdésére nézve egész tájékozottsággal határozhasson; továbbá a vasműveket illetőleg általában ujból is felhivja a ház a ministert, hogy a vasműveket lehetőleg mielőbb eladás utján értékesitse."

A részletes tárgyalás alkalmával többnyire az illető ministerek javaslata folytán leginkább megtakaritás czéljából a pénzügyi bizottság javaslataival szemben módositások tétettek, melyeket a ház el is fogadott. Igy a többek közt: Számszerü módositások.

A közoktatásügyi tárczánál a torna póttanfolyamok 15.000 frtja leszállittatott 9.000 frtra, — de a Budapesten felállitandó leányiskolára (a pénzügyi bizottság által törült 10.469 frtnak

Számszerű módosítások.

részben visszaállításául) fölvétetett 6.000 frt; a népnevelési költségekre fölvett 800.000 frtra nézve pedig, tekintettel a tárgyalás alatt lévő néptanitói nyugdijtörvényre az határoztatott, hogy az a néptanitói nyugdijakra is lesz fordítható.

A belügyi tárczánál a törvényhatóságok számára rendelt 4,976.336 frt leszállittatott 4,950.000 frtra, a betegápolás költségei 549.701 frtról 530.701 frtra, — a födözetben pedig ugyanezen czim alatt 10.000 frttal nagyobb összeg vétetett föl. A közegészségügyi tanács számára a pénzügyi bizottság által törlésre javasolt 10.000 frt visszaállításául 1.800 frt fogadtatott el.

Az igazságügyi ministeriumnál — tekintettel arra, hogy a szóban álló költségévnek legalább már 4 hónapja fogott letelni, mig a törvény életbe lép, számos megtakaritásra javasolt tételnek legalább e 4 hónapra leendő visszaállítását indokolta a minister, s igy e részben a pénzügyi bizottság javaslataival szemben fölemeléseket kellett elfogadni. Ezt mintegy mérséklőleg a törvényszékek házbérénél a szükséglet 280.000 frtról 270.000 frtra szállittatott le.

A földmivelési-, ipar- és kereskedelemügyi tárczánál: a bányakapitányságok szükséglete 58.000 frtról 60.000 frtra emeltetett föl; de a földtani intézetnél 28.300 frtról 26.300 frtra, a postánál 5,147.700 frtról 5,000.700 frtra, a statisztikai congressus szükséglete 35.000 frtról 7.000 frtra (tekintettel, hogy a congressus 1876. évre halasztatott el) szállittatott le.

A közmunka- és közlekedésügyi ministeriumnál a vasuti és hajózási felügyelet 81.180 frtról 80.000 frtra, a vasutépitési felügyelőség 73.850 frtról 71.000 frtra, a közutak 3,030.449 frtról 3.000.000 frtra, a fiumei kikötő épitése 500.000 frtról 300.000 frtra, az állami vasutak üzlet költsége 5,436.350 frtról 5,336.350 frtra szállittatott le. Ezen a minister által javasolt leszállitásokkal szemben a képviselők részéről tett javaslat folytán az összekötő vasutra és a vasuti hidra 550.000 frt helyett 1,550.000 frt szavaztatott meg.

A pénzügyi ministeriumnál a pénzügyőrség részére 2,425.796 frt helyett 2,400.796 frt; az állandó katasterre 692.000 frt helyett 642.000 frt, a szeszadó födözeténél 6,350.000 frt helyett 6,200.000 frt, a dohányjövedék szükségleténél 12,921.431 frt helyett 11,835.215 frt, — fedezetnél pedig 29,740.850 frt helyett 28,658.634 frt, a sójövedék szükségleténél 2,830.765 frt helyett

2,802.815 frt, az állami erdők szükségleténél 5,101.273 frt helyett 4,904.749 frt, a kataster elkészitésénél 2,500.000 frt helyett 2,000.000 frt, — de uj tételek gyanánt az aradi hidra az 1874. évre megszavazott, de eddig ki nem adott 90.000 frt, a Ferencz-csatornának a törvény értelmében még járó 530.640 frt államsegély szerepel, — végre Vajdahunyad helyreállitási költségei 30.000 frtról 36.000 frtra emeltettek föl.

A képviselőház a költségvetés részleteinek letárgyalása és a husvéti ünnepek letelte után mindenekelőtt az adótörvényekkel foglalkozott, ugy hogy a pénzügyi bizottság — tekintettel arra, hogy a költségvetés födözeti része éppen az uj adótörvényekre is volt alapitandó — csak ezen javaslatoknak a két ház részéről történt elfogadása után terjeszthette elő a költségvetési törvényjavaslatot, ami azután 1875. ápril 30-án történt. Költségvetési törvényjavaslat.

Az állandó pénzügyi bizottság az 1875. évi költségvetési törvényt 1875. ápril 30-án kelt jelentésével (Csengery Antal elnök, Horváth Lajos előadó) terjesztette elő: Pénzügyi bizottság a költségvetési törvényjavaslatról.

A törvényjavaslatba a képviselőház határozata alapján vétettek föl egyes ujabb tételek.

Eltérés csak a fedezetnél s ott is csak annyiban történt, a mennyiben az uj adótörvények által remélhető uj jövedelem és jövedelem-szaporulat számszerinti kifejezést nyert és pedig emelkedett a jövedelem:

a) a földadónál, a határőrvidéki erdők adója folytán	36.000	frttal,
b) a házadónál, az uj törvény folytán . . .	1,200.000	»
c) az eddigi személyes kereseti és jövedelmi adónál, a kereseti adóról, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójáról, a bányaadóról, s a tőkekamatadóról szóló uj törvények folytán	1,233.000	»
d) a vasuti és gőzhajózási szállitások után kivetendő adóról szóló uj törvény folytán	1,400.000	»
e) a cselédtartásért, tekeasztalokért, játék-helyiségekért, kocsi- és lótartásért fizetendő adóról szóló uj törvény folytán	200.000	»
f) a vadászatért és a vadászfegyverekért fizetendő adóról szóló uj törvény folytán	300.000	»
g) a bélyeg- és illetékekről szóló uj törvény folytán	150.000	»
összesen .	4,511.000	frttal.

Ellenben leszállittatott a boradó fejében előirányzott és megállapitott jövedelem 250.000 frttal, mert az uj törvény csak a jövő év első napján lép életbe.

A 21,671.213 frt hiány fedezetére nézve a bizottság a 76½ millió államkölcsönnek még rendelkezésre álló részleteit vélte fölhasználandónak.

A költségvetési törvényjavaslat tárgyalása.

Sennyey Pál beszéde.

A költségvetési törvényjavaslatot a képviselőház 1875. május 3-án kezdé tárgyalni. Miután az előadó Horváth Lajos röviden jelezte a pénzügyi bizottság álláspontját, Sennyey Pál báró szólott a kérdéshez, kijelentette, hogy megszavazza a törvényjavaslatot: mert igénytelen nézete szerint az „először is nem egyéb, mint corollariuma azon határozatoknak, melyekben a ház már is megállapodott, és mert ebben bizalmi szavazatot, legalább különösebbet annál, mely minden más pénzügyi törvény megszavazásánál adatik, nem lát, és mert a bevett parlamentáris gyakorlat és ildom szerint egy ujonnan keletkezett kormánynak a budgettörvényt meg nem szavazni, csak a lehető legrendkivülibb esetekben szokás.“ De midőn ezt teszi, egyuttal kéri a kormányt, hogy akár azonnal, akár más alkalommal, de mindenesetre még az országgyülés folyama alatt „a maga politikájának alapeszméire, törekvéseire, mivoltára és természetére nézve az ország előtt tüzetes nyilatkozatot tegyen.“ A választások a küszöbön vannak, a nemzetet tájékoztatni kell a kormány felfogásáról. A teendők sorozata, melyet a kormány első bemutatásakor a képviselőházban közölt „nem egyéb, mint csontváz, mely csak akkor válik életté, ha testtel és kivált szemmel fog birni.“ A teendők azon sorozata, melyet a kormány megalakulásakor programként terjesztett elő „sok tekintetben kiegészitést, fölvilágositást kiván, ha azt óhajtjuk, hogy a kormány politikájára nézve az ország teljesen tájékozva legyen.“

Azután mintegy segitségül jöve a kormánynak egy egész sorozatát a kérdéseknek veti föl.

„Helyesli-e a kormány vagy elutasitja-e azon általam is megpenditett eszmét, melynél fogva a képviselők száma megfelelőleg leszállitandó és a választási cyclus 5 évre volna kiterjesztendő?“

„A közigazgatás egyszerüsitése szempontjából helyesnek tartja-e a kormány vagy repudeálja-e, hogy az egyes teendők helyesebb csoportositása mellett a ministeriumok száma leszállittassék?“

„A közigazgatás rendezése terén tájékozás szükséges, mily mértékig és mily föltétel alatt kivánja a kormány a municipiumok hatáskörét kiterjeszteni, és mily intézkedések által kivánja eszközölni azt, hogy a közegeknek összhangzó működése mellett, az állam érdekei, a törvények pontos végrehajtása biztositva legyenek?"

Sennyey Pál beszéde.

„Lehetőnek tartja-e a kormány, hogy a közös költségeknél bizonyos megtakaritások eszközöltessenek. A véderőről szóló törvénynek vizsgálata tekintetében mily állást foglal el a kormány? helyesli-e és elfogadandja-e vagy visszautasitja azon nézetet, hogy annak revisiója alkalmával, különösen a territorialis divisióknak behozatala mellett a honvédség, nemzeti intézményének és jellegének föntartása mellett, az állandó hadsereggel szerves összeköttetésbe hozassék?"

„A bankkérdés megoldásánál a kormány, főleg és egyedül csak hitelviszonyainknak és a pénzforgalomnak rendezését contemplálja-e? vagy fölkivánja-e használni e combinátiót arra is, hogy ez által az ország jövedelmeire nézve közvetlen forrás nyittassék?"

„Óhajtandó a tarifa- és vámkérdésre nézve tudni a kormány politikáját; tudni kell az országnak, hogy a kormány a vámpolitikának melyik rendszerét, melyik módozatát fogadja el?"

„Lehetőnek tartja-e a kormány, s ha igen, szándékozik-e intézkedést tenni, hogy az uzsora bajainak orvoslására lépések tétessenek mindaddig, mig az azzal egybekötött nagy veszély, a vagyonnak confiscátiója, a vagyonnak expropriatiója tettleg életbe nem lép?"

Beszéde végén mondja: „Nem azért kérem én ezeket a ministeriumtól, mintha ezt mai szavazatommal kivánnám kapcsolatba hozni . . . . Nem is kivánom saját pártállásom jelzésére. Én körülbelől tisztában vagyok arra nézve, hogy az általam tett kérdésekre adandó válaszok azon álláspontnak, melyet én elfoglalok, nem fognak megfelelni. Nekem arra, hogy azon pártnak, melynek tagja vagyok, létjogát bizonyitsam szükségem nincs . . . . De ha az előadott kérdéseket intézem a ministeriumhoz, teszem azt, mint honpolgár, honpolgártársaim nevében, a kiknek jogok van követelni, hogy midőn az urnához lépve a képviselők választása által alkotmányos jogaikat gyako-

Sennyey Pál beszéde.

rolják: tudják megbirálni és tudják meghatározni, hogy kit és miért választanak."

Az ellenzéki szempontból kérdések által a kormánynak kellemetlenséget okozni akaró beszéd elől sem Széll, sem Tisza nem tért ki, s habár a kérdésekre a kivánt feleleteket nem adták meg, a kormány helyzetét erősen és nagy sarcasmussal védték. Ez alkalommal mondott gróf Apponyi Albert első nagy politikai budgetbeszédet; a midőn Sennyey álláspontját védve, a kormányt és a kormánypártot ugy jellemezte, hogy eszme, mely azt össztartaná, nincs.

Simonyi Ernő határozati javaslata.

A szélső baloldal támadásait a kormány sokkal kevésbbé vette figyelembe, mint a jobboldal szónoklatait, habár az előbbi szokása szerint most is a törvényjavaslatot meg nem szavazta. Simonyi Ernő ugyanis pártja nevében május 3-án a következő határozati javaslatot adta be:

„Tekintve, hogy az 1875. évi költségvetésről szóló törvényjavaslat fedezeti része a törvényhozás által még nem is tárgyaltatott s igy meg nem szavaztatott; — tekintve, hogy a törvényjavaslat 4. §-ában a pénzügyminister fölhatalmazást kér, miszerint az 1874: XIV. t.-cz. alapján fölvett 76½ millió frtnyi kölcsönből még meglevő készleteket a költségvetésben mutatkozó 21½ millió frtnyi hiány fedezésére fordithassa, mig másrészt semminemü előterjesztést vagy kimutatást nem tesz az iránt, hogy a jövő években okvetetlenül felmerülendő hiányok mi módon és mi alapból lesznek fedezhetők és az államháztartásunkban megzavart egyensuly helyreállitása mi módon lesz kezdeményezhető s eszközölhető; — tekintve, hogy Magyarország pénzügyei oly állapotba jutottak már is, hogy a rendszeres hiányoknak egyedül adófelemelések és uj kölcsönök felvétele által való fedezése az ország biztonságát, sőt magát állami lételét is kétségessé tenné: — mondja ki a ház határozatilag, hogy az 1875-ik évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadja addig, mig a pénzügyminister a megzavart egyensuly mi módoni helyreállitására vonatkozólag kielégitő fölvilágositást és rendszeres kimutatást nem ad."

Magát a törvényjavaslatot a képviselőház 1875. május 6-án elfogadta.

A költségvetés a főrendiházban.

A főrendiház 1875. május 12-én tárgyalta és fogadta el a költségvetést, mely alkalommal gróf Szécsen Antal, gróf Andrássy

Manó, gróf Zichy Nándor, gróf Cziráky János emeltek szót a nélkül, hogy érdemleges kifogásokat tettek volna s inkább azt akarták jelezni, hogy a pártok uj szervezése még magában nem menti meg a pénzügyi helyzetet.

Az 1875. évi költségvetést az 1875: XXXIII. t.-cz. tartalmazza. A költségvetési törvény.

Ezen törvény 1. §. szerint az ország rendes kiadásai 207,195.012 frtban, — rendkivüli kiadásai 26,609.063 frtban, — hitel- és pénztárműveleti kiadásai 5,072.132 frtban állapittattak és ajánltattak meg.

A 2. §. szerint a rendes kiadások XX fejezetre, 113 czimre és 238 rovatra, — a rendkivüli kiadások VIII fejezetre, 42 czimre és 9 rovatra, — a hitel- és pénztárműveleti kiadások II fejezetre és 10 czimre oszoltak meg. Volt pedig összesen a kiadásoknál 421 számtétel.

A 3. §. a bevételeket jelöli meg. Rendes bevételek 206,434.748 frt, rendkivüli bevételek 5,703.770 frt, és hitel és pénztári bevételek 5,072.123 frt.

A 4. §. megvonja a mérleget, mondván: „a rendes kiadások és jövedelmek közt 760.264 frt, a rendkivüli s a hitel- és pénztárműveleti kiadások és bevételek között 20,905.293 frt, és igy összesen 21,665.557 frt különbözet mutatkozik.

Ezen különbözet az 1874. XIV. t.-cz. alapján megkötött $76^2/_4$ millió o. é. ezüst forintnyi állami kölcsön rendelkezésre álló készleteiből fedeztetik.

Az 5. §. az adótörvényeket sorolja fel s az adókat s államjövedelmeket megajánlja.

A 6. §. az átruházási jogot elvileg nem engedi ugyan meg; de most először is mégis kivételt tesz és megengedi, hogy a pénzügyministerium rendes kiadásaiban a 3. czim (pénzügyigazgatóságok és számvevőosztályok 1,253.645 frt), az 5. czim (pénzügyi felügyelőségek Horvát-Szlavonországokban 79.018 frt), a 7. czim (adóhivatalok 1,541.582 frt), és a 17. czim (illetékkibocsátási hivatalok 213.995 frt), czimei és rovatai közt (habár a költségvetési törvény itt rovatokat nem is mutatott) az átruházás lehetséges. Átruházási jog.

Az átruházási jog kivételes alkalmazására a magyar költségvetésben tehát maga a pénzügyminister adott okot és alkalmat; igaz azon okból és szándokból, hogy az általa javaslatba

hozott tetemes leszállitásokat csak az átruházási jog megadása mellett viheti keresztül.

Póthitelek.

A költségvetésben megszavazott összegeken felül külön póthitelek utján még 220.621 frt kiadás állapittatott meg, melyekre nézve a fedezet már megszavazott kiadásoknál eszközlendő megtakaritásokban jelöltetett meg. Az illető törvények, melyek póthitelt adnak a következők:

A közbiztonság helyreállitására.

Az 1876: VIII. t.-cz. „az ország némely részeiben megzavart közbiztonság helyreállitása végett az 1869., 1870., 1871. és 1872-ik években tett rendkivüli intézkedések folytán utólag fölmerült költségekre szükséges póthitelről" — a belügyi tárcza javára 14.364 frtot engedélyez — és 2. §. felhatalmazza a belügyministert, hogy ezen összeget az 1875: XXXIII. t.-czikk XIV. fej. 5. czime alatt a közbiztonsági kiadások rovatában megszavazott 150.000 frtnyi hitelből fedezze.

Igazságügyre.

Az 1876: XXIII. t.-cz. „az 1875: XXXIII. t.-cz. *A)* VI. fejezet 9. cziménél, továbbá XIX. és *B)* VII. fejezetei némely czimei és rovatainál tett túlkiadások elszámolhatásáról":

az 1875. évi állami költségvetésről szóló 1875: XXXIII. t.-cz. *A)* VI. fejezete, 9. czime, továbbá XIX. fejezete alatt levő rendes és *B)* VII. fejezete alatt levő rendkivüli igazságügyi kiadások némely czimei és rovatainál szükségessé vált túlkiadásokra nézve megengedi, hogy azok 172.000 frt erejéig az utóbb emlitett két fejezet némely czimeinél és rovatainál elért megtakaritások terhére elszámoltassanak.

Országgyülési választások költségeire.

Az 1876: XXVI. t.-cz. „az 1874: XXXIII. t.-cz. alapján 1875. évben végbement általános országgyülési képviselőválasztások alkalmával fölmerült költségekre szükséges póthitelről és az 1872. évben végbement általános választások alkalmából fenmaradt némely költségek fedezéséről":

az 1874: XXXIII. t.-cz. alapján 1875. évben végbement általános országgyülési képviselőválasztások alkalmával felmerült költségekre a belügyminister rendelkezésére 34.257 frtnyi póthitelt szavaz meg.

A belügyminister felhatalmaztatik, hogy ezen póthitelt az 1875: XXXIII. t.-cz. 2. §. XIV. fejezetének 3. czime alatt megszavazott hitelnek maradványából fedezhesse s azt ugyanazon czim alatt elszámolhassa. —

A pénzügyi helyzet már **Kerkápoly** ministersége alatt általánossá tette azt a nézetet, hogy adóemelés vagy uj adók meghonositása nélkül a pénzügyi bonyodalmakból kiszabadulni az ország nem fog. Maga Kerkápoly pénzügyminister — habár egy uj adórendszer tárgyában tanulmányokat tétetett is — nem igen haladt e téren, s a földadó szabályozásáról szóló javaslaton kivül, mást nem terjesztett elő. Adóreform.

Ghiczy Kálmán ellenben erélyesen hozzá fogott az adók jövedelmi forrásának kimeritéséhez, s habár javaslatai nagy népszerütlenséget hoztak is fejére, és a Bittó-kormány bukásához nem kis mértékben hozzájárultak: — a Wenckheim-Tisza-kabinet mégis a jövedelmi pótadó ideiglenes elvetésén kivül majdnem teljesen elfogadta Ghiczy javaslatait és módositásokkal ugyan az általa tervezett adóemeléseket és uj adókat léptette életbe.

Az 1875-diki évben meghonositott adók nagy része jelenleg is fennáll s adórendszerünk fejlődésére lényeges hatással volt. Ez okból részleteit tüzetesebben kell kifejtenünk.

A **földadó** gyökeres reformja a közvélemény és a pénzügyministerek állandó törekvése volt. Még **Lónyay** pénzügyminister terjesztett elő 1870. márczius 19-én a „kataszteri felmérésről" törvényjavaslatot 47. §-szal. E törvényjavaslat szerint: „a földadó helyes kivetéséhez, továbbá a hiteltelekkönyvek kiegészitéséhez szükséges területi adatokat a háromszögméreti alapokra fektetett kataszteri részletes felmérés szolgáltatja." (1. §.) A kataszteri felmérést állami tisztviselők teljesitik, még pedig: *a)* a háromszögmérést a háromszögméreti hivatal főnökének közvetlen vezetése alatt háromszögelő mérnökök és segédek; *b)* a részletes fölmérést felügyelők közvetlen vezetése és felügyelete alatt mérnökök és mérnöksegédek. (2. §.) A kataszteri felmérés alapjául szolgáló egység a hosszmértékre nézve a bécsi öl = 0.9730367 toise, a térmértékre az alsó ausztriai hold = 1600 négyzet öl. (3. §.) A fölvétel rendes léptéke: egy hüvelyk egyenlő negyven bécsi öllel, vagyis a természetben 1 : 2880; — városok és faluk belső telkei a kétszeres, sőt négyszeres mértékben is vehetők fel. (4. §.) A háromszögméret a magyar-osztrák birodalomban létező, a háromszögmértan szabályai szerint megmért és kettős háromszögláncolattal kölcsönösen összekötött négy alapvonalra (Sz.-Anna Aradmegyében, Bécs-Ujhely Alsó- A földadó. Lónyay javaslata a kataszteri fölmérésről.

Lónyay javaslata a kataszteri fölméréről.

Ausztriában, Partin Gácsországban, Radauz Bukovinában) alapitandó; és hálózata kapcsolatban az általános lejtméréssel négyrendben oly módon tűzendő ki, hogy a részletes fölmérésnek minden egyes fölvételi szelvényére kölcsönös fekvésre és távolságra nézve szigoruan meghatározott három pont essék. (5. §.) A pontok összrendezői azon derékszögű tengelyrendszerre számitandók, melynek egyik tengelye a budai délvonalon fekszik, és melynek kiinduló pontját a Szent Gellért hegyen létezett csillagdának helye képezi. (6. §.) A délvonal és függélyére 4.000 folyó öllel párhuzamosan huzott mértföldek, keletről nyugat felé négy s északról délfelé öt egyenlő részre osztandók, mi által 20, egyenként 500 holdat tartalmazó egyenszög származik, melynek mindegyike a részletes fölmérés egy fölvételi szelvényét képezendi. (7. §.)

A részletes fölmérés adóközségek szerint összefüggőleg és kapcsolatosan eszközlendő. Minden egyes adóközség részére egy külön, alkatrészeiben összhangzó felmérési munkálat készitendő, melyben a magánjogi viszonyok érintése nélkül, az adóközség határain belől létező minden adóköteles és adómentes földrészletnek térfogata a tényleges birtokállapot és mivelési mód szerint, természethiven előtüntettetik és pontosan meghatároztatik, és melybe egyszersmind a tudomány igényei szerint előállitandó mindennemü térképek készitéséhez szükséges adatok is fölvétetnek. (15. §.) Ezen munkálat alkatrészei: a határleirás, mely a tényleges határvonal szerint a szomszéd községek közbejöttével irásban és rajzban eszközlendő; — a fölvételi előrajz, mely szabadszem után fölvéve, a kiczövekelt pontok számainak és méreteinek feljegyzése mellett, a földrészleteknek hű alakját, művelési ágait és birtokosaik nevét és házszámát tünteti elő; — az eredeti térkép, melyben a háromszögméreti pontok alapján, a részletes háromszögelés pontjai és az egyes földrészletek kijelöléséhez szolgáló összes czövekek sugározás és metszés, azaz háromszögelés által s csak ott, a hol ezt a földszine nem engedi, kivételesen lánczmérték segitségével meghatározandók s melyben az igy meghatározott pontok összeköttetése az egyes számtani sorrendben számozandó földrészleteket képezi; — a biztokvázlat, mely az eredeti térképnek mivelési ágak szerint szinezett hű másolata, és mely az egyes földrészletek sorrendi számát, birtokosainak vezeték- és keresztnevét s házszámát

Lónyay javaslata a kataszteri fölmérésről.

tartalmazza; — birtokrészleti jegyzőkönyv, melyben minden egyes részletre nézve, a térkép szelvényének száma, a dülő megnevezése, a birtokos neve lakása és házszáma, a részlet mivelési ága és térfogata bevezetendő; — a birtokosok betüsoros névjegyzéke, melybe minden birtokosnál a megfelelő részletszámok a térkép szelvényei szerint beigtatandók; — az egyéni birtokivek, melyek minden egyes birtokosra nézve külön a birtokrészleti jegyzőkönyv tételeit magukban foglalják; — az egyéni birtokivek összesitése, mely az egyes egyéni birtokivek végsommázatából a birtokosok betüsorrendje szerint állitandó össze. (16. §.)

A javaslat meghatározza mindezen munkálatoknál, hogy a községek, és a törvényhatóságok mennyiben tartoznak közreműködni.

A fölmérési munkálat összes alkatrészletei közhitelességgel birnak (33. §.), a közönség számára tudomásra hozandók (34. §.); az eddigi felmérési anyag esetleg kijavitandó (35. §.), és a fölmért anyag változására nézve kiegészitendő. (36. §.)

Az eredeti fölmérések a Budán felállitandó, illetőleg a Zágrábban létező térképtárakban őrzendők. (41. §.)

Ezt a törvényjavaslatot azonban még a pénzügyi bizottság sem tárgyalta s igy nem képezte alapját törvényhozási működésnek. —

Kerkápolyi javaslata a földadó kataszter kiigazitásáról.

Kerkápoly Károly az 1870. november 17. ülésben terjesztett elő „a földadó-kataszter kiigazitásáról“ törvényjavaslatot, mely szerint a kataszter felülvizsgálata, vagyis a földadó tulajdonképi alapja 1871. tavaszán megkezdetvén, az 1872. junius hóban bevégeztetnék, ugy, hogy a még szükséges felülvizsgálatok után 1873. évre a földadó már a kiigazitott kataszter alapján lett volna kivethető. A munkálat költségeit 2,994.000 frtra számitotta; mindazáltal ezt a javaslatot a pénzügyi bizottságban fölmerült ellentétes nézet következtében a képviselőház nem tárgyalta.

Kerkápolyi javaslata a kataszteri fölmérésről.

Erre Kerkápoly 1872. deczember 7-én „a kataszteri fölmérésről“ terjesztett elő egy törvényjavaslatot, mely elveiben a Lónyay-féle javaslattal egyezett, sok technicai részletet mellőz és összesen 40. §-ra oszlott.

Kerkápoly javaslata a földadó szabályozásáról.

Kerkápoly Károly 1873. febr. 5-én végre előterjeszté adórendszerének alapját „a földadó szabályozásáról“ szóló

Kerkápoly javaslata a földadó szabályozásáról.

törvényjavaslatot, ugy hogy a kataszteri fölmérésről és a földadó szabályozásáról szóló javaslataival az első lépést tette a szeriute létesitendő „adórendszer“ meghonositására. Ez okból nagyobb dolgozatot is közölt, melyet ministeriumának két e czélból külön megbizott tisztviselője: André Lajos osztálytanácsos és Dobner Rudolf fogalmazó készitett; ezen az országgyülési irományokban 120 lapra terjedő munkálat Poroszország, Ausztria, Bajorország, Szászország, Angolország, Olaszország, Francziaország és Belgium egyenes adórendszerének részletes ismertetését foglalja magában. Ekkép is jelezni akarta, hogy a földadó javaslata nem egymagában tekintendő és hasonlitható össze a külföld illető földadó viszonyaival, hanem miután nézete szerint alapját képezendi az egész adórendszernek, az összehasonlitásnál már most is a külföldi államok egész adórendszere veendő combinatióba.

A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat lényegesen különbözött a minister által 1870-ben „a földadókataszter kiigazitásáról“ szóló javaslattól. Először is különbözött, mert most már a határőrvidék polgárositása folytán az ott addig nem annyira a jövedelemre fektetett, hanem bizonyos osztályzatok szerint kivetett és szedett adót ugyanazokra az alapokra kellett fektetni, mint az ország többi részében; másodszor az előbbi javaslat a végrehajtandó munka két nevezetes részét: a kataszteri telekkönyvek kiigazitását és a földrészletek osztályba sorozását, a községekre akarta bizni, holott most a telekkönyvek kiigazitása, illetőleg elkészitése a birtokosok közreműködése mellett ugyan, de a kormány által kirendelt szakértőkre, — a birtokrészletek osztályba sorozása pedig a földbirtokosok képviseletének ellenőrzése és becslőbiztos fölügyelete alatt működő küldöttségekre bizatnék.

Különben az uj törvényjavaslat főelvei a következők: az állami földadó harmincz millió forintban veendő fel; ezen összeg alapján minden egyes földrészletre a tiszta jövedelem ugyanazon százaléka vetendő ki, s az igy megállapitott adószázalék husz évig változatlan marad. Az adóösszegnek előremeghatározását azért tartotta a minister czélszerűnek, hogy a kinyomozandó jövedelem mind absolut, mind relativ mennyiségével is lehetőleg megközelitse a valóságot; mert ez által megszünnék az ok arra, hogy a föld tiszta jövedelme a valóságtól eltérőleg

csekély összegben állapittassék meg. Már pedig a való meghamisitása által nyilvános kár háramlanék nemcsak nemzetgazdaságunkra, hanem a magángazdaságokra is, mert ezáltal a földérték hivatalosan nyilvánittatnék a valónál csekélyebbnek, s igy gyöngittetnék a különben is gyönge földhitel, és pedig mindenek felett azon vidékek kárára, melyeknek földjövedelme a valóságon alul állapittatnék meg.

Kerkápoly javaslata a földadó szabályozásáról.

A százaléknak husz évre változatlan meghagyását az indokolja, hogy az okszerübb földmivelés és annak egyik föltétele, a földhitel azáltal is istápoltassék, hogy a birtok javitására forditott munka és költség az adó gyakori és szabálytalan emelése által minduntalan ne sujtassék.

A tiszta jövedelem kinyomozásánál követendő elvek és eljárás a javaslatban igy terveztetett: a becslés több községeket magában foglaló gazdasági, forgalmi és égalji viszonyaik szerint kikerekitendő becslőjárásokból indul ki. A tisztajövedelmi fokozatokban kifejezést nyer mindenekelőtt az egyes járásokon belül levő földbirtok adóalapja közti arány, azután a kerületi földadó bizottságok tárgyalásai és megállapodásai nyomán az egyes járások földjövedelme közötti arány; — s végül az országos bizottság itélete kiterjed az egész országra és valamennyi kerületre és járásra; az igy megállapitott fokozatok — a minister nézete szerint — nemcsak magukban véve helyesek lesznek, hanem egymás közötti viszonyukban is teljesen hű képét mutatnák az egyes járások és területek tiszta jövedelme közötti aránynak.

A kataszteri állapot átdolgozását, illetőleg a földadó alapjának megteremtését a minister ezuttal 3 év alatt hitte 5,748.930 frt költséggel létesithetőnek (tehát az előbbeni javaslatánál tervbe vett 2,994.000 frt költségnél majdnem még egyszer oly nagy összegben), még pedig azért, mert a határőrvidék egymagában $^1/_3$-del nagyobbitja a területet, melyre ezuttal a munkálat kiterjed, — és mert előbb a községekre hárult volna a terhek oly része, mely a mostani javaslat szerint az állam által viselendő.

A földadó szabályozásáról és a kataszteri felmérésről szóló javaslatokat a képviselőház 1873. május 20-án egy külön e czélra megválasztott bizottsághoz adta, mely junius 25-én munkálatait bevégezvén, jelentését be is adta és nagyban és egészben a földadó szabályozásáról szóló javaslatot magáévá tette; azonban a bizottságban Tisza Kálmán, Horváth Elek, Földváry

Mihály, Vállyi János és Péchy Tamás a javaslat azon fő-alapelvét, mely szerint a földadó 30 millió forintban állapittatnék meg, elvetették, s ez alapon különvéleményt terjesztettek be; mert a földadónak igy mellékesen emelését és állandósitását nem akarták megengedni.

A kataszteri fölmérésről szóló törvényjavaslatról az illető bizottság 1873. junius 27-én terjesztette be jelentését; a javaslatot elfogadta, kivéve a „kataszteri nyilvántartásra" vonatkozó részeket, melyeket maga a pénzügyminister is több tekintetben hiányosoknak ismert el, s igy a bizottság ezekre nézve külön törvényt vélt szükségesnek.

A kataszteri fölmérésről szóló javaslat tárgyaltatik.

A képviselőház 1873. november 18-án tárgyalta és fogadta el általánosságban épugy mint részleteiben a „kataszteri fölmérésről" szóló törvényjavaslatot; mindazáltal két határozatot hozott. Az egyik határozat, egy különvélemény alapján fogadtatott el és: „tekintettel arra, hogy a kataszteri fölmérési munkálatok kellő nyilvántartás nélkül reális értékkel alig birnak: utasitja a pénzügyministert, hogy a nyilvántartásról szóló törvényjavaslatot minél előbb s minden esetre oly időben nyujtsa be, hogy ez a ház által tárgyaltatván, a kataszteri fölmérésről szóló törvényjavaslattal egyidejüleg terjesztessék szentesités alá." — A második határozat pedig utasitja a pénzügyministert, tenne javaslatot arra nézve, hogy a kataszteri fölmérésből nyerendő birtokállási adatok a hiteltelekkönyvek kiigazitásánál miként legyenek fölhasználandók.

A földadó szabályozásáról szóló javaslathoz észrevételek.

Mielőtt a földadó szabályozásáról szóló javaslat tárgyalás alá került, Kerkápoly pénzügyminister 1873. november 10-én a bizottság által javaslatba hozottakra nézve észrevételeket adott be.

Kerkápoly az „előterjesztés a képviselőház földadó-kataszteri bizottsága által a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslaton 345. sz. a. tett módositások tárgyában" czimü iratában utal arra, hogy a bizottság által módositott törvényjavaslat értelmében a kataszteri müvelet csak 6 év alatt végeztethetnék be és 12,470.270 frtba kerülne, holott az eredeti törvényjavaslat szerint 3 év alatt 5,748.930 frttal lehetne azt elérni. E tetemes idő- és pénzveszteség fokoztatnék még azáltal, hogy a müveletek belértéke is hátrányt szenvedhet, ha a felelősség a kelleténél több közeg közt oszlik meg, s ha a müveletek folyama a

kelleténél tovább nyujtatik ki. A kataszter-készités az egész országra terjedvén ki, még a legegyszerübb eljárási módozat mellett is évek munkáját veszi igénybe; ép ennélfogva kellene iparkodni, hogy „mindent elkerüljünk, mi fölösleges pénz- és és idővesztességet okozna." Ez okból a törvényjavaslatra nézve számos módositásokat hoz javaslatba.

A földadó szabályozásáról szóló javaslathoz észrevételek.

A földadókataszteri bizottság 1873. deczember 17-én adta be jelentését; de csak részben fogadta el a minister által kivánt módositásokat, nagyban pedig eredeti javaslatához ragaszkodott. Egyuttal kifejtette jelentésében, hogy az általa javaslatba hozott eljárás szerint a kataszteri müvelet 4 év lefolyása alatt és 6,590.202 frt kiadással eszközölhető, s ha igy valamivel hosszabb időbe és többe is kerül, mint mennyibe a pénzügyminister javaslata szerint kerülne, de a munkálat biztosabb és kedvezőbb eredményt is szolgáltatna.

A földadó szabályozásáról szóló javaslatot a képviselőház 1874. január 22. és következő üléseiben tárgyalta, mely alkalommal a különvélemény két főkövetelményének megfelelőleg, a javaslat azon határozata: hogy a földadó összesen 30 millió forintban állapittassék meg és hogy az igy megállapitott összeg 20 éven át változást ne szenvedjen, — egyszerüen kihagyattak.

A földadó szabályozásáról szóló törvény.

A földadó szabályozásáról szóló 1875: VII. t.-cz. szerint a földbirtok tisztajövedelme ujból kinyomoztatik és általános földadókataszter készittetik.

Az igy kinyomozott tisztajövedelem sem egyes vidékekre, sem egyes földrészletekre nézve nem jöhet változás alá mindaddig, mig az ország egész területére nézve uj földadószabályozás nem eszközöltetik.

Kivételt képez e szabály alól: *a)* a netalán becsuszott kiszámitási vagy bejegyzési hibák esete; *b)* ha valamely határban a részletes kataszteri fölmérés vagy tagositás a törvény hatálybalépte után történik meg s a birtok térfogatában különbség mutatkozik; *c)* ha valamely földrész adómentesség kedvezményét élvezheti (1. §.)

A földadó tárgyát minden gazdaságilag használható földterület képezi, habár tényleg más czélra forditattik is. (4. §.)

A földadó tárgyát nem képezik: *a)* a közutak, állandó dülőutak, utczák és közterek; *b)* a beépitett háztelkek és az udvarok; *c)* szállitásra használható és vizmüvekre szolgáló csa-

tornák; *d)* a törvény oltalma alá helyezett védtöltések és csatornák; *e)* temetkezési helyek; *f)* országos vagy közhatósági kezelés alatt álló kertek, melyek tudományos, közhasznu vagy jótékony intézetek czéljára közvetlenül szolgálnak; *g)* a közhatósági vagy gazdasági, erdészeti és más hasonló czélu egyesületek által közczélokra, nem pedig kereskedésre fentartott, — ugyszintén a tanitási czélokra szolgáló fa- és szőlőiskolák (5. §.)

Ideiglenesen adómentesek: *a)* az 1868: XXV. törv.-czikk 7. és 8. §. alapján ideiglenesen adómentességet nyert földrészletek a le nem járt adómentességi idő tartamára; *b)* oly földterületek, melyek ezen törvény szerinti adókivetéskor még földadó tárgyát nem képezték s utóbb csak rendkivüli költséggel váltak gazdaságilag használhatókká, ezen időponttól fogva 15 évig; *c)* erdősitések a násnemü művelésre tartósan nem használható területeken, jelesen futóhomokon, köves vagy vizmosásos silány szántóföldeken vagy legelőkön, erdei kopár tisztásokon, az erdősités befejezésétől kezdve az erdősités nehézségéhez és költségéhez képest 20—40 évig; *d)* uj telepitvényeknél a telepitvényhez tartozó földek, ha a telep legalább 50 családból áll: 6, ha 50-nél kevesebb, de legalább 10 családból áll: 3 évre; *e)* oly szőlőterületek, melyeken a tőkék kivesztek vagy rendes forgón kivül kivágattak, és melyek a talaj megforgatása után ujra beültettettek, a beültetéstől számitva 6 évre (az 1891: I. t.-cz. 1. §-a szerint 10 évre) (6. §.)

A földbirtok tisztajövedelmének vétetik a közönséges gazdálkodás mellett tartósan nyerhető középtermésnek értéke, levonván belőle a gazdálkodási rendes költségeket. A földbirtokkal összekötött jogok, ugyszintén annak valamely iparággal vagy más földbirtokkal való gazdasági összefüggése a tisztajövedelem kiszámitásánál tekintetbe nem vétetnek; de viszont az azon fekvő terhek is figyelmen kivül hagyatnak.

A tisztajövedelem mivelési ágak és minőségi osztályok szerint becslés utján nyomoztatik ki (9. §.)

A mivelési ágak a következők: szántóföld, kert, rét (kaszáló), szőlő, legelő, erdő, nádas (10. §.)

A becslés az egész országban egyidejüleg hajtatik végre. E czélból a pénzügyminister az országot kerületekre, s ezeket lehetőleg egyenlő becslőjárásokra osztja fel (12. §.)

Rendszerint minden egyes becslőjárásra egy tisztajövedelmi fokozat készittetik, melynek tételei pénzértékben fejezik ki az illető minőségi osztály holdankinti tisztajövedelmét. Járásonkint legfölebb nyolcz minőségi osztály állitható föl (13. §.)

A föld tisztajövedelme a termés, a terményár és a gazdálkodási költségek évi átlagai szerint számittatik ki (15. §.)

A termés átlaga a szokásos gazdálkodási rendszer alapján, a fánál a vidéken szokásos erdővágatási forga (turnus) egész évsorozatának átlaga, az erdei mellékhaszonvételeknél 25, szőlőknél az utolsó 15 év, egyéb mivelési ágaknál pedig az utolsó 10 év tapasztalatai szerint számittatik ki (17. §.)

A gazdálkodási költségek kiszámitásánál a napszám és anyagértékének átlaga az 1867—1872-ig terjedő hat évi időszak középárai szerint számittatik ki (18. §.)

Termények árául — a fa kivételével — az 1867—1872-ig terjedő hat évi középárak átlaga 20%₀ levonásával veendő; — fa áráúl az 1855 - 1874-ig terjedő 20 évi időszak alatt fennállt középárak átlaga minden levonás nélkül (19. §.)

A kataszteri munkálatok vezetése és igazgatása a pénzügyministert illeti (22. §.)

Ő nevezi ki a becslőjárásokban a becslőbiztost, a becslőkerületekben a kataszteri igazgatót, a kerületi és erdőbecslési felügyelőt és a szükséghez képest a főmérnököt, a pénzügyministeriumban a központi felügyelőket (23. §.)

Minden becslőjárásban van egy járási bizottság, melynek 15 tagjait és elnökét azon törvényhatósági bizottság választja, melynek területéhez a becslőjárás tartozik; előadó a becslőbiztos (24., 25., 26. §.)

Minden kerületben egy kerületi földadóbizottság működik. Elnöke a kataszteri igazgató; tagjai a kerületbeli járási bizottságok egy-egy küldöttje és valamennyi becslőbiztosa (27. §.)

Az országos földadóbizottság, az elnökön kivül, kétannyi tagból áll, a hány kerületi bizottság alakittatik. Elnöke a énzügyminister vagy az általa kinevezett helyettese. Tagjai elében a pénzügyminister által neveztetnek ki, felében a kerüeti bizottságok által választatnak (28. §.)

A törvény elrendeli a földadókataszteri munkálatoknak a ényleges állapotnak megfelelőleg leendő kiigazitását. (31. §.)

A földadó szabályozásáról szóló törvény.

A földadó szabályozásáról szóló törvény.

E végből a pénzügyi igazgatóság a jelenlegi kataszteri munkálatokat kerülete minden községében négy héten át közszemlére kitételi; a netaláni észrevételek az e végből alakitandó községi bizottság elé terjesztendők; ez a bizottság helyi szemle és az érdekeltek meghallgatásával a katasztert a tényleges viszonyoknak megfelelően kiigazitja, és 1876. január 1-től kezdve mindaddig, mig az uj törvény szerint kivethető adó életbe lép, ideiglenesen ezen kiigazitás szerint fog az adó kivettetni (34. §.)

A tisztajövedelem megállapitására minden járási bizottság becslőt választ (36. §.) Ez a járás gazdasági leirását elkésziti és az egyes területeknek a jövedelmi fokozatba beosztását javaslatba hozza (37. §.) Munkálata felett a járásbizottság határoz (40. §.) Az igy megállapitott tervezet a kerületi bizottság elé jön, mely helyességét megvizsgálja s a jövedelmi fokozatokat és az osztályba sorozást helyes arányba hozza (41. §.) Az egyes kerületekből beérkező munkálatokat az országos földadó bizottság országos szempontból hozza összhangzásba (43. §.)

A törvény végül a földadókataszter nyilvántartásáról intézkedik (V. fejezet.) —

A határezredek területén fekvő erdők megadóztatása.

A földadótörvény kiegészitését képezi az 1875: XXX. t.-cz. „a polgárositott varasd-szt.-györgyi és varasd-kőrösi volt határőrezredek területén fekvő, s eddig adómentes erdők ideiglenes megadóztatásáról“.

Széll Kálmán pénzügyminister 1875. ápril 4-én terjesztette elő ezt a törvényt, mely addig is, mig a földadókataszter alapján a határvidék rendes földadó alá vonatik, az állami erdőket épugy, mint ez egyes ezredközségek erdőségeit ideiglenes adó alá vonja, még pedig akkép, hogy az erdők megadóztatás czéljából három osztályba soroztatnak.

Az I. osztályba tartoznak a tisztán tölgyerdők és azon kevert erdők, melyekben a tölgy a fatömegek legalább felerészét teszi; ezek 1600 négyszögöles kataszteri holdankint 25 krajczár adó alá esnek; — a II. osztályba tartoznak az I-ső osztályba nem eső kevert tölgyek, továbbá a bükkös és egyéb jobb minőségü erdők, a mennyiben mindezeknek az erdőosztás alkalmával megállapitott holdankinti becsértéke legalább száz forintot tesz; ez az osztály holdankint 18 krajczár adó alá esik; — a III. osztályba minden többi, az erdőmegosztás

alkalmával holdankint száz forintnál kisebb értékre becsült erdő tartozik; adója holdankint 10 krajczár.

Az adókötelezettség 1875. január 1-től vette kezdetét.

A pénzügyminister az évi jövedelmet ezekből az erdőkből 35.940 frtra becsülte. —

Házadó.

Ghiczy pénzügyminister törvényjavaslatai az ép most szabályozott földadón kivül kiterjedtek az adózás minden nemeire. Igy az általa 1874. október 8-án előterjesztett adótörvényjavaslatai közt a házadó törvény módositása is foglaltatott. Az általa javasolt (s a törvényhozás által Széll pénzügyminisztersége alatt el is fogadott) módositások az adótehernek igazságosabb eloszlásán kivül főkép adóemelést tartalmaztak, a mely a pénzügyminister tervezete szerint 1,400.000 frt összegben mutatkoznék.

„Az állam növekedett szükségleteinek el nem utasitható fedezése jövedelmeinek emelését mulhatlanul szükségessé teszi, s mivel akkor, midőn ugyanezen okból más egyenes adók szabályozására vonatkozó törvényjavaslatok folytán az ezen adók által érintett honpolgárok adófizetési képessége nagyobb mérvben vétetik igénybe: az igazság és arányos megadóztatás követelményei szerint nem tehetem, hogy a nagyobb adóviselés alól épen azon honpolgárok vétessenek ki, kik aránylag legalább részben csekélyebb adóval vannak megróva."

A Ghiczy által tervezett és az 1875: XXIII. törvényczikkben elfogadott intézkedések „a házadóról szóló 1868-ik évi XXII. t.-czikk hatályának meghosszabbitásáról és némely rendeleteinek módositásáról" a következőket tartalmazzák:

A házadóról szóló törvények ezentul „a törvényhozás további intézkedéséig" hagyatnak érvényben (1. §.); ezen az eddig évről-évre történt megszavazás helyébe lépő határozatot a kormány azzal indokolta, „mert ezen adónak is minden esztendőben szükséges kivetése többrendü előkészületeket igényel, melyek, hogy a kivetés rendes időben történhessék, és az adónak a következő évben esedékes első részlete már az uj kivetés alapján sikeresen beköveteltethessék, sokkal korábban megindítandók, mint azon esetben lehetséges lenne, ha a törvény érvénye, a mint közönségesen szokott történni, csak az év vége felé hosszabbittatik meg".

Házadó. A házbéradóra nézve az 1868 : XXII. törvényczikk 6. §-a hatályon kivül helyeztetik és helyette uj tételek állapittattak meg. Ugyanis e §-ban foglaltattak a házak nyers jövedelméből épületfentartási költség és tőketörlesztés fejében levonandó részletek, még pedig akkép, hogy Budapesten 15, egyebütt 30°/₀ vonható le; — az uj törvény egy harmadik osztályu városkategoriát állit föl, s azon városokban, „melyek legalább 10.000 lakossal és egyszersmind rendes vágányu vasuti állomással vagy gőzhajózási állomással birnak", a levonható hányadot 20°/₀-ban állapitja meg. Ez a házbéradónak az illető városokban fölemelését jelenté. Akkor, midőn a fölemelés terveztetett, a következő városok jutottak az uj kategoriába:

Pozsony . . .	46.540	lakossal.	Zágráb	19.857	lakossal.
Arad	32.725	»	Nagy-Szeben . .	18.998	»
Temesvár . . .	32.223	»	Eszék	17.247	»
Nagy-Várad . .	28.698	»	Pápa	14.223	»
Brassó	27.766	»	Fiume	13.314	»
Pécs	23.863	»	Selmeczbánya . .	12.654	»
Székesfehérvár .	22.683	»	Beszterczebánya .	11.780	»
Kassa	21.742	»	Nagykanizsa . .	11.128	»
Sopron	21.108	»	Ungvár	11.017	»
Győr	20.035	»			

Ezen módositás körülbelől 200.000 forint emelésre adott kilátást; de leginkább azzal indokoltatott, hogy a 78 község közül, melyek házbéradó alá estek, tényleg vagyonilag oly nagy különbségek léteznek, hogy ezuttal az igazságos teherelosztás érdeke is követelte a gazdagabb községek nagyobb megadóztatását.

A kormány ez alkalommal Ó-Budára nézve a Budapestre fennálló adótételeket óhajtotta kiterjeszteni; de a törvény e részben továbbra is fentartotta a „Budapest fővárosi törvényhatóság rendezéséről" szóló 1872 : XXXVI. t.-czikk 133. §-ának azon intézkedését, mely szerint „Ó-Budán a házadó jelenlegi fokozata az adótörvények általános szabályozásáig fentartatik".

A 20°/₀ levonásra kijelölt városok és községek az adó fölemelése fejében az uj épületek adómentességének megnagyobbitásában kaptak némi kárpótlást, a mennyiben az 1868 : XXII. t.-czikk 23. §-a akkép módosittatott javukra, hogy az uj épületek 10 év helyett 12 év, a lerombolt házak helyébe felépitettek pedig 8 év helyett 10 évi adómentességet nyertek. (3. §.) Ez a kedvezmény a kormány előterjesztésében nem volt s a képviselőház által vétetett föl.

Lényegesebb módositások tétettek a házosztályadónál. A kormány az eddigi rendelkezéseket hiányosaknak tartotta; mert 1. kivált az alsó osztályok általában igen csekély adóval voltak megróva, mely a magasabb osztályok tételeivel helyes arányban nem áll; 2. az adótételek némely osztályok között aránytalanul emelkednek; 3. a lakrészek száma egyes osztályokban ugyanazon adótétel mellett nagyon különböző; 4. az 50%, és még inkább a 100%-nyi emelkedés sok helyen a házbéradó irányában is igazságtalan túlterheltetésnek bizonyul be, mig más helyeken a házbéradót meg sem közeliti, a mi különösen a nyilt helyiségekkel biró házaknál feltünő; mert ott egyformán 100%-kal emelkedik az adó, akár egy ily helyiséggel bir a ház, akár tiz vagy még többel is. Házadó.

A házosztályadó a törvény 5. §-a értelmében három fokozat szerint vettetik ki. Az I-sôbe azon kis és nagy községek tartoznak, a melyekben az összes lakrészeknek egy harmada nincs bérbeadva; a II-ikba a rendezett tanácscsal biró városok tartoznak, a melyekben az összes lakrészeknek egy harmada nincs bérbe adva; a III-ikba mindazon községek és városok tartoznak, a melyekben a lakrészek összes számának legalább egy harmada bérbe van adva, és tartoznak abba erre való tekintet nélkül mindazon szabad királyi vagy törvényhatósági joggal felruházott városok, a melyek a házbéradó alá nem esnek.

Eddig a községek csak két osztályba soroztattak; olyanokba, hol a házak egy harmada nincs bérbe adva, melyekre nézve az adótélek kiszabattak, és más községek, melyeknél a dijak 50%-kal fölemeltettek.

Az adótételek, melyek a három uj osztályzat szerint fizetendők, a következők:

Osztály	Lakások száma		Az 1875. törvény szerint			Az 1868. törvény szerint	
	1875.	1868.	I.	II.	III.	I.	II.
			forint			forint	
I.	1	1	0.80	1	1.20	0.60	0.90
II.	2	2	2	3	3.60	1.60	2.40
III.	3	3	4	5	6	3	4.50
IV.	4—5	4—5	8	10	12	6	9
V.	6—7	6—7	12	15	18	11	16.50
VI.	8—9	8—9	18	22	27	18	27
VII.	10—11	10—14	24	30	36	30	45
VIII.	12—13	15—18	30	36	45	30	45

Házadó.

Osztály	Lakások száma 1875.	Lakások száma 1868.	Az 1875. törvény szerint I.	II.	III.	Az 1868. törvény szerint I.	II.
			forint			forint	
IX.	14—15	19—21	36	45	54	50 60	75 90
X.	16 és ennél több	22—24	3	4	5	70	105
XI.	.	25—27	.	.	.	80	120
XII.	.	28—29	.	.	.	85	122·5
XIII.	.	30—35	.	.	.	100	150

A X. osztályban minden egyes lakrészért az illető fokozat szerint 3, 4 és 5 forint fizetendő. Az 1868. törvény szerint pedig a 35 szobán felül minden lakrész után 3 forint jár.

Oly házakban, melyek nyitott helyiséggel (mészárszékkel, bolttal, kávéházzal, korcsmával) birnak, a házosztályadón felül a nyitott helyiséghez tartozó minden bolt és szoba után az I. fokozatba tartozó községekben 1 forint, a II. fokozatba tartozókban 2 forint és a III. fokozatba tartozókban 3 forint fizetendő (6. §.); holott az 1868-iki törvény ily esetekben általában oly községekben, a hol a házaknak egy harmadánál több adatott bérbe, a rendes adótételt 100 százalékkal emelte föl.

A kormány számitása szerint a nyitott helyiségek alapján az 1868. törvény alkalmazásánál 49.730 frt, holott az uj törvény szerint 354.929 forint adó várható.

Életbelépett 1875. január 1-jével.

Kereseti adó.

Gyökeres módositásokat tett a törvényhozás az addig személyes kereseti adó és jövedelmi adó néven fennállott adókban s helyettük életbe léptette a kereseti adót, a tőkekamatadót, a bányaadót és a nyilvános számadás alatt levő vállalatok adóját.

Már a IX-es bizottság a személyes kereseti és a jövedelmi adótörvények reformját égetően szökségesnek tartá. „Adórendszerünk reformjában a megoldandó feladatok egyik legfontosabbikát ezen két adónem iránt fennálló törvények gyökeres revisiója és részben uj alapokra fektetése képezi.“

„Minden egységes adórendszernek egyik alapelve, hogy minden adó alá eső jövedelem oly adótételekkel rovassék meg, a melyek azon adóforrások természetéhez illenek, melyekből az adóval terhelt jövedelem ered és igy az egyes jövedelmi források természetükhez képest bár különböző, de egymás között lehetőleg igazságos arányban álló tételekkel rovassanak meg. Hogy ezen elv helyesen és következetesen alkalmaztathassék, minden

adótörvénynek egyik czélját a jövedelemforrások helyes megállapitása képezi." Kereseti adó.

„A helyes jövedelemadó-törvénynek főleg első kelléke, hogy lehetővé tegye az adó alá eső jövedelmi források igazságos meghatározását, és hogy az adóköteles jövedelmi források elvonását az adó alól lehetőleg megakadályozza. Csak igy válik lehetségessé az adótétel arányos és helyes megállapitása és azoknak igazságos alkalmazása."

„A jelenleg fennálló jövedelmi adótörvény ezen irányban nagy hiányokat mutat fel, mert e mellett a jövedelemeltitkolás köztudomásu számos esetei válnak lehetővé, melyek az adózás igazságosságát és egyenlőségét kizárják."

„A személyes kereseti adótörvény pedig elvileg és alapjában hibás. Ezen törvényeknek gyökeres reformja tehát égető szükséget képez, a mely reformnál a személyes kereseti adó mint ilyen egészen megszüntetendő lenne."

„. . . Addig is, mig a személyes kereseti és a jövedelmi adótörvénynek rendszeres reformja megtörténhetik: a jövedelmi adótörvénynek legalább oly módositása eszközlendő mielőbb, a mely a jövedelemnek és a keresetnek arányos és igazságos megadóztatása mellett, a törvény alóli kibuvásokat lehetőleg meggátolja, a visszaéléseket megneheziti és igy a létező aránytalanságokat és egyenlőtlenségeket kiegyenliti."

„. . . Ezen törvényeknek még az 1874. év folyamában kell létrejönniök, ha az egyensuly helyreállitására irányzott törekvések után valódi eredményeket akarunk elérni."

Gyökeres reformhoz azonban még nem volt idő s igy az 1874 : XXXVII. t.-czikk az eddig fennállott szabályokat tartotta — a mennyiben a törvényhozás időközben másként nem intézkednék — 1875. év végéig érvényben.

Ghiczy Kálmán pénzügyminister 1874. október 8-án előterjesztett adójavaslataiban „a keresetadóról" szóló az eddig érvényben volt „személyes kereseti" és „jövedelmi" adók nagy részét lett hivatva pótolni.

Előterjesztésében Ghiczy utal arra, hogy a kereset megadóztatása a pénzügyi törvényhozás legnehezebb feladatainak egyikét képezi. „A kereset megadóztatásánál kell, hogy irányadóul vétessék az az elv, hogy a kereseti nyeremény a maga összeségében vonassék adó alá, s hogy az adóztatási mérték

Kereseti adó. egyes fokozatai egymás közt a kellő arányban álljanak. A kereseti nyereménynek ezen elv szerinti kinyomozására szolgáló módozatok föltalálásában a legtöbb ország törvényhozói fáradoznak már régóta, fáradozásuknak eredménye azonban a feladat nehézségeinél és azon különböző szempontoknál fogva, melyekből azok feladatuk megoldásánál kiindultak, nagyon eltér egymástól s legjobb esetben csak az volt, hogy a törvényhozók a kereset megadóztatásában korábban divott szembetünőleg észrevehető hiányokat és aránytalanságokat kijavitani, illetőleg helyesebb arányba hozni iparkodtak, sok esetben nem is annyira az elfogadott adórendszer elméleti és gyakorlati helyességének öntudatában, mint inkább az állam kisebb vagy nagyobb pénzszükségletének befolyása alatt... Az előterjesztett törvényjavaslat sem vehet igénybe más czimet, mint egy arra szolgáló kisérletet, hogy a személyes keresmény eddigi megadóztatásában előfordult és több év gyakorlata folytán hiányosoknak ismert tételek és mértékek helyesebb és a jelen idő keresetmérvének inkább megfelelő arányba hozassanak, egyszersmind pedig az állam fokozódott pénzszükséglete is számba vétessék."

„Emelések történtek mindazon állandó adótételeknél, melyeknek eddigi mértéke, tekintettel a személyes keresmény jövedelmezőségének tetemes emelkedésére, a kipuhatolandó kereseti tiszta jövedelemre vetett százalékos adóval szemben több évi tapasztalás szerint már arányban nem álltak; mert mig ezen állandó adótételek (az 1873 : VIII. t.-czikkben foglalt csekély emeléseket nem tekintve) még az 1850-ik évből származnak s az alsóbb néposztályok keresményének akkori értékéhez voltak szabva, addig a jövedelmi százalékokban kifejezett adó, a jövedelem emelkedésével szintén aránylagosan emelkedett s az állandó adótételeket mindinkább maga mögött hagyta."

Ghiczy törvényjavaslatát a törvényhozás már Széll pénzügyminister működése alatt fogadta el, nagyobbrészt egész teljességében, legalább elveiben; s igy lett törvénynyé az 1875. évi XXIX. t.-czikk „a keresetadóról".

E szerint keresetadó alá tartozik minden keresmény vagy jövedelem, mely: kézi munkából, — ipar- és kereskedelmi üzletből, — szorosabb értelemben vett szellemi (értelmi) és bármi más haszonhajtó foglalkozásból és üzletből, — végre a föld-,

ház- és tőkekamatadónál tekintetbe nem vett személyes keresetből származik. (2. §.) Keresetadó.

A keresetadónak négy osztálya van:

az I. osztályba tartoznak: *a)* a mezőgazdasági és a gyárakban, kereskedelmi és iparüzletekben és vállalatokban cseléd minőségben alkalmazott egyének; adójuk

	a)	*b)*	*c)*	*d)*
	f o r i n t			
a családfőnél, az elfogadott törvény szerint . .	2.00	2.00	2.00	1.00
Ghiczy javaslata szerint	4.00	3.00	3.00	2.00
1875. előtt	2.00	2.—1.00	2.—1.00	1.00
a családtagnál, az elfogadott törvény szerint .	1.00	1.00	1.00	0.60
Ghiczy javaslata szerint	1.50	1.00	1.00	8.80
1875. előtt	1.00	1.00	1.00	0.50

b) házi cselédek és napszámosok (l. 1883 : X. t.-czikk):

	a)	*b)*	*c)*	*d)*
	f o r i n t			
a családfő és férfi cselédnél, az elfogadott törvény szerint	4.00	3.50	2.50	2.00
Ghiczy javaslata szerint	4.00	3.—2.00	3.—2.00	2.00
1875. előtt	2.00	2.—1.00	2.—1.00	1.00
a nőcselédnél, az elfogadott törvény szerint . .	2.00	2.00	1.60	1.00
Ghiczy javaslata szerint	2.00	2.—1.00	2.—1.00	1.00
1875. előtt	2.00	2.—1.00	2.—1.00	1.00
a családtagnál, az elfogadott törvény szerint .	1.20	1.00	0.80	0.60
Ghiczy javaslata szerint	1.50	1.—0.80	1.—0.80	0.80
1875. előtt	1.00	1.—0.50	1.—0.50	0.50

c) a gyárakban, kereskedelmi és iparüzletekben és vállalatokban alkalmazott segédek és segédmunkások, ha 40 forintnál több havidijat nem huznak vagy ha darabszámra dolgoznak:

	a)	*b)*	*c)*	*d)*
	f o r i n t			
a családfőnél, az elfogadott törvény szerint . .	5.00	4.50	4.00	3.00
Ghiczy javaslata szerint	5.00	4.—3.00	4.—3.00	3.00
1875. előtt	4.00	4.—2.00	4.—2.00	2.00
a családtagnál, az elfogadott törvény szerint .	1.20	1.00	0.80	0.60
Ghiczy javaslata szerint	1.50	1.—0.80	1.—0.80	0.80
1875. előtt	1.00	1.—0.50	1.—0.50	0.50

Kereseti adó.

d) a napidijasok, évi vagy havi állandó fizetést nem huzó irnokok és általában az irásbeli, számviteli vagy felügyelői teendőket valamely üzletben, vállalatban vagy intézetben állandó alkalmazás nélkül végző vagy olyan egyének, kik foglalkozásuknál fogva sem a felsoroltak közé, sem a többi osztályok egyikébe nem tartoznak:

	a)	*b)*	*c)*	*d)*
	f o r i n t			
a családfőnél, az elfogadott törvény szerint . .	2.—6.00	2.—5.00	2.—4.00	2.—3.00
Ghiczy javaslata szerint	2.—8.00	2.—6.-0.80	2.—4.-0.80	0.80
1875. előtt	jövedelmi adótörvény alá esett			
a családtagnál, az elfogadott törvény szerint .	1.00	1.00	0.80	0.80
Ghiczy javaslata szerint	1.00	1.—0.80	1.—0.80	0.80
1875. előtt	jövedelmi adótörvény alá esett			

e) a segéd nélkül dolgozó önálló kézmüiparosok:

	a)	*b)*	*c)*	*d)*
	f o r i n t			
a családfőnél, az elfogadott törvény szerint . . .	5.—12.00	4.—10.00	4.—8.00	3.—6.00
Ghiczy javaslata szerint	5.—20.00	4.—12.00	4.—12.00	3.—9.00
1875. előtt	jövedelmi adótörvény alá esett			
a családtagnál, az elfogadott törvény szerint .	1.20	1.00	0.80	0.80
Ghiczy javaslata szerint	1.50	1.—0.80	1.—0.80	0.80
1875. előtt	jövedelmi adótörvény alá esett			

f) kis és nagy községekben segédekkel dolgozó kézmüiparosok:

a családfőnél, az elfogadott törvény szerint . .	5—12 frt,
Ghiczy javaslata szerint	5—20 frt,
1875. előtt	jövedelmi adó alá esett
a családtagnál, az elfogadott törvény szerint .	1 frt; azonkivül minden segéd után 2—4 frt

(Ghiczy javaslata szerint 2—5 frt).

Megjegyzendő, hogy a törvény a helyek különfélesége szerint négy osztályt állapit meg és pedig: *a)* a fővárost, *b)* törvényhatósági joggal felruházott vagy rendezett tanácsu városokat vagy oly községeket, melyek törvényhatóságnak vagy királyi törvényszékeknek székhelyei, a mennyiben népességük 10.000 léleknél nagyobb vagy rendes vágányu vasuti állomással vagy végre gőzhajózási állomással birnak; és ezeken kivül minden községet, melynek népessége 15.000 léleknél nagyobb; *c)* törvényhatósági joggal felruházott vagy rendezett tanácsu városok-

ban vagy oly községekben, melyek törvényhatóságnak vagy kir. törvényszéknek székhelyei, a mennyiben a *b)* rovatban emlitett kellékekkel nem birnak; és ezeken kivül mindazon községekben, melyeknek népessége 8.000—15.000 lélekből áll; *d)* egyéb helyeken. Keresetadó.

A Ghiczy-féle javaslat csak három kathegoriát ismert, ezek voltak: *a)* főváros, *b)* törvényhatósági joggal felruházott vagy rendezett tanácscsal biró vagy oly városok, melyek törvényhatóságok vagy törvényszékek székhelyei, *c)* egyéb helyek.

g) az állandó üzlethely nélkül müködő házalók:

1. ha üzletüket gyalog folytatják . . . . . 3 forintot,
2. ha üzletüket segéd nélkül, egy lóval folytatják . . 16 »

ezenfelül minden segéd után 2 frtot és minden ló után 3 frtot fizetnek. (8. §.)

Ha a családfő nő, a családfőre kiszabott adótétel felét fizeti. (9. §.)

A cselédek, továbbá a gyári, kereskedői és iparossegédek és segédmunkások keresetadóját a munkaadók fizetik, de jogukban áll az általuk lefizetett adót az illetők béréből levonni. (11. §.)

Az I. osztályban keresetadó alá nem tartoznak: *a)* a kik éltök 16-ik évét még be nem töltötték, *b)* a közös hadsereg és a magyar honvédség legénysége a tényleges szolgálati kötelék tartamára, továbbá a patentális rokkantak, a mennyiben nyugzsoldjukon kivül más keresetük nincsen; *c)* a pénzügyőrök, a szemlészeket is ide értve, a megyei és városi hajduk, pandurok és fogházak őrei rendes zsoldjuk, valamint nyug- és kegydijaikra nézve, ha ezeken kivül más keresetük nincsen; *d)* a *c)* pont alatt felsoroltak özvegyei és gyermekei nyug- és kegydijaikra nézve; *e)* a bányamunkások és azok özvegyei nyug- és kegydijaikra nézve; *f)* testi vagy lelki fogyatkozás miatt keresetképtelenek; *g)* közsegélyre vagy alamizsnára szorulók, koldusok; *h)* az országban tartózkodó idegenek azon évben, melyben az országba költöztek, kivéve, ha a magyar honpolgárok hasonló körülmények közt azon államban, melynek az illetők polgárai, adófizetésre kötelezvék. —

A II. osztályba tartoznak: *a)* a föld- és házbirtokosok (egyesek, erkölcsi személyek és a házközségek fejei), továbbá *b)* a haszonbérlők kivételével azok, a kik a kereseti adó III. osztálya vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója és bányaadó alá tartoznak és 40 forintnál több adót

Keresetadó.

fizetnek, végre *c)* azok, a kik tőkekamat- és járadékadóval vannak megróva.

A keresetadó a megelőző évben kivetett egyenesadók után 40%, mindegyik községben, melyben ily egyenesadó kirovatott; ezen adóösszeg azonban azon községben, melyben az adózó lakását tartja, 2 forintnál kevesebb nem lehet. (12. §.)

A törvény a javaslatnak megfelelt legalább lényegben; és az addigi állapottal is megegyez, azon egy kivétellel, hogy 2 frt helyett 1.70 frt volt a minimum.

Az ezen osztályba sorozottak családtagjai 1 forint adót fizetnek, ha a családfő azon községben, hol lakik, 40 forintnál több egyenes adót nem fizet; és 2 forintot, ha annál többet fizet (13. §.); a házközséghez tartozó családtagok kereseti adója 56 krajczár. (14. §.)

A III. osztályba tartoznak:

a) haszonbérlők; *b)* gyárosok és iparosok az I. osztályzat *e)* és *f)* pontjai alatt emlitettek kivételével; *c)* bankárok, kereskedők (kalmárok, szatócsok) és gyógyszerészek s általában mindazok, kik valamely haszonhajtó üzletet folytatnak; *d)* mindazok, kik évi vagy havi fizetéssel vagy tiszteletdijjal egybe nem kötött szellemi (értelmi) vagy müvészeti foglalkozást űznek, u. m.: ügyvédek, mérnökök, orvosok, sebészek, szülészek, szülésznők, irók, művészek, magántanárok, tanitók stb.; végre a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek igazgatói és azok igazgatótanácsának tagjai a jelenléti jegyekért járó összegekre nézve.

Az adó az adókötelesek által benyujtandó vallomások alapján az adóévet megelőző három évi tiszta kereseti vagy üzletnyeremény alapján vettetik ki és minden 100 frt után 10 frt. (15. §.)

Minimális nyereményt képez:

a) haszonbérlőknél az évi szolgálmányok 25%-a (Ghiczy javaslata szerint 30—60%; az addigi jövedelmi adó nem a jövedelem minimumát, hanem az adó minimumát állapitja meg s pedig ez esetben $2^1/_2$%-kal):

b) mészárosoknál, (henteseknél, húsvágóknál) az adóévet megelőző évben levágott minden darab szarvasmarha után:

a fővárosban	5	forint,
10.000-nél több lakossal biró községben	4	»
2.000—10.000 lakost számláló községben	3	»
2.000 vagy annál kevesebb lakost számláló községben .	2	»

4 borju, 4 sertés, 8 juh egy szarvasmarha gyanánt vétetik számba;

c) bérkocsisoknál és társaskocsi tulajdonosoknál az adóévet megelőző évben tartott minden kocsi után: Keresetadó.

a fővárosban	100 forint,
10.000-nél több lakost számláló községben . . .	60 »
2.001—10.000 lakost számláló községben	40 »
2.000 vagy kevesebb lakossal biró községben . . .	30 »

d) teherszállitó evezős hajók tulajdonosainál, akár saját, akár mások árúit szállitják, hajóik hordképességének minden 100 vámmázsája után 10 forint;

e) a III. osztály *b)* és *c)* alosztályai alá tartozó itt fel nem sorolt adóköteleseknél, valamint szintén a III. osztály *d)* osztálya alá tartozó adóköteleseknél is az általuk fizetett évi lakbérnek ½—8-szoros (Ghiczy javaslata szerint ½—6-szoros) összege és az üzleti (irodai) helyiségbérnek 25—100 (Ghiczy javaslata szerint 50—100) százaléka.

A tiszta kereseti nyeremény minimumának vétetik a lakbérnek 1½—2½-szeres összege, ha a lakbér 500 forintnál nem nagyobb; 1½—3-szoros összege, ha a lakbér 500 forinttól 1.000 forintig terjed; 2—6-szoros összege, ha a lakbér 1.000 forinttól 2.000 forintig terjed; 3—8-szoros összege, ha a lakbér 2.000 forintnál nagyobb.

Az adóköteles minden kiskoru gyermekéért a lakbérnek 10%-a levonandó, oly formán azonban, hogy ezen levonás egy gyermekre nézve 50 forintnál és valamennyi gyermekre vonatkozólag a lakbér 40%-ánál több nem lehet. (19. §.)

Ha az adóköteles által lakott vagy használt lakás és üzlethelyiség házosztályadó alá esik, évi lakbérül veendő: *a)* azon kis és nagy községekben, a melyekben az összes lakrészeknek egy harmada nincs bérbe adva, a kirótt házosztályadónak 50-szeres (Ghiczy javaslata szerint 60-szoros); *b)* a rendezett tanácscsal biró azon városokban, a melyekben az összes lakrészeknek egy harmada bérbeadva nincsen, a kirótt házosztályadó 40-szeres (Ghiczy javaslata szerint 48-szoros); *c)* mindazon községekben és városokban, a melyekben az összes lakrészeknek legalább egy harmada van bérbe adva, a kirótt házosztályadónak 34-szeres (Ghiczy javaslata szerint 40-szeres) összege.

Megjegyzendő, hogy a Ghiczy-féle javaslat a törvényben is fölvett minimumokon kivül még a serfőzőknél, és pedig minden

Keresetadó. bécsi akó sörlé után 50 krt, fürdőintézetek tulajdonosainál és téglagyáraknál is állapitott meg külön minimumot.

Az addigi jövedelmi adótörvény szerint pedig a minimális adó a meg nem jelölt üzleteknél és foglalkozásoknál az évi lakbér 15—20%-ában, s ezenfelül az üzlethelyiség bérének 5%-ában volt megállapitva.

A III. osztályban keresetadótól mentesek: *a)* az országban tartózkodó török alattvalók a fennálló szerződések értelmében, azaz valódi török áruknak behozatalából és eladásából, továbbá az osztrák-magyar monarchiában készült gyártmányoknak Törökországba való kiviteléből, végre a Törökországból és oda való átviteli kereskedésből származó jövedelmükre nézve; *b)* az országban tartózkodó idegenek azon évben, melyben az országba költöztek, valamint külföldi kereskedők, gyári kereskedői és ipari utazók, kik személyesen vagy meghatalmazottjaik által a belföldi piaczokat koronkint meglátogatják, kivéve, ha a magyar állampolgárok hasonló körülmények közt azon államban, melynek az illetők polgárai, adófizetésre köteleztetnek; *c)* a törvény által országosan alapitott közművelődési intézetek; *d)* közintézetekül, azaz nem pénzvállalatokul tekintendő jótékonysági intézetek, például kórházak, árva- és szegényápoló intézetek, segélyegyletek, tébolydák, lelenczházak, vakok és siketnémák intézetei, kisdedóvodák, az általuk ápolt vagy óvott egyénektől netalán beszedett dijakból és segélypénzekből eredő jövedelme akár hatóságok, akár egyáltalán a nyerészkedési czél kizárásával alakult egyletek által tartatnak fenn; *e)* kolduló vagy betegápolással foglalkozó szerzetesek e minőségben huzott jövedelme; *f)* azok, kik házi szükségletükre szolgáló iparczikkek készitésével foglalkoznak; *g)* iparüzőknél azon családtagok, kik az adóköteles üzletnél segédmunkásképen vannak alkalmazva s kiknek munkájáért a családfő üzleti nyereménye bevallásában téritést nem vont le a nyers jövedelemből.

A IV. osztályba tartoznak: az állandó fizetést, nyug-, kegy- vagy tiszteletdijat huzó állami, törvényhatósági, közalapitványi, községi, egyházi, társulati és magántisztek, tisztviselők, hivatalnokok, közegek, nyug- vagy kegydijt huzó özvegyek; állandó alkalmazásban lévő üzletvezetők, felügyelők, kezelők, könyvvivők, pénztárnokok s általában a 40 forintnál több havidijt huzó segé-

dek, segédmunkások, állandó fizetést huzó lelkészek, tanárok, tanitók, nevelők, irók, művészek, végre a hivatalszolgák. Keresetadó.

Ezen osztálybeliek az eddigi jövedelmi adó II. osztályába eső adótételeket fizetik, s e részben a javaslat is ugyanazt tartalmazta. (26. §.)

Az állam hivatalnokai, a katonatisztek, honvédtisztek, törvényhatósági tisztviselők és hivatalnokok és a néptanitók a községi adótól hivatalaik után járó jövedelmeikre nézve továbbra is adómentesek. (27. §.)

A IV. osztályban keresetadótól mentesek: *a)* a külhatalmaknak az országban székelő követei és consulai, nemkülönben a követséghez vagy consulatushoz tartozó diplomatikai személyzet az e minőségben huzott élvezményei után; *b)* a közös hadsereg és a magyar honvédség tényleges szolgálatában lévő tisztek, tábori lelkészek, hadbirók, hadbirósági gyakornokok és tanonczok, tudori ranggal biró katonai orvosok és hadtesti számvevők kincstári illetménye; *c)* a Mária Terézia-lovagrenddel és vitézségi érmekkel összekötött járandóságok és a nevezett rend vitézeinek és özvegyeinek járó nyug- és kegydijak; *d)* kincstári dijak levonásával terhelt államtiszti fizetések, a szabályszerü 12 havi levonási időszak tartamára; *e)* szálláspénzek, napidijak, köz- és magántisztviselők szálláspénzei, lótartási járandóságai, sóilletményei, átalányai s általában minden oly járandóságai, melyek élvezete meghatározott hivatali kiadással van egybekötve, ide nem értve a müködési pótlékot, kivételképen engedélyezett drágasági pótlékok, segély- és jutalomdijak; *f)* azon nyug- és segélydijak, melyeket testületek és egyletek által alakitott alapokból ugyane testületek és egyletek tagjai vagy özvegyeik és árváik huznak; *g)* tényleges szolgálatban álló vagy nyugalmazott állami és törvényhatósági tisztviselők hitvesei és gyermekei, a mennyiben velök közös háztartásban élnek és külön keresetet nem üznek. (5. §.)

Ezen törvény 1875. évi január 1-től kezdve lépett életbe (41. §.); ez idővel megszüntek a személyes kereseti adóról szóló 1868 : XXIV., XXXIV. és az 1873 : VIII. törvényczikkek, továbbá a jövedelmi adóról szóló 1868 : XXVI., 1870 : XLIX., 1871 : LVIII. és 1873 : VII. törvényczikkek. (39. §.)

A törvény hatálya a polgárositott határőrvidéki részekre — tekintettel az 1873 : XXVIII. törvényczikkre és az ezen

Keresetadó.

törvényczikk 5-dik szakaszában foglalt kivétel fentartása mellett — egyelőre ki nem terjed. (40. §.) Ez a kivétel abban találta magyarázatát, mely szerint „a határvidéken fennálló adók az adóügynek a magyar korona országaiban egy általános földadókataszter alapján leendő szabályozásáig fentartandók".

A II-od osztályu kereseti adót az 1875 : XLVII. t.-czikk hatályon kivül helyezte és 13. §-a szerint a *b)* alatt emlitett adózókat a kereseti adó alól egészen fölmentette; az *a)* és *c)* alatt emlitetteket pedig a szerint, a mint 50 forintnál nem nagyobb, 50 forintot vagy 100 forintot meghaladó adót fizettek: 2, 3 és 4 forint adó alá vetette. —

Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója.

Az 1868 : XXVI. törvényczikkben foglalt jövedelmi adó I. osztályába $10^0/_0$-os adóláb mellett tartoztak azon vállalatok, melyeket az 1875 : XXIV. t.-cz. „a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adójáról" ezentul szintén a tiszta jövedelem után $10^0/_0$-kal adóztat meg.

A Ghiczy pénzügyminister által 1874. október 8-án beterjesztett adójavaslatok közt foglalt ezen uj adónál a reform lényege abban állt, hogy a szóban álló vállalatokra nézve megállapitotta, mi vonható le a nyers jövedelemből, hogy a megadóztatandó tiszta jövedelem kimutattassék.

Maga a kormány előterjesztése kijelenti, hogy a szóban álló vállalatok „a foglalatosság és a munka eredményét képezi; ezen természeténél fogva tulajdonképen a kereseti adó alá tartozńék, de miután a részvénytársulati vállalat egész szerkezete és czélja is a magánüzletektől lényegesen különbözik, a mennyiben . . . . alapszabályok szerint szervezkedik és működik, nyilvános számadástételre köteleztetik s vagyona szaporitását, mely a magánvállalat főczélja, csak igen szük korlátok közt gyakorolhatja, hanem ellenkezőleg egész tiszta jövedelmét évenkint a részvényesek közt rendszerint felosztani tartozik, a magánvállalatok megadóztatására vonatkozó czélirányos s az adózó félre méltányossági szempontból is ajánlatos rendszabályokat a társulatokra és egyletekre általában alkalmazni nem lehet, sőt ily rendszabályok alkalmazása sok esetben a czélt egészen szem elől tévesztené".

A törvény szerint adóznak, a mennyiben a bányaadóról szóló törvény határozatai alá nem esnek: a magyar korona orszá-

gai területén bel- vagy külföldiek által ipari, kereskedelmi, pénzforgalmi, szállitási s bárminemü más haszonhajtó czélból nyereményre alakult vagy üzletben tartott s nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek üzleti jövedelmeik után (1. §.); kivétetnek *a)* a kincstári kezelés alatt álló magyar államvasutak, *b)* azon vállalatok jövedelme, melyeknek adómentességét külön törvény biztositja, ezen adómentesség tartamára. (2. §.)

Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója

Adóköteles jövedelemnek vétetik az adóévet megelőző 3 évi üzleteredmény átlaga. (3. §.)

Ghiczy javaslatában a megelőző év (nem 3 év) üzleteredménye volt tervezve; nézete szerint ugyanis „a három évi átlag magánvállalatoknál helyes, és pedig azért, mert felteendő, hogy a magánvállalkozó évi szükségletei fedezésére nem használandja fel az üzleti viszonyok változásából eredő évi kisebb vagy nagyobb jövedelmét minden egyes évben, hanem annál inkább kénytelen évi szükségleteire jövedelmének több évi átlagát felhasználni, mert bekövetkezhetnek veszteségi évek is, melyekben életfentartási szükségletei annak daczára fedezetet igényelnek; azért rendeli ezekre nézve a törvény a három évi jövedelmi átlag után való megadóztatást, hogy az évenkint fizetendő adó az évi életfentartási szükséglet átlagához arányban legyen, s a némely évben netalán szenvedett üzleti veszteség a kirovandó adóátlagra is kellő befolyást gyakorolhasson. A társulatoknál és egyleteknél ezen igazság és méltányosság parancsolta szempont teljesen hiányzik, mert ezeknek évi életfentartási szükségletük nincsen, hanem egész tiszta jövedelmüket a tartalékalapra forditandó csekély összegek kivételével évről-évre a részvényesek vagy tagok közt felosztani tartoznak; itt tehát a 3 évi átlagnak nem volna értelme".

Daczára ezen indokolásnak, az adóügyi bizottság ugyanazt az elvet találta alkalmazandónak a társulatokra is, melyet a törvényhozás helyesnek mondott és elfogadott a kereseti adónál.

Az igazgatási és üzleti költségekhez számittatnak, illetőleg a nyers jövedelemből levonatnak: 1. a vállalat által kimutatott összjövedelemben benfoglalt az a jövedelem, mely föld-, ház-, vagy bányaadóval megrovott ingatlan vagyonból, vagy tőkekamatadóval megrovott avagy külön törvény által adómentesnek nyilvánitott államkötvényekből származik; 2. elsőbbségi kötvények

Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója.

kamatai, tekintettel a tőkekamat- és járadékadóról szóló 1875. évi XXII. t.-czikk 6. §. *b)* pontjára (hogy t. i. ezen kamatokból már az illető fizető pénztárak levonják az adót), fordittatott légyen az ezen kötvények segélyével beszerzett összeg akár a vállalat megalapitására, akár annak kiterjesztésére, akár végre az üzletnek folytathatására; 3. a jelzáloggal biztositott tőkék kamatai, tekintettel az 1875 : XXII. t.-czikk 6. §. *c)* pontjára (t. i. hogy az illető pénztárak vonják le az adót), valamint azon üzleti kamatok, melyeket a vállalat beszerzett s üzletébe befektetett idegen tőkék után fizet; 4. az első szervezés létesitése czéljából szükséges, egyszermindenkorra teendő költségek, mik közé azonban sem az alapitóknak készpénzbeli betétei, sem azoknak netán bármi módon adott előnyök, sem a felszerelés költségei nem soroztatnak; 5. azon költségek, melyek a leltár szerinti felszerelési állapot karbantartására, társulati czélokra szolgáló lakbérekre és irodaszerekre szükségesek, és e czélra az üzleti év folytában valóban ki is adattak; 6. azon összegek, melyek gépek, gyári eszközök és egyéb üzleti felszerelések elhasználása által okozott értékcsökkenések pótlására alakitott tartalékalapba helyeztetnek, mindaddig, mig ezen rendeltetésüktől el nem vonatnak; 7. a mérlegben behajthatlan követelések gyanánt kimutatott összegek. Ezen összegek nyilvántartandók, s a mint részben vagy egészben behajthatókká válnak, adó alá vonatás czéljából a bevételekben külön mutatandók ki; 8. biztositó intézeteknél: *a)* a folyó koczkázatok fedezésére a későbbi évekre átvitt dijtartalékok, *b)* megtörtént károk után megállapitott, de az év lezártával még ki nem fizetett dijak összegei; 9. az igazgatók, tisztviselők és szolgák fizetései, ugyszintén az igazgatóknak és az igazgatótanács tagjainak a jelenléti jegyekért járó összegek, végre biztositó intézeteknél az ügynökök dijai; 10. oly előlegezési és önsegélyző-egyleteknél, melyek üzleti tőkéjüket csak tagjaiktól havonkint 4, hetenkint pedig 1 forintot meg nem haladó részletekben szedett törzsbetétekből gyüjtik, és a melyeknél egy törzsbetét 50 forintnál (1880 : LX. t.-czikk 1. §-a az „50 forintnál nem nagyobb“ szókat kihagyja) nem nagyobb, ha kölcsönöket csak tagjaiknak adnak, és üzletüket az egylet tagjainak adott előlegezésen vagy kölcsönön túl más nyereményre vagy kereseti ágra nem terjesztik ki: az egyleti tagoknak kifizetett kamatösszegek a törzsbetétek 6%-ának erejéig.

Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója.

A Ghiczy-féle javaslatban ezen pontozatok közül meg volt az 1., 2., 3., 5., 7. és 9. pontokban foglalt legalább lényegileg, azonkivül azonban föl volt még véve egy intézkedés, mely szerint „az igazgatási és üzleti költségekhez nem számittatnak, illetőleg a nyers jövedelemből le nem vonatnak: *a)* az alapitási és szervezési költségek; *b)* a vállalat után fizetett üzleti adó és a községi pótlék; *c)* uj befektetésekre és beszerzésekre forditott, az üzlet kiterjesztésére, az üzleti tőke gyarapitására szolgáló kiadások, nemkülönben a tartalékalapba helyezendő összegek; *d)* gépek, gyári eszközök és egyéb üzleti felszerelések elhasználása fejében „értéktörlesztés" czimén felszámitott összegek; *e)* jótékony czélokra tett adományok; *f)* az adóköteles vállalatba fektetett tőkék kamatai; *g)* az igazgatósági tagoknak a jelenléti jegyekért járó összegek és osztalékok."

Az adóügyi bizottság javaslata alapján a képviselőház arra az álláspontra jutott, hogy a negativ határozatoknak fölvétele csak zavarokra ad alkalmat és az üzleti érdeknek megfelelően egészitette ki a levonható tételeket.

Ez a törvény is 1875. január 1-vel lépett életbe (13. §.) és egyelőre a polgárositott határőrvidékre ki nem terjedt. (12. §.) —

Tőkekamat- és járadékadó.

Ghiczy Kálmán pénzügyminister adójavaslatai közt az addig érvényben volt jövedelmi adóban foglalt intézkedések mint külön „tőkekamat- és járadékadóról" törvényjavaslat szerepelt, melyet a törvényhozás egészben el is fogadott és az 1875. évi XXII. törvényczikkel törvény erejére emelt.

Ezen törvény szerint:

A tőkekamat- és járadékadó tárgyát képezi mindazon vagyon, mely a föld-, ház- és kereseti adó, valamint a nyilvános számadásra kötelezett társulatok és egyletek adója által közvetve vagy közvetlenül nem érintetik. (1. §.)

Kivétetnek: 1. a királyi udvartartás költségei; 2. a külhatalmak követeinek és a követség személyzetének, valamint 3. a külhatalmak consulainak s a consulatus személyzetének, ha azok külföldiek és 4. az országban egy évnél rövidebb ideig tartózkodó idegenek tőkejövedelme, ha azon államban, melyhez az illető tartozik, a magyar honpolgárok irányában ugyanazon eljárás követtetik; 5. a külföldről folyó jövedelem, a mennyiben hitelesen bizonyittatik, hogy ezen jövedelem után az adó már

Tőkekamat- és járadékadó.

egy oly külföldi államban fizettetett meg, mely e tekintetben Magyarország irányában a viszonosság elvét követi; 6. közvetlenül a tudományok előmozditására és a nyilvános közoktatás czéljaira szolgáló tőkék kamatjövedelme; 7. közintézeteknek, azaz nem pénzvállalatoknak tekintett jótékonysági intézetek (kórházak, árva- és szegényápoló-intézetek, segélyegyletek, tébolydák, lelenczházak, vakok és siketnémák intézetei, kisdedóvodák) tőkéinek kamatjövedelme, ugy az ezek által nyert segélypénzek; 8. kolduló és betegápolással foglalkozó szerzetek kamatjövedelme; 9. az alapszabályok értelmében takarékkönyvek kibocsátására jogositott pénzintézeteknél takarékkönyvecskékre elhelyezett betétek kamatai (lásd 1883 : VII. és 1891 : XIV. törvényczikk 85. §.); 10. oly kölcsönök kamataiból eredő jövedelem, a melyeknek adómentességét külön törvény biztositja; 11. a részvények osztalékai; 12. elsőbbségi kötvények kamatai, ha azoknak adómentességét külön törvény biztositja; 13. papnövendékek és más rendes tanulók ösztöndijai; 14. 315 forintot tul nem haladó kamat vagy életjáradék, a mennyiben az illető fél összes jövedelme adósságainak levonása nélkül a nevezett összegnél nem több. (2. §.)

Fölemlitendő, hogy a 9. pont alatt foglalt kivételt az adóügyi bizottság javaslatára a képviselőház vette fel a törvénybe, s igy a Ghiczy-féle javaslat szerint a takaréktári betétek adó alá lettek volna vetendők.

Az adó 10% a kiszámitott jövedelem után; kivételt képez ez alól a földtehermentesitési, szőlődézsmaváltsági és urbéri jelzálogos váltsági kötvények kamatai, melyeknél az adó 7% (5. §.) és azon életjáradékok, melyek özvegyi jog czimén az özvegy ellátására kiszolgáltattatnak, valamint azok után is, melyek szülők részére a gyermekeknek vagy unokáknak átengedett vagyonért kiköttetnek és melyeknél az adó 5%. (4. §.)

Az adóláb ugyanaz, mint mely az 1868 : XXVI. t.-czikk szerint fönnált, azzal a kivétellel, hogy a 600 forintot meghaladó életjáradékok előbb hasonlókép 10% adó alá estek.

A tőke- és járadékadó fizetésére a tőke- vagy járadékjövedelmet huzó egyén köteleztetik. Kivételt képez: *a)* az adó alá eső államkötvények, melyek után az adót az illető kifizető állami pénztár; *b)* az elsőbbségi kötvények, és *c)* nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek által felvett és jelzálogilag biztositott tőkék kamatai, melyeknél az adót a kamatokat kifi-

zető társulat az illető kamatélvezőnek rovására vonja le s az illető adóhivatalba szolgáltatja be. (6. §.)

A tőkekamatadó 1875. január 1-vel az uj törvény határozatai szerint rovatik ki (10. §.) és egyelőre a polgárositott határőrvidéki részekre nem terjed ki. (9. §.)

Bányaadó.

Magyarországon a magánbányászat a regale alapján a nyers jövedelemnek bizonyos hányadát fizette; ez a bányaadó a nyerstermények egy tizedének beszolgáltatásából állott s rendesen akként vettetett ki, hogy az illető bányamivelők a nemes fémeket és az azokat tartalmazó érczeket a kincstárnál beváltani lévén kénytelenek, az avval megbizott beváltó-, pénzverde- és kohóhivatalok a beszolgáltatott fém szabad (azaz a beváltási és olvasztási költségeknek az eredeti brutto-értékből levonása után a termelőknek kifizetendő) érték összegéből egy tizedrészt bányavám (Urbura, Bergfrohne) fejében egyszerüen visszatartottak.

A bányavám ezen beszedési gyakorlata csak a vas- és a távolabb fekvő rézbányamüvekre nézve — melyeknek terményeit a kincstár felkészités végett nem használhatta — szenvedett annyiban módositást, a mennyiben ezen termékek után járó bányavám különböző vidékek szerint különböző árban váltatott meg, sőt a vasérczekre sok helyütt, a bányavám jogosságát el nem ismerő tulajdonosok vonakodása miatt nem is foganatosittatott; a többire nézve azonban 1862. május 1-éig határozottan fentartatott és szedetett.

A bányavám mellett a bányajövedelmi adó legelőször az 1850. ápril 25-én kelt császári nyilt parancs által hozatott be hazánkba is; a bánya- és huta-üzleti jövedelem az I. osztályu jövedelem közé soroztatott és 5%-kal adóztatott meg, azon fentartással azonban, hogy a fennálló bányajogbér (bányavám) összege a bánya- és hutajövedelem után fizetett adóból levonassék s csak a felesleg hajtassék be jövedelmi adókép.

Az 1854. november 1-én hatályba lépett bányatörvény 219. §-a a bányavámot továbbra is föntartotta; az 1854. okt. 4-én 632. sz. pénzügyministeri rendelettel a bányavám aszerint, amint a termékek eredeti termelési alakjukban vagy lényeges átváltoztatással hozatnak forgalomba 5, illetőleg 3%-ra szállittatott le, fentartatván továbbra is az az intézkedés, hogy a kincstári beváltóhivatalokhoz beszolgáltatott termények után járó

Bányaadó. bányavám beszedését ezen hivatalok közvetlenül a termények értékének kifizetésénél eszközöljék.

Ezzel egyidejüleg a bányatörvény 215. §-a értelmében minden 12.544 □° bányamérték és minden 32.000 □° külmérték után évenkint 6 frt 30 kr ugynevezett telekdij (Messengebühr) fizetése rendeltetett el, ha mindjárt a bányamü veszteséggel müveltetett, vagy haladékengedély mellett müvelésen kivül állott is.

A nyerstermények 5, illetőleg 3%-ában kirovott bányavám 1862. május 1-től kezdve megszünt s ezen időtől kezdve a tiszta hozadék képezi a bányaadó alapját.

A jövedelmi adó az emlitett időtől kezdve 5% volt; 1866. január 1-én három évre a vas- és ólombányákra 3%-ra mérsékeltetett. Ezen jövedelmi adón kivül zártkutatási dij fejében 4 frt, és telekdij fejében is 4 frt volt fizetendő.

Az 1868: XXVI. t.-cz. 2. §. *e)* pontja szerint a bányajövedelmi adó 10%-ban állapittatott meg, kivéve az arany-, ezüst-, réz-, ólom-, dárdany-, higany-, kékeny- és álanytermelő bányákat, melyeknek jövedelme 7% adó alá esik.

Ghyczy pénzügyminister adótörvényjavaslataiban a bányászatot kivette a keresetadó köréből és a bányaüzem sajátságos viszonyait tekintve, külön bányaadót hozott javaslatba; mi a képviselőház részéről kedvező fogadtatásban is részesült, s igy jött létre az 1875: XXVII. törvényczikk „a bányaadóról".

Ezen törvény szerint bányaadó alá tartoznak a következő üzletek: *a)* minden bányavállalat, mely a bányatörvény szerint adományozott külmértékkel vagy adományozott és bányatelekkönyvezett bányatelekkel bir, vagy végre segédhajtásra bányahatósági engedélyt nyert; *b)* a kőszénbányák, soroztassék bár a kőszén a szabadnak nyilvánitott ásványok közé, vagy sem, és folytattassék ily bányák művelése a bányatörvény szerint kiadott kutatási jogositvány vagy adomány alapján, vagy anélkül; *c)* bányahatósági engedély mellett folytatott aranymosási üzlet; *d)* a bányatermények feldolgozására szolgáló, a bányatörvény alapján felállitott és bányatelekkönyvezett segédművek.

A bányaadó minden oly üzemre, mely bárminemü kőszéntermeléssel foglalkozik, a tisztajövedelem 7%-val vettetik ki, minden egyéb bányaművek a tisztajövedelem 5%-val rovandók meg; 10% adó fizetendő minden segédvájás (al- és megyetárna) vál-

lalkozója által, ki ily segédvájást mint önálló vállalatot üzembe vett és azért más bányavállalkozótól dijakat szed (3. §.). Bányaadó.

Ghyczy javaslatában a vastermelés is 7% adó alá esett; a képviselőházban mindazáltal Jendrassik képviselő inditványára a vas a mérsékeltebb 5%-kos adó alá helyeztetett, illetőleg csak a kőszén hagyatott meg 7% adóval.

Adóköteles jövedelemnek vétetik az adóévet megelőző 3 évi üzleteredmény átlaga (5. §.).

A nyersjövedelemből levonhatók, illetőleg az igazgatási és üzemi kiadásokhoz tartoznak: 1. az általános igazgatási és kezelési költségek, u. m. az igazgatóknak, tisztviselőknek, felügyelőknek és szolgáknak fizetésük, természetbeni járandóságaik és jutalékok fejében, és ha a bányatársulatnak igazgatótanácsa van, az igazgatótanács tagjainak a jelenléti jegyekért járó összegek; továbbá bányatársulati gyülések hirdetésére és tartására, nyugdijakra és irodai szükségletekre forditott kiadások; 2. a tulajdonképi vájnamivelési költségek, u. m. a feltárásra, előkészitésre, lefejtésre, kiszállitásra, vizemelésre és légvezetésre, valamint a bányának jókarban tartására tett kiadások; 3. az előkészités végett megvett vagy beváltott nyersterményekért kiadott összegek; 4. az előkészitési, kohászati vagy finomitási költségek; 5. az első szervezés létesitése céljából szükséges, egyszersmindenkorra teendő költségek; 6. a műépitmények, üzemi épületek és azon lakházak fentartásának költségei, melyek tisztviselők, felügyelők és munkások számára rendelvék; 7. a leltár szerinti felszerelés karbantartására szükséges és e czélra az üzleti év folytán valóban ki is adott összegek; 8. azon összegek, melyek gépek, gyuróeszközök és egyéb üzleti felszerelések elhasználása által okozott értékcsökkenések pótlására alakitott tartalékalapba helyeztetnek, mindaddig, mig ezen rendeltetésüktől el nem vonatnak; 9. a társpénztárak számára, az illetékes egyházi, iskolai és községi czélokra fizetett járulékok; továbbá a bányamegyei intézmények, segédvájások, al- és megyetárnák költségeiben való részvét és használt bányaszolgalmak kárpótlása; 10. oly bányaművekért, épitményekért, gépekért vagy egyéb készülékért, melyek nem a mű tulajdonához tartoznak, fizetett bérek, ugyszintén azon összegek, melyek az üzemhez szükséges telkekért, s esetleg a lemivelés jogáért a földtulajdonosnak fizettetnek, valamint kezelési helyiségekért,

Bányaadó.

a tisztviselői, felügyelői és munkáslakásokért haszonbérül fizettetnek; 11. az elsőbbségi kötvények kamatai; 12. a jelzáloggal biztositott tőkék kamatai; 13. behajthatatlanoknak kimutatott követelések; 14. azon ingatlan vagyon után eső föld- és házadó, melynek jövedelme külön ki nem mutatható vagy a bevételek közé fölvétetett; 15. elemi csapások elleni biztositási illetékek; 16. a vállalat helyén és azon kivül levő raktárak költségei; 17. a telekdij (mértékdij) (6. §.).

A bányaadó vallomás alapján állapittatik meg; ha vallomás nem adatik vagy a valóságnak meg nem felelő, a bányajövedelem hivatalból határoztatik meg (8. §.).

Ha a bányajövedelem meg nem állapitható, a bányaadó az üzemben fekvő álló és forgó tőkék 10% után és az alkalmazott munkások mindegyike után fizetendő 2 forintban hivatalból határoztatik meg. Ha az üzemben fekvő álló és forgó tőke összege ki nem nyomozható, akkor a bányaadó kiszabatik: *a)* a bányaműveknél az illető mű által fizetendő telekdijak 50-szeres összegével; *b)* kohóműveknél a mű üzem terjedelmének, munkásai számának, épitményei s a mű egyéb tartozékainak felállitására, az üzem folytatására megkivántató költségek összegének tekintetbe vételével, hivatalból megállapitott jövedelem alapján; *c)* önálló segédvájásoknál a bányavállalkozók által fizetendő dijak 5%-kával (10. §.).

A bányatelek és zártkutatmányi dijak (l. 1885: XIV. t.-cz.) továbbra is föntartatnak (12. §.).

A bányaadó 1875. január 1-jével lépett életbe. —

Bor- és húsfogyasztási adó.

A bor- és húsfogyasztási adó az 1850. november 21-én kelt császári rendelettel hozattak be Magyarországban is.

Az adótételek három osztályzat szerint állapittattak meg. Az I-ső osztályba tartoztak mindazon községek, melyeknek népessége 20.000 lakost meghalad; a II-ikba azok, melyeknek népessége 10—20.000 lakost számlál; a III-ikba azok, melyeknek népessége a 10.000 lakost meg nem haladja.

A fogyasztási adó a rendkivüli pótlékkal együtt volt:

		I.		II.		III.	
		osztályban					
bor,	akója	1.26	frt	1.08_3	frt	0.50_1	frt,
bormust és szölöczefre	»	$094._3$	»	0.75_6	»	0.37_8	»
vágó- és kisebb marhák, u. m.:							
ökrök, bikák, tehenek és egy éven felüli borjak	darabja	5.04	»	3.78	»	2.52	»

Bor- és hús-fogyasztási adó.

		I.	II.	III.
		osztályban		
egy éven alóli borjak	darabja	0.84 frt	0.63 frt	0.42 frt
juhok, kecskék, kosok, kecskebakok, ürük és birkák	»	0.31_8 »	0.25_8 »	0.16_8 »
bárányok 25 fontig, gödölyök és malaczok	»	0.21 »	0.16_8 »	0.10_8 »
Süldők, azaz sertések 9 fonttól 35 fontig	»	0.63 »	0.42 »	0.31_8 »
Sertések 35 fonttól különbség nélkül	»	1.26 »	0.94_8 »	0.63 »
Fris hús, a vágott marhának fogyasztásra alkalmas egyes darabja, azután besózott, füstölt és páczolt hús, szalámi és egyéb kolbászok egy bécsi mázsa		1.05 »	0.84 »	0.52_8 »

A községek fogyasztási adó tekintetében kétfélék voltak: zárt és nyilt községek. Zárt város csak Budapest Ó-Budával és Pozsony; a zárt városoknál az alsó ausztriai akó bor adója 1 frt 68 kr, a bormust vagy szőlőczefre adója 1 frt 26 kr; a többi tételekre nézve nem volt eltérés.

Ghyczy adójavaslatai közt a bor- és húsfogyasztási adó módositása is foglaltatott; a módositás által mintegy 300.000 forint nagyobb jövedelem terveztetett. A törvényhozás a Ghyczy-féle javaslatot azzal a módositással fogadta el, hogy az adótételeket átszámitotta az akkor már törvényes métermértékre.

A bor- és húsfogyasztási adóról szóló 1875: XXVIII. t.-cz. mindenekelőtt megszünteti az 1868: XVII. t.-cz. 2. §. által a szőlőtörkölyre öntött vizből készitett lőrének, — és az 1868: XXXV. t.-cz. 2. §-nak a házi szükségletre szánt bor adómentességéről szóló intézkedéseit.

Mindkét kivétel számos visszaélésre adván alkalmat, és a rendelkezésre álló pénzügyőrség csekély száma mellett kellően ellenőrizhető nem lévén, megszüntetése már ez okból is kivánatosnak tünt fel.

A törvény 2. §. ismét meghonositja a rautalás rendszerét azon esetre, midőn a hivatalosan kinyomozott valóságos fogyasztásnak megfelelő átalány beszedése iránt valamely községgel egyezmény (megváltás) nem jő létre, az adónak bérbeadása pedig vagy egyátalában nem sikerül vagy a legmagasabb bérajánlat nem éri el azon adóösszeget, mely a hivatalosan kideritett adóköteles fogyasztásnak megfelel.

Bor- és hús-fogyasztási adó.

A pénzügyi igazgatóság ráutalás által állapitja meg a község által fizetendő fogyasztási adót. Ezen ráutalással meg nem elégedő község felfolyamodhatik, mely esetben az alispán határoz végleg. A pénzügyi igazgatóságnak az esetre, ha az alispán határozatát a kincstárra sérelmesnek tekinti, jogában áll a fogyasztási adót bérbeadás vagy közvetlen kincstári kezelés által beszedetni.

A törvény uj adótételeket állapitott meg, a melyek a következők:

		I.	II.	III.
		osztály		
bor	hektoliterje	2.25 frt	1.79 frt	0.90 frt,
zárt városokban 2.97 frt				
bormust és szőlőczefre	»	1.68 »	1.34 »	0.67 »
zárt városokban 2.23 frt				
vágó és kisebb marhák, u. m. ökrök, bikák, tehenek és egy éven felüli borjak	darabja	5.04 »	3.78 »	2.52 »
egy éven aluli borjak	»	0.84 »	0.63 »	0.42 »
juhok, kosok, kecskék, kecskebakok, ürük és birkák	»	0.32 »	0.26 »	0.17 »
bárányok 14 kg-ig, gödölyék és malaczok	»	0.21 »	0.17 »	0.11 »
süldők, azaz sertések 6—20 kgig	»	0.63 »	0.42 »	0.32 »
sertések 20 kg.-on felül különbség nélkül	»	1.26 »	0.95 »	0.63 »
fris hus, a vágott marhának fogyasztásra alkalmas egyes darabja, azután besózott, füstölt és páczolt hús, szalámi és egyéb kolbászok, végre szalonna	100 kg.	1.88 »	1.50 »	0.95 »

Ezek a tételek az eddig érvényben volt tételeket csak csekélységekkel fölfelé kerekitették; igy pl. juhoknál az eddigi 0.31_3 helyett 0.32 frt stb.

Ujak azonban a Budapest számára rendelt következő adótételek és adótárgyak:

borseprő	hektoliterje	0.99 frt
házi szárnyasok:		
a) pulyka, lud	darabja	0.10 »
b) kacsa (récze) kappan	»	0.05 »
c) csirke, tyuk, galamb	»	0.03 »
vad:		
a) szarvas, dámvad	»	3.00 »
b) vaddisznó, 17 kg.-mal és azon felül	»	3.00 »

Bor- és húsfogyasztási adó.

c) vaddisznó 17 kg.-on alul, őz, zerge	darabja	2.00	frt
d) nyul	»	0.15	»
kivágott vagy feldarabolt vad	100 kg.	5.36	»
vad szárnyasok:			
a) fáczán, siketfajd, fajdtyuk, túzok	darabja	0.30	»
b) császármadár, hófajd, erdei szalonka	»	0.20	»
c) vadlúd, vadkacsa, szárcsa, fogoly, vadgalamb, mocsári és mezei szalonka	»	0.10	»
d) fürj és fenyőmadár	»	0.01	»

Fél állatról az egész darab után járó adónak fele, félnél nagyobb darabtól az egész adótétel fizetendő, félnél kisebb darab kilogramjával rovatik meg.

A törvény 1876. január 1-vel lépett életbe.

Eredetileg még 1875-ben akarta a kormány ezt az adót is életbe léptetni; de minthogy az összes adójavaslatok sorsa csak 1875. áprilisban dőlt el, és ezt az adónemet a bérlési szerződések értelme szerint máskép mint az év elején, tehát visszahatólag nem lehetett alkalmazásba vétetni, az érvényesités napját 1876. január 1-re kellett helyezni. —

Bélyeg és illetékek.

Lényeges módositások tétettek a bélyeg és illetékek körül. Már a IX-es bizottság (1873/4) jelentésében igy szól: „nincs adónem, mely aránylag többet jövedelmezhetne, ha a törvény rendeletei pontosan megtartatnának, mint a bélyegadó. Egy helyes, igazságos alapokra fektetett és a törvény kijátszását lehetőleg megakadályozó bélyegtörvénytől a bélyegjövedelem jelentékeny emelkedését lehet várni“.

„A ministerium ez okból felhivandó, hogy egy világosabb, érthetőbb és könnyebben kezelhető uj bélyegtörvényt terjeszszen mielőbb elő, mely a törvény kijátszását lehetőleg meggátolja, és mely a bélyegadótételeket ugy a peres eljárásra vonatkozólag, mint egyéb részeiben a jelenleg fennálló törvénynél helyesebben és igazságosabban alkalmazza.“

„. . . Addig is, mig ez lehetséges, oly törvényes rendszabályok lesznek a jövedelem fokozása czéljából életbe léptetendők, a melyek főleg a számláknál, nyugtáknál és azon okiratoknál, melyeknél a bélyeg utólagos felragasztása és átirása lehetséges, az eddig elkövetett nagy visszaéléseket lehetőleg meggátolni képesek és a törvény fennálló rendeleteinek gyakori kijátszását meggátolni képesek.“

Bélyeg és illetékek.

Gyökeres módositásra még nem lévén érkezés, a fennálló szabályokat az 1874 XXXVIII. t.-cz. továbbra is az 1875. év végéig érvényben tartotta.

Ghyczy pénzügyminister adójavaslatai közt a bélyeg- s illetékek és dijakra is kiterjeszkedett, de gyökeres szabályozás helyett egyelőre csak részletes módositásokat és uj tételek fölvételét czélozta.

Javaslatát elfogadta a törvényhozás, és az 1875: XXV. t.-cz. a bélyeg, illetékek és dijak tárgyában mindenekelőtt a törvényhozás további intézkedéseig az eddigi szabályokat és törvényeket tartja fön (1. §.).

Az illeték megszabásával külön illetékkiszabási hivatalokat állit fel, s igy ezeket a teendőket elveszi az adóhivataloktól: az illetékmegszabási hivataloktól a felebbezés a pénzügyi igazgatóságokhoz, s onnan a pénzügyministerhez megy (2. §.). Az emlitett intézkedés azzal indokoltatott, hogy az adóhivatalok, melyek sokféle egyéb teendőkkel is túlhalmozva vannak, s melyeknek közegei az illetéki szabályok helyes alkalmazására szükséges jogi ismeretekkel rendszerint nem birnak, az eddigi tapasztalatok szerint ebbeli feladatukat sem a kincstár érdekének, sem a felek jogosult igényeinek megfelelőleg teljesiteni nem képesek; az elintézetlen illetéki kiszabások száma 40.000 darabot tett a javaslat benyujtásakor; ennélfogva a legtöbb illetékmegszabási ügy későn fejeztetik be, a felszólalások száma folytonosan szaporodik, s ekkép a kincstár jövedelme is bizonytalanná vált.

A törvény továbbá (3. és 4. §.) a jogügyletektől járó illetékek gyorsabb kiszabhatása végett az ügyvitelt szabályozta: elrendeli (5. §.), hogy a fizetési meghagyások kézbesitése a községek által pontosan teljesittessék.

Ezen eljárási szabályokon kivül hármas irányban emeli a bélyegeket s az illetékeket, és uj bélyegdijakat honosit meg.

E törvény (7—13. §.) honositja meg a bélyegdijakat a tánczvigalmaktól, hangversenyektől, zene- és dalestélyektől, tüzijátékoktól, műlovardai előadásoktól, erőmutatványoktól, nyilvános helyeken tartott előadásoktól s bárminemü látványosságoktól, ha belépti dij mellett tartatnak, illetőleg mutattatnak — a szinházak kivételével. Addig ilyféle vállalatok gyakorlása csak a kérvényre vagy a bejelentésre szükséges 1 frt bélyeg alá esett.

Bélyeg és illetékek.

Ezentúl Budapesten a bélyegilleték, ha a legmagasabb

belépti dij	20 krt	meghalad	és 50 krnál	nem nagyobb	.... 3 frt,
» »	50 »	»	» 1 frtnál	» »	.... 6 »
» »	1 frtot	»	» 2 »	» »	.... 12 »
» »	2 »	»	» 3 »	» »	.... 18 »
» »	3 »	»	» 4 »	» »	.... 24 »
» »	4 »	»	» 5 »	» »	.... 30 »
» »	5 »	»	....		.... 40 »

A legmagasabb belépti dij meghatározásánál ott, hol páholyok is vannak, egy páholy ára négy belépti dij értékével egyenlőnek tekintetik. Efféle mulatságoktól még akkor is bélyegilleték fizetendő, ha nem belépti dij mellett, hanem több rendező által összetett költségen tartatnak; ez esetben a bélyegilleték egy részvény összegének, s ha a rendezők a költségekhez nem egyenlően járulnak, a legmagasabb részvényösszegnek 25 százalékából áll.

Budapesten kivül minden más helyen a közölt tételek fele fizetendő (8. §.).

Ha a szóban álló vállalatok legfölebb 20 kr belépti dij mellett vagy kizárólag jótékony czélra rendeztetnek, csak a beadvány 1 frtos bélyege jár.

Egy másik ujitás a marhalevelek bélyegkötelessége. Minden két évesnél fiatalabb marha vagy ló után 3 kr, minden két évnél idősebb marha vagy ló után 5 kr a marhalevelek bélyegilletéke. Egy marhalevélre csak egy marha vagy ló jegyezhető fel (14. §.).

Ghyczy javaslatában az ugynevezett vásárczédulákat — tehát a vásárosoknak a vásáron megjelenésére vetett bélyeget — is kivánta meghonositani. Az adóügyi bizottság ezeket az intézkedéseket mindazáltal elhagyandóknak vélte, mert abban a nézetben volt, hogy a vásári czédulák természetüknél fogva inkább municipális adónak képezhetik tárgyát, és mert országszerte mindenütt nem használtatván, bélyeggel való ellátásuk az adózókat egyenlően nem terhelik.

Végül az 1869: XVI. t.-cz. 13., 14. és 15-ik §-ai részben következőleg módosittatnak: „hitelüzlettel foglalkozó s alapszabályaik értelmében pénzbetétek átvételére jogositott pénzintézetek, továbbá takarékpénztárak és mindazon intézetek, melyekkel takarékpénztári üzlet van összekötve, s átalában mindazok, melyek pénzösszegeket checkek, utalványok, betéti

könyvek s egyéb betéti okiratok mellett gyümölcsözés vége vesznek át, kötelesek a betett összegek után fizetett vagy tőkéhez hozzáirt kamatoktól bélyegilletékek fejében 3%-(addig 2%-ot) közvetlenül fizetni.

A törvény kihirdetésétől kezdve (1875. május hó 19.) nap alatt (tehát 1875. junius hó 19.) lépett érvénybe (20. §

Új adók. Uj adónemekül meghonosittatott a fegyveradó, a fényüz adó és a szállitási adó.

A IX-es bizottság az állam jövedelmeinek fokozására m dokat keresvén, utalt a többiek közt a vadászat és a fegyver megadóztatásának czélszerüségére. Ghyczy adójavaslatainál az eszmét felkarolta és javaslatot adott be, mely számitás szerint 600.000 frtot jövedelmezne. A törvényhozás Ghyc javaslatait lényegében elfogadta; az igy létrejött 1875: XX

Vadászatnak és a fegyvereknek megadóztatása. t.-cz. a vadászatnak és a vadászatra használható fegyverekn megadóztatásáról elrendeli, hogy a vadászatra jogositott cs vadászati jegy alapján gyakorolhatja a vadászatot (1. §.):

a vadászati jegy csak 50 kros bélyeggel ellátott ir folyamodvány folytán adható ki (3. §.);

a vadászati jegyek 12 forintos bélyeggel láttatnak (12. §.), egy évre szólnak, még pedig január 1-től deczemb végeig (8. §.);

aki maga számára vadászati jegyet szerzett, a vadászat alkalmával segédszemélyek gyanánt használandó cselédei sz mára legfölebb 3 cseléd-vadászjegy szerzésére fel van jogositv melyekért egyenkint és évenkint 2 forint fizetendő illeték f jében (11. §.);

az 1875. esztendőtől kezdve a vadászatra használható mind egycsövü puskáért 1 frtot, minden kétcsövü puskáért 2 frt tartozik tulajdonosa fizetni. —

Fényüzési adók. Az 1873-iki költségvetés nehéz pénzügyi helyzetet tá az ország elé; a kormány törvényjavaslatai egyes adóneme emelését czélozták; Irányi Dániel a fényüzési adók megh nositását hozta javaslatba; határozati javaslatát a képviselőh 1873. márczius 20. ülésében tárgyalta, a midőn Kerkápo pénzügyminister kivánságára a ház utasitotta a pénzügyminister hogy „az adóreformokra vonatkozó javaslataiban a fényüzé tárgyak kellő megadóztatására tekintettel legyen."

A IX-es bizottság hasonlókép sulyt fektetett a fényüzési adókra és e részben utalt a következőkre: a vadászatra és vadászati fegyverekre vetendő adókra; megadóztatás alá vonandók a fotografiák akár bélyeg utján, akár más uton; megfontolandó, hogy a más országokban alkalmazásban levő fényüzési adók, mint hintókra, fényüzési lovakra, házi, főleg férficselédekre vetett adók mennyiben és mily mérvben lennének nálunk is behozandók, tekintettel egyfelől az azokból a mi viszonyaink közt várható tisztajövedelemre és arra, hogy ezen adók kivetésénél lehető legegyszerü és az adózó közönségre nézve kiméletes eljárás mellett történjék. Az albizottság egyuttal a gyufaadó meghonositására is utalt. Fényüzési adók.

Ezen előzményeket találta Ghyczy pénzügyminister, midőn Kerkápoly után a pénzügyeknek rendezésére vállalkozott: s igy bizonyos tekintetben természetes, hogy adójavaslatai közt a fényüzési adókról sem feledkezett meg. Az ezen javaslatával benyujtott előterjesztésében mondja: — „az adók története azt tanusitja, hogy oly czikkeknek vagy élvezeteknek megadóztatása, melyeknek fogyasztása vagy élvezete csak a vagyonosságnak nagyobb foka mellett lehetséges, vagyis az ugynevezett fényüzési adók az államokban mindenütt akkor hozattak be, midőn rendkivüli körülmények folytán az állami szükségletek fedezésére az állam rendes bevételei már nem lévén elégségesek, a polgárok adóképességét az állam fentartásának érdekében fokozott mérvben kellett igénybe venni. Igazolásukat ezek az adók abban találják, hogy midőn az osztó igazság azt kivánja, hogy a közterhek a polgárok adóképességének mértéke szerint viseltessenek, indokoltnak látszik, hogy azon polgárok, kiknek vagyoni állása lehetővé teszi, hogy oly élvezeteket engedjenek maguknak, melyek az élet szükségeihez nem tartoznak, s a melyeket a polgárok legnagyobb része vagyoni állásának szükebb korlátai miatt magától megtagadni kénytelen, a közterhekhez hozzájáruljanak jövedelmeik azon része után is, melynél fogva vagyoni állásukra nézve a polgárok nagy zöme közül annyira kimagasodnak, hogy maguknak ily élvezeteket is megszerezhetnek. Igazolásukat találják az emlitett törvények a többek közt abban is, hogy a midőn a fogyasztási adókból várható nagy jövedelmet az államok a mai kor viszonyai közt egyátalában nem nélkülözhetik, s a fogyasztási adók bő jövedelmeket csak

Fényüzési adók. akkor igérnek, ha az élet mindennapi szükségeire vettetnek ki, ennélfogva a létező fogyasztási adóknak legnagyobb része aránylag leginkább a szegényebb, sőt legszegényebb sorsu polgárokat terheli; s igy igazságosnak látszik, hogy a fogyasztásnak és élvezetnek oly nemeire is külön adó vettessék, melyek aránylag leginkább a vagyonos s a legvagyonosabb polgárokra nehezednek. Ez, s mivel az egyenes adók, ha helyesen vannak kivetve, a honpolgárokat különben is vagyonuknak aránya szerint terhelik: oka annak, hogy a fényüzési adók legczélszerübben kevésbé egyenes, mint inkább közvetett s fogyasztási adók alakjában hozattathatnak be, s ez az oka másrészt annak is, hogy nálunk a fényüzési adók behozatalának köre igen korlátolt."

„A fogyasztási adók legczélszerűbben a termelésnél, s különösen amennyiben az országban nem termelt czikkekre vettetnek, a vámvonaloknál szedetnek be. Az adók e két forrásának kellő felhasználása előttünk el van zárva, mert a vámokról önállólag nem rendelkezhetünk; ez áll az ipartermelésre közvetlen befolyással biró közvetett adókra nézve is s a közös vámterületet képező két állam közül mindegyiknek lakosai, kik a másik állam területén kereskedést vagy ipart üznek, az iparüzlet megkezdésére és folytatására, valamint a fizetendő adókra nézve is a bennszülöttekkel egyenlő bánásmódban részesitendők."

„Ily viszonyok közt a külföldről behozott, nem életszükségletet képező, hanem bizonyos értelemben inkább fényüzési czikkek, melyek a monarchia két államában nem termeltetnek, csak benn a házában közvetlenül a fogyasztásnál adóztathatnának meg; de egy ily adónak a közös vámterületben a monarchiának csak egyik államában történendő behozatala után ennek kijátszását megakadályozni igen nehéz, mert az ellenőrzés e téren sok előkészületet, a felügyeletnek rendszeres organisatióját kivánja, mely jelenleg nem létezik s rögtön nem is létesithető."

„Még nehezebb a megadóztatása azon fogyasztási és élvezeti czikkeknek, melyek a monarchia mindkét államában vagy csak a Lajtántúliban termeltetnek. Azon fogyasztási czikkek közül, melyek hazánkban is termeltetnek, adó alá vonhatnánk némelyeket a termelésnél is; de ezen adó praemium lenne a Lajthántúli hasonnemü termelés számára s tönkre tenné különben is gyarló iparunkat; azon fogyasztási czikkeket pedig,

Fényüzési adók.

melyek nálunk nem, hanem csak Lajthántúl termeltetnek, a termelésnél adóval épen nem érinthetjük."

„A fogyasztásnál közvetlenül, ugy hiszem, megróhatnók, de egészen egyenlő módon és adóval, ugy a nálunk, mint a Lajthántúl termelt fogyasztási czikkeket; de az ily adó kétségkivül sulyosabban nehezednék a mi gyenge iparunkra, mint a fejlettebb Lajthántúlira, s azontúl, hogy ily fogyasztási adónak kezelése, ellenőrzése már magában is felette nehéz, még nehezebbé válik a mi viszonyaink közt, midőn a közös vámterületben az egyik állam területéből a másikba az árúk minden ellenőrzés nélkül szabadon szállithatók.

„Nem mondom, hogy idővel, ha például az adófelügyelői intézmény életbeléptetése után minden törvényhatóságban az adók kivetésére, kezelésére és beszedésére felügyelő állami közegek rendszeresitve lesznek, nem lesz talán lehetséges, ezen irányokban tenni némi kisérletet, s az, ha sikerrel tehető, bőven fog jövedelmezni; de ez idő szerint, már csak ily közvetlenül vezénylő vidéki közegeknek hiánya miatt is, nézetem szerint, bármely ily kisérletnek meghiusulnia kellene.

„Ezek okai annak, hogy több, különben valószinüleg tetemes jövedelmet hozó fogyasztási, fényüzési adóknak behozatalát, milyenek például a selyemnek, külföldi boroknak, csemegéknek, pipereárúknak, öltözékeknek stb. megadóztatását javaslatba nem hozhattam, hanem egyedül csak oly egyenes fényüzési adókra kellett szoritkoznom, melyek e nemben más országokban is fennállanak, alapjukra nézve indokolhatók s viszonyaink között is nagyobb költség nélkül kivihetők és beszedhetők.

Cselédtartásért, tekeasztalokért, kocsi- és lótartásért fizetendő adó.

A kormány előterjesztését legalább elveiben, ha nem is az egyes tételekre nézve a törvényhozás elfogadta. Ezen „a cselédtartásról, tekeasztalokért, játékhelyiségért, kocsi- és lótartásért fizetendő adóról" szóló 1875: XXVI. t.-cz. szerint

a) férficselédek és szolgák után fizetendő, még pedig:

egy férficseléd után	4 frt	(javasolva volt . 8 frt)
két » » egyenkint .	5 »	» » . 10 »
három » » » .	6 »	» » . 12 »
négy » » » .	8 »	» » . 15 »
öt » » » .	10 »	» » . 18 »
hat vagy ennél több férficseléd után egyenkint	12 »	» » . 20 »

Cselédtartásért, tekeasztalokért, kocsi- és lótartásért fizetendő adó.

b) tekeosztály és a játékhelyek után fizetendő és pedig: tekeadó fejében magánlakokban felállitott minden egyes tekeasztal után 10 forint; —

nyilvános vagy zártkörü helyiségekben:

Budapesten	25 frt tekeadó	30 frt játékadó
20.000 lakosnál nagyobb városi községben .	20 » »	25 » »
10.000—20.000 terjedő » » .	15 » »	20 » »
3.000—10.000 » » » .	10 » »	15 » »
3.000-nél kisebb városban vagy községben .	5 » »	10 » »

minden egyes tekeasztal, illetőleg minden egyes játékhelyiségért;

c) a kocsi- és lóadó: ez fizettetik I. minden hintótól és ruganyra alkalmazott kocsitól, mely elé két vagy ennél több ló szokott fogatni; — II. minden más kocsitól vagy az első osztályba tartozó kocsitól, ha egy ló szokott eléje fogatni; — III. minden egyes hámos vagy nyerges ló után:

	I.	II.	III.
Budapesten	30 frt	15 frt	10 frt
oly városokban, melyek lakosságának száma 20.000 meghalad	25 »	12 »	8 »
oly városokban, melyek lakosságának száma 10—20.000-ig terjed	20 »	9 »	6 »
oly városokban, melyek lakosságának száma 3—10.000-ig terjed	15 »	6 »	4 »
oly városokban, melyek lakosságának száma 3.000-nél kevesebbre	10 »	3 »	2 »

Gőzhajózási és vasuti szállitás megadóztatása.

Ghiczy pénzügyminister adójavaslataiban a gőzhajózási és vasuti szállitás megadóztatása is helyet foglalt. Ezen adó eszméje felmerült már a IX-es bizottság tárgyalásainál; tekintettel főleg arra, hogy az állam a közlekedési eszközökre oly nagy áldozatokat hozott, és hogy a kamatbiztositás maga is oka a pénzügyi zavaroknak: — teljesen indokoltnak találták, ha a személyszállitás adó alá vettetnék. Ez okból a gőzhajózási és vasuti személyjegyek után jelenleg szedett közel $1^2/_4\%$ bélyegilleték helyett a menetdijak 10%-ának megfelelő illetéket inditványoztak. Ezen adó aránylag könnyen elviselhető teher, kezelése egyszerü könnyü, és leginkább azon térre nehezedik, amely téren annyit áldozott az ország.

Ghiczy pénzügyminister az igy megadott ösztönzést felhasználta és 1874. október 8-án be is adta javaslatát, melyet a törvényhozás nagyban és egészben elfogadott és az 1875: XX. t.-czikkben „a vasuti és gőzhajózási szállitás haszná-

tának megadóztatásáról" törvényerőre is emelt. Ghiczy javaslatának elfogadása esetén 4 millió forint jövedelemre számitott.

Gőzhajózási és vasuti szállitás megadóztatása.

Ezen törvény szerint nem az addig alkalmazásban volt bélyeg emeltetett ugy mint azt a IX-es bizottság javasolta, hanem az alap a szállitási dij százalékában fejeztetett ki. Ghiczy előterjesztésében erre nézve azt mondja: „a jövedelmi többletet, melynek elérése képezi a törvényjavaslatnak czélját, elérni lehetne a bélyegilleték fokozásával is; ezt azonban azért nem hozom javaslatba, mert ezen bélyegilleték a kezdetleges megállapodás és folytonos gyakorlat szerint egyformán szedetik a monarchia mind a két államában, és mindegyik állam azt, ami e czimen az ő területén szedetik, tekintet nélkül arra, hogy a szállitás csak saját területén történik vagy a másik államon is folytattatik-e? magának tartja meg. E tekintetből mindazon kérdéseknek s értekezéseknek megelőzése végett, melyek a bélyegilleték megváltoztatása folytán a monarchia két államának kormánya között támadhatnának, legczélszerübbnek véltem a bélyegilletékre nézve a jelenleg fennálló gyakorlatot változatlanul meghagyni s oly adónak elfogadását hozni javaslatba, melyre nézve a magyar törvényhozás minden tekintetben önállóan rendelkezhetik."

A törvény szerint vasutakon és gőzhajókon egyaránt fizetendő:

a) személyszállitásért a viteldijnak 10%-a;

b) uti málha szállitásért, a málhának vitelbérmentes részét meghaladó túlsúlya után számitott szállitási dijnak 10%-a:

c) külön személyvonatokért és gőzhajókért az összes szállitási dijnak 10%-a:

d) gyorsszállitmányokért a szállitási dijnak 5%-a, — teherszállitmányokért ugyanannak 2%-a;

e) a gőzhajókon külön cabin, — vasutakon az alvó helyül szolgáló kocsiszakasz bérleteért a bérösszegnek 10%-a. (1. §.)

Ezzel az adóval meg nem rovatnak:

a) a királyi udvar; — *b)* a szokott katonai szállitási okmányok mellett a közös hadsereg és honvédség részére eszközölt személy- és teherszállitmányok; — *c)* a vasuti és gőzhajózási vállalatok azon javakra nézve, melyeket egyedül saját épitkezéseikhez, a vállalat tárgyainak kiépitéséhez vagy fentartásához, vagy végre mint üzletükhöz tartozókat saját vasuti vagy gőz-

Gőzhajózási és vasuti szállitás megadóztatása.

hajózási állomásaik egyikéről a másikra szállitanak; — *d)* a közuti vasutak; — *e)* a főváros és határának egyes részei között a személyszállitást közvetitő gőzhajók és vasutak.

Az illető vállalatok kötelesek minden hónap elteltével utólagos kiegyenlités fentartása mellett, 14 nap alatt egyelőre az előző évi ugyanazon hónap személy-, illetőleg málha-, gyors- és teherszállitmányok forgalmának megfelelő adóösszeget az állampénztárba befizetni. Három hónap alatt pedig kötelesek a szállitásról rovatos kimutatásokat küldeni, melyek alapján az adó végleges kiszámitása történik. (8. §.) Ha a szállitási adó a megállapitott időben le nem fizettetik, a mulasztás tartamára számitandó 8% késedelmi kamatokkal együtt az egyenes adók módjára hajtatik be. (9. §.)

Ez a törvény a Magyarország területén fekvő állomások közt az ország határain kivül eső területnek érintése nélkül folytatott vasuti és gőzhajózási forgalomban a törvény szentesitését (1875. május 6.) követő hónap (1875. junius) lefolyása után következő hónap első napján (tehát 1875. julius 1.); öszszes határozataira nézve pedig a kihirdetést követő három hónap lefolyása után következő hónap első napján (tehát 1875. szeptember 1.) lép érvénybe. —

Nem ugyan pénzügyi tekintetből és a jövedelmezés fokozása czéljából, módosittattak a fémjelzés- és a sójövedékről szóló szabályok némi tekintetben.

Fémjelzés.

A fémjelzés, illetőleg az arany- és ezüst-árúk finomsági tartalma, ellenőrzése s fémjelzése iránt az 1868: XVIII. t.-cz. felhatalmazza a pénzügyministert, hogy az 1867. január 1-ső napján hatályban levő szabályokat a törvényhozás további rendezéseig ideiglenesen érvényben tarthassa.

Az 1875: XV. t.-cz. „a fémjelzési törvény és szabályok módositása tárgyában", a következőkép bővitette, illetőleg módositotta a fennálló szabályokat.

A drótokra feldolgozandó ezüstnek 985 ezredrészre határozott legcsekélyebb finomsága 975 ezredrészre szállittatott; — miután a tapasztalás mutatta, hogy keményebb drót előnyösebb bizonyos czikkekhez, már pedig keményebb drót csak rézzel fokozottabb mérvben való ötvözés utján érhető el. Ily erősebb drót különösen az izraelita imamenték készitésénél keresettek és az efféle drót nagyobb mennyiségben Brodyn át Oroszországból

csempészet utján jő a monarchiába. Ennek meggátlásául, de a belföldi ipar előnyére is szolgál a szóban álló intézkedés. (1. §.) Fémjelzés.

A negyedik fajta aranydrót 7 vagy 6·5 ezredrész finomsággal, a mely eddig csak a külföld számára volt készithető, ezentül a belföldön is eladható; — miután a belföldi fogyasztás ilynemü meggátlása nem látszott indokoltnak. (2. §.)

A külföldi arany- és ezüstdrót s a belőlük készitett áru épugy fémjelzési ellenőrzés alá esik, mint a belföldi. (3. §.)

Az aranydrótnál a fémjelzési illeték pénzfontonkint 1 frt 50 krban állapittatik meg, — a mi csekély leszállitást involvált. (4. §.) —

Az 1875: L. t.-cz. a sójövedékről szóló 1868. XI. t.-cz. és a sójövedéki szabályok némely intézkedéseinek módositásáról mindenekelőtt 1876. január 1-től kezdve a kincstári sókezelésnél a métermértéket honositja meg. (1. §.) A sójövedék.

Ennek következtében a sóárakat ujra állapitja meg és pedig:

Sugatag, Szlatina, Rónaszék, Deésakna, Parajd, Maros-Ujvár, Torda és Vizakna sótermelési helyeken a só 100 kilogrammjára az alapár 9 frt (eddig átszámitva 8 frt $92^4/_{10}$ kr, tehát az átszámitásnál a kikerekités fölfelé $7^6/_{10}$ krjával drágitja a sót.)

Sóvárott 100 kg. sónak alapára 9 frt 50 kr (eddig átszámitva 8 frt $92^4/_{10}$ kr), itt métermázsánkint $57^6/_{10}$ krnyi megdrágitás fordul elő; mi azzal indokoltatik, hogy a sóvári főtt só előállitási költsége sokkal nagyobb, mint a kősóé s igy drágább eladása is szükséges.

A törvény eltérőleg 1868-ikitól a bányahivatalok kezelési költségeit is állapitja meg; a kormány indokolása szerint ugyanis a helyzet most a vasutak következtében megváltozott; mig azelőtt a vásárlás inkább a sóhivataloknál történt, a vasutak terjedése következtében a vásárlás mindig nagyobb mértékben közvetlenül a bányahivataloknál, a sótermelési helyeken történik s igy a kezelési költségeket az államkincstár elveszíti. Ez okból a törvény 4. §. szerint a termelési helyeken közvetlenül vásárolt sóra nézve a só alapárához az eladást megelőzött év kezelési költségeinek hányada hozzászámitandó és pedig — Sóvárott a helybeli hivatal kezelési költségeinek átlaga szerint, — a többi helyeken, ezen helyeken levő sót eladó összes hivatalok kezelési költségeinek

A sójövedék. átlaga szerint, — mihez azon esetben, ha a só a m.-szigeti sóhivatalnál adatik ki, a Szlatináról, Sugatagról és Rónaszékről M.-Szigetig felmerülő szállitási költségek átlaga is hozzáadandó.

A termelési helyeken kivül az országban fennálló sóhivataloknál a só eladási ára akkép állapittatik meg, hogy a termelési helyek alapárához az időnkénti szállitási költségek egészben, ezen hivatok kezelési költségei pedig a megelőző év eredménye szerinti átlagban hozzáadatnak. Az ezen számitás alapján a sóárakon teendő változtatások mindenkor az illető év julius 1-én léptetendők életbe.

Az osztrák határok szomszédságában levő sóeladási raktáraknál a mondott elvektől eltérőleg állapithatók meg az árak, de az eltérés 100 kilogrammonkint 54 krnál nagyobb nem lehet. (7. §.) Az ország déli és keleti határszélein a sócsempészet megakadályozása szempontjából az árak még lejebb is szállithatók. (8. §.)

A kedvezményi sónak ára következőleg állapittatott meg (10. §.): — *A.* az erdélyi részekben, továbbá Kraszna, Közép-Szolnok, Zarándmegyék és Kővárvidék lakosai szükségletére: — Deésaknán, Parajdon, Maros-Ujvárott Tordán és Vizaknán 6 frt 85 krral (az eddigi ár átszámitva 6 frt 78$^{5}/_{10}$ kr) — a marosportusi sóhivatalnál 7 frt 40 kr (az eddig 7 frt 32$^{1}/_{10}$ kr); — *B.* a marmarosi lakosság saját szükségletére Sugatagon, Rónaszéken és Szlatinán 8 frt 60 kr (eddig 8 frt 57$^{1}/_{10}$ kr), mely árhoz azonban, ha a kiadás a m.-szigeti sóhivatalnál történik, a termelési helyektől felmerülő fuvarozási költségek átlaga hozzászámittatik; — *C.* a polgárositott határőrvidéki sóhivataloknál azon határőrvidéki lakosok számára, kik eddig is kedvezményi áru sóban részesültek, a kősó ára fejenkint 6 kilogrammot véve 6 frt 30 krral (eddig 6 frt 25 kr), mihez az eddig beszedett fuvarozási pótlék ezentul is hozzászámittatik; — a fennállt határőrvidék lakosai számára továbbá a fehér tengeri só ára fejenkint 7 kilogrammot számitva 5 frt 85 krral (eddig 5 frt 80$^{4}/_{10}$ kr); — a szürke tengeri só ára fejenkint 10 kgrammot számitva 4 frt 5 krral (eddig 4 frt 2 kr) állapittatik meg; — *D.* Árva-, Liptó- és Turóczmegyék lakosai az előbb kiszolgáltatott gácsországi zöld só helyett mármarosi sóval láttatnak el, fejenkint 10 kgrammot számitva, 9 frt 70 krral (eddig 9 frt 64$^{3}/_{10}$ kr).

Horvátország száván túli, valamint a fiumei terület lakosai részére a kedvezményi árú só, fejenkint $6^1/_2$ kgmot számitva, 8 frt 25 krért (eddig 8 frt $21^4/_{10}$ kr); — a magyar-horvát tengermelléki halászok számára a kedvezményi fehér tengeri só, a szükséges ellenőrzési szabályok fentartása mellett, 4 frt 75 krért (eddig 4 frt $71^4/_{10}$ kr) szolgáltattatik ki. (11. §.) A sójövedék.

Gyári és ipar-czélokra a sótermelési helyeken Máramarosban és Erdélyben a tiszta kősó 58 krajczárért (eddig közig. uton bécsimázsánkint 21 kr, tehát 100 kgr $37^5/_{10}$ kr volt megállapitva), Sóvárott a főzött só 1 frt 16 krért és Fiumében 1 frt 45 krért adatik. (13. §.) A fölemelést, melyet a törvény megállapit, a pénzügyminister azért hozta javaslatba, mert az államkincstár az eddigi árak mellett a termelési költségeket sem kapta meg. Gyári sónál biztositék követeltetik, mely $20^0/_0$-át teszi azon összegnek, mely az egy egész évre engedélyezett sómennyiségért az illető gyárhoz vagy ipartelephez legközelebb fekvő sóhivatalnál fennálló teljes egyedárusági ár szerint fizettetnék. —

Pénzügyi hatásuk jelentősége szempontjából föl kell emliteni a katonai nyugdijak szabályozásáról és a nyilvános betegápolás költségeiről szóló törvényeket. Katonai nyugdijak.

Az 1875: LI. t.-cz. a közös hadsereg (hadi tengerészet) és a m. kir. honvédség egyéneinek katonai ellátásáról szabályozó nyugdijakat tartalmazza.

Addig a közös hadsereg és hadi tengerészet tisztjei, lelkészei, katonái és hivatalnokai az 1855. évi nyugdijszabály szerint, — a legénységi létszámhoz tartozó személyeknek rokkantsági zsoldjai pedig az udvari haditanács 1817. évben kiadott s azóta számos rendelettel módositott szabály értelmében szabattak meg.

A honvédség nyudijai és rokkantsági zsoldjai az 1868: XLI. t.-cz. 19. §. folytán egyelőre ugyanazon szabályok szerint állapittattak meg.

A változott viszonyok, az 1855. óta életbe lépett szervezési változások, a védtörvény alkotása, és a honvédség felállitása uj nyugdijtörvény alkotását tették szükségessé, és az 1872. és 1873-iki delegatiók ismételve sürgették a hadügyministert ez ügyben.

Szende Béla 1875. november 4-én terjesztette elő az illető törvényjavaslatot.

Katonai nyugdijak.

Az addigi szabályok szerint a tábornokokat és hasonló rangú tisztviselőket az első 10 év alatt nyugdijkép a legutóbb élvezett fizetésük egytizede illette meg; — minden következő szolgálati 5 év kezdetén a nyugdij egy további tizeddel növekedett olyformán, hogy a 11-ik szolgálati 5 év, vagyis az 51-ik szolgálati év kezdetén a nyugdij az évi fizetés teljes összegét érte el.

A törzstisztek és főtisztek, valamint a hasonló rangú tisztviselők nyugdijainak kiszámitásánál mindenekelőtt a nyugdijalap (210 frt) vonatik le a legutóbb élvezett fizetésnél. Az igy fönmaradó összeg tiz egyenlő részre osztatik. A nyugdijalap az emlitett tizeddel megtoldva, képezi a legkisebb nyugdijat a még öt évre nem terjedő szolgálati időre. Minden további 5 év szolgálati idő után a nyugdij az emlitett tizeddel nagyobbodik. A 9-ik szolgálati 5 év kezdetén pedig a még fenmaradt kéttized számittatik ugy, hogy a 41. év kezdetével a legutóbb élvezett évi fizetés teljes összege képezte a nyugdijat.

A nyugdij kiszámitása alhadfelek és seregszolgák számára ugyanezen módon számittatik ki, csak hogy ezeknél a nyugdijalap 105 frttal volt megállapitva.

Ezen elvek szerint a nyugdijösszeg a következő táblázatból tünik ki:

1875. előtti nyugdijszabályzatok szerint járt (és az 1875. LI. törvényczikk szerint jár *b)*) nyugdijul forintokban: —

Rangfokozat	évi fizetés	1	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
		é	v	i	s z	o l	g á	l a	t	u	t a	n
Tábornagy . .	10.500	1.050	1.050	2.100	3.150	4.200	5.250	6.300	7.350	8.400	9.450	10.500
b)		—	—	3.500	3.937_{50}	5.250	6.562	7.875	9.187	10.500	10.500	10.500
Taborszernagy	8.400	840	840	1.680	2.520	3.360	4.200	5.040	5.880	6.720	7.560	8.400
b)		.	.	2.800	3.150	4.200	5.250	6.300	7.350	8.400	8.400	8.400
Altábornagy .	6.300	630	630	1.260	1.890	2.520	3.150	3.780	4.410	5.040	5.670	6.300
b)		.	.	2.100	2.362_{50}	3.150	3.937_{50}	4.725	5.512_{50}	6.300	6.300	6.300
Tábornok . .	4.200	420	420	840	1.260	1.680	2.100	2.520	2.940	3.360	3.780	4.200
b)		.	.	1.400	1.575	2.100	2.625	3.150	3.675	4.200	4.200	4.200
Ezredes . . .	3.000	489	768	1.047	1.326	1.605	1.884	2.163	2.442	3.000	.	.
b)		.	.	1.000	1.125	1.500	1.875	2.250	2.625	3.000	.	.
Alezredes . .	2.100	399	588	777	966	1.155	1.344	1.533	1.722	2.100	.	.
b)		.	.	700	787	1.050	1.312_{50}	1.575	1.837_{50}	2.100	.	.
Őrnagy . . .	1.680	357	504	651	798	954	1.092	1.239	1.386	1.680	.	.
b)		.	.	560	630	840	1.050	1.260	1.470	1.680	.	.
I. o. százados	1.200	309	408	507	606	705	804	903	1.002	1.200	.	.
b)		.	.	400	450	600	750	900	1.050	1.200	.	.
II. o. százados	900	279	348	417	486	555	624	693	762	900	.	.
b)		.	.	300	337_{50}	450	562_{50}	675	787_{50}	900	.	.
Főhadnagy . .	720	261	312	363	414	465	516	567	618	720	.	.
b)		.	.	300	300	360	450	540	630	720	.	.
Hadnagy . . .	600	249	288	327	366	405	444	483	522	600	.	.
b)		.	.	300	300	300	375	450	525	600	.	.

Az 1875: LI. t.-cz. 15. §. szerint a nyugdij a beszámitható szolgálat alapján akkép szabatik ki, hogy 10 teljes szolgálati év után az utoljára kapott tényleges dijnak egyharmad részét, — teljesen betöltött 15, de még be nem töltött 16 szolgálati év után pedig az utoljára kapott tényleges szolgálati dijnak háromnyolczadát képezi a nyugdij. — Ez utóbbi hányadhoz minden további teljesen eltöltött szolgálati év után a dijnak $2^1/_2\%$ adatik, ugy, hogy teljesen betöltött negyven szolgálati év után a teljes dij képezi a nyugdijat.

Katonai nyugdijak.

Az igy járó nyugdij az előbbihez viszonyitva a közölt táblázatban *b)* betüvel jelezve kitüntettetik.

Az országgyülés egyik régi követelése ment teljesedésbe az 1875: III. t.-cz. meghozatala által, mely „a nyilvános betegápolás költségei fedezéséről" szól.

A nyilvános betegápolás költségei.

E törvény szerint a nyilvános gyógy- és betegápolási, ugyszintén szülházi költségeket, a mennyiben azokat maguk az ápoltak vagyontalanság miatt megtériteni nem képesek, kötelesek viselni: *a)* a szülők gyermekeikért; *b)* a gyermekek szülőikért; *c)* a hitestársak egymásért; *d)* a cselédtartó és állandó munkaadó cselédjeért, illetőleg munkásaiért 30 napig; a gyárak, nagyobb vállalatok tulajdonosai és a vasutak igazgatóságai munkásaikért, fennmaradván visszkereseti joguk az illető fizetni kötelesek ellen (1. §.).

Ha ezektől be nem lehet hajtani, a költség azon törvényhatóság által téritendő meg, melynek területéhez az ápoltak illetőségi községe tartozik (2. §.); a törvényhatóságok e czélból külön betegápolási alap létesitéséről gondoskodnak és szükség esetében az egyenes államadó után pótadót vethetnek ki (3. §.).

Az ápolási költségeket a kincstár tériti meg: *a)* az országos bábaképezdében ápoltakért minden esetben; *b)* mindenféle kórházban és gyógyintézetben vagy a hatóság megbizásából házilag ápolt bujasenyvesekért, ha vagyontalanok; *c)* az állami vagy nyilvánossági jelleggel felruházott kórházakban és gyógyintézetekben ápolt elmebetegekért, ha ezek, valamint az érettök fizetni köteles rokonok vagy hitvestársak vagyontalanok; *d)* a *c)* alatt emlitett intézetekben bármily betegség miatt ápolt oly egyénekért, kiknek illetősége meg nem állapitható (4. §.).

Járványok alkalmából elrendelt hatósági óv- és gyógyintézkedések költségeit azon község viseli, melynek érdekében

elrendeltettek; a községek igazolt vagyontalansága vagy túlterheltetése esetében a törvényhatósági betegápolási alap, vagy ennek kimerültével az állam segélye vehető igénybe (10. §.).

Vasutügy.

A vasutak engedélyezése körül az uj kormány is nagy megszoritással haladt. Három törvény foglalkozik ez évben vasutak engedélyezésével, és pedig:

Nagysurány-nyitrai vasut.

Az 1875: XLII. t.-cz. a nagy-surány-nyitrai másodrendü vasut kiépitéséről, mely által a tótmegyer-nagysurányi vasut folytatása gyanánt Tóth Vilmos, gróf Berthold László és Lippmann Lipót jogot nyernek egy Nagy-Surányból kiágazó, Komjáthon, Ivánkán át Nyitrára vezető másodrendü gőzmozdonyu vasut épitésére és üzésére.

Tótmegyer-nagysurányi vasut.

Az 1875: XLIII. t.-cz. a tótmegyer-nagysurányi másodrendü vasut engedélyezéséről. Ez a vasut a nagy-surányi czukorgyár által épittetett és használatban is volt. Miután azonban a gyár nem volt képes a vasutat kihasználni annyira, amennyire annak jövedelmezővé tételére szükséges volt, a vasutat az osztrák államvaspálya 180.000 frton megvette, s a törvény a pályának közforgalomba helyezését czélozta.

Arad-körösvölgyi vasut.

Az 1875: XLIV. t.-cz. „az arad-kőrösvölgyi másodrendü vasut kiépitése tárgyában“ borosjenői Aczél Péter és érdektársainak jogot ad egy Aradról kiinduló és Uj-Szt.-Anna, Világos, Pankota mellett Borosjenőig vezetendő mozdonyvasut épitésére és üzésére.

A vasutak engedélyezésénél elkövetett hibák vagy könnyelmü eljárás pótlása iránt az uj kormány mindjárt müködése első évében volt kénytelen foglalkozni. A magyar északkeleti vasut adott erre alkalmat. Ezen vasut engedélyesei Strousberggel szerződtek a vasut kiépitésére, s miután az kötelezettségeinek meg nem felelt, a bécsi Union-bankkal léptek szerződésre. Az épités megindulásával — amiként ezt Péchy közlekedésügyi minister a képviselőház 1875. május 10. ülésében mondá — még általánosoknak nevezhető tervek sem voltak igen készek; ezeket is később kellett megállapitani s ezután a részletes terveket megvizsgálni és jóváhagyni; de a jóváhagyott terveken is épitkezés közepette lényeges változások tétettek. Ezen változások következtében sok helyütt több munka szükségeltetett; maga a vonal iránya is megváltoztattatott és mindezek folytán a vállalkozók magára a fővonalra nézve 22,165.335 forint több

A magyar északkeleti vasut.

követeléssel léptek fel az állam irányában. Azonkivül a nyiregyház-ungvári vonalra nézve 400.000 frt követeléssel lépett föl a társulat az állam ellenében, miután a felmutatott könyvek szerint ezen épitésnél 1,500.000 frt kára volt. A magyar északkeleti vasut.

A törvény megalkotásakor a kormány törvényjavaslatában benne volt az az igéret, hogy az állam az ezen vonalra szükséges sinek vámjának felét a vállalkozóknak visszatériti; igaz, a képviselőház nem fogadta el ezt a pontot, de a kormány utasittatott, hogy ezen követeléseket egyenlitse ki. Ezek a követelések pedig a kimutatott számitások szerint 685.000 frtra rugnak.

Ezen állapot mellett és tekintettel arra, hogy a követeléseknek pör utján leendő érvényesitése nem mutatkozott kivánatosnak, a kormány a társulattal egyezkedési tárgyalásokba bocsátkozott, melyeknek eredményét a törvényhozás elé terjesztette a kormány. A képviselőház 1875. május 10-én el is fogadta az előterjesztést.

Az igy törvénynyé vált 1875: XLV. t.-czikk „a magyar északkeleti és nyiregyház-ungvári vasutak függő ügyeinek rendezéséről" fölhatalmazza a társulatot, hogy 5,500.000 frt o. é. névleges tőke erejéig uj elsőbbségi kötvényeket bocsássa ki; ezen kötvények 1875. január 1-től kamatoznak s e czélból a a kamatbiztositás 275.000 frttal, valamint a kormány által meghatározandó törlesztési hányad fölemeltetik.

A társaság felhatalmaztatott továbbra arra, hogy eddigi részvényeiből és elsőbbségi kötvényeiből 15.000, 15.000 darabig, de mindig egyenlő számban részvényeit és elsőbbségi kötvényeit bevonhassa, és az előbb emlitett uj kötvényeket bocsássa ki. Ezen átváltoztatásnak azonban 1877. év végéig meg kell történnie. A kamatbiztositás ezentul aranyban fizetendő.

Ezen előnyökkel szemben a társulat kijelenti, hogy az állam irányában minden követeléseiről lemond.

A társaság mindazáltal részvényeit és elsőbbségi kötvényeit az ezen átváltoztatásra kész Unio-bank által 1877-ig a pénzviszonyok ziláltsága folytán nem eszközölhette, s igy az 1877: XVI. t.-cz. „a magyar északkeleti vasutat érdeklő 1875: XLV. t.-cz.-ben foglalt szerződés módositásáról" a mondott határidőt 1881. végeig terjesztette ki azzal, hogy a még be nem cserélt 7 millió névleges értékü papirból, az utolsó év kivételével,

évenkint legfölebb 1,400.000 frt lesz becserélhető vagy a menynyiben nagyobb összeg cseréltetnék ki, a többletből eredhető azon kamatkülönbözetet, mely az arany és ezüst árfolyama közt fölmerülő disagio miatt fizetendő, egyedül a társulat fogja viselni s az államot előlegképen sem terhelheti. —

Az első magyar-gácsországi vasut.

Az első magyar-gácsországi vasutnál is merültek fel nehézségek. Ezen vasut vállalkozói a nehéz épitkezési viszonyok következtében az állam ellen 7,145.683 frt erejéig követelést támasztottak; a magyar kormány mindazáltal ezzel a követeléssel elutasitá őket, mert jogi alapja nem volt s a kormány a méltányosság alapjára állani nem akart.

Midőn azonban az ország határán átvezető alagut épitésénél merültek fel rendkivüli viszonyok, ezen vasut vállalkozóival is egyezkedni kellett. Az alagut épitésére eredetileg 462.500 forint volt előirányozva; a magyar részen az alagut majdnem egészen, azaz 89⁰/₀ erejéig készen volt, midőn földnyomás következtében a munkálatok $^4/_5$ része összement és uj épitkezés vált szükségessé. Ekkor mindazáltal a társulat pénzereje teljesen ki volt már meritve, sőt az általa létesitett 4,500.000 frt kölcsön is föl volt használva ugy, hogy kénytelen lett volna a vállalatot felfüggeszteni, ha segélyt nem kap. A társulat tehát az osztrák kormányhoz épugy mint a magyar kormányhoz fordult támogatásért. A magyar kormány nem adott segélyt, de kilátásba helyezte, hogy az alagut épitése körül előálló költségek födözésére a magyar állam részéről is kárpótoltatni fog.

A társulatnak az alagutnál nagy kára volt; az épitkezés 462.500 frt helyett 3,488.072 frtba került. Az omlás magyar részen történt; mégis a kárpótlásnál az osztrák kormány is részt vett. Mindkét állam egyenkint 1,800.000 frt tőkeösszeget vállalt magára.

A kormány által ez okból előterjesztett javaslat a törvényhozás részéről nagy nehézségre nem talált, s igy jött létre az 1875: XL. t.-cz. „az első magyar-gácsországi vasut állambiztositásának fölemelése és az 1873: XXIII. t.-cz. 3. §-ának módositása tárgyában", mely szerint 1875. január 1-től kezdve az állambiztositás 139.836 o. é. ezüstforinttal fölemeltetik; föltéve, hogy az osztrák kormány egyenértékü segélyt ad, hogy az épitési tőke beszerzésével megbizott intézetek az elért 2,500.000 forint s esetleg az ezuttal biztositott tőke beszerzésénél elérendő

további hasznot a vasut épitésénél felmerült veszteségek fedezésére forditják, s hogy a társulat az állam ellen érvényesithetni vélt igényeiről lemond.

Zárszámadások.

A zárszámadások ügye is csak az 1875-ik év folyamában jutott alkotmányos kerékvágásba.

A ministerek részéről s később az államszámszék részéről a szükséges előterjesztések megtétettek ugyan többé-kevésbé kellő időben, de a kepviselőház tárgyalásuk végét nem érte el.

Az 1867. évi pénztári kimutatást és az 1868. zárszámadást Lónyay Menyhért pénzügyminister 1869. október 18-án terjesztette elő.

Az 1867. pénztári kimutatás és 1868. zárszámadás tárgyalása.

Az 1867-iki kimutatások és az 1868-ik évi zárszámadás a pénzügyi bizottsághoz utasittatván, az 1869. november 12-én tett jelentést.

A pénzügyi bizottság azon véleményben lévén, hogy az állami számadások megvizsgálását az egyes tételek pontos és beható átvizsgálása, ezeknek az illető előirányzattal való egybehasonlitása, az igazolást tartalmazó mellékleteknek áttekintése, a számmüveleteknek utánszámlálása, végre az egész munkálatnak s különösen a költségvetéstől netalán történt eltérések indokolására felhozottaknak szakszerü megbirálása képezi. — arra utal, hogy ezen feladatnak megoldása, különösen amennyiben még utánszámitásokat, mellékletekbe s számos eredeti okmányokba való betekintést is föltételez. Ez első vonalban csak állandóul ez irányban foglalkozó független szakférfiak, tehát egy legfelsőbb állami számszék által vétethetik sikerrel foganatba, nem pedig egy parlamenti bizottság által, mely utóbbinak hivatását csak a legfőbb számszék által elkészitett zárszámadásnak, valamint az azáltal előterjesztett szakbeli jelentésnek felülvizsgálata és megbirálása képezheti. Ezek szerint a bizottság nézete oda járul, miszerint mielőbb törvény lesz alkotandó, melynek alapján egy legfőbb államszámszék állittatnék fel, melyhez mint független ellenőrzési hatósághoz a szóban forgó 1868. zárszámadások áttétetvén, ezek általa megvizsgálva s kimeritő jelentéssel ellátva a maga idejében a képviselőház elé terjesztetnének.

Ezen jelentéssel szemben Zsedényi Ede, Ghyczy Kálmán és Szontágh Pál bizottsági tagok különvéleményt adtak be, melyben a bizottság jelentésének kiegészitéseül még az 1867-iki

Az 1867. pénztári kimutatás és 1868. zárszámadás tárgyalása.

évről szóló zárszámadások előterjesztésére kérik a ministeriumot utasitani.

A pénzügyi bizottság jelentése 1869. november 25-én került a képviselőházban tárgyalás alá; ez alkalommal Justh József következő határozati javaslatot terjesztett elő:

A képviselőház választ egy 7 tagból álló bizottságot, a végből, hogy ezen bizottság a mult évben a ház elé terjesztett, 1867. évi állambevételekről és kiadásokról szóló kimutatást, valamint az 1868. évi zárszámadást tárgyalás alá vegye, tekintettel az 1867. évi márczius 2-án 563. sz. alatt hozott országos határozatra, és az 1868. évi XXVIII. t.-czre, és azok iránti véleményes jelentését oly időben terjeszsze a képviselőház elé, hogy az országgyülés az 1848. III. t.-cz. 37. és az 1867. X. t.-cz. értelmében határozatot hozhasson; kijelenti továbbá a képviselőház, hogy az 1867. és 1868. évi zárszámadás számtani vizsgálatát, egyes tételeinek igazolását tartalmazó mellékletek összehasonlitását, az utánszámitásokat és az eredeti okmányokba való betekintést a fölállitandó államszámvevőségre kivánja bizni, melynek feladata leend: ezen számtani vizsgálat keresztülvitele után annak eredményéről az országgyülésnek jelentést tenni.

Ezen javaslattal szemben Ghiczy Kálmán a következő inditványt adta be:

„A pénzügyi bizottság oda utasittatik, hogy az állami számvevőszék felállitását tárgyazó hozzáutasitott törvényjavaslatok iránt véleményes jelentését haladéktalanul adja be; hogy az állami számvevőszék az alkotandó törvény folytán mielőbb fölállittatván, az 1868. és 1867. évi zárszámadások annak megvizsgálás végett átadathassanak s jelentésével ellátva, azután országgyülési tárgyalás alá vétethessenek."

Mindkét javaslat, valamint a pénzügyi bizottság jelentése 1869. nov. 27-én tárgyalás alá vétetett, mely alkalommal igen heves vita fejlődött, Lónyay pénzügymininister egyik beszéde közben a bécsi legfőbb számszéknek 1867-ik évre készitett zárszámadását mutatta be, azon megjegyzéssel, hogy némely tételre nézve azt el nem ismeri. Tette ezt főkép azért, mert az általa már előbb bemutatott kimutatásokat zárszámadásoknak el nem akarták ismerni. Öt napi heves vita után deczember 2-án névszerinti szavazással a pénzügyi bizottság 228 szavazattal 146-tal szemben (távol volt 54) elvettetett és Justh javaslata ugyancsak

névszerinti szavazással 229 szavazattal 104-gyel szemben (távol volt 95) elfogadtatott.

Az 1867. pénztári kimutatás és 1868. zárszámadás tárgyalása.

Az 1869. deczember 4. ülésben a 7-tagu bizottságba megválasztattak: gr. Pejachevich László, Ivánka Imre, Vállyi János, Gajzágó Salamon, Wodianer Béla, Ordódy Pál és Harkányi Károly: de Ivánka Imre és Vállyi János még ugyanabban az ülésben kijelentették, hogy a választást el nem fogadják, s helyettük a deczember 7-iki ülésben Házmán Ferencz és Muzslay Sándor választattak meg.

Bizottsági jelentés az 1867. és 1868. zárszámadásokról.

Ez a bizottság 1870. február 17-én terjesztette elő az 1867. és 1868. évi zárszámadásról szóló jelentését (Gajzágó Salamon elnök és Ordódy Pál jegyző aláirásával).

A jelentésben semmiféle javaslat vagy inditvány sem foglaltatott, ugy hogy a jelentés tárgyalásakor 1870. márczius 30-án Justh József tett következő inditványt:

A bizottság beterjesztett jelentéseiből a képviselőház meggyőződvén arról:

hogy a ministerium az 1867. és 1868-ik évi pénzügyi kezelést illetőleg az 1867. évi márczius 2-án kelt határozat és az 1868. évi XXVIII. t.-cz. által nyert felhatalmazásnak megfelelőleg járt el;

meggyőződvén továbbá arról, hogy azon eltérések, melyek az előirányzat és a zárszámadások által kitüntetett tényleges kezelési eredmények közt fenforognak, részint az eltérés szükséges, részint későbbi törvények által igazolva vannak;

jóváhagyja a ministeriumnak két évi kezelését, megszavazza az eltérésekre nézve a felmentést és egyidejüleg a zárszámadásokat a háznak mult évi deczember 2-ról kelt 886. sz. határozata értelmében teljesitendő vizsgálat végett a felállitandó számszékhez áttétetni határozta.

Ghiczy Kálmán az 1870. márczius 30. ülésben a hetes bizottság jelentése ellen erélyesen felszólal; szerinte a bizottság főigyekezetét csak arra forditotta, hogy világositsa föl, hogy a két év leforgása alatt Lónyay pénzügyminister ur által az állam részére mi és mennyi takarittatott meg. Az 1868-iki számadás azon rendszerére, mely „költség és kiadás“ „jövedelem és bevétel“ közt tesz különbséget mondja „ezen eljárásnak nem lehetett más eredménye, mint az, hogy a zárszámadás, nem mint a hetes bizottság mondja nehezen érthető, hanem érthetetlenné

Bizottsági jelentés az 1867. és 1868. zárszámadásokról.

lett". Végül az egész rendszerre nézve igy nyilatkozik: „nem ismerném egyhamar nagyobb calamitást, mely a magyar államháztartást érhetné, mint ha állandósittatnék azon zárszámadás készitési rendszer, melylyel az 1868. évi zárszámadás készittetett, mely kiválóan alkalmas arra, hogy az állam pénzügyi kezelését a mennyire lehet, elhomályositsa."

Ez okból Justh inditványával szemben a következő javaslatot teszi:

„Minthogy a számadások számtani vizsgálata, egyes tételeiknek igazolását tartalmazó mellékletek összehasonlitása, az utánszámitás és az eredeti okmányokra való betekintés nélkül, miknek teljesitését a 328. sz. a. kimutatásra s az 1868-ik esztendei zárszámadásra nézve a képviselőháznak mult év decz. 2-án hozott határozatában, jelentéstétel kötelessége mellett, a felállitandó állami számvevőszékre bizta: bármely számadás megvizsgálásának sem alapja, sem értelme nincsen;"

„A hetes bizottság tovább a 328. sz. alatti kimutatásra nézve a saját jelentése szerint is fennálló nehézségeket nem oszlatta el; az 1868. esztendei zárszámadást pedig nem az azon évi költségvetést megállapitó 28. t.-cz. alapján tárgyalta, hanem a zárszámadás tételeit egyszerüen ismétlé anélkül, hogy a jövedelem és bevétel, a költség és kiadás között önkényesen tett megkülönböztetés miatt az emlitett törvénytől eltérőleg lett felszámitásoknak helytelenségére figyelmezett volna:"

„Ezeknél fogva a képviselőház az emlitett bizottságnak jelentését számvizsgálatnak nem tekinthetvén, nem tartja elégségesnek arra, hogy annak alapján a pénzügyminister a kérdéses évekre vonatkozó számadásra nézve a felelősség terhétől felmentessék, és ez iránti határozatát a ministeriumtól független s önálló hatáskörrel felállitandó számvevőszék annak idejében beadandó jelentéseig felfüggeszti."

A képviselőház mindazáltal április 1-én Justh inditványát emelte határozattá.

A zárszámadások a főrendiházhoz küldendők.

Ezen határozat hozatala után a zárszámadások tárgyalásának azon formasága iránt volt kérdés, hogy a főrendiháznak micsoda szerep jut. E részben a tárgyalás a következő folyást mutatta: Az 1870. ápril 6. ülésben az elnök fölszólitja a képviselőházat „méltóztassanak azirránt határozni, vajjon az 1870. ápril 1. napján tartott ülésben a zárszámadás iránt hozott határozat

A zárszámadások a főrendiházhoz küldendők.

átküldessék-e a főrendiházhoz és mi módon? Azt hiszem, hogy tudomásvétel végett szükséges volna azt átküldeni. Méltóztatnak tehát tudomásvétel végett átküldeni?" (Fölkiáltások balfelől: Nem kell! Ez határozat! Jobbfelől: Szavazzunk!)

Csanády Sándor: Én azt hiszem, hogy a ház által hozott határozat csak a házé, következőleg azt a főrendiházhoz átküldeni nem szükséges.

Lónyay Menyhért pénzügyminister: Kérem, nem törvény hozásáról van szó, tehát nem tárgyalás végett küldetik át; hanem miután az 1848-iki törvény arról szól, hogy országgyülési határozat hozassék, azért hozzájárulás végett kérem a törvényt (?) a felsőházhoz átküldeni.

Elnök: Kérem, méltóztassanak szavazattal eldönteni: kivánják-e azt hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldeni? — mire a többség elfogadja azt, hogy a képviselőháznak a zárszámadásokra vonatkozó határozata a főrendiházhoz hozzájárulás végett átküldessék.

A politikai felmentés után, az 1867. évi kimutatás és az 1868. évi zárszámadás számszerü megvizsgálása az időközben fölállitott államszámvevőszék által eszközöltetett.

Az 1867. évi kimutatás és az 1868. zárszámadás számszerű átvizsgalása.

Az államszámvevőszék 1871. julius 21-én terjesztette jelentését a ministerelnökhöz az 1867. évi kezelési kimutatásoknak és az 1868. évi állami zárszámadásnak számtani megvizsgálásáról. A jelentést kisérő iratban a számvevőség elnöke fölemliti, hogy az 1870: XVIII. t.-cz. 20. §-a szerint köteles az állami számvevőszék az államháztartás zárszámadásait az országgyülés elé terjesztés végett a ministertanácscsal közölni. Ez az eljárás ugyan csak azon zárszámadásokra nézve állapittatott meg, melyeket maga az állami számvevőszék készit el, de a törvény szellemének vél megfelelni, ha a viszonyok hasonlatosságánál fogva a szóban álló kimutatást és zárszámadást is szintén a ministertanács közbenjárása mellett juttatja az országgyüléshez.

A ministertanács 1872. január 13-án közölte a számvevőszékkel felvilágositásait s kérte a számvevőszék elnökét, hogy a szőnyegen forgó jelentését megfelelőleg módositsa. A számvevőszék elnöke mindazáltal 1872. január 22-én kelt válaszirata szerint ezen felszólitásnak nem vélt megfelelhetni, miután az 1870: XVIII. t.-cz. 22. §-a értelmében a zárszám-

Az 1867. évi kimutatás és az 1868. zárszámadás számszerű átvizsgálása.

adás az állami számvevőszék észrevételeivel s a ministertanácsnak ezekre vonatkozó határozataival együtt haladéktalanul, tehát minden közbeeső tárgyalást kirekesztve, terjesztendő az országgyülés elé, s kinyilatkoztatta egyuttal, hogy a számvevőszék a ministertanács észrevételeire adandó érdemleges választ is akkora kénytelen halasztani, mikor annak megtételére az országgyüléstől fel fog szólittatni.

Ily körülmények közt a ministertanács észrevételei 1872. február 15-én a számvevőszék jelentésével együtt az országgyülés képviselőháza elé terjesztettek.

A számvevőszék jelentésében épúgy, mint a ministertanács észrevételeiben az 1867-iki kimutatásokra nézve az a megjegyzés tétetik, hogy a közös activák leszámolásának befejeztéig végleges számadásokat nem lehet megállapitani, különben érdemleges kifogásokat a számvevőszék a kimutatások ellen fel nem hoz.

Azon pontok közül, melyekre nézve a ministertanács a számvevőszéknek az 1868. zárszámadására vonatkozó megjegyzéseit kiséri, kiemeljük mint elvi jelentőségüeket a következőket:

Az 1868-iki zárszámadásokra nézve a számvevőszék a megvizsgált kimutatásokra azt mondja: „a kimutatások belszerkezetében, az átmenet nehézségeinek tulajdonithatólag, nem található fel azon mindenek felett kivánatos tisztaság és következetesség, mely biztos áttekintést nyujthat." Ezen kifejezést a ministertanács zokon veszi. „Ugy látszik, a számvevőszék ezzel azt akarja kifejezni, hogy a kimutatások összeállitása nem egészen rendszeresen történt, ugy, hogy az áttekintés nem könnyü, és nem biztos, mert magyarázólag odateszi, hogy hosszszabb tanulmányozás után reá jön a vizsgáló, hogy a kimutatott tételek csakugyan rendeltetésük szerint lettek felhasználva, és hogy az összegek végeredménye tökéletesen megegyez az 1868-iki zárszámadásba felvett összegekkel. Ez tehát szabatosabban lett volna kifejezendő, annyival is inkább, mert épen számadási ügyekben ezen kitétel félreértésekre adhat okot."

A horvátországi kiadásokra nézve a számvevőszék azon észrevételt teszi, hogy az 1868. évi költségvetési törvény a horvátországi országos alapra nem volt tekintettel, s igy ezen kiadásoknál 99.200 frt 15 kr túlkiadás mutatkozván, ezen túlkiadások iránt az országgyülésnek még határozni kell; — fölemliti továbbá, hogy az országos alapnál fenmaradó 108.376

Az 1867. évi kimutatás és az 1868. zárszámadás számszerű átvizsgálása.

frt 29 kr készpénznek rendeltetését „külön Horvát-Szlavonországok részére történt kihasitását csak azon esetben tartja minden további megjegyzés nélkül igazolhatónak, ha az 1868: XXX. törvényczikk kötelező erővel 1868-ra nem birt.“ A ministertanács ezt a kérdést következőleg világositja föl: — Az 1868: XXX. t.-cz. 20. §. azt rendeli, hogy a fennálló országos pótlék Horvátországban is az államadókhoz csatoltassék. Ebből a pénzügyministerium azt következtette, hogy az előbbi években összegyült horvátországi alap szinte az államé. A bán és horvát minister azonban azt kétségbevonták, annálinkább, mert a fenmaradt pénzmaradványból az országos alap passivumait kivánták fedeztetni. A tárgyalások eredménye az lett, hogy az országos alap activumának és passivumának megállapitására egy bizottság állittatott föl, addig pedig, mig ezen bizottság föladatát megoldotta, határoztatott, hogy a kérdéses, 1868. év végével fenmaradt 108.376 frt 29 krnyi pénz egy külön naplóba bevételeztetvén, a fennállott országos alap passivumai abból fedeztessenek. A bizottság befejezte ugyan működését és az országos alapnak követelését a kincstáron 297.213 frt 41½ krban, ellenben tartozását 320.312 frt 46 krban állapitotta meg ugy, hogy az államkincstárnak 23.099 frt 4½ krnyi követelése volna az országos alapon. Miután azonban egyuttal némely kedvezményeket hozott az országos alap javára javaslatba, azon esetben, ha ezen kedvezmények megadatnak, az országos alapnak 21.836 frt 52 krnyi összeg járna. Ez utóbbi irányban a tárgyalás még foly, és az elhatározás legczélszerübben akkor fog megtörténhetni, a mikor az országos alapnak a mult időből eredő követelései behajtva lesznek.

A mi a 99.200 frt 15 krnyi túlkiadást illeti, ezekre nézve a ministerium azt az állást foglalta el, hogy miután az illető összegek az 1868-ról szóló zárszámadásokban benne voltak s az országgyülés az összes túlkiadásokra megadta a fölmentést, ezen túlkiadásra is meg van már a fölmentés s ujabb határozat nem szükséges.

A számvevőszék azon kivánságát, hogy a függő tételek lehető leszállitása czéljából a pótkezelés a forgalmi naplónál is alkalmaztassék, a pénzügyminister akkép teljesitette, hogy elrendelte, hogy a függő tételek jövőben a pótkezelésre nézve szerkesztendő kezelési kimutatásokban felsoroltassanak.

Az 1867. évi kimutatás és az 1868. zárszámadás számszerű átvizsgálása.

Az állami számszék azon nézetére, mely szerint az adótartozások és lerovások az előirásnál ép ugy, mint a befizetések elszámolásánál az egyes adónemek (állami és földtehermentesitési adó) szerint elkülönitve lettek volna kimutatandók: — megjegyzi a ministertanács, hogy miután az illető adótörvények, melyek ezen adónemeket megkülönböztetőleg sorolják föl, nem az elszámolást, hanem csak az adóösszeg alkatrészeinek elemzését — az adó netáni leszállitása esetére czélozzák, ezen észrevételt indokoltnak nem találja.

Időközben beterjesztettek az 1869. évi zárszámadások is, a nélkül, hogy az ügy végleges elintézést nyerhetett volna.

Az 1869. és 1870. zárszámadások előterjesztése.

Midőn Lónyay Menyhért gróf ministerelnök az 1872. febr. 15. ülésben az állami számvevőszék jelentését az 1867-iki kimutatásokról és az 1868-iki és 1869-iki zárszámadásokról és a ministertanácsnak, ezekre vonatkozó észrevételeit, valamint továbbá az 1870-iki zárszámadást és a számvevőszék részletes jelentését és a ministertanácsnak a jelentésre vonatkozó észrevételeit előterjesztette, igy szólt: „azt hiszem, a dolog természetével megegyezőnek fogja találni a ház, hogy meghatároztassék, minő eljárás követendő, miután ez az első eset, midőn az államszámvevőszék jelentését beterjeszti.“ Erre Ghiczy Kálmán tekintettel, hogy az ez irányban hozandó határozat praecedenst fog képezni, e kérdést napirendre tüzetni javasolja.

A zárszámadások megvizsgálásának módozatai.

Az, hogy mi történjék a számvevőszék jelentésével, tényleg február 21-én napirend tárgyává tétetett. Ez alkalommal Trefort Ágoston a házban hangzó felkiáltások után „a pénzügyi bizottsághoz“, egy specialis bizottságnak, még pedig legczélszerübben egy országos bizottságnak véli kiadatni, mely az ülésszak befejezése után ismét dolgozhatnék; mert nem hiszi, hogy ezen bizottság most egy nehány hét alatt megvizsgálja ezen számadásokat s működését be is fejezze. Csengery Antal a több oldalról hangzó kiáltásokra „pénzügyi bizottsághoz“ utal arra, hogy ezen bizottságnak oly sok a teendője, hogy ha ez az ügy is hozzá utasittatik, azt el nem végzi, hacsak más teendői alól föl nem mentetik, s ép ezért „egy más bizottságot, talán egy külön e czélra megbizott bizottságot“ vél kiküldendőnek „mint az Angliában is szokásban van, hol egy speciális bizottság foglalkozik a zárszámadások megvizsgálásával“. Lónyai Menyhért gróf azt

A zárszámadások megvizsgálásának módozatai.

óhajtaná, hogy a pénzügyi bizottság tárgyalja a jelentést, miután az minden egyes budget-tétel megállapitásánál már befolyt és a ház tagjai között a pénzügyi bizottság tagjai vannak leginkább beavatva ez ügyben, ők vannak tehát hivatva azt megvizsgálni is; mert ha külön bizottságot küldenénk ki, mig az beletanul, mig az tájékozná magát erről: sok idő eltelnék; azért legczélszerübbnek tartaná a pénzügyi bizottsághoz utasitani. Tisza Kálmán hasonlókép a pénzügyi bizottságot tartja legalkalmasabbnak a jelentés megvizsgálására; külön bizottság ellen sem szól, de határozottan ellene nyilatkozik az országos bizottságnak „mert ezen ügyet csak a képviselőházat illeti.“ Erre a ház a pénzügyi bizottsághoz utasitja a jelentést.

A zárszámadások megvizsgálása megakad.

A zárszámadások ügyét még az 1872. ápril 16-án bezárt 1869—72-iki országgyülés sem hozta tisztába. A pénzügyi bizottság előtt feküdt most már az államszámvevőszéknek jelentése az 1867-iki kimutatásról, az 1868-ik és 1869-ik évi zárszámadásokról, ott voltak a számvevőszék által készitett 1870. évi zárszámadások, a rájuk vonatkozó ministertanácsi észrevételekkel, továbbá a számvevőszék pótjelentése és a ministertanácsnak erre terjedő észrevételei. Az 1872-ik év mindazáltal zárszámadások vizsgálatára nem nyujtott elég nyugalmat és időt. A választási törvény folytán beállott obstructio, a kettős ülések tartása naponként sem időt, még kevésbbé hangulatot nem adott a pénzügyi bizottságnak arra, hogy ezeket a tárgyakat tárgyalja, s igy ápril hó 10-én beterjesztett jelentésében előadja, hogy először is az 1870-iki zárszámadásokat kivánta tárgyalni; de csakhamar azon meggyőződésre jutott, hogy az állami számvevőszék az 1870: XVIII. t.-cz. azon rendeletét, „hogy az állami főkönyv számlái az állami költségvetés fejezeteinek, czimeinek, rovatainak és tételeinek felelnek meg“ az 1870-iki zárszámadás készitésénél nem tartotta szem előtt, a mennyiben a zárszámadásoknak beosztása és csoportozatai az 1870-ik évi költségvetés részleteitől sokban lényegileg eltérnek. A pénzügyi bizottság ezen alakban nem találta a zárszámadásokat czélszerüen és helyesen átvizsgálhatóknak és azért 1872. február 29-én tartott ülésében felhivta az állami számszék elnökét, hogy a zárszámadásokat az 1870. évi költségvetéssel egyező és annak megfelelő alakban terjeszsze elő. Az állami számszék elnöke készséggel teljesitvén e felhivást, márczius 14-én a zárszámadásoknak

A zárszámadások megvizsgálása megakad.

ujabb összeállitását nyujtotta be a bizottságnak. A pénzügyi bizottság ekkor azonban már nem látta magát többé abban a helyzetben, hogy egy oly feszitett tevékenységet, folytonos foglalkozást és beható osztatlan figyelmet igénylő munkát folytasson, minőt a zárszámadások tárgyalása és eredményre vezető átvizsgálása feltétlenül megkiván. Igy telt el az alkotmányos élet első 5 éve, a nélkül, hogy a zárszámadások iránt végleges állást foglalhatott volna az országgyülés. —

Az 1871. évi zárszámadások.

Midőn az 1872. november 23-iki ülésben Lónyay az 1871. zárszámadásokat beterjesztette — tekintettel az ellene és a ministerium ellen, főkép pénzügyi és közlekedésügyi téren történtek miatt intézett támadásokra az 1868., 1869., 1870. és 1871. évi zárszámadások mielőbbi megvizsgáltatására kérte a pénzügyi bizottságot jegyzőkönyvileg utasittatni. Az ellenzék irásos inditványt kivánván, engedett a követelésnek, és a következő javaslatot terjesztette elő: —

„Miután az állami számvevőszék által átvizsgált, illetőleg elkészitett 1869., 1870. és 1871-dik évi zárszámadásoknak és az állami számvevőszék 1867. és 1868-ik évi számtani vizsgálatra vonatkozó jelentésének az 1848: III. t.-cz. 37. §. által elrendelt megvizsgálása s illetőleg jóváhagyása mindeddig meg nem történt; határozza el a ház:

hogy mindazon számadások, illetőleg az azokra vonatkozó államszámszéki jelentések és a ministeriumnak ezekre tett észrevételei kiadatnak az állandó pénzügyi bizottságnak azon utasitással, hogy azokat vagy maga vegye tárgyalás és vizsgálat alá, vagy adjon véleményes jelentést megvizsgálásuknak módja iránt."

„A zárszámadások átvizsgálásával foglalkozó bizottság tekintsen meg a kormány által kötött minden oly szerződést is, melyre nézve fölvilágositást és okmányszerü tájékozást szerezni szükségesnek vél, s jelentését oly időben adja be, hogy még ezen ülésszak alatt a zárszámadások a ház által is tárgyalhatók legyenek és a törvény értelmében elintézést nyerjenek."

„Ezen bizottság adjon az iránt is véleményes jelentést, hogy jövőre az államra nézve kötelező és törvényhozási intézkedést nem igénylő, mely szerződések s mikép lennének a ház tudomására hozandók a nélkül, hogy ez által a közigazgatás törvényes hatásköre s annak rendes menete akadályt szenvedjen."

Ezen inditvány 1873. január 13-án került napirendre, a

midőn már Lónyay nem volt többé ministerelnök. Inditványával szemben Ghiczy, tekintettel arra, hogy egyelőre semmikép sem akarná a pénzügyi bizottságot utasitásokkal ellátni, ellenindítványt tett, mely szerint: — Az 1871. évi zárszámadások.

„Az állami számvevőszék által megvizsgált, illetőleg elkészitett 1868., 1869., 1870., 1871. évi zárszámadások, az 1867. esztendei kezelési kimutatás, az azokra vonatkozó számvevőszéki jelentésekkel, és a ministeriumnak ezekre tett észrevételeivel együtt kiadatnak a pénzügyi bizottságnak azon utasitással, hogy megvizsgálásuknak módja iránt a ház előző határozatainak értelmében véleményes jelentést adjon. A pénzügyi bizottság adjon az iránt is véleményes jelentést, hogy jövőre az államra nézve kötelező, és külön törvény általi jóváhagyást nem igénylő, mely szerződések s mikép legyenek jogérvényesekké válásuk előtt a ház tudomására hozandók, a nélkül, hogy az által a közigazgatás törvényes hatásköre s annak rendes menete akadályt szenvedjen." A ház 100 szavazattal 80 ellenében Lónyay javaslatát fogadta el.

A pénzügyi bizottság a ház határozatára 1873. február 5-én tett jelentést, mely szerint ugyan a zárszámadások megvizsgálására ezuttal — a nélkül azonban, hogy ez által valamely állandóan követendő gyakorlat állapittatnék meg — a pénzügyi bizottság bizatnék meg: mert az azon tapasztalatok folytán, melyeket az állami költségvetések tárgyalása által magának szerezni alkalma volt, talán nagyobb könnyüséggel és gyorsabban birná ezen munkát elvégezni, mint a háznak más bizottsága. De ezt csak két föltétel alatt véli teljesithetőnek és pedig: *a)* hogy munkálkodását ezen ülésszak utáni időre is kiterjeszthesse és jelentését a jövő ülésszak elején adja be; — *b)* hogy a zárszámadások átvizsgálásának munkájára a bizottság még 6 taggal, kiknek kizárólagos föladata lenne a zárszámadásnál közremüködni, szaporittassék. A pénzügyi bizottság a zárszámadások megvizsgálási módozatáról.

A pénzügyi bizottság kivánságát a képviselőház 1873. február 24-én tartott ülésében elfogadta és márczius 1-én tartott ülésében a kivánt hat tagul Muzslay Sándor, Móricz Pál, Simonyi Ernő, Prileszky Tádé, Falk Miksa és Molnár György képviselőket választotta meg.

Az országgyülés második ülésszakában Muzslay Sándor a pénzügyi bizottság rendes tagjai közé fölvétetvén, helyette

1873. május 25-én Modoss Pál választatott meg a zárszámadások megvizsgálására s a többi tag fölkiáltással továbbra is megbizatásukra fölkérettek. A pénzügyi bizottság mindazáltal ebben az ülésszakban nem foglalkozott a zárszámadások megvizsgálásával.

Külön zárszámadási bizottság.

A harmadik ülésszakban pedig Ghiczy, tekintettel arra, hogy a pénzügyi bizottság amugy is sok teendővel lesz elhalmozva, a zárszámadások megvizsgálására egy külön 9 tagból álló bizottság kiküldetését kérte. Ez a bizottság 1874. október 26-án tényleg meg is választatott. Tagjai voltak: Csávolszky Lajos, Fröhlich Gusztáv, Mihályi Péter, Molnár György, Nagy György, Ordódy Pál, Prileszky Tádé, Wächter Frigyes és Wodianer Béla.

Az 1867. évi kimutatás.

Ez a bizottság megvizsgálta az 1867. évről szóló kimutatásokra a számvevőszék által tett előterjesztést, s arról 1874. deczember 16-án jelentését terjesztette az országgyülés elé. Ez a jelentés a képviselőházban 1875. január 19-én került tárgyalás alá.

Ez alkalommal Mihályi Péter a zárszámadási bizottság feladatát következőkben praecisálta.

A zárszámadási bizottság föladatát első sorban abban találja, megvizsgálni azt: vajjon az állami számszék minden egyes év pénzkezelését illetőleg megfelel-e azon törvényszerü kötelességeknek, melyeket reá az 1870: XVIII. t.-cz. ruházott.

Kötelessége eszerint szigoru birálat alá venni az állami számvevőszék jelentéseit, együttesen tárgyalni azokat a ministerium részéről azokra vonatkozólag egyidejüleg beterjesztett észrevételekkel, véleményt mondani azon differentiák fölött, melyek akár a kezelés, akár az elszámolás iránt az állami számvevőszék és a ministerium között netalán fölmerülnek, s a szerint, a mint a ministerium kezelésének és az állami számvevőszék eljárásának törvényszerüségéről meggyőződött, vagy azok ellen kifogásai vannak: véleményes jelentést terjeszteni a képviselőház elé.

Az 1867. évi kezelésre nézve a fölmentés megadatik.

Maga a tárgy nem adott nagy vitára okot, s eredményül a ház a következő határozatot hozta:

„A képviselőház utasitja a ministeriumot, hogy a birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságok ministeriumával az 1867. évi január 1-re maradt pénztári készletekből, az ugynevezett közös activákból, valamint a viszonyos követelésekből

Magyarországot megillető részére nézve, a végleszámolást mielőbb eszközölje; — továbbá a két kormány között ugyancsak az 1867-ik évi pénzkezelést illetőleg az elszámolási elvek felett létező eltérő nézetek és különböző felfogások iránt, valamint a kölcsönösen nyitva tartott folyószámla némely tételei iránt fenforgó nehézségekre, nemkülönben azon tételekre nézve is, melyektől a közösügyi költségekhez való hozzájárulás meghatározása függ, (a zárszámadási bizottság javaslatában e mondat: „akár egyezség, akár választott biróság határozata által" gróf Lónyay Menyhért javaslatára, melyhez Ghiczy pénzügyminister és Mihályi előadó is hozzájárult — kihagyatott) végleges megállapodást létesitsen; — a fentebbieknek megtörténte után pedig az 1867. évi pénzkezelésről egy végleges, eredményeiben tökéletes zárszámadást terjeszszen az országgyülés elé."

Az 1867. évi kezelésre nézve a fölmentés megadatik.

Végre magára a ministerium kezelésére nézve megadta a számszerinti felmentést is, a következő határozatban:

„A ház határozatilag kimondotta, hogy miután a képviselőház 1870. ápril 1-én 1707. sz. a. hozott és a főrendiház által is ugyanazon évi ápril 26-án 257. sz. a. elfogadott országos határozat által a ministeriumnak 1867. és 1868. évi pénzügyi kezelését jóváhagyta és az eltérésekre nézve, a számtani vizsgálat fentartása mellett, a politikai felmentést megadta: — az állami számvevőszéknek az 1867. évi kezelési kimutatásokra nézve teljesitett számtani vizsgálatát a zárszámadási bizottság jelentése alapján ezennel helyeslő tudomásul veszi és a ministeriumnak ezen kezelési kimutatásokat illetőleg a számtani tekintetben is megadja a felmentést".

Az 1868. évi zárszámadás.

A zárszámadási bizottság ugyancsak az 1868-ik zárszámadások számszerinti megvizsgálásáról is 1874. deczember 16-án terjeszté elő jelentését; — ez alkalommal mindazáltal a bizottságban levő ellenzéki tagok, nevezetesen Molnár György, Nagy György és Csávolszky Lajos különvéleményt adtak, melyben a horvátországi kiadásokat illetőleg tettek külön javaslatot.

Az 1868. évi kezelésre nézve megadatik a fölmentés.

A képviselőház ezt a jelentést is 1875. január 19-én tárgyalta és hasonlókép nagyobb vita nélkül a bizottság többségének álláspontját foglalta el s következő határozatot hozta:

„A közmunka és közlekedési ministert utasitja, hogy a tárczája 1868. évi számvitelében előforduló hibás könyvelésből 's elszámolásból eredő, a forgalmi és tárczakezelés között létező

Az 1868. évi kezelésre nézve megadatik a fölmentés.

11.205 frt $49^2/_4$ krnyi különbözetet számviteli könyveiből törültesse. A ház egyébiránt a zárszámadási bizottság jelentése alapján helyeslő tudomásul veszi az állami számszéknek az 1868. évi zárszámadások számtani átvizsgálásáról előterjesztett jelentését, és miután a képviselőház 1870. évi ápril 1-én hozott 1707. sz. határozattal, melyhez a főrendiház ápril 26-án 258. sz. a. kelt határozatával hozzájárult, az 1868. évi zárszámadásokra a politikai felmentést már megadta, a ház a ministeriumnak számtani tekintetben is ezen felmentést megadja".

Az 1869. évi zárszámadás.

Az 1869-ik zárszámadásról szóló jelentésében a zárszámadási bizottság elvi jelentőségü észrevételeit akkép adta elő, hogy azokat a képviselőház azután határozatok alakjában formulázza. Ez alkalommal a törvényhozás eljárására is ad véleményt.

„Vajjon a kormánynak az 1869. évi zárszámadásban előforduló túlkiadásokra a jóváhagyás, valamint átalában azon évi pénzkezelésre a fölmentés határozat vagy törvény által adassék-e meg." E tekintetben az 1848 : VI. t.-cz. 6. §-a a számadásoknak országgyülési határozattal való elintézésről szól. Vajjon a törvény ezen szava : Határozattal való elintézés, szószerint veendő-e? vagy pedig törvény által való elintézés értendő-e? ennek elhatározása a törvény (?) által megejtendő. A zárszámadási bizottság azon véleményét terjeszti elő, hogy e tekintetben a kormánynak a fölmentés határozatban adassék meg, és erre nézve, mint előző esetre hivatkozik a mult országgyülés eljárására, mely a ministeriumnak 1867. és 1868. évi pénzkezelésére a fölmentést a törvényhozás mindkét háza által hozott országos határozattal adta meg.

A zárszámadási bizottság jelentését a képviselőház nagyobb vita nélkül fogadta el (Csanády ugyan semmiféle túlkiadást nem akar megszavazni, de fölszólalása visszhangra nem talál) és egyuttal megadta a fölmentést (l. 177. lapot).

A zárszámadások megvizsgálása ezuton formai nehézségekre nem adott alkalmat és miután még az 1870. évi zárszámadásra 1875. május 7. ülésben, — az 1871-re nézve 1875. május 19. ülésben, — az 1872-re nézve 1876. május 26-án megadatott a fölmentés: — a további évek zárszámadásai már rendesen a költségvetés megszavazása után tárgyaltattak s igy az alkotmányos ellenőrzés formailag rendszeres kerékvágásba jött.

Az 1875. évi zárszámadás.

Az 1875-iki zárszámadást a számvevőszék elnöke 1876. szeptember 21-én keltezi, és Tisza Kálmán ministerelnök 1876. november 17-én terjeszti a képviselőház elé.

A zárszámadásban ezuttal az előbbeni évéhez képest a következő alaki módositásokkal találkozunk:

a II. rész az előirányzat nélküli kiadásokat és bevételeket két részben adja *A.* a folyó évi kiadások, illetőleg bevételek és *B.* a kiadások, illetőleg bevételek a mult évek hátralékaira, illetőleg hátralékaiból;

a III. részben az eddigi pénzmaradványok ezuttal két külön kimutatássá alakulnak, és pedig külön pénzmaradványok és külön értékpapirok kimutatása;

a pénzmaradványok rovatai: 1. tétel, 2. pénztárak neve, 3. az 1874. év végével: *a)* bankértékben, *b)* fémértékben, *c)* együtt, 4. az 1875. év végével: *a)* bankértékben, *b)* fémértékben, *c)* együtt, 5. 1875. évi: *a)* gyarapodás, *b)* fogyatkozás;

az értékpapirok rovatai: 1. tétel, 2. álladék az év elején, 3. folyó évi gyarapodás, 4. együtt, 5. folyó évi apadás, 6. álladék az év végével, 7. viszonylagos készpénz: *a)* bevétel, *b)* kiadás, 8. nyereség, 9. veszteség;

a IV. részben a pénztári mérlegből az értékpapirok rovata kivétetett s igy ez a mérleg most már következő rovatokkal jelentkezik: 1. tétel, 2. állami bevételek, 3. bankértékben, 4. fémértékben, 5. együtt, s ugyanezek a rovatok szerepelnek az állami kiadások rovatán.

A zárszámadás mellékleteinek száma 82.

A zárszámadás a következő eredményeket mutatja:

	Előirányzat		Utalványozva vagy előirva		Tényleges kiadás vagy bevétel		Az előirányzattal szemben több		Az előirányzattal szemben kevesebb	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Rendes kiadások	207,254.253	00½	201,945.475	29	207,231.718	27	6,020.017	52½	11,328.795	24
Rendkivüli kiadások	26,609.063	.	24,731.819	08½	23,650.335	54	1,264.303	88½	3,138.547	85
Hitel- és pénztárműveleti kiadások	5,072.132		7,996.671	.	2,405.236	64½	3,251.387	92½	326.848	92½
A kiadások főösszege	238,935.448	00½	234,676.965	32½	233,2 7.290	45½	10,585.709	32½	14,794 192	01½
Előirányzat nélkül	.	.	4,015.820	45½	5,213.680	67½	4,015.820	.	.	.
Összesen	.	.	238,692.785	78	238,500.971	13	14,551.529	32½	14.794.192	01½
Rendes bevételek	206,484.748	.	193,860.550	87½	187,967.777	44	6,117.045	29½	18,691.242	92
Rendkivüli bevételek	5,708.770	.	3,776.194	77½	3,780.968	17½	.	.	1,947.575	22½
Hitel- és pénztárműveleti bevételek	5,072.132	.	7,996.671	.	1,819.583	91½	3,410.106	73½	485.567	73½
A bevételek főösszege	217,210.650	.	205,633.416	15	193,568.329	53	9,527.152	03	21,104.385	88
Előirányzat nélkül	.	.	74,308.996	52	74,620.963	34	74,308.996	52	.	.
Összesen	.	.	279,942.412	67	268,189 292	87	83,836.148	55	21,104.385	88
Hiány	21,724.798	00½	.	.	.	.	.	.	62,974.424	89½
Fölösleg	.	.	41,249.626	89	29,088.321	74	.	.	.	.

Az 1875. évi zárszámadás.

Az év mérlege a következő összeállitásból vehető ki:

	Előirt bevételek frt	kr	Előirt kiadások frt	kr	Fölösleg + Hiány — frt	kr
	205,633.416	15	234,676.965	32½	— 29,043.540	17½
Ehhez járul:						
a) előirányzat nélküli	74,308.996	52	4,015.820	45½	+ 70,293.176	06½
b) az állami leltárban az értékpapirkezelésnél, az állami adósságoknál és az állami követeléseknél kimutatott nyereségek és veszteségek	2,509.555	59	8,269.768	43½	— 5,760.212	84½
Összesen	282,451.968	26	246,962.554	21½	+ 35,489.414	04½
Ebből levonandó:						
a) a mult évi hátrálékok rovására teljesitett bevételek és kiadások, melyek folyó évi jövedelmet és költséget nem képeznek . . .	133.513	11	23.817	27	.	.
b) az ingatlan államvagyon gyarapitására forditott	.	.	4,451.603	21	.	.
c) a termesztmények, anyagok, szerek és eszközök készletének eladásából	450.875	63½	.	.	.	.
d) az értékpapirok vásárlásával és eladásával kapcsolatos	2,864.168	13½	6,408.133	94	.	.
e) a felvett kölcsönökből eredő bevételek és az államadósság törlesztésére forditott kiadások . .	75,211.334	18½	11,851.124	06½	.	.
f) a vasutaknak és más társulatoknak visszafizetés terhe mellett adott előlegek s a reájuk vonatkozó visszafizetések	4,361.840	40	17,386.126	85½	.	.
Összesen . .	83,021.731	46½	39,620.805	34	+ 43,400.926	12½
Marad tehát	199,430.236	79½	207,341.748	87½	— 7,911.512	08

A részletes jelentésben ezuttal a számvevőszék következő elvi kérdéseket veti föl:

A honvédelmi ministerium alá tartozó intézményeket, jelesül a zászlóaljparancsnokságokat, a számvevőszék az 1870. évi XVIII. törvényczikk 24. §-a értelmében meg akarta vizsgálni, s e végből kérte a ministeriumot, hogy a parancsnokságokat kellően utasitsa. Erre a ministerium akkép utasitá a parancsnokságokat, hogy „az illető zászlóaljparancsnokok az állami számvevőszék kiküldötteinek minden, a gazdászatkezelési ügyvitelre vonatkozó számvezetési és pénztári ügyiratokat s az azok-

Az 1875. évi zárszámadás.

hoz tartozó okmányokat megvizsgálás végett a zászlóaljparancsnok jelenlétében előmutassák, s azokra nézve minden irányban kivánt felvilágositásokkal szolgáljanak". A számvevőszék azonban erre a válaszra kifejté, hogy nemcsak a számadások rendszerét kell helyszinén megvizsgáltatnia, hanem egyszersmind a pénz, továbbá a szerelvények és egyéb raktári készletek állapotáról és helyességéről, valamint az e körül követett kezelési rend fentartásáról és a készleteknek a pénz, illetőleg leltári és raktári számadásokkal való összhangjáról is meg kell győződni helyszini vizsgálatoknál; és midőn a honvédelmi minister ezt tagadásba vette, az ügy a ministertanács elé került.

A ministertanács 1876. junius 14-én ez ügyben következőleg határozott: „Az állami számvevőszék felfogását és kivánatát nem találja a törvényben gyökerezőnek; mert az 1870. évi XVIII. t.-cz. 17. és 24. §-ai szerint ezen hatóság föladatát az állami vagyont kezelő különféle hivatalok kezelési számadásainak ellenőrzése s általában az állam számviteli szolgálatának rendben tartása fölötti felügyelet képezi"; s mert a szóban levő törvénynek 1. §-ában emlitett államvagyon alatt, melynek ellenőrzésére az állami számvevőszék hivatva van, köztudomásulag nem érthetők az államnak a szolgálat érdekében évenkint beszereztetni szokott ingó készletei. A különböző raktáraknak az állami számvevőszék közegei által való megvizsgáltatásának czélszerüségét a ministertanács annál kevésbbé képes fölismerni, mert az nem is rendelkezik annyi közeggel, kivált pedig nem rendelkezik szakértő közegekkel, hogy ezen vizsgálatokat az ország különböző vidékein lévő raktárakban évenkint és sikeresen megejthetné; az ilynemü kiküldetések tehát csakis arra vezetnek, hogy az állami kincstár minden gyakorlati haszon nélkül terheltetik a kiküldött tisztviselők napidij- és utiköltségeivel. De az állami számvevőszék ilyetén beavatkozása azon hatáskörbe, mely tisztán a végrehajtó hatalmat illeti, a felelősségnek felforgatására is vezetne és felügyeletébe oly közegek is avatkoznának, akik e részben eljárásukért az országgyüléssel szemben nem felelősek".

A számvevőszék a ministertanácsi határozatban meg nem nyugodott és a részletes jelentésben erre vonatkozó indokait a következőkbe foglalja:

Az 1875. évi zárszámadás.

„Az 1870 : XVIII. törvényczikk 17. és 24. §-ai ugy, a mint azokat a ministertanács idézi, nem meritik ki az állami számvevőszék feladatát, mert az előbbi szakasz az összes kezelési számadások ellenőrzését reá bizván, utal a 13. és 14. §-okra melyeknek utóbbika szószerint azt rendeli, hogy „az állami számvevőszék tartozik nyilvántartani és ellenőrizni a közigazgatás minden ágában, vajjon: *a)* minden számadási számvitel a rendszer szerint kellőleg igazoltatik-e?" stb. — mig az utóbb idézett 24. §. az állami számvevőszéket feljogositja, hogy helyszini vizsgálatok alkalmával nemcsak a „kezelési rend fentartásáról, hanem egyszersmind az eljárás czélszerüségéről s az összes számviteli szolgálat összhangzó működéséről magának alapos meggyőződést szerezzen". A számvitel igazolását s annak összhangzó működését a fennálló rendszer szerint megállapitani a számadási okmányok alapján a nélkül, hogy a pénzszámadással szoros kapcsolatban álló anyagkészletek és leltári eszközökről vezetett külön számadások és maguk a számadásokban nyilvántartott készletek megtekintessenek, illetőleg a számadásban kitüntetett különféle minőségük szerint is megvizsgáltassanak, egyáltalában nem lehetséges. Abból, hogy az 1870 : XVIII. t.-czikk 1. §-a az államvagyont csak általában, minden megkülönböztetés nélkül rendeli az állami számvevőszék ellenőrzése alá, épen ellenkezőjét lehet következtetni annak, mint a mit a ministertanács a köztudomásra hivatkozva következtet, hogy t. i. a szolgálat érdekében évenkint beszereztetni szokott ingó készletek nem tartoznának az állami vagyon elnevezés alá. E következtetés nemcsak a törvény világos szavaival, mely megkülönböztetést nem tesz, és nemcsak a törvényhozás intentióival, hanem ellenkezik magával a számviteli tudomány sarkalatos elveivel, a mennyiben az „vagyon" alatt a használható gazdasági javak összeségét érti, melynek időnkinti változásai épen a helyes számvitelben nyernek kifejezést s a melynek az állam háztartásában milliókra rugó értékét ellenőrzés alól elvonni szintén lehetetlen."

„Hogy bármely készlet az 1870: XVIII. t.-czikk 1. §-ában emlitett államvagyonhoz sorolandó, mutatja ezt már maga azon körülmény, hogy a kormány közegei a kezelő hivatalok megvizsgálásánál esetenkint az anyagok és szerek készleteinek megvizsgálását is végrehajtják, és hogy másrészt a kormány maga az ingó állami vagyont képező készleteinek kezdőleges és vég-

Az 1875. évi zárszámadás.

leges mennyiségét és értékét az állami számvevőszéknek évről-évre kimutatja."

„Hogy nem volna elegendő és szakértő közege a számvevőszéknek: ez iránt csak akkor lehetne itélni, ha vizsgálatokat végzett volna."

„Hogy gátolná az administratiót s megosztaná a felelősséget: ez a törvények szelleméből nem magyarázható ki."

Az igy vitássá vált ügyet az állami számvevőszék a törvényhozás elé hozta.

Egy további elvi kérdés merült fel a honvédministeriumnál, ahol a központi igazgatás költségeiből 9.062 frt 52 kr áttétetett a csapatok czimére és ott számoltatott el. A honvédelmi minister utalt arra, hogy e részben eljárását a pénzügyi bizottságban tett szóbeli nyilatkozatára fekteti, — a számvevőszék ismét érvényesitette, hogy őt csak a törvény köti s e szerint nincsen átruházási jog. A ministertanács ebben az ügyben a honvédelmi minister nézetét fogadta el, „tekintve, hogy a honvédelmi minister a költségvetés indokolásában, valamint az országgyülés pénzügyi bizottsága előtt határozottan kiemelte, hogy a központi személyzetet le nem szállithatja s igy a központban kivánt törléseket csak ugy képes elfogadni, ha némely, a központban alkalmazott honvédtisztnek illetményeit a „csapatok" czimén utalványozza akként, hogy az illető tisztek a csapatok fizetési létszámába áthelyeztetnek, de mint ideiglenes szolgálattételre berendeltek, továbbra is a központban meghagyatnak; valamint tekintve, hogy az országgyülés ezen nyilatkozatot jóváhagyólag tudomásul vette: a ministertanács a honvédelmi ministernek az állami számvevőszék által neheztelt eljárását teljesen igazoltnak találta".

A számvevőszék az ügyet a törvényhozás elé hozta, mert az nincs tisztába hozva, vajjon a költségvetési törvény fölhatalmazta-e vagy nem a honvédelmi ministert arra, hogy a „központi igazgatás" és a „csapatok" czime alatt megszavazott hitelek keretében átruházással élhessen.

A honvédelmi ministerium nyugdijainál a számvevőszék jelenti, hogy a honvédelmi minister és a közös hadügyminister között a közös hadsereg nyugalmi létszámából a honvédség tettleges állományába kinevezett tisztek illetményeire nézve azon megállapodás létezik, hogy a hadügyminister ily tiszteknek a

Az 1875. évi zárszámadás.

közös hadseregben eltöltött szolgálat után járó nyugilletményeit a honvédelmi tárczának megtériti, mig a magyar honvédelmi tárcza az ily minőségü honvédtisztek rangfokozata után járó tényleges illetményekből csak a különbözet terhét viseli, mely már a közös hadseregben korábban kiérdemelt nyugdij összegén felül mutatkozik. Miután ily czimen jelenleg évenkint körülbelől 10.000 forint térül meg a közös hadügyi tárczából a honvédelmi tárczának és miután a honvédelmi minister ezen térülményeknek csak kisebb részét számolja el a nyugdijak bevételi rovatán, mig azoknak nagyobb részét azon czimek javára osztja el, melyeknek terhére az illető honvédtisztek illetményei alkalmazásuk folytán utalványozva vannak s igy e czim ezek hitelét a költségvetési törvényben megszavazott összegen túl növeli; miután végre ezen megtéritések évenkint ismétlődnek: az állami számvevőszék szükségesnek tartja, hogy ezen téritmények a honvédelmi tárcza valódi bevételei közt számoltassanak el s mint ilyenek, az előirányzatba felvétessenek.

Zárszámadási bizottság jelentése.

A zárszámadásvizsgáló bizottság jelentésében a számvevőszék által fölvetett elvi jelentőségü pontokra kiterjeszkedik.

A helyszini vizsgálatokra nézve a bizottság előtt megjelent ministerek s az államszámszék elnöke megnyugvással járultak annak kijelentéséhez, „hogy az állami számvevőszék, az államvagyon kezelésére vonatkozó jogánál fogva, az 1870 : XVIII. törvényczikk értelmében gyakorlandó helyszini vizsgálatát — a leltárakkal való összehasonlitás és a leltár valódiságának kideritése czéljából — az állami raktárakban lévő anyag, szerek és általában ingó vagyont képező készleteken is foganatosithatja, hogy ez által meggyőződést szerezzen magának arról, hogy a raktárakban lévő állami anyagkészletek a számadásokban kimutatott mennyiségben és az azokban kitüntetett minőségben meg vannak".

A honvédelmi tárczánál történt átruházásra nézve, a szükségességet elismerve, fölmentést javasol, annál is inkább, mert már az 1877. évi költségvetésben az illető átruházás jövőre is kéretik.

A hadügyi nyugdijakat illetőleg a számvevőszék kijelentette a bizottság előtt, hogy a honvédelmi minister intézkedett, hogy a nyugdijpótléki bevételek a tárcza előirányzatába fölvétessenek.

A zárszámadási bizottság jelentését a képviselőház 1878. január 12-én tárgyalta; az előadón kivül senki nem szólt a tárgyhoz és a bizottság javaslata alapján a következő határozattal megadatott a fölmentés:

1. Az 1875 : XXXIII. törvényczikkel megszavazott állami költségvetési törvényben és az időközben póthitel alakjában a kormány részére engedélyezett hitel ellenében az 1875. évi állami zárszámadás szerint előforduló túlkiadások, valamint a felmerülő kevesebb bevételek jóváhagyatnak. Fölmentés.

2. Az 1875. évi állami zárszámadás, mely az 1875. évi államháztartás eredményéről a következő végösszegeket tünteti elő:

előirányzott kiadás	238,935.448	frt	00½	kr,
előirányzott bevétel	217,210.650	»	.	»
költségvetési hiány	21,724.798	»	00½	»
előirt kiadás	207,341.748	»	87½	»
előirt bevétel	199,430.236	»	79½	»
jövedelmi hiány	7,911.512	»	08	»

ezennel jóváhagyatik és a ministeriumnak a törvényszerü fölmentés megadatik.

Ghiczy az 1872/75-iki országgyülés utolsó ülésében (1875. május 24-én) az országgyülés eredményéről végbeszédet tartván, a pártok egyesüléséről igy nyilatkozik: „A többség kebeléből kikerült ministeriumok is saját pártjuk kebelében állandó biztos többségre nem számithattak. Ily körülmények közt történt azután, hogy az országgyülés elején másfél év alatt négy ministeriumot láttunk ülni az ország kormányán. A többség kebeléből került ki mindegyik; de minden ily esemény még inkább megingatta szilárdságát az azelőtt oly összetartó pártnak. Midőn azután a negyedik ministerium is már azon eseménynek előestéjén állott, hogy a ház többsége ellene fog nyilatkozni: csaknem bizonyosnak látszott, hogy e pártárnyalatokra és pártfractiókra szétoszlott házban oly többség nem is alakulhat többé, mely bármely kormánynak biztos támaszt szolgálhatna és komolyan kellett tartani attól, hogy Magyarországon a parlamenti kormányzat lehetetlenséggé válik. A veszély nagysága azonban méhében rejtette elháritásának egyedül biztos és egyedül lehetséges módját, s az erélyesen fölkaroltatott, a mint létesülése lehetőségének első reménysugára fölvillant, mindazok által — és azok sokan voltak e házban, — kik a haza veszélyes helyzetét fölismerték. Ghiczy az 1875-iki évről.

Ghiczy az 1875-iki évről.

A folyó évi költségvetési viták legingerültebb folyamában egy szerencsés pillanatban tett nyilatkozat villanyfolyamként hatotta át a házat. Nyomban érezte mindenki, hogy a sokak által óhajtott pártegyesülésnek időpontja bekövetkezett és önzetlen hazafiusággal közreműködtek minden illetők annak életbeléptetésére. Igy történt azután, hogy az azelőtt annyi pártárnyalatra és fractióra szétoszlott házban az ország két legnagyobb pártjának egyesülése által oly párt alakult, a melyhez számra és összetartásra nézve hasonlót rövid parlamenti életünk története alig mutathat föl."

Vége az I. kötetnek.